

PRECVÎNTARE.

La compunerea opului de față am avut în vedere numai datinele și credințele Românilor din toate provinciile, în cari locuiesc aceștia.

Totuși, dându în decursul cercetărilor mele peste unele datine și credințe parte romane, parte de altă origine, dar cari sëmănă cu ale Românilor, nu m'am putut oprî de a nu le reproduce și pre acelea.

Astfel prezintez on. publică cetitor și pre acest op al meu, mulțămîndu în același timp tuturor P. T. domni, cari au avut deosebita bunăvoință de a contribui la completarea lui.

Suceva în 1/13 Octombrie, 1892.

AUTORULŪ.

I

SEMNE DE MÓRTE.

Mórtea rarü când se arată ómenilorü pe neaşteptate şi pe nesciute ca să le curme firulü vieţii, ci ea, după credinţa şi spusa Românilorü, tot-deauna dă de scire mai de nainte prin diferite semne atâtü némurilorü celorü mai de aprópe câtü şi celui ce are să móră, că în scurtü timpü va veni la dînsulü ca să-î iea sufletulü, şi abia după aceea se arată şi ea singură.

Semnele cele mai remarcabile şi tot-odată şi cele mai respândite, de pe carü poporulü românü pretinde a cunosce, că numai decât trebuie să móră cine-va din acea casă, la care saü împrejurulü căreia se întêmplă, sunt urmátóarele:

Pocnirea neaşteptată a unorü obiecte din casă, precum : a meselorü, a scaunelorü, a lăiţilorü, a paturilorü, a lădiilorü, a stâlpilorü de la hornü, a uşelorü, a păreţilorü, a icónelorü, a oglinţilorü şi a grindilorü (1);

---

(1) Credinţă fórte respândită atâtü în Bucovina câtü şi 'n cele-lalte ţeri locuite de Români, după cum mi-au împărtăşitü d-nii Romulü Simü, invêtătorü în Orlatü şi Teodorü Simonü, stud. la gimn. din Năsêudü, în Transilvania ; Măriuca Nistorü, româncă din comuna Mălini în Moldova. — Veđi şi El. Sevastosü, Călétorii prin Ţera-românescă, Iaşi, 1888, p. 65 : «Când pocnesçü grindile móre cine-va». «*Şeđétórea*», revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare, directorü Arturü Gorovei, an. I. Fálticeni, 1892, p. 17 : «Când pocnesce în casă nu-î a bine.»

Stricarea de sine și momentană a sticlelor, a blidelor, a ólelor, a tingirilor, precum și a altor obiecte din casă (1);

Căderea neașteptată a unei icóne sau oglinđi de pe cuiu și sfármarea ei (2);

Deschiderea de sine a uşilor (3);

Deslipirea și căderea tencuelei de pe pǎreţi (4);

Mieunarea necontenită și spurcarea mâşelor în casă, unde se află unu bolnavu, sau momentana loru perire (5);

Cântarea cocoşescă a găinelor (6);

Ragerea în modu neîndătinatú a vitelor, și mai alesú într'unu timpu nepotrivitú, spre esemplu când íau pe mirésă dela pǎrinţii seí și-o ducú într'unu carú cu boi la bárbatulú seú (7);

---

(1) Credinţa Románilorú din Bucovina și Transilvania, com. de d-lú Vasile Turturénú, preotú în Vicovulú-de-sus, districtulú Rádáuţi și T. Simonú : «Semnú de mórte e și fenomenulú miraculosú de a se strica ceva, fără de a contribui cine-va la aceea. Aşa d. e. de cum-va vre-unú vasú sau vre-unú ochiú de feréstrá se stricá ele de sine.» — Veđi și Wilh. Schmidt, Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Románen Siebenbürgens. Hermannstadt, 1866 p. 39.

(2) În Bucovina și Transilvania, veđi și Wilh. Schmidt, op. cit. p. 39.

(3) Cred. Rom. din Bucovina. — În unele pǎrţi din Moldova, «când uşa se deschide singurá, însemnézá cá are să-ţi viná cine-va.» Veđi «Şeđétórea» an. I; Fálticeni, 1892, p. 18.

(4) W. Schmidt, op. cit., p. 39.

(5) Cred. Rom. din Bucovina, Moldova și Transilvania, com. de d-lú T. Simonú ; — «Şeđétórea», Fálticeni an. I, p. 19 : «Când la casa gospodarulú morú mâşele orí fugú, e semnú réu.»

(6) S. Fl. Marianú, Ornitologia pop. rom. t. II. Cernáuţi, 1883 p. 250. — El. Sevastosú, Călétorí, p. 67 : «Când cântá găina ca cocoşulú nu-í a bine; s'o măsurí din fundulú casei până la pragú, iar de vine capulú, íi tai capulú.»—Ionú Créngá, Scierí, t. I. Iaşi, 1890, p. 294 : «iar găinele nu mai cânaú cocoşesce la casa moşnégului, să mai facá a réu; c'apoi atunci nici díle multe nu mai aveau.»—«Şeđétórea», Fálticeni, an. I, p. 17. «Când găina cântá cucoşesce, nu-í a bine.» — Com. d-lú Rom. Simú : «Cântarea cocoşescă a găinei încă prevestesce marí nenorocirí, póte chiar și mórte.»

(7) Cred. Rom. din Bucovina, com. de d-lú V. Turturénú, preotú, și a celorú din Moldova, dict. de Mǎruca Nistorú din comuna Mǎlini : «Mi-aducú aminte cá o-datá, când au scosú pe o mirésă dela pǎrinţi și-au pornit'o spre noua ei casá, a rágitiú unú boú și nu multú dupá aceea í-a muritú bárbatulú.»

Urlarea saŭ hăulirea cânilorŭ. Dacă într'o casă se află unŭ bolnavŭ, care trebuie să móră, atunci cănele se apropie de casa, unde e bolnavulŭ și urlândŭ sapă saŭ celŭ puținŭ sgârie pămîntulŭ de lângă acea casă ;

De cum-va familia bolnavului nu are nici unŭ căne, atunci totŭ aceste semne se facŭ de cătră alți căni străini, cari vinŭ în ograda celui bolnavŭ dela vecini saŭ chiar și din locuri mai depărtate. Inșă cănele, care urlă, numai atunci prevestesce mórte, când își plécă capulŭ spre pămîntŭ, iar de cum-va urlândŭ își ridică capulŭ în sus, atunci prevestesce focŭ (1);

Facerea de pete negre pe mânî, cari sunt ca nisce bureți, și cari în ținutulŭ Năsăudului din Transilvania se numescŭ „*strelici*“ (2);

Baterea ochiului de mai multe ori și în mai multe res-timpuri (3);

Visarea de arături, gropi și morminte próspete, apoi apă turbure, luminări stinse, vite tăiate, saŭ când în visŭ îlŭ veđi pe unulŭ îmbrăcatŭ în vestminte negre (4);

Căderea dințilorŭ în visŭ, cu cătŭ simțesci că te dóre mai tare dintele, ce-lŭ visezî că-ți cade, și cu cătŭ ți se pare că-ți curge mai multŭ sânge, cu atâta mai de aprópe îți va fi celŭ ce are să móră (5);

---

(1) Cred. Rom. din Bucovina, Transilvania și Moldova, com. de d-lŭ Rom. Simŭ; T. Simonŭ; dict. de M. Nistorŭ;— Veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 38; El. Sevastosŭ, Călătorii, p. 65 «Când urlă cănele iar e semnŭ de mórte.»

(2) Cred. Rom. din Bucovina, Transilvania și Moldova, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și El. Sevastosŭ, Călătorii p. 66: «Când se facŭ pete negre pe mână, móre cine-va din némuri.»

(3) Cred. Rom. din Bucovina.

(4) Pretutindene în Bucovina și Transilvania, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 38.

(5) Cred. Rom. din Bucovina și Transilvania, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 39.

Curgerea sângelui din nas (1) ;

Durerea inimei fără să scii de ce, precum și când te bate foarte tare somnul prin mai multe ȃile și nopți de-a rëndul (2) ;

Cântarea cucuveiceii sau bufniței mai alesu ȃia pe casă sau în nemijlocita apropiere a acesteia, precum : pe pörtă, pe cumpăna fântănei, pe șură sau grajdiu sau pe un pomu din grădină (3).

Dintre tóte semnele, câte s'aú înșiratú până aicea, cari prevestescú că va muri cine-va din familie sau dintre némurile cele mai de-aprópe nici unulú nu e așa de temutú ca cântarea cucuveiceii, numită altmíntrelea în unele părți, precum bună-óra în ținutul Năsăudului din Transilvania, și *paserea morțilorú* (4), de óre-ce la casa, unde cântă acésta, trebuie, după credința Românilorú, numai decăt să móră cine-va.

Dovadă despre acéstă credință foarte răspândită în tóte țerile locuite de Români, avemú, între altele, și următóarele versuri scóse dintr'unú bocetú din comuna Crasna, districulú Storojinețului, în Bucovina :

Trage, trage clopoțelú,
Că-ți mai vine-unú sufletelú ;
Trage trage totú cu jale,
Să s'audă până'n vale ;
Căci așa s'a întemplatú
După cum a fostú cântatú,
Cucuveica cobitóre
Și de răú prevestitóre. (5)

(1) «Ședětórea» Fălticeni, 1892, p. 19: «Când îți curge sänge din nasú, îți va muri o rudă.»

(2) Cred. Rom. din Bucovina.

(3) S. Fl. Marianú, Ornitologia, t. I., p. 197; W. Schmidt, op. cit. p. 38. Com. de d-lú T. Simonú și dict. de M. Nistorú; — «Ședětórea,» Fălticeni an. I., p. 18: «Când pe o casă va cânta cucuvéua, trebuie să móră din acea casă cine-va.»

(4) Com. de d-lú T. Simonú.

(5) T. T. Burada, Datinele poporului românú la înmormintări. Iași 1882. p. 141.

La aceste din urmă se numără mai cu sémă cântarea cucului și visurile.

Cucul, după credința Românilor, e o pasere misterioasă, ce are tainice legături cu sörtea omului. Glasulü seü, când flü auđi äntäia örä primävара cântändü, menesce tot-deauna a bine, când resună de a drépta auđului saü în față, și din potrivä menesce tot-deauna a răü saü chiar a mörte, când resună în stänga saü în spate.

Și cum că întru adevëru glasulü cucului auđitü în spate menesce nu numai a răü, și chiar și a mörte, ne dovedesce următorulü pasagiü, pre care flü scótemü dintr'unü bocetü din Bucovina :

Mëi femee, draga mea,
Draga mea, iubita mea,
Cucu 'n spate m'a cântatü
Și mörtea m'a sägetatü (1).

Ba cuculü, ätätü după credința Românilorü din *Bucovina*, câtü și a celorü din *Moldova* și *Țëra-Romänescä*, menesce a răü încă și atunci, când cântä pe virvulü casei, înaintea saü în nemijlocita apropiere a acesteia, precum pe fântänä, pe unü cläoiü de fënu saü otavä, apoi pe töca din clopotnița bisericei și pe crucile din șinterimü (2).

Unü cântecü din *Țëra-Romänescä* ne spune cu privire la acéstä împrejurare urmätórele :

Cântä cuculü sus pe mörä
Marinü trage ca sä mörä,
Cântä cuculü sus pe cruce
Pe Marinü la gröpä-lü duce.
Rëmäi maică sänetösä,
Eü më ducü ca sä-mi facü casä.

---

(1) S. Fl. Marianü, Ornitologia t. I, p. 20 și 21.

(2) Com. de mai mulți Romäni din Bucovina, apoi dict. de M. Nistorü, Romäncä din Mälini, și Anița Pletosü, Romäncä din Rädäšenü, amëndouë comunele acestea în Moldova, județulü Sucëva, plaiulü Muntele.

Ad'o sapă și o lopată
Să-mi facă casă 'ntunecată ;
Ad'o teslă și-o mistrie.
Să-mi facă casă de vecie ! . . . (1)

Iar o baladă din *Bucovina* ne spune, între altele, și acestea :

Cântă cuculă sus pe casă,
Vălenașu stă mortu pe masă,
Cântă cuculă pe fântână,
La Vălénu la capu lumină ;
Cântă cuculă sus pe fênu,
Din Vălénu curge veninū,
Cântă cuculă pe otavă,
Din Vălénu curge otravă ;
Cântă cuculă sus pe cruce,
Vălénu de la noi se duce ;
Cântă cuculă sus pe prună,
Unde ducū omulū celū bunū ?
Cântă cuculă jos în érbă,
Unde ducū omulū de trébă ?
Cântă cuculă sus pe nucū,
Pe Vălénu la grópă-lū ducū ;
Cântă cuculă sus pe tócă,
Pe Vălénu la grópă-lū plécă. . . . (2)

Dacă cine-va viséază că a vorbitū cu vre unū mortū și că mortulū respectivū l'a îndemnatū și chiebatū să mérgă acolo, unde se află elū, atunci crede poporulū că celū ce a visatū așa ceva trebuie în scurtū timpū să móră (3).

Dela acéstă credință se vede că vine apoi și datina Românilorū din unele părți ale *Moldovei* și *Țării-Românesce* când

---

(1) D. Stănescu, Obiceiuri religioase, publ. în «Biserica ortodoxă română,» an IX, Bucuresci, 1885, p. 330.

(2) S. Fl. Marianu: «*Valénul*» baladă pop. publ. în «Aurora română» an. I., Cernăuți, 1881, p. 44.

(3) Veđi și «Șeđetőrea», Fălticeni, an. I. p. 18: «Când ți se pare că te strigă cine-va, nu-î a bine.»

viséză pe unū mortū în mai multe nopți de-a rëndulū, care-î supără, de a da a doua ți diminéță o cépă de pomană ți-cëndū: «*ține de sufletulū cutăruia*», saū de a se pune în trei dimineți după olaltă cu spatele la feréstră și asvârlindū pe acésta cu mâna dréptă o cépă de-a ți dice: «*cine mē bântue pre mine nóptea, să n'aibă trébă cu mine, ci cu cépa.*» Ți-cëndū aceste cuvinte credū că nu vorū visa mai multū. Din contră dacă nu svêrlū nimicū, se crede că din astū-felū de visurī lesne potū să capete bóla numită «*lipitură*» (1).

Mai departe haiduciī, voiniciī codrilorū, precum și toți bărbații cei viteji, cari în vieța lorū s'aū ocupatū mai multū cu armele, decât cu alte lucrurī, când viséză că li s'a sfărmatū buzduganulū, le-a ruginitū pușca, li s'a ruptū sabia în douē saū aū pierdutū oșelele dela pistóle, e unū semnū că în scurtū timpū după acésta aū să cadă jertfă prigonitorilorū lorū.

Ca dovadă despre acéstă credință fórte lășită la poporulū românū ne póte servi în prima linie *visulū lui Tudorū Vladimirescu*», din care reproducemū următóarele versurī:

Aleī, maică, aleī dragă!
Curëndū visulū mi-lū deslégă,
Că sciī, maică, am visatū
Busduganu-mī fărâmatū!
Sabia cea bună, nouă,
Am visat'o ruptă în douē.
Pușca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită.
Maică! pistólele mele
Le-ām visatū făr' de oșele.
Apoi înc'am mai vėđutū
Șerpe galbēnū prefăcutū,
Ce purtă corne de țapū,
Și créstă roșie în capū,

---

(1) El Sevastosū, Călătorī, p. 47. — G. S. Ionénū, Mica colecțiune de superstițiile poporului românū, Buzēū, 1888. p. 44.

Elu avea ochiü vîndătorü,
Avea graiü linguşitorü,
Şi mă totü ruga mereü
Să mă ducü la cuibulü seü !...
Maică, măiculiţa mea !
Cum să scapü de cursa rea ?
Căci unü glasü prevestitorü
Imi totü spune c'am să morü....

Visulü prevestitorü alü vitézului Tudorü s'a împlinitü, căci trasü fiindü într'unü chipü mişelescü în lagărulü lui Ipsilanti, şefulü volintirilorü greci, fu şi mai mişelesce ucisü de aceştia (1).

Acelaşi visü şi mai totü acelaşi slêrşitü tragicü l'a avutü şi *Ionü Darie*, unulü dintre haiduciî bucovineni de pe la începutulü secolului presentü. Dovadă despre acêsta avemü nu numai tradiţiunea Românilorü din Bucovina, ci totü-odată şi cânteculü haiducului acestuia, din care reproducemü următorele pasage :

Frunđa verde trei aluni,
Auđit'ađi ómeni bunı ?
Că de-asupra satului
Potera ţinutului,
De'mprejurü că s'a sculatü,
Câmpü şi codru-a 'ncunjuratü,
Mare numărü că s'a strınsü,
Pe Darie l'a cuprinsü.
Darie de veste prinde
Cum că potera-lü cuprinde,
Dă să scape, dar nu póte,
Căci potera-i désă fórte,
Şi se 'nfrică, se 'nspăimintă,
Şi suspină, ş'apoı cântă:
«Frunđa verde lemnü uscatü,
Astă nópte stamü culcatü

Sub tulpina unui bradü
Susü de-alü Suceviţei vadü ;
Unü somnü greü m'a 'ntîmpinatü
Şi-unü visü grósnicü am visatü :
Vulturaşü cu şérpe 'n gură
De-asupra de curmătură,
În sborü par' că se rotia,
Şi din şérpe totü ciupia.
O ! nu-i semnü de bucurie,
Ci de greü şi de urgie !
Aripı negre reschirate,
Ah ! sunt negrele-mı pécate ;
Vulturulü cu cioculü seü
Este grósniculü călăü ;
Érá şérpele din gură
Ştréngulü de spânzurătură,

(1) V. Alecsandri, Poesiı populare ale Românilorü, Bucuresci, 1866, p. 216—217.

celu puşinü trei preoşii, se face tot deauna pe cheltuéla celui bolnavü saü a familiei acestuia.

În unele părşii din *Transilvania* însä este datinä ca banii pentru maslu sä se adune, chiar şi pentru ómenii cei mai avuşii, în bisericä orî umbländü din casä în casä, creşëndu-se căntre cei ce daü bani de milä pentru maslu mulşii se vorü fi afländü bunii şi plăcuşii înaintea lui Dumneşeu, şi prin urmare darulü acestora va fi luatü în considerare (1).

Mai departe se crede atätü în *Bucovina*, cât şi în *Moldova* şi *Transilvania*, că celu ce dórme în timpulü maslului, precum şi acelaia căruia îndată după ungere îi va fi mai bine, va muri de grabä. Totü aşa va păşii şi acela, la care se va întembla ca începutulü evangheliei, ce i s'a cetitü la sfirşitü, sä fie tipăritü numai cu litere negre. Din conträ celu ce va fi trézü în totü decursulü maslului, iarä după sfirşitulü acestuia nu i se va face de-o-datä bine ci pe 'ncetişorulü, precum şi acela la care începutulü evangheliei ce i s'a cetitü pe urmä, va fi tipăritü cu litere roşii, se va însănătoşa şi scula cât mai de grabä de pe *patulü durerilorü* (2).

Dupä ce s'a mărturisitü şi comunicatü cu sfintele taine respective, după ce i s'a făcutü maslu, chiamä celu bolnavü pe toşii căşaşii şi vecinii, precum şi pe toşii aceia despre cari işii aduce aminte că i-a nedreptăşitü saü i-a supëratü cu ceva în viaşsa sa şi dela fie-care işii iea rëmasü bunü, rugändu-i ca sä-lü ierte. Ba adese-orî se iartä până şi cu de aceia, cu cari n'a avutü nemicä în tötä viaşsa sa.

Şi fie-care, vedëndu-lü că se aflä acuma *pe pragulü morşii*

---

(1) Com. de d-lü Rom. Simü.

(2) Com. de mai mulşii Romänii din Bucovina, apoi de d-lü Rom. Sim., din Transilvania şi M. Nistorü din Moldova.—Com. de d-lü Ionicä alü lui Iordachi Isacü, agricultorü în Mahala, Bucovina. «Dacă unü bolnavü de mörte i se cöse o cămaşä şi i se greşesce ceva la dinsa, acela asemenea nu va muri încă lungä vreme.»

și că nu mai e nici o speranță de scăpare și însănătoșare se înduioșează și cu lacrimi în ochi îl iartă, rugându-l în același timp ca și el să-i ierte pre dînșii.

Scena acésta, a iertării și împăcării e una dintre cele mai duióse și mai pëtrundëtore, așa că până chiar și celú mai împietritú la inimă, dacă nu plânge, trebuie celú puținú să lăcrămeze, și de i-ar fi făcutú orí și ce nedreptate și rëú, trebuie să-lú ierte.

Despre celú ce nu se iartă cu cei ce le-a greșítú în vieța sa se dice că móre fórté cu anevoe. Pe când celú ce se iartă și împacă cu tótá lumea, nu se chinuesce de felú, ci numai adórme.

Cea mai mare parte de Români și cu deosebire *capii familiilor* atátú cei din vechime, câtú și cei din timpulú de față aú îndátinatú și îndátineză, de a-și face și *diatá* sau *testamentá*, dacă sciú ceti și scie, adică dacă sunt măcar ciș-ceva învățați, iară cei neculți, adică țëranii, lasă numai *cu limbă de mórte* ce are să se întempe cu averea lorú mișcátore și nemișcátore, dândú în acelașú timpú câte-o povățuire verbală, de cari sunt dători urmașii a se ține întocmai.

Celú pusú pe cale de a-și face *diatá*, fie în scrisú sau verbalú, se îngrijesce mai întâi, de sufletulú sëú, de *comândú* sau *comândare*, adică de tóte cheltueele trebuincióse atátú la înmormintare câtú și mai pe urmă spre mântuirea sufletulú sëú, îndatoríndú pe moștenitorí, de a-lú căuta cu cele religióse, pentru cari se și rezervă prin acea *diatá* o parte din avere, din care nu se póte *acolosí* moștenitorulú, decât numai când își îndeplinesce dătoriile séle (1).

Punctele principale spre scopulú acesta ni le înfățișeză

---

(1) Veđi despre acéstă și B. P. Hasdeú, Columna lui Traianú, an IX. Noua serie, t. III. Bucuresci, 1882, p. 575.

următoarea poezie poporană din *Transilvania* intitulată *testamentul soldatului* :

Dac'ași prinde a muri
Saū acei turci m'arū robî,
Te rogū, soție iubită,
Fă o rugă umilită
Pentru suflețelulū meū,
Ca să-lū ierte Dumneđeū;
Să dai popii sārindare
Și pāne la celū ce n'are (1).

Celū ce nu se interesază de sufletulū seū și nu dispune nimicū în privința acēsta, pānă ce e încă în viețā, nu numai că e ținutū de unū omū cārpānosū și hārsitū, ci tot-dodatā vorbitū mai pe urmă de rēū.

După ce s'a îngrijitū de sufletulū seū precum și de tōte cheltuețele, ce mai trebuescū pe urmă, restulū, ce rēmāne, îlū lasă urmașilorū celorū mai de aprōpe, și cari sunt în stare de a administra acelu avutū.

Diata în scrisū se face și se subsemnezā de regulā de cātrā celū ce o dā, mai rare-orī de cātrā unū străinū. În casulū din urmă, când se compune de cātrā unū străinū, se cere ca numai decāt să fie subsemnatā atātū de celū ce o dā, cātū și de cātrā doi saū patru marturī, cari nu sunt rude cu moștenitorulū.

Celū ce nu scie scrie chiamă mai āntāi pe unulū saū pe doi ōmenī, cari crede elū că sunt mai cu priințā și apoi în prezența acelorā spune elū soției saū copiilorū seī ce are de spusū, lāsāndu-le *cu limbā de mōrte* ceea ce are de lāsātū.

În casulū din urmă se cere ca moștenitorulū saū moștenitoriī, dacā sunt mai mulți, să fie de fațā la facerea saū spunerea diatei. Iar dacā adevēratulū moștenitorū e din în-

---

(1) I. Popū Reteganulū, Trandafirī și viorele, poezii populare. Gherla, 1884, p. 102.

têmplare dusu în călătorie sau în altu locu unde-va și nu pôte fi de față, atunci celu ce face diata nu ia în considerare absența lui , ci elu spune și în casulă acesta totu ce are de spusu.

Diata verbală a unui omu dată pe patulă morții sale se îndeplinesce întocmai mai în generalu.

Fôrte rarū se ivescū certe mai pe urmă, din a cărorū cause s'ar puté nimici diata, nefiindū scrisă și acésta se întêmplă dóră numai atunci când mortulū, la facerea diatei a nesocotitū pe unulū dintre membrii familiei prin acea diatā, sau când moștenitorulū nu și-ar îndeplini cu sfințenie dătoră sa, adică când ar nesocoti într'o privință sau într'alta cele ce le-a lăsatū cu limbă de mórte celū repăusatū.

Așa, bună óră, când se întêmplă că părinții lasă unuia dintre fii mai multă avere decât la alții, celū cu mai multū trebuie să facă tóte dătorăile religióse mortulū, căci cei-lalți frați sunt tot-deauna cu gura pe dînsulū, și nici că voescū să-și aducă aminte de bunulū lorū, măcarū că le-a lăsatū și lorū avere, sub cuvintū că n'a fostū dreptū la împărțelă.

În casū când adevărații moștenitori sunt încă nevîrstnici, atunci atâtū ei câtū și averea lorū se lasă a fi îngrijiți de cătră una din rudeniile mai de aprópe, fără ca acésta să fie de cătră cine-va privighiată sau să aibă a da socotélă cui-va despre cele ce le face, dar tot-odată și fără óre-și care rêsplată, ci numai atâta că se bucură de acea avere până ce crescū copiii mari și se căsătorescū.

Ruda respectivă însă, adică *epitropulă*, este îndătorită moralmente de a se îngriji de copiii orfanī și de averea acestora ca și de copiii și averea sa proprie, și a purta în același timpū grijă și de sufletulū părințilorū, cari l'au lăsatū cu limbă de mórte ca să fie epitropū asupra copiilorū săi și asupra averii acestora.

Dacă celū ce se află pe patulū morții nu are copii, atunci lasă averea sa saū bisericeī saū unei rude saū și altui omū străinū, însă mai tot-d'a-una cu acea adăogire ca să caute din când în când de sufletulū său și de a nu înstrăina averea, ce i-a lăsat'o, ci de a o da la timpulū său și acela la unū altulū pre care i-a spusū (1).

---

(1) Veđi despre acēsta și «Columna lui Traianū», an. IX, S. III, p. 574—577.

III

R E P A U S A R E A .

Când omul bolnav arată celor de față ființe, pre cari aceștia nu le vedă, ci numai el singur, așa spre exemplu, când spune că vede diferite figuri de ómeni, de animale și de paseri cu deosebire însă porumbi; când se ciupestă neîncetat la nas și-si scobesce într'un mod iritat dinții; când se 'ntorce neconținut cu fața spre pãrete și caută cu ochii peste cap; sau când își îndreaptă privirea spre anumite obiecte și mult timp și-o ține ațintită spre acelea; când i se strică căutătura, i se turburã și pãinginesc ochii fugindu-i în fundul capului; când prinde a i se ascuți nasul, a i se negri închieturile la degete și a i se învineți unghiile; când începe a aiura și a țice: «dați-mi straele să mă îmbrac și ciobótele să opincile să mă încalțu că vreau să mă duc;» în fine când i se face boțu la inimă sau i se rupe de la inimă și prinde a sufla greu, atunci e un semn sigur că n'are s'o mai ducă mult, ci că în scurt timp are să mórã (1).

---

(1) Dict. de Maria Ursaca din Vatra-Dornei precum și de alți inși din Bucovina; com. de d-lu T. Simonu din Transilvania și M. Nistoru din Mălini în Moldova.

Deci cei de casă, cum vedū că nu mai e nici unū chipū de scăpare, de-arū fi orī și câtū de sēraci și nevoiași, se îngrijescū mai nainte de tóte de-o lumină de cēră galbănă, ca să aibă ce pune în mâna celui ce tragē de mórte saū a i-o ținé la capū pe când își va da sufletulū (1).

Și dacă, din întēmplare, nu se află nici unū străinū în casă, alérgă unulū de grabă în vecinī și dându-le de scire că N. trage de mórte îi rógă să vie care-va ca să-ī ție lumina până ce-și va da sufletulū. Și acésta din causă că, după credința poporului, când trage cine-va de mórte, nu e bine să-ī ție lumina unulū dintre némurile cele mai de aprópe, pentru-că aceleia îi e mai jale și atunci bolnavulū se chinuesce mai multū până ce móre (2), saū și din aceea că mulți inși nu potū muri până ce nu-și mai vedū o-dată pe unele rudeniī saū pe unīi amicii intimī. În casulū din urmă se aducū numai decât cei ce bolnavulū îi iubescē mai multū și-ī doresce mai tare, credēndu-se că la prima lorū vedere îndată repăuséză (3).

Asemenea nu póte de grabă muri, ci se muncesce și chinuesce fórtē multū și atunci, când îi ține lumina unulū pre care l'a iubitū fórtē multū în viéța sa, saū unulū pre care nu-lū póte de felū suferi. De aceea, dacă-ī ține lumina și unū străinū și și atunci móre cu greū, vine altulū de i-o ține.

Acéstă credință fórtē răspândită la poporulū românū se vede că a datū nascere următórei doine, care asemenea o întâlnimū mai în tóte țerile locuite de Români:

Frunđuliță de lámăe,
Ce-am iubitū nu-mī mai trebuie,

---

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă, cantorū bis. în Sucéva.

(2) Com. de đ-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū, agricultorū din Mahala, satū în districtulū Cernăuțului.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

Nici la mórtea mea să vie
Nici lumina să mi-o ție! (1)

După ce s'au adunatu acum tóte némurile cele mai de aprópe ca să asiste la eșirea sufletului celui ce trage de mórte, precum și acela, care e menitú să-ı ție lumina, se aprinde degrabă lumina de mai nainte preparată spre acestú scopú, i se pune în mână saú i se ține la capú, după împrejurări, iară pre cei mai de aprópe ai murindului precum și pre acela, din a căruı causă nu póte să móră, fiindú-că ilú iubesce fórté multú, ilú scóte pe unú momentú, până ce își va da sufletulú, afară (2).

În unele părți ale *Bucovinei*, *Moldovei* și *Transilvaniei* i se dá murindului saú i se ține la capú numai o singură lumină de céră aprinsă (3).

În alte părți din *Bucovina* se obicinuesce a se pune în mâna dréptă celui ce trage de mórte două lumini, anume ca pre una dintre acestea să o ducă în cea lume altuıa din némulú seú saú și unuí străinú, care a muritú fără de lumină, făcendú prin acésta o faptă bună și creștinéscă (4).

În ținutulú Năséudului din *Transilvania*, când cine-va e aprópe să móră, îngrijitorii seı aprindú o luminiță de céră, i-o punú în mâna dréptă, și apoi i-o apropie cu mână cu totú de gură; de câte orı morbosulú respiră, de atâtea orı flacăra luminei se abate de la posiția sa, adică devieză, iar când flacăra a încetatú de a mai devia, atunci e semnú învederatú că respectivulú a muritú (5).

În alte părți din *Transilvania*, cum începe bolnavulú a se

---

(1) Anastasia Leonescu, Doine pop. din prejurulú Săliștii lângă Sibiiú, publ. în «*Familia*» an. VI. Pesta, 1870, p. 222. — Comp. și poesia pop. din «*Tomulú lıricú*» saú Noua bibliotecă română. Cursulú 1882—83. Brașovú, 1882, p. 39.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú, I. Georgescu și T. Simonú

(3) Burada, Înform. p. 7 și com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Com. de d-lú G. Tomoıagă.

(5) Com. de d-lú T. Simonú.

lupta cu mórtea, i se acopere fața cu unũ tulpanũ negru, ca sã nu-și pótã vedé pécatele. Dupã aceea i se dã o luminã aprinsã în mână ca «*simbolũ alũ esistenței trupesci*», cãci nimicũ nu e mai înfiorãtorũ pentru Româniĩ Transilvãneni decãt aceea, când móre cine-va fãrã de luminã, și nici unũ pécãtũ nu e mai mare decãt a lãsa pre unũ omũ, fie chiar și celũ mai înverșunãtũ dușmanũ, sã mórã fãrã de luminã (1).

În unele pãrți din *Banatũ* însã, când trage cine-va de mórte, fie de ori-ce categorie sau etate, îndatã îlũ îmbracã în schimburĩ curate, îlũ încãlțã și-lũ pïéptãnã, apoi se aprindũ trei lumini fãcute din cãrã și învãlindu-se cu unũ gulerũ de pãnzã nouã i se punũ în mână, ținẽndu-le în același timpũ o babã bẽtrãnã cu mãna. Iar dupã ce i-a eșitũ sufletulũ se stingũ acele lumini și se aprinde cãte una de seũ sau o lampã (2).

Lumina de cãrã aprinsã, care se ține omului, când móre, în mãna dréptã sau la capũ, pãnã ce-și dã sufletulũ, însemnãzã, dupã credința unorũ Români din *Bucovina*, precum bunã orã a celorũ din Cãmpulungũ, cã respectivulũ este creștinũ, mãrturisitũ, împãrtãșitũ și împécãtũ cu tótã lumea, și ca sã vadã pe unde va merge în cea-laltã lume. Alții din contrã credũ, cã 'n cea-laltã lume domnesce întunericũ grozavũ, și de acea i se ține murindului lumina aprinsã în mãnã ca sã nu ședã acolo pẽntunericũ (3), și din cauza acãsta sã-și prãpãdescã sufletulũ (4); erã alții spunũ cã

---

(1) Wlisløcki, op. cit. p. 30—31. — Com. de d-lũ T. Simonũ: «Se 'ntẽmplã adese-orĩ cã din neprevedere unii morũ fãrã de a li se ținẽ lumina. Acãsta se considerã de cea mai mare nefericire. fiindũ de pãrere cã acãsta e unũ semnũ invederatũ cã respectivii și în cea-laltã lume vorũ fi lipsiți de luminã.»

(2) Com. de d-l Ioañ Popovici, invẽțãtorũ în Opațiã.

(3) Com. de d-lũ Av. Macoveiũ, preotũ în Badeuțũ, districtulũ Rãdãuțului.

(4) Com. de M. Ursaca din Vatra-Dornei.

mortulă are să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu luminosă cu trupul și cu sufletul (1). În fine, după unii, lumina acesta însemnă *lumina lumii*, adică Domnului nostru Is. Christos (2).

În unele părți din *Transilvania*, precum bună oră în Orlat și împrejurime, se crede că de aceea se pune lumină aprinsă în mâna omului ce mure, ca să nu se potă apropia *Necuratulă* de dînsul și pentru ca să mERGă curat în cealaltă lume (3).

În *Țera-Românească* asemenea, ca și 'n *Transilvania*, când o persoană bolnavă devine în agonia morții, i se pune în mâna dreaptă o luminare de cERă aprinsă, ca dându-și sfârșitul, să nu se apropie *Duhurile necurate* de dînsul, și pe cealaltă lume să aibă lumină (4).

În *Moldova* la darea sufletului, sau, după cum se mai dice, la cea din urmă clipelă a vieții se pune în mâna celui ce mure o luminare de cERă galbenă aprinsă, parte pentru ca sufletul să fie întâmpinat cu lumină la despărțirea lui de trup (5), parte spre a nu lăsa, ca duhurile necurate să se apropie de el, și fiindcă cu lumina trebuie să mERGă și înaintea lui Dumnezeu pe cea lume (6).

De se întemplă să mORă cine-va fără luminare, atunci spună Românii din *Moldova* că *a avută mORTE întunecată*, și fORTE multă ilă căineză bătrânii și bătrânele satului pent.u acesta. Românii Moldoveni pORTă o jalnică îngrijire pentru cei reposați fără luminare, mai ales pentru cei înecați sau periți

---

(1) Com. de d-lă G. Tomoiașă, cant. bis.

(2) Cred. Rom. din Suceva.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Ionenu, op. cit. pag. 35.

(5) A. Lambrioru, Obiceiuri și credințe la Români; «Imormintările» publ. în «Convorbiri literare,» an IX, Iași 1875, p. 151.

(6) T. T. Burada, Inmorm. p. 7.

fără voe de mórte năprasnică; pentru aceea orî de căte orî s'a sfârșitū o luminare de céră și a rămasū numai unū căpețelū, îlū lipescū de pămîntū spre a se istovî pentru sufletele celorū adormiți fără lumină. Ei credū că sufletelorū celorū înecați nu le este datū a se bucura de lumina ȃilei, ci numai de seninulū noptilorū cu lună. De aceea bētrānele cunoscētoře de tainele obiceielorū oprescū pe nesciutorii copii de a ȃice: «e lumină ca ȃiua,» căci ele socotescū că auȃindū acestea cei înecați, încetēză de a se mai bucura de lumina lunei și întră spāriați în adāncurile întunecōse, gāndindū că i-a apucatū fără veste ȃiua (1).

Romāniî din *Bucovina* din contră credū, că celū ce a muritū fără de lumină trebuie să fi fostū fōrte pēcātosū, și de aceea n'a avutū parte de lumină, saū pōte l'a blāstematū cine-va ca să n'aibă lumină la mórtea sa. Decî e vai și amarū de unulū ca atare, căci, dupā credinȃa unora, sufletulū respectivulū umblă orbecāndū în colo și 'n cōce, fără să aibă odihnă, rātācindū prin aerū și abia dupā unū timpū mai îndelungatū pōte ajunge la Dumneȃeū (2), dupā credinȃa altora însă, sufletulū unū astū-felū de omū pe cea-laltă lume neavēndū lumină, stă totū la întunericū (3), și mai pe urmă din cauza acēsta va merge de sigurū în iadū (4).

Mai departe se crede că celū ce mōre fără de lumină, acela umblă pe cea-laltă lume rātācindū prin locurî pustii și întunecōse și că nu pōte de felū eși dintr'însele, pānă ce nu-i daū nēmurile căte o lumină de céră de pomană, pre care apoi, aprindēnd'o repāusatulū cālētoresce cu ȃinsa calea cea lungă pānă ce ajunge la loculū menitū pentru odihna eternă.

---

(1) A. Lambriorū, op. cit. p. 151.

(2) Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. de Cuparencu. stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Sucēva.

(4) Com. de d-lū G. Tomoiaȃă.

Din acéstă cauză Românii bucovineni se îngrijescă totu-d'a-una de a avé și a ținé o lumină de céră aprinsă la capulū murindului, și în lipsa acesteia orī-ce altă lumină, numai ca să i se vadă când móre.

De aceea se consideră de cea mai mare nenorocire, când se întêmplă că móre unū Românū în străinătate, unde nu se află nici unulū dintre némurile sale, căre să-ī ție lumina când móre, să-lū îngrijescă și să-lū înmormînteze după dă-tina strămoșescă.

Și cum că întru adevêrū celū ce móre fără de lumină e consideratū de celū mai nefericitū omū de pe fața pămîntului, ne încredințămū dintr'o mulțime de doine poporane și cu deosibire ostășesci.

Êtă ce ne spune în privința acésta o doină ostășescă din *Transilvania*.

Frunță verde sălcioră,
Trage-o cătană să móră!;
Și-așa trage de cu milă,
Că móre în țêră străină ;
Ba móre fără lumină
Și la capū fără perină;
Și-așa trage cu năcazū,
Că nu-sū scândurī spre sălașū ;
Nici nu-ī pânză pe obrazū,
Nici îi maică cu mila
Și nici soră cu gura,
Fără dobașū cu doba,
Trîmbițașū cu trîmbița . . .
Nu te, maică, supêra,
Că mai morū voinici așa ! (1).

Altă doină ostășescă, totū din Transilvania, care asemenea ne 'nfățișeză marea nefericire și tânguire a celorū ce morū

---

(1) Dr. I. U. Iarnik și A. Bârsanū, Doine și strigături din Ardelū. Bucuresci, 1885 p. 319.

În străinătate, și cu deosebire pe câmpul de luptă, sună precum urmază :

Pe sub umbră de sălcuță
Merge-unu' voinic și-o măicuță.
Voinicul merge cântându,
Maica-sa merge plângându.
Voinicul din grai graia :
«Milă mi-î, maică, de tine,
Dar mai milă mi-î de mine,
Că mă duc în țeri străine,
Unde nu cunosc pe nime,
Și-oiu' murî făr' de lumine
Și mē 'ngrópă ca pe-unu' câne.
Dar tu, maică, mori acasă
Și te'ngrópă 'n cintirimu;
Popa merge totu' cetindu
Și cantorii totu' cântându,
Clopotele strâncănindu
Și tăicuța totu' plângendu,
După min' nu plânge nime,
Numai frunța și érba,
Care-î în tótă lumea» (1).

În fine a treia doină ostășescă, asemenea din Transilvania, care ne spune că unu' soldatu' chiar și 'n casul acela când ar voi cine-va să-î aprindă o lumină și să i-o pue în mână, n'ar avé parte de dînsa, căci superiorii săi nu încuviințază să i se țină lumină la darea sufletului său, sună precum urmază :

Frunță verde de pe Oltu,
Din anul optu' decî și optu' (2)
Mulți voinici sângele-și varsă
Pentru totu' némulu' de-acasă.

Frunță verde trei grante,
Strig'unu' căpitanu' din carte :
Haid, teciori în șir frumosu,
Că plecăm pe drumu' în jos !

(1) V. Alesiu, Poesii populare, publ. în «Convorbiri literare» an. XXII, București 1888, p. 691.

(2) 1888. Acestu' cântecú s'a făcutu' de cătră soldații acelu' anu' la manevrele din 1889.

Cale multă noi ne-amă dusă
Pân' dela Turda în sus,
Acolo ni-aă suflată *rastă* (1)
Așa vreme ca ună ciasă;
Acolo ni-aă dată odihnă
Așa locă ca 'ntr'o grădină.
Și de-acolo ne-amă luată
Pe bătutulă dobeloră
Spre scurtarea țileloră;
Pe suflatulă trîmbiței
Spre scurtarea vieței.
Și când a fostă la ojină
Mergera trupa pe odihnă.
Când era în miețu de nópte,
Mergera trupa, dar nu póte.
Cade-ună voinică în cărare
Și-lă vede o fată mare,
Ce lumina-ă aprindea

Și în mână i-o puneă.
Căpitanulă o vedea
Și din graiă așa grăia:
«Stinge, fată, lumina,
Oră ți-omă stinge viața;
La cătană așa-i bine,
Să moră fără lumine,
Fără lumină de săă,
Fără omă din satulă seă,
Fără lumină de cēră,
Fără omă dintr'a lui țēră!
Dacă bătaia se gată,
Cătana vine 'ngropată,
Pe loculă unde-a picată
Și viața și o-a dată;
Nu ca alții 'n temeteă (2)
Și plânsă de totă némulă seă (3)

Cu tóte acestea însă în cele mai multe părți există cre-
dința că ostașii, cari moră în răsboiă, capetă iertare de
tóte pécatele (4).

În unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună óră în Or-
lată, unde asemenea se crede, după cum amă vădută din
poesiile mai sus citate, că e tare răă, când cine-va lă e-
șirea sufletului *n'are parte de lumină*, este datină de a se
face pentru celă ce a murită fără de lumină, o lumină lungă,
care se aprinde de amëndouă capetele și astă-fefă se lipesc
în ușa dintre despărțimentulă bărbațiloră și ală femeiloră în
biserica, când iese preotulă la Pașci cu domnulă Christosă (5).

(1) *Rast* cuv. germ. — odihnă.

(2) «*Temeto*», cuv. ung. — îngropătóre.

(3) Ștefană Munteană, Doine și strigături culese din gura soldațiloră ro-
mâni din țera Ardélului. Brașovă, 1891, p. 44.

(4) Cred. Rom. din Bucovina și Transilvania, com. de d-lă Al. Boeră, stud.
gimn.: «Despre ómenii ce moră în străin și în bătălie se crede că li se
iartă tóte pécatele și mergă în împărăția cerului.»

(5) Com. de d-lă Rom. Simă.

În *Moldova*, județul Sucéva, plaiul Muntele, dacă s'a întemplat să móră vre-unul fără lumină, némurile sale cele mai de aprópe: femeie, mamă, soră sau vară se duce la biserică, măsură cu feștila înălțimea ușei împărătesci dela altar, face o lumină de lungimea acésta și apoi o dăru-
esce în ziua de *Vovedenie* la biserică anume ca să ardă Duminica și în sêrbători pe când se liturgisesc. Lumina acésta, ce arde în ziua de *Vovedenie* în biserică, se crede că nu mai are sfârșit; de aceea și mortul, care a murit fără lumină, capătă și are și el lumină pe ceea-laltă lume; altmintrelea ar petrece totu la întuneric (1).

Se întemplă adese-orî că unii ómeni se chinuescú mai multe óre, ba câte o dată chiar și zile întregi până ce-și dau sufletul.

Despre unul ca atare se crede că nu póte muri de grabă din acea cauză, pentru că-î pare rău de gospodărie, orî îl torturează gândul că trebuie numai decât să se despărțescă de femeie și copii, în scurtu de toți consângenii și amicii, cari i-a iubit. Unii însă sunt de părere că vaetul și plânsetele celor ce-lu încunjură nu-lu lasă să móră, din care cauză după cum am văduț și mai sus, toți cei interesați se depărteză din casă și rămân numai străinii, cari îi închidú ochii (2). Cei mai mulți însă credú că celu ce se chinuesc multu la mórtea sa a trebuit să facă fórte multe pécate grele (3), orî a fostu de cine-va *afurisitú* (4), orî singurú s'a blástematú și afurisitú pre sine sau a juratú pe strîmbătate (5), dându-și sufletul celui necuratú (6).

---

(1) Dict. de M. Nestorú din comuna Mălini.

(2) Com. de d-lú Av. Macoveiú.

(3) Com. de d-lú I. Georgescu.

(4) Com. de d-lú Rom. Simú.

(5) Dict. de M. Ursaca din Vatra-Dornei

(6) Dict. de M. Nistorú din Mălini.

La cei buni mórtea se arată totú-deauna frumósă, cum aú fostú și ei în vieța lorú, pe când la cei răi li se arată totú-deauna fiorósă și urită (1).

La cei buní, cari morú anevoie, li se întêmplă acésta pentru vre-unú pécátú mare făcutú de vre-o rudenie a lorú de mai nainte (2).

Vêduvele precum și muerile cele fără de copii sunt de regulă mai pécátóse decât celea ce aú copii, de aceea celorú din urmă, iertându-li-se pécatele pentru copii, morú totú-deauna mai lesne (3).

Copiii de aceea morú în genere mai ușorú, pentru că ei, după credința generală, nu aú pécate ca cei bêtrâní (4).

Deci cei ce se află împrejurulú celui ce trage de mórte, vèdêndú că se chinuesce atâta și totú nu mai póte muri, îlú mută din loculú unde zace, în altulú, cređêndú că în casulú acesta va muri mai ușorú și mai degrabă (5). Iară după ce l'aú mutatú se iartă cu toții, cari sunt de față, țincêndú astú-felú: «*Iertați-mé!*» — «*Dumneđeú să te ierte!*» până de trei orí (6).

În unele părți ale *Transilvaniei* le ajută celorú ce se află în agonie prin aceea, că se pune o față de masă jos pe fața casei, apoi douê mueri iertate, facú mătánii în forma crucii spre aceea orí pe unú ștergarú și acela se pune apoi pe celú bolnavú (7).

În alte părți din *Transilvania* precum în ținutulú Năsêudulú, mătániele saú închinăciunile acestea se facú orí din

---

(1) Com. de d-lú Rom. Simú.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Com. de d-lú I. Georgescu.

(5) În Badeuțú, com. de d-l Av. Macoveiú și în Măliní, dict. de M. Nistorú.

(6) Com. de d-lú Ionică a lui Iordachi Isacú din Mahala.

(7) Com. de d-lú Rom. Simú.

partea străinilor, ori din partea n murilor; c te odată le facă numai fiii sau fiicele respectivului morbos ; în alte cazuri însă le face numai muerea, după împrejurări, după cum adică respectivul are sau nu familie. De regulă însă se facă de c tr  nou   n i c te de nouă ori,  i anume în podul casei, chiar de-asupra celui ce se află în agonia mor ii, unde se a tern  două sau trei * nvelitori de masă* (fe e de masă), adică câte sunt de lipsă pentru cei nou   n i.

Tot  în  inutul N s udului, dac  cine-va nu p te muri degrabă, se mai  ntrebuin z  încă  i unele desc ntece. Se ia adică o cofă cu apă prosp t , în care se află  i un  stru  de busuioac  legat  cu un  fir  de bumbac  ro u,  i după ce se desc nt  se ud  trupul celui morbos  de trei ori pe  i,  i anume:  nt ia or  l ng  mas  înainte de r saritul s relui, a doua oră pe la amia i în mijlocul casei  i a treia or  îndată după apunerea s relui la u  l ng  prag  sau cel  pu in  în apropierea u ei (1).

 n fine, tot  în *Transilvania*, se crede că ajută f rte mult  luarea bolnavului, ce trage de m rte, de pe pat   i aședarea lui pe p m nt   i anume pe fa a casei. De asemenea se  ice că e bine a pune sub capul său *vrej * de mazăre ori coji din *p st rile* (păstăile) aceleia ca să m r  mai iute.  n fine se mai crede că pentru cei cuprin i de *fras *  i de *nebulie* prinde bine petrecerea lor  printr'un  jug  (2).

 n *Moldova*  i * ara-Rom nesc *, dac  cel  ce este în agonie se *canonesce* prea multă p n  să- i dea sfir itul , adică dacă h rc esce  i se trudesce cu m rtea, se schimb  din loc  în loc , se ia de pe pat   i se pune la p m nt  cu fa a spre r sarit , c te o-dată i se pune sub cap  jugul  dela boi, ori spi e  i ciolane dela r tele carului. sau, dacă se

---

(1) Com. de d-l  T. Simon .

(2) Com. de d-l  Rom. Sim .

póte, chiar și o rótă întrégă, cređându-se că mórtea-í este grea, pentru-că fiindú în vieță, ar fi făcutú pécatulú de a pune pe focú vre-unú jugú, în care aú trasú boii la aratulú pámíntului, spițe și ciolane de la róta carului, căci cu jugulú s'a slujitú de-a aratú sfíntulú pámíntú, iar rótele carului í-aú fostú ca picióre (1).

În *Bucovina* îi punú unú jugú saú o bucată de jugú sub capú, adică sub perina pe care zace, cređendú că de aceea nu póte muri, fiindú-că ar fi furatú când-va vre-unú jugú (2).

În unele locurí totú din *Bucovina* se crede și se đice că dacá celú ce trage de mórte se află cu capulú pe o perină umplută cu *pene de pasère*, nu póte muri de grabă, pentru că sufletului îi este fórte greu de pene. Decí îi ieau perina de sub capú, și 'n loculú ei îi punú unú cojocú orí unú pieptarú de óie saú de mielú întorsú cu lâna spre capú, cređendú că, fiindú óia și mielulú simbolulú sfințeniei și a nevinovăției, o să móră cu multú maí de grabă și maí ușorú (3).

Pe pene, spunú iarășí unií, să nu móră omulú, căci penele și cu deosebire cele de găiná négră nu sunt de locú de bine, ci pe fénú orí pe pae, pentru că acestea sunt amestecate cu florí frumóse și mirosítóre (4).

În *Moldova* asemenea i se ieau perinele de sub capú, dacá acelea sunt umplute cu pene de pasère (5).

Maí departe Românií din *Bucovina*, pe lângă cele arătate până aici, îlú îmbracă fórte adese-orí în schimburi curate; îlú

---

(1) Ionénú, op. cit. p. 38. — Burada, *Inmorm.* p. 7—8. «Șeđetőrea» Fálticeni, an I, p. 19: «Jugulú boilorú să nu-lú puí pe focú, că nu poți muri și numai te chinuescí.»

(2) Dat. Rom. din Crasna. dict. de M. Bărbuță și a celorú din Badeuțú, com. de Av. Macoveiú

(3) Dat. și Cred. Rom. din Crasna, dict. de M. Bărbuță, a celorú din Badeuțú, com. de Av. Macoveiú, și a celorú din Mahala, com. de G. Tomoiağă.

(4) Com. de d-lú Rom. Simú.

(5) Burada, *Inmorm.* pag. 7.

punū cu capulū de 'nainte. icónelorū ; îi întorcū aşternutulū dela capū la picióre şi vice-versa ; aşternū şi pe pămîntū şi-lū punū acolo, orī ilū scotū câte o ȋră şi afară (1).

Datina din urmă se află exprimată şi 'n poesia poporană.

Unū cântecū din ȋnutulū Bărgăului, în *Transilvania*, com. de conşcolarulū meū d-lū Pavelū Beşa, ne spune cu privire la acéstă datină fórte răspândită următórele :

Năframuȋă ruptă 'n cincī,
Plinū e codrulū de voinicī,
La totū fagulū câte cincī,
Dar la fagulū celū mai mare
Zace-unū voinicū de lungóre
Cu drăguȋa la picióre
Şi drăguȋa mi-lū privesce
Şi din gur' aȋa-ī vorbesce :
«Orī morī, bade, orī te scólă,
Orī imī dá şi mie bólă,
Că mī-am uritū ȋdilele
Mutându căpētăiele,
Dela capū, dela picióre,
Dela umbră, dela sóre,
Dela caldū, dela rēcóre!»

Altū cântecū din ȋnutulū Dornei în *Bucovina*, care asemenea amintescce datina acésta, sună precum urméză :

Sus la naltulū cerului,
La raȋele sórelui
Este-unū patū mândru rotatū,
Dar pe patū cine-ī culcatū ?
Unū voinicū mândru şi 'naltū.
La capulū lui cine şede ?
O copilă pənă verde.
Ea din ochī că mi-lū ochesce
Şi din guriȋă-ī vorbesce :

---

(1) Crasna, dict. de M. Bărbuȋă

«Orî morî, bade, orî te scólă
Orî îmi dă și mie-o bôlă,
Că de când te-ai bolnăvită
Singură m'am îngrozită
Perinuțele mutându:
Ni la umbră, ni la sóre,
Ni la capă, ni la picióre,
Ni la vântă, ni la rēcóre.»

In fine; ună ală treilea cântecă, totă din *Bucovina* și a
nume din comuna Ciahoră, ținutulă Cernăuțului, sună așa :

La greă coborișă,
Verde alunișă,
Galbănă păltinișă,
Este aședată
Ună frumușelă pată.
Cu stâlpi de făgă,
Cu scânduri de bradă
Și'ntr'insulă e așternută
Mușchiă verde dincoa (1) de Prută:
Mușchiulă bradului
Și-a molidului.
Dar'óre în pată
Cine e culcată?
Ia Constantinașă
Voinică feciorășă!
Da la capă cine-mă ședea?
Margarinta, draga sa,
Căpătăiulă lui muta
Și la umbră și la sóre
Și la pămîntă cu rēcóre,
Și ea mutându-lă plângea
Și din gură așa dicea:
«Morî, bădiță, orî te scólă,
Orî îmi dă și mie-o bôlă,

---

(1) *Dincoa* prescurtată în locă de *din cóce*.

Că mî-am urîtû ñilele
Mutându-ñi perinele,
Când la capû, când la' picióre,
Când la umbră, când la sóre,
Când la pămîntû cu rēcóre!»

Dacă celû ce trage de mórte și nu póte muri, a fostû morarû, îi punû sub căpêtăiû diferite unelte de móră, precum : ciocanû, toporû, bardă, pasulû cu care a îndreptatû pétra morii ca să fie rotundă, merticû, ciolane și mēsele dela róta morii, ba, de se află și se póte, încă și o bucățică de pétră de móră, cređendû că de aceea nu póte muri, fiindû-că a luatû prea mare mēsură (merticû), saû a furatû, în neființa ómenilorû, ce aû fostû la móră, făină saû grăunțe din sacii acestora, și elû n'a trebuitû să o facă acésta, de óre-ce róta morii i-a măcinatû făina, care l'a nutritû (1).

La cei bogățî și cu deosebire la fecioriî boerescî, cari aû mēsuratû ogórele spre munca locuitorilorû, li se viră o prăjină în casă pe feréstră și li se pune în mână, cređendu-se că de aceea nu potû muri, fiindû-că aû mēsuratû strîmbû ogorulû, fēnașulû saû ce-a fostû, năpăstuindû pre muncitori (2).

Dacă trage unû vornicû de mórte, i se pune bēșulû cu care a vornicitû pe pieptû, érá altulû trebuie să i-lû ia, căci dacă móre cu bēșulû nepusû și neluatû de pe pieptû, atunci credû și ñicû că a muritû vorniculû. Daca i se ia bēșulû, se crede că l'aû scutitû de unele chinuri. Asemenea murindû vorniculû, fie-care-lû poftesce să tragă hamulû căruței, care este resplata vornicilorû (3).

Dacă cu tótă întrebuiñțarea mijlócilorû arėtate până aici totuși nu póte muri degrabă, atunci se crede, că trebuie să

---

(1) Dat. Rom. din maî multe părți ale Bucovinei, com. de d-lû G. Tomo-Iagă. — Veđi și Burada, Inmorm. pag. 8.

(2) Ionénû, p. 38. — Durada, Inmorm. p. 8.

(3) Com. de Ionică alû lui Iordachi Isacû din Mahala.

fie foarte păcătos, că a făcut o mulțime de fapte rele: nu s'a rugat destul lui Dumnezeu, a fost de cine-va jurat sau blăstemat, sau s'a blăstemat singur pe sine, sau a fost de cine-va afurisit, și mai ales de o față bisericască, și din cauza acesta nu poate muri. Deci, ca să potă odată muri, se chiamă preotul local ca să-î cetască «*rugăciunile de deslegare*» sau «*rugăciunile la eșirea sufletului*» (1).»

În *Transilvania* este datină, pe lângă cetirea «*canonului la eșirea sufletului,*» de a i se citi încă și psaltirea ori altă slujbă și când se începe cetirea se aprinde o lumină câtă bolnavul de lungă. Gătindu-se lumina în vremea slujbei și bolnavul totu n'a murit, se crede că n'are să móră, ci are să se scóle (2).

După ce l'a deslegat preotul și totu n'a mai murit, ci se chinuesce una, două, ba și mai multe zile, adesea-ori chiar și mai multe săptămâni, atunci mulți dintre cei slabi în credință încep din nou cu diferite descântece și desfăcături, până ce în urmă, după cum cred ei, trebuie să se alégă într'o parte ori în alta, să móră ori să se însănătoșeze.

Cele mai usitate descântece și desfăcături la această ocaziune sunt totu acelea, despre cari ne-a fost vorba în cap. II, adică *de ursită*, *de faptu* și *de pocitură*.

Unii din contră, vędându că după tóte cele întrebunfate și făcute mai nainte, celu ce trage de mórte, nici nu móre, nici nu se rădică, îndătinéză a-lu scâlta într'o scăldătoare făcută dintr'o buruénă, care în părțile de pe lângă Prutu din Bucovina se numesce *șistelină*, după care scăldătoare trebuie numai decât să se alégă până în două sau trei zile într'unu felu sau altul (3).

---

(1) Cred. și dat. foarte lățită în Bucovina și Moldova; veđi și Burada, Inorm. p. 7.

(2) Com. de d-lu Rom. Simu și Al. Boeriu.

(3) Com. de G. Tomoiagă.

În unele sate din ținutul Storojinețului, precum bună-ură în Crasna, aducă o samă de Români mai multe rămurele de *Lemnul Domnului*, îl pună într'o căldare mare, aducă apă și turnând'o într'o olă o pună la focă ca să mocrască. Dacă apa din olă până a doua ți se face roșie, e ună semnă că omul bolnavă va muri, deci îl scaldă cu dînsa, iară dacă e albă, atunci e semnă că va trăi și prin urmare nu-lă mai scaldă (1).

Nemijlocită după ce a repăusată atât în *Bucovina* câtă și în *tote cele-lalte țeri locuite de Români* este datină de a i se închide ochii ca să nu vadă jalea și durerea cea mare a celoră ce-lă încunjură și mai alesă a consăngeniloră celoră mai de-aprópe (2).

E mare nenorocire, când nu se găsece nimeni, care să închidă ochii celui ce móre; de aici apoi și celă mai mare blăstēmă: «*să dea Dumneșeu să n'ăi pe nimeni să-ți închidă ochii* (3).»

Inchiderea ochiloră, după ce móre cine-va, e o datină veche, care eră usitată și la *Români* și care se amintesce de cătră mai mulți scriitori. Așa Ovidiū în epistola cătră Ariadne scrie :

«Nu voiă avé pe nime, care să-mi închidă ochii cu degetele (4).»

Éră în altă locă, totă Ovidiū ți ce :

«Nici voiă da ordine, nici o mână amică nu-mi va închide ochii, gata de a se stinge, după ultimulă strigătă (5).

Apoi Pliniū naturalistulă :

---

(1) Dict. de M. Bărbuță.

(2) Com. de G. Tomoiagă, Av. Macoveiū și Rom. Simū; veți și Burada, *Inmorm.* p. 7.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 7.

(4) *Nec mea, qui digitis lumina condit, erit;*

(5) *Trist. III. 43: Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
Labentes oculos, condet amica manus.*

«A închide ochii la cei ce mor, și apoi a-i deschide pe rugul arderii, este o datină sacră la *Romani* (1).»

Se poate că strămoșii noștri numai din acea cauză închideau ochii muritorului, ca mărtea să nu-i pară așa de înfricoșată, și numai atunci i se deschideau din nou, când îl îngropau sau îl ardeau pe rug (2)

După ce i-au închis ochii îl lăgă pe sub fălcă cu o basma anume ca să nu înțepenescă cu gura căscată (3). Apoi deschid ușa și ferestrele odăii, în care a repăusată, anume ca să aibă pe unde eși mărtea cu sufletul (4). Totu atunci, atât în *Bucovina* cât și în *Moldova*, acoperă coafele cu apă ca să nu pice sufletul într'însele și să se înecă, căci se crede că sufletul trage la apă (5).

Lumina, care i s'a ținută în mână sau la cap în timpul repăusărei, i se ține și mai departe totu în mâna dreaptă, ca și mai nainte, până ce se scaldă. Când se vîră în scaldă, atunci se stinge (6), și se păstrează până după înmormintare, iar după înmormintare se aprinde în trei seră după oaltă în locul unde a repăusată mortul (7).

La unele familii din *Banat* se ține lumina acesta aprinsă în casă 40 de zile după înmormintare, la altele însă numai până ce scot prânzișorul (8).

---

(1) Hist. Nat. XI. LV: «Morientibus illos (oculos) operire rursusque in rogo patefacere quiritium magno ritu sacrum est.»

(2) Mich. Besanū, Datinele Românilor la înmormintare, publ. în «Albina» an. I, Viena 1866. No. 55.

(3) In Bucovina și Banat, com. de d-lu Iosif Olariu și în Moldova, veđi Burada, Inmorm. p. 7.

(4) Com. de Ionică alu lu Iordachi Isac din Mahala.—Com. de Vas. Burduhosu, stud. gimn. de locu din Câmpulungu. — Burada, Inmorm. p. 8. — Ionenu, p. 35: «Când o persoană trage să mără, se lasă ferestrele și ușa casei deschise, să aibă pe unde eși sufletul.»

(5) Com. de stud. Vasile Burduhosu din Câmpulungu și de Titu Zaharescu stud. gimn. de locu din Baia, în Moldova.

(6) Com. de Ionică alu lu Iordachi Isac.

(7) Com. de d-lu V. Turturenu, preot în Vicov.

(8) Com. de Iosif Olariu.

Pe lângă cele ce s'au arătat până aici mai e de observat încă și aceea că atât Românii din *Bucovina* cât și cei din *Transilvania și Banat* cred că cel ce mure în ziua de Paști sau în săptămâna luminată, ba unii, precum cei din ținutul Năsăudului, că și cei ce mor în restimpul dela Paști și până la Duminica-mare (Rusalii), aceia sunt norocoși, și merg să intră de a dreptul în rai, de orice în acest timp porțile raiului sunt continuu deschise pentru toți creștinii (1).

Românii din *Țera-Românească* cred asemenea că cei ce mor în săptămâna luminată sau a Paștilor se bucură de cea mai mare fericire, pentru-că, fiind în restimpul acesta cerurile deschise, se duc de-a dreptul în cer. Din contră însă cei ce mor în a doua săptămână după Paști, numită a *negrilor*, sunt cei mai nefericiți oameni, pentru că se duc de-a dreptul în iad (2).

Iarăși se mai crede că e cu mult mai bine când mure omul noaptea, decât ziua, pentru că ziua nu-i dau paserile pace (3).

Mai departe spun și cred Românii că fic-care om are câte o stea în ceruri, care e tainic legată de soarta lui.

Deci când este omul amenințat de vre-o cursă, atunci steaua i se întunecă, iar când mure îndată i se stinge și cade din cer, de unde vine apoi și zicala: «*i s'a stinsu*» sau «*i-a căzut steua*,» adică a murit (4).

Acastă credință foarte lătită în toate provinciile locuite de

---

(1) Aurel Iana, Din credințele poporului român din Maidan de lângă Oravița, publ. în «*Familia*» an. XXVI. Oradia-mare 1890, p. 7. — Ioan Nițu Macaveiu, Datinele pop. rom. la înmormintări, dare de semă, public. în «*Amicul familiei*» an. VI, Gherla, 1882, p. 94 — și com. de mai mulți Români din Bucovina.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 331.

(3) Cred. Rom. din Crasna, com. de At. Ghermanu, stud. gimn.

(4) În Bucovina și la Alecsandri, Poesii pop. ale Rom., p. 4.

Români o întâlnim nu numai în vorba de toate zilele, ci și în literatura poporană și cu deosebire în doine și balade.

O doină din *Bucovina*, care face alusiune la această credință, sună precum urmază:

Câte stele sunt pe cer
Tote până 'n ziua pieri;
Numai luna și c'o stea
Scie de durerea mea.

Altă doină din *Transilvania* sună astu-fel:

Câte stele 'n giurul meu
Tote mă vorbesc de rău;
Numai luna și c'o stea
Îmi îndulcesc inima (1).

Stéua, despre care se face amintire în aceste două doine, e stéua aceluia care le-a cântat.

Însă cu mult mai bine e credința acesta respicată în balada «*Miorița*,» din care scotem următoarele patru versuri, ce le adresază ciobanul moldovan mioriței și anume:

Iar la cea măicuță
Să nu spui drăguță,
Că la nunta mea
A cădut o stea . . . (2).

În fine, merită a fi amintit și aceea că trecerea unui om din viața acesta se exprimă în diferite chipuri, precum: *a murit, și-a dat sufletul, i s'a stins sau i s'a curmat firul vieții, a repausat, a adormit, a adormit în domnul, l'a ertat Dumnezeu, a trecut în cea-laltă lume*, prin care se face alusiune la credința în rai și iad.

În unele părți ale *Transilvaniei* și *Țerei-Românesce* se dice

---

(1) Niculaiu Borza, Doine și hore pop. din Ardél, publ. în «Familia» an. XX. Oradia-mare, 1884, p. 323.

(2) V. Alecsandri, Poesii pop., p. 2.

mai adese-orî *a perî*, decât *a murî* sau *a repausa*. În Bucovina verbulă acesta se 'ntrebuinţeză în genere numai cu privire la animale: *vitele pieră* iar *ómenî moră*. Se 'ntrebuinţeză fôrte adese-orî şi 'n Bucovina, ca şi 'n ţerile sus arătate, însă totă-deauna numai despre ómenii cei rēi sau fără de lege.

Dacă unulă a fostă fôrte multă bolnavă se dice de regulă că *l'a strînsă Dumneđeă* sau *l'a iertată Dumneđeă*, adică i-a iertată chinurile cele îndelungate şi lupta cu mórtea, ce mai totă-deauna îlă muncesce grozavă pe omă; dacă a murită de-o mórte năprasnică şi 'n acelaşi timpă încă şi tinără: *a murită cu đile* sau *s'a prăpădită*; unuia care móre îndată după altulă: *uite cui i-a închinată*; iară în batjocură: *s'a dusă la rogoză* (1), sau *a pusă faţa la mormîntă*, după cum ne spune şi următórea doină din Bucovina:

Măi băete, băeţele,
Vină la noi, nu te teme,
Că de cine te-ai temută
A pusă faţa la mormîntă (2)

sau în fine: *a pusă cósta la pămîntă şi faţa la răsărită*, după cum arată şi următórea doină din Igesci în Bucovina:

Măi băete, băeţele,
Intră 'n casă, nu te teme,
Că de cine te-ai temută,
O pusă cósta la pămîntă
Şi faţa la răsărită
Şi s'o dusă şi n'o venită.

Când însă întrébă cine-va de ce anume a murită, i se răspunde că *aşa i-a fostă păharulă morţi*, altulă, afară de tatălă şi de maica respectivulă, nime nu cutéză a spune de ce felă de mórte a murită.

---

(1) Aceste două expresiuni din urmă sunt usitate mai multă în Transilvania, com. de d-lă I. Georgescu.

(2) Varianta acestei poesi veđi-o la S. Fl. Mariană, Poesi pop. rom., tom. II, p. 148.

IV

S C Ä L D A R E A .

Cum și-a dată omul ultima resuflare, cea d'întâi grijă a celor ce au stată împrejurul lui este, pe lângă deschiderea ușei și a ferestrelor casei, în care a repausat, și pe lângă acoperirea cofelor, de a face o scaldătoare și a-l scaldă într'insa până ce nu apucă a i se reci și înțepeni corpul (1).

Scaldătorea acésta se face atât în *Bucovina*, cât și în *Moldova* în următorul chip: aducă apă curată dela un isvor, dela o fântână sau dela un păriu limpede și o pună într'unu céunu sau într'o căldare mare ca să se încăldească (2).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 9: «Până a nu înțepeni trupul mortului, némurile sau prietenii lui ilă radă, ilă scaldă, sau în unele locuri ilă spală cu apă caldă și apoi ilă laă cu săpună.»

În cele mai multe părți ale *Bucovinei*, după cum mi-a spus d-lă G. Tomoagă, cantoră bis., există credința, că dacă scaldătorea acésta s'ar prepara mai înainte, atunci omul, ce trage de mörte, cu greă móre; ba se dice, că une-oră tocmai din cauza acésta se chinuesce și 2—3 zile și totă nu mai póte muri.

(2) A. Lambrioră, op. cit. p. 151: «În vremea acésta bătrânele megiașe, adunate la țipetele din casă, pună căldarea sau céunul pe foc și încăldească apa de scaldătore.»

În unele părți din *Transilvania*, în locul cununii sau căldării, se întrebuintează de comună o *olă nouă*, în care se toarnă și puțină apă sfințită și care, după scaldare, se pune la picioarele cadavrului anume ca și sufletul, care sboră în colo și'n coce, să se potă încă scâlda (1).

Pe lângă apă se mai pună în căldare, și mai ales în timpul de vară, atât în *Bucovina*, cât și în *Transilvania*, încă și felurite plante, precum: *mintă*, *calapără*, *busuioc*, *româniță*, *sulcină*, *peliniță*, *lemnul domnului*, precum și multe alte burueni și flori mirositoare, anume ca atât scaldătorea, cât și corpul celui ce se va scâlda într'însa, mai cu seamă dacă acela e copil, să miröse frumos. Apoi, atât apa, cât și plantele dintr'însa se lasă până ce se încălesc (2).

Se bagă însă tare bine de seamă, mai ales de cătră cei de casă, și cu deosebire în *Térra-Românească*, ca să nu se împingă tăciuni sub vasul în care fierbe apa de scaldat, sub cuvânt, că se face foc de fiertă apă pentru scaldatul și a altor morți (3).

După ce s'a încălțit acum apa de ajuns, 2—4 bărbați dintre străinii ce au asistat la eșirea sufletului său alți străini, ce au fost anume spre acest scop chiemați (4), iar dacă a fost de parte femească, tot atâtea femei (5), iewă un ciubăr, o vană sau o covată mare, toarnă într'însa

---

(1) Wlilocki, op. cit. p. 31.

(2) Com. de d-lă G. Tomoiaș și Rom. Simă.

(3) Ioan St. Negoescu, Credențe populare, publ. în «*Lumina pentru toți*» an. II., București, 1888, p. 474. — Ionén, op. cit. p. 42: «Când se încălțese apa pentru scaldatul unui mort, să nu se împingă tăciunii din foc sub vas, căci este semn de facerea focului și pentru alți morți.»

(4) Cei de casă nici când nu scaldă pre mort.

(5) D. Stănescu, op. cit. p. 322. «Dacă mortul a fost de parte bărbătescă, doi sau trei bărbați îl spală cu apă caldă, cu săpun, îl péptănă și-l îmbracă; două sau trei, femei, dacă a fost femeie.» — În Moldova, comuna Rădășeni, după cum mi-a spus A. Pletos, pre bărbați îl scaldă de comună trei bărbați, iar pe femei trei femei.

apa din căldare, sau ce este, o adaugă cu apă rece, ca scaldătorea să fie bine potrivită, adică nici prea ferbinte nici prea rece, ci numai abia călduță ca apa de vară, rădică apoi corpul mortului de pe locul repausării, îl desbracă de toate vestimintele, în cari a repausat și virîndu-l în vasul cu scaldătorea astă-felă pregătită începă a-l scaldă și spală cu săpună peste tot corpul, începîndu dela cap și până la picior, ne-lăsîndu nici o singură părțică neșpalată (1).

În unele părți din *Transilvania* și *Banat*, mortul nu se scaldă în atare vas, ci, luîndu-se de pe locul în care a repausat, se pune jos la pămînt, pe ună așternut de pae, dar mai cu sémă pe o scîndură lungă și lată, și pe aceea îl spală (2).

Celă ce se apucă de șpalat și scaldat pe vre un mort și nu rade bine tina și totă *lipulă* (lepul) de pe dînsul de cum-va e întinat, sau nu pôte să-i spele totă lipulă de sub unghii, se crede, că are un pecat forte mare, și că tina, ce rămăne pe cel mort, are să o mănânce el în cea-laltă lume (3).

Dreptă aceea fie-care, care se apucă de scaldat, după ce l'a șpalat acum peste tot corpul, până ce s'a făcut curat cum l'a pusă mă-sa în fașă, când l'a pornit la botez (4), îndată îi tae unghiile (5), anume ca și sub unghii să-l pôtă astă-felă șpela ca să nu rămăie și sub acestea nici un pic de tină, pentru că dacă nu o face acésta pe cea-laltă lume va avé grea respundere (6), apoi și pentru aceea ca nu

---

(1) Dict. de M. Ursaca, com. de G. Tomoiagă și Av. Macovei.

(2) M. Besan, stud. cit. «Albina» No. 57, com. de d-l Rom. Sim.

(3) Credința Rom. din Bucovina, com. de I. Blăndu, stud. gimn. și a celor din Transilvania, com. de d-l Rom. Sim, învățător.

(4) Com. de d-l V. Turturén, preot.

(5) Pretutindene usitată în Bucovina.

(6) Com. de d-l I. Georgescu, învăț. în Secadete.

cum-va, ducându pămîntul cu dînsul din acéstă lume în cea-laltă, să fie cunoscutu de diavolul (1).

Datina tăerii unghiiloru la Români, care de altmîntrelea e usitată și la alte popóre atătū din vechime, cătū și din timpulū presentū, credū că-și are isvorulū sēū mai multū în următórea legendă de provenință bogomilică, saū mai bine đisū manicheică:

«Cică dintru începutū nu era pămîntū, sóre, lună și stele, nici lumină, ca acuma, ci orī în cotro te-ai fi întorsū și te-ai fi uitatū era numai o apă tulbure, care plutea ca unū norū în colo și 'ncóce. Iar pe valurile acestei ape nemărginitū de mare și adâncă umbla *Dumneđeū* și cu *Draculū*, unicele ființe de pe timpulū acela.

«Și *Draculū* îi đicea lui *Dumneđeū* totū-deauna, de câte orī vorbia cătră dînsulū, «*Fărtate*», iar *Dumneđeū* îi đicea «*Nefărtate*» (2).

«Astū-felū *Dumneđeū* și cu *Draculū* se primblară în colo și'ncóce pe valurile apeī aceleia șépte anī de-aréndulū.

«După alū șéptelea anū, fiindū *Dumneđeū* fórte ostenitū, pentru că nu se culcase nici nu dormise de felū în restimpulū acesta, đise cătră *Dracū*:

«Scii ce, m'ai Nefărtate?

«Ce este, Fărtate?

«Răpeđi-te de grabă în adâncimea apeī și adă o mână de luțū, ca să ne facemū pe întinderea acestorū valurī nemărginite unū pătisorū, ca să avemū unde ne odihni, căci eū unulū nu mē mai potū mișcă acuma de ostenitū ce sunt!

«Écă m'am repeditū! — rēspunde *Ducă-se pe pustirū*, și cum rostī cuvintele acestea... huștiulucū!... de-auna s'a și cu-

---

(1) Credința Românilorū din Moldova, comuna Baia, com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(2) Fem. *Nefertiță*, se 'ntrebuințeză mai alesū în locuțiunea «lua-te-ar saū mânca-te-ar *Nefertița*!»

fundatū în apă. Dar bojbăindū elū în colo și 'n cóce prin adâncimea apei și neaflândū nici o țtră de lutū, s'a întorsū înapoi și a spusū lui Dumneđeū, că în adânculū apei nu se află lutū ci numai nisipū.

«Adă-mi dară și nisipū! — ți se D-țeū.

«Draculū s'a cufundatū acum a doua óră și luândū din adânculū apei o mână de nisipū, s'a întorsū iarăși câtū ai bate în palme îndărătū, dar până ce a ajunsū de-asupra apei nu i-au rămasū numai vr'o câte-va fire de nisipū sub unghiū, tóte cele-lalte i s'au strecuratū printre degete. Trei din firele ce i-au rămasū i le-a datū lui Dumneđeū, érá cele-lalte le-a păstratū pentru dñsulū.

«Dumneđeū, luândū cele trei fire și frământându-le în mână, a făcutū dintr'însele o *turtiță*. Apoi, puindū turtița aceea pe apă, s'a culcatū Dumneđeū și cu Necuratulū pe dñsa ca să se odihnéscă.

«Ce face însă Necuratulū? . . . Voindū a rămáne singurū Domnitorū și stăpânitorū peste tótă lumea, cum s'a culcatū a și începutū a horăi, făcându-se că dórme dusū. Dar elū nu dormea, ci așteptă cu nerăbdare dóră adórme Dumneđeū, ca apoi să-lū rěstórne de pe turtiță, să-lū arunce în apă și să-lū înece.

«Dumneđeū, sciindū prea bine cu ce felū de gândurī se pórtă Draculū, se făcea asemenea că dórme dusū, dar elū nu dormia.

«Draculū, când cugetă acum că Dumneđeū dórme dusū, l'a apucatū de unū piciorū și a începutū a-lū trage în drepta și în stânga de pe turtiță, voindū numai decât să-lū arunce în apă și să-lū înece. Însă cu câtū îlū trăgea elū mai tare cu atâtū și turtița de nisipū se întindea mai multū și se făcea mai mare, și în care parte îlū trăgea, într'aceea se lățea mai tare. Și totū așa muncindu-se necuratulū, de-í curgeaū

sudori de pe nespălata-î faţă, se făcù din turtiţa aceea *pământulă* pe care locuimă noi astăzi.

«Draculă s'a minunatū fôrte multū de acéstă întêmplare neaşteptată, dar nu şise nimicū. Şi Dumnedeşū încă a tăcutū, făcêndu-se şi elū că nu scie nimicū despre tôte celea ce s'aū întêmplatū peste nópte. Şi așa se porniră mai departe la plimbare prin lume.

«Mai umblândū ei în colo şi în cóce, câtū vorū mai fi umblatū, şi vëdêndū dela unū timpū Dumnedeşū că nu e bine ca pământulū să fie fără ţipenie de omū, s'a plecatū jos, a luatū o mână de ţerînă şi frământând'o ca aluatulū, a făcutū dintr'insa pe omulū celū d'întăi. Iară după ce l'a făcutū şi l'a înviatū, şise cătră Draculū să facă şi elū unū omū şi să-lū învie ca dînsulū.

«Draculū nu aşteptă multū rugatū, ci, luândū o bucată de lutū în mână, făcū şi elū unū omū tocmai ca şi Dumnedeşū. A luatū apoi unū buciomū şi a începutū a sufla cu acesta în omulū celū făcutū de dînsulū ca să-lū învie. Dar în zadarū i-a fostū tótă munca, căci nu l'a pututū învia, deşi omulū făcutū de dînsulū s'a fostū unflatū ca o butie.

«De-atunci a rămasū apoi în omū unū firū de inimă câtū unū firū de macū în şapte despicatū, şi firulū saū simbu-rele acela e *rêutatea omului*. De-aici vine apoi că omulū sudue așa de spurcatū şi urîtū, căci dacă n'ar fi simbu-rele celū rëu într'însulū, omulū ar fi *curatū ca mirulū*.

«Totū de-aici vine că ómenii se temū de morţi pentru că Draculū, cum móre unū omū, îndată se apropie de trupulū lui spuindū că trupulū omului e alū sêū, fiindū-că se ține de pământū şi pământulū e alū sêū, de óre-ce elū a fostū acela care l'a scosū din fundulū apeî.

«Mai departe trupulū omului se póte cunósce şi de pe aceea că e alū sêū, fiindū-că fie-căruî omū până şi în çiua de ađi *i-a rămasū negru sub unghii*, precum i-a rămasū şi lui nisipū,

când l'a scosă din apă. Căci dacă trupul omului n'ar fi proprietatea sa, *atunci omul ar fi curat sub unghii, și nu negru.*

«Din pricina Dracului deci dară, care pretinde că trupul omului e ală său și nu ală lui Dumneșeu, *îndatinéază Românii de a tăia unghiile celor morți și totă din acésta pricină îi privighescă* ei totă nóptea, nelăsându-i să stea singuri în casă, temându-se ca nu cum-va să vie Draculă, măneco-ar acolo unde a înseratū, și să pue mâna pe dînșii (1).

Afară de legenda acésta mai există la Românii din *Bucovina* încă și următórea credință cu privire la unghii și anume:

Pe fie-care omă, cum móre și se duce în cea-laltă lume, îlă întrébă Dumneșeu: unde i-să unghiile? să-și dea séma ce a făcutū cu dînsele? și dacă le are, le scóte din sínū și i le arată, iar de nu le are, e rěu de dînșulă (2).

De aceea fie-care omă, câtū trăesce, se cuvine ca să pue unghiile, după ce le taie, în sínū saū la pragulă uși, iar după ce móre, să i se pue în sínū, pentru că la a doua venire fie-care trebuie să dea unghiile apostolulă Petru ca să-și facă trîmbiță dintr'însele (3).

Românii din *Moldova* însă spună că de aceea se taie unghiile mortulă și i se pună în sínū, pentru că *la vremea judecătii celei de pe urmă* din unghiile acestea aū să facă S-ții archang. *Michailă* și *Gavrilă bucine*, din cară aū să bucine în cele patru cornuri ale lumii ca să se întrupeze ómenii și să se strângă la judecată.

Totă din acésta causă mulți inși îndatinéază și de altă dată când taie unghiile, a nu le asvêri, ci a le pune în sínū (4).

---

(1) Dict. de Vasile Ungurénū, Románū din Ilișesci, districtulă Sucevi.

(2) Credință Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(3) Dict. de Elisaveta Agapi, Româncă din Mănăstióra.

(4) Dict. de M. Nistorū din Mălini.

O sémă de inși însă nu taie unghiile celorū morți din caasă că, după cum credū și spunū ei, n'arū avé cu ce sui pe scări la cerū (1).

Causa pentru ce se dă scăldării și spălării celui repausatū o atențiune atătū de mare, e pentru că mortulū, după credința Românilorū de pretutindenī, trebuie nu numai să se spele și să se lepede de tôte pécatele câte le-a făcutū, trăindū pe pămîntū, și să mérgă cu sufletulū în împărăția ceréscă (2), ci tot-odată să mérgă și cu corpulū curatū pe lumea cealaltă (3), precum și pentru aceea, ca la ȕiua cea de-apoi, adică la ȕiua învierii, să fie curățitū de tótă întinăciunea (4).

Maī departe se maī crede încă și aceea că dacă repausatulū s'a mărturisitū și comunicatū cu st. taine și la mórtea sa a fostū bine și frumosū scăldatū și spelatū, înfățișându-se curatū înaintea lui Dumneȕeū, acesta chiar și 'n casulū acela, când ar avé omulū unele pécate maī micī, i le-ar spēla și ierta și elū (5).

În unele părți ale *Bucovinei*, precum bună-óră în satele Ropcea și Stroesci, nu e datină de a se face scăldătóre pentru celū mortū, ci a se spēla numai simplu cu apă pros-petă dintr'unū păriū saū dintr'o fântână, chiar și 'n casulū acela, când apa e rece (6).

Totū în timpulū scăldării, dacă celū repausatū, e bărbatū înaintatū în vîrstă, îlū radū frumosū (7), dacă în timpulū

---

(1) Dict. de El. Agapi.

(2) Cred. Rom. din Mahala, com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū, și a celorū din Stupca, com. de Al Baciū, stud. gimn.

(3) Ionénū, op. cit., p. 36. «După ce o persónă a muritū, corpulū i se scaldă într'o albie, ca să se ducă curatū pe lumea cea-laltă.»—Rom. Simū: «Omulū se scaldă, ca să mérgă curatū în cea-laltă lume.»

(4) Com. de d-lū I. Georgescu.

(5) Com. de d-lū G. Tomoiaȕă.

(6) Dat. com. Em. de Cuparencu.

(7) Pretutindene în Bucovina. Vedī și Burada, Inmorm. p. 9

bólei sale i-a crescutú barbă mare, din cauză că, după cre dința poporului din cele mai multe părți ale *Bucovinei*, celú ce s'a rasú la mórtea sa saú după mórte, când s'a scáldatú, se întăřișeză înaintea lui Dumneđeú ca unú ténérú de 30 de aní, iar de nu l'a rasú apoi bėtránú rėmáne pentru totú-deauna. Dacă însă mortulú, înainte de a-și da sufletulú, a lăsatú cu limbă de mórte să nu-lú radă, atunci, voindú a-í impliní dorința, nu-lú radú, ci-lú lasă așa (1).

După ce l'au rasú, îlú spală din noú pe obrazú cu apă próspėtă și apoi îlú ștergú pe totú corpulú de regulă cu o năframă curată, saú cu unú ștergarú noú saú cu o față de masă, care rėmáne apoi ca rėsplată celui ce l'a scáldatú (2).

După acésta îlú ungú pe capú cu untú și-lú péptănă frumosú (3).

Nevestele, precum și tóte femeile cele bėtráne, se ímpletescú. Dacă însă móre o femeie lėuză, i se lasă mai multe fire de pėrú neímpetite anume ca s'o vadă Dumneđeú că este lėuză și să-í ierte pėcatele (4).

Fetele cele mari însă precum și copilele nu se ímpletescú, ci se lasă despletite, spre a se puté găti ca miresele (5).

Totú atunci când se péptănă mortulú este datină în unele părți de a-í tăia puținú pėrú, care se pune în céră și se păstréză de cătră némurile lui în *pălămida lăđii* spre aducere aminte (6), alții îlú punú și ținú în lavița lăđii și iarăși alții scotú unú cuiú din părete și viríndu-lú în loculú acelaia, batú cuiulú la locú peste dinsulú, saú facú o bortă în ușorulú de sus alú ușei, îlú viră în borta aceea, și ás-

---

(1) Com. de d-lú G. Tomoiađă.

(2) În Sucéva, Stupca, Todiresci și Ropcea.

(3) În Bilca, Vicovulú-de-sus, Cămpulungú și alte sate din Bucovina.

(4) Ionénú, op. cit., p. 37.

(5) Dict. de M. Nistorú din Mălini.

(6) Burada, *Inmorm.* p. 10.

tupându-lă, îlă lasă apoi pentru tot-deauna acolo. Acesta se face pentru noroculă casei, căci, amăsuratū credinței poporului, nu se scie după cine se trage noroculă la casă, și lesne pôte cu acela ce a muritū să se ducă totū noroculă, dacă nu se păstréză nimicū dela elū (1).

Mulți inși din clasele mai înalte taie mai multe șuvițe de pěrū, din cari își facū, totū pentru aducerea aminte, lăntuțele de orare saū floricele, pe cari le păstréză apoi în nisce cutiute anume spre acestū scopū făcute.

În *Transilvania*, districtulă Năsăudului, taie mortului unū șmocū de pěrū din capū nemijlocitū înaintea scóterii sale din casă și a pornirii spre mormintū, în credință că până ce vorū păstra acelu șmocū de pěrū nici noroculă nu-ı va părăsi. Unii îndătinéză de a se afuma cu pěrū de acesta, anume ca să nu viseze pe celū mortū (2).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-óră în Todiresci, pe lângă aceea că-lū scaldă și laū, îi mai spală corpulă cu vinū, și mai alesū atunci, când înainte de repausare n'a fostū mărturisitū și împărtășitū cu sf. taine (3).

În *Transilvania* îi mai ungu corpulă încă și cu nisce unsoři mirositoare (4).

Datina spělării cu vinū și a ungerii cadavrului cu diferite unsoři mirositoare o întimpinămū fôrte adese-orı și 'ntr'o sémă de bocete, cari se bocescū nu multū după scăldare în de-

---

(1) Com. de mai mulți Români din Bucovina, precum și de d-lū Rom. Simū din Orlatū în Transilvania.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) Com. de d-lū I. Avramū

(4) D. T. Bojinca, *Anticele Romanilorū*. Buda 1832. vol. II. Nota dela p. 210 — M. Besanū, stud. cit. publ. în «Albina», an. I. No. 57: «Și după ce pulsulă nu mai bate, și sufletulă s'a despărțitū de trupū, — trupulă se scaldă și în unele locuri, mai vėtrosū în Ardélū, se unge cu unū felū de unsoře mirositoare, și numai după aceea se imbracă în vestmintele cele mai frumóse și curate, ce le-a avutū repausatulă în viétă.»

cursul timpului câtă petrece mortul în casă, precum și mai pe urmă când se duce la mormintu.

Iată unul din mulțimea acelor bocete:

Veniți frați și sorióre
Și-mi puneți florí la picióre,
Veniți frați și verișori
Și mă 'mpodobiți cu florí,
Veniți aí mei veri și frați
Și cu lacrimí mă scálđați,
Și-mí stropiți fața cu apă,
Că de luní mă ducú la grópă
Și-mí stropiți fața cu vinú
Că mă ducú în locú străinú
Și 'napoi n'am să mai vinú,
Și-mí stropiți fața cu bere
Că mai multú nu me-ți vedere ;
Că nu mă ducú să 'nflorescú,
Ci mă ducú să putredescú ;
Duce-m'oiú și-oíú putređi
Și 'napoi n'oiú mai veni,
Óre cine m'a boci ?
Sora mea cu maica mea,
Mai alesú ibovnica (1) !

După ce l'au scáldatú și piepténatú și după ce l'au îmbrăcatú și așezatú, unde au avutú să-lú așeđe, íeau apa cu care l'au scáldatú și-o varsă într'unú locú retrasú, neprihănitú, și mai alesú într'o grădină la răđęcina unui copacú, care se acopere apoi pentru câtú-va timpú cu o copae saú cu cáldarea, în care s'a încálditú apa ; acésta se face pentru ca să nu umble nici o vietate pe loculú acela, fiindú pécătú să se calce cu piciórele (2).

(1) Din Horodniculú-de-josú, satú în districtulú Răđăufulú, com. de fostulú meu conșcolarú d-lú Petrea Prelipcénu.

(2) Burada, Înform. p. 10. — Ionénú, op. cit. p. 42: «Apa, cu care se scaldă unú mortú, se varsă într'unú locú retrasú, ca să nu calce cine-va în ea fiindú unú mare pécătú.»

În *Țera-Românească*, precum în plaiul Prahova și comuna Zănoga, scaldătorea acésta nu se varsă afară până după înmormintare (1).

Albia, saū vana, în care s'a scaldatū mortulū, după ce s'a aruncatū scaldătorea dintr'insa, se răstórnă cu gura în jos și nu se mai întrebuițéază de felū până după înmormintare, fiindū rēū de mórte și pentru alții (2).

Ciubărulū, în care s'au spēlatū hainele mortulū, se spală în nouē ape și apoi e ca și când s'ar vërsa în elū apă sfințită dela osteașanie (3).

Óla, atātū cea în care s'a încălđitū apa pentru scaldătore, câtū și cea cu care s'a turnatū apă caldă pestē mortū, când s'a scaldatū, după credința Românilorū din *Transilvania*, nu mai e bună, și de aceea se INGRÓPĂ (4). Româniī din *Țera-Românească* însă o spargū în timpulū când se scóte mortulū din casă, pentru a nu muri și alții (5).

Paiete, pe cari a fostū pusū mortulū la spēlare, unde e datina dea se face acésta, se aruncă nóptea pe riū, saū, unde nu este riū în apropiere, se INGRÓPĂ în pămîntū ca să nu calce omulū orī altă vietate pe ele, căci nu e bine (6).

Pieptenele, cu care s'a pŕeptēnatū și săpunulū cu care s'a săpunitū mortulū, nu se întrebuițéază mai multū, ci orī se aruncă și aceste douē obiecte pe unū riū (7), orī se păs-

---

(1) Revista pentru istorie, archeologie și filologie, an. II, vol. III. Bucurescī 1884, p. 386 : «Murindū omū, femee, copilū, scaldândū mortulū, laturile nu le varsă afară până nu-lū INGRÓPĂ» — D. Stănescu, op. cit. p. 42 «apa n'o varsă până nu este mortulū ingropatū.»

(2) Ionénū, op. cit., p. 42.—I. St. Negoescu, credințe pop. publ. în «Lumina pentru toți», an. III, Bucurescī, 1888, p. 474.

(3) Com. de d-lū Rom. Simū.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

(5) I. St. Negoescu, op. cit., p. 474.

(6) Com. de d-lū Rom. Simū.

(7) Com. de d-lū Rom. Simū.

tréză și se îngropă împreună cu mortul (1), puindu-se în pernița pe care i-o așeză sub cap în tron (2). — În unele părți din *Moldova* precum în Rădășeni și Mălini obiectele acestea se dau celui ce l'a scăldat de pomană (3).

Femeilor celor ce au scăldat pre cel mort nu le este iertat să umble la fierturi nici la colacii mortului. A casă la dinsele însă pot umbla, dacă mai înainte de acesta s'au spălat de nouă ori după olaltă (4).

În fine, atât femeile, cât și bărbații, cari au scăldat pre mort, atât în Bucovina, cât și în Transilvania și Moldova, pe lângă obiectul, cu care s'a șters mortul, mai capătă de suvenire sau pomană, încă și câte un rând de haine de ale repausatului, sau câte o cămașă ori iie mai bună (5), sau câte o perină ori lăiceriu (6).

Scăldarea și spălarea mortului e usitată, nu numai la Români, ci și la alte popore atât din vechime, cât și din timpul de față.

Așa *Romanii*, după ce-l striga de trei ori pe mort, îl puneau pe pământ, ca și Românii din unele părți ale Transilvaniei, și apoi îl spălau cu apă caldă anume ca, dacă mai este vieță într'insul, să se deștepte, iar de nu, să-l curățescă, și apoi așa numiții *Polinctores* îl ungeau cu unt de lemn și cu alte arome, parte pentru ca să se mai îmblândească fața mortului, și parte ca să se împiedece putredirea (7).

Iată ce ne spune în privința acesta poetul Virgiliu:

---

(1) I. St. Negoescu, op. cit. p. 474.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 322.

(3) Dict. de Anița Pletos și Măriuca Nistor.

(4) Com. de d-l Rom. Simu.

(5) Com. de d-l I. Georgescu.

(6) Dict. de Anița Pletos și de Măriuca Nistor.

(7) Dr. At. M. Măriencescu, *Cultul păgân și creștin. T. I. Sărbătorile și datinele române vechi*. București, 1884, p. 336. — Bojinca, op. cit. p. 210.

«Unii pregătescū apa de clocotesce la focū în căldări și apoi spală corpulū înșepenitū și-lū ungu (1).»

Iar Ovidiū ȃice:

«Nici corpulū meū nu zace în patulū obicīnuitū, nici este cine-va care să mă plāngă cānd mă va pune la pāmīntū (2).

Ce se atinge de pērū amintimū aici, cā Romaniī aveau datinā de a atārna o parte din pērulū celū repausatū la ușă, spre a arēta prin acēsta cā în casă este doliū (3).

(1) Aeneid. lib. VI, 219 și 220 :

Pars calidos latices et shena undantia flamis
Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt.

(2) Trist. III. Eleg. III 39 :

Nec mea consueto languescent corpora lecto!
Depositum nec me, qui fleat, ullus erit.

(3) D. N. Preda, Mythologia Grecilorū, Romanilorū și a Egyptianilorū. Bucurescī 1863, p. 223.

V.

I N B R Ă C A R E A .

Odată mortul spălat și pieptănat frumos se îmbracă în hainele cele mai curate, mai frumoase, mai noue și mai scumpe, ce le-a avut și purtat în viață, sau cu de aceea ce-i erau mai plăcute, pe cari mulți inși le pregătesc fiind încă în viață, și le păstrează noue până la moarte (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum și'n unele părți ale *Transilvaniei*, și mai ales în cele despre Nord, *cămașa* se face îndată după ce mortul și-a dat sufletul, și se numește *cămașa de moarte* (2), iar pe femeile și pe bărbații

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 10. — Rom. Simă: «Unii își pregătesc anume o iie sau o *cămașă de moarte.*» — Alții, și mai ales o sémă dintre femeile cele mai bătrâne, se'ngrijesc nu numai de hainele cu cari au să fie îmbrăcate, precum: cămașă, ștergar, catrină, colțuni, papuci etc., ci chiar și de toate cele-lalte obiecte, precum: ștergare, șervete, năfrăm etc., cari sunt de trebuință la înmormintare, și pe toate le așeză și păstrează în ladă anume ca la timpul convenit, adică la casă de moarte, să aibă ai săi cu ce o îmbrăca.

(2) Sucéva, com. de mai mulți inși: «după ce l'au spălat îl îmbracă într'o cămașă de *hasa* sau în altă cămașă nouă, însă din pânză suptire, croită și cusută îndată după moarte.» — Todiresci, com. de I. Avram, stud. gimn.: — «il îmbracă într'o cămașă suptirică și numai de-abia cusută.» — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 10—11.

căsătoriți îi îmbracă cu cămașa de mire, pe care *înadinsu* o păstrează (1).

Dacă móre o fată mare, atâtu cămașa câtu și cele-lalte haine, cu cari are să se îmbrace, i se cosu cu ață neînodată, căci de o va înoda, se crede că ursitulu ei, ce era să-lu iea de bărbatū, nu se va mai însura, și vice versa (2).

Asemenea se face și la nevestele și bărbații cei tineri, precum și la copii, cređându-se că dacă ața, cu care li se cöse vestmintele, se înodă, sau dacă, după ce s'au îmbrăcatū, se închee la gâtū, atunci partea lorū, care le-a fostū sau

---

(1) Burada, Înform. p. 11. — Lambriorū, op. cit. p. 151: «Scotându-lū din scăldătore ilū îmbracă în haine noue, cele mai de prețu ce le are. Mulți și le au pregătite din vieță, mai alesū bătrânele, dintre cari unele și-au păstratū chiar hainele de mirésă.» — D. Stănescu, op. cit. p. 322: «E curiosū a sci din ce causă unū dintre ómenī și femeī, fie câtū de bătrāni, caută și ținū fórte multū ca la mórte să fie îmbrăcați în cămașa ce au avutū de ginere sau mirésă. — Fost'a acesta unū obiceiū introdusū din causa lipsei ce o fi înduratū bietulū Românū și a neputinței de a-și procura vestminte mai de valóre, sau credința că căsătoria și mórtea sunt cele douē acte mari din vieța lui?» — Teofilū Frāncu și George Candrea, Romāniī din Munții apuseni (Moșii) Bucuresci, 1888 p. 173: «Îndată la incetarea din vieță decedatulū se spală și se îmbracă în hainele cele mai bune. Dacă a fostū însuratū se îmbracă cu hainele cu care s'a cununatū.» — G. Tomoiagă: «În unele sate din Bucovina, și mai alesū în cele de peste Prutū, precum bună-órā în Boianū și Mahala, mai fie-care însū căsătoritū are datinā de a ținē chiar și până la alū 60 sau 70 anū alū vieții sale *cămașa de mire* sau mirésă, care la bărbați e cusutā din pānzā de inū sau fuiorū cu flori frumóse de mētasā albā mai alesū la māneci și la póle, iarā la femeī cu altițe cari de cari mai frumóse și mai iscusite și cu totū felulū de puī pe stanū, cusuți asemenea cu mētasā de felurite culori și cu cea mai mare iscusință. Ba mulți inși păstrează nu numai cămașa, ci și alte lucruri dela cununie, și de-ī ajunge orī-ce nevoie și greū nu le dau odatā cu capulū, ci le ținū, cum potū, până la mórte. Lucrurile acestea apoi, lucrate cu multā iscusință și cu multā trecere de timpū, se scotū din lada, în care au fostū păstrate și se 'nbracă mortulū cu dinsele implinindu-și astū-felū dorința exprimatā cu decimī de anī mai nainte de a fi îmbrăcatū la mórte numai cu aceste schimburi sau vestminte.»

(2) Ionēnū, op. cit. p. 37.

a avutü să le fie, s'a legatü de veci și de-aceea nu se póte mai multü cäsători (1).

Dacă röpäusatulü a fostü *omü bättränu*, moșnegü, se îmbracă în vestminte curate și frumöse conformü etätii sale; se schimbä într'o cămașä mare și albä de fuiorü; se 'ncalță, mai alesü în părțile dela munte, cu opinci, iar pe unii, dacă (aü cu ce, le cumpără și-i încalță de regulä cu cioböte (cisme), și mai alesü în papuci, chiar și 'n casulü acela, când în tötä vieța lorü n'aü purtatü astü-felü de încälții (2); iar pe capü li se pune o cușmä moșnegescä, négrä saü albä, după cum le-a fostü adică și portulü în vieța; rarü când însä pälärie (3).

Totü așa se'mbracă și *cei-lalți bărbați*, cu acea deosebire numai că pentru aceștia se cautä ca cămașa să fie nu numai albä, adică curatä, ci totü-odatä și nouä, iar cușma mai frumösä. Totü așa și cele-lalte vestminte.

În *Moldova* și *Țera-Romänescä* se îmbracă de regulä cu cămașä nouä, cu brace și colțuni noi de postavü saü de pânzä albä, măcarü că mortulü póte n'a purtatü nici odatä câtü a trăitü; se încalță apoi cu iminei galbeni saü cu meși negri de mortü, iar în capü li se pune căciulä négrä (4).

Dacă celü mortü e *feciörü* se schimbä cu cămașä și ismene de bumbacü saü de fuiorü, cu berneveci (ciöreci) ori ițari, și cei mai avuți, cari aü de unde, se 'mbracă și cu pieptare sərbătoresci saü mintene cu saü fără mâneci (5),

---

(1) Com. de Ionicä alü lui Iordachi Isacü din Mahala. «Dacă móre o femee nu se 'nchee cu chiotorile, nici nu se légä nimicü în nodü, căci omulü nu i se póte însura adoua órä.» — Sevastosü, Cälătorii, p. 69: «pentru mortü se cöse fără nodü.» — Datina și credința acésta se aflä și la Armenii orientali din Sucéva.

(2) Dict. de M. Ursaca, din Vatra-Dornei; — com. de d-lü V. Turturénü și Av. Macovei, preoți; com. de d-lü Rom. Simü și T. Simonü din Transilvania

(3) Dict. de M. Ursaca și A. Petricénü, stud. gimn. de felü din Stroesci.

(4) Burada, Inmorm. p. 10.

(5) Usitatü mai alesü în ținutulü Cernäuțului, com. de d-lü G. Tomoiağä, și 'n ținutulü Näsëduului din Transilvania, com. de d-lü T. Simonü.

se 'ncinge cu cureauă saũ cu brâu (1), se 'ncalãã cu ciobôte scumpe, cu papuci noi saũ cu iminei (2), la gâtũ i se lãgã o basma de mëtasã, iar pe capũ ise pune, fie vara fie iarna, o cușmã nouã și négrã împodobitã cu pene de pãunũ saũ cu flóre artificialã de tãrgũ (3).

În Mahala, precum și în alte sate din *Bucovina*, i se pune pe cușmã o cununã fãcutã din bãrbãnocũ (4).

În județul Muscelũ din *Țãra-Romãnescã*, cãciula feciorilorũ se învãlesce de jurũ împrejurũ cu cordele împestrițate: negre, albe și roșii, cari se numescũ «urãri» (5).

Maĩ pe scurtũ toți feciorii se îmbracã și se gãtescũ ca nisce *miri*. Ba unora, cari sunt maĩ avuți și cari aũ de unde se 'mpodobĩ și cu lucruri de prisosũ, li se pune chiar și inele de argintũ saũ de aurũ pe degete (6).

Femeile cele bãtrãne se schimbã de regulã cu cãmãși simple saũ cu *cãmãșoie* (7), se încingũ cu catrințe și prigatorĩ asemenea simple; se 'ncalãã cu colțuni, maĩ alesũ de pãnzã și cu papuci și se 'mbrobodescũ cu ștergare.

Nevestele se schimbã în cãmãși noue, cusute cu altițe și cu strãmãturã, se 'ncingũ cu catrințe frumosũ țesute, cu prigatorĩ, peștimane, fote saũ cu fuste, dupã cum le-a fostũ și portulũ; iar peste catrințe se lãgã de regulã cu brãnețe, nu-

---

(1) Usitatũ în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.

(2) Usitatũ maĩ alesũ în satele de pe malul Prutului din ținutul Cernãuțului și cu deosebire în Boianũ și Mahala. — Sub *iminei* se 'nțelege unũ felũ de papuci împodobiiți cu cureaule colorate.

(3) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Badeuțũ, com. de Av. Macovei; în Vicovulũ-de-sus, com. de V. Turturãnũ; și în unele pãrți ale Transilvaniei, com. de Rom. Simũ: «feciorilorũ li se pune pe capũ cãciulã négrã cu panã (flóre) în ea.»

(4) Com. de Ionicã alũ lui Iordachi Isacũ.

(5) Burada: Inmorm.; p. 11.

(6) Com. de G. Tomoiaã, cant. bis.

(7) Sub cuv. *cãmãșoia-õie* se 'nțelege o cãmãșã largã și lungã fãrã altițe și puĩ pe stanĩ.

mite altmintrelea și *bârnețe* sau *frânghii*; se încălță cu colțuni împlețiți sau cusuți din pânză și cu papuci noi și se îmbrobodesc cu ștergare țesute în mai multe ițe. La o sémă li se pun în capu încă și unu fesă, peste care se légă apoi cu unu șală. Mai pe scurtă, fie-care se gătesce astă-felă, după cum i-a fostă și portulă în viéță și după cum aă îndătinată a umbla în țile de sərbătore (1).

Cele măi avute se îmbracă peste cămașă încă și cu unu zobonă (antireu), cu scurteică sau cu rochie (2), iar în urechi li se pună cercei, la grumază mărgelă sau salbă de monede și 'n degete inele (3).

În fine în unele părți ale *Transilvaniei* muerile țși măi pregătescă încă și o *merindéță de mórte*, care li se pune peste surțu în sicriă (4).

Dacă este *fată mare* se îmbracă de regulă în cele măi frumose și măi scumpe haine, ce le-a avută, și anume: cămașă cu altițe, cu pu și cu fluturi, se 'ncinge cu catrință frumósă țesută cu firă, pe care o légă cu brău roșă, sau cu fustă; se'ncalță cu călțuni și cu papuci sau *conduri* noi (5); se gătesce fie-care cu capulă golă și se împodo-

---

(1) În Boiană și Mahala, com. de d-lă G. Tomoiagă și Ionică ală lui Iordachi Isacă; în Stupca, com. de Al. Baciă, stud. gimn. În Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca. În Orlată, Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă: «La unele femei li se pune în picioră «cioci» sau *călțuni de pânză*». — În districtulă Năsăudului, com. de d-lă T. Simonă: «La neveste, îmbrăcăminteă e cea îndătinată pe la sərbătoră, punendu-li-se pe capă *cépfă*, și totă-odată ele nu se lasă cu capulă golă, ci li se pune și o năframă pe capă.»

(2) În Boiană, precum și în alte sate din Bucovina, și în Transilvania com. de d-lă Rom. Simă.

(3) În satele de pe lângă Prută din Bucovina.

(4) Com. de d-lă Rom. Simă.

(5) În Boiană și Mahala, com. de d-lă V. Turturénă, preotă și G. Tomoiagă, cant. bis. — Sub *conduri* — *condură* se 'nțelege ună felă de încălțăminte, usitate măi alesă în ținutulă Cernăuțului, cară constă din două părți: *talpari* în forma pantofiloră și *ciobotelă* în formă de colțuni peste cară se îmbracă, *șlpari*. Conduri se facă totă-deauna din piele galbănă.

besce cu felu de felu de flori, cari i-se punu în përu, iar pe de-asupra se acoperă cu o *păiôrá* (1). La o samă li se face și gâță împodobită ca la mirese.

În *Transilvania se bagă* asemenea cu capulă descoperitū și cu cunună împletită din flori, din bărbănocū sau din frunză de iederă, pe capū, ca și 'n unele sate din ținutulū Sucevii și alū Cernăuțului. La altele, și anume la cele mai avute, li se pune pe capū *sovănelū* din pânză subțire, dar numai până ce se'ncue copărșeulū, iar atunci se iea jos (2).

În satele de pe ambe părțile Prutului din ținutulū Cernăuțului, în Bucovina, precum și 'n ținutulū Năsăudului din Transilvania se mai împodobescū fetele cele mari și anume cele mai sërace câte cu unū sirégū de mărgele, iar cele mai avute și câte cu o salbă mică făcută din ruble, talerī și sorocoveți sau fiorini de argintū, înșirați în fire gróse de mētasă, cari ajungū până la pieptū; în urechi li se punū cercei, iar pe degete unulū sau și mai multe inele de argintū sau și de aurū, *dicēndū că ale lorū au fostū tóte obiectele acestea, cu dînsele dect să se și ducă* (3).

✓ În scurtū țisū fie-care fată mare se îmbracă în hainele cele mai scumpe și mai frumoșe și se împodobesce ca o mirésă. Și dacă întrébă cine-va pre părinți sēi de ce au împodobit'o cu nisce lucruri atâtū de scumpe, răspundū că acēsta-i e tótă zestrea!

✓ În *Țëra-Românescă*, când móre vre-o fată mare, o gătescū asemenea ca pe o *mirésă*, o îmbracă cu rochie albă, i se despletesce përulū și-i împodobescū capulū cu flori și cu

---

(1) În Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturēnū; în Stupca, com. de Al. Baciū; în Stroesci, com. de A. Petricēnū; în Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca și 'n Bădeuțū, com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū.

(2) Frāncu, op. cit. p. 173. — Com. de d-lū Rom. Simū.

(3) Com. de d-niī V. Turturēnū, G. Tomoiagă și T. Simonū.

petelă, punându-i-se în degetu o verigă de logodnă, și se crede atunci că e mirésa lui Dumnezeu (1).

De aceea e datină atât în *Țera-Românească* câtu și 'n *Bucovina* de a numi, mai alesu pe feciorii cei holtei și pe fetele cele mari *miri* sau *gineri* și *mirése* și a dice, când sunt întrebați părinții despre dînșii, că i-au *însuratū* și *măritatū*.

Dacă celū mortū este unū *pruncū micū* se schimbă cu cămeșuică curată, se încinge cu unū brânețū, chingă sau cingetóre, și se încălță cu păpucași noi, iar pe capū i se pune o pălăriuță sau o cușmă sau i se face unū comănacū de pânză de bumbacū ori de pănură, pe care îlū împodobescū cu crețișori, cu găitani, și cu felū de felū de stămaturi; asemenea se 'mpodobesce și cu felū de felū de flori, precum: roșe, garófe, ghiorghine, crini, etc. (2).

În *Transilvania*, ținutulū Năséudului, atâtū băeții câtū și copilele până la șépte ani, se îmbracă cu cămașa de botezū. Dela șépte ani în sus însă se 'mbracă de regulă cu vestmintele cele de sêrbătóre, adică cu cele mai frumoșe ce le-au avutū, pe capū li se pune căciulă (cucimă), iar în picioóre cioboștele sau opincuțe (3).

Toți *copiir de țită*, căți morū, se crede că vorū fi ângerī. De aceea cămașa, în care se schimbă, li se despică dinainte de sus până jos ca să pótă sbura. Dar în același timpū se légă cu o cordeluță roșie peste mijlocū ca să le servescă ca aripī (4).

În casū când nu se află din demână tóte vestmintele, de-

---

(1) Burada, Inmorm., p. 11.

(2) În Ropcea, precum și 'n alte sate din ținutulū Storojinețului în Bucovina, iar în Transilvania mai alesū în Secadate și împrejurime, com. de I. Georgescu.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) În Mahala, com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

spre cari ne-a fostă până aici vorba, căci numai puțini ómeni sunt, cari se pregătescū pentru asemenea lucruri mai din nainte, atunci mortulū se schimbă mai întăi numai în cămașă curată, iar tóte cele-lalte se facū saū se cumpără imediatū după repausare, și se 'mbracă ceva mai pe urmă cu dînsele. Iar cum le-aū cumpăratū, îndată se apucă mai multe femeī, cari se află de față, de croescū și cosū vestmintele trebuincioșe și apoi se îmbracă peste schimburi cu vestmintele mai sus amintite, îi punū cușmă în capū și-lū încalță cu ciobote saū papuci.

Merită a fi amintitū aici încă și aceea că morții, fie aceea orī și câtū de sērmanī, nicī odată nu se îmbracă cu vestmintele în cari aū muritū, chiar și când acelea ar fi orī și câtū de frumoșe. Ci vestmintele acelea némurile mortulū le daū ca elemosină sēracilorū după ce l'aū scăldatū (1).

Imbrăcarea și gătirea mortulū, numită altmintrelea *gătirea*, *gătela* saū și *primenirea mortulū* cu hainele cele mai scumpe, mai frumoșe și mai tari, se face din iubirea și cinstea ce o arētămū cătră dînsulū, și pentru credința, ce este, că morții se ducū să călătorască pe cea-laltă lume, avēndū a se 'nfășoșă înaintea lui Dumneșeū, la a doua venire, cu rați și îmbrăcați tocmai cum s'aū îngropatū (2).

---

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) *Burada*, Inmorm. p. 11. — Ionēnū, op. cit. p. 39: «Unū mortū se inmorminteză cu hainele cele mai bune pe cari le-a avutū, ca infășându-se înaintea lui Dumneșeū pe lumea cea-laltă să fie curatū.» — I. Georgescu: «Mortulū se îmbracă cu vestmintele cele mai bune, cari le are, pentru că crede poporulū, că la ziua învierii cu acelea se va și scula.» — Ionică alū lui Iordachi Isacū: «Se crede că cum de împodobitū se pune mortulū în pămîntū așa va fi și pe cea-laltă lume în veci.» — A. Petricēnū din Stroesci: «Se îmbracă cu o cămașă albă, care însamnă că așa va fi elū îmbrăcatū în lumea cea-laltă.» — G. Tomoiagă: «Se crede că mortulū se va sculă de sigurū la a doua venire a lui Is. Chr. cu acelea strafe, cu cari l'aū inmormintatū și cari nu vorū fi atinse de putrejune, ci numai vorū trece prin pămîntū, ca și trupulū, spre a se face mai frumoșe ca și metalulū în focū.»

Cei ce nu îmbracă pre morți în haine frumoase și curate, ca să aibă în ce se înfățișa înaintea Domnului nostru Is. Chr. la a doua venire, și mai cu sémă în cămașă nouă și câtă se pôte de albă, ci în una veche și ruptă; și pe de-a-supra încă și négră, aceia nu numai că păcătuescú fôrte are, ci cășinéază totú-odată și mortului mare neplăcere, căci înfățișându-se în o asemenea haină la ziua judecății, lesne pôte fi mustratú de cătră cei-lalți creștini că trăindú în lumea acésta nu s'a îngrijitú la timpú, ca să aibă și elú, dacă nu mai multú, celú puținú o cămașă mai cinstită, mai curată și mai frumósă.

Dovadă despre acéstă credință fôrte răspândită și adâncú înrădăcinată în inima poporului românú de pretutindení avemú și o mulțime de bocete poporane, cari ne arată cum se rógă cei ce din nebăgare de sémă saú din altă caúsă ôre-și care aú îmbrăcatú pe vre-unú mortú cu cămașă négră saú presupunú numai că li s'ar fi înegritú cămașa, după înmormintare, ca acesta să le-o trimită, și ei, spélând'o și făcênd'o albă ca ghioculú, iarăși i-ôrú trimité-o îndêrêtú.

Aducemú aici numai unú singurú exemplu.

Unú bocetú din satulú Stupca, districtulú Sucevii, în Bucovina, dict. de Ilinca a Mielului Capră, ne spune cu privire la acéstă credință următóarele :

Și iar dacă mi-í vedé,
Că-i *négră cămașa*,
Să spuí mămuții așa :
Să-mi *trimată* cămașa
Pe șuerulú vântulú,
Prin fundulú pămîntulú,
Că eú, cum oiú căpêta-o,
Frumușelú că mi-oiú spêla-o ;
Nici cu apă, nici cu'ncropú,
Nici cu oca de soponú,
Numai cu lacrimí de omú,

Și după ce i-oiu spăla-o
Frumușelū că i-oiu usca-o ;
    Nici la bóre,
    Nici la sóre,
Numa 'ntr'a mea jale mare,
Colea 'n sînū la țîțisóre.
Și după ce mi-oiū usca-o,
Indărăptū i-oiū înturna-o
Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū...

Datina îmbrăcării și înmormîntării mortului cu cele mai alese, mai frumoșe, mai trainice și tot-odată mai curate vestimente, era usitată și la vechii *Romani*. Virgiliū ne spune în privința acésta următoarele :

«Vai! tu care zaci în pămîntū necunosculū, datū pradă cănilorū latinī și paserilorū, și eū mama ta n'am pututū să te 'ngropū, să-ți închidū ochiī saū să-ți spélū ranele acoperindu-le cu vestimente pe carī le-am cusutū ȃi și nópte, și lucrândū îmi mângăiamū grijile bētrânețēi (1).»

După ce s'a îmbrăcatū și gătitū, în chipulū cum s'a arăfatū până aici, i se légă o basma saū o năframă cusută la brăū, și mai alesū la cei mai înaintați în vîrstă, ca să aibă cu ce se șterge de sudorile, carī îi vorū curge pe față de ostenéla călătoriei celei lungī și grele, ce va trebui s'o facă până ce va trece cele 24 de vămī și va ajunge în împărăția cerului (2), căci se crede că fie-care omū, după mórte, va avé să facă o călătorie lungă și osteniciósă, până când va ajunge la locurile de odihnă; și în călătoria

(1) Aeneid. IX 488 și urm.

Heu! terra ignota, canibus date praeda Latinis
Alitibusque jaces! nec te tua funera mater
Produxi, pressiere oculos, aut vulnera lavi,
Veste tegens, tibi quam nocte festina diesque
Urgebam, et tela curas soiabar aniles.

(2) Com. de d-lū G. Tomoiağă.

acésta va trebui să sufere foarte multe neajunsuri, precum : sete, fóme, frigü și căldură. Și totü din acéstă causă, crede poporulü, că mortulü trebuie să aibă vestminte noue și ții-tóre (1).

Totü atunci i se légă și picióarele cu o hasma saü cu o ață roșie, pe care o numescü *pedică* anume ca să i se ție picióarele bine la unü locü, și apoi se așeză pe o masă saü pe o laiță.

Pedica, cu care i se împiedică picióarele și care se lasă până ce se pornesce la țințerimü, iar atunci se deslégă și se pune în ciobota mortulü, ca să pótă merge neîmpiedicatü în cea-laltă lume (2), se păzesce foarte tare de cătră cei de casă ca nu cum-va s'o fure străinii, și mai alesü fărmeacă-tóarele, cređându-se că cine are o asemenea *pedică* póte să facă cu dînsa fetelorü mari pe dragoste. De aceea fetele mari și mai alesü acelea, cărora le-a trecutü de multü timpulü măritişului, se și batü foarte tare după dînsa, căutându tóte chipurile și mijlócele dóră o potü apuca și îndosi (3).

Așezatü fiindü mortulü pe loculü menitü pentru acestü scopü, se uită acuma cei de față și mai alesü némurile, la dînsulü, ca să vadă de e veselü, orü nu. Și dacă e veselü se crede că cei ce l'aü îmbrăcatü și gătitü i-aü intratü în voie și că pe cea-laltă lume a fostü primitü cu bucurie în vestmintele cu cari l'aü îmbrăcatü.

Dacă însă mortulü arată o față tristă și posomorită, se crede că nu e mulțămitü cu vestmintele, în cari l'aü îm-

---

(1) M. Besanü, stud. cit. «Albina» an. I, No. 57.

(2) Fráncu, op. cit. p. 173 : «Picióarele i sunt legate cu o ață, care, când se pune capaculü pe sicriü, se ia, ca mortulü să pótă merge neîmpiedicatü în cea-laltă lume.»

(3) Dat. Rom. din Bilca, com. de Iustinü Cârdeiu, stud. gimn. și a celorü din Mahala, com. de Ionică alü lui Iordachi Isacü.

brăcatu, fiindu-că orî i le-aŭ schimbatu orî nu i le-aŭ pusŭ pe tôte, după cum a doritŭ și a lăsatŭ cu limbă de mörte.

Dacă în urma acestei observări s'a îmbrăcatŭ din nou și s'a împodobitŭ cu multŭ mai frumosŭ, de cum a fostŭ mai nainte și totŭ încă arată supăratŭ și posomoritŭ la față, apoi cei de casă promitŭ a-î da pe viitorŭ de pomană nisce haine cu multŭ mai frumoșe și mai scumpe. Ba cei mai avuși și mai îndurași, îi dau așiși îndată de pomană unulŭ sau două rënduri de strae, cum știu ei că i-aŭ plăcutŭ celui mortŭ în viéță și mai alesŭ: cojocŭ, pieptarŭ, sumanŭ, manta, ciobote, pălărie și multe altele, cu cari nu-lŭ potŭ îmbrăca și pune în sicriŭ, în bună speranță că le va avé pe cea-laltă lume, pentru că, crede poporulŭ, că orî și ce i se dă omului de pomană, nu se pierde, ci le capéță în cea-laltă lume îndărătŭ.

Dacă s'aŭ făcutŭ tôte acestea în cele trei zile după repausare, câtŭ timpŭ stă mortulŭ în casă, și totŭ încă e tristŭ, atunci atâtŭ cei de casă cât și străinii credŭ că mortulŭ, fiindŭ înaintatŭ în vîrstă, e păcătösŭ; iar dacă e pruncŭ nevinovatŭ, că vede păcatele și muncile părințilorŭ, moșilorŭ, strămoșilorŭ, precum și ale altorŭ némuri și de aceea arată așa de tristŭ și posomoritŭ.

Prevédëndŭ și presupunëndŭ așa dară némurile cele mai de aprópe ale mortului din fața acestuia binele și fericirea raŭtului pe de-o parte, iar pe de altă parte nefericirea și torturile iadului își ieau nemijlocitŭ după înmormintare refugiulŭ la rugăciuni, leturghii, parastase, deslegări și sărindare atâtŭ pentru iertarea păcatelorŭ celui de curéndŭ înmormintatŭ câtŭ și ale altorŭ morți de mai nainte (1).

În sfârșitŭ mulți credŭ că mortulŭ șade scărbitŭ de-aceea, fiindŭ-că vede pe cea-laltă lume ceva îngrozitorŭ, și din

---

(1) Com. de d-lŭ G. Tomoiagă.

causa acésta îi pare rău după lumea asta, precum și după părinți, soție, copii, și după némurile cele mai de aproape, pe cari a trebuit să le părăsescă. Iar dacă e voios, se crede nu numai că vede ce-va frumos și îmbucurătoriu, ci totu odată și pentru aceea că va mai muri câtă mai de grabă în urma sa cine-va dintre némurile sale cele mai de aproape și mai iubite și că prin urmare nu va fi singur în cea-laltă lume (1).

---

(1) Cred Rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac, precum și a altor Români din Bucovina.

VI.

A Ş E Z A R E A

În cele mai multe părți ale *Bucovinei* este datină ca mortul, după ce s'a îmbrăcat și gătit în vestmintele și 'n chipul, cum s'a arătat în capitolul premergător, să se pune pe o laiță și mai ales pe laița cea despre amiași sau din fața casei despre ușă și anume cu fața în sus și cu capul sub icône, adică spre răsărit, iară cu picioarele spre apus, sau mai bine disu spre ușă, ceea ce înseamnă că el este gata de ducă (1).

Dela modul așezării acesteia vine apoi și blestemul: «*vede-te-ași cu fața în sus,*» sau «*vede-te-ași întinsu pe laiță,*» care înseamnă atâta cât: vede-te-ași mort.

În unele locuri și anume prin orașe, precum și la rezeșii și țărani mai avuți, se pune pe o masă sau și pe nisce scânduri, cari se așază în mijlocul casei celei mari (2),

---

(1) În Todiresci, com. de I. Avramu; în Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Boianu și Bosanci, com. de G. Tomoiaga, în Bădeuți, com. de Av. Macovei; în Stupca, com. de Al. Baci; în Vatra-Dornei, dict. de M. Ursacu.

(2) Cele mai multe case țărănești din Bucovina se împărțesc în trei părți: în *casă mică* și *casă mare*, cari se despart una de alta prin *tindă*. Casa cea mică servește de regulă spre locuit și ca bucătărie, iar cea mare spre păstrarea vestmintelor și ale altor lucruri de preț, precum și spre primirea oșpeților mai aleși și anume la țile mari.

în formă de *catafalcă* și se acoperă cu lăicere sau cu scórțe frumoșe. Aice se așeză apoi cu fața în sus, cu capul spre răsărit și cu picioarele întinse spre apus, iar când casa nu este astă-felă întocmită ca să pótă sta cu capul spre răsărit, atunci se pune de regulă cu picioarele îndreptate spre intrare, adică spre ușă (1). De aice vine apoi și blestemul: «*vede-te-ași întinsă* sau *lungită pe masă*.»

Rară unde este datină, mai ales vara, de-a se așeza și afară pe prispă (2).

În unele părți din *Moldova* se așeză pe masă, și anume cu capul sub icóne, sau pe *laviță*, în casă sau în tindă, cu fața, ca și în Bucovina, spre răsărit (3), în altele însă îl scotă afară și-lă așeză pe prispă tot-d'a-una cu picioarele spre răsărit (4).

În *Banat* se așeză sau pe masă sau după masă între ferești pe laviță alătura cu *peretele* (5).

În totă *Transilvania*, precum și'n unele părți ale *Moldovei* și *Țerii-Românesce* elă se așeză pe o laviță, pe o masă sau și pe un pat făcută din scânduri, însă tot-d'a-una cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare, de unde a rămasă apoi și đicerea: «*vede-te-ași cu picioarele 'nainte*», adică mortă (6).

Dacă s'ar așeza cu capul spre ușă, atunci, după credința Româniloră din *Moldova*, totă némulă i s'ar topi, adică toți până într'unulă ar muri din casa aceea (7).

---

(1) În Sucéva și Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Boiană, Mahala, Boscăni și alte sate din Bucovina, com. de d-lă G. Tomoiağă.

(2) În Stupca, com. de Al. Băciu.

(3) Burada, Inmorm. p. 12. — Com. de A. Pletosă.

(4) Lambrioră, op. cit. p. 151.

(5) Com. de d-lă Ionă Popovică, învățătoră.

(6) Burada, Inmorm. p. 12. — Ionănă, op. cit. p. 39: «Pe unele locuri ună mortă se așeză cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare. De aci este și đicătorea: «*vede-te-ași cu picioarele înainte*,» adică mortă. — Com. T. Simonă, I. Georgescu și Rom. Simă: «După ce s'a îmbrăcată mortulă se pune pe ună scaună lungă oră pe laviță, cu capul cătră fundulă casei și cu picioarele cătră ușă, gata spre plecare, în alte locuri cu capul spre răsărit.»

(7) Dict. de Măriuca Nistoră din Mălină.

Așezarea mortului cu picióarele spre ușă, adică gata de plecare, de și e usitată și la alte popóre străine, totuși sémână a fi de origină romană, pentru că ea a fostü în deobște urmată și de *Romanî*.

Romanî adică, după ce îmbrăcaü trupulü mortului, îlü puneau într'o cămară deosebită a casei, care se numia *vestibulum*, unde îlü așezaü cu picióarele cătră ușă, voidü a însemna prin acésta atâta: că mortulü e gata spre plecare saü că elü trebuie să mérgă acolo, de unde a venitü adică în pămîntü. Din acéstă caasă adese-orî diceau strămoșii noștrii «*porrectus est*» în locü de «*mortuus est.*» (1)

Pliniu ne spune în privința acésta următoarele: «Natura a dispusü ca omulü să intre în lume cu capulü și să iasă cu picióarele» (2).

Adică tocmai după cum spunü și o samă de Români din ziua de ađi.

Iar Persius ñice:

«Apoi pornescü trîmbișile și făcliile: în sfârșitü repausatulü așezatü pe unü patü naltü și unsü cu miresme unsuróse, este întinsü cu picióarele înșepenite spre ușă» (3).

După ce l'aü așezatü îi închidü din noü ochiü, în casü când aceștia nu s'arü fi ținutü bine închiși și lipiși, iar dacä și de astă-dată nu vorü să se ție închiși, punü pe dinșii câte unü gologanü de aramă saü de argintü ca să se ție (4).

---

(1) M. Besanü, stud. cit. publ. în «Albina», an. I, No. 57.

(2) Lib VII 8: «Ritu naturae capite hominem gigni mos est, pedibus efferi.»

(3) III. 105:

Hinc tubae, candelae; tandem beatus alto
Compositus lecto crassisque lutatus aromis
In portam rigidos calces extendit.

(4) Mai pretutindene în Bucovina, apoi în Transilvania. — Com. de d-lü T. Simonü: «După ce l'aü îmbrăcatü și așezatü, de cunü-va a muritü schimositü, d. e. dacä ochiü i-aü rămasü întorși saü gura deschisă, năsuescü de a le tocmi ca să aibă o înfătoșare plăcută».

Ba în unele locuri, atât, din *Bucovina* cât și din *Banat* (1), îi lăgă și fălcile cu o maramă sau hasma anume ca să nu înțepenescă și să rămăe apoi cu ochii deschiși și cu gura căscată, că nu e bine.

Dacă i se închidă ochii, și iarăși i se deschidă și rămăne apoi cu dînșii deschiși, atunci, credă unii, că în casa respectivă are să fie fomete, adică că locuitorii săi au să sărăcescă și că nu se voră mai puté iarăși rădica (2). Alții iarăși sunt de părere că tótă viața lui a petrecut'o în somnă, și de aceea a deschisă acuma ochii (3).

Cei mai mulți însă credă și spună că nestându-i ochii închiși și lipiți, ci deschiși, însemnă că în scurtă timpă are să mai móră cine-va din casa aceea sau dintre némurile cele mai de aprópe, cari i-au fostă mai dragi, și anume oră ună bėtrănă, oră doi tineri. Ba, în unele locuri credă așa de tare, în cât că, dacă cine-va este bolnavă din némulă celui mortă, se pregătescă cu tóte cele trebuincióse de mórte pentru dînșulă, așteptându numai óra în care să-i iasă sufletulă (4). Iar când stă cu ună ochiă închisă și cu celălaltă deschisă, credă că cu celă închisă se uită pe drumulă seă, iar cu celă deschisă se uită în casă ca să vadă cine are să viăe după dînșulă din acea casă (5).

Dacă stă cu gura deschisă credă unii că elă se rógă la ómenii ca să-lă ierte (6), alții că cere ceva de pomană, (7),

---

(1) Com. de d-lă Iosifă Olariă, invėț. în Domană.

(2) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(3) În Todirescă, com. de I. Avramă.

(4) În Crasna, com. de At. Germană; în Todirescă, com. de I. Avramă; în Bosancă, com. de I. Blăndu, stud. gimn.; în Mihovenă și Buninți, com. de Const. Corvină, stud. gimn.; și în Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(5) În Bosancă, com. de I. Blăndu; în Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(6) În Crasna, com. de At. Germană.

(7) În Stroescă, com. de A. Petricenă.

cei mai mulți inși însă că are să mai móră cine-va din casa aceea (1).

De la acésta credință se vede că vine apoi și datina de a-i lega falcile cu o năframă.

În unele părți din *Banat* credă Românii că atât cu năframa acésta, după ce i s'a luat mortului de sub barbă, cât și cu baticelul pus lângă mort la eșirea sufletului, fac vrăjitoarele o mulțime de fărmeătură (2).

În *Țera-Românească*, din contră, există credința că dacă unui mort după o ȝi și o nópte îi șede gâtul môle, e semn că va mai muri cine-va din acea casă (3).

După ce i-au închis ochii și legat gura, îi tocmesc mânele în cruciș pe piept și anume tot-dea-una cea dréptă peste cea stângă.

Punerea mânelor pe piept, ca și când s'ar ruga, însemnă, după credința unora, că el mulțămesc lui Dumneșeu pentru traiul ce l'a trăit și acuma lasă tóte grijele lumesci de pe pământ și merge numai cu sufletul la Dumneșeu (4), după a altora că el se rógă în ceea-laltă lume cum s'a rugat și 'ntr'acésta (5), și iarăși după a altora că el așa are a se înfăși în ȝiua judecării celei de pe urmă de 'naintea scaunului dreptului judecător, ca și cum s'ar ruga și umili spre a face pe dreptul judecător îndurat ca să-l ierte de tóte cele ce le-a păcătuit în viață (6).

Dela acésta datină se vede apoi că vine și blestemul: «*vede-te-ași cu mânele pe piept*», ceea ce însemnă atâta cât: vede-te-ași mort!

---

(1) În Mihoveni, com. de Corvinu.

(2) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(3) Ionenu, op. cit. p. 38.

(4) În Stupca, com. de d-lu Al. Baci.

(5) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(6) Com. de d-lu G. Tomoagă.

În cele mai multe părți din *Bucovina* îi pună în mână dreptă o cruciță făcută din ceară galbenă și curată, care însemnă pe de-o parte că mortul a crezut tot-dea-una în domnul nostru Is. Chr., cu alte cuvinte că el a fost și a murit ca creștin și că va fi tot-dea-una cu Is. Chr. (1); pe de altă parte ca să aibă un scut cu care să se apere în protiva diavolilor, pe când va trece *vămile văscuhului* și tot-odată să-i pôtă birui, precum au biruit martirii pre dușmanii trupesci și sufletesci, fiind tare credința în Is. Chr. și arma crucii în contra diavolilor (2).

După credința Românilor din Balacena, districtul Sucevi, a celor din Mănăstioara sau St. Onofreiu, districtul Siretiului, și a celor din Bilca, districtul Rădăușului, *crucița de ceară*, care se pune în mână mortului, însemnă *dreptatea* sau *mărturia*, de pe care la a doua venire a Domnului nostru Is. Chr. când vor învia toți morții, îl va cunoște Dumnezeu că a fost creștin, căci atunci fie-care om, care a crezut în Is. Chr. va trebui să se înfățișeze câte cu o cruce în mână înaintea sa, ca să se cunoscă: care a crezut în cruce și care nu (3).

În unele părți totu din *Bucovina* în locul cruciței, i se pune în mână dreptă lumina, ce a ținut-o în mână pe când îi eșia sufletul, crezându că cu acea lumina se

---

(1) În Berchișesci, com. de G. Velehorsch, stud. gimn. și în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(2) În Todiresci și Solonețu, com. de I. Avram: «*Crucița* se pune în mână mortului ca să-i stea la trecerea vămile întră ajutoru.» În Stupca, com. de Al. Baci: «*Crucița de ceară* se pune în mână mortului ca să se apere cu dinsa în contra duhurilor necurate.» În Fundul-Moldovei, com. de Const. Mercheșu: «*Crucița de ceară*, care se pune de regulă la copii, însemnă ca să se apere în cea-laltă lume de diavoli.» — În Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «*Crucița de ceară* însemnă că cel mort va puté cu semnul sf. cruci merge ori pe unde și că nimic nu-l va împiedica a reține, căci el pretutindene va fi apărăt de st. cruce»

(3) Com. de M. Jemna, Just. Cârdei, stud. gimn. și dict. de Elisabeta Agapi.

întâișeză luminatū înaintea scaunului dumnezeescū, unde se împărtășesce cu Is. Chr. vëdută în persónă, pe când la împărtășirea din viața acésta Domnulū nostru Is. Chr. nu era vëdută de dînsulū (1).

Alții din contră credū și spunū că lumina, ce i se pune de astă dată în mână, îi servesce spre luminarea drumului din cea-laltă lume, pe unde are să mérgă până ce va ajunge la loculū de odihnă, și mai alesū când are să trecă peste *puntea raiului* (2).

În unele părți din *Transilvania*, precum bună-óră în ținu-tulū Năsëudului, în loculū cruciței, i se pune între cele trei degete dela mâna dréptă, cu care și-a făcutū cruce, o *turtiță* asemenea de céră de stupū (3).

La mijloculū *cruciței*, care se pune în mâna mortului, în cele mai multe locuri se lipesce unū banū de aramă (1 cr. saū 5 bani), de argintū (unū pușorū = 10 cr.) saū și de aurū, după puterea omului.

Cu acestū banū, după credința unora, mortulū are să plă-tescă *luntrea*, cu care va trece în cea-laltă lume (4), căci se

---

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă.

(2) Com. de Nic. Cotlarciucū, stud. gimn. de locū din Stulpicanī.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) I. Avramū: «Româniī din Solonețū și Todirescī credū că sufletulū omului după ce se despărțesce de corpū, are să trecă *peste unū riū mare*, și acolo este unū omū, care stă lângă apă, și dacă-ī plătescī, elū te lasă să trecī peste apa aceea, iar dacă nu-ī plătescī, nu te lasă să trecī. Decī de aceea i se pune mortului grițari la capū ca să aibă cu ce plăti omului de lângă riū, ca să-lū trecă.» — Burada, *Inmorm.* p. 17. — V. Alexandri, *Poesiī populare ale Românilorū*, Bucurescī 1866. p. 6: «Este în țară o datină veche de a pune câte o mică monedă în mâna fie-cărui mortū, când este a-lū înmormintă, și acésta poporulū o face fără a se gândi la antica obolă a lui Caronū.» — Idem de eadem. p. 140: «Afară de dișele monede, se mai pune și câte o monedă mică în mâna mortului pentru ca să aibă cu ce plăti pe cea lume *barca lui Caronū*. Româniī însă aū uitatū și pe *Caronū* și riulū *Stix* și câmpii *Elisei* din mitologia strămoșescă, de când Christianismulū a înlocuitū religia păgânismului.»

istorisește că pe cea-laltă lume sufletul trebuie să treacă peste un rău lat și mare, și nefiind el în stare a-l trece singur, dă banul acesta unui luntraș, care stă acolo și acela îl trece apoi cu *luntrea* (1); după a altora însă *vămile* sau *străjile*, ca să potă trece mai departe și să ajungă la locul de odihnă neimpedat (2); și iarăși după a altora, pentru că așa e datina Românului ca să nu meargă nicăeri cu mâna goală, prin urmare nici înainte de D-zeu (3), precum și pentru aceea ca să potă plăti toate datoriile, pe cari n'a fost în stare să nu a voit să le plătească în viață (4).

În unele locuri însă atât din *Bucovina* cât și din *Moldova* și din *Transilvania*, crucerul acesta i se pune în mâna dreaptă (5), în altele însă i se lăgă de cheutorea cămeșii, și servește spre același scop, adică ca să aibă cu ce plăti *vămile* (6).

---

(1) Cred. Rom. din Balacéna, com. de M. Jemna, și a celor din Stupca, com. de Al. Baciú: «Banul i se pune în mână ca cu dînsul să plătescă unui bătrân moșnegu ca să-l treacă peste un rău mare în cea-laltă lume.»

(2) În Boianu, com. de d-lu V. Turturénu: «În mână se mai pune o cruciță de ceară cu un ban lipit de ea, ca sufletul repăusatului să aibă cu ce plăti *vămile*, prin cari are să treacă.» — I. Avramú: «Românii din Soloneși și Todiresci spun că sufletul omului, după ce se despărțese de corp, are să treacă prin mai multe *vămii*, de aceea punu oamenii în mână celui mortu sau la capu unulu sau mai mult grițari, ca să aibă cu ce plăti *vămile*.» Nic. Cotlarciucú: «Avendú sufletul mortulu să treacă hotarele lumei acesteia, trebuie să treacă printr'o vamă, unde e întuneric, iar la pórta cea din urmă, unde ar avé să iasă afară, stă cineva și trebuie să plătescă bănuțulu acesta.» — Rom. Simú: «În mână dreaptă i se pune o cruce de ceară și unu cruceriu ca să plătescă *vămile* în cea-laltă lume.» — Lambriorú, op. cit. p. 151: «punéndu-i în mână o cruce de ceară cu unu bănuț lipit de dînsa pentru plata *vămiloru văzduhulu*.»

(3) În Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.

(4) În Berchișesci, com. de George Velchorschi.

(5) În Voitinelu, com. de Dim. Cârdei; în Câmpulungu, com. de V. Burduhosu; în districtulu Năséudulu din Transilvania, com. de T. Simonu; și în Secadate, com. de I. Georgescu.

(6) În Mihoveni, com. de Constan. Corvinu.

În *Țara-românească* este datină de a se pune în sînul mortului 24 de parale să plătescă la cele 24 vămî câte o para, iară la degetul cel mic delă mîna dreptă i se lîgă, spre același scop, o pară de argintu orî și de aramă, de unde vine apoi și locuțiunea proverbială, ȳicîndu-le celor bogați și sgârciți că «nu o să iași lumea cu tine, ci tot o pară legată la degetu» (1).

În *Banatū* este asemenea datina de a se pune în sînul mortului 9 cr. în credința că mortul are să trecă prin *noue vămî* pînă la raiu și cu cei 9 cr. se pôte rescumpăra, iară alăturia cu dînsul unū *batuelū* de alunū cu unū cruceriu la unū capetū (2).

În vechime, ne spunū bētrāniī, că atātū în *Moldova* cātū și la Romāniī din *Transilvania* acestū banū se punea în gura mortului (3).

În *Bucovina*, și anume în Frātăufulū vechiū, districtulū Rădăufulū, este și astăȳi datina de a pune mortului unū puișorū de argintū sub limbă, unde-lū lasă pînă ce scotū mortulū din casă. Cānd daū să scotă mortulū, atunci îi scotū puișorulū de sub limbă și cumpără pe dînsulū rachiū, pe care îlū daū apoi unū *bețivū de profesiune* ca să-lū bea, în credința că cine va bé rachiū de acesta nu va bé mai multū în tōtă viața sa (4).

---

(1) Dobre Ștefănescu, Studii asupra literaturēi populare publ. în «Lumina pentru toți» an. IV, București 1888, p. 369;— Ionēnū, op. cit., p. 36: «Unū mortū i se bagă o para de argintū pe degetul cel mic delă māna dreptă, ca să aibă cu ce plăti vama pe lumea ceea-laltă.» — D. Stānescu, op. cit. p. 323: «De asemenea nu se uită nici o dată să lege de degetul cel mic alū rēposatului cātē unū banū, ca să plătescă āngerilorū, celū conducū pe acēstā cale grea și pe care altū-felū n'ar putē s'o facă.» — Burada, *Inmorm.* p. 17: «În județulū Prahova, acēlū banū se lēgă la degetul cel mic delă māna dreptă.»

(2) Com. de d-lū Ios. Olariu, *invēț. în Domanū.*

(3) Burada, *Inmorm.* p. 17.

(4) Com. de mai mulți Romāni din locū.

În unele sate din *Transilvania* se crepă la unŭ capetŭ bęţulŭ care se pune în sicriŭ, ŝi se aşeză în acea crepătură (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună oră în Todirescŭ ŝi Soloneţŭ, dacă mortulŭ a fostŭ unŭ omŭ avutŭ, îi punŭ mai mulţi *griţari*, iară dacă a fostŭ săracŭ, îi punŭ numai unŭ singurŭ griţarŭ la capŭ (2).

De multe ori însă acestŭ banŭ se pune numai pe secriŭ sau se aruncă în grópă (3).

Datina punerii banului în deosebite chipuri arătate mai sus, precum pe cruciţa cea de cëră, în mână, în gură, la capŭ sau în secriulŭ mortului, precum ŝi credinţa despre cauza punerii sale, e parte de origine veche păgână, ŝi parte de origine mai nouă creştină ŝi anume cea dintâi, adică cea despre plătirea unŭ omŭ ca să-lŭ trecă pre celŭ mortŭ peste *unŭ riŭ saŭ apă mare*, e de origine curatŭ romană, iar cea despre plătirea *vămilorŭ* cu multŭ mai posterioară ŝi anume de origine apocrifo-creştină.

Precum facŭ Românii de ađi, aŝa era datina ŝi la *Românŭ* de a pune în gura mortului sau în secriulŭ acestuia unŭ banŭ, *obolŭ-obolus*, cređendŭ că repăusatulŭ va trebui să-lŭ dea lui *Charon*, păzitorulŭ dela pórta iadului (Hades), anume ca să-lŭ trecă cu o *luntriţă* peste fluviulŭ *Acheronŭ* sau peste apa *Stix* ca să pótă astŭ-felŭ întra în Hades.

Juvenalŭ ne spune în privinţa acésta că «în timpŭ ce noulŭ venitŭ stă pe malŭ ŝi este cuprinsŭ de frică la vederea înfricoşatului Charon, nenorocitulŭ a pierdutŭ spe-

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 17.

(2) Com. de I. Avramŭ, stud. gimn.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 17.

ranța de a trece cu barca balta cea glodósă, neavându nici unŭ banŭ pe care să-lŭ dea cu gura» (1).

În Properțiu încă aflămŭ acésta: «Rugăciunile mișcă inimile ȝeilorŭ; și când luntrașulŭ a primitŭ banulŭ, pórtă înspăimântătoare se închide pe mormintulŭ ierbosŭ» (2).

În fine Virgiliŭ ne spune: «Tótă mulțimea, ce-o veđi aici este săracă și fără mormintŭ. Acela acolo este luntrașulŭ Charon, aceștia pe cari îi duce unda (luntrea) sunt îngropăți» (3).

În *Téra-Românescă*, ne spune d-lŭ Ionénŭ, că «dacă unŭ mortŭ este lunaticŭ și înđiuatŭ cu unŭ frate alŭ seŭ, care trăește, i se împănéză ochii, nasulŭ, gura și urechile cu meiŭ și pietricele, ca să nu se facă *strigoii*; iar după ce-lŭ îngropă se slobóde o pușcă pe de-asupra mormintulŭ; acésta se face ca să nu se ivéscă vre-o vrajbă între cei doi frați pe lumea cea-laltă» (4).

Totŭ d-lŭ Ionénŭ ne spune măi departe, că copilulŭ, care se nasce cu *căiță* pe capŭ, se crede că după mórte se va face *strigoii*, de aceea, când móre, i se légă trupulŭ cu *rugŭ*, iar în ochi, în gură, în nasŭ și în urechi i se pune meiŭ anume ca să nu se facă *strigoii*, și așa se pune apoï în mormintŭ (5).

Românii din *Banatŭ*, se vede că totŭ spre acestŭ scopŭ, îi punŭ în ochi, urechi, nări și gură, în locŭ de meiŭ saŭ petricele, tămâe (6).

---

(1) Juv. III v. 265:

Ūam sedet in ripa tetrumque novicius horret.
Porthmea, nec sperat cenosi gurgitis alnum.
Infelix nec habet, quem porrigat ore trientem.

(2) Lib. IV El. XI. v. 7:

Vota movent superos: ubi portitos aera recepis.
Obserat herbosos lurida porta rogus.

(3) Aen. VI. 325:

Haec omnis, quam cernis inops et imhumataque turba est.
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.

(4) Op. cit., p. 37.

(5) Op. cit., p. 41.

(6) Com. de d-lŭ Ios. Olariŭ.

Maî de multû era datinã în *Banatû* ca la fie-care mortû, de-ar fi fostû acela de orî și ce etate saû genû, să se chie-me unû sciutorû (cunoscëtorû), de regulã o mōșã, care tre-buia să-î provadã cadavrulû cu cele necesare, ca nu cum-va să se întorcã ca *strigoii* pe pãmîntû. Chiematulû strãpungea maî întãiu scãfãrliã mortulû cu unû acû lungû, apoi îi ungea corpulû în diferite locuri cu unsóre dela unû porcû, care s'a tãiatû în ðiua de *Ignatû*, cinci ðile înaintë de Crã-ciunû; și pe urmã maî puneã alãtureã cu ðînsulû încã și unû bëþû de unû șucû de lungû și ghimposû de *mãcieșû* (trandafirû de câmpû), care era menitû a-lû opri să iasã din grópã, pentru cã încolotocindu-se cu vestmintele în ghimpîi acestuia, mortulû nu putea eși afarã (1).

Pe pieptû i se pune, în cele maî multe părþi locuite de Romãni, o iconã saû o cruce de lemnû, parte, ca să nu se apropie duhurile cele necurate de ðînsulû, și parte pen-tru aceea, ca să aibã creștiniî, cari vizitezã pe celû mortû în cele trei ðile, câtû stã în casã, ce sãruta (2).

În unele sate din *Bucovina*, precum bunã órã în Mahala, este datinã de a se pune pe mortû și o secerã, anume ca să nu creșcã, să nu se umfle, care, câtû stã mortulû în casã, atãta stã și ea pe ðînsulû, iar când se pornesce la grópã, se ia (3).

În *Țëra-Romãnescã* esistã credinþa cã dacã cadavrulû vre-unui mortû, pãnã la înmormîntare, capëtã mirosû greû, în viaþa lui a fãcutû multe pëcate (4).

Totû în *Țëra-Romãnescã* e datinã de a se pune unui

---

(1) Art. u. Alb. Schott, *Walachische Märcchen*. Stuttgart und Tübingen. 1846, p. 298.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 15. Apoi com. de maî mulþi Romãni atãtu ðin Bucovina. câtû și ðin Moldova și Transilvania.

(3) Com. de Ionicã alû lui Iordachi Isacû.

(4) Ionénû, op. cit. p. 41.

mortu orarū pe frunte ca să fie păzitu de foculū celū nestinsū (1).

Afară de cele înșirate până aici se mai pune peste întregū corpulū mortulū, încă și o pânză albă și curată de casă, lucrată din bumbacū saū fuiorū, după puterea omulū, care se numesce *giulgiū*, *sovonū* saū *respeti* (2).

Dacă pânza acésta este subțirică și mai alesū streveție, se numesce *păiioră*.

Pânza acésta, care trebuie să aibă lungimea corpulū, și dacă este cu puțință, încă și mai lungă ca să spânzure ceva peste piciorē, însemnéză, după credința unora, că mortulū se va apēra cu dinsa în contra foculū ce trebuie să-lū străbată până la raiū (3), după credința altora însă ca să-i fie ca podū pe care trebuie să trecă când va merge în cealaltă lume (4).

Dela acéstă pânză, cu care câtū stă mortulū în casă, se acopere de regulă numai dela mâni în josū, și numai în casū când e diformū la față, se acopere și pe capū, vine apoi și proverbulū «*pare că i-aū luatū pânza de pe obrazū*», care se aplică unū omū forțe slabū și palidū la față (5).

După ce se pune mortulū în secriū, atunci, fie elū diformū ori nu la față, se acopere și peste obrazū cu dinsa și așa se înmormintéză.

Punerea pânzei acesteia e atâtū de îndătinată și răspândită pretutindene, că nu o dată se face amintire despre

---

(1) Ionénū, op. cit., p. 36.

(2) Burada, Inmorm. p. 15.— T. Simonū: «Mortulū se acopere cu o pânză de diferite calitățī, după cum e și respectivulū de avutū».

(3) Com. de Ionică alū lui lordachi Isacū.

(4) In Câmpulungū.

(5) Datină pretutindenea în Bucovina și Moldova, veđi și Lambriorū, op. cit. p. 151: «In slirșitū ilū acoperū câtū îi de lungū cu o pânză albă numită în limba bisericeī *giulgiu* iar în limba curgētore numai *pânză*; de unde a și rămasū vorba ce se đice când cine-va e galbēnū și istovitū: «*par'că i-aū luatū pânzele de pe obrazū*».

dînsa și în poesia poporană. Așa într'o doină din *Moldova* cetimă în privința acésta următórele :

Și-oî lăsa cu jurămîntă
Să-mî vii, maică, la mormîntă,
Și să dai țerna într'o parti
Să veđi doru ce póti,
Să ieî pânza di pe-obrază
Să veđi mórți cu năcază
Și s'o ieî di pi chicióri
Să veđi mórtea 'nșelătóri (1).

Iară ună bocetă din *Transilvania*, districtul Năsăudului, se începe astă-felă :

Puișorulă meă iubită,
De trăitū aî fi trăitū,
Mórtea nu te-a 'ngăduită;
Ie-ți pânza de pe obrază
De veđi mórtea cu năcază.
Ie-ți pânza de pe picióre,
De veđi mórtea 'nșelătóre (2).

Românii din *Țera-Românescă* cređendă că sufletulă omulă are să trecă prin locuri călduróse, facă mortulă o apărătóre de pânză câtă corpulă lui de lungă la care adaogă aripă asemenea de pânză. Tot-odată se facă pe dînsa și patru cruci; câte una pe fie-care din aripă, una pe pânza de deasupra capulă și alta de-asupra pântecelă. De ordinară pânza acésta trebue să fie de tortă spre a-lă feri mai bine de rađeale călduróse, fiindă mai grósă (3), nici de cum însă de mētasă saă altă materie subțire și slabă.

Excepțiune dela acéstă regulă generală se face număi la clasa inteligenței, care însă nici când nu póte servi de

---

(1) M. Caniană, Poesii populare, Doine. Iași 1888 p. 130.

(2) Com. de d-lă T. Simonă,

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 323.

oglinďă timpului și a caracterului strămoșesc, căci asimilându-se acéstă clasă civilizașionii europene, a fostú silită a desbrăca datinele antice ale protopărinșilorú noștri (1).

Dacă mortulú e așezatú pe masă saú pe scândurí în formă de catafalcú în mijloculú casei, i se pune la capú o cruce și o lumină, de regulă, în lipsa unui sfeșnicú, așezată într'unú vasú.

În cele maí multe părșí din *Bucovina* și *Moldova* însă se pune unú sfeșnicú, pe care se află *toiagulú* și de care se lipescú apoi și alte lumini.

Pe de laturí se punú, maí alesú prin orașe, asemenea doué, patru saú chiar și șase sfeșnice cu luminări, iară la picioré unú sfeșnicú, dar fără lumină.

Sfeșnicele se aducú de regulă din biserică. Iar luminele, ce se află într'insele, trebuie să ardă și în nopte, totú timpulú câtú stă mortulú în casă, și ca să nu se trecă de grabă se aprindú schimbișú totú dóue câte dóue, și număi la anumite momente tóte de-odată.

În acele locurí, unde stă mortulú pe laișă, arde de regulă număi o singură lumină la capú. Iară unde e fórté mare lipsă arde și unú opaișú (2).

Luminile, ce ardú la capulú mortulú precum și'n prejurulú seú, însémnă că sufletulú mortulú respectivú merge dreptú la Dumneșeú, nu rătăcesce nicăiri prin aerú, de óre-ce arzéndú luminele, vede pe unde are să se ducă. Dacă n'arú arde, atunci n'ar vedé pe unde să se ducă (3).

În multe locurí, și cu deosebire prin orașe, este datină de-a se pune împrejurulú mortulú încă și diferite flori și

---

(1) M. Besanú, stud. cit. în «Albina» an. I. No. 57.

(2) În cele maí multe părșí ale Bucovinei și Transilvaniei, com. de A. Măcovei și I. Georgescu: «O lumină saú doué, după cum e și starea omulú, ardú ziua și nóptea pe timpulú când e mortulú în casă.»

(3) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

anume, la cei bătrâni mai multu verđi și fără față, iară la cei mai tineri de diferite colori, cu deosebire însă de colóre mai multu roșietică.

Astü-felü stă mortulü așezatü, dacă a muritü de mórte naturală, de regulă trei ȝile și douë nopți, saü, după împrejurări, douë ȝile și trei nopți, în casă, ca să-lü pótă vedé toți ómenii din comuna în care a repausatü.

Totü atâtea ȝile staü morții și 'n vechime (1).

Nemijlocitü după așezare cei de casă precum și tóte nemurile cele mai de aprópe ale mortulü carü se află de față, voindü a-și arêta întristarea și jalea cea mare, ce o aü după dînsulü, dacă sunt dintr'o clasă mai înaltă și mai cultă, acopëru tóte oglinđile din casă câte c'o mîneștergură, cu florü saü altă materie négră, ca nimeni să nu pótă căuta într'insele, iar țeranii, la carü se află de regulă numai câte o singură oglindă în casă, o iaü de pe pärete și o ascundü în ladă (2).

În același timpü în satele de peste Prutü, din districtulü Cernăuțului, precum și 'n unele sate de dincóce de Prutü din Bucovina, scotü din ladă tóte lucrurile menite a se da de sufletulü celui repausatü peste secriü, precum și cele ce aü a se pune la procesiune și a se da preoțilorü și cantorilorü bisericesci, și a le anina pe nisce cuie, pe o poliță, rudă saü frânghie de-asupra mortulü (3).

După acésta se alungă atätü *cânii* câtü și *mățele* din casă ca nu cum-va, în timpulü acela, câtü stă mortulü așezatü, să-lü începă și schimonoséscă óre-cum, căci după spusa Ro-

---

(1) Dim. Cantemirü, Descrierea Moldovei, Ed. Academiei române. p. 149: «Cadavrulü nu se îngropă îndată în ȝiua cea dintâi, ci așteptă până a treia ȝi, ca nu cum-va să îngrope de viü pe vre-unü morbosü, care numai a leșinatü.»

(2) În Bălăceana, com. de M. Jemna.

(3) Com. de d-lü G. Tomoiağă.

mânilorū din unele părți s'au întemplatū casurī, unde câniī și mâțele, trăgēndū fōrte tare la hoițū, au stricatū fața, nasulū, urechile, ba chiar și mânele mortulū (1).

Maī departe credū și spunū Româniī din unele părți ale *Bucovinei*, că *mâțele*, dar maī cu sēmă *câniī*, cariī sunt adevērațiī prietiniī ai omulū, de aceea se alungă din casă, câtū stă mortulū pe masă, pentru că lorū li-i fōrte jele după omū, nu-lū potū de grabă uita, și din cauza lorū apoi nu pōte sufletulū eși din omū nici din casă afară (2).

Alțiī iarăși credū că în câniī și mâțe, fiindū animale spurcate, se ascundū spiritele cele necurate. Dreptū aceea trebuie alungate din casă, ca spiritele necurate ce s'arū afla într'insele, să nu împiedice sufletulū mortulū de a merge la Dumneđeū (3).

În plaīulū Prahova, precum și 'n alte părți din *Țēra-Românēscă*, nu numai câniī și mâțele, ci și găniile, ba chiar până și șoreciī, cariī arū avē datinā de a umbla prin casă, se prindū, se omōră, se lēgă, se punū sub vre-o copae, se închidū în pimniță, s'au se ducū în câmpū departe de satū și se lasă acolo anume ca să nu trecă peste mortū, căci, trecēndū, se crede că mortulū se face *strigoiiū* și vine nōp-tea și la toțiī din casă le mîncă inima (4).

---

(1) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū în Badeuțū; V. Turturēnū, preotū în Boianū; V. Burduhosū stud. gimn. de locū din Cămpulungū; I. Georgescu, învăț. în Secadate; Nic. Cotlarciucū din Stulpicanī și Titu Zaharescu din Baia în Moldova.

(2) În Mănăstiōra. com. de El. Agapi și în Berchișescī. com. de G. Velehorschī, stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Costāna, com. de Dragoșū Bumbacū, stud. gimn. și a celorū din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū: «O babă mī-a spusū că *câniī* și *mâțele* sunt animale *spurcate*, pentru-că totū-deauna rēmășița apēi, care se descântă și rēmāne în fundū, se aruncă pe căne s'au pe mătă, ca prin acēsta să se alunge tōte relele din casă.»

(4) Revista pentru istorie, archeologie și filologie, an. II, vol. II, Bucurescī 1884, p. 386—387. — I. St. Negoescu, Credințe pop. publ. în «Lumina pentru

În *Banat*, totu din cauza de pe urmă se păzescu forte tare câni și pisicele, nu numai ca să nu trecă peste mortu, ci totu-odată și pe sub acesta, căci cum ar trece îndată n'ar fi bine (1).

S'a întemplatu adese-orî, că mișcându vre-o pisică numai pânda de pe mortu, toți cei de față au fugitu din casă (2).

Adevărata causă însă pentru ce se alungă câni și mâțele din casă, nu e cea arătată în șirele de mai sus, ci, după cum spunu unii Români din *Bucovina*, pentru că sufletulu omulu, după ce se despărțesce de corp, să nu se pue pe vre unulu din aceste animale necurate (3), iar după credința altora, că atunci când sufletulu se sbate și se muncesce ca să iasă din casă afară, în isbirea sa să nu se bage cum-va în vre-unu câne sau mătă (4), căci sufletulu, după ce se desparte de corp, după cum ne vomu încredința în altu locu, nu se duce de-a dreptulu în ceriu, ci adese-orî se viră în animale precum și în alte obiecte, unde petrece apoi unu timpu mai îndelungatu.

Totu atunci, când se alungă câni și mâțele din casă, este datină în unele sate din *Bucovina*, precum bună-ora în Bilca, de a pune o năframă curată pe unu cuiu, credându că sufletulu, după ce s'a despărțitu de corp, se pune pe năframa de pe cuiulu respectiv, unde așteptă până ce vine preotulu

---

toți» an. III, București, 1888, p. 474. — Ionenu, op. cit. p. 36—37: «un mortu este păzitu ca să nu trecă peste elu vre-o pisică, căci se face *strigoiu* și moru toți ai casei.» — D. Stănescu, op. cit. p. 324—325: «Este importantu a spune aici câtu de înrădăcinată între omeni este ideia că în *câne* și *pisică* și alte animale există dureri rele. Au cea mai mare veghere pe timpul când mortulu este în casă, ca să nu trecă peste elu vre-o pisică, nici chiar șorece, căci atunci se face *strigoiu*. Pisica ce ar fi săritu peste vre-unu omu este dusă în câmpu departe de satu și lăsată acolo, dacă nu este omorită.»

(1) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(2) Com. de d-lu I. Georgescu.

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Iust. Cârdeiu.

(4) Cred. Rom. din Câmpulungu, com. de V. Burduhosu.

și cantorul bisericesc ca să-î ducă corpul la mormint. Și de ore-ce, după credința Românilor, sufletul merge cu trupul până la mormint, de aceea pună ei și o ulcică cu apă și pe ulcică o franzolă cu o lumină pe dînsa, creșdendă că sufletul totu timpul acela, câtu stă în casă, gustă din apa și franzola de pe ferăstră (1).

În *Țera-Românească*, dacă într'o casă móre capul familiei, mai e încă și acea datină că în aceeași și se înjugă boii dela casa respectivă cu jugul răsturnat spre semnă că dacă a murit gospodarul, tóte voru merge anapoda și pe dosu (2).

În fine, după tóte acestea, bărbatul saú unul dintre némuri, merge la preotul localu și-lu rógă a dispune să se tragă clopotele pentru celu repăusat, apoi întorcenduse acasă și mai dispunendú unele și altele, se pornesce la orașul din apropiere ca să cumpere cele necesare pentru mortu, mai alesu cușmă, hasma la grumazú, materie pentru zobonú și ciobóte, iar dacă e femeie: tulpanú, materie pentru sucnă, papuci, nimateșu, precum și tóte cele-lalte lucruri, ce mai sunt de neapărată lipsă la o înmormintare.

Mama repăusatului, respective soșia saú surorile séle, precum și cele-lalte némuri mai de-aprópe de partea femească, lepădându-și tóte podóbele, precum: cercei, inele, mărgele și altele, iar fetele despletindu-și pe lângă acésta încă și pėrulú și lăsându-lu pe spate, începú a jeli mortulú bocinduse și váicărându-se de-asupra și prin prejurulú lui (3).

---

(1) Com. de Iust. Cárdeșu, stud. gimn.

(2) Ionénú, op. cit. p. 39.

(3) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, Inmorm. p. 8—9.

VII.

S T É G U L Ū.

În unele locuri din *Moldova* era mai de multă datină de a se scóte mortul după îmbrăcare afară pe târnaț, și atunci se rădica de-asupra lui pe casă un stégū (1).

În *Transilvania*, și anume în ținutul Năsăudului, asemenea stégū se rădică și astăzi în turnul bisericii său în clopotniță, dar numai când móre vre-o fată mare său vre-un fecior holteiū, adică care, câtă a fostă în viață, a apucată a intra între cei-lalți feciori în jocū (2).

Acestū stégū, care stă șese săptămâni în locul unde s'a pusū, are formă pătrată în mărime cam de patru decimetri și e de colóre albă, împodobitū cu flori și mai alesū cu bărbănocū (3).

Dela datina rădicării acestui stégū se vede că vine și di-cala «*a 'nchinatū stégulū*» care însemneză atâta câtū *a muritū* și care e fórte respândită nu numai la Românii din

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 12.

(2) Ioanū Nițu Macaveiū: «Datinele poporului românū la înmormintări,» publ. în «*Amicul Familiei*» an. VI. Gherla 1882 p. 94. — Burada, *Inmorm.* p. 12. — Com. de Al. Boeriū, stud. gimn.: «Când e băiatū său feciorū i se face unū stégū și îlū punū în turnul bisericii.»

(3) Ioanū Nițu Macavei, loc. cit.

Transilvania ci și la cei din *Bucovina* și cu deosebire în acele sate ai cărori locuitori, cea mai mare parte, se tragă tocmai din ținutul Năsăudului și alu Sân-Giorgiului.

Totū aice e loculū să însemnāmū că dintru începutū punerea saū rădicarea stégului acestuia se va fi esprimatū prin verbulū *a închina*, căci numai așa ne putemū esplica đicala «*a închinatū stégulū*» (1).

În *Bucovina* precum și 'n unele părți ale *Moldovei* cum móre și se așeză cine-va pe laiță saū pe masă, anunțându-i-se preotului localū trista întēmplare și rugându-lū a dispune ca să se tragă clopotele după celū repăusatū, se aduce de la biserică o cruce saū unū prapurū, care se razimă apoi de ștreșina casei, în care se află mortulū și anume, dacă e cu puțință, în partea despre răsăritū (2).

---

(1) În anulū 1877, nefiindu-mi cunoscută datina închinării stégului la morți, scrisei următórele șire cu privire la đicala acēsta :

«Precum o armată, care se luptă din resputeri contra dușmanului, ce vrea să-i repue viața, vėdēndū dela o vreme că cu tótă bărbăția și încordările sale, nu mai e nici unū chipū de scăpare, vrēndū nevrēndū închină stégulū, adică se predă, așa și omulū, invinsū de slăbiciune, se închină morții, și dacă se închină, móre. Românii, după cum ne dovedesce istoria, au avutū a luptă necontentitū cu cei mai aprigi, mai crunți și mai amarnici dușmani. Ei trebuiau să stee, așa đicēndū, și și nópte cu arma în mână, ca în orī-ce vreme să pótă da pieptū cu dușmanii săi, să-și apere țera, religia și vieța. Când buciumulū îi striga la răsboiū, ei săriaū cu toții și se luptau cu o nespūsă bărbăție. În cotro vedeau fălăindū stégulū de răsboiū într'acolo mergeau și ei, și să fi fostū luptă orī și câtū de inverșunată, totuși aveaū speranța că vorū învinge, iar să închine stégulū, adică să se predea dușmanilor, nici când nu se încumetaū, sciindū prea bine că atunci, cu închinarea stégului și vieța lorū e repusă. Căci a se da în acele vremi pe mâna dușmanilor era mai totū atăta ca și când singurī și-arū fi luatū vieța, pentru că dușmanii nu-i cruțau, ci-i omorau . . . Dela acēstă împrejurare (dar pótē că și dela alta) credū eū că vine proverbulū «*a închinatū stégulū*» adică s'a predatū morții, a muritū; «*mai că era să închine stégulū*», mai că era să móră, și «*va închina stégulū*» va muri.

(2) Lambriorū op. cit., p. 152: «În vreme ce se petrecū aceste, unū băetanū dă fuga la popa orī la dascălū și cere unū prapurū ca să-lū razime de 'naintea casei, ca *vestitorū de mórte*, și tot-odată să-i poftēscă pentru cetirea stălpilor pentru nópte.»

În alte părți din *Moldova*, precum bună-ora în Mălini și alte sate de sub pôlele Carpaților, îndată ce a murit cineva și s'a așezat pe laiță se aduce, nu numai un prapur, ci și o cruce. După acesta se bat de înaintea ușei în fața casei doi pari: unul de o parte și altul de altă parte, și legându-se de unul prapurul, iar de celălalt crucea, se lasă să stea acolo până a treia zi, adică până ce se înmorminteză mortul. Dacă însă, în restimpul celor trei zile, plouă sau ninge, atunci ca să nu se strice, se pun de regulă sub părete de naintea casei (1).

Prapurul din *Bucovina* și *Moldova* înlocuesce *stégulă* Românilor din ținutul Năsăudului. El servește ca semn, că în casa respectivă se află un mort.

Dintru început cred că spre a arăta sătenilor, precum și tuturor trecătorilor, că în casa cutare se află un mort s'a pus pretutindeni un *brădan* frumos și verde, împodobit cu flori, cu cunună și cu mărimi în formă ca un steg (2), care reprezenta cipresul Romanilor și despre care vom vorbi mai pe larg în capitolul următor. Mai pe urmă însă, neputându-se pretutindeni căpeta brădanii verzi, ca să se închine imediat după repăusarea unui om, s'a înlocuit cu *stégulă*, și acesta, la rândul său, după deplina învingere a creștinismului asupra păgânismului, cu prapurul.

În această presupunere ne întărește încă și împrejurarea, că *bradulă dela morți* în unele părți din *Banat* se numește *prapor* (3).

În fine în *Banat*, când mure un june sau o fată mare, casnicii înștiințază pre némurile din altă comună despre casul de marte prin un trimis, care poartă un steg ne-

---

(1) Dict de Măriuca Nistor.

(2) D. T. Bojinca, op. cit. 213.

(3) Com. de d-lu Ioan Popovici, invțător.

gru respective o maramă négră pusă într'ună baticelū (1).

De odată cu rădicarea stégului său răzimarea praporului, orī ceva mai târziū, se tragū și clopotele după celū repăusatū, dāndu-se prin acēsta de scire sātenilorū, că s'a mai dusū unulū din mijloculū lorū, său, după cum spune unū bocetū din Bucovina :

Să tragă clopotele
Să resune văile
Și tóte délurile,
S'audă némurile
De prin tóte părțile;

ca, după cum spune unū altū bocetū din *Macedonia* :

Tóca și cămpan'asună
Tuta lumea tras'adună
Tru mormintū să ni te pună.

Dacă celū ce a muritū a fostū unū omū bătrānū său unulū în flórea vieții sale, atunci se tragū tóte clopotele, câte se află la biserică, dacă însă a fostū unū copilū se trage numai clopotulū celū micū.

De aice vine apoi că cele mai multe Romānce, când pe-trecū pre unū copilū micū la mormintū și anume când ajungū și daū să între în biserică, adresāndu-se cătră clo-poțelulū ce se trage, rostescū, între multe altele, și următóarele versurī :

* Trage, trage clopoțelū,
Că-ți mai vine-unū voinicelū,
Tinerelū și frumușelū,
Să-ți perqi mintea după elū,
Dar nu vine să trăiască,
Că vine să putredéscă!

În acele sate însă atâtū din *Bucovina* câtū și din *Téra-*

---

(1) Com. de d-lū Ios. Olariū, învățătorū.

Românescă, la ale căroră biserici se află numai câte ună singură clopotă, când móre ună omă bătrână, clopotulă se trage mai multă, când móre ună copilă se trage puțină, iară când móre ună omă în flóre, ună bărbată plină de virtute, ună fecioră saă o fată mare, atunci se trage fórté multă (1).

Insă precum în multe alte privințe, așa și într'acésta, tragerea mai lungă saă mai scurtă a clopoteloră atárnă, dacă nu tocmai tót-d'auna, de bună sémă că cele mai de multe ori dela starea repăusatului și plata, ce-o potă da némurile sale pentru scopulă acesta.

Dacă repăusatulă a fostă ună omă avută și cu vađă în sată, se tragă tot-d'auna mai lungă, iar dacă a fostă ună omă sërmană, se tragă de regulă mai scurtă.

Dovadă despre acéstă datină nu prea lăudabilă avemă și următóarele versuri, ce le puse multă regretatulă nostru poetă V. Alecsandri în gura paraclisierului din opereta «*Paraclisierulă saă Florină și Florica*» :

Dacă móre-ună boeră mare
Pună clopotele 'n mișcare,
Și facă mare dandana :
Danda, danda, danda, na.

Iar când moră ómenă mai mică
Tragă clopotulă de calică,
Care sună ca tilinca :
Linca, linca, linca, linca (2).

În timpulă acela, câtă stă mortulă în casă, clopotele se tragă regulată de trei ori pe ăi și anume: diminéța, la amiađi și séra. Prima óră însă se tragă imediată după repăusarea și așezarea celui mortă pe laiță saă masă.

În ăiua de pe urmă și anume de cum se pornesce mor-

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 321.

(2) Opere complete, Vol. II. Bucuresci, 1875, p. 904.

tulă la țintirimă și până ce se pune în grópă, se tragă ne întreruptă și numai atunci încetăză pe ună momentă când se facă *stăările*.

În fine mai e de observatū încă și aceea, că atâtă Românăii din unele părți ale *Bucovinei*, câtă și cei din unele părți ale *Transilvaniei*, credă că sunându clopotele fôrte jalnică voră urma încă multe morți una după alta (1).

---

(1) Com. de d-lă I. Georgescu.

VIII.

B R A D U L Ū.

Mai în toate părțile locuite de Români, și mai cu seamă în *Transilvania*, este datină de a se împodobi ună *bradū* cu flori, cu năfrămī, cu mere, cu smochine, nucī, prune uscate, strafide, și a se pune apoi nu multă după repăusare, înaintea casei celui repăusată, ca semn că în casa respectivă se află ună mortă (1).

În unele sate de pe sub pōlele munților din *Bucovina* și *Moldova*, precum bună oră în *Solca*, dar mai ales în cele dela *Munte*, ca în *Stulpicani*, *Vatra-Dornei*, *Căndreni* și *Négra-Șarului*, *bradulū* acesta, numitū altmintrele și *brădanū*, *brădănașū*, *târșū* și *târșuțū*, se împodobesce cu felū de felū de zăhărele, cōrne de mare și alte mērunțișuri, cumpērate de prin dughene, apoi cu cănafi de strămătură de diferite colori, precum: roșie, albastră, négră, cari se légă de ră-

---

(1) Burada, *Inmorm.* pag. 27.—M. Besanū, stud. cit. publ. în «*Albina*» an. I. No. 57: «La casa repăusatului, său afară la mormintū lângă capulū mortulū și astăđi se pune orī ce arbore, dar mai ales ună *bradū tînērū* și frumosū, care adese-orī se înfrumusețēză,—mai vērtoșū la feciorī și feciōre, cu cunune și flori.»

murele, și în urmă cu tortu de lână roșie și cu flori. Pe lângă acestea se mai lĂgă de dĂnsulĂ încă și unĂ colacĂ, o nĂframă, și o lumină, cari sunt menite pentru celĂ ce are sĂ-lĂ ducă pĂnă la mormĂntĂ (1).

În comuna Reșinari, precum și în altele de prin prejurulĂ Sibiiului în *Transilvania*, se lĂgă la bradĂ și lĂnă dela oi, dacĂ mortulĂ a fostĂ ciobanĂ. La fete mari se pune în vĂrfĂlĂ lui cerceii și inelulĂ de logodnă, dacĂ a fostĂ logoditĂ, sĂu și alte inele, și rĂmĂnĂ acolo (2).

În unele locuri se mai ĂncrestĂzĂ în cĂja acestui bradĂ Ăncă și diferite figurĂ (3).

În pĂrĂile, unde nu se află bradĂ, se Ămpodobesce o crĂngĂ de mĂrĂ, sĂu de prunĂ sĂu și altĂ pomĂ.

În *Dobrogea* se ia unĂ copacĂ de lemnĂ de prunĂ și se Ămpodobesce cu cĂnurĂ (lĂnă) roșie, ștergare, busuĂocĂ și hĂrtie albă (4).

În *Transilvania*, ținutulĂ Hașegului, pomulĂ sĂu bradulĂ nu este alta, decĂt o sulițĂ de lemnĂ de bradĂ, Ănaltă ca de unĂ stĂnjenĂ, ce se pune numai la fete mari și la flĂcĂiașĂ, și se ĂmplĂntĂ în crucea dela mormĂntĂ, la flĂcĂi Ănsă acea sulițĂ e Ănaltă dela doi pĂnă la trei stĂnjeni și se ĂmplĂntĂ la mormĂntĂ, lĂngă cruce, prĂndĂndu-se cu cuĂe de ea. În vĂrfĂlĂ lui se lĂgă unĂ *chișcheneĂ* (5) roșu cusutĂ frumosĂ

---

(1) Com. de Nic. CotlarciucĂ; dict de M. Ursaca; veđi și «*BradulĂ la pop. rom.*» de S. Fl. MarianĂ, publ. în «*Albina CarpațilorĂ*» an. IV, SibiiĂ 1879, pag. 89; «*ȘeđĂtĂrea*» FĂlticeni, 1892 p. 39: «DacĂ-i flĂcĂu sĂu fatĂ, i se Ămpodobesce unĂ brĂdulețĂ micĂ cu fire de lĂnă boitĂ, ĂnvĂlĂtucĂndĂ crengelĂ de cari mai atĂrnă și canafĂ.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 28.

(3) S. Fl. MarianĂ, «*BradulĂ*» publ. în op. cit. p. 89.—Burada: *Inmorm.* p. 27.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 27.—Idem, *O cĂlĂtorie Ăn Dobrogea*, Iași 1880 p. 22.

(5) *ChișcheneĂ* = cĂrpă albă, nĂframă.

cu firu, în care se anină unu clopoțelū micuțū și inelele mortuluī (1).

În alte părți din *Transilvania*, precum bună-ora în comuna Orlatū, se face pentru bărbații cei tineri și pentru flăcăi unū stălpū, în vârfulū căruia, dacă e june neînsuratū, se pune unū porumbū cioplitū din lemnū și o cârpă nouă, iară dacă e ciobanū încă și o flócă de lână, și astū-felū se implântă apoi la capulū mortuluī (2).

Maī de multū era datina de a se pune, unde era cu putință, înaintea casei mortuluī, unū *bradū tînērū*, naltū și frumosū, care era împodobitū numai cu flori, cu cununī și cu năfrămī, în formă ca unū stégū (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună ora în Ilișesci, districtulū Suceviī, era maī de multū asemenea datinā de a se împodobi bradulū numai cu cordele roșii, albastre și verđi (4), iar în Fundulū-Moldovei chiar și astăđi se împodobesce numai cu flori și strāmături roșii, galbene și verđi și de asupra i se pune o hasma négră, care e menită pentru celū ce are să-lū ducă la biserică (5).

Bradulū la înmormîntări se face numai la feciori holtei, fete mari și arare-orī, în unele locuri și la tineri însurați. La cei maī de multū însurați precum și la cei bētrāni nu se face nici odată (6).

După credința Romānilorū din *Bucovina*, și cu deosebire a celorū din Fundulū-Moldovei, elū se face de aceea numai la feciori și fete mari, pentru că pe de o parte însemnăză

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 27—28.

(2) Com. de d-lū Rom. Simū, *învēțătorū*.

(3) D. T. Bojinca, *op. cit.* Nota 3 dela p. 212.

(4) *Dict. de Ermolaū Ghiuță*, proprietarū.

(5) Com. de Const. Mercheșū, *stud. gimn.*

(6) S. Fl. Marianū, «*Bradulū*», *publ. în op. cit.*, pag. 89; — Burada, *Inmorm.* p. 28; — Bojinca, *op. cit.* p. 213.

tinerețea celui pentru care s'a făcutu, parte, că celū mortū se căsătorește pe cea-laltă lume; și când se duce mortulū la grópă, atunci se trimetū vătăjei înainte cu bradulū, ca să vestescă nunta (1).

După înmormintare bradulū acesta pretutindene se îngropă la capulū mortulū lăngă cruce dimpreună cu bețulū de vătăjelū (vornicelū) alū celui ce l'a dusū (2).

Dacă nu se află bradū în apropiere de comuna unde se află mortulū, atunci în *Transilvania* este obiceiulū să se ducă călăreți, cântându din fluere cântece de jale, în locuri depărtate, ca să aducă bradū, și când trecū prin vreunū satū cu elū, fetele mergū întrū întâmpinarea lui și-i cântă până trecū din hotarulū satulū așa numitū «*cânteculū bradulūi*», care se obicinesce mai multū la locuitorii din unele comune de prin munții Transilvaniei.

Iată aici vre-o câte-va din acele cântece, adunate în comuna Demsușū, ținutulū Hațegulū:

Bradū încetinatū (3)
De unde-ai tunatū (4),
Din vîrșorū de munte
Dela florī mai multe,
Dela locū pietrosū
La locū mlăștinosū,
Cu capulū la vale
Fără picū de cale,
Și pân' te-orū tăiatū,
Totū orū flueratū

Tinerelulū celū voinicū
Cum nu-i frică de nimicū,
Elū a rînduitū,
Elū a poruncitū
La șapte gropași
Și totū călărași,
Ei să mi se ducă
Și să mi te-aducă
Din vîrșorū de munte,
Dela florī mai multe

(1) Com. de Const. Mercheșū.

(2) Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213; — Burada, *Inmorm.*, p. 28; idem, *O călătorie în Dobrogea*, p. 22; — S. Fl. Marianū, «Bradulū», op. cit. p. 89; — «Șečetorea», Fălțicenī, 1892, p. 40: «Bradulū se pune la mormintū lăngă cruce unde rămâne până se usucă.»

(3) Infrunțitū.

(4) Venitū.

Cu nouă topóre
Brađii să-mi dobóre.
Că elū a umblatū,
Țērī a 'ncunjuratū
Și nicī a aflatū,
Nicī a căpētātū
Nevastă să-ī placă,
Soție să-și facă ;
După ce-a umblatū,
Elū a căpētātū
Nevastă de munte,
Dela florī mai multe,
Naltă și brădósă
Ca elū de frumósă,
Departē a mersū
Și elū mī-a trimesū

Altū cântecū :

Tinerelule,
Voinicelule,
Cine ți-a poruncitū
De te-ai coborītū
Din brăduī mai mulți,
Din cei munți cărunți
Totū mi-au poruncitū
De m'amū coborītū
La mijlocū de țară,
Unde-ī ap'amară,
Unde-ī apa lină
Și iarbă sulcină.
Dar' ei m'au mințitū

Alū treilea cântecū sună așa :

Tinerelule,
Voinicelule,
Ce ești supēratū,
Ce te-ai mānīatū ?

Nouă *sgrebelungī*
Prin pădurī și luncī,
Pe una să-ī vie
Dorū dela soție,
Pe alta să-ī vie
Dorū dela frăție,
Pe una dorū dela tăicuță,
Pe alta dorū dela măicuță.
Chișcheneū rotatū
Cin' te'a blăstēmatū,
Vicolū să te-ajungă,
Omētū să te ningă,
Vēntulū să te bată,
Sóre să te ardă,
Să totū albescī
Să nu putrețescī.

Și m'au coborītū,
Că iată mă ducū
La capū de voinicū,
Vēnturī să mă bată,
Sóre să mă ardă,
Nime să nu-mī credă.
Brădete, brădete!
Bradū încetīnatū
Rēū te-au blēstāmatū,
Cin'te-a 'mpodobitū
Și cin'te-a cusutū,
Vēnturī să te bată,
Nime să nu-ți credă.

Cum n'oiū fi supēratū,
Că vidra m'a mușcatū,
Că de-unū anū de țile
Din *alēnū* (1) pe mine

(1) Din ură.

Totū mi s'au vorbitū
Și s'au sfătuitū,
Ei ca să mă tae
Din aste părae,
Și să mă totū ducă,
Și să mă aducă
In mijlocū de țară,

Unde-î ap'amară,
În grădină lină
Cu apă sulcină,
Vânturî să mă bată,
Sóre să mă ardă,
Nime să nu-mî credă! (1)

La Cugirū, satū lângă Orăștie, tot în *Transilvania*, când móre unū feciorū, se aduce *bradulū* dela munte cu multă ceremonie de cătră feciorî și fete mari îmbrăcați toți în veșminte de sĕrbătore. După ce l'au tăiatū îlū ieau căți-va feciorî pe mâni, și-lū aducū în satū, urmași de fetele, cari mergū în urma lorū, ținĕndu-se cu mânele pe după capū.

Pe drumū, când cobóră bradulū acesta dela munte, și-lū ducū la casa mortulū, cântă următórea poesie :

Bradule, Bradule!
Ce rĕndū ai avutū,
De mî-ai scoborĭtū
Dela locū pietrosū
La locū marghelosū?
— Eū rĕndū n'am avutū,
Dar la min'orū vintū
Cinci, patru voinicĭ,
Toți cu capulū golū
Și toți cu topóră,
Toți să mă dobóră;
Până m'au tăiatū,
Mĭ-orū totū flueratū
Și s'orū lăudatū,
Că ei m'orū sădi
La mijlocū de satū,
La celū locū chitatū,

La lină fĕntână,
Unde-î apa bună,
In cornū de grădină.
Da ei m'orū săditū
La capū de voinicū,
La celū locū jalnicū!
— Bradule, Bradule!
Nu te supĕra,
Că voinicū-mĭ are
Unū dulce de tată
Și-o dulce de mamă,
Și frați și surorĭ,
Verĭ și verișóre.
Se vorū aduna
Și te-orū lăcrăma
De nu te-î usca!

---

(1) Burada, Inmorm., p. 28—33.

După fie-care versu alu acestei cântări repetéză tot-odată
și refrenulū :

Bradule, Bradule!
Nu te supăra.

Iară după ce aū ajunsū la casa mortului și aū intratū
înăuntru, cântă :

Voinice, voinice!
Nu-mī place, nu-mī place,
Ce nevastă-mī aī!
Naltă, minunată,
Naltă și subțire,
Crescută 'n pădure,
Țăiată 'n secure.
Voinice, voinice!
Nu-mī place, nu, nu
Cu ce-ī îmbrăcată,
Cu haină uscată.
Voinice, voinice!
Nu-mī place, nu, nu!
Cu ce-ī învelită,
Cu frunță 'ncrețită! . . .

La acestū cântecū încă se repetéză refrenulū :

Voinice, voinice!
Nu te supăra! (1).

Dacă celū, cui se aduce bradulū, are femea, se cântă așa :

Bradū încetinatū,
Nu fii supăratū,
Că nevasta ta
Ea s'a măneca,
De mi te-a uda,
De nu te-ī usca (2)

---

(1) S. Fl. Marianū, «Bradulū» publ. în op. cit

(2) Burada, Inmorm. p. 35.

În *Bucovina*, după câtu sciù eù pânã acum, nu existã nici o ceremonie deosebitã când se tae și se aduce bradulù acesta din pădure.

În timpurile vechi însã credù cã și Româniî Bucovineni încã îl vorù fi tăiatù și adusù în același chipù ca și frațiî lorù din Transilvania. Ca dovadã spre întãrirea acesteî credințe ne pôte servi urmãtorulù cântecù din Horodniculù-de-jos, districtulù Rãdãușului :

— Bradule, brãdușule !	Da la mine c'au venitù
Ce-ți este, drãgușule ?	Trei voiniciî cu trei toporã
Ce te legenî fãr'de vëntù,	La pãmîntù sã mē oborã,
Fãr'de vëntù, fãr'de cuvîntù,	Sã mē duc'ñ josù la țerã ;
De-ajungù crengile'n pãmîntù,	Trei frãțioriî din trei părți
Fãr'de vëntù, fãr'de ploiașã,	Sã mē taie în trei bucãți,
Fãr'de lécù de negurișã ?	Sã mē facã vãlurele,
Orî trupina ți-a slãbitù,	Sã mē ducã 'ñ jos cu jele
Orî vișele-au putreșitù,	Pe-o parte de drumurele,
Orî altù ceva ai pãșitù ?	Sã mē puie 'ñ ținterimù,
— Vișele n'au putreșitù,	Sã mē vadã arsù în scrumù !
Nici trupina n'a slãbitù,	

În munșii apusenî ai *Transilvaniei*, unde e datinã de a se duce mortulù la mormîntù pe carù, bradulù se duce pe umeri de doi fecioriî, cari mergù înaintea carului, iar tețele și nevestele înrudite cu mortulù, ședëndù în carù cu capulù plecatù pe sicriù, cântã cu unù versù duiosù urmãtorulù cântecù :

Bradule, bradule,	Și m'orù înșelatù
Ce bóre-a bătutù,	Pãnã m'orù tăiatù :
De te-ai scoboritù	Cã pe min' m'orù pune
De la locù pietrosù	La onù capù de fatã,
La locù <i>revenosù</i> ?	La onù stanù de pētrã,
— Da eù n'ași fi <i>vîntù</i> ,	La isvorù de apã.
Dupã mine orù <i>vîntù</i>	Da m'orù <i>înceluitù</i> ;
Totù patru voiniciî,	Pe min'm'orù adusù
Ca patru haiduciî.	Și pe min'm'orù pusù

La *onă* capū de june,
La o putrejune.
— Bradule, bradule,
Nu te spăria ;
Că și elū, că are
Tată și mamă,
Carī te-o lăcrăma
Și nu te-ī usca.

Bradule, bradule,
Nu te spăria,
Că și elū, că are
Frați și surorī,
Verī și verișore,
Carī te-orū lăcrăma,
In câtū nu te-ī usca (1).

Altū cântecū, care se cântă. când se duce bradulū la biserică și de aici la țințerimū, sună, precum urméză ;

Brădete, brădete,
Mergëndū înainte
Să bagī în minte
A mele cuvinte.
Dacă te-a întălni,
Orī țī-a veni
Maica Domnului
Și a Fiului,
Tu să mi-o petreci
Și să mi-te pleci,
Drumū țī-a arēta
Și te-a îndrepta
Să mergi cu sórele,
Iar nu cu apele,
Că sórele-ī mergătorū
Șī'napoi întorcătorū,
Dar apele-sū curgētore
Șī'napoi ne'ntorcētore (2).

In unele părți ale ~~Banatului~~ este datină ca *bradulū*, numitū altmintrelea și *praporū*, care așșderea se pune numai la capulū junilorū și fetelorū mari, să se aducă din pădure de junī numai pe umere, nici când însă pre vre-unū carū saū căruță, căci nu e bine. Iar după ce l'au adusū acasă

(1) Frāncu, op. cit. p. 175—176.

(2) Burada, Inmorm. p. 34.

se lĂga de dĂnsulĂ trei mĂrĂmi, cari se daĂ apoi dreptĂ platĂ junilorĂ, ce l'au adusĂ din pĂdure a casĂ Ăi de aice ilĂ ducĂ pĂnĂ la grĂpĂ (1).

De esistĂ Ăi'n acĂstĂ țĂrĂ vre unĂ cĂntecĂ anumitĂ pe cĂnd se aduce bradulĂ acesta din pĂdure, nu sciĂ, cĂci pĂnĂ acum n'am pututĂ nimica afla Ăn privința acĂsta. La aducerea sa ĂnsĂ spre grĂpĂ se cĂntĂ Ăi aice, ca Ăi'n Transilvania, urmĂtĂrele versuri, pre cari le scĂtemĂ dintr'unĂ bocetĂ mai lungĂ ĂntitulatĂ «*petrecerea mortului.*»

SufletĂ despĂrțitĂ,
De multe mĂhnitĂ,
PlĂcĂși se duce,
Marea o ajunge.
Vine marea mare,
Vine'n tulburare
GreĂ urlĂndĂ Ăi urducĂndĂ,
TĂtĂ lumea spĂimĂntĂndĂ.
Unda se aduce
Lumea s'o Ămbuce :
TotĂ mĂlinĂ, cĂlinĂ,
Brađi din rĂdĂcini.
Iar Ăn grĂpa mĂrilorĂ,
Unde-Ă *bradulĂ đĂnelorĂ,*
TrecĂtĂrea apelorĂ,
SufletulĂ stĂtea
Ăi mi se ruga :
— Brade,* brade,
SĂ-mĂ fiĂ frate.
Ăntinde-ți Ăntinde,
EĂ sĂ le potĂ prinde

VĂrfurile tele
SĂ trecĂ peste ele
Marea Ăn cĂa parte
Ce-lumea-mĂ desparte!
— EĂ nu potĂ Ăntinde
Tu sĂ le poți prinde
VĂrfurile mele
SĂ trecĂ peste ele,
CĂ'n mine-a puĂtatĂ
Din inimĂ spurcatĂ
RoĂu șĂimulețĂ.
CĂnd nici veĂ gĂndi,
PuiĂ te-orĂ simți
Ăi eĂ orĂ șuera
De te-Ă spĂria,
Ăn mare-Ă cĂdĂ
Ăi te-Ă Ăneca . . .
— Las' sĂ fie-Ășa !
Vine marea mare
Vine'n tulburare,
GreĂ urlĂndĂ Ăi urducĂndĂ

Emi

(1) Com. de d-lĂ IosifĂ OlariĂ, ĂnvĂț. Ăn DomanĂ :

«*BradulĂ* se pune numai la junĂ Ăi fete mari, cari se Ă aduce din codru numai de junĂ Ăi numai pe umerĂ, dar nici de cum pe carĂ.

«Ăn *MaidanĂ*, comuna mea natalĂ, lĂngĂ Oravița se pune de regulĂ numai *brađi*. Aice ĂnsĂ, Ăn DomanĂ, se pune Ăi *gorunĂ* numitĂ *praporĂ.*»

Tótă lumea spăimântându.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce ;
Totu mălini, călini,
Brați din rădăcini.
Iar în rîpa mărilor
Unde-î bradulū ținelorū,
Trecătórea apelorū,
Sufletulū stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade !
Să-mi fiî frate.
Intinde-mi, întinde,
Să le potū cuprinde
Trupinele tele
Să trecū peste ele
Marea în cea parte,
Ce lumea-mi desparte.
— Eū nu-ți potū întinde
Ca să le poți prinde
Trupinele mele
Să treci peste ele,
Că 'n mine-a puiatū
Vidră lătrătóre,
Omenî pânditóre.
Nici nu oiū gândi,
Puii te-orū simți,
Ei mi te-orū lătra
De te-î spăimēnta,
In mare-î cādē
Și te-î îneca.
— Las'să fie și-așa !
Vine marea mare,
Vine'n tulburare,
Greū urlāndū și urducāndū
Tótă lumea spăimântāndū,
Unda se aduce,
Lumea s'o îmbuce.

Totū mălini, călini,
Brați din rădăcini ;
Iar 'n rîpa mărilorū,
Unde-î bradulū ținelorū,
Trecătórea apelorū,
Sufletulū stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade !
Să-mi fiî frate.
Intinde-ți întinde,
Ca să le potū prinde,
Rădăcini a tele
Să trecū peste ele,
Că 'n mine-a 'ncuibatū
Și apoi a puiatū
Galbēnă *șerpóne*,
Ce piere de fóme
Nici nu vei gândi,
Puii te-orū simți
Și orū șuera,
Tu te-î spăimēnta,
In mare-î cādē
Și te-î îneca.
— Las'să fie și așa !
— Hai, brade, hai,
Multū mă mai rugai,
O rugare mare
Cu multă răbdare.
Brade, brade,
Am și eū unū frate,
Unū frumosū pēcurārelū
Și are unū toporelū,
Și are verișori,
Ei te vorū tăia
Și te-orū rēsturna.
Maisteri vorū veni
Și te vorū ciopli
Și din tine-orū face,

Ca să fie pace,
Punte peste mare,
S'aibă trecătoare
Suflete-ostenite
Cătră raiu pornite.
Bradu-atuncia se gândia

Și trupinele 'ntindea ;
Iară mortulū îmi trecea,
Unde dorulū îlū ducea,
Marea fără nume
L'ăia-laltă lume . . (1)

Altū cântecū despre *bradū*, totū din *Banatū* și anume din comuna Ecica, care se cântă nu numai când se duce mortulū la grópă, ci și mai nainte pe când se află acesta în casă, sună precum urméză:

Vine marea, vine.
Ce-aduce cu sine?
Milurī
Și cămilurī,
Brađi din rădēcini.
Ruga, mi se ruga
Tîněra Mariuța :
— Brade, brade,
Fie-mī frate !
Intinde-ți, întinde
Trupina ta,
Să trecū eū pe ea !
— Eū o-ași întinde,
Dar sū-a mea trupină
Puiat'a puiatū
Věnětă *vidróne* (2),
Galbėnă *șerpóne* (3).
Prinde-a șuera,
Tu te-ī spăria
Și 'n mare te-ī da
Și mi te-ī îneca,
Lumea-o rėmănė (4).

(1) Simeone Mangiuca, Călındariū, pe an. 1882, Brașovū 1881, p. 121—134.

(2) Muerușca de vidră saū și vidra cea bėtrănă.

(3) Șerpóică.

(4) Veđi «Gazeta Transilvaniei,» an. IV. Brașovū, 1891, No. 22.

Precum Româniî de astăzi, așa și *Romaniî*, strămoșii noștri, aveau datină de a pune înaintea casei mortului un chiparosă—cupressus,—care era consacrată lui *Pluton* respective *Ditis*, zeul infernului, și care era simbolul morții și a jeliî, pentru că chiparosul, dacă se taie odată, nu mai are viață, nu odrăsleşce mai mult, tocmai ca și omul, când i se taie firul vieții (1).

Paul. Diac. Excerpt. exhib. Pomp. Fest. de significat. lib. III, ne spune în privința acésta următoarele: «*chiparosii* (cupreșii) se puneau înaintea casei mortului, fiind el un arbore, care, dacă se taie, nu mai odrăsleşce, după cum și dela mort nu mai este nimica de sperat, din care cauză se și privia că acest arbore sta sub tutela părintelui infernului (2).»

Iar Serv. ad. Aen. 2.714; 3,64 ne spune «fusesse încă obicei la Romani, ca să se puie un ram de chiparos înaintea casei mortului, ca nu cum-va să se pângărescă pontificele intrându acolo din nesciință (3).»

Și precum Româniî de azi îndătinéză a împodobi *bradul* cu canafi și strămături de diferite colorî precum și cu năfrămî și a-lu duce înaintea mortului, iar după înmormintare a-lu îngropa la capul acestuia, totu așa făceau și Romaniî cu chiparosul.

În privința împodobirei ne spune Virgiliu următoarele: «*Stau Maniloru altare jalnice cu legătore albastră și cu chiparos întunecat* (4).»

---

(1) Burada. Inmorm. pe 60. — Michaile Besanū, Datinele Românilorū la înmormintare, publ. în «Albina» an. I. Viena 1866. No. 57.

(2) Cupressi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil iam est sperandum quam et ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur.

(3) Moris autem Romani fuerat ramum cupressi ante domum funestam poni, nequisquam pontifex per ignorantiam pollueretur ingressus.

(4) Aen. III. 63:

Stant Manibus arae

... Caeruleis maestae vittis atraque cupresso.

Iar în privința ducerii chiparosului la mormînt și îngroparea lui la capul mortului aflăm la Horațiu acestea : «Trebuie să părăsesci pămîntul și casa și soția plăcută și din acești arbori pe care îi cultivezi, nu-ți va urma ție stăpînitorul pe scurtul timp nici unul, afară de chiparosul urgent (1).»

De multe ori însă în locul chiparosului aveau Romanii datină de a pune și *bradul*. Căci iată ce ne spune Pliniu : «Bradului îi place munții și frigul, este arbore de mörte și se pune la pörta ca semn de doliu (2).»

Aceși doi arbori, *chiparosul* și *bradul*, sunt unicii, despre cari scim cu positivitate, că Romanii îi puneau înaintea casei mortului.

Coloniile romane însă aduse de Traian în Dacia, nefăind chiparoși în această țară, au fost constrînse să renunțe la chiparos și să întrebuițeze numai bradul. Acestă renunțare însă nu le-a cădüt de fel greu întăi, pentru că în patria lor originală chiparosul era întrebuițat mai mult la înmormîntările cele pompoze ale patriciilor, nu însă și la plebei (3), și alü doilea pentru că în Dacia aflară o mulțime de păduri de *brad*, care se ține de aceeași familie ca și chiparosul (4).

Renunțänd colonisții romani din Dacia la întrebuițarea

---

(1) Od. II, 14, 21—24 :

Linquenda tellus et domus et placens
Uxor, neque harum quas colis arborum
Te praeter imvisas cupressos
Ulla brevem dominum sequetur.

(2) Hist. nat. XVI 10, 18 : «Picea montes amat atque frigora, feralis arbor et funebri indicio ad fores posita.»

(3) Lucan. Phars. 3, 442 : «Et non plebeios luctus testata cupressus» — și chiparosul, care n'a dovedit plânsetele plebeice.

(4) Bojinca, op. cit., p. 213, în Notă dice : «Bradul tocma se potrivește cu *cupresul* Romanilor, pentru că precum cupresul tăiat odată numai lăstărește, așa nici bradul lăstărește mai mult, dacă se taie odată.»

chiparosului, nu renunțară ei și la credința despre puterea acestuia. Din contră, strămutară cu timpul atâta datina cât și credința despre chiparos cu desăvârșire la *bradă*.

O legendă din *Bucovina* ne spune următoarele despre *bradă*: «Cică dintru început *Necuratulă* se ținea scaiu de *bradă*, spunându că e copaciul lui. Deci ca să nu se apropie nici un om de dînsul, a luat și a bătut o mulțime de *cuie* de fier juru împrejurul lui.

«Vedându acesta Dumneșeu, s'a mâniat focu, și scoțându din *bradă* *cuiele* de fier, a făcut altele *cuie* de lemn cu cruce și pe acestea le-a bătut în locul celorlalte.

«De atunci au rămas *«cepurile cu cruce»* în fie-care *bradă*, și fiind ele cu cruce *Necuratulă* nu se poate apropia de acest arbore. Dar cu toate acestea a mai rămas în *bradă* puțină *mânie* de-a Satanei și de aceea pocnesce el când îl pu pe foc (1).»

Chiparosul, după cum am vădit mai sus, era consacrat lui Pluton respective lui Ditis. Bradul, din contră, în urma influenței creștinismului, deveni la Români un apărător și scutitor în contra *Diavolului*, care în cazul de față, nu e nici mai mult nici mai puțin decât Pluton sau Ditis al Romanilor, adică zeul infernului.

Iată deci de unde vine datina și credința Românilor, urmașii coloniilor romane, de a întrebuința până și în ziua de azi *bradul* la înmormintări!

---

(1) S. Fl. Marianu, «Bradul» publ. în «Albina Carpaților» an. IV. Sibiu 1879, p. 88. — Trebuie să observăm aici încă și aceea, că Românii întrebuințează numai *bradă albă*, care are *cepurile* în formă de cruce, nici când însă altă soi de *bradă*, ale căror *cepurile* nu-să crescute în cruce, bună oră molidă, pină, etc.

meserie din acesta, și cari p^ortă adev^{er}atul^u n^ume de *bocitoare*, *plângătoare* sau și *tămăietore* (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum în Vicovul^u-de-sus, este datină când m^ore un^u fecior^u holtei^u ca să se adune mai multe fete mari și apoi dou^e câte dou^e să bocescă pe cel^u mort^u și după ce s^firșesc^u cele dou^e dintăi, încep^u cele-lalte dou^e de pe urmă, și tot^u așa pe r^{en}du^u până-l^u duc^u de-l^u îngr^opă.

În alte sate, tot^u din *Bucovina*, și mai ales^u în cele de pe sub p^olele mun^ușilor^u, este, din contră, datină de-a se pune mai multe fete într'un^u șir^u de'nainte casei și apoi, clăti^u nându-se când într'o parte când în alta, de-a boci t^ote de-odată pe cel^u mort^u (2).

În *Mun^ușii apusenⁱ* ai Transilvaniei, dac^ă cel^u mort^u e un^u june sau o fată mare, atuncⁱ unele dintre fetele mari cântă

---

(1) Com. de d-l^u Av. Macovei^u, preot^u în Badeu^uș, și d-l^u V. Turtur^{en}u, preot^u în Vicovul^u-de-sus: «Nesciind^u a boci vre o rudă de a mortului, apoi se plătesce altă fată sau nevastă din sat^u ca să bocescă.» — Burada, *Inmorm.* p. 83: «Când mortul^u nu are rude, de multe ori se năimesc^u asemenea femeⁱ bocitoare.—Bojinca, op. cit. p. 214—215: «*Preface* sunt mai t^ote femeile poporenilor^u români, cele înrudite cu repausatul^u, sau nesciind^u ele bine a se cânta, pun^u pe altele în locul lor^u să cânte laudele și vredniciile mortului.» — Frâncu, op. cit. p. 174: «Bocetele se cântă de unele din femeile înrudite cu mortul^u.» — V. Alecsandri, *Poesii pop.* cit. p. 140: «*Bocitul^u* e un^u obicei^u, ce există la Români de pe timpul vechilor^u Români. Ca și în epoca lui Traian^u se află între femeⁱ bocitoare, carile merg^u de bocesc^u mortul^u pe la case și pomenesc^u cu un^u ton^u plângător^u de t^ote meritele lor^u.» — Dim. Cantemir^u, *Descrierea Moldovei* p. 149: «Ceⁱ mai avu^uți își conduc^u femeⁱ *bocitoare*, cari cântă mai multe versuri de doli^u, arătând^u miseria și vanitatea acestei vie^ui.» — Dr. At. M. Marienescu în «*Familia*» an. VI. Pesta 1870 p. 619: «Nu tot^u-deauna muera se plânge după bărbat^u, ci în numele ei o *nemotenie* amică sau o feme^e plătită.» — D. Stănescu, op. cit. p. 324: «Muma, sora, rudele sunt datore a înso^uți și a plânge pe mort^u până la gr^opă, iar dac^ă n'are pe nimenea, un^u fel^u de femeⁱ, numite *plângătoare* și mai des *tămăietore*, plâng^u pe cel^u reposat^u. *Plângătoarele*, fie mumă, surori, rude sau de ast^u-fel^u de profesiune, se îmbracă în negru, iș^u despletesc^u p^{er}ul^u și merg^u în urma cortegiului.»

(2) Com. de d-l^u V. Turtur^{en}u.

de trei ori pe zi la ferestra mortului: diminéța, la prându și séra și de câte ori cântă tot-deauna își despletescă pèrul și-lă lasă să atârne pe spate (1).

În Vicovulă-de-sus, în Todirescî, în Stupca, precum și în alte sate din *Bucovina*, cu deosebire însă la munte, mai există încă și acea datină ca la feciorii holtei, la fetele cele mari, precum și la o samă dintre cei mai înaintați în vîrstă, mai ales la baci și ciobani, să se năiméscă și trîmbițași, cari trîmbiță diverse melodii de jale de mai multe ori peste zi câtă și în decursul nopții totu timpulă câtă stă mortul în casă (2).

În părțile Crișului alb și negru din *Ungaria*, în locă de a boci pe celă repausatū, se aquiră unū individū, care scie bine și dice din fluerū, și acela apoi, așezându-se la capul repausatului, începe a și dice dintr'unū fluerū ciobănescū câte o melodie fôrte jalnică (3).

Bocitórele, nu numai că plângū și se tânguescū după celă repausatū, ci ele totū-odată întonéază cu unū glasū jalnicū și monotonū diferite poesii, cari în cele mai multe părți locuite de Români se numescū «*bocete*» sing. *bocetă*, iar în unele părți ale Transilvaniei și Banatului «*cântece de jale*» și «*cântări de priveghiū*,» și pe cari le îmbogățescū cu improvisații potrivite cu starea cea tristă și miseră, în care se află familia, cu caracterulū, vîrsta și timpulū în care facū înmormîntările. Din când în când ele laudă vredniciile, virtușile și faptele cele bune făcute de celă repausatū în vieța sa, și sunt atâtū de iscusite în înșirarea laudelorū acestora, cu așa prefacere sciū să-și arate durerea, încătū că adese-ori facū pe cei de față să plângă (4).

(1) Frâncu, op. cit. p. 174.

(2) Com. de d-lă V. Turturénū, I. Avramū și Erm. Ghiuță.

(3) Com. de d-lă Ioanū Popovici, învățătorū.

(4) Burada, *Inmorm.* pag. 82 și 83 — Bojinca, op. cit. p. 215; — Frâncu, op.

Dacă repausatul e un bărbat sau o muere înaintată în vârstă, bocitoarele se rîgă ca să aibă grijă de copiii cei mici ce au murit mai înainte de acesta, iar dacă a fost însurat și lasă în urmă-î nevastă și copii, atunci jalea este cu multă mai mare, de aceea ele strigă și se văicărăză de ce-î lasă fără de ajutor, fără protecție și ce se vor face ei singuri, ne-avîndu cine îngriji de dinșii și a le aduce cele necesare spre susținerea vieții.

În scurtu ȕisă fie-care bocitoare rostesc totu-deauna numai de acele bocete, cari se potrivesc cu etatea și împrejurările în cari se află cel repausat. Și dacă, din întemplantare, n'ar ști nici unu bocet, care s'ar potrivi măcar în câtva cu starea celui repausat, dacă nu-î cunosc de mai înainte viața, atunci, informându-se în timpul din urmă despre acesta precum și despre împrejurările în cari a repausat, improvisează bocete nouă pe cari le rostesc totu atât de bine ca și pre orî care altu bocet ce-lu știu mai de înainte.

Numărul bocetelor cunoscute bocitoarelor noastre este foarte mare și variat.

Noi vomu înșira însă în capitolul de față numai o parte mică dintre cele ce le-am putut pînă acuma aduna, iar restul îl vom reproduce parte, unde va cere trebuința, în capitolele următoare, parte ca adaus la finea acestui studiu.

Vomu începe deci mai întâi cu bocetele ce se adresază morții, adică ființei care curmă firul vieții fie-cărui om.

Unu bocet din *Bucovina*, comuna Stupca, sună așa:

ukc
m. buc. | Bată-te pustia mörte,
N'ai făcutu nici o dreptate,

cit. p. 174.—Lambrioru, op. cit. p. 152: «Bocetul este un fel de cântare jalnică și trăgănată împreună cu plînsu; cuvintele ce le ȕic sunt versuri, cari se ști de mai înainte, și sunt potrivite cu viața și starea, în care a fost repausatul.»

Cântec, nu făcui căci
se dragi morții !

C'a-î mîncatî frunđa din fagî
Și-a-î despărțitî pe cei dragî ;
M'a-î despărțitî și pe mine
Cu cine-am trăitî mai bine !
Coborî, Dómnne, pe pămîntî
De veđi mórtea ce-a făcutî,
C'a venitî pîná la pragî
Și-a luatî ce mi-a lostî dragî
Și-a venitî pîná la feréstră
Și ne-a luatî mila nóstră !.. (1).

Altulî din *Moldova*, județulî Sucéva, comuna Mălinî :

hot
cîntec

Bată-te pustia mórte,
Cum ești tu făr'de dreptate,
Că mi-a-î venitî pîná'n pórtă
Și mi-a-î luatî mila tótă,
Și-a-î venitî pîná în pragî
Și mi-a-î luatî puiulî dragî (2).

Altulî din *Transilvania*, districtulî Năséudului :

sc

Of! mîncă-te-ar foculî mórte,
Cum mai faci și tu dreptate.
Nu mergî, unde-mî ești rugată,
Ci-a-î venitî și nechemată ;
Nu mergî, unde-mî ești poftită,
Venit'a-î netrebuită !
Nu sciî, mórte, ce gîndescî
De-alî meî némî îlî pustiescî ?
Nu sciî, mórte, ce-a-î gînditî
De-alî meî némî l'a-î pustiitî ? !
Cum nu-î mórtea'n lume mare,
Ea pe nime prietinî n'are,
Nici pre crai, nici pre'mpêrași
De taberî încunjurași,
Nici de noi de ceștia-lalși.

(1) Dict. de llinca a Mielului Capră.

(2) Dict. Măriuca Nistorî.

Mórtea cu cósă cosesce
Și pre nime nu feresce,
Nu se teme de voinică
Nu-î milă de prunci mică,
De bătrâni nu-î rușine,
La cei tineri încă vine.
Casă mare pustiesce,
Soțu de soțu îl despărtesce! (1)

Dela mórte trecu la viața omului și ȃicũ :

Ce e omu'n astă lume?
Plânge și se 'nveselesce,
Nu scĩ mórtea când sosesc.
Lasă prunci și lasă casă,
Când îi viața mai frumósă,
Și se duce'n altă țeră,
De-acolo nu'nłorce érá (2).

Sfırșindũ cu vieța omului se adreséză către sufletulũ a-
cestuia, spuindu-ĩ :

Suflețele ticălóse !
Cátũ e lumea de frumósă,
Tu te'ndurĩ și ieși din óse!
Suflețele ticăite !
Veđi mórtea cum te cuprinde ;
Ce nu-ți muți viața 'nainte ? (3)

De aici înainte fie-care bocesce pre celũ mortũ, după
cum îi dictéză inima și anume :

La unũ *moșnegũ*, care lasă pe soția sa singurã tocmai când
ĩ este mai greũ de trãitũ în lume :

Dragulũ meũ,
Gospodarulũ meũ !
Draga mea,
Miluța mea.

(1) Com. de d-lũ T. Simonũ.

(2) Com. de d-lũ T. Simonũ.

(3) Din Igesci, district. Strojinețulũ, dict. de Ilie alũ lui Onufreiũ Frunđã.

Da cum de te-ai îndurat
Şi pe mine m'ai lăsat
Totu de chinu şi de năcazu
Şi cu lacrimi pe obrazu ?
In ce sprijinu m'ai lăsat,
Intr'a cui samă m'ai dat ?
Pietrelor şi lemnelor,
Negrilor, străinilor ?
Eu de-acum când oi slăbi,
Cine mă va milui ? (1)

La unu *bărbatu*, care lasă pa soţia sa asemenea singură
tocmai când i-ar fi fostu mai dragu şi mai plăcutu de trăitu
cu dînsulu în lume :

Soşulu meu, voiniculă meu !
Soşulu meu, doritulă meu !
Dar de ce te-ai mâniatu
Şi pre mine m'ai lăsat ?
M'ai lăsată singură 'n lume
Fără soţie şi glume.
Soşulu meu m'ai înşelată,
Când de aici ai plecată,
Nici unu cuvîntu nu mi-ai dată.
Dar spune-mi unu cuvîntelă
Să mi-lă pună la sufleţelă,
Şi-mi măi spune şi-o vorbuţă
Să mi-o pună la inimuţă,
Mi-ai fostă chiar ca şi-o măicuţă (2).

La unu *bărbatu*, care şi-a lăsată tînăra sa nevestă vedu-
vă cu măi mulţi copii nititei :

Soşule, tu dragulă meu !
Dară cum de te 'nduraşi
De pe mine mă lăsaşi
Cu dragi copilaşii tăi
Şi cu dragi fiuţii mei ?

---

(1) Din Calafindesci, district. Siretlă, dict. de Sofia Frăncu.

(2) Din Transilvania, comuna Secadate, com. de d-lă I. Georgescu.

Rógă-te de Dumneđeũ
Ca să trãescũ baremũ eũ
Sã-ĩ scapũ de necazulũ greũ.
O, iubite sořulũ meũ,
Cum m'ai lãsatũ tu la rœũ !
Eũ noroculũ l'am pierdutũ,
De cãnd nu te-am mai vœđutũ.
In pãmĩntũ l'am astupatũ,
Cu jale l'am ĩngropatũ.
O, iubite sořulũ meũ,
Pentru bunulũ Dumneđeũ !
N'ai fãcutũ atãta bine
Sã mẽ chemĩ tu ři pre mine ;
Sã nu mẽ lařĩ gãnditœre,
Dupã tine plãngœtœre !
De ce stai ĩntre fereřti
Cu mine de nu vorbescĩ ?
Da deschide-ři buzele
Sã-ři audũ eũ vorbele,
C'ai fostũ dulce la vieřã
Și m'ai iubitũ cu dulcœřã.
O, sořule, dragulũ meũ !
řie dœr' nu ři-a plãcutũ
Ce mořie ai avutũ ?
Ai cerutũ unũ copãrșeũ
Sã-ři trãescã sořulũ rœũ,
Fãrã uřĩ fãrã fereřti
Cu mine sã nu verbescĩ,
Cu min'sã nu te 'ntãlnescĩ ! (1)

*Tine pentru
fãrã mine aște vech.*

Altulũ din Banatũ, comitatulũ Carașũ :

Martine, Martine !
Tinerelũ ca tine,
Lucrãtorũ ca tine,
Strĩngœtorũ la bine,
Dar'cum te 'ndurařĩ
De ařa mẽ'nșelařĩ ? !

Martine, Martine !
Am vœđutũ eũ bine
Cã mẽ lařĩ pe mine
Cu puĩ micuței
Și prea prostãnei.
Cređĩ, ři-a fi pœcatũ,

(1) Din Orařtia in Transilvania, publ. pentru prima œrã in «Observatoriulũ»
an. III. Sibiiũ, 1880 No. 28.

Prea micî i-ai lăsatū
Martine, Martine !
Și mai scii tu bine,
Că m'am îngrijitū
Pân'mi s'a uritū
Pe drumuri âmbândū,
Baniî chieltuindū
La fermecătore
Și descântătore,
Dór'lécū țî-oiū afla,
Și mi te-oiū scula,
Dar'mórte-a venitū
Și te-a celuitū
Și m'a sērăcitū !
Acum te-ași ruga
De m'ai asculta,
Ca să faci unū bine
Chiar și pentru mine
Și puiuții tēi,
Că-sū pre prostăneî

Și iaū rēmasū la rēū,
Mergî la Dumneḑeū
Și Sânta-Marie
Mișă să le fie,
Dór' s'orū îndura
Și mi te-orū lăsa
Să mai vini a casă
Să ședemū la masă,
Cu prunci să prânḑimū
Și să ne vorbimū
Să-î cāsătorimū.
Martine, Martine !
Mai vino la mine
Puii de țî-î cresce,
Cum scii, părintesce,
Că-sū pe uliciorā
De fōme să mōrā,
Rēmānū ne'mbrăcați,
La gasde slugi băgați ! (1).

Altulū din *Macedonia*, urbea Bitolia :

Auḑi vrutlu soțlu-a nieū
Iu mi alăsași ?
Iu mi demāndași,
Fumelia cui alăsași;
Scōlă-ți mușatlu caplu-a teū
Și nu ni fă aistu a rēū,
Se-alași ficiorli fără tatā
Și mine nicochiratā.
Vintu laū și vintu șcret,
Tine nu-mi alași ca s'trec.
M'alăsași fără umbrā'n pade.
Și-nī alăsași fumelia'n cale.

Auḑi iūbite, soțū alū meū !
Unde mă lăsași,
Cui mă 'ncredințași,
Copiīi cui lăsași !
Rădică-ți frumosulū tēū capū
Și nu ne fă acestū rēū,
Să lași feciorii fără tatā
Și pe mine fără gospodărie.
Vēntū negru și vēntū pustiū
Tu nu mă lăsași să trecū,
Mē lăsași fără umbrā în câmpie
Și-mī lăsași copiīi pe drumū,

(1) Din Banatū, comitatulū Carașū, comuna Domanū, publ. prima orā de d-lū Dr. At. M. Marienescu în « Familia » an. VI, Pesta, 1870. p. 619.

Sórele si ñi-o ardă
Plóia si ñi-o bată;
Cleile a chisăliei ni dedeși,
Bunli tuți ñi le tăiași,
Te adărași, te armătusiși,
Tu altă lume închisiși.
Ospeți nu li mutriși
Și cu gura nu li griși,
Ne așteptași, ne pitrecuși,
Ci e toclu, ci ni feceși,
Taifă, frati tu adună
Tóca și cămpan'asună
Tută lumea tra s'adună
Tru mormint să ñi ti pună.

Sórele să mi-î ardă,
Plóia să mi-î bată.
Cheile miseriei îmi dăduși,
Tóte bunurile mi le tăiași,
Te gătiși, te înarmași,
In altă lume porniși,
Óspeți nu î-ai băgatú în samă
Și cu gura nu le grăiși,
N'așteptași, ne petrecuși,
Ce e foculú ce ne făcuși,
Tovarăși, fratele tēu adună,
Tóca și clopotulú sună,
Tótă lumea ca să se adune
In mormintú să mi te pună (1)

La o *nevastă tēnēră*, care a lăsatú mai mulți copii mititei :

*receori nupțorie
cei moarte ori fi fost o călătorie
bucuri de cel plecat*

Mariórá, draga mea,
Draga mea, iubită mea !
Cine mi te-o sfătuitú
De-așa tēnēr'aí pornitú,
Tēnēră ca o mlădiță,
Mândră ca o garofiță ?
Și cum de te-ai înduratú
Copiil de ți-ai lăsatú,
Mititei și ne'nvēțați
Și prin lume nepurțați ?
Copilași ți-ai lăsatú,
Da'ntr'acuí samă î-ai datú :
Lemnelorú orí píetrilorú,
Negrilorú, străinilorú ?
Și ei, când mi s'orú scula
«Mamá» pe cine-orú striga,
Că de astăđi în colea
Ei mămuță n'orú avé ;

*Mamici la ego
- faracomb. - nu*

(1) T. T. Burada, Căntece de miriologhi (bocete) adunate în Macedonia și publ. in «Convorbiri literare» an. XVII. Iași 1883. p. 39.

Nici mămuță, nici miluță,
Nici pe nime cu credință.
Care cum mi s'a scula
Totu pe dinșil i-a muștra,
I-a muștra și judeca,
Și-atunci unde te-oru cerca,
Dór'mămuță și-aru afla,
S'aibă cine-î mângăia
Și de străini apëra ? (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Magarova :

Hilia mea, vruta mea !
Ti măritaī, ti petrecuī,
Cu dorū mare ti asceptaī,
Nicuchiră Ńi ti făcuī
Doī ańi nică nu umpluī.
Ne crescută, ne disńerdată,
Ți-alalași paea nepurtată.
Tru sōțe nică ne eșită
Și nică ne hărsită,
Sevdæa prota, harauă protă !
Cu cuscrimea ne-viđută
Nemisticată necunoscută,
Și nica ne urđinată.
Laia de mine ti măritaī,
Ti viđuī ti hărsiī
Va s' vedū măńi soțlu cu altă
Și mine armăń amarită.

Fiica mea, iubita mea !
Te măritaī, te trimeseī,
Cu dorū mare te așteptaī,
Gospodină te făcuī.
Doī ańi încă nu ĩmpliniși,
Necrescută, nedesmierdată,
Iți lăsași zestrea nepurtată
Cu sōțele încă neamestecată
Și încă nealintată.
Āntăia iubire, āntăia bucurie
Cu cuscrimea nevēđută,
Nemestecată, necunoscută
Și încă nedată'n lume.
Sermana de mine te măritaī,
Te vēđuī, te alintaī.
Am să vedū măńi bārbatulū cu alta
Și eū remăńu totū amărita ! (2)

La o *vēđuvă tēneră*, care a lăsatū unū pruncū orfanū ĩn grija fratelū ei locuitorū ĩn altă comună depărtată :

---

(1) Din Bucovina, satulū Crasna, districtulū Strojinețū, dict. de Mărióra Bărbuță.

(2) Burada, Căntece de miriologhī, publ. ĩn «Convorbiri lit.» an. XVI, Iași 1883, p. 491.

Dragă soră, mórta cu doră,
După dulce frăţioră,
Că-î departe'n strinitate
Şi n'a pututū primi carte.
Dar când cartea mî-a primitū
Elū, soră, s'o şi grăbitū
Şi la tine mî-o venitū.
Scólă, soră, de veđi bine
Cum şedemū toţi lângă tine,
Cum şedemū, ne văetămū,
C'acuşi nu te maî vedemū.
Scólă, soră, te trezesce
Şi lui nenea tu vorbesce,
Cum pe George să-lū grijescă
Şi cum să mi-lū ocrotescă.
Ţi-a fi, soră, şi păcatū,
Că prea micū tu l'ai lăsatū,
Micutelū şi prostănelū,
Cum şi-o ţiné casa elū,
Singurelū şi prostănelū ? (1)

La o fată măritată:

*Draga mami gospodină
ce = este
ce = este*

Draga mami gospodină !
Ţi-au venitū némurile
De prin tóte satele,
Şi ele te-orū întreba :
Cum ţi-ai plivitū grădina ?
Da grădina ţi-ai plivitū
Cu spatele la pămîntū,
Cu faţa la răsăritū.
Draga mami gospodină !
Cămeşuica-ţi s'a negri,
La mămuca s'o trimeşi
Din fundulū pămîntului
Pe şuerulū vântului

(1) Din Banatū, dict. de Maria Manciu, care l'a cāntatū surorii sale Ana, şi com. de d-lū Ios. Olariū, invăţătorū în Domanū.

Și mămuca ți-a spăla-o,
Nici în apă de isvorū,
Nici în spume de soponū,
Numai în lacrimi de omū ;
Și-oiū usca-o'n gândurele
Și mi-oiū strânge-o păturele
Și-oiū căta la prunci cu jele.
Da prunci c'orū întreba
Pre tătuculū lorū așa :
— «Unde-a remasū mămuca ?»
— «A remasū la bunica» (1) !

La unū *tată*:

Tată ! unde te-ai mutatū,
Și pe noi cum ne-ai lăsatū ?
Scólă-mi-te, tată, scólă,
Că ți-a fi destulū de-a sară !
Scólă-te și-mi eși afară
Și te primblă prin ogradă
Să créscă mândră otavă,
Să âmble copiii tēi,
Că i-ai lăsatū mititei (2) !

Iarăși la unū *tată*:

*acești membre
de unii flori
de ținta țintă*

Tătucuță, tată hăi !
Cum de te-ai dusū dela noi,
Și nu te'ntorcī înapoi,
De când Dumnia-ta te-ai dusū
Trei flori în pörtă mi-am pusū,
Florile aū înfloritū,
Dumnia-ta n'ai mai venitū.
Da să-mi trimeți o scrisóre,

(1) Din Bucovina, satulū Calafindesci, district. Siretului, dict. de Catrina
Țacolța.

(2) Din Bucovina, satulū Crasna, dict. de M. Bărbuță.

Ca să-ți dau și Dumi-tale
O'nflorită mândră flóre,
Prin fluerulú vântului,
Prin plaíulú vésduhului (1).

Altulú din *Transilvania*, districtulú Năséudului:

Dragulú meú tătucule !
Eú te cunoscú pe sprincene
Că leși copiií cu jele ;
Te cunoscú pe ochișorí,
Că leși copiií cu dorú,
Căci copiií fară tată
Nu'ncapú nici în lumea largă,
Și băețií fară mamă
Nu-sú luați nici într'o samă,
Copiií făr'de părinți
La toți ómeni-sú uríți...
Primăvara va veni,
Toți plugarií vorú eși
Numaí tu vei putreți (2).

La o *mamă*, din Transilvania:

Maica mea! un'te-ai gátatú ?
Și tu pre noi ne-ai lăsatú
Numaí în haíne de vară,
Orí te duci în altă țară,
C'aceea e țară bună,
Trăescú copiií fară mumă,
Bărbațií făr'de femeí,
Stándú ca nisce ángereí.
Maică, măiculița mea !
Acum cin'm'a mai căta,
Când m'ai lăsatú Dumné-ta (3).

---

(1) Din Badeușu, com. de d-lú Av. Macoveiu.

(2) Com. de d-lú T. Simonú.

(3) Din Secadate, com. de d-lú I. Georgescu.

Altulă din *Istria* :

Mama mea, ce va fi de mire,
Cire va mie da păre,
Cotro voiă mere?
Vechi (1) n'am nică ur (2) în lume,
Cire va mire acmice (3) cavta?
Cotro vo io cu mire obărni? (4)
Io sãm finită că n'am tire,
Nigder (5) nu te voi vede,
Sirotită (6) io, ce va fi de mire,
Cire me-ar pute juta! (7)

La ună *fecioră holteră*, din Bucovina, satulă Crasna :

Dragulă meă N. !
Cum de mi te-ai îndurată
Și pe tătuș'ăi lăsată ?
Da de ce n'ai așteptată
Soșie să-ți fi luată.
Te-ai pornită la cununie
Și nu ți-ai găsită soșie.
Cu flóre te-o însemnată,
Soșie nu ți-ai luată.
Floreică'a *putredă*
Mirésă ți-a'mbetrâni.
Scólă-te și te trezesce
Și cu gurișă grăesce
Și ne spune vr'ună cuvîntă
Dela némuri din pămîntă,
Spune-ne măcară ce-va :

---

(1) Vechi=maă multă.

(2) Ur=unulă.

(3) Acmice=acum.

(4) Obărni=indrepta.

(5) Nigder=de acum înainte.

(6) Sirotită=sermana.

(7) T. T. Burada, O călătorie în satele romănesce din Istria, publ. în «Tribuna» an. VIII. Sibiiă 1891. No. 168.

Ți-î bine-acolo ori ha?
Scólă-mi-te, nu te da,
Și te uită pe feréstră
Că-ți vine-o carte domnescă,
Preotulū să ți-o cetéscă,
Din casă să te pornéscă.
Mămuța de-unde-a veni;
Da ea cu cine-a grăi,
Că holtefașū-a *putredî*.
Diminéța s'a scula,
Da ea pe cine-a striga?
Prin tóte coturile-a căta
De urmă nu ți-a mai da (1).

Altulū din *Macedonia*, comuna Magarova :

Hiliul-a nîeū, ci ni feceși!
Ce feceși, ci ne-adărași?
Cu coruna în cap fugiși,
Făr'de altu me-alăsași,
Casa mea nî încliseși,
Vulă laie nî u băgași,
Cu catrane nî u lăiși,
Ușa cu cleia nî u încliseși,
Ospețli nî li tăliași,
Hareile nî le chiruși,
Sivdăile nu le trecuși,
Ginere nu închisiși,
Ne la nun, ne la fărtat,
Ne cuscri ămisticat
Ci si-nî fac și eu laia,
Singură ca cucuveaoa?
Věrnă cale nu-alăsași,
Pe-a cui gușe mî-aruncași,
Fără frate, fără soră,
N'avuî tihe s-nî liaū noră,

Fiulū meū, ce ne făcuși!
Ce făcuși, ce mi-aî dresū?
Cu cunună 'n capū fugiși,
Făr'de altulū mă lăsași,
Casa mea mî-o închiseși,
Pecete mare tu-mî puseși,
Cu catranū mî-o înegriși,
Ușa cu cheia mi-o închiseși,
Ospețli mi-î opriși de-a veni,
Bucuriile mi le pierduși,
Amorurile nu le trecuși,
Ginere nu porniși,
Nici la nașū, nici la fărtatū,
Nici cu cuscri amestecatū.
Ce se facū și eū sermana
Singură ca cucuveaua?
Nici o cale nu lăsași,
Pe-a cui spinare m'aruncași,
Fără frate, fără soră,
N'avuî norocū să-mi ieū noră.

---

(1) Dict. de Mărióra Bărbuță.

Ci să-*ni* fac, hiliu, fără tine,
Că *ni* te duseși de la mine.
Ajutați-*ni* a mele sote
Și voi cusurine tôte,
Mână de mână s'ne-acățăm
Praglu s' trecă s' nu-l alăsăm.
Ci e lilia, ci pitrecem ?
Di căile cum ne fecem !
Puglili-a verălei, ci-si bat,
Și cântă bilbili la cap.
Tută lumea se-hărisesce.
Mine mórtea mi jeleşce !
Loclu tut el se desclide,
Hiliul a-*nieu* tu loc se-inclide,
Pit Vlăchie *ni* alăgași,
Di furtună *ni*-ascăpași
Și în casă *îni* viniși,
Mași di mórte nu fugiși.

Ce să facă, fiule, fără tine,
Că mi te duseși de la mine.
Ajutați-mi sotele mele
Și voi verișore tôte,
Mână de mână să ne 'apucăm
Pragulă să trecă să nu-lăsăm.
Ce e flórea ce trimitemă ?
Cum ne-am hotărît !
Paserile veri ce-și cântă,
Și cântă privighitorile la cap
Tótă lumea se bucură.
Pe mine mórtea me jelesce !
Pămîntulă totă se deschide,
Fiulă meă în pămîntă se'nchide,
In Valachia mi-ai alergat,
De furtună *imi* scăpași
Și în casă *imi* viniși,
Numai de mórte nu fugiși. (1)

La ună *holteiașă*, din Bucovina, satulă Crasna :

Pe mamuța

Dragulă mamii holteiașă,
Scumpulă mamii ângerașă,
Da cum de te-ai îndurată,
Pe mamuța de-ai lăsată ?
Da cui mi te-ai potrivită
Frățiorii de-ai urită ?
Ian scólă-te, holteiașă,
Dragulă mamii ficiorașă,
Și deschide-ți ochisorii
Și ți-i vedé frățiorii
Cum i-ai lăsată brudiorii,
Brudiorii și străiniorii ! (2)

La o *fată*, din Bucovina, satulă Crasna :

Draga mamii, fica mamii,
Draga mamii, scumpa mamii !

(1) Burada, Cântice de miriologhi, publ. în «Convorbiri lit.» an. XVII. p. 37.

(2) Dict. de M. Bărbuță.

Impăcirea născută în vremea mării

Eū am gânditū că tu mie
Mi-ī face o veselie,
Darā tu mi-ai făcutū mare
Și avamā supărare.
Năfrāmuța cea de mire
Ți-orū lega-o la psaltire,
Năframa cea de nānașū
Ți-orū pune-o la prapurașū.
Primāvara c'a veni,
Florile ți-orū înflori,
Dumnia-ta nu le-ī plivi,
Nici plivi și nici privi,
Că'n pămīntū îi *putredî!* (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Târnova:

Fetā tu ilichie muriși,	Fatā în vĕrstā muriși,
'Nvēstā nu te fețeși,	Nevastā nu te făcuși,
Cu cuscri nu ti amestecași,	Cu cuscri nu te-amestecași
Gione tine nu-ți luași.	June tu nu-mī luași.
Tu locū di gione mormintū îți daū,	In locū de june mormīntū îți daū
Și colaçi di cĕrā la capu-ți staū.	Și colaçi de cĕrā la capū îți staū,
Vream să ți ti scot din casā,	Voiamū să mi te scotū din casā,
'Nvēstā cu teliurile pri fațā	Nevastā cu petĕlā pe fațā
Și tora armaseși fetā,	Și acum remāseși fatā
Tu locū îngropatā.	In pămīntū îngropatā (2).

Altulū din *Istria*:

Brizna (3) me filia
Că așa tinera (4) murit,
Tujna (5) sirota io după tire,
Betără (6) ce voiū face,

(1) Dict. de M. Bărbuță.

(2) Burada, Cântice de mirioghii, publ. in Convorbiri lit. an. XVI. p. 490.

(3) Brizna=intristată.

(4) Tinera=tĕnĕră.

(5) Tujna=umilită.

(6) Betără=bĕtrānă.

Că nu te voiü vechi vede.
Io sãm sirota
N'am nici ur în lume
Neco Domnul.
Nu va ma cire purta apă ;
Ce voiü acmu face,
Cire me-ar juta ! (1)

La unü *copilü de țîță*, din Bucovina, satulü Mănăstirea
Homorului :

Dragulü mamii ângerașü !
Da cum de mi te 'ndurași
Și țîțuca mî-o lăsași ?

Mama țîță cui a da
Pe cine l'a desmierdă ?
Draga mamii floritică
Ai sburatü ca-o rîndunică...

Eü, în locü de botejune,
Ți-oiü face îngropăciune.
N'ai trăitü să fii voinicü,
Te-a luatü mórtea de micü,
N'ai trăitü să te faci mare,
Te-a luatü din scăldătóre.
Colacii cei de nănași
Ți i-oiü da peste sălaşü,
Colacii de cununie
Ți i-oiü da la liturghie,
Năfrămile frumușele
De cumnași și cumnățele
Le-oiü pune la prapurele ....
La cruci și la fânărele ....
Milostenia ce-o faci
Să fie pentru săraci ! (2)

---

(1) Burada, O călătorie în satele românesci din Istria, publ. în «Tribuna»
an. VIII. No. 168.

(2) Com. de d-lü George Avramü, invățătorü.

Altulū din *Transilvania*, comuna Secadate:

Puiulū meū flóre de vară,
Du-te dar și vină érá;
Nu mă lăsa supérată
Și de dorū nemângăiată! (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Nijiopole :

Ficiuric (2) maratū (3),
Di curênd fapt,
Di-una parte răū feceși,
Că curêndū Ńi ti duseși,
De-altă parte făcuși ghine,
Că scăpași de multe chine
Și de multe lae chine, (4)
Ce-și trage aestă lume (5).

În acele părți, unde este datină de a bocî două bocitóre de-odată, de multe ori una dintre dînsele întrebă bocîndū pre celū mortū, iară ceea-laltă răspunde în numele ace-stuia, dupre cum prea bine se póte vedé acésta și din următorulū bocetū din *Bucovina*:

— Vasilică, feciorū mare!
Amu-î nunta Dumitale,
Scólă-te nu sta scârbitū,
Că nuntași Ńi-aū sositū!
— Da eū cum mă voiū scula,
Dacă mórte-amarnica
Tare m'o măi otrăvitū
La pămîntū m'o oboritū,
— Scólă-te, Vasile, scólă
Și ieși din casă afară,

(1) Com. de d-lū I. Georgescu, învățătorū.

(2) Ficiuric = ficiorașū.

(3) Maratū = sermanū.

(4) Lae = negre.

(5) Burada, Cântece de miriologhiū, publ. în «Convorbiri lit.» an. XVI. p. 489.

Și vătăjelū îți alege
C'o venitū vr'o doi-spre-țece,
Scolă-te și ni-î vorbi,
Vătăjelū cine ți-a fi ?
— Năfrămuța
Cu crucița !
— Da drușcută cin' ți-a fi !
— Năfrămuța
Cu cofița !
— Da cine te-a cununa ?
— Popa cu cădelnița !
— Și-óre cine te-a boci ?
— Grădina cu florile,
Casa cu surorile !
— Da mămuța ce-ți-a face ?
— Ia mî-a ședé la pămîntū
Să n'o-ajungă lécū de vîntū,
Că de când eū am muritū
Ea nemică n'a grăitū ! . . .
— Da mămuța cin' ți-a fi ?
— M'oiū ruga la Sântă-Mărie
Ea mămucă ca să-mi fie !
— Fața albă ca spuma,
Sprâncene negre ca mura,
Cine ți le-a săruta ?
— Pămîntulū cu rugina !
— De-ași puté, eū m'ași rugare
La pămîntū așa de tare
Să nu te'ncépă din fața,
Să te'ncépă dintre spete
C'acolo nu se prea vede ! (1) . . .

Cele mai multe bocitóre, și mai alesū acelea carī nu din
prefacere, ci din tótă inima plângū și se tânguescū după
celū mortū, fiindu-le jele după dînsulū, când aū bocitū unū

---

(1) Dict. de Anița Haramidă, Româncă din satulū Putna de lângă mănă-
stirea cu acestū nume.

timpu mai îndelungatū și acuma numai sunt în stare nici a plânge nici a boci, încheie bocetele lórū mai tot-d'auna cu următóarele versurī:

Eū cu dragū te-ași mai cânta,
Dar'mi-ī friptă inima
Și nu te mai potū cânta!

În fine merită a fi amintită și aceea că fie-care omū, care n'a avutū cine să-lū caute în hóla sa, care n'a fostū mărturisitū și împărtășitū cu sfintele taine înainte de ce și-a datū sufletulū, și mai cu sémă acela, care n'are nici rude nici prietene carī să-lū bocéscă, e fórté compătimitū și consideratū nu numai de celū mai nefericitū omū de pe fața pământului, ci tot odată și ca urgisitū de Dumneđeū. De aice vine apoi și blăstēmulū celū mai mare: «*să dea Dumneđeū să n'ăi pe nime să te bocéscă* (1).»

Acéstă credință fórté lășitā la poporulū românū se póte cunósce încă și din următóarele versurī, pe carī le scótemū dintr'o doină din părțile de sus ale Moldovei:

Frunďă verde trei ghióce,
Lasă-mě bădică 'n pace,
Că eū dragoste n'oiū face
Cu omu, care nu-mī place,
Că pe celū ce mī-o plăcutū
S'o dusū și nu l'am vėđutū.
Când sórele a sfinșitū
* *Morminșelulū l'a'ngھیٹتū*
Necătatū, ne'mpărtășitū,
De nimene nejelitū (2).

Dreptū aceea Romāniī de pretutindene aū cea mai mare grijă ca nime să nu se 'ngrópe fără să fie bocitū, řinēndū

---

(1) Veđi despre acéstă și Burada, Inmorm. p. 83—84.

(2) N. A. Bogdanū, Literatura populară, culegeri din susulū Moldovei, publ. în «Gazeta săténului» an. V. Rímniculū-sărátū 1888, No. 10, p. 155.

acésta de unŭ fórte mare păcatŭ. Și dacă mortulŭ n'are rude și amice, carŭ să-lŭ bocéscă, dacă e cu totulŭ străinŭ, atunci se năimescŭ anume *bocitóre* ca să-lŭ bocéscă, căroră li se dă apoi, dreptŭ plată pentru acésta, haine și alte lucruri de ale mortulŭ, saŭ câte o păreche de altițe, câte o năframă frumósă, câte unŭ ștergarŭ, luminări, colaci, nici când însă bani (1).

Ne aflându-se nime, care să le năimescă și plătésacă, atunci adese ori se găsescŭ femeŭ, carŭ de milă, ca să nu trecă cine-va nebocitŭ și pentru ca să se împlinésacă obiceiulŭ, se punŭ de bocescŭ ómeni străini pre carŭ nici nu ŭ-au cunoscutŭ mai nainte de mórte (2).

Bocirea, despre care am vorbitŭ până aice, e usitată nu numai la poporulŭ românŭ, ci ea esistă mai multŭ saŭ mai puținŭ și la alte popóre atâtŭ din anticitate câtŭ și din timpulŭ de față.

La *Evreŭ* bună óră găsimŭ în cartea numerilorŭ (3) că; în timpŭ de trei-đeci de đile s'a plânsŭ asupra corpulŭ lui Aronŭ. În aceeași carte (4) vedemŭ că poporulŭ lui Israilŭ a plânsŭ pre Moisi în timpŭ de trei-đeci de đile. În Paralipomeni (5) găsimŭ asemenea că pre Iosiasŭ l'a plânsŭ tótă Iudea și totŭ Ierusalimulŭ.

Câte odată la *Evreŭ*, când nu se găsia cine să bocéscă pre mortŭ, se căutaŭ femeŭ, carŭ se năimiaŭ pentru acestŭ scopŭ. În plângerile lui Ieremia (6) găsimŭ: «Așa grăesce Iehova, Domnulŭ puterilorŭ, căutați și chiemați plângétórele ca să vină.»

---

(1) Com. de d-lŭ V. Turturénŭ, și alți Români din Bucovina; Veđi și Burada, Inmorm. p. 83.

(2) Lambriorŭ, op. cit. p. 152.

(3) Cap. XX. v. 29

(4) Cap. XXIV. v. 9

(5) Cap. XXXV. v. 24.

(6) Cap. IX. v. 16.

Asemenea găsim în Amos (1): «pentru acésta, Iehova Dumneşul oştirilor, Domnului şice așa: plângere în tóte părţile, şi în tóte căile vorú şice vai! vai! şi vorú striga pe plugari la plângere şi pe deprinşii plângători la plângere.»

Grecii încă aveaú asemenea lamentaţiunii saú bocete şi se numiaú *trine* (ἄρῆνοι). *trenos*

Romaniú numiaú aceste lamentaţiunii *neniae* (2), prin cari se jeliaú şi în acelaşi timpú se láudaú faptele defunctului.

Festus ne spune că: «*Nenia* este unú versú ce se cântă din flautú la înmormintare pentru lauda mortului (3)».

Şi Cicerone şice: «Se facú în publicú laudele ómenilorú illustri, şi ele vorú fi însoşite de cântece de flautú, aceea ce se chiamă «*neniae*», nume pe care şi Grecii îlú daú la cântecele funebre (4).»

Cuvintulú *Nenia* se derivă dela şeiţa *Nenia*, care presida aceste soşuri de lamentaţiunii. Ea avea unú templu afară de zidurile Romei aprópe de pórtá viminală, şi se invoca îndată ce bolnavulú intra în agonia mortúii.

Aceste «*neniae*» (5) se întonaú de cătră femeí anume plătite, după care era obiceiulú de a se trimite îndată ce cine-va íşi dádea sufletulú, şi care după ce veniaú, aşezându-se la uşa casei mortului, acolo fiindú informate de cătră servitorí despre împrejurările vieşii acestuia, improvisaú laude şi bo-

---

(1) Cap. V. v. 16.

(2) Horaşiu, Carmen. lib. II. Od. I. v. 38 şi Od. XX. v. 21.

(3) Festi de significatione verborum, emendata et adnotata a Carolo Odo-fredo Muellero Lipsiae. MDCCC XXXIX p. 161: «*Nenia* est carmen quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.»

(4) De legibus lib. II. 24: «Honoratorum virorum laudes in concionibus memorant atque etiam ad cantus, ad tibicem prosequuntur, qui nomen *nenia* quo vocabulo etiam graeci cantus lugubres nominant.»

(5) Cuvintulú «*neniae*» s'a păstratú până şi astăđi în gura poporului románú; bocitórele nóstre la sfârşitulú bocetelorú lorú, întonezá şi acum cuvintulú *nenó! nenó! nenó!* Veđi Burada, Inmorm. p. 82—83, şi Bojinca, op. cit. Nota dela p. 214.

cete pentru mortu (1). Ele începeau *neniile*, adică bocetele lor, mai întâi, ca și Românele noastre de astăzi, cu strigarea la urechia mortului, strigându-l una după alta de trei până la patru ori după olaltă pe nume, și dacă nu se mai putea observa nici un semn de viață într'insul, diceau: *conclamatum est*, s'a strigat, adică totul s'a mântuit (2).

Așa găsim la Lucan: «Astfel o casă când întâiași dată morțea lovesce în ea, rămâne în tăcere, pe când corpul mortului nu este strigat (3) . . .»

Apoi în Ovidiu: «Îi spune cel de pe urmă rămasă bună pe care poate abia l'a aușit cu urechile, apoi s'a dus iarăși înapoi (4).»

După ce l'au strigat și bociu acasă mergeau cu convoiul funebru plângându și văicărându-se, ca și bocițorele noastre, fiindu întovărășite de sunetul cel lugubru al flautelor de îngropare (*funebres tibiae*) (5), cari se dice că erau făcute din os de *Milvus* (vultur), de unde se numiau și *Milviene*.

Una din femeile bocițore mergea înaintea celorlalte și dădea tonul, cu care trebuia să se începă plânsul și bocetele, și se numia «*praeifica*» dela cuvîntul «*praeferi*» fiindu-că ea cea dintâi trebuia să plângă.

---

(1) Burada, Inmorm. p. 75 — 77.

(2) Burada, Inmorm. p. 81. — Bojinca, op. cit. p. 209. — M. Besan, in «Albina» an. I, No. 55.

(3) Lib. II. v. 22:

Sic funere primo

Attonitae tacere domus quum corpora nondum

Conclamata jacent.

(4) Metamorph. lib. X. v. 62.

Supremumque vale, quod jam vix auribus ille

Acciperit, dixit, revolutaque rursus eodem est.

(5) Festus ne spune: «*Funebres tibiae dicuntur cum quibus in funere canitur*» = «flautele funebre se numescă acelea cu cari se cântă la inmormintare.»

Festus, vorbindu despre aceste femei, ice : «*Preficele* se numescu femeile năimite pentru a plânge pe morți, cari impunu celorlalte modulü cum să plângă, ca și când ele singure arü fi cele mai întâi (1).»

Lucilius, vorbindu despre Nonius, ne spune asemenea : «cari prefice tocmita cu plată plângü la îngroparea altora (2).»

Apoi Tacitü ice : «Pentru aducere aminte de virtute compuse cantece, vorbe de laudă și lacrimi și lucruri, cari imiteză durerea (3).»

— În fine Chéruei le caracteriséză astü-felü : «Femeile, cari se tocmaiü ca bocitoare la prohodurile celorü bogai. Ele se duceaü inaintea mortului, făcëndü totü felulü de semne bătătoare la ochi de o durere cumplită, cu capulü golü, cu përulü despletitü, vätându-se cu sgomotü, cântându vre unü cantecü tristü sau laudele mortului (4).»

Câte odată nu numai cele năimite, ci și cele-lalte femei, cari plângeau, se numiau «*praeeficae*.»

Bocetele preficelorü consistau în acțiune și în cantece. Lucilius ne arată acësta în versurile următoare : «Preficele la înmormintări își smulgü përulü și se väicärează förte (5).»

— În aceste versuri vedemü cele doue părți ale meștesugului de a plânge ; «*capillos scindunt*» (smulgü përulü), acësta

---

(1) «*Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum conductae, quae dant coeteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum praefectae.*»

(2) . . . . Mercede quae

Conductae fient alieno in funere Praeficae.

(3) Anal. III. 5. «*meditata ad memoriam virtutis carmina et laudationes et lacrimas vel doloris imitamenta.*»

(4) Dictionaire des antiquités Romaines et Grecques, p. 507: «*Femmes que l'on louait comme pleureuses aux convois des riches. Elles précédaient le corps, donnant toute espèce de signes apparents d'une violante douleur, la tête nue échevelées, sanglotant, chantant quelque hymne funèbre ou les louanges du mort.*»

(5) In funere praeficae

Multo et capillos scindunt et clamant magis.

este acțiunea și «*clamant magis*» (se văicăreză forțe) este cântecul pre care îl acomodaă la versurile lugubre numite *neniae*.

Preficele în timp ce bociaă erau îmbrăcate în vestminte negre.

La *Galii* din Scoția de sus, în *Corsica*, în *Italia*, și'n alte părți ale Europei, precum și în Orient, a fost și a mai rămas încă obiceiul, ca îndată ce cine-va móre să se strîngă femeile bătrâne, plângătoare de meserie, împrejurul mortului și să începă a se boci smulgându-și părul și intonându cantece funebre, cari obicînită cuprindă și laude pentru mort.

Aceste cantece se numesc în *Corsica* «*voceri*», în *Neapoli* «*lamenti*» sau «*triboli*», în *Sardinia* «*attitidos*», în *Bearn* «*aiurot*», în *Grecia* «*miriologhi*».

Femeile, cari intonează aceste cantece în *Italia* se numesc «*voceratrice*» (bocitoare) (1).

---

(1) Burada, *Inmormint*. p. 77—80.

X.

L A M O R T Ū.

Cum aũ prinsũ clopotele a trage și bocitórele a boci, nu numai némurile cele mai de aprópe, cari pãná atunci nu sciuse nimicũ despre trista întẽmplare, ci și amicii, cunoscuþii, ba pãná chiar și strãinii atãtu cei din vecinãtate cãtu și ceia-lalþi, cari aũ cunoscutũ cãtu de puþinũ pe celũ repausatũ începũ a se aduna din tóte pãrþile la casa acestuia ca sã-lũ mai vadã încã odatã înainte de înmormintare și sã-și iea rãmasũ bunũ dela dñsulũ, iarã de cum-va aũ fostũ mânioși sau certaþi sã se róge ca sã-i ierte.

Cei ce-lũ cercetãzã, mai alesũ însã bãrbaþii și femeile, adicã cei cãsãtoriþi, voindũ a-și arãta dragostea creþinãscã cãtrã dñsulũ, fie avuþi orĩ sãrmani, nicĩ când nu se pornescũ cu mânia gólã de-a casã, ci fie-care, fãrã deosebire, iea și cãte o luminã de cãrã galbãnã cu dñsulũ.

Ajungẽndũ la starea locului, fie-care noũ sositũ intrã în odaia, unde se aflã mortulũ, sãrutã icóna sau crucea de pe pïeptulũ acestuia, iar dacã repausatulũ a fostũ omũ bẽtrãnũ îi sãrutã și mânia, aprinde și lipesce apoi lumina adusã de sfeþniculũ dela capulũ mortului, de sicriũ orĩ de

păreții casei, sau o pune neapărinsă pe iconița mortului. Unii mai pună pe iconă și câte un bănu (1).

În timpurile vechi, bărbații, cari se duceau la casa mortului, descoperindu-și capul aruncau câte o monetă într'un vasu ce sta aprópe de mortu, pe care îl atingeau cu mâna dîcîndu: *Dumneđeă să-lă ierte!* (2).

Cu privire la luminele, dintre cari cele mai curato și mai frumoșe, ce aũ rămasu nearse, se aprindu nóptea la *privighiũ* și a treia di la *prohodũ*, Româniĩ din unele părți ale *Țerii-Românesce* credũ că mai multe suflete se strîngũ împrejurul mortului de-lũ privescũ, atãtu pe acesta cãtu și pe cei ce ducũ de aprindũ câte o luminare mortului, și apoi acele suflete mulțamescũ persónelorũ cari aũ adusũ luminele (3).

Iar baniĩ, ce se punũ pe iconița și cu cariĩ cei de casã cumpără mai pe urmã rachiũ sau altã bẽuturã ca sã o dea celorũ ce cercetã mortulũ de sufletulũ acestuia, sau fi impartũ când se duce mortulũ la grópã pe la rãspãntiĩ și pe la poduri pintre copii și sãraci, sau, fiindũ mortulũ fórte sãrmanũ, acoperũ chiertuețele înmormintãriĩ cu dînșii, sunt meniși mortului, cã sã aibã cu ce plãti *vãmile* din lumea ceea-laltã (4).

Dupã ce aũ aprinsũ lumina se daũ la o parte, se uitã o bucatã bunã la mortu și punẽndu-și apoi mâna la gurã, clatinã din capũ, oftãzã și dîcũ: «*Dumneđeă să-lă ierte!* sau: «*primescelã Dómne întrũ împãrãția cerului* (5)».

În unele sate atãtu din *Bucovina* cãtu și din *Moldova* și

---

(1) Pretutindene usitatũ în *Bucovina* și *Moldova*; — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 17 — 18 și Lambriorũ. op. cit. p. 152.

(2) Burada. *Inmorm.* p. 13

(3) Ionẽnũ, op. cit. p. 35 — 36.

(4) Com. de d-lũ V. Turturẽnũ, preotũ, și Mãriuca Nistorũ, Romãncã din Mãlini, *Moldova*.

(5) În *Bucovina* și *Moldova*, veđi Lambriorũ, op. cit. p. 152.

mai alesu la munte, precum în Fundulü-Moldovei și Mălini pe lângă lumină și bani, mai aducü o samă încă și făină, brândă, tămăie și șervete, cele d'intăi, dacă mortulü e sërmanü, să fie de ajutorü la *prasnici*, iar șervetele ca să se puie la procesie (1).

După acésta dacă celü ce a venitü la mortü nu e cu totulü străinü se duce și la cei de casă ca să-i mângâe. Dându ochii cu cei din casă, de astă dată nu le dice «*bună dimineța*», «*bună ziua*» sau «*bună sară*», ca de altă dată, ci tristü și făcutü apropiindu-se de dînșii începe a-i mângâia și a le spune multe de tóte ca să nu se supere, căci se vede că așa a fostü dela Dumneđeü rënduitü, așa a trebuitü să se întemle.

De se întemplă să fie mai mulți inși adunați în casă vorbescü între dînșii câte ceva din viéța repausatului: ce omü a fostü, cum a fostü și ce bine a făcutü câtü a trăitü etc., aici e așa dicëndü primulü tribunalü — tribunalulü pămîntescü — după mörte (2).

Dacă a fostü unü sufletü alü lui Dumneđeü : bunü, blândü, și înduratü, nime nu-lü vorbesce de răü, ci totü numai de bine; iar dacă a fostü unü omü ca neómenii sau chiar unü făcëtorü de rele, atunci mai de grabă ilü compătimescü decât să-lü condamne sau să-lü blasteme.

Atätü datina și purtarea dela mortü a Românilorü, câtü și judecata lorü asupra morților, a cărorü viéță n'a fostü una tocmaï dintre cele mai bune și esemplare, se póte vedé și cunosce mai bine din frumósa poesie a multü regretatului nostru poetü V. Alecsandri, întitulată «*Groza*», pe care o reproducemü aice în întregü cuprinsulü ei:

---

(1) Com. de Const. Mercheșü și dict. de M. Nistorü.

(2) Ioanü Nișu Macavei, Datinele pop. rom. la inmormintări, dare de sé-mă, publ. în «*Amiculü familiei*» an. VI, Gherla 1882, p. 94.—Lambriorü, op. cit. p. 152.

Galbenu ca făclia de galbenă c^{er}ă,
Ce apr^ope-^î ardea,
Pe-o sc^{and}ur^ă vechie aruncat^ă afar^ă,
De somnul^ă cel^ă vec^{nic}ic^ă *Groz'* acum z^ăcea ;
Iar dup^ă el^ă nime, nime nu pl^{ân}gea !

Poporu 'mprejuru ^î trist^ă, cu 'nfiorare,
La el^ă se uita,
Un^î făcea^ă cruce, al^îi de mirare,
Cu m^âna la gur^ă capul^ă clătina
Și'ncet^ă l^{ân}gă d^însul^ă își șoptia^ă așa :

«El^ă să fie *Groza* cel^ă vestit^ă în ț^{er}ă
«Și'n s^{ân}ge 'ncruntat^ă !
«El^ă să fie *Groza*, cel^ă ce ca o f^{er}ă,
«F^{ăr}ă nic^î o grij^ă de negrul^ă p^{ec}at^ă
«A stins^ă ȃile multe și lege-a c^ălcat^ă !»

Un^ă moșn^{eg}ă atunce, cu o barb^ă lung^ă
La *Groza* merg^{end}ă,
Sc^ose doi banⁱ neteȃi din vechia sa pung^ă.
L^{ân}gă mort^ă ^î puse, m^âna-^î s^{ăr}ut^{ând}ă,
Mai făcu o cruce și ȃise pl^{ân}g^{end}ă :

«Ômenⁱ bunⁱ ! an^ă erna bordeiu-^mi arsese
«Și pe un^ă ger^ă cumplit^ă
«Nevasta-^mi cu prunciⁱ pe câmp^ă r^{em}ăsese.
«N'aveam^ă nic^î de hran^ă, nic^î țol^ă de'nvelit^ă,
«Și nic^î o putere ! . . . eram^ă pr^ăpădit^ă !

«Nu așteptam^ă alta din mila cer^{esc}ă
«Dec^{ât} a muri,
«C^{ând} creștinul^ă ista, Domnu-^lă odihn^{esc}ă !
«Pe-un^ă cal^ă alb^ă ca erna în d^{el}ă se ivi
«Și apr^ope de mine calul^ă își opri.

«Nu pl^{ân}ge, — îmi ȃise — n'ai grij^ă, rom^{âne},
«F^ă p^{ie}pt^ă b^ărb^ătesc^ă ;
«Na, să-^{ți} cumperⁱ haine, și cas^ă și p^âne...
«Și de-atuncⁱ copii-^mi, ce-^lă tot^ă pomenesc^ă,
« Ômenⁱ bunⁱ ! de-atunce în tihn^ă tr^ăesc^ă !»

Și, sărutându-mă mortul, bătrânul moșnegu
Oftă și se duse cu-alu său vechiu toiag.
Iar poporu'n sgomotu strigă, plin de jale :
«Dumneleu să țiete păcatele sale ! (1)»

Pe când unii vorbesc despre cel repausat, pe atunci o sémă de femeie, avându cel mai bun prilej de a-și vărsa și ele alénurile trecute, încep să-și plângă copiii repausați, în care plângere întovărășită de bocet se aud vorbe ca acestea : «*de te duci unde e copilășul meu, să-ți spu că mare multă e arsă inima mamei după dînsul ;... ăi-ți să mi se arate mai desu în visă, dragul mamei liliac* (2).»

Insă toate acestea le rostesc mai mult în taină, acompaniate fiindu numai de lacrimile ce le curgă șiroiu pe față.

Dacă vre-o persoană, dintre celea ce se află în casa mortului, strănută, e bine să-și rupă puțin cămașa sau haina, ca să nu i se'ntemple și ei același lucru (3).

Astă-fel, totu timpul, cât stă mortul în casă unii vin iar alții se duc, căci totu timpul acesta până ce se pornesce la gropă, după credința Românilor de pretutindene nu e bine nici măcaru pe unu minut de a lăsa mortul singuru, ci trebuie să fie cine-va ne'ncetat în prejurul lui, parte să ia séma ca nu cumva să i se stingă lumina dela capu, parte ca să nu se apropie *cine nu e bunu* de dînsul (4).

Unii fără trebă sau prieteni ai casei mai rămân de dau ajutoru la împletirea *toiagului* și procurarea *pausului*; la pisatul grăului de *colivă* și la făcutul *pomului* (5), cari obiecte sunt, după credința poporului, de neapărată trebuin-

---

(1) Opere complete, Vol. I. Bucuresci 1875, p. 40.

(2) Lambrioru, op. cit. p. 152.

(3) Ionenu, op. cit. p. 37.

(4) Com. de d-lu Iosif Olariu, învățătoriu în Domanu, Banatu, și Rom. Simu invet. în Orlatu, Transilvania.

(5) În Bucovina, vedu și Lambrioru, op. cit., p. 152.

ță la orî și care înmormîntare și fără de care nu se înmormînteză mai nici unu unu mortu, fie acela orî și câtu de sërmanu, iar femeile se apucă de cernutu făină pentru pomene și prasnicu saŭ *comandare*, de împletitu cununî saŭ de cusutu hainele trebuinciose pentru celu repausatu, dacă acesta la mórtea sa nu le-a avutu de mai nainte pregătite, mai pe scurtu de pregătitu tóte cele ce sunt de lipsă la o înmormîntare, și despre cari ne va fi vorba mai pe largu în capitolele ce urméză.

XI.

T O I A G U L Ū.

Pe lângă luminele, cari se pună și ardă și și nópte la capul și împrejurul mortului, Români de pretutindene îndătină de a mai face încă o lumină deosibită a cărei lungime și formă se destinge cu totul de a celor ordinare și care se aprinde numai în unele restimpuri anumite, atât înainte de înmormântare, cât și mai pe urmă după înmormântare.

Acéstă lumină se numesce pretutindene în *Bucovina* și *Moldova*, precum și în unele părți ale Transilvaniei, *toiagă*, pentru-că pe dînsa, după credința poporului, se razimă mortul ca și pe un adevărat toiag când călătorește în cea-laltă lume și mai ales când trece peste *puntea raiului* (1). În alte părți din Transilvania însă se numesce *privighitoare* (2) și *lumină de stată* (3), în Banat *lumină de stată* (4), iară în *Țera-românească* simplu *stată* (5), pentru că ea, după cum

---

(1) Com. de d-lă I. Georgescu.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 47.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Ios. Olariu.

(5) Burada, *Inmorm.* p. 47.

ne vomă încredința din șirele următore, se face câtă *statulă* mortului de lungă.

Una dintre femeile de față, cum s'a așezatū mortulū pe laiță, saū puținū ceva mai nainte de acésta, face o feștilă lungă de bumbacū, saū de călți, măsură cu dinsa mortulū câtū e de lungū, și apoi după lungimea acestuia face toiaagulū cam de grosimea degetului arătătorii, dacă mortulū e unū omū bătrânū, ce-va mai suptirelū, dacă e unū copilū, din cêră galbănă și curată, în care amestică și puțină cêră din lumina pe care a ținut'o celū repausatū în mână pe când și-a datū sufletulū (1).

În *Moldova* se pune nu numai unū picū, ci chiar întrêga luminărică, care i s'a ținutū mortului la darea sufletului, (2) și care, în unele comune se petrece mai întâi de trei orī prin mâna mortului, și abia după aceea se face toiağū dintr'însa (3).

---

(1) Dat. Rom. din Boianū și Mahala, com. de d-lū V. Turturénū și Ionică alū lui Iordachi Isacū;— din Crasna, com. de d-lū Sam. Petrescu, parochū și exarchū și de At. Germanū: «Toiaagulū la morți se măsură după lungimea mortului»;— din Vicovulū-de-sus și Bilca, com. de d-lū V. Turturénū și Iust. Cârdeiu: «Când móre cine-va după ce-lū așeză pe o laiță, facū o luminare cât dînsulū de lungă și apoi o strîngū rôtă și o numescū *toiagū*»;— din Bala-céna com. de M. Jemna: «Nemijlocitū după ce a închisū cine-va ochii, se scaldă și după acésta se iea o feștilă cu care se măsură mortulū, și din acésta se face apoi o lumină, numită *toiagū*, care arde la capulū mortului»;—din Stupca, com de Al. Baciū: «*toiagulū* se face din cêră curată în următorulū, modū: mai întâi se măsură mortulū cu o ață saū o vargă lungă, și după mēsură aceea se face lumina»;—din Stulpicanī, com de N. Cotlarciucū: «*toiagulū* se face câtū mortulū de lungū și trebuie să fie din cêră curată;» — din Fundulū-Moldovei și Vatra Dornei, com. de I. Tonigariū și M. Ursaca: «*toiagulū* se face totū-deauna câtū mortulū de lungū»;— din Domanū în Banatū com. de d-lū Iosifū Olariū: «*Lumina de statū* se măsură pe statulū mortului îndată după eșirea sufletului.»

(2) Lambriorū, op. cit. p. 151.

(3) Dat. Rom. din Baia, județul Sucéva, plaiulū Muntele, com. de Titū Zaharescu: «*Toiağulū* se face din lumina aceea, care s'a ținutū mortului în mână, când a muritū. Ea se petrece mai întâi de trei orī prin mâna mortului, și după aceea se face toiağulū.»

După ce l'a gătitu de sucitū ilū incolătăcesce în forma unui șerpe, saū mai bine ȃisū a unei roțițe, lăsându-i numai capētulū de pe lature ce-va rădicatū în sus, și astū-feliū ilū pune apoi- saū pe unū sfeșnicū lūngū de biserică la capulū mortulū saū pe icōna de pe p̃ieptulū acestuia (1).

În unele comune din *Moldova*, precum bună-ōră în Rădășeni după ce l'aū sucitū, ilū petrecū mai întâi prin mâna mortulū și abia după aceea ilū incolăcescū (2).

Toiagulū însemnăză nu numai că mortulū, pentru care s'a făcutū, va merge cu lumină în ceriū și se va răzima pe ȃnsulū ca pe unū adevēratū toiagū, ci totū odată și că elū, câtū stă mortulū neîngropatū, îi arde tōte pēcatele acestuia anume ca să mērgă cūratū în cea-laltă lume (3).

---

(1) Dat. Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «*Toiagulū* pentru celū mortū se face rotundū pentru ca să fie îndămānă de pusū pe p̃ieptulū celū mortū, când se aprinde să ardă;» — Din Mahala și Boianū, com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū; — din Crasna, com. de At. Germanū: «*Toiagulū* se învērtesce și se pune pe o icōnă, alū cărei s̃intū inchipuesce cele mai de multe ori pe patronulū mortulū, saū de nu se află acēsta între icōnele din casă, atunci se pune pe icōna Domnului nostru Is. Chr.» — Din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū: «*Toiagulū* se incolotocesce pe unū sfeșnicū de biserică saū pe o icōnă de casă;» — Din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū și I. Tonigariū: «*Toiagulū* de aceea se face rotundū, că se pune pe unū sfeșnicū saū pe o icōnă, care se așeză pe celū mortū;» — Din Moldova, comuna Mălini, dict. de M. Nistorū: «Mortulū se pune pe laiță, iar la capū i se pune unū sfeșnicū cu toiagulū;» — veđi și Lambriorū, op. cit. p. 151; — Din Transilvania, dist. Năsēudului, com. de d-lū T. Simonū: «Pe p̃ieptulū mortulū se pune o lumină, făcută de regulă din cēră de stupū saū și din altū soiū de cēră care se învērte în formă spirală, astū-feliū că învērțiturile daū forma unui discū, și care se așeză apoi pe o icōnă. Lumina acēsta cu unū capētū e încovoiată, în sus, care capētū se și aprinde, când e de lipsă, adică de 3 ori pe ȃi, și anume când tragū clopotele;» — Din Orlatū în Transilvania, com. de d-lū Rom. Simū: «*Lumina de statū* se adună în formă rotundă și se pune la capulū p̃ieptulū celū mortū;» — Din Banatū com. de d-lū Ios. Olariū; «*Lumina de statū* se incolăcesce și se pune pe p̃ieptulū mortulū, dar se grijesce ca să nu ardă tōtă, păstrāndū o parte pentru ocolirea pomenilorū până la anulū.»

(2) Dict. de An. Pletosū.

(3) Cred. Rom. din Ropcea, Crasna, Bilca și Fundulū-Moldovei, com. de mai mulți inși.

Despre *lungimea toiagului* se crede pe de-o parte că, luându-se cu feștila măsura mortului, norocul, ce l'a avut acesta, nu se duce cu dînsul, ci se opresce prin acésta în casă (1), pe de altă parte însă se crede că dacă-lă va măsura câtă omul, sufletul va avé măsura corpului, în care a trăit el, căci, după cum am amintit și mai sus, toiagul merge dimpreună cu sufletul în cea-laltă lume (2).

Rotundimea toiagului însemnéză că elă să nu mai aibă capétă în cea-laltă lume, ci să arđă vecinică. Dacă s'ar pune în locul toiagului o lumină simplă, aceea, avéndă capétă, lesne s'ar sfârși, pe când toiagul, neavéndă capétă, se totă des-vêrtesce și arde neconținut (3).

Când începă a se trage clopotele pentru celă mortă, atunci se aprinde și toiagul, și se lasă numai atăta să ardă, câtă duréză tragerea clopotelor. Acéstă aprindere și stîngere se repeșese de 3 oră pe ți în cele trei țile înainte de înmormîntare, și anume: diminéța, la amiađi și sara, adică totă deauna numai atunci când se tragă clopotele (4).

Când se scóte mortulă din casă spre a se duce la țințerimă, respective la cîntarea panachidei, se aprinde iarăși, și dacă a stătută mai nainte pe pieptă, se ia de-aceia și se

---

(1) Com. de d-lă Sam. Petrescu, din Crasna.

(2) Com. de d-lă Nic. Cotlarciucă, din Stulpicani.

(3) Com. de d-lă Iust. Cârdeiu, din Bilca.

(4) Dat. Rom. din Vicovulă-de-sus. Bilca și Voitinelă, com. de d-lă Dim Cârdeiu: «Toiagulă acela ilă aprindă de mai multe oră până ilă îngropă pe mortă;»—din Bălăcena, com. de d-lă M. Jemna: «Toiagulă se aprinde în timpulă, câtă stă mortulă în casă: diminéța, la amiađi și séra;»—Din Stupca, com. de d-lă Al. Baciu: «Și fiindă că nu este obiținută a arde o lumină așa de lungă, cum e lungimea mortului, de aceea se face dintr'insa *toiagă* și se aprinde, în decursulă celoră trei țile câtă stă mortulă în casă;»—din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă: «Toiagulă se aprinde de trei oră pe ți;»—Din Fundulă-Moldovei, com. de I. Tonigariă: «Toiagulă se aprinde de trei oră pe ți: diminéța, la amiađă-ți, și séra;»—din Moldova, comuna Mălină, dițt. de M. Nistoră: «Toiagulă se aprinde de trei oră pe ți;»—din Transilvania. com. de d-niă Rom. Simă și T. Simonă.

pune de-asupra sicriului (1), dar mai cu sémă pe sfeșnicul ce-a stat la capul mortului, și dimpreună cu acesta se duce apoi de regulă de cătră palimariu arđendă în fruntea procesiunii până la biserică (2).

În biserică se ia de pe sfeșnic și se pune pe sicriu la capul mortului, unde arde totă timpulă câtă duréză prohodulă (3).

După prohodă și mai alesă după înmormintare se stinge câtă mai rămâne, și se aduce acasă.

O sémă, în locă de-a duce întregă toiagulă la biserică îndătinéză de a tăia o bucățică dintr'însulă, și a o lăsa acasă și ducă numai restulă care se și lasă apoi să ardă totă în decursulă înmormintării.

Restulă, ce s'a adusă îndērăptă, saă bucățica ce s'a tăiată și a rămasă acasă se aprinde în cele trei seră dintăi după înmormintare regulată la asfințitulă sôrelui pe loculă unde a fostă corpulă și mai alesă capulă celui mortă în timpulă acela când și-a dată sufletulă și unde se lasă apoi să ardă până ce cei de casă se ducă la culcată (4), cre-

---

(1) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isacă din Mahala.

(2) Dat. Rom. din Fundulă-Moldovei, com. de I. Tonigariu și Const. Mercheșu: «Când se scôte mortulă din casă, toiagulă se pune în sfeșnică, care se aduce dela biserică, și se duce înainte mortulă până la mormintă»; — Din Moldova, comuna Mălină, com. de M. Nistoră: «A treia și se duce toiagulă la biserică și se aprinde la prohodă. Sfeșniculă cu toiagulă merge înainte crucei celei mari.» — Dar totă așa e usitată și în cele-lalte comune din Bucovina.

(3) În Boiană și Vicovulă-de-sus, com. de d-lă V. Turturénă; — în Crasna, com. de d-lă Sam. Petrescu, și în Transilvania, comuna Orlată, com. de d-lă Rom. Simă: «Acéstă lumină arde și când se face pomenirea mortulă la pomene. Lumina acéstă o are mortulă în ceea-laltă lume.»

(4) În Boiană, com. de d-lă V. Turturénă; — în Ropcea, com. de d-lă I. de Cuparencă; «Și ducându-se mortulă la mormintă, toiagulă arde în loculă mortulă trei zile până se trece; — În Crasna, com. de d-lă Sam. Petrescu și At. Cermană: În trei seră (dile), adică pe timpulă când a murită cineva, se aprinde toiagulă saă și altă lumină pe loculă unde a murită. Sufletulă umblă pe de-a-supra ca o muscă și în urmă se depărtéză, de-aceea nu se

dându unii că câtu timpū arde toiagulū, atâta mai vine sufletulū acasă. Dacă n'ar arde toiagulū, atunci sufletulū mortului ar umbla rătăcindū (1).

Aice se pune pe o sticluță saū pe o ulcică umplută cu apă limpede și prospătă și cu unū colacū pe dinsa, iar sticluța și cu celea de pe dinsa pe unū ștergarū, o năframă saū pe unū petică curatū de pânză, în credință că sufletulū mortului în cele trei serī după înmormintare vine și bea apă din vasū ca să se răcorască, iară cu năframa se șterge de sudorī (2).

A patra ȓi după înmormintare restulū toiagului dimpreu-

---

astupă cahla, saū se lasă ușa crăpată (puținū deschisă);» — In Vicovulū-de-sus și Voitineliū, com. de d-lū V. Turturēnū și Dim. Cârdeiu: «Toiagulū acela ilū oprescū o sēmă acasă și ilū aprindū, când și când, pentru că se vorbește că sufletulū își cercă loculū până la șese sēptēmānī;» — In Balacēna, com. de M. Jemna: «După ce s'a scosū mortulū se aprinde toiagulū în fiecare sēră, până ce se gătesce, în acelū locū unde și-a datū omulū sufletulū;» — In Fundulū-Moldovei, com. de I. Tonigariū: «Atreia ȓi, când ducū mortulū la grōpă înainte de scōtērea acestuia din casă, se taie o bucățică de toiagū și se aprinde de trei orī pe ȓi în cele trei ȓile următōre în loculū unde și-a datū repausatulū sufletulū. Uniī, luāndū o lēcă de cēră din acēstă bucățică de toiagū o lipescū pe patru pāreȓi în crucișulū casei;» — In Moldova, comuna Rādășeni și Mălini, dict. de A. Pletosū și M. Nistorū: «Când se duce mortulū la biserică se taie o bucățică de toiagū și dimpreună cu lumina ce s'a ȓinutū la repausare se aprinde în trei serī după înmormintare în loculū unde a muritū.» — Veȓi și Lambriorū, op. cit. p. 151: «și în alte trei serī după înmormintare se aprinde regulatū la asfinȓitulū sōrelui, în loculū, unde și-a datū duhulū.»

(1) Com. de Em. de Cuparencu. — Veȓi și nota premergētōre.

(2) In mai multe sate din Bucovina, precum în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «După ce se ingrōpă celū ce a muritū, se pune toiagulū pe o ulcică cu apă curatā, de-asupra cu unū colacū, să ardă în trei noȓȓi. Apa din ulcică însemnēză curățēnia și spēlarea de tōte relele aici pe pămintū, Mai rarū punū, în locū de apă, vinū curatū;» — In Berchisesci, com. de G. Velehorschi: «Se grijesce în casă cum s'a scosū mortulū și se pune în loculū acela unū paharū cu apă și intr'insa lumina, care s'a pusū în mână mortului când și-a datū sufletulū și arde până ce se gătesce și apoi se pune unū toiagū să ardă până în ȓiua a treia și apoi se dă paharulū acela de pomană cu unū colacū și o lumină. Ōmenī credū că vine sufletulū și bea din paharū.»

nă cu colacul, cu sticla de apă și cu ștergarul său năframa, care a stat sub acesta, se dă de pomană celui ce a ținut mortului lumînarea când și-a dat sufletul. Iar dacă cel ce a ținut lumînarea e un casan, atunci se dăruiește unui om străin.

Cel ce primește toiagul precum și cele-lalte obiecte bea puțină apă din sticlă și apoi mulțumindu-și dice: «*Dumnezeu primescă!... să fie de sufletul celui repausat!* (1).»

În unele părți din *Moldova* și *Țera-românească* din contră este datină că în locul unde și-a dat mortul sufletul să se aprindă, în cele trei seri după înmormintare, tămâie într'un hârb și să se puie acolo și o ulcică cu apă sau cu vin, o bucată de pâine și toiagul aprins.

Vinul din ulcică și pâinea se dau unui bărbat sau unei femei după sexul defunctului de mâncă și bea din ele în cele trei seri, și anume în locul unde mortul și-a dat sufletul.

Acel bărbat sau acea femeie reprezintă în decursul celor trei zile persoana defunctului, fiindcă se crede că sufletul mortului sboră rătăcindu-și trei zile, apoi întorcându-se la casă ostenit să găsească de mâncat și de beut.

După toate acestea toiagul se duce la biserică de arde puțin la icóna Maicii Domnului, apoi se pune aprins la mormintă la capul mortului (2).

În unele părți din *Transilvania*, după ce s'a înmormintat mortul, două sau trei némuri de ale lui se duc de cu noapte la mormintă și-l stropesc cu apă adusă într'un ulcior, îl tămâiază și apoi aprind toiagul care stă a-

---

(1) În Boian și Vicovul-de-sus, com. de d-lă V. Turturén;—în Mahala, com. de d-lă Ionică ală lui Iordachi Isac;—în Crasna, com. de d-lă Sam. Petrescu;—în Bădeuș, com. de d-lă Av. Macoveiu.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 46. — Ionén, *op. cit.* p. 40.

prinsu câtu facu cinci-spre-dece metanii, dicându că prin acesta se imblândește *Cățelul pământului* ca să nu latre pe noulu oșpe venitü între cele-lalte morminturi (1).

Făcându și acesta toiagulü ce mai remâne îlü ducü și-lü daü, ca și 'n Moldova și Țera-românescă, la biserică (2).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 47.

(2) Com. de d-lü Rom. Simü.

XII.

P A U S U L Ū.

Pausulū, numitū altmintrelea, și mai alesū în *Moldova*, *paosū* și *apaosū* (1) constă dintr'unū șipū plinū cu vinū, apoi dintr'unū colacū care atârnă de grumazulū șipului și dintr'o lumină, care se vîră de regulă saū în gârliciului șipului saū se lipește de colacū (2).

În *Basarabia*, și mai alesū în ținutulū Soroca, vinulū se amestică și cu aghiasmă (3).

În unele părți din *Bucovina*, precum bună-óră în Mănăstioara, se 'ntrebuințeză în locū de vinū, numai aghiasmă, care se pune de regulă într'o sticlă de bēutū apă, (4) în altele însă, precum în Frătăuțulu-vechiū și Fundulū-Moldovei se întrebuințeză și apă curată, care se amestecă și se 'ndulcește cu puțină miere, și căre, în casulū de pe urmă, se pune într'o ulcică (5).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 36.

(2) În cele mai multe părți din Bucovina și Moldova, dict. An. Pletosū și M. Nistorū. Veđi și Burada, Inmorm. p. 36-37.

(3) Burada, Inmorm. p. 37.

(4) Dict de Elisaveta Agagi.

(5) Com. de Const. Mercheșū și alți Românī.

Cu vinul, respective aghiasma dela paos, care se duce dimpreună cu coliva, pomul și pomenele până la biserică, unde se rădică împreună cu acestea, când se face panachidă, și de aici se duce apoi până la ținterim, stropesce preotul în formă de cruce pe mortul înainte de ce se acopere acesta cu sicriul, iar colacul și lumina se dau de pomană celui ce le a dus până la mormint. Dacă rămâne ceva vin, se dă și acela, înainte de ce se începe comandarea, celor de față de beut.

De un timp încoco însă și anume de când nu mai e incuviințat de a se duce mortul descoperit la ținterim, se stropesce în același chip nemijlocit după panachidă, când dau să scotă mortul din casă afară.

Paus se numesce în *Bucovina* încă și vinul, mielul sau mursa, care se duce la biserică asemenea într'un șipusor și tot cu pom și pomene, când se face parastas pentru sufletul celui repausat.

În unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună-ora în Secadate, se înțelege sub *paus*, ca și în *Bucovina*, vinul cu care se stropesce mortul (1), în altele însă, precum în districtul Năsudului și în munții Abrudului, se înțelege apa care, după înmormintarea unui om, se duce pe la case și se dă de pomană pentru sufletul celui repausat sau se pune pe la drumuri, unde nu sunt fontani (2).

În *Țera-Românească* se numesce *paus* colacul și vinul ce se duce la biserică pentru sărbători, și mai virtos pentru repausați.

Tot în *Țera-Românească* îndătină poporul a face must și a-l duce la biserică pentru *apaos* și colivă sau jertfă

---

(1) Com. de d-l I. Georgescu.

(2) Com. de d-l T. Simon: «*Paus*, ea cela, când din partea familiei din care, a murit cine-va, se plătesc anumiți omeni, cari apoi împart d. e. în tângu apă la cei inșetați sau altele de asemenea natură»,—Frâncu, op. cit. p. 178.

de struguri pe la *Schimbarea la față*, 6 August, adică când începe a se cöce pöma văratică (1).

Pausulü, cu care se stropesce mortulü înainte de a se înmormînta, însemnézá, după credința unorü Românü din *Bucovina*, spëlarea mortulü și curățirea sa de töte pëcatele ca să se pötă înfățöșa curatü înaintea lui Dumneđeu (2), după a altora însă ca să aibă pe cea-laltă lume din ce gusta și cu ce se îndulci (3); iară ținerea némurilorü și acelorü-lalți ömenü unulü de altulü, când se rădică pausulü, însemnézá, după credința Românilorü din *Moldova*, ca pe cea-laltă lume să fie töte némurile la unü locü, precum aü fostü și 'n acësta(4).

Atätü datina de-a stropi mortulü cu vinü și a da colaculü și lumina celui ce-lü însoțesce, câtü și cuvîntulü *pausü* sau *apausü*, ne vine de-a dreptulü dela *Romanü*. Căci Romanü, ca și Românü noștri de astăđi, aveau încă datină de a stropi rëmășițele mortulü, după ce-lü ardeaü, cu vinü.

Virgiliü ne spune în privința acësta următöarele :

«După ce rëmășițele mortulü aü fostü prefăcute în cenușă și s'a stinsü flacăra, se spală cu vinü (5).

Iar Pliniü naturalistulü ne spune : «Legea Posthumie a regelü Numa đice : că rugulü să nu fie stropitü cu vinü (6).»

Ce se atinge de cuvîntulü *pausü*, apoi după cum *repausü*, sau *repaosü* vinü dintr'unü prototipü latinü *repausum*, con-

---

(1) B. P. Hășdeu, Dict. limb. rom. t. II, p. 1260.

(2) Credința Rom. din Bălăcëna, com. de M. Jemna și a celorü din Berhișescü, com. de G. Velchorschi.

(3) Cred Rom. din Bilca, com. de Iust. Cârdeiu și a celorü din Fundulü Moldovei, com. de Const. Mercheșü.

(4) Dict. de M. Nistorü din Mălinü.

(5) Aeneid. lib. IV, v. 219.:

Postquam collapsi cineres et flama quievit

Reliquias vino et bibulam lavere lavillam.

(6) Hist. nat. lib. XIV. 12: «Numae regis Posthumia lex est: vino rogam ne respergito.»

firmatū prin paralelismul formelor, romanice: franc. *repos*, provenç. *repaus*, ital. *riposo*, span. *reposito* etc. din cari nici una nu e feminină, totū așa și românul *pausă* nu se pôte trage din latinul clasic feminin *pausa* (1), ci numai dintr'unū neutru *pausum*, iar prin urmare *apaosă* este *ad pausum*, literalmente: «pentru odihnă.»

Deși cuvintul acesta s'a furișatū în terminologia noastră bisericească creștină, totuși își dătoresce nascerea păgânismului italic.

Vechii Romani, după cum arată Arnobiū, aveaū în panteonul lorū chiar și unū ȕeu alū odihnei celei vecinice, anume *Pausus* (2).

---

(1) Cihac, Dict. f. I.

(2) B. P. Hașdeu, Dict. limb. rom. t. II, p. 1259—60.

XIII.

C O L I V A.

Românii numescû cu unû termenû generalû *colivă* pl. *colivî* tóte prinósele aduse la biserică din fructe, precum: struguri, mere, pere, faguri de miere, caşu dulce, etc.

În sensû propriû însă se numesce *colivă* dem. *colivióră* în unele păři ale *Transilvaniei*, precum bună órá în Orlatû, *colibă* ngr. *κόλλαβος* vgr. *κόλιβος* pâne de grâu, numai aceea, care se face din grâu curatû în următorulû chipû: se iea puşinû grâu, se piséză şi se curăţesce de cójă şi apoi se pune la unû locû cu puşină apă ca să férbă. După ce a fiertû de-ajunsû şi s'a îndulcitû cu puşină miere, se pune într'o strachină saû pe o tavă. Celû din strachină se'mpodobesce de regulă cu mieđû de nucă saû cu strafide, carî se punû parte pe de laturî în forma unû cercû şi parte la mijlocû în formă de cruce, iar celû de pe tavă se'mpodobesce pe de laturî cu diferite zaharicale, iar la mijlocû cu o cruce, care, mai cu samă pe la oraşe, adese-orî se face nu numai din zaharicale, ci şi din cafea pisată şi pe de marginî împodobită cu zaharicale.

În unele locurî este datina de a se face coliva şi din orezû

fiertă și împodobită cu zaharicale că și grâul. Ba adese-ori, și mai ales pe la sate, precum bunăoră în Vicovul-de-sus, districtul Rădăușului, ea se face chiar și din bucățele de colac să bulcă tăiate mărunțel și puse într'o strachină(1).

Grâul fiertă, din care se compune coliva, însemnează, după învățătura bisericii noastre, parte mărta naturei umane, și parte învierea morților, căci ~~dice~~ ~~Domnul~~ nostru *Is. Chr.* « *Grăunțul de grâu, ce se aruncă în pământ, de nu putrețesc singur rămâne, iar de putrețesc multă rodă aduce.* »

Crucea, închipuită pe colivă, însemnează că repausatul a fost creștin, fiindcă crucea este semnul creștinătății, iar podobe de pe deasupra, precum: miezul de nucă și zaharicalele însemnează frumusețea și îndulcirea vieții eterne.

Din cauza acestei însemnări apoi, după finirea înmormântării să a pomenirii repausatilor, coliva se împarte între cei prezenți și se trimete pe a casă ca dar și celor cunoscuți spre a le demonstra prin acesta din partea repausatului, că fiind spiritualmente nemuritor împreună cu toții se vor veseli în viața eternă.

Tot pentru această cauză, Românii, făcându colivă la zilele lor onomastice în onora sfinților, ce-i celebră, după ce o sfințesc prin binecuvântare divină, o împart, trimițând-o ca dar pe la cunoscuții lor, — căci *între coliva* făcută în onora sfinților și în cea a amintirii morților nu este diferență, afară de forma de rugăciune pentru binecuvântare (2).

După credința unor Români din *Bucovina* și *Transilvania* coliva însemnează păcatele mortului. De aceea, după înmormântare se dă strachina să tava cu colivă tuturor ce-

---

(1) Com. de dl V. Turturén, preot.

(2) Arch. Gabr. Rășcanu, Obiceiuri religioase străbune, [publ. în «Biserica ortodoxă română,» an. IV, Bucuresci, 1877-78, pag. 249.

loru' prezenți, ca fie-care să guste câte o lécă dintr'insa pentru-că câte fire de grâu iea fie-care din colivă, atâtea păcate, credu' ei, că i se iértă mortului (1), sau atâtea păcate iea, celú ce a gustatú, asupra sa. Decí fie-care, care a gustatú din colivă, e îndătoritú să se róge și să bată mėtane pentru iertarea păcatelorú primite asupra sa. Cine nu face acésta, tóte păcatele remánú pe capulú lui (2).

După credința altorú Români însemnézá coliva: fața lui Christosú, și de aceea trebuie să se împărtășescă fie-care dintr'insa (3).

În fine spunú iarășí unii că coliva însemnézá jertfa, ce se aduce înaintea lui Dumneđeú spre iertarea păcatelorú celui repausatú, și ca atare, mergéndú în ceea-laltă lume și stándú acolo înaintea sufletului, orí și când voesce acesta póte să guste dintr'insa (4).

Ce se atinge de originea colivei o legendă poporală din *Bucovina* și anume din comuna Stupca, ne spune următoarele :

«Unulú dintre cei mai mari și mai înverșunați dușmani și prigonitori ai creștinilorú era și Impératulú Deoclețianú. Elú nu numai că făcea chreștinilorú multú răú și multe daune, ci totú-odată îi prindea și chinuia în totú chipulú anume ca să se lepede de creștinismú și să trecă la păgânismú. Celú mai potrivit mijlocú spre scopulú acesta cređu' elú, că ar fi acela, dacá i-ar spurca mai întâi prin mâncare și bėutură. Dreptú aceea porunci elú tuturorú chreștinilorú din

---

(1) Com. de Nic. Preliciú, stud. gimn. de locú din Bréza și d-lú Rom. Simú, invěț. in Orlatú.

(2) Com. de Nic. Preliciú.

(3) Cred. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorschi.

(4) Cred. Rom. din Mănăstióra, dict. Elis. Agapi; a celorú din Bilca, com. de I. Cárdeiú; a celorú din Costána, com. de Drag. Bumbacú, și a celorú din Fundulú Moldovei, com. de Const. Mercheșú.

Înréga sa împérrăție, ca să nu mănânce mai multă bucate făcute de dînșii, ci cumpérate din tîrgü, cari erau făcute după porunca sa cu totü felulü de spurcáciuni, precum : sânge de mătă, de căne și de alte vietăți necurate.

«Auđindü preoțimea despre acésta, se amări și 'întristă fórte tare și ținu unü sinodü, la care se adunără toți preoții, episcopii și patriarhii creștini de prin tóte părțile. Și sinodulü acela a hotărîtü : ca nimeni dintre creștini să nu mai cumpere și mănânce bucate din tîrgü, ci toți să mănânce numai *grăü fierțü* și *săratü*.

«Și cum a hotărîtü sinodulü acela, așa s'a și întêplatü. Creștinii nu cumpérară mai multü bucate de acelea, ci toți mîncară numai *grăü fierțü*, care s'a numitü *colivă* și 'n modulü acesta s'a întrodusü apoi *coliva* la chreștini.

«Vêdëndü Deoclețianü, că nimene nu vrea să cumpere și să mănânce din bucatele sale, porunci să le arunce în apă, cređëndü, că le vorü mânca pescii, iar creștinii vorü mânca pre pescii aceia, și totü se vorü spurca.

«Dar creștinii prinseră și despre acésta apucătură a lui Deoclețianü de veste și nu mîncară nici pesci.

«Mai pe urmă însă, murindü Deoclețianü, și ne mai avëndü cine-i silü, ca să mănânce bucate spurcate, încetară de a mai mânca în tóte ȓilele colivă. Totuși spre aducere aminte a rămasü datina ca să se facă la morți și totü spre aducere aminte de prigonirea lui Deoclețianü se obicinuesce chiar și în ȓiua de aȓi a nu se mânca pesce în postulü celü mare (1).»

Adevêrata origine a colivei însă se pare a data din timpulü Archiepiscopului de Constantinopolü, Eudoxie, și a Împératului Iulianü Paravatulü, adică de prin secolulü alü patrulea (2).

---

(1) Com. de Al. Baciü, stud. gimn.

(2) Dict. Migne. t. 8. p. 385. ed. Paris 1844.

XIV.

P O M U L Ū.

Pomulă e usitată mai în toate țările locuite de Români și se face astă-felū: se iea unū cracū verde, frumosū, rotundū și rămurosū dintr'unū pomū roditorū de grădină, care face fructe bune de mâncatū, mai alesū însă de mărū, prunū, perjū, părū, rarū când și de vișini sau cireși, și curățindu-se frumosū de rămurelele ce nu trebuescū, se încarcă și împodobesce cu totū felulū de fructe (póme), dacā e în timpū de vară, naturale, iar dacā e iarna, uscate, precum și cu diverse copturi, și anume: mere, pere, prune, perje, nucī aurite, córne-de-mare, cireșe, vișine, strafide și smochine, apoi zăhărele (zaharicale), turte dulci, hulubași, precum și alte păserele făcute din făină de grăū curatū, și'n fine cu covrigi, colăcei, scărute și cârligute mici, făcute asemenea din făină de grăū. O parte dintre fructele amintite se înfigū în rămurelele pomului, iar o parte se înșiră pe o ațișorā și astă-felū se anină apoi sau se légă de rămurele. Totū așa se face și cu cele-lalte obiecte. (1)

---

(1) Com. de Al. Bacū, stud. gim. de locū din Stupca; — M. Jemna, stud. gimm. de locū din Balacēna; — I. Avramū stud. gimn. de locū din Todiresci; — d-lū Av. Macovefu preotū în Rădeuțū; — Ionică alū luī Iordachi Isacū din Mahala și Titu Zaharescu, stud. gimn. din Baīa, Moldova.

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-ora în Voitineli, districtul Rădăușului, nu-lă încarcă numai o singură sau două persoane, ca'n alte părți, ci toți cei de casă pună câte unul sau mai multe fructe într'insulă, menindă fie-carele ceea ce pune pentru sufletulă cutăruia și ală cutăruia, ală cărui nume îlă și rostese (1).

Românii de prin orașe și cei culți dela țără precum și o samă de țărani mai avuți și mai inteligenți, cari de ună timpă încóce aă începută a imita pre orașeni, nu întrebuintă la facerea pomului acestuia mai nici-odată ramuri de pomă, ca cei-lalți români, ci ei cîoplescă mai multe bețișóre sau sulicióre de regulă din lemnă *de bradă*, cu deosebire însă din dranițe, ca de jumătate de metru de lungi sau și mai bine, și pre acelea apoi le încarcă cu strafide, smochine, alămâi, portocale și mere.

Cioplirea și încărcarea bețișóreloră acestora atárnă de regulă dela priceperea și istețimea celui ce s'a apucată să facă pomulă. Unele adică se lasă simple, cum s'aă cîoplită, înfigându-se numai într'insele smochine și strafide una lângă alta cam de pe la jumătate și până la vîrfă, în care se înfige apoi o alămăe, portocală sau mără, iar altele se pună în formă de crucițe sau stelișóre, ale căroră rađe asemenea se 'ncarcă cu strafide și smochine și la vîrfă li se 'nfige câte o alămăe, mără sau portocală.

În același timpă, când se 'ncarcă ramulă de pomă sau bețișórele de bradă, adică când se 'mpodobesce pomulă cu fructele și copturile amintite, este datină în cele mai multe sate și orașe din *Bucovina*, *Moldova* și *Țera-Românescă* de a se face și cóce mai multe *crestăți* (2), *sfințișóri* (3) și *pomene*

---

(1) Com de Dumitru Cârdeiu, proprietară în Voitineli.

(2) *Crestată* pl. *crestăți*, se numesce ună colacă de formă triunghiulară.

(3) *Sfințișoră* pl. *sfințișóri*, e ună colacă în forma unui S.

saŭ *pupeze* numite în unele localităţi din Ţera-românească *pomenete* (1), din făină curată de grâu, cari tôte la unŭ locŭ, se numescŭ cu unŭ termenŭ tehnicŭ poporalŭ *pomene* saŭ *raiu* (2).

Pomenele acestea, a cărorŭ cantitate, calitate ŝi frumseţe atârnă totŭ-d'a-una dela puterea moştenitorilorŭ saŭ a moştenitorului celui repausatŭ, precum ŝi dela isteţimea ŝi priceperea femeii ce le cŭce, se punŭ una peste alta pe o mesciŭră acoperită cu o faţă de masă curată saŭ într'o coşarcă mare ŝi frumoasă, ŝi după aceea se împlântă beţişorele încercate ŝi împodobite în chipulŭ cum s'a arĕtatŭ mai sus cu partea inferiŭră într'insele, legându-se ŝi întărindu-se în acelaşi timpŭ de jurŭ împrejurŭ cu strămătură roşie, ca la ducerea lorŭ spre biserică să nu se cumpĕnescă în colo ŝi în cŭce ŝi să nu se rumpă (3). Totŭ atunci mai împlântă într'insele ŝi mai multe luminŭ de cĕră curată ŝi anume: trei, cinci saŭ şĕpte, nici când însă cu păreche, cari, după cum vomŭ vedĕ mai pe urmă, se aprindŭ în decursulŭ prohodului.

În unele sate din districtulŭ Rădăuţului în *Bucovina*, precum bună-ŕă în Rădeuţŭ, Frătăuţulŭ-vechiŭ ŝi noŭ, Voitinelŭ, Galinesci, Bilca, Vicovulŭ-de-sus ŝi de jos, se cocŭ dela 3-6 pomene saŭ pupeze frumoşe, impletite în mai multe impletituri. După acĕsta, luându-se pomulŭ ŝi împlântându-se

(1) *Pomană* pl. *pomene* saŭ *pupăză* pl. *pupeze* dem. *pupegiŭră*, e unŭ colacŭ lungăreţŭ ŝi lătareţŭ compusŭ din mai multe impletituri. — Ionĕnŭ, op. cit. p 45: «În unele localităţi *pomenetele* ce se împartŭ pentru unŭ mortŭ se facŭ în formă de scară, căci pe acea scară se sue mortulŭ la cerŭ.»

(2) Burada, Inmorm. p. 24: «*Pomenele*, cari se numescŭ ŝi *raiu*, se alcătuescŭ din douĕ colivi, una mai mare alta mai mică, asemenea ŝi din doi colaci, unulŭ mai mare ŝi altulŭ mai micŭ.»

(3) Veţi ŝi Burada, Inmorm. p. 24: «Avĕndŭ infipte în ei colaci, pomene, nisce bucăţele de şindilă, care se pune în virfulŭ lorŭ în formă de cruce, alămăi, mere, smochine ŝi strafide; asemenea în judeţulŭ Nĕmţŭ pe trestii se punŭ ŝi hulubi de aluatŭ. În oraşe la cei mai avuţi aceste pomene se poliescŭ cu toi de aurŭ.»

într'o pâne saũ într'unũ *malaiũ* (2) se pune împreună cu acesta într'o sită mare saũ într'unũ ciurũ, și împrejurulũ seũ se razimă apoi, totũ în ciurũ, cele 3-6 pupeze. Și de ore-ce atătũ pupezele câtũ și pomulũ se punũ într'o sită, dar mai cu sémă într'unũ ciurũ, ca unulũ ce este mai tare, de aceea se numescũ în districtulũ acesta pupezele dimpreună cu pomulũ de regulă *ciurũ* (2).

În orașulũ Câmpulungũ, precum și 'n cele mai multe sate din districtulũ acestuia, pomulũ se înfige asemenea într'unũ malaiũ saũ într'o pâne prospătă și albă și dimpreună cu acesta se pune apoi saũ într'o sită mare saũ într'o coșarcă ori într'unũ coșũ, în care se află și pomenele (3).

În Mahala, precum și 'n cele-lalte sate atăt din colo cât și din cóce de Prutũ, din districtulũ Cernăuțului, se 'mplântă adese-ori și într'o pâne de secară (4).

În unele sate din *Moldova* precum bună-óră în Petia, Rădășeni, Baia, și altele din județulũ Sucéva, pomulũ se așeză într'o cofă saũ ólă, care e totũ-deauna plină cu apă curată. Atăt de pomũ câtũ și de tórtă cofei saũ a ólei se légă câte unũ testimelũ saũ o basmă. Pomulũ și testimelulũ legatũ de dînsulũ sunt ale preotului funcționarũ, iar celũ legatũ de tórtă e alũ celui ce-lũ duce. De pomũ, care însemnéză pomiũ raiului, se razimă tot d'a-una o scară făcută de făină de grăũ, și într'unulũ din rămurele se anină și o sticlă de bêtũ apă.

---

(1) În Bucovina sub cuv. *malaiũ* pl. *malae* se 'nțelege unũ felũ de pâne făcută din făină de păpușoiũ (porumbũ saũ cucuruzũ). Malaiulũ acesta se face în douẽ chipuri: dospitũ și nedospitũ. Celũ dospitũ, care are forma unei pâne, se numesce *malaiũ acru*, iar celũ nedospitũ, care are forma mai multă a unei azime, se numesce *malaiũ dulce* saũ *turtă*. La pomũ se 'ntrebunțeză de regulă celũ acru.

(2) Com. de d-lũ. Av. Macoveiũ, preotũ și Dum. Cârdeiũ, proprietarũ.

(3) Com. de V. Burduhosũ, stud. gimn.— Vas. Gheorghiu, stud. gimn. și Nic. Cotlarciucũ, stud. gimn.

(4) Com. de d-lũ. Ionică alũ lui Iordache Isacũ.

Scara înseamnă ca să aibă sufletul pe ce se sui, dacă va avea parte, în pomii raiului, apa ca să aibă pe ceea-laltă lume ce bé și cu ce se răcori, iar sticla ca să aibă cu ce bé.

Pomul în aceste localități se duce tot-deauna deosebit de pomene (1).

Precum în pomul făcut dintr'un crac de pom, așa și'n cel făcut din bețișore se pun de la 3 — 7 lumini, cu cea deosebire numai că pe când la cel făcut din bețișore luminele se împlântă în creștăți și sfinșișori, pe atunci în cel de créngă se lipesc de rămurele și anume câte trei la un loc în forma unei furci cu trei córne, iară a șéptea singură.

În Balacéna, după ce s'a împlântat pomul și s'a așezat în obiectul în care are să se ducă la biserică, se pune în vârful lui o lumină de cêră curată învălătită într'o năframă cu un colac menit pentru cel ce are să-l ducă până la biserică (2).

În alte sate din Bucovina din contră năframa dimpreună cu colacul se légă sau de trupina pomului sau de tórta vasului, în care e pusă acesta.

În unele comune din *Transilvania*, precum bună óră în Orlat și Secadate, *pomul mortului* se face ca și'n Bucovina, dintr'o créngă de măr și cu deosebire *de măr órdén* (3). Dacă e vara, crénga se ia cu mere cu tot, iar dacă e iarna, se cumpără și se pun în rămurelele séle mere, nuc, colăcei și covrigi, o *vecică* (?), nisce *prescuri* ca scară, pe care să se pótă sui sufletul celui mort cătră cer,

---

(1) Com. de Titu Zaharescu, stud. gimn., Anița Pletosă și S. Sa părintele G. Lateșu.

(2) Com. de Mich. Jemna, stud. gimn.

(3) Un fel de măr vérică, ale cărui mere se coc de regulă pe la Sânt-Ilie.

precum și trei lumini, cari se aprind în decursul prohodului. Iar după ce s'a împodobit în chipul cum s'a arătat, se implântă într'o *crestată* (1), și dimpreună cu acésta se pune apoi într'unu blidü (2).

În *Basarabia* nu se face numai unü singurü pomü, ca în țerile amintite mai sus, ci patru de-odată, cari, câtü stă mortulü în casă se punü alătura cu sfeșnicele de lângă sicriü. Ei sunt făcuți din crengi de copacü câte cu trei craci, cari se împodobescü frumosü cu strafide, smochine, alămăi, mere și nuci înșirate tóte pe ață; la cei mai avuți aceste fructe se și poliescü, uniî mai acată și băsmăli, tulpane și o bucată de pânză, cari tóte se dau de pomană la cei ce ducü mortulü la grópă (3).

În *Moldova*, spunü Români, că mai de multü pomulü acesta se făcea numai la copiii cei micî, iară acuma se face nu numai la aceștia, ci și la cei bătrâni (4), ca și'n cele mai multe părți din Bucovina și Transilvania (5).

În cele mai multe părți atâtü din Bucovina câtü și din cele-lalte țeri locuite de Români, pomulü se duce de odată cu mortulü și anume tot-deauna înainte a aestuia nemijlocitü după sfânta cruce, nu numai până la biserică, ci până la ținterimü. Acolo apoi se scutură de fructe precum și de cele-lalte obiecte cu cari a fostü încărcatü, adică se dă nănașului său nănașei ca să culégă pómele de pe dînsulü, dreptü răsplată că aü botezatü său cununatü pe celü repausatü,

---

(1) *Crestățile* se facü în comuna Orlatü în forma crucii, adică în patru cornuri.

(2) Com. de d-niî Rom. Simu și I. Georgescu, învătători; veđi și Burada, *Inmorm.* p. 24: «În unele locuri în Transilvania, pomenele se mai facü în formă de scară, și însémnă că pe acea scară are să se urce mortulü în cerü.»

(3) Burada, *Inmorm.* p. 12.

(4) Com. de Titü Zaharescu, stud. gimn.

(5) Com. de d-lü Rom. Simü.

pentru că fie-care omă fără tată și mamă se pôte boteza și cununa, însă fără nânași nu (1).

După ce s'a scuturată se implântă la capulă mortului lângă cruce (2), sau se aruncă într'ună riă, vale sau fântână (3).

În unele locuri din *Bucovina* însă e datină ca să se ducă numai până la biserică și aice apoi, culegându preotulă, respective dascălulă sau palimariulă, fructele de pe dînsulă, să-lă arunce în clopotniță sau într'ună ungheriă unde-va din curtea bisericii.

În acele părți, unde e datină de a se face nemijlocită după înmormîntare și prasnică, trimite preotulă pomulă dela biserică îndereptă la casa celui repausată, unde îlă împărțese apoi între preoții funcționari, dascăli și pălimari, precum și între unii dintre cei ce aă petrecută mortulă.

Atăta în privința facerii și întrebuințării actuale a acestui pomă!

Dintru începută, după cum am arătată în capitolulă despre *Bradă*, Româniă aveă datină de a pune înaintea casei mortulă și a duce înaintea acestuia până la mormîntă numai ună *brădanașă* împodobită cu diferite flori, cunună și cordele sau strămătură de mai multe coloră, precum: albastră, gabenă și négră. Mai pe urmă însă și anume după cea învinsă creștinismulă asupra păgânismulă în întréga Dacie, se vede că Româniă, acum din timpurile cele mai vechi aă încercată să prefacă *Bradulă păgână* într'ună pomă creștină, care să însemneze «*pomulă cunoscînței binelă și ală rēului*» din raiă sau mai bine dîsă însuși *raiulă*. Încercarea acēsta s'a începută mai întâi și întâi prin aceea, că ei aă prinsă a îm-

---

(1) Com. de d-nii I. Georgescu, și Rom. Simă.

(2) Com. de d-nii Ioană Georgescu, Rom. Simă; veđi și Burada, Înform. p. 28.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

podobi bradulă nu numai cu floră, cunună, cordele și strămătură, cum era datina la începută, ci și cu diferite fructe, aluatură și zaharicale. Mai pe urmă însă aă începută a depărta până chiar și bradulă însuși și a-lă înlocui cu ună ramă verde de mără, prună sau perjă, care corespunde mai bine credinței loră creștine. De ore-ce însă bradulă, odată tăiată, nu odrăslesce, de aceea nu se 'ncumetară a lua ună pomă, care ar pută odrăsli, ci ună ramă de pomă care dacă-lă tai asemenea nu odrăslesce. Incercarea acăsta însă de a stărpi bradulă cu desevărsire și a întrebuița numai pomulă, nici până ađi nu le succese. Dovadă despre acăsta avemă că în cele mai multe părți locuite de Români se întrebuițeză chiar și acuma numai bradulă, în altele însă atâtă unulă cât și altulă la una și aceeași înmormintare, și numai în acele sate, în a căroră apropiere nu se află de felă pădură de brađi, s'a dată bradulă cu totulă uitării și a învinsă pomulă.

În acele comune, unde e usitată atâtă bradulă câtă și pomulă, precum bună-ora în Stulpicani, districtulă Câmpulungulă, și înainte de vr'ă câți-va ani în Ilișeci, districtulă Sucevii, bradulă chiar și în điuă de ađi se împodobesce numai cu floră, cunună, cordele și strămătură de diferite culoră, nici când însă și cu fructe sau cu vre-o coptură ořeșicare, și se duce tot-deauna în fruntea îngropăciunii înainte crucii până la mormintă, unde se pune apoi tot-deauna la capulă mortulă lângă cruce, pe când din contră pomulă se împodobesce, după cum am arătată în șirele de mai sus, cu diferite fructe, colăcuți, și zăhărele, și împlântându-se într'ă pâne sau mălaiă se duce dimpreună cu pomenele în urma bradulă și cele mai de multe ori numai până la biserică (1).

---

(1) Com. Er. Ghiuță, proprietară în Ilișeci și N. Cotlarciucă, stud. gimn.

După ce am vădit până aici cum întrebunțază Români pomul, să vedem acuma și ce fel de credință au ei despre dînsul?

Unii cred și dic că el însemnă *pomul vieții* omului care l'a nutrit pre acesta în viața sa cu tot felul de pome, precum a nutrit odinioară *pomul raiului* pe Adam și Eva și că acum murind omul, se sfârșește și el de odată cu dînsul, iar alții spun că ar fi *jertfa* cea venită pentru ultima dată spre împăcarea și împreunarea omului cu Dumnezeu (1).

Unii cred că Domnul nostru Is. Chr. când a scos pe Adam și Eva din iad sufletele celor drepți s'au ținut de dînsul ca un pom încărcat cu tot felul de fructe. Drepți aceea pomul, care se pune la mort, servește sufletului ca o scară pe care se sue de pe pămînt până la Dumnezeu în cer (2).

Alții iarăși cred și spun, după cum ni-o dovedește această un bocet din *Banat*, că sufletul celui repausat în călătoria sa din lumea această în cea-laltă, trebuie să treacă peste o mare foarte adîncă, care încunjură pămîntul și care se numește de cătră poveștile și mitologia daco-română «sorbul pămîntului.» În rîpa acestei mări se află un brad colosal de mare numit bradul dînelor. Ajungînd sufletul la acest brad îl rîgă să-î întindă virfurile sale ca să pôtă trece pe dînsule de cea-laltă parte de mare. Bradul îi rîspunde întîia oră că s'a încuibat într'însul un *șoimuleț*, a doua oră că s'a încuibat o *vidră*, și a treia oră că s'a încuibat o *șerpone*, prin urmare că nu pôte să-î întindă virfurile, căci cum i le-ar întinde, ar simți pui acestor

---

(1) Credința Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(2) Cred Rom. din Voitinelu, com. de Dum. Cârdeiu, a celor din Berchișesci, com. de George Velehorsch, stud. gimm. și a celor din Transilvania, com. de Rom. Simu.

trei vietăți, ar prinde a șuera, și a lătra, și elu spăriindu-se, ar căde în mare și s'ar înneca. În urmă însă totuși

Bradul se gândia
Și trupinele 'ntindea,
Iară mortulū îmi trecea,
Unde dorulū îlū ducea,
Marea fără nume
L'aie-laltă lume (1).

Bradulă dîneloră din bocetulū bănășanū e în casulū de față sinonimū cu pomulū Românilorū din Bucovina, Moldova și Transilvania. Atătū unulū câtū și altulū servește sufletulū ca trecetóre din lumea acésta în cea-laltă.

Iarăși credū și spunū o sémă de Români că sufletulū omulū, părăsindū lumea acésta și trecendū în cea-laltă, mai nainte de ce ajunge la loculū, care i se cuvine după faptele sale, trebuie să trecă prin o mulțime de *vămī* unde staū milióne de draci, carī nu vorū să-lū lase să trecă mai departe, ci vorū să-lū opréscă și să-lū arunce în iadū. În urma urmelorū însă, după ce a trecutū prin tóte vămīle, ostenitū peste măsură de calea cea îndelungată și grea și însetatū de arșița cea mare, ajunge într'unū locū, unde se află unū *pomū înfrunđitū* și încărcatū cu totū felulū de fructe frumóse la vedere și bune de mánzare, în care cántă o mulțime de păserele și sub care se află unū scăunașū. Ángerulū sēū pázitorū, care l'a petrecutū până aici, îlū ia de mánă și așezându-lū pe scăunașulū de sub acestū pomū ca să se odihnéscă, îi arată o *fóntánă rēcoritóre*, care se află nu departe de pomū.

Acesta e pomulū, ce i l'aū datū ai sēi de pomană, iar fóntána e óla saū cofa cu apă, în care s'a pusū pomulū.

Sufletulū, după ce se odihnesce puținū, se scólă de pe

---

(1) Simeonū Manguica, Calindarū pe an. 1882. Brașovū, 1881 p. 123 — 128.

scăunașu, se duce până la fântână, bea apă dintr'insa și se răcoresce, apoi înturnându-se îndărăt, se suie pe scărița ce stă rezemată de pom în acesta, și luându cârligul, care asemenea se află alături cu scara, prinde a trage cu dinșul crengile, a culege pomele cari îi plac și a le mânca (1).

Credința acésta despre pom se află și la Români din *Banat*.

Bocetul intitulat *«petrecerea mortului»*, despre care ni-a mai fost vorba, ne spune în privința acésta următoarele :

Apoi iar să mi te duci
Până când vei s'ajungi
L'alui *măr* mare de *Sân-Petru*
Cu ajutorul lui *Sân-Medru*.
Măru-i mare și rotat
Și de pôle aplecat,
Cu vârful ajunge 'n cer,
Cu pôlele pân'la mări
Și pe vârful e înflorit,
Iar pe pôle împupit.
Jos la rădăcină
E lină fântână;
Acolo-i Sânta-Marie,
Cu noi mila ei să fie.
Călători, câți mai trecea,
Ea spre toți se îndura,
Ea pe toți îi adăpa,
Drumurile le-arăta :
Sufletul din apă bea
Și elu lumea o uita.—
Iarăși călea să-ți apuci
Până când vei să ajungi
La mândra răchită,
Răchită 'mpupită.
Nu-i mândră răchită,

Răchită 'mpupită,
Ci mila să-i fie,
Toțu *Sânta Mărie*.
In haină alésă,
Haină de mătășă,
La masă chită,
Masă înflorită,
Șede și scrie
Maica Marie
Pre cei vii și pre cei morți
Și-și însamnă a lor sorți.
Rogă-mi-te tu de ea
Cola viilor s'o ia,
Doră ea s'o îndura
Și'ntre vii te-o însemna.
Dară ea nu s'a 'ndura
Intre vii a te scria ;
Căci cola i s'a împlut
Condeul și l'a pierdut.
Dar tu rogă-mi-te bine
Să te ia în rațu cu sine,
Dacă nu mi te-ai rugat,
Când a 'ntrat
Scrisorea'n sat (2).

(1) Credința Rom. din Câmpulung, com. de Burduhosu, stud. gimn. și a celor din Baia în Moldova, com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(2) Simeone Mangiuca, Calindaru pe an. 1882. Brașov 1891. p. 131—133.

Un fragment dintr'un alt bocet din comitatul Torontal ne spune în privința pomului, respective a mărului, următoarele:

Sus mai în sus
Sus la răsărit
Măr mare, 'nflorit
Sub măr cine șede?
Sfinți
Și duchsfintii.
Lucru ce lucra?
Ei se sfătuia,
Pământ împărția,
Loc ei îi făcea
Cât în brațe-a strânge,
Cu spate-a cuprinde (1).

În fine, un altu treilea bocet, totu din *Banat* și anume din comitatul Caraș — Severin, ne spune mai alesu cu privire la fântâna ce se află lângă măr precum și despre ângerii, cari sunt trimiși de Dumneșeu să momescă sufletul, și despre Sân-Petru cu care se sfătuesce câtu are să dea celui repausat, acestea:

Mergea N. mergea,
Mergea câtu mergea
Până-mi d'ajungea
La mijlocu de cale,
La lină fântână,
La locu de hodină.
Când mi-și d'ajungea
Pe scaun ședeu
Și 'napoi căta,
A plânge 'ncepea.
Dumneșeu-lu vedea
Cu sfântul seșu Petru.
Ângeri mâna

De mi țil-momia,
Pe drumu mi-lu pornia,
Pe drumu lungu și latu
Napo n'a 'nturnat.
Dumneșeu venia
Cu sfântul seșu Petru
De se *divănia* (2).
Pământu cântăria
Câtu lui ca să-i dea.
Câtu elu cuprindea,
Elu cu spatele
Și cu brațele,
Dumneșeu să-lu ierte! (3)

(1) Gazeta Transilvaniei, Brașov 1891, No. 22.

(2) Divănia = convorbia = consulta.

(3) Com. de dl. Ioan Popovici, învățător.

Ce se atinge în specialu de *Sântă-Maria* precum și despre cërta dintre *môrte și cucu*, unû bocetû din Secadate în Transilvania, numitû « *Cânteculû celû mare*, » care se cântă numai la feciori și fete, precum și la bărbații și nevestele cele tinere, ne spune următoarele :

Colo sus,
Maî din sus,
Sus în pórta raiulû,
Jos pólele cerulû,
Este-o piétră
Nescarâ piétră
Și-o chilie
De tãmâe.
Iar colo cine se vede,
Și pe piétră cine șede?
Șede dômnă Irodie
Și Maică Sântă-Marie
Și totû scrie
Pe hârtie,
Serie viii și cei morți
Serie-mî ómenii chiar toți.
Vii-î scrie
Cu anglie,
Morți-î scrie cu cernélă,
Că de-aceea-î multă 'n țéră.
Dar mama Măriuții
Intr'acolo se porni
Departe 'ngenuhindû
Și de-aprópe totû rugândû
Și din gură cuvîntândû :
— «Drăguță, Sântă-Mărie
Și tu dômnă Irodie!
Scrieți și pe fica mea,
Scrieți și pe draga mea.
Și mi-o scrieți cu viii
Nu mi-o scrieți cu morții!»
—Maica sânt' a cuvîntatû :

Marianû, Inmorm. la Români.

«Prea tare-ai întârziatû
De anglie am gâtatû,
Și hârtie am plinitû
Și condeiuulû l-am pierdutû!»
Maicuța Măriuții
Tare mi se mai scârbi.
Inděrëptû s'o înturnatû,
Căci nădejdea o gâtatû,
Totû plângëndû și suspinândû
Și din ochi lacrimi vërsândû.
Și-a casă dac'a sositû
Pe Măriuța gâtitû ;
Spatele și brațele,
Ochiî și sprîncenele,
Spatele î-orû putređi,
Brațele î-orû muceđi.
Colo sus
Maî în sus
Este o grădină 'nflorită
Cu multû focû e ocolită,
Cu multû focû, cu multă apă,
Cu multă pará uscată.
Dar nu-î focû ca să te arđă
Și nici apă să te'nece,
Da-î foculû dela măicuța,
Ce arde la inimuța.
In mijloculû grădinii
La marginea fântânii
Este-unû bradû încetinatû
De mulți ómenî blăstëmatû ;
Dar în bradû cine-mî șede?
Șede cuculû și mórtea

12

Și-amândoi se totu certa :
 Care'n lume ar intra ?
 Mórtea din graiü cá grăia,
 Cátră cucü așa ñicea :
 -- «Cucule, vítézule,
 Cucule, voinicule !
 Dă-mi tu mie glasulü tēü
 Să glăsuescū cu elü eü !
 — «Ma, mórte, nu ți l'oiü da,
 Cáci pe mine mi 'nșela ;
 Cá unde tu glăsuesci
 Casele le pustiesci,
 Voinici tineri stingheresci,
 Copilași mici sērăcesci.
 Dar eü unde glăsuescū,
 Ómenii din somnū trezescū,
 Glăsuindü a primăvară
 Să iasă copii pe-afară.
 Și-mi iesü bourei cu boi
 Și pēcurarii cu oi !...»
 Când era mai de cu séră
 Trăgea Maria să móră.
 Când era la mieșü de nópte

Trăgea clopotele tóte.
 Și când era pe la ñori
 Veniaü fete și feciori
 Cu brașurile cu florü.
 Maria din graiü grăia :
 «Dulcea mea, măicuța mea,
 Care mi-ai ruptü inima
 Și dulce tăicuțulü meü
 Și bunü frățiorulü meü !
 Cu toți să v'adunați
 Pentru mine să vē rugați,
 Să rugați pe Dumneđeü
 Pentru suflețelulü meü,
 Cá eü încă m'oiü ruga
 La măicuța Precista
 De dór vē va ajuta
 Și de mine nu-ți uita.
 Și rudele mele tóte
 Să mă ierte după mórte
 Și vecinii mei iubiți
 Să rămăie liniștiți,
 Cáci eü mergü în altă lume
 De unde nu vine nime ! (1).

In fine, unü altü bocetü, totü din Transilvania și anume
 din valea Buiei, culesü de I. P. Vladü, care asemenea tra-
 tēză despre *Sântă-Maria*, sună precum urmēză :

Alei ! mórte grabnică,
 Când în satü tu ai intratü,
 De mine n'ai întreatü.
 Ai luatü satulü de-a rēndulü
 Și casele de-a mēnuntulü ;
 Nicăirea n'ai strigatü,
 Fără la N. ai strigatü :

— Ieși N. N. până afară
 Și nu te-i întórce iară !
 — Ași ieși, nu potü ieși,
 Cáci de ieri nu potü pași,
 Nu mă potü rescumpēră,
 Nicü nu mă potü depártă
 Dela draga mumă mea !

(1) Com. de d-lü I. Georgescu, invēțătorü.

Și-ai strigatū și-a două óră:

— Ieși N. N. până afară

Și nu te-î întórce iară!

— Ași ieși, nu potū ieși,

Căci de ieri nu potū păși,

Nu mă potū rescumpăra

Și nici a mă depărta

Dela dragulū tatălū meū!

Și-ai strigatū și-a treia óră:

— Ieși N. N. până afară

Și nu te-î întórce iară!

— Ași ieși nu potū ieși,

Căci de ieri nu potū păși,

Nu mă potū rescumpăra

Și nici nu mă potū mișcă

De mirosulū brațilorū

Și de mila frațilorū,

De dorulū surorilorū.

Colo sus

Și mai sus

E o chilie de tămăe,

In ea șede *Sânta Mărie*

Și scrie vii cu vii

Și pe morții cu morții,

Scrie viii cu roșelă

Și pe morții cu negrelă

Iar N. N. a alergatū,

In chilie a întratū

Și de dînsa s'a rugatū:

— Alelei *Sântă-Mărie*

Te rogū și pe mine a mă scrie,

Dar mă scrie cu vii,

Cu vii, cu rumeni,

Nu cu morții veșteđii

Și mă scrie cu roșelă,

Nu mă scrie cu negrelă!

— Bucurosū, dragă, te-ași scrie

Și pe tine pe hârtie,

Dar tu mî-ai întărđiatū

Și roșala o-am gătātū,

Dar te-oi scrie cu negrelă,

Că de-aceea-î multă 'n țeră!

Colo sus

Și mai în sus

Este-unū mărū

Și este-unū pěrū,

Din trupina mărului

Până în a pěrului

Este unū patū

Mare, încheiatū,

De scânduri noue de bradū.

Dar în patū ce-î așternutū?

Iarbă verde de pe rîtū,

Peste iarbă

Cârpă albă,

Peste cârpă

Și-o perină.

Dar în patū

Cine-î culcatū?

Iată N. N. s'a culcatū,

Nu s'a pusū să hodinéscă,

Dar s'a pusū să putređéscă.

Dragă floricea domnéscă!

Că nu te duci să 'nfloresci,

Dar te duci să putređesci.

Pe celū délū îndelungatū

Merge-unū carū împovorātū.

După carū cine alérgă?

Mumă-sa, inimă arsă.

— Orî te du, orî te și lasă,

Că de N. N. ești rămasă!

Dumbravă

Dumbravă!

Plécă-ți ramurile

Ca să mă umbresc
Și să hodinesc

Că sunt obosită,
De mörte 'ngrozită (1).

Totü aici se pöte pune și credința acelorä, cari ñicü cã ~~mergëndü omulü pe cea-laltã lume și neputëndü~~ să intre în raiü, unde sunt pomü destüi, ~~sã aibã măcarü~~ pe alü sëü. Scãruța îi servesce spre a se sui în pomü, cârligulü spre a trage cu dînsulü crengile, iar pãseruicele să aibã cu ce să se desfãteze (2).

Și acum sufletulü, dupã ce s'a odihnitü, rëcoritü și sãturatü de ajunsü din pómele pomulü despre care ne-a fostü pãnã aici vorba, plécã cu ângerulü sëü mai departe spre împërãția cerulü.

Cei mai ~~mulți inși~~ înșã credü și spunü cã pomulü, care se duce înaintea mortulü, ~~numitü altmîntrelea și pomulü raiulü,~~ merge în cea-laltã lume, unde se duce și sufletulü. Acolo stã elü apöi vecinicü verde și încãrcatü de tóte bunãtãțile înaintea sufletulü astü-felü cã acesta numai uitãndu-se la frunðele lui cele într'aurite și la fructele lui cele frumöse și galbene ca cãra de pe dînsulü e pururea sãtulü și nici când nu mai flãmãndesce. Iar dacã cu tóte acestea îi vine poftã de mãncare, se sue pe scãruța cea fãcutã din fãinã de grãü și rãzematã de dînsulü, trage cu cârligulü pómele, cari îi placü și culegëndu-le de pe rãmurele le mãnãncã.

Fie-care omü repausatü, cãruia i s'a datü unü astü-felü de pomü are de pomanã în cea-laltã lume unü pomü verde, frumosü și rãmurosü, la umbra cãruia se pöte odihni și rëcori în care, când voesce, se pöte sui și gusta din pómele sale; mai pe scurtü are și elü măcarü atãta umbrã, câtü are pomulü acesta.

(1) «*Șeșetörea*,» fõia poporului românü, redigiatã de Iosifü Vulcanü, an. VI, Buda-Pesta, 1880, p. 36.

(2) Credința Rom. din Stulpicanî, com. de Nic, Cotlarciucã, stud. gimn.

Din contră ómenii, căroră la înmormîntare nu li s'a dusă înainte și dată ună astă-felă de pomă de pomană, nu aă de felă pomă în cea-laltă lume, ci ei staă de-o parte și se uită numai la cei-lalți ómnei, cari aă.

Dreptă aceea părinții, respective némurile cele mai de aprópe ale repausatului, caută ca numai decăt să se ducă ună pomă înaintea acestuia ca să aibă sufletulă sěu în cea-laltă lume pe ce se sui și odihni, și ca nu cum-va pomulă să fie golă, de aceea îlă încarcă cu felă de felă de fructe, și zaharele, ca sufletulă să aibă de tóte bunătățile, să aibă ce gusta, să nu ducă nici când și de nimică doră (1).

Resumăndă cele espuse până aici rezultă că *Pomulă*, ce se duce înaintea mortului, însemnéză :

- a). Pomulă vieții ;
- b). Trecétórea din lumea acéstă în cea-laltă ;
- c). Umbrirea și recrearea sufletului după ce a trecutú prin tóte vămile ; și în urmă :
- d). Pomii raiului saă mai bine đisă însuși raiulă.

În capitolulă despre *Bradă* noi amă vedută că Romaniă puneau înaintea casei mortului ună chiparosă = *cupressus*, care era semnă de mórte, și despre care se credea că o-dată tăiată mai multă nu odrăslesce.

Deci *pomulă vieții* din punctulă întâi, după părerea nóstră, nu însemnéza nici mai multă nici mai puțină decăt cipresulă Romăniloră. Precum cipresulă odată tăiată nu odrăslesce mai multă, totă așa și *pomulă*, care, după cum am vedută, nu e alta decăt o créngă de mără, pěră saă prună,

---

(1) Credința Rom. din Stupca, com. de Alx. Baciú, stud. gimn.—Din Bilca com. de Iustină Cárdeiú, stud. gimn.—Din Balacéna, com. de Mich. Jemna stud. gimn.—Din Costána, com. de Dragoșú Bumbacú, stud. gimn.—Din Mănăstí-óra, com. de Elisabeta Agapi.—Din Fundulă Moldovei, com. de I. Tonigariú, stud. gimn.—Din Cămpulungú, com. de V. Georgiú, stud. gimn.—Și din Baia, com. de Titú Zaharescu, stud. gimn.

nu p^ote să dea nici odată odresle, și după cum nu p^ote odrăslⁱ pomul^u acesta, așa nu se p^ote mai mult^u nimic^u spera și dela cel^u mort^u.

Pomul^u, respective bradul^u, din punctul^u al^u doilea, care servește sufletului de trec^otoare din lumea ac^esta în cealaltă, e de origine cu mult^u mai posterioară.

Lumea n^ostră și lumea cea-laltă cătră care m^ortea mână pe om^u, sunt, după cum arată bocetul^u bănașan^u, despre care am vorbit^u mai sus, despărțite prin «*sorbul^u pământului*,» adică printr'o adâncime care s^orbe sufletele. În acea adâncime crește un^u arbore colosal^u, care servește de trec^otoare între ambele lumⁱ, sa^u, după cum am ar^etat^u mai sus, care-ⁱ servește de scară spre a se put^e sui pe dⁱnsul^u de pe pământ^u până la Dumneșe^u în cer^u.

În acel^u arbore, după bocetul^u bănașan^u, s'au încuibat^u trei fiere dușmane: un^u șoim^u, o vidră și un^u șerpe, cari pândesc^u și amenință bietul^u suflet^u.

Ei bine, acest^u fond^u al^u bocetului din cestiune se află apr^op^e literalmente în făim^osa carte poporană *Varlam^u și Iosaf^u*, atribuită generalmente sântului Ioan^u Damascen^u din secolul^u VIII (1).

Iată partea ce ne interesă din ac^estă carte poporană după traducerea făcută de *Négoe Basarab^u* pe la începutul^u secolului al^u XVI și intitulată «*Înv^eșaturile lui Négoe Vodă*:»

«... Aceștia se asem^enă unui om^u, ce fugia de un^u *inorog^u* și nu putea nici cum să rabde și să stîrpescă strigarea și sb^eretul^u glasului lui cel^u gr^osnic^u și înfricoșat^u, ci tugea tare ca nu cum-va să-l^u ajungă și să-l^u mănânce.

«Așa fugind^u el^u căd^u într'o *gr^opă mare* și dacă căd^u într'insa, află acolo un^u *copaci^u* și se apucă de se urcă într'in-

---

(1) B. P. Hasde^u, Cuvinte din bătrânⁱ, t. II. Bucurescⁱ. 1879, p. 707 — 708.

sulū, și stătū cu picióarele pe nisce ramurī și gândia că va fi în pace și făr'de nici o grijă. Iar dacă se urcă elū căută la rēdęcina aceluī copaciū, și vēdū *doi șóreci*, unulū albū și altulū negru, care rodia totū-déuna aceluī copaciū în care sta elū. Și atáta îlū rosese câtū puțințelū era să cadă jos. Decī căuta în fundulū acelei gropī și vēdū unū *șarpe mare* și grósnicū, ce sufla și eșia din gura lui pară de focū și venia cu gura căscată și cu dinții rīnjiți numai să-lū înghită. Decī iar căuta spre partea în cotro sta elū cu picióarele, și vēdū *patru capete de aspidă*, unde se ivia din malulū acela ce era aprópe. Și căută în sus și vēdū unde pica dintr'o ramură câte o picătură de miere. Și dacă vēdū acea puținea miere uită de a-și mai aduce aminte de acele rēutáři multe ce-lū încunjurase. Adică din afară de acea grópă sta inorogulū gata să-lū mănânce, iar în fundulū gropii rīnjia aceluī șérpe grósnicū ca să-lū înghiță, iar copaciulū în care se urcase era puținelū numai să cadă, iar picióarele și le pusese pre nisce ramurī uscate și putrede și uita aceste rēutáři și greutáři tóte, și se porni spre acea ramură ce pică puținea miere. Acésta este închipiurea celorū ce înșală cu înșeláciiunea lumii aceștia. Adică inorogulū însemnézá mórtea care gonesce să ajungă pre totū némulū lui Adamū (1).»

Aceeași parabolă se află la Arabi în renumita colecțiune *Kalilah va Dimnah*, cunoscută mai mult sub numele de «*Tabulele lui Bidpai*», unde unicornulū e înlocuitū prin elefantū, câte odată prin leū, iar grópa prin puț. Ea este numai puținū populară în Persia și India.

Arborele în grópă cu cele trei fiere, ne este cunoscutū și într'o redacțiune curatū *bogomilică*, conservată într'unū manuscrisulū de pe la începutulū secolului alū XVI, sub titlulū:

---

(1) D-r M. Gaster, *Literatura populară română*. București, 1883, p. 42—43

Прѣтча въ богатыхъ въ болгарскихъ книгѣ (parabola despre cei bogați din cărțile bulgăresci). Aci însă în locū de unū singurū arbore sunt deja doi: unulū cu ramure de argintū și cela-laltū cu ramure de aurū. De asemenea în locū de unū singurū unicornū sunt douē animale: cămilă și leū. Cu alte cuvinte bocetulū bănățenū e mai aprópe de *Varlaamū și Ioasafū* (1).

Pomulū din punctulū alū treilea e asemenea de origine mai posterióră și anume aprocrifo-creștină.

Ca isvorū credinței poporului despre acestū pomū și celorlurū din prejurulū sēū credū că a servitū mai cu sémă «*Viața sfântului Vasile celū noū*», din care reproducemū spre comparare următórele șire:

«Și ne-amū suitū dela aceea (adică dela vama a 24), cu inima bună și amū trecutū *pórta cerului* . . și tînêrulū *portarului* ei ne-aū primitū hucurându-se și a slăvitū pre Dumneđeū, că a trecutū sufletulū meū slobodū de primejdia și de amarii și întunecații dracī ai vêsduhului. Și *ducându-ne în cerū*, se despica și fugia dinaintea nóstră apa care este de-asupra lui și trecêndū noī se întorcea în loculū ei. Și *trecêndū apa aceea* amū ajunsū la óreși care vêsduhū gróznicū și neînțelesū . . . și era de dedesubtulū lui óreși care *tineri prea frumoși* cu mulțime nemêsurată de strălucire îmbrăcați roșii ca rađele sórelui când apune, și pêrulū ca fulgerulū și picioarele lorū albe ca laptele, și fețele lorū ca zăpada. Și vedêndu-mê în mânele sfințilorū ângerī, carī mergeaū împreună cu mine, aū alergatū toți, și se bucuraū împreună de mine și se veseliaū pentru mântuirca mea, bucurându-se că s'aū mântuitū unū sufletū în césulū acela, și s'a suitū *întru împêrăția cerurilorū și mă petrece împreună*, și cânta cântare dulce și veselitóre de a o audei.

---

(1) B. P. Hăsdêu, Cuvente den bêtânī, t. II, p. 708—709.

«Și mergându încă înainte vedu'tam scaunul lui Dumneșu alb înmiițu, și sloboșându rașe ca nișce multe fulgere, și fulgerându lumina tôte părțile acelea, și sătura cu privirea aceea pre toți aceia câți s'au învrednicitu să locușcă acolo.

«Pentru că stașu înainte împrejurulu lui Dumneșu tineri cu brâne de aurù tórte mari și înalți, strălucindu prea frumosu, și erau îmbrăcați cu haine strălucite și de multu prețu . . . Și apropiindu-ne în dreptulu acelu prea înaltu scaunu, . . . cei ce sta înainte la acea înălțime prea luminată au slăvitu pe sfânta Troiță împreună cu noi, bucurându-se pentru mântuirea mea. Și acolo am aușitu unù glasù tórte încetișorù dintru acea înălțime plinù de multă dulcêță și veselie, șicându celora, cari m'au adusù: *Duceți-o întru tôte lăcașurile sfinșilorù, după cum aveți obiceiù, să faceți la tôte sufletele împrejurulu raiulu, și la cele mai de desubtu ale pământulu. De acolo să-lu odihniți în loculù unde m'a rugatu robulù meu Vasile.*

«Deci plecându de acolo, *ne-amù dusù la lăcașurile sfinșilorù . . .* și era întinse în mijloculu raiulu cu unù chipù negritù, cu piramidì cari sloboșiau rașe înfricoșate, locuinșele cele de Dumneșu zidite ale sfinșilorù în loculù verdeșii ceresci, *unde curge isvorulu celù fără de mórte apa și bēutura vieșii, în loculù unde este odihna cea adevērată, unde se hodihnescù sfinșii . . .* și era minunate acele lăcașuri ale sfinșilorù, deosebite cu slava și cu strălucirea, care era zidite de-a drēpta lui Dumneșu deosebite ale fiesce-cărei tagmă a sfinșilorù, ce stașu nouē în veci . . .

«Și mai mergendu în sinulu patriarchulu Avramù, adică în loculù care locuesce, și în lăuntru slavă nepovestită și neveșteșită, și era plinù de dulcêță cerescă, și de *trandafirì minunați și multù mirositori, și de mirēșmă, care este dintre acele flori ceresci*, de care era plinù de veselie prea multă

și prea dulce și sta la focu frumosu și bine potrivitu, și la vėsduhū prea sănətosū și prea dulce, care avea multă frumusețe, și de mare poftă și mângâiere de a-lū vedé omulū. . .

«Și în scurtū *trecēndū tôte, câte sunt împrejurulū raiulū*, și câte sunt întru celea de desubtulū pămintulū, . . . și înconjurāndu-le tôte acestea, m'aū întreatū umulū dintre prea dulcii āngerī, care mē păđia, đicēndu-mī: *ōre scīz, Teodoro, cā astāđi face pomenire cele de patru-đeci de đile ale tale, bunulū tēū părinte Vasilie, după cum pomenescū pe morđi la cele 40 de đile?* Și dintru acēsta am cunoscutū eū ticālōsa cum cā trecēndū 40 de đile de cānd am muritū, am ajunsū la *locuința acēsta, pe care o veđi, care nu este a mea, ci a cuviosulū și duhovnicesculū nostru părinte Vasilie celū incređințatū robū alū Domnului, care este duhovnicescū părinte și a altorū fi* . . . Decī e vremea să mergemū să vedemū locașurile nōstre, pentru cā domnulū meū omulū celū vorbitorū cu D-đeū, bunulū meū părinte Vasilie, a venitū aice mai nainte decāt mine . . .

«Și-am mersū, și-am intratū într'o curte, și era curtea aceea pardosită cu lesepđi cu totulū de aurū și pestrițe în multe felurī, care strălucia. . . . Si 'n acele prea strălucitōre lesepđi de aurū *eraū copaci săđiđi de multe felurī*, și tinerī, și era o mare bucurie să le vadă omulū . . . Și cātāndū la rēsăritū vēđuī înfricoșate palaturī făcute de focū, și înalte fōrte, și aprōpe de acele trepte ale palaturilorū acelora, *sta o masă mare* ca de 30 de cođi de piētră de multū prețū, și se numia smaragdū, care da rađe prea minunate. Și în chipulū ei *era săđitū la rēsăritū unū migdalū prea frumosū*. Și era plecatū *deasupra mesei, ce-o acoperia tōtă* și da mare frumusețe privitorulū (1) . . .

---

(1) Viața sântului Vasile celū nou și înfricoșatele Vămī ale vėsduhulū și drēpta judecată a luī Dumneđeū etc. Bucuresci. Tipo-litografia Dor. P. Cucu, p. 44 — 51.

Comparându acum șirele citate aici cu cele spuse de noi mai sus despre pomu, fie-care pôte fôrte lesne să se convingă că originea credinței române despre pomu de sub punctulū trei nu pôte să fie alta fără numai cele înșirate în vieța acestui sfintu, care e răspândită la poporulū românū acum de pe la finea secolului alū 17-lea, adică cam dela an. 1692, dacă nu cum-va și mai de nainte, și care a datū cu timpulū nascere și la alte cărți și credințe populare (1).

Nu-î vorbă că poporulū, în decursulū timpulū, n'a pututū să se fie strictū de originalū, ci unele le-a lăsatū iar altele le-a adausū. Afară de acēsta e de presupusū că poporulū va fi avēndū cunoscința încă și de multe alte cărți populare, asemenea *Vieții sf. Vasile celui nou*, cari așisderea vorū fi tractându despre atari pomi din apropierea raifulū, și multe le vorū fi luatū și din acelea. De-aice vine apoi că celea ce le spune și crede elū despre pomulū din cestiune nu potū să consune întocmai cu celea ce se cuprindū în *Viața sf. Vasilie*.

Ce se atinge de *Sânta-Marie*, care n'o întâlnimū de felū în viața sf. Vasilie, trebuie să amintimū aici că ea jôcă unū rolū fôrte mare atâtū în literatura poporala scrisă, câtū și în cea nescrisă, prin urmare, nu trebuie nici decum să ne mirămū dacă pe lângă *D-deū* și *Sân-Petru*, portarulū de lângă pórta cerului, pe lângă *sfinți* și *duchsfinți* și pe lângă *tineri cei frumoși*, adică ângerii, cari întimpină sufletulū celui repausatū și-î facū locū în raiu, o întâlnimū și pre dînsa scriindū numele celorū drepti și arētându-le calea spre raiu.

Sântă-Măria, ca maica Domnului, pôte s'o facă acēsta, după credința poporului, mai de grabă decât ori și care altū

---

(1) Gaster, op. cit. p. 439. — Idem, Chrestomatie română, vol. I. Leipzig; Bucarest. 1891, p. LIV și 301.

sfințit. Prin urmare, în cazul de față, ea ocupă locul *sf. Vasilie celu noă*.

În fine credința despre pomu din punctul alu 4-lea se bazează parte pe spusele bisericiei noastre dreptmăritore, care ne învață că *pomulū*, ce se duce înainte mortuluī, însemnă *Raiulū* din care au fostu scoși afară protopărinții noștri, dar în care petrece acum sufletul mortuluī, apoi și *pomulū cunoscinței binelui și alū rēului*, din care a mâncatū Adamū și Eva în contra poruncei d-đeesci, căreia a urmatū mórtea, de care este cuprinsū repausatulū, însă numai pe unū timpū scurtū, de ore-ce Is. Chr. prin mórtea sa a biruitū mórtea și ne-a dobânditū raiulū, a căruia iconă este pomulū și 'n care petrece acum sufletulū mortuluī (1); parte pe «*Apocalipsulū apostolului Pavelū*,» care ne spune, între multe altele, și acestea, că «după ce-a vėđutū iadulū ilū duse iar înainte luī Chr. de-lū blagoslovi și-lū trimise în raiū, unde sunt multe feluri de pomi și sub toți pomii sunt paturi, decī îi dede și luī unū patū de se odihnī, și vėđū de-acolo binele și rēulū la care va merge și la judecată (2).»

---

(1) Juv. Stefanelli, Liturgica bisericiei ortodoxe-catolice. Bucuresci, 1886. p. 149.

(2) Gaster, op. cit. p. 361.

XV.

P R Ă N Ț I Ș O R U L Ț .

Prânțisorul și *cinișora* sunt usitate mai cu sémă în *Banat*, unde se facă îndată după ce móre cine-va, și anume : *Prânțisorul* totă-deauna până la amiazi, iar *cinișora* după amiazi.

Prânțisorul și *cinișora* se facă până la nouă zile după eșirea sufletului, când apoi celă saă cea de pe urmă se scóte afară din casă de se mănâncă.

În cele optă zile d'întâi după eșirea sufletului, *prânțisorul* se face de regulă după răsăritul sórelui, cam pe la *amprooră*, iar *cinișora* înainte de apunerea sórelui, adică pe la *chindie*.

Atătă pentru prânțisoră câtă și pentru cinișoră se facă 3—5 turtițe din făină bine cernută de grâu saă și de cucuruză (porumbă, păpușoiă) de mărimea după voința și puțința celui ce le face, nici când însă mai mari de $1\frac{1}{2}$ dm. în diametru.

Cea d'întâi dintre cele cincă turtițe se menesce lui Dumneđeă, a doua st. Archangelă, adică morții, a treia Maică Domnului, a patra mortului de curéndă repausată, iar a cincea și cea de pe urmă unei dintre rudeniile ce a murită cu puțină ceva mai înainte de acésta.

După ce s'au coptu turțițele acestea se punu pe o *sinie* (1) așternută cu unu *masaniū* (2) curatū. La mijlocū se pune unu paharū cu apă curată și ne 'ncepută, apoi nisce legume de dulce ori de postū, după cum e și timpulū, cari sunt asemenea fierte anume spre acestū scopū.

După ce s'au pusū turțițele, paharulū și legumele pe sinie, se chiamă, dacă repausatulū e de genū bărbătescū, nisce băeți până la 7 sau 10 ani, iar dacă repausatulū e de genū femeescū, nisce fetițe asemenea până la 7 sau 10 ani de bētrāne și li se dă prânșișorulū sau cinișóra, astū-felū pregătītă, ca să o mănānce (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-óră în Todiresci este datinā că, îndată după ce móre cine-va, să se pue pe ferēsira de cătrā amiađi douē pahare pline: unulū cu apă curată, iar altulū cu vinū sau rachiū, unde se lasă până după scóterea mortului din casă; când se scóte mortulū se caută la pahare, și din care paharū e mai deșertū, dintr'acea bētură se crede că cere mortulū ca să i se dea de pomānă. Decī în cele trei dimineți și șeri dīntāi după înmormīntarea mortului se chiamă unū sēracū sau și unū vecinū și i se dă în loculū acela, unde a muritū cine-va, fie'n patū sau jos, fie unde va fi, să mănānce și să bea din acea bētură, ce a cerut' o mortulū (4).

Afară de acēsta e de notatū că în cele mai multe părți

---

(1) *Sinie* se numesce o masă rotundă făcută din lemnū în forma unū *tā-nierii* (talgerū, farfurie) cam de unū metru în diametru de mare și cu mijloculū oblu, iar *tórtele* de asupra mai *scunde* de cum e mijloculū de desubtū, va să dică după istețimea maestrului strungarū.

— Mai de multū se aflaū *sini* mai la fie-care țeranū din Banatū, cari le puneau de cinaū de pe dinsele și afară în curte (ogradă). În timpulū de față siniile nu se prea vėdū așa de adese-orī.

(2) *Masaniū* = față de masă.

(3) Com. de d-lū Iosifū Olariū, invēț. în Domanū.

(4) Com. de Ionū Avramū, stud. gimn.

ale Bucovinei, cât stă mortul în casă, este datină de a se da celor ce vin să-l vadă, cu deosebire însă sărăcimii, câte un pahar de rachiu și câte o bucațică de pâne de sufletul repausatului.

În unele părți din *Transilvania*, precum bună-ora în Orlat, *Cina mortului* se dă asemenea în trei seri de-a rândul, după îngropăciune, și anume în fie-care sora se chiamă la un bărbat mort cât trei bărbați, iar la o femeie cât trei femei, cărora li se pune ca *pomană* fiertură de dulce ori de post, după cum este și timpul, precum și câte un colac împletit în trei.

Pomana acesta se pune de aceea, ca pe de-o parte să se ierte mortului păcatele, iar pe de altă parte să aibă și el *aburi*, adică căldură sau jertfă în cea-laltă lume, căci aburii din mâncări se rădică ca jertfă pentru sufletul mortului (1).

În fine, în alte părți din *Transilvania*, precum în ținutul Năsăudului, este datină de a se face în a doua sora după repausarea cui-va, așa numita «*Cina de apoi*», care este împreunată cu unele cemonii religioase ce se 'ndeplinesc de către preoți și cei-lalți funcționari bisericesci (2).

---

(1) Com. de d-l Rom. Simu, învățător.

(2) Com. de d-l T. Simonu,

XVI.

P R I V E G H I U L Ū.

Corpulū fie-căruī omū, care a repausatū de mórte naturală, stă de regulă trei zile și două nopți neînmormintatū.

În aceste două nopți decī, câtū stă mortulū în casă, se face în tóte părțile locuite de Români, așa numitulū *priveghiū*, la care se adună o mulțime de ómeni: bărbați și femei, tineri și bătrâni, mai cu sémă însă vecinii, amicii și némurile repausatului (1).

Priveghiulū, care duréză de cum începe a se îngâna ziua cu nóptea și până ce răsare sórele, se face după credința poporului, din mai multe cause, dintre cari unele sunt hasate pe experiența de tóte zilele, iar altele pe închipuire saū pentru că așa aū apucatū din moși-strămoși.

În cap. VI. am spusū că luminele, cari se aprindū în prejurulū mortului și mai alesū cele trei dela capulū acestuia

---

(1) Frâncu, op. cit. p. 173: «În serile cele două de înainte de înmormintare se face la casa mortului așa numitulū *priveghiū*.»—Rom. Simū: «Paza de nópte, care o facū mai cu sémă bărbații în totū timpulū, câtū se află mortulū în casă, se numesce *priveghiū*.»—T. Simonū: «În ceea ce privește *priveghiulū*, acesta pe unele locuri se face numai odată, iar pe alte locuri de două ori și anume în prima și a doua séră după repausare.»

se lasă ca să ardă și și noapte până după scóterea mortului din casă. Prin urmare ómenii adunați ca să *privigheze* sunt în prima linie îndătoriți a lua sémă de luminele ce ardă ca să nu se stingă sau să se aprindă ceva dela dînsele și să se întempe apoi vre o nenorocire. Iar în casă, când mortul n'ar fi murit, ci numai amorțit sau leșinat, și s'ar întempla să dea semne de viéță, să aibă cine a-i sta mână de ajutoră ca să nu se nenorocéscă sau să se înspăiminte și apoi într'adevăr să móră. În fine și pentru aceea, ca căsenii, cari de regulă sunt nu numai fórte întristați, ci tot-odată și fórte osteniți de munca și alergătura ce au avu'to pentru pregătirea celor trebuincioase de înmormintare, să aibă măcar cișce-va timpă a dormi și a se recrea.

Adevărata origine a priveghiului însă credă că trebuie căutată parte în timpurile cele mai depărtate și mai întunecóse ale anticității, parte în legenda bogomilică reprodusă mai sus în cap. IV, care ne spune că Diavolul, sub pretextă că corpul omenesc ar fi proprietatea sa, ar voi ca numai decât să pue mâna pe dînsul.

De aici vine apoi că nu numai Românii din *Bucovina*, ci și cei din *Transilvania* priveghiază tótă nóptea pre cel mort ca să nu se apropie cine nu-i bun de dînsul (1), iar cei din *Țéra-Românéscă* îl păzesc ca să nu vie *strigoii* la el (2).

Și fiindă-că cel ce póte priveghia dela apusul sórelui și până la răsăritul acestuia, fără ca să dormă de loc, acela face o *sărăcustă*, adecă privegherea lui i se socotesce de o faptă fórte bună și primită înainte lui Dumneđu (3).

---

(1) Com. de d-lú Rom. Simú

(2) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 18.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú

mai departe fiindcă sufletul mortului, după credința celor mai mulți, vede și aude toate cele ce se petrec în jurul său și se bucură de prietenia ce-o arată cei ce-l cercetază (1), de aceea, cum începe a se întineca, toți din toate părțile, mic și mare, tânăr și bătrân, prind a se aduna la casa repausatului și a aduce, mai cu seamă însă cei mai înaintați în vârstă și cu deosebire femeile, câte o lumină de ceară în mână, care se aprinde și se pune apoi să ardă măcar cât de puțin la capul mortului, anume ca acestuia să-i fie luminos în cea-laltă lume (2), unde, după părerea unora, domnesce numai întuneric (3).

Lumincle aduse la priveghiuri cari n'au apucat a arde de tot, se strâng și 'n cele mai multe părți din Bucovina se dau oamenilor ca să le fie aprinse în mână, pe când se prohodesc mortul.

Cum s'au adunat mai mulți inși și fie-care și-a împlinit datoria sa de creștin, făcându-și cruce, rostind un « *Tatăl nostru* » pentru iertarea păcatelor celui repausat și s'erutându crucea sa și icóna de pe pieptul acestuia, pe care unii pun și câte o monedă ca să-i înlesnesc trecerea *vămilelor*, vine unul dintre nemurile cele mai aproape ale repausatului și cinstește pre toți cei adunați câte cu un pahar de băutură și câte cu o bucășică de pâine sau mălai, după cum a fost și starea materială a repausatului (4).

Fie-care primind cele ce i se închină mulțămescă zicându: « *Dumnezeu primescă! . . . . fie de sufletul celui repausat!* »

Mai pe urmă, după ce s'au adunat acum toți câți au avut să se adune, și după ce fie-care a fost cinstit, cei ce au venit cu scop ca să privegheze totă noaptea, ca să

---

(1) Com. de d-lu Av. Macoveiu din Bădeuți.

(2) Pretutindene în Bucovina.

(3) În Rădăuți com. de d-lu Av. Macoveiu.

(4) Veđi și Frâncu, op. cit. p. 174.

nu le fie uritū și ca să fie neîntreruptū deștepți până dimineață, începū unii dintre dînșii, mai alesū cei mai bătrâni, a spune povești și a glumi, alții a juca în cărți și iarăși alții, și mai alesū tineretulū a face o mulțime de jocuri, cari de cari mai comice.

În unele părți din *Bucovina* și cu deosebire în o sémă de sate dela munte unii feciori, cari sciū fôrte frumosū a ȓice, cântă din fluerū. iar alții bucină și trîmbiță dândū prin acésta de scire, că unulū dintre Români i-a părăsitū; în alte părți atâtū din *Bucovina* câtū și din *Transilvania* cantorii bisericeii precum și alți inși, cari sciū ceva carte, citescū psaltirea și alte cărți sfinte.

În *Moldova*, județulū Sucéva, și anume în unele comune de prin munți, precum bună-óră în Négra-Șarului, în timpulū «șeȓătorilorū», cari se facū la casa mortului spre distra-gerea rudelorū supérate, adecă în timpulū «priveghiului», se aducū douē saū mai multe buciume de stână și din timpū în timpū iesū afară din bărbați, cari suflândū în acele buciume, scotū unū buciumatū jalnicū sêlbatecū. La cei mai fruntași, mai alesū la tineri, pușcă. De asemenea, unulū saū mai mulți cu fluere mari cântă jalnicū la capulū mortului, saū dacă-i vara, la feréstra din dreptulū mortului, stândū în picióre pe prispă (1).

În unele județe din *Țera-Românescă*, precum bună óră în județulū Argeșū, plasa Oltulū și județulū Putna, plasa Vrancea, este obiceiulū ca la priveghiū să se facă și focū în ograda casei mortului, și împrejurulū focului acestuia să se jôce apoi diferite jocuri (2).

Jocurile cele mai însemnate, cari le cumoscū eū până a-

---

(1) «Șeȓetóre», Fălticeni, 1892, p. 39.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 18.

cuma și cari sunt usitate a se juca de tineretū la acéstă ocașiune, sunt cele următóre:

Ciuștea. Se iea mai întâi și 'ntâi unū ștergarū saū și altă pânzătură, se împletesce câtū se pôte de strânsū și apoi se înodă la capete. Ștergarulū acesta, astū-felū împletitū, se numesce în cele mai multe sate din Bucovina *ciuște* saū *șiuște*, iară în unele, precum bună-óră în Stupca, *motrósca*. Se punū apoi mai mulți feciori și fete, rarū când și băieți, într'unū cercū jos pe pămîntulū golū orī și pe unū așternutū de lăicere saū țoluri, cu picîórele spre mijlocū și lipiți strînsū unulū lângă altulū. Picîórele, de regulă, li se acopere cu unū lăicerū, cu unū sumanū saū și cu unū altū obiectū. După acésta unulū, care se numesce *conducătorulū ciuștei* saū a *motróscei*, se pune în genunchi în mijloculū cerculū și începe a căuta ciuștea, care e ascunsă la unulū dintre jucători. Dar pe când o caută elū în colo și'n cóce, pe atunci unulū dintre jucători, scoțendū repede ciuștea și strigândū «*ciuști*», îi arde una peste spate cu dînsa. Conducătorulū se întorce de grabă să vadă cine l'a lovitū. Lovitorulū însă, cum l'a lovitū, petrece cu cea mai mare repejune ciuștea pe sub genunchile celorlălți jucători, cari, la rîndulū lorū, o petrecū mai departe strigândū «*ciu! ciu! ciu!*» saū «*ciuș! ciuș! ciuș!*» și n'o scotū afară până ce nu le vine bine, ca din noū să-lū lovescă peste spate. Astū-felū trece ciuștea neobservată dela unulū la altulū. Conducătorulū trebuie s'o pândescă ca mâța pe șórecū și de-ī succede a pune mâna pe dînsa, iese din mijloculū cerculū și'n loculū sēū trebuie acum să între și să stea acela, la care a aflatū saū mai bine ȃisū a prinsū ciuștea. Cu câtū mai multū se muncesce conducătorulū, fără a afla întru a cărui mână e ciuștea, cu atâta mai multe lovituri capētă peste spate, și tocmai întru acésta se cuprinde mieȃdulū joculū. Astū-felū se

părăndeză cu toții, câți au început a se juca ; fie-care trebuie măcar o dată să devie conducătorul ciuștei (1).

În *Țera-Românească* jocul acesta se numește «*mișca*» (2), iar în Moldova *țușcă* și se joca ca și în Bucovina. Iată cum ni-l descrie A. Lambrioru.

Țușca este un ștergaru împletitu foarte virtosu ; jucătorii se punu rôtă împrejuru, în timpu ce unul dintre dinșii stă în mijlocu ; după ce s'au așezatu astu-felū începe a purta țușca cu mare repejune și taină unul delatulu, iar celu din mijlocu trebuie să ghicescă unde e, căci de câte ori greșese, primesce câte unu numărū de lovituri până ce în sfirșitu nimerese și atunci celu găsitū cu țușca îi iea loculū. Acestea se petrecu ori în tindă la lumina opaițuluī, ori afară la lună (3)». . . . .

Cuvintele *ciuște*, *șiuște* și *țușcă*, despre cari ne-a fostu vorba, credū că staū în strinsă legătură pe de-o parte cu adv. *ciuști* și *țuști*, din locuțiunile «*ciuști în colo*, *ciuști în cōce*,» sau *țuști în colo*, *țuști în cōce*,» cari se aplică unu omū sau unei vietăți, care sare dintr'unu locū într'altulū și mai alesū care dispare foarte iute de'naintea ochilorū ; pe de altă parte cu pasērea nocturnă, numită *ciușū* sau *știoiu* lat. otus brachyotus, strix brachyotus, germ. din Sumpfeule, care, după credința poporuluī, e vērū primare cu cucoveica și ca atare prevestitorū de rēū și nenorocire (4).

---

(1) Joculū acesta e celu mai răspanditū în Bucovina.

(2) «Romānulū literarū» an. I. Bucuresci 1891. No. 18. p. 141: «Mai lângă ușă câte-va fete și câți-va flăcăi de prin mahala jocū cărți pe sărutări. În fundū împrejurulū altei mese, o aliă grupă de flăcăi se jocū cu *mișca* (o batistă sau o petică împletită în douē), ale cărei lovituri tari, indesate, dureroșe, nu se asemēnū de locū cu săruturile dulci și aducētore de doruri din partea cealaltă. Palmele înegrite și îngroșate de muncă staū roșii de loviturile ce curgū mereū.»

(3) Op. cit. p. 152.

(4) Marianū, Ornitologia t. 1, p. 227 și 228.

Buvna. De-a *buvna* sau *bufna* se j^ocă b^ăe^și și copile, mai adese-orⁱ însă feciorⁱ și fete. B^ăe^și j^uc^ătorⁱ se pun^u *rotiș^u* pe scaune sau pe un^u pat^u. Unul^u dintre dⁱnșⁱi iea o n^ăfram^ă și o *înv^ăl^ătuce* sau *împletes* în dou^e, iar capetele le *înodă* ca să nu se deslege. N^ătrama ast^u-fel^u *împletit^ă* și *înodat^ă* se numesce *buvn^ă*. Se alege apoi unul^u dintre dⁱnșⁱi, care se *înd^ătoresce* ca să iea s^ema at^ât^u de buvn^ă cât^u și de dⁱnșⁱi ca să nu vorb^es^că. Dup^ă aceea pune fie-care un^u deget^u pe un^u genunchi^u de-al^u unui b^ăiat^u. Cel^u ce p^ăze-sce buvna *ține* acum: «Ce sb^or^ă?» Ceⁱ-l^ășⁱ numesc^u un^u fel^u de pas^ere sau alt^ă vietate, care le vine mai de grab^ă în minte. Și dac^ă vietatea numit^ă sb^or^ă, atuncⁱ cel^ui ce i-a pronunțat^u numele nu i se *înt^empl^ă* nimic^u. Din contr^ă, dac^ă vietatea respectiv^ă nu sb^or^ă, și n'^a r^ădicat^u, nemijlo-cit^u dup^ă pronunțarea numel^ui s^eș^u, m^âna în sus, ceea ce fie-care trebuie s'^o fac^ă, atuncⁱ fie-care îi d^ă cu buvna la palm^ă, dic^end^u: «*cum fac^u alșⁱi, f^ă și tu!*» (1)

Fetele și feciorⁱ se j^ocă de-a buvna ast^u-fel^u: se pun^u cu toșⁱ *rotiș^u* iar la mijlocul^u lor^u se pune pe un^u scaun^u sau și pe un^u alt^u obiect^u un^u t^enc^u de c^ărșⁱ de joc^u. Fie-care are să r^ădice c^âte o carte, și dac^ă unul^u dintre dⁱnșⁱi r^ădic^ă o inim^ă trebuie s'^o puie de grab^ă la inim^ă, dac^ă r^ă-dic^ă de verde o pune la nas^u, dac^ă r^ădic^ă de cruce o înalț^ă în sus, iar cel^u ce r^ădic^ă de dob^ă cap^et^ă dela fie-care ju-c^ător^u cu buvna la palm^ă. Cel^u ce-ⁱ d^ă la palm^ă *ține*:

Buvna, buvna, buvnuliș^ă,
Care bate p^ălmuliș^ă!

Uit^ând^u vre-unul^u dintre ceⁱ ce d^ă la palm^ă a rostⁱ cu-vintele acestea, atuncⁱ cap^et^ă și el^u la palm^ă. Și tot^u aș^a se p^ăr^end^ez^ă p^ân^ă ce nimene nu face nicⁱ o greș^el^ă (2).

---

(1) Usitat^u în orașul^u Suc^eva.

(2) Usitat^u în satele Balac^ena și Tiș^euș^u.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, jocul acesta se numește «*de-a puha*» și «*de-a-merța*» și se jacă ca și «*de-a-ciuștea*.» Iată cum ni-l descrie d-l T. Simonu:

«*Puha* se face astu-fel că un ștergaru sau altă bucată de pânză de formă oblongă, se înodă în formă de ghemu. Acestu nodu însă se face numai la un capetu încatu se pote mânua cu ușurință și e forte acomodat de-a lovi pre alții.

«Feciorii și fetele, ba chiar și ómenii însurați de curându și copii mai mari se punu jos în casa mortului, formându unu cercu. Numérulu acestora nu e stătoritu, ci elu depinde dela lărgimea casei, unde e mortulu. Acești jucători se întocmescu astu-felu: fie-care stă cu spatele cătră periteria cercului formatu de dinșii, iar picióarele ce sunt îndreptate cătră centrulu cercului așa, încatu, dacă cerculu e micu, picióarele se întâlnescu în centru și sunt ca și rađele unui cercu. Picióarele dela genunchi sunt pușinu rădicate în sus ca să se potă purta *puha* pe sub dinsele. În mijlocu se punu învélitori (șoluri sau altu soiú de lepedeué) așa că picióarele tuturorú sunt acoperite. Acum se pune unulu în mijloculu cercului, iar cei-lalți pórtă unulu dela altulu *puha* și când li se oferă ocașiunea binevenită lovescu pre celu din centru, iar acesta se năzuesce a afla la care-va *puha*, și dacă-í succede, atunci acela, la care a aflat'o, are să mérgă în centru, iar celu din centru îi ocupă locul.»

Sub *buvnă* sau *bufnă*, numită în unele părți din Bucovina și *puhá*, înțelegú Românii mai pretutindene pasérea nocturnă, care se chiamă lat. *bubo ignavus*; *strix bubo*; germ. Uhu, Schuhu, Buhu, Buhuo.

Precum despre *cucoveică*, mai cu aceeași înfiorare și temere aúdimu pre Români forte adese-orí vorbindu și despre *buvnă*.

Șipetulu sau strigátulu *Buhei* sau *Buvnei*, în cele mai multe

casuri, și mai alesă când se aude acésta în apropierea unei case, prevestesce, după credința poporului română, mórtea unui dintre căseni saă altă nenorocire neașteptată.

Mare nenorocire prevestesce acésta pasere și atunci, când țipetulu ei celă înfiorătoră se aude ăia. Așa se ăice că, când cântă ea ăia, e semnă de mórte și de bóle rele, precum: holeră, ciumă saă o scumpete fórte mare. Iar când cântă tómna de timpuriă prin sate e semnă de bătălie, în țera aceea unde cântă (1).

Din cele espuse resultă deci, după părerea nóstră, că joculă *buvna*, *bufna* saă *puha* simboliséză paserea prevestitóre de mórte cu aceleași nume, după cum simboliséză și joculă «*ciuștea*», descrisă mai sus, pe *ciușă*, care e asemenea o pasere prevestitóre de mórte.

Merită a fi însemnată aice încă și aceea, că dela cuv. *buvnă* și *bufnă* s'au formată în decursulă timpului și verb. *a buvni* = a lovi: ce te *buvnesci* de mine? = ce te lovesci de mine? — nu mă *buvni*; apoi *buvnită* — ă = lovită, pălită, și *buvnitură* = lovitură, pălitură.

Léfa. Acestă jocă se aranjază astă-felă: se ia o draniță și se cîoplesce la ună capetă mai lată, iar la celă-laltă mai îngustă, dându-i-se forma unei lopățele, care în satele din Bucovina: Badeuță, Bilca, Ropcea și Mușința, precum și în Rădășeni din Moldova se numesce *léfă* (2), iar în satulă Stupca din Bucovina *léscă*.

Se pună apoi mai mulți inși, fete și feciori, rótă împrejurulă unuia, care stă în picióre într'ună ungheră de casă

(1) Mariană, Ornitologia t. I, p. 208 — 209.

(2) Dict. de An. Pletosă. — În unele sate din Bucovina și Moldova, precum bunăoră în Fundulă-Moldovei și Rădășeni, se numesce *léfa* și o lopățică mai mică cu care se *tăpșesce* saă *tepșesce* mămăliga înainte de ce se răsörnă din cîaună pe fundă, iară în alte sate o lopățică cu multă mai mare și mai jungă în códă cu care se rade povidla de pe căldarea în care se fierbe. În fine, ună munte de pe hotarulă Fundulă-Moldovei din Bucovina se numesce *Lefele*.

saŭ șede pe o laiță și căruia unŭ altŭ feciorŭ îi ține mânele la ochi ca să nu vadă nimicŭ. Pe când celŭ din mijlocŭ e ținutŭ de ochi, pe atunci unulŭ dintre jucătorii îl lovesce cu *léfa* peste spate. După ce a fostŭ lovitŭ îl lasă de ochi anume ca să ghicescă cine l'a lovitŭ. Dacă ghicesce, ocupă celŭ ce l'a lovitŭ loculŭ său, iar elŭ îi ține ochii, de nu ghicesce, e din nou lovitŭ cu *léfa*, și cu câtŭ mai greu ghicesce, cu atâtŭ mai multŭ și mai desŭ e lovitŭ până ce trebuie să ghicescă. De multe ori celŭ din mijlocŭ ca să nu vadă nimicŭ și să nu prindă de grabă pe celŭ ce l'a lovitŭ, se pune cu fața în jos spre o laiță saŭ unŭ scaunŭ.

Inelușulŭ. De-a inelușulŭ saŭ *inelulŭ*, numitŭ altmintrelea și *de a veriga* (1), se jocă așa: se strângŭ mai mulți copii, une-ori chiar fete și feciori, la unŭ locŭ și punându-se unulŭ dintre dînșii cu fața la pământŭ, cei-lalți înșirându-se împrejurulŭ lui, pune fie care câte unŭ degetŭ pe spatele celui ce stă cu fața la pământŭ. După acesta iea unulŭ unŭ inelŭ și umblândŭ cu dînsulŭ de vr'o câte-va ori pe deasupra degetelorŭ, îl pune în urmă pe degetulŭ unuia și după ce l'a pusŭ ȳice :

Inelușŭ
Invêrtecușŭ
Pe-a cui degetuțŭ te-am pusŭ?

Celŭ ce stă jos trebuie să ghicescă pe-a cui degetŭ se află pusŭ inelulŭ și dacă ghicesce trebuie să se puie acela, la care s'a aflatŭ inelulŭ, cu fața la pământŭ, iar celŭ ce l'a aflatŭ, luândŭ inelulŭ, face și elŭ ca și premergătorulŭ său cu dînsulŭ.

În unele sate din contră toți jucătorii, câți voescŭ a se juca *de-a inelulŭ*, se înșiră într'unŭ cercŭ, ascundŭ apoi unŭ

---

(1) Inelele cele simple și lătărețe se numescŭ în Bucovina de regulă *verigi* sing. *verigă*.

inelū în palmele unuia, și punū pe unulū să-lū caute. Celū ce caută țice:

Fă-te, drace,
Nu te face
Scót'inelulū și-lū dă 'n cóce!
Scóte unu
Scóte dóue
Scóte nóuē
Scóte câte-ți place ție,
Iar pe unulū mi-lū dă mic!

Celū ce l'a aflatū ilū ascunde din noū, și'n loculū lui trebuie să-lū ascundă acum acela la care l'a aflatū (1).

Luminărica. Mai mulți băieți și copile, ori feciori și fete, puindu-se pe scaune, forméză unū cercū saū se așeză în douē șire și anume: băieții saū feciorii într'unū șirū, iar copilele saū fetele în altū șirū, astū-felū ca amēndouē șirele să vie față în față. Iea apoi unulū dintre jucători o surcică, țandură ori unū bețisorū uscatū saū unū paū și aprinđendu-lū la unū capētū ilū dă vecinului sēū. Acesta, luāndū bețisorulū saū țandurica aprinsă, care se numesce în unele sate *Luminărică*, iar în altele *focușorū*, ilū daū mai departe. Și totū așa se părăndéză din mână în mână până ce se stinge. Acela, la care s'a stinsū *luminărica*, e supusū unei pedepse, care constă de regulă intru aceea că trebuie să sărute pe toți cei-lalți jucători, fără a lua în considerare etatea și sexulū, și anume dacā e băiatū saū feciorū sărută pe copile și fete în față, iar băieților și feciorilorū le sărută mâna. Totū așa trebuie să facă și copilele saū fetele, la cari s'a stinsū *luminărica*.

Ilaritatea produsă prin repejunea cu care caută fie-care

---

(1) Usitatū în satele Țișeuțū și Drăgușanca din Bucovina.

să petrecă și să dea mai departe *luminărica* sau *focușorul* din mână, face ca jocul acesta să fie foarte atrăgător (1).

Mănăstioara. Șase sau opt feciori se pun umăr la umăr într'unu șir stând în picioare, iar unu alu șeptelea sau alu nouălea, care e mai sprinten, se sue de-asupra pe umerile celor doi dintr'unu capăt și stând cu unu picior pe umărul unuia, iar cu celălalt pe alu altuia, formeză *mănăstirea*. După acesta unul dintre jucători strigă :

—Unde-ați văduț voi vre o mănăstire fără de clopot ?!

Atunci unul care face pe *pălimar* caută să amăgască pe unu băiat ca să fie *limba la clopot*. Și cum l'a amăgit îl ție în brațe și-l dă feciorului, ce stă pe umerile celor doi. Acela, prindându pe băiat de cap sau de urechi, adică cum îi vine la socotela, îl ține în aer.

Nemijlocit după acesta se vără pălimarul între feciorii cei doi, cari țin clopotul pe umerile lor, și prindându limba, adică băiatul de picioare, începe a-l sgații și trage în colo și'n coce, spunându că trage clopotul. În același timp alți doi inși, dintre cari unul dize că e *popă*, iar altul *dascăl*, încep a cânta. Băiatul, la rândul său, durându-l capul, respective urechile, începe a striga, și așa se face o gălăgie ca aceea, că toți cei de față încep a rîde în hohote. Pe urmă, sub pretext că s'ar fi dogit clopotul și din cauza acesta nu pot să-l tragă mai mult, dau drumul băiatului, care, vedându-se scăpat, nu se arată mai mult în acea sêra printre feciori (2).

În Munții apusenî ai *Transilvaniei* jocul acesta se numesce «*limba de clopot*» (3).

Clépsa. De-a *clépsa* se jôcă în modul următor : se pun

---

(1) Usitat în satele Badeuți, Tișeuți și Bosanci și în orașul Sucéva.

(2) Jocul acesta e usitat în satul Fosanci.

(3) Frâncu, op. cit. p. 174.

mai mulți băieți într'unu șir. Unul dintre dânșii ține pe celă dintâi de ochi, iar altul dinapoi îi dă o *clépsă*, adică o palmă peste spate. După ce a căpătat *clépsa* îi dă drumul și elă trebuie să caute pe celă ce *l'a clepșită*, și de-lă găsesce îlă apucă de capă și-lă pune în loculă sēu, iar de nu-lă nimeresce mai căpăta o *clépsă*, totă așa până ce nimeresce pe celă ce *l'a clepșită* (1).

Capra. Ună fecioră ieă o secure și légă da muchia acestoia două linguri, cari aū să închipuéscă urechile și córnele caprei; iar sub muche pușină lână lungă, cari are să închipuéscă barba. După acēsta întórce ună cojocă pe dosă, îlă pune pe spate, vîră toporiștea în una din mânecele cojocului, care însemnéză grumazulă caprei, și astă-felă apoi intrândă în chipă de capră în casă prinde a sbieră și a face felă de felă de bazaconii, încătă sunt siliși să rîdă toți ceī ce se află în casă, până chîar și casnicii, cari de altmintrelea sunt fórte supērași. Unii dintre ceī de fașă, vėdēndă că capra sbēră prea tare îi spună să nu sbere, ci să se ducă mai bine la mortă și să-lă bocéscă. Ea nu răspunde nimică, ci ducēndu-se lângă mortă începe a da din capă, făcēndu-se că-lă bocesce. După acēsta spună unii că i-e sete. Unulă se duce și-i aduce o strachină cu apă și i-o dă să beă. Capra móie barba în apă și dândă din capă stropesce pe toți căși se află în apropierea ei. Ceī stropiși începă a striga pe dînsa și-a o alunga. Capra mai sbēră, ce mai sbēra, și apoi eșindă afară se desbracă.

Craiulă. Se înșiră mai mulți inși, fete și feciori, împrejurulă unei mese și pună mânele una peste alta. După acēsta

---

(1) Joculă acesta e usitată în satulă Balacéna.—Cuv. *clépsă* = palmă, e fórte usitată în Bucovina. Dela acestă cuvintă s'a formată verbulă a *clepși* = a pălmui, a bate; adj. *clepșită-ă* = pălmuită, bătută; subst. *clepșită-ă* = pălmuită: ce voesce *clepșitulă* saū *clepșita* acēsta dela mine? În fine *clepșită-ă* = bătută la capă, prostă, năucă.

începe unul a număra dela 1—9 trăgându în același timp la fie-care numărătură câte o mână începându de desubtă; acela, a căruî mână se trage ultima órá, e alesu ca *craiu*. Atunci unul dintre jucători strigă «*craiu*»! Iar Craiul întreabă: «*pe ce stai?*». Acela: «*pe ce mă-î arunca!*» Craiul dice mai departe, dacă jucătorul e fecioru: «Du-te și sărută pe cutare fată, saũ mânia cutărei femeî orî babe, orî icóna de pe pieptul mortului,» — saũ îi dă altă poruncă, prin care crede că ar puté face pre cei de fațá să ridă. Dacă e o jucătoare, adică o fată, îi poruncesce bună órá să mérgă și să sărute mânia cutăruî moșnégu saũ cutărei femeî, saũ pe cutare fecioru, iar la urmă să-lu sărute și pe dînsul, adică pe craiu. Apoi strigă altul: «*craiu!*» și totu așa merge jocul mai departe, fiindu fie-care îndatoritú a împlini orî ce i-ar porunci craiul (1).

Móra. Cinci flăcăi închipuescú *móra*. Doi inși aducú unú scaunú și puindu-lu în mijlocul casei se culcă cu fața în jos pe dînsul, astú-felú ca să vie cu capulú la capetele scaunului, iar cu picióarele la mijlocú, ținendu în același timp fie-carele câte o *lefa* de draniță în mânia. După acesta doi inși îi acopérú cu unú țolú ca să nu se vadă. Unú alú cincelea, făcendu-și barbă și mustețe de lână saũ și de cânepă. ungendu-se cu funingene pe obrazú și îmbrăcându-se cu unú cojocú întorsú pe dosú, dice că e morariú. Fiindú toți gata, *móra* se pornesce și începe a măcina, mișcându-se cei de pe scaunú neîncetatú și bătendu cu *lefele* în picióarele scaunului, în timpú ce cei-lalți doi inși scutură țolulú. Iară morariulú bătendu în drepta și în stânga la pene, se face focú și pară de mânie că nu umblă *móra* bine. Totú atunci alți feciori vinú unulú câte unulú și dicú că aũ de măcinatú ba orzú, ba grău, ba secară, etc. (2).

---

(1) Usitatú în Vicovulú-de-sus.

(2) Usitatú în Bilca, com. de Iust. Cárdeiú.

Cămila. Se lĂgă doi băeți spate la spate cu o curca, se pune unĂ cojocĂ întorsĂ pe dosĂ peste dĂnșii, sĂ ia o botĂ și puindu-se într'insa o  lă i se dĂ unuia dintre cei doi băeți ca sĂ o ție, și astĂ-felĂ formĂzĂ o *cĂmilă*. UnĂ alĂ treilea bĂiatĂ se lĂgă la capĂ ca unĂ *turcĂ*, ia unĂ bĂțĂ în mĂnĂ în locĂ de paloșĂ, se sue cĂlare peste cei doi, se duce astĂ-felĂ în casĂ, unde e mortulĂ, și, fĂcĂndu-se cĂ e strĂinĂ, spune cĂ vine din Turcia, cĂ n'are bani de cheltuĂlĂ, și cĂ din pricina acĂsta trebue sĂ-și vĂndĂ *cĂmila*. UnĂ bĂiĂtĂ din casĂ se face negustorĂ și ținĂndĂ într'o mĂnĂ o pungĂ plĂnĂ de sticle, petricele saĂ cuie, țice cĂ-sĂ galbeni, și ĂntrebĂ cĂtĂ cóstĂ cĂmila cĂ elĂ ar cumpĂra-o. TurculĂ rĂspunde:

— O mie de galbeni!

— O mie ceri tu? — țice mai departe negustorulĂ, — bine! . . . dar sĂ vedemĂ mai ĂntĂi  ri de scie cĂmila juca:

— F rte bine j cĂ! — rĂspunde TurculĂ.

— AșĂ vr  sĂ v dĂ!

— Haide cĂmilĂ la jocĂ! — strigĂ acuma TurculĂ cĂtrĂ cĂmilĂ.

CĂmila începe a juca.

NegustorulĂ se bucurĂ de acĂsta și-Ă dĂ 500 de galbeni.

TurculĂ o lasĂ cu 900. NegustorulĂ  i dĂ 300 și totĂ așA se cob rĂ în jos pĂnĂ ce ĂjungĂ la două parale. TurculĂ, cĂnd aude acĂsta țice:

— De cĂt oi  da-o cu două parale, mai bine o ucidĂ și o aruncĂ în rĂpĂ! — Și cum rostescce cuvintele acestea, sc te paloșulĂ și lovesce cu dĂnsulĂ pre cĂmilĂ dreptĂ în capĂ, adicĂ în  lă și cum se stricĂ  la, cei doi bĂieți deauna se trĂntescĂ jos, fĂcĂndu-se cĂ a peritĂ cĂmila, iar negustorulĂ  i dĂ atĂtĂ pre dĂnșii, adecĂ cĂmila, cĂt și pre TurcĂ afarĂ (1).

În VicovulĂ-de-sus, districtulĂ RĂdĂușului, joculĂ acesta se

---

(1) AcestĂ jocĂ e usitatĂ în orașulĂ Suc va.

numesce «*de-a calulă*» și se jocă astă-felū : Se lĂgă doĂ feciori spate la spate, Ăncinși ambiĂ la unĂ locĂ cu unĂ brĂu saĂ funie. In capulĂ unuĂ se pune o Ălă mare Ăn locĂ de cușmă. Se acoperĂ apoi ambiĂ peste capĂ cu unĂ țolĂ, și unĂ alĂ treilea, ca stĂpĂnulĂ calulĂ, ĂncalecĂ punĂndu-se Ăntre spetele celorĂ doĂ. UnĂ alĂ patrulea se tace a prinde calulĂ de cĂpĂstru și a-lĂ duce Ăn casă, iar calulĂ, ĂnrĂndĂ Ăn nĂuntru rĂnchĂzĂ, bate din picioare și asvĂrle, cĂutĂndĂ a lovi pre cine-lĂ va ajunge. DucĂtorulĂ țice atuncĂ :

Feri ! ferĂ ! feresc-te lele !
CĂ-i cam cu nĂravurĂ rele
Și te-a lovi Ăn mĂsele
Și-i rĂmĂnĂ fĂr'de ele !

Apoi bĂtĂndĂ Ăn tașca, ce o are peste umĂrĂ, strigĂ :

— Cine cumpĂrĂ ! . . . . cĂtĂ dĂ ? . . . . trei sute face calulĂ ! . . . . cine dĂ mĂi multĂ ? . . . .

ĂnvĂrtĂndu-se și tropotĂndĂ cu calulĂ cei din casă daĂ sic-care cĂte ceva, ĂnsĂ totĂ reducĂndĂ prețulĂ, pĂnĂ ce ajungĂ la unĂ banĂ.

CĂlĂrețulĂ totĂ restimpulĂ acesta domolesce calulĂ neĂncetatĂ, țicĂndĂ : prr ! prrr ! prrr !

AtuncĂ vĂndĂtorulĂ : «decĂt cu atĂta, mĂi bine i-oiĂ crĂpa capulĂ ! . . .» și cum rostescce cuvintele acestea, lovĂndu-lĂ cu bĂțulĂ Ăn capĂ, Ăla cade tĂtĂ hĂrburĂ jos.

Cu acestea se Ănceie joculĂ, și calulĂ iese afarĂ.

In *Transilvania*, districtulĂ NĂsĂudulĂ, joculĂ acesta se chiamĂ «*de-a vaca*» și se face așĂ :

ToțĂ cĂțĂ se aflĂ la priveghiĂ rĂmĂnĂ Ăn casă, numai doĂ ĂnșĂ iesĂ afarĂ. UnulĂ dintre aceștia se face *vacă* Ăn acestĂ modĂ : cĂ celĂ-laltĂ grĂmĂdesce pe dĂnsulĂ atĂtea vestminte, cĂte cugetĂ cĂ le va putĂ suporta, iewa apoi o Ălă, o umple cu cenușĂ și legĂnd'o la gurĂ, o pune pe capulĂ celui de-

venitū vacă, legând'o ca să nu cadă, și așa vinū apoi ambii în casă. Celū devenitū vacă intră plecată cu mâsurile în jos, iar celū-laltū îlū mână din dărăptū cu o vergeluță. Ajunși în casă întrebă celū ce conduce vaca :

— Nu cum-va ați cumpăra o vacă ?

— Vomū cumpăra, dar ce ceri pe dinsa ? — răspundū cci laltī.

— 3 fl. răspunde conductorulū.

— 3 fl. nu-ți vomū da! . . . dar, de cum-va îți e de datū, dă-ni-o cu 4 fl.

— Cu 4 fl. nu voiū da-o, ci, de cum-va vi-i de cumpăratū, dați-mi 2 fl. 50 cr.

— Cu atâta nu vomū cumpăra-o, ci de ți-i de vëndutū dă-ni-o cu 4 fl. 50 cr.

— Cu 4 fl. 50 cr. nu potū eū să daū o așa vită bună, ci mai bine o pocnescū în capū!»

Atunci lovesce vaca cu unū bastonū și la acéstă lovitură ôla se sparge, iar vaca se prăvale la pămintū, prefăcându-se că móre; mugescce de vr'o câte-va ori, apoi se scólă, iar cei de față isbucnescū într'unū rîsū mare, privindū la vacă cum se scólă plină de cenușa, care mai nainte fusese în ôlă (1).

Păpușelele. Joculū acesta, numitū «*de-a păpușelele*» saū «*de-a băeți*» se jôcă astū-felū : se facū doi copii din dra-niță : unū băiatū și o copilă și se îmbracă în forma *păpușelorū*, în lungime cam de $\frac{1}{2}$ metru. Se iea apoi unū scaunū mai lungū, se punū păpușele pe dînsulū și se acopere cu unū șolū, care spânzură de ambe părțile până în pămintū. După acésta, vărîndu-se unū flăcăū sub scaunū se iea scaunulū și se aduce încetișorū în casă astū-felū ca și celū de sub dînsulū să se pôtă târîi neobservatū, se pune în mijloculū ca-

---

(1) Com de d-lū T. Simonū.

sei, și unul începe a cânta diferite cântece de joc. Celu de sub scaun se întorce cu fața în sus, prinde păpușele de piciore și scoțându-le de sub țol pe de-o parte și pe de alta de sub scaun fără a-și arăta mânele, le jocă în felurite chipuri făcându-le să salte, să se sărute, să se bată, să se coprindă și iarăși să jöce, producëndü prin acésta rîsü celorü de față. In fine, după ce s'au săturatü de jocü, scotü scaunulü dimpreună cu păpușele afară și-lü punü la loculü seü de unde l'au luatü (1).

Rădicarea. Se ieaü ðece flăcăi și unulü dintre dînșii se culcă pe o laiță saü pe unü scaunü cu fața în sus, iar cei-lalți nouë înșirându-se împrejurulü lui ðicü:

Suntemü de toți nouë frați,
Din tötă lumea-adunați,
Hai să-lü bîzîimü
Și'n sus să-lü svîrlimü!

După ce rostescü cuvintele acestea pune fie-care câte unü degetü sub celü culcatü jos și așa îlü rădică förte uşorü în sus.

E de'nsemnatü că, dacă arü fi mai mulți orî mai puțini decât nouë flăcăi și de n'arü ðice toți de odată cuvintele de mai sus, de-arü greși numai o singură literă, atunci, după credința poporului, nu arü puté nici decum rădica pre celü de jos (2).

Moșnegulü și baba. Doi feciorî mergü în tindă saü în altă casă și, ungëndu-se cu funingine, se travestescü în haine cotrențöse și comice. Unulü se face *moșnegü*, punëndu-și barbă de călți și o cușmä ruptă saü întörsă pe dosü în capü iară celü-laltü se face *babä*. După acésta vine mai äntăi baba în casă, dä bună vremea și se rögă de găzduire. Apoi

---

(1) Com. de d-lü V. Turturénü, preotü.

(2) Acestü jocü, usitatü în satulü Bilca, mi l'a comunicatü Iust. Cârdeiü, stud. gimn.

se aude moșnegulū tușindū prin tindă. Baba se ascunde sub masă saū în altū ungheriū. Moșulū gârbovū și cu ghebă în spate, întră în năuntru încetū, găfâindū, tușindū și ținendū o cârjă în mână; la intrare se face a potecni, unulū îlū prinde și-î ajută a se ținé ca să nu cadă jos. După ce-și mai vine în fire începe a istorisi despre pătărăniile câte le-a avutū cu baba, cum l'a lăsatū acésta, și cum o caută de unū timpū mai îndelungatū prin tóte satele și nu o póte afla. Moșnegulū nu prea vede nici nu prea aude bine, de aceea trebue să i se strige tare la ureche. Unulū îi spune că elū îlū va duce la babă, dar pentru aceea să-î lucre ceva. Moșnegulū ȃice că elū póte cosi, face fântâni etc. Celū ce i-a spusū că-lū va duce la babă, îlū pune să coséscă. Moșnegulū se face a cosi cu cârja, ghiontindū în drépta și stânga pre cei din casă, cari se rădică pe lăiți, pe scaune, pe cuptiorū, mai pe scurtū pe unde apucă, numai să nu fie ajunși de cósa moșnegului. După acésta se face că adună, ghiontindū acuma cu cârja pe sus.—Îi mai daū și altele de lucru, și elū iarăși începe a face posne de ale sale. În urmă, celū cé i-a spusū că-lū va duce la babă, îlū iea de mână și ducendū-lū la o față saū nevastă ténéră, îlū întrébă ori de nu e aceea baba lui. Elū respunde, că pare că ar seména, dar nu e baba lui. Cei de față prindū a ríde în hohote. În sfârșitū ajungū și la babă. Moșnegulū, cum o vede, prinde mai întâi a plânge de bucurie, apoi începe a o trage la respundere pentru ce l'a lăsatū, și 'n urmă a o certa și mustra în modulū celorū bētrâni, până ce toți cei de față se satură de risū. Când voesce să iasă moșnegulū și cu baba ca să mérgă acasă, atunci unulū, luândū o lumină, o potrivește astū-felū, că-î aprinde barba. Moșnegulū o stinge și iese afară suduindū. Cu acésta se 'ncheie apoi și joculū (1).

---

(1) Com. de d-lū V. Turturénū.

Mânzulica. De-a Mânzulica se jôcă optü flăcăi. Fie-care flăcău ține în mână câte o carte. 1. e rege, 2. comisarü, 3. doctorü, 4. panțirü, 5. păgubașü, 6. tâlharü, 7. mânzulica și a 8 orariulü, care arată 10 ôre. Comisarulü deschide cartea sa și întrebă: «Care este panțirü» ?

Panțirulü vine, bate la ușa comisarului, și ȃice că elü este polițaiu și-i dă o ciuste în mână.

Comisarulü iea ciuștea și-i dă cincî la palmă ȃicëndü :

—Asta-i léfa ta pe-o lună!...Dacă te-i purta bine, dacă vei păzi têrgulü cum se cade, ca să nu fie nici o pagubă într'insulü, atunci ȃi-o-iü mări léfa. Iară dacă s'a 'ntîmpla să fie vre o pagubă, să vii îndată și să-mî spui!

Panțirulü iese.

Iată că 'ntr'o Miercuri vinü nisce Jidovi la têrgü cu marfă de vëndutü și cu o căruța la care este prinsă o *mânzulică* și tragü pe piéță. Peste unü ciasü vine stăpânulü căruței la panțirü și-i spune că i-a furatü cine-va mânzulica.

Panțirulü merge la comisarü și-i spune că i s'a furatü jidovului mânzulica.

Comisarulü îi ȃice să mérgă în têrgü și să caute câte ciasuri sunt și să iea totü-odată și pe păgubașü ca să-i arate unde are prepusü că i s'ar afla mânzulica și să-i caute numai decât mânzulica. Îi spune tot-odată să iea séma că acuma e nôpte, să nu se atingă de ușa regelü,

ȃă ușa e pe din față
Legată tótă cu ață,
Iară pe din dosü
E legată cu rogozü,
Cum puî mâna pică jos.

Păgubașulü merge pe la case, unde are prepusü că s'ar afla mânzulica, și ajungëndü la una bate să i se deschidă.

Ușa îi arată 10 ore.

Se duce mai departe până dă de tâlharü.

Panțirulū iea pe tâlharū și-lū duce la închisóre și spune comisarului. că a găsitū pe tâlharū.

Comisarulū spune să-lū aducă diminéța ca să-lū tragă la răspundere, să-lū bată și apoi să-lū iea la cătane. Diminéța chîamă pe doctorū ca să-lū cerceteze de póte sluji la óste orī ba.

Doctorulū îlū cercetéză și aflându-lū că e bunū îlū tunde, îlū jură și-lū îmbracă cu unū cîaunū în capū și-i pune o *coromâslă* pe spinare; apoi îlū scóte afară, îlū pune la feréstră de 'naintea casei, și-lū învață să strige «*berdo*». (1) Apoi întrebă pe ómenii din casă:

—Cum stă? . . . bine?

—Ca unū cîne!

respundū aceștia. Și după acésta se 'ncepe joculū din nou(2).

Prîșcala. De-a prîșcala se jócă astū-felū: se iea o bucată de draniță și se despică la unū capétū. Acésta se numesce *prîșcală*. După aceea alege tineretulū pe unulū mai bătrânū. Acesta ține cu mânilé ochii unuia, ca să nu vadă, iară ceilalți îlū croescū cu prîșcala peste spate. După aceea celū bătutū se scólă și dacă póte ghici pe unulū din cei ce i-aū datū cu prîșcala, acela merge în loculū lui. Așa se pârëndéză mai toți câți aū începutū joculū de-a prîșcala. (3)

Sticla 'n grindă. De-a lipitulū sticlei în grindă saū *de-a scurge sânge din grindă* se jócă în următorulū modū: Unū flăcăū iea unū scaunū înaltū așa ca, suindu-se pe dînsulū, să póta ajunge până la grindă. După aceea iea unū han-geriū saū unū altū cuțitulū lungū și o sticlă saū o ulcică plină cu apă, împlântă cuțitulū în grindă și împlântându-lū se face că-lū scapă jos. Dice apoi cătră unulū dintre cei de față

---

(1) *Berdo* dela germ. *wer da*.

(2) Usitatū în Sucéva.

(3) Usitatū în satulū Căndreni.

să-lă rădice de jos și să i-lă dea, că altmintrelea nu póte să slobódá sânge din grindă saũ să lipéscă sticla de acésta. Acela, nesciindă cum merge joculă, și așteptândă cu nerăbdare să vadă cum se va slobodă sânge din grindă, se plécă după cuțitū. Atunci celū ce voesce să slobódá sânge saũ să lipéscă sticla cu apă o întórce repede cu gura în jos și i-o tórănă după capū. Védéndū acésta cei de față abia se potū ținé de rísū. După cuțitū se plécă de regulă unū băiatū saũ o copilă, căreia nu-i este de felū cunoscutū joculū acesta (1).

Měrulū. Se punū rëndū dóue lăiți, pe cari staũ alătorea câte patru inși, ast-felū ca să vie față în față. Se aduce apoi o strachină plină cu mere și se pune la mijlocū. După acésta trebuie fie-care să spue câte o minciună. Acela, care a spusū cea mai mare minciună, dimpreună cu cei ce staũ în rëndū cu dînsulū capétă apoi câte unū měrū. Așa trebuie pe rëndū să spue fie-care câte o minciună (2).

Cióra. Acestū jocū îlă jócă mai mulți inși. Unulū dintre jucători pune mâna pe unū scaunū și apoi rădicând'o în sus, țice «*cióra sbórá 'n sus*». Toți cei-lăiți trebuie să rădice după dînsulū mâna în sus și să țică «*cióra sbórá 'n sus*». Dacă nu rădică mâna la timpū saũ dacă nu rostesc corectū cuvintele de mai sus, atunci capétă dela toți ceia-lăiți cu ciuștea la palmă. Se 'ntêmplă însă adese-orī că celū dintăi numesce unū obiectū, care nu póte să sbóre, țicéndū că sbórá, atunci cei-lăiți trebuie să iea fórte bine séma și numai atunci să rădice mâna în sus și să țică sbórá, când obiectulū numitū întru adevěrū e în stare să sbóre. Dacă greșesc e pedepsitū, băténdu-se cu ciuștea la palmă (3).

(1) Usitatū în mai multe comune din Bucovina.

(2) Usitatū în Bosanci.

(3) Usitatū în Tișeuțū.

Ursulă. Ună fecioră pregătesce două funduri în forma unui talgeră. Vine apoi în mijlocul casei, se pune cu fața la pământ și întinde mâinile înainte câtă poate ajunge. Ună altă fecioră iea ună cuțită și-lă înfige cu vârful în pământ lângă degetele celui de jos. Cuțitul înfipț e *ursulă*, iar feciorulă de jos e *vânătorulă*. Acuma vânătorulă se trage pe vârful degeteloră dela picioră, fără de a eși din locul unde se află, iea în mână ambele funduri și astă-felă stă apoi înbrâncită pe vârful degeteloră dela picioră și răzimată cu mâinile pe cele două funduri. Cu ună fundă trebuie să se întindă și lovindă *ursulă* (cuțitulă) să-lă restorne. Mai înainte de acăsta însă trebuie să răspundă la întrebările ce i se pună. Ună fecioră adică îlă întrebă: «Unde te duci?» — «Se 'mpușcă ursulă!»—răspunde acesta.—«Unde ți-e pușca?... unde ți-e prafulă? unde-ți sunt plumbii și capsele?» — La fie-care întrebare vânătorulă de jos trebuie să arate cu fundulă în mână în acea parte a trupului, unde ar avé să pórte lucrurile întrebate: la umără, la șoldă, la spate, dar neclintindu-se de felă din locă. Arătândă însă la întrebările făcute, e fôrte greă de a păstra cumpăna și a nu căde mai de multe ori jos. La culcarea ursulă, ceea ce trebuie s'ă facă cu fundulă în mână, cade asemenea de mai multe ori, și numai după mai multe încordări îi succede a-lă doborî pe ursă, ceea ce face celoră de față multă hază și risă (1).

Gâsca. Se pună mai mulți flăcăi, fete și bărbați rôtă pe scaune în mijlocul casei. Se alege apoi unulă mai bătrână dintre dînșii, care se numesce *căpitană* sau *gâscariă* și care are să pórte *gâsca*. Acela iea o bucățică de lemnă în mână cu care să bată la talpă și aceea se numesce *gâsca*. După acăsta începe a juca și a descânta *gâsca* dicândă:

---

(1) Com. de d-lă V. Turturénă, preotă.

Astă găscă bătrână
Dela mine din mână
E a lui popa Vladu
Din oraşulŃ BărladŃ,
Care 12 oue s'a ouatŃ
Şi penele Ń-au picatŃ.

La aceste cuvinte celŃ din drepta comandantului Ńice:

— Are gâsca ouŃ?

— Are unulŃ! — răspunde comandantulŃ, dând'o în acelaşi timpŃ mai departe celui dintăi din mâna stângă.

Acela, luând'o în mână, Ńice:

Cine vre să cumpere
Astă găscă bătrână
Dela mine din mână,
Astă găscă a lui popa Vladu
Din oraşulŃ BărladŃ,
Care 12 oue s'a ouatŃ
Şi penele Ń-au picatŃ?

CelŃ ce vrea să o cumpere întrebă:

— Are gâsca ouŃ?

CelŃ ce o Ńine în mână întrebă, la rândulŃ seŃu, pre comandantŃ:

— Are gâsca ouŃ?

— Are unulŃ! — răspunde comandantulŃ.

Acuma celŃ ce o Ńine în mână, întorcându-se cătră cumpărătorŃ şi dându-Ń gâsca, Ńice:

— Are unulŃ!

Acesta iarăşi întrebă: «Cine vrea să cumpere gâsca dela mine? »

Şi totŃ aşa se pörtă şi se vinde gâsca din mână în mână până ce ajunge la două-spre-Ńece oue.

Şi dacă unulŃ în restimpulŃ acesta greşesce a întreba saŃ

a răspunde cum se cuvine, atunci căpitanul, adică purtătorul găștei țice:

— Cutéză de lepădă gășca jos!

— Nu cutez! — răspunde respectivul.

— Indrăsnesce!

Cel care a greșit pune acuma gășca jos în mijlocul jucătorilor.

— Cutéză N. N. de te scólă și ia pe Dumnia-lui de un picior! — țice mai departe căpitanul către un alt jucător, arătându cu mâna către cel care a greșit.

— Nu cutez! — răspunde provocatul.

— Indrăsnesce!

Acela se scólă și rădică pre cel care a greșit de un picior.

— Cutéză de ia gășca de jos! — țice căpitanul mai departe către cel provocat.

— Nu cutez! — răspunde acela.

— Indrăsnesce!

Provocatul rădică gășca.

— Cutéză și-i dă D-sale 12 gășce la talpă, — țice căpitanul iarăși.

— Nu cutez!

— Indrăsnesce!

Acela îi dă 12 gășce la talpă, dară n'are voe să numere, ci numai să strige «*de-a gășca!*» Și dacă implinesce numărul de 12 norocul lui, de nu, capătă și el la talpă asemenea 12 gășce.

Și totu așa prourmează jocul până ce ajungă la 12 ouă.

După această iarăși începe căpitanul a descânta gășca și a țice:

Astă gășcă bătrână
De la mine din mână

| E a lui popa Vladu
| Din orașul Bârlad,

Care 12 oue s'a ouatü
Şi penele I-au picatü.
Ba!... nu e adevëratü
Astă gâscă nu-ı a lui popa Vladü
Din oraşulü Bârladü,
Astă gâscă-ı din Băcăü
Şi stăpânulü ei sunt eü
Şi s'a ouatü câte unü ou
Şi-a avutü douë-spre-đece ouë
Şi-am pus'o şı le-a clocitü
Şi-a scosü doı-spre-đece boboceı,
De-a dragulü să caşı la ei,
Şi după ce mi I-a scosü
Am luatü bobocii 'n pólă
Iară gâsca subsuóră
Şi am dus'o pân'la móră,
Şi am dus'o pe-unü tapşanü
La móra lui Rotopanü
Şi-am lăsat'o acolo
Şi-a venitü vulturulü surü...
Nu s'apuce unü bobocü, doı,
Şi să fugă'ntr'unü fundoıu,
Da elü, mări a apucatü,
Şi în ghiare mı-a luatü
Gâscuşóra cea bëtrână,
Ce I-a fostü mai din demână
Şi mie de trebă bună.
Da mie nu mi-ı de gâscă,
Cum mi-ı de pene,
Că făceamü din ele
Douë-sprece carë de nuele
Şi îngrădiamü Ieşii
Să nu între *plışeşii*,
Îngrădiamü Burdujenii
Să nu între Armenii,
Îngrădiamü Şeptelicii
Să nu între calicii,
Îngrădiamü Iţcanii

Să nu între Țiganiı,
Şi îngrădiamü totü cutulü
Ca să nu între mutulü.
Dară nu mi-ı de pene,
Cum mi-ı de piele,
Că o damü la dubälariü
Şi făcea douë-sprece săftiele,
Şi o damü la ciobotariü
Şi făcea papuci din ea
Şi îi damü la domnişóre
Şi mi-ı purta în picióre,
Şi-atuncı nu 'umbla desculţate
Ci mi-ar fi'mblatü încălţate.
Dar nu mi-ı de piele,
Cum mi-ı de picióre,
Că făceamü din ele
Douë-sprece reşchitóre,
Le damü fetelorü fecióre
Să le aibă 'n şeđetóre.
Dară nu mi-ı de picióre,
Cum mi-ı mai alesü de capü
Că făceamü unü comănacü
Şi-lü puneamü lui N. în capü.
Şi nu mi-ı nicı de capü,
Cum mi-ı de ochi,
Că făceamü dintr'ınşii *plochii*
Şi-ı puneamü
Pe drumulü împërătescü
Şi mergeamü
În ąile de serbătóre
Pe lângă ei la primblare.
Şi nu mi-ı de ochi,
Cum mi-ı de botü,
Că făceamü din elü unü podü
Şi-lü puneamü la Badeuţü
Să trecă la Rădăuţü.
Şi nu mi-ı de botü,
Cum mi-ı de nasü

Că făceamū din elū unū basū,
Și nu mi-ī de nasū,
Cum mi-ī de limbă;
Că făceamū din ea o drimbă
Și-o damū la o domnișoră
Să-mī cânte o doinișoră.
Și nu mi-ī de limbă,
Cum mi-ī de gâtlanū
Că făceamū unū flueranū
Și-lū vindeamū unū ciobanū.
Dar nu mi-ī nici de gâtlanū,
Cum mi-ī de rîndă,
Că din rîndă
Făceamū 12 putine de brîndă
Și le damū la brîndari să vîndă.
Dar nu mi-ī de rîndă,
Cum mi-ī de mațe,
Că din mațe
Făceamū 12 cărnațe
Și le damū la cărnățari
Să le vîndă la drumari.
Și de nu făceamū cărnațe
Făceamū 13 gheme de ață
Și le damū la cojocari
Să cósă cu ele
Pieptare și cojocelē

Pentru fete tinerele
De séma drăguței mele.
Dar nu mi-ī de mațe
Cum mi-ī mai alesū de fiere
Că făceamū 12 putine de miere
Și le damū la negustori mari
Să le vîndă la hoștinari.
Da mi-ī de fiere,
Cum mi-ī de plămâie
Că făceamū 12 alămâie
Și le damū la băcălie
Să le vîndă;
Nu mi-ī de plămâie,
Cum mi-ī de maiū,
Că din maiū
Făceamū unū buhaiū
Și 'n tîrgū îlū duceamū
Și-acolo îlū vindeamū
Și mă 'mbogățiamū
Heuca, heuca
Pe sub ceuca,
Ceuca c'unū pocrișū (1) în capū,
C'unū șoricū (2) pe după capū,
C'unū talgerū de brînză în buze,
Na-ți și ție de semênță (3).

Leuca. Joculū acesta e usitatū în comunele din *Vrancea*, unde se jócă mai alesū împrejurulū foculū, despre care am amintitū mai sus. Elū se începe cu cuvintele următore:

Ce-ī sus, mēi?
Luna, stăi!

(1) *Pocrișū* se numesce unū felū de tálgerelū cu care se acopērū ólele cu smêntână și cele ce fierbū.

(2) *Șoricū* se numesce pielea de pe porcī, după ce aceștia se tae și se pârlescū.

(3) Usitatū mai alesū în *Sucéva*.

Da din c6ce?
Leuca înt6rce;
Te-ai întors6
Dă-te jos!

În tot6 timpul6, c6t6 se j6c6 acest6 joc6, fl6c6ii Ńi fetele se bat6 cu 6uŃca, iar un6 flueraŃ6 c6nt6 «*c6ntecul6 priveghiului,*» pre care îl6 not6m6 aicea dup6 cum l'a c6ntat6 din fluer6 un6 cioban6 din comuna TichiriŃ6. Asemenea c6ntec6 nu se afl6 dec6t la locuitorii din Vrancea. Iat6-l6 (1):

The musical score is written in a single system with six staves. The key signature has two flats (B-flat major), and the time signature is 2/4. The melody is composed of eighth and sixteenth notes, with a consistent rhythmic pattern. Trills (tr) are placed above the final notes of the first, third, and fifth staves. The piece ends with a double bar line and a fermata on the final note of the sixth staff.

(1) Burada, Inmorm. pag. 18-19.

Șubetulū. Acesta asemenea e usitatū numai în *Țera-Românească*. Elū se face astū-felū:

Cum inopteză se umple ograda, unde e mortulū, de băețandri, moșnegi și neveste.

Facū unū focū de găteje în mijloculū ogrădiī și apoi se punū pe nebunii.

Când palalaia focului începe să vânture în șuviți, făcendū să salte umbrele fără capētū ale corpurilorū celorū adunați în tôte părțile, atunci trei sau patru mai sdraveni apucă de-odată unulū pe altulū de pólele cămeșiī și începū a încura în fugă tótă ograda, cântândū pe unū glasū și pe o măsură câtū le ieă gura:

Cine jócă șubetu,
Că-mi e dragū ca sufletu!

Șirégulū se lungesce iute.

Atunci ocolescū foculū în fugă.

Toți facū ochi câtū pumnulū.

Odată capulū și cōda se resucescū în locū, trăgēndū lanțulū prin pară.

Pe celū ce cade în păcatulū ca să vie pe focū, trebuie să sară pe jaraticū ca și când ar juca *bătuta*.

Atunci stoluri de hohote se ridică din tôte părțile.

Când scapă nu-lū ajungī nici cu pușca.

În chipulū acesta însă, când se jócă *șubetulū*, mulți se pârlescū (1)

Butea cu curechiulū. Acestū jocū, usitatū în *Transilvania*, districtulū Năsēudului, se face astū-felū:

Unulū, care este mai puternicū, șede pe unū scaunū său, după cum se află în casele poporului de rēndū, pe o laviță. La acesta în pólă se pune unū altulū, asemenea de constituție corporală voinică, care se îmbrățișeză de cătră

---

(1) Veđi «Romanulū» an. XXXIV. Bucuresci, 1890. No. din 1/15 Martie.

celu dintăi cu mânele peste pieptu. Totu așa și celu de-alu doilea ține în pôlă pre unu alu treilea și așa mai departe.

Primulū, adică celu ce șede pe scaunū saū pe laiță, semnifică *butea*, iară ceia-lalți *căpăținele de curechiū*.

Unulū însă e liberū, și acela apropiându-se de *bute* ȃice:

— Am venitū să-mi dai o căpățină de curechiū!

— Despre mine numai de vei puté scôte, căci e fôrte înghețatū; — răspunde *butea*.

Atunci celu ce a cerutū dela *bute* o căpățenă de curechiū, apucă de mână pre celu din urmă, care șede în pôla altuia, și dacă-i succede a-lū scôte din mânilorū-lalți, cari totu se încordă de-a resista desfacerii, vine și a doua ôră și ȃice:

— Vinū să-mi mai dai o căpățină de curechiū!

Butea îi răspunde ca și mai sus.

Acuma, atâtū acesta câtū și celu ce l'a scosū mai nainte, se 'ncordă a scôte din mânilorū-lalți iar pe ultimulū, adică pe acela care mai nainte fusese penultimulū.

Astū-felū se continuă joculū acesta până ce în urma urmelorū tragū și rădică cu toții *butea* de pe scaunū (1).

Măța orbă. Acestū jocū, usitatū asemenea în districtulū Năsăudulū din *Transilvania*, se face așa:

Unuia dintre cei de față la priveghiū i se lęgă ochii cu o năframă, așa ca să nu vadă nemică. Cei-lalți umblă prin casă, și celu legatū la ochi, care se numescé «*măța orbă*», umblă ca să prindă pe vre-unulū. Celū prinsū devine apoi «*măța orbă*», i se lęgă adică și lui ochii; și așa mai departe (2).

În *Moldova* joculū acesta se numescé «*baba orbă*» (3) și se face tot așa, ca și 'n *Transilvania* și *Bucovina*.

---

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) Burada, *Inmorm.* pag. 18.

Albele, sunt usitate mai ales în *Transilvania*, comuna Sâncel.

Se crépă unŭ lemnişorŭ rotundŭ, ca degetulŭ de grosŭ şi totŭ atâtŭ de lungŭ, tocmai pe la mijlocŭ; o jumătate a aceluia se însemnă cu cruce (†), érá ceia-laltă cu numărulŭ cincî (V). Jumătăţile aceste de lemnişorŭ, numite *albe*, le aruncă apoi fie-care pe rëndŭ şi după cum se aşézá pe masă i se ascrie celui ce le-a aruncatŭ şi pedépsa, care constă din bătae la palmă (1).

Afară de jocurile înşirate până aici se mai jócă încă şi multe altele, a cărorŭ procedură însă nu ne-a fostŭ până acuma cu putinţă a o afla, bună-órá ca *cristei*, *foi*, *scrófa*, *palma furatá* etc., apoi jocurile gimnastice ca *ciurulŭ*, şi multe altele cari sunt usitate în Munţii apusenî ai Transilvaniei (2), apoi *halea-malea*, *de-a mijórca*, cari sunt usitate mai cu sémă în România (3), şi cari se jócă nu numai la priveghiŭ, ci şi la alte ocaşuni.

Astŭ-felŭ, unŭ istorisindŭ diferite poveşti şi anecdote, alţii jucândŭ diverse jocuri, se privighiază mai fie-care mortŭ, de cum înseréză şi până ce se face çiuă, când se depărtéză fie-care la ale sale, mulţămindŭ celorŭ de casă pentru bėutura şi gustarea ce le-aŭ dat' o în decursulŭ priveghiului çicendŭ: «Dumnedeş primescă. . . . să fie de sufletulŭ celui repausatŭ, pe care Dumnedeş să-lŭ ierte şi să-lŭ primescă întru împărăţia cerului!»

---

(1) Com. de d-lŭ Rom. Simŭ, invêţ. în Orlatŭ.

(2) Frâncu, op. cit. p. 174.

(3) Burada, Inmorm. p. 18.

XVII.

S T Ă L P I I.

În cele mai multe părți locuite de Români este datină ca în decursul priveghiului, pe lângă jocurile usitate la această ocaziune, să se cetască și «*stâlpi*» pentru cel răpus.

Sub cuv. «*stâlpi*» se înțeleg evangheliile celor patru evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan, cari se cetesc de către preotul local, iar cetirea evangheliei numai a unui singur evanghelist se numește *un stâlp* (1).

În unele părți ale *României* este datina ca preotul să cetască stâlpii de cum se așază mortul pe masă și până ce se scote din casă spre a se duce la gropă (2). Datina această însă atârnă mai mult de la averea mortului; cine n'are cu ce plăti se mulțămesc și cu mai puțină cetanie (3).

În unele părți din *Moldova* și anume în unele sate din

---

(1) Burada, Inmorm. p. 18. — Com. de d-lu Rom. Simu invet. in Orlatu, Transilvania.

(2) Burada, Inmorm. p. 13.

(3) Lambrioru, op. cit. p. 152.

județului Sucevei, plaiul Muntele, se cetescă une-orî nemijlocit după ce s'a așezat mortul pe masă sașă pe laiță. Cum vine preotul cetesce mai întâi canonul de eșirea sufletului, face apoi ectenia morților sașă panachida până la sfârșit, și pe urmă se pune la capul mortului sașă pe un pat și cetesce câte un *stâlp* (evanghelist) (1).

În alte părți, tot din *Moldova*, este din contră datină ca preotul să cetescă stâlpii în odaia mortului la lumina a două sfășnice cu lumînări gróse de cêră, după puterea mortului, numai în decursul priveghiului, pe când tineretul își petrece în tindă la lumina opaițului, orî afară la lună (2).

În *Bucovina*, unde sub cuv. *stâlp* se înțeleg numai cele 12 evanghelii ale învierii (3), era mai înainte asemenea datină ca preotul să-i cetescă în decursul priveghiului și pentru fie-care *stâlp* căpêta câte un leu șainu. De vr'o 40 de ani în cóce însă datina acêsta s'a casat mai pretutindene.

În timpul de față preoții din Bucovina nu cetesc în vremea aceea, cât stă mortul în casă, nemică alta, dóră numai atâta că unii îi fac câte o *panachidă*. Dar și acêsta o fac de regulă numai la ómenii cei mai avuți și cu vază în sat.

În locul preoților însă cetesc dascălii psaltirea și anume tot-deauna nóptea, adică în decursul priveghiului, la capul mortului, și în patru restimpuri, cari asemenea se numesc *stâlp*. După fie-care stâlp, care conține câte cinci caftisme, dascălul face câte o mică pausă.

În Vicovul-de-sus, districtul Rădăușului, la fie-care pausă se aprinde toiagul de pe pieptul mortului, și bocitó-

---

(1) Dict. de S. Sa părintele Lateșu, preot.

(2) Lambrioru, op. cit. p. 152.

(3) Com. de d-lu Av. Macoveiu, preot.

rele, câte sunt de față, se pună pe rëndü de bocescü, însă numai în casă, nici când afară, sub cuvintü că nóptea nu e bine a boci afară. După ce încetéză bocitórele de bocitü, toiagulü se stînge, și dascälulü iarăși începe a ceti stâlpulü următorü, și totü așa face elü până ce sfârșese toți stâlpü de cetitü (1).

Ca și'n Moldova, așa și'n Bucovina, tineretulü, dacă se află în una și aceeași casă, n'are voe să se jóce în timpulü cetirii stâlpilorü.

În fine, trebuie să mai amintimü încă și aceea, că stâlpü. ce se cetescü la acéstă ocașiune, ca și evangheliile, ce se cetescü în decursulü *stărilorü*, cari asemenea se numescü în unele părți ale Bucovinei *stâlpü*, și despre cari vomü vorbi în unulü din capitolele următóre, însemnézá *vămile* de pe cealaltă lume, iară cetirea lorü în decursulü priveghiului se face cu scopü ca celü repausatü să póta mai lesne trece prin aceste vămü.

---

(1) Com. de d-lü V. Turturénü, preotü.

XVIII.

Ț O R I L E.

Sub cuv. *Țori* se'nțelege o specie anumită de bocete, cari sunt cunoscute și usitate, după cât știu eu până acuma, numai în *Banatü*, și cari se cântă nemijlocitü înainte de revärsatulü său pe la revärsatulü Țorilorü și mai alesü în prima diminēțä după repausarea unui feciorü, a unei fete saü a unei neveste tinere (1). Numirea lorü le vine așa dar parte dela Ținele *Țori*, cari se invöcă spre deșteptarea celui repausatü, parte dela timpulü când se cântă. Iar cântarea saü bocirea lorü se esprime prin verbulü *a striga*, mai rare ori *a cânta*. De aici vine apoi că în unele părți acțiunea acestei specii de bocete se numesce *strigätulü* (2) saü *strigarea Țorilorü* (3), iar în altele *cânteculü Țorilorü* (4).

---

(1) Ioanü Becinégä, «*Țorile*», datine poporale, publ. în «*Familia*» an. XI. Buda-Pesta 1875, p. 568 și 269. — Vióra Magdu, *Țorile*, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*,» an. LIV. Brașovü 1891. No. 22: «*Țorile*, unü genü alü poesiei poporale, care se cântă înainte de revärsatulü Țorilorü la casurü de mörte și exclusivü la fete, la neveste și la junü.»

(2) I. Becinéga, *Țorile* publ. în op. cit. p. 268.

(3) Aurelü Iana, «*Jalea Romänului*,» credințe și datinü, publ. în «*Familia*» an. XXVI. Oradia-mare 1890, p. 546.

(4) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 82.

În șirele următoare reproducem numai *Đorile* proprii, adecă numai acele bocete, în cari se invocă đinele cu acestu nume.

În comunele din jurul Maidanului, și în deosebii în Cacova și Varadia, cum móre cine-va în familie și se lătesce vestea despre casul mortii prin comună, mâne đi în đori, patru, șese orii optu femeii dintre consângenii,— orii și străini,— venindū la casa celui mortū se așeză jumătate la unū colđu și cea-laltă în celū-laltū colđu de-a lungulū casei și începū alternativū a striga *Đorile* cântândū.

Trupa primă cântă cu unū glasū jalnicū — pētrunđetorū strofa întrebătore, iar cea-laltă asemenea cu același glasū răspunde:

— Đorilorū, surorilorū,
Mândrelorū voi đinelorū!
Ian grăbiți voi de điliți
Și pre Ionū ilū întâlniți
Și-lū întorceți înapoi
Să vină elū iar cu voi
L'astă lume luminată,
De Dumneđeū bunū lăsată,
La vântū, plóie și la sóre
Și la apă curgětóre.
— Noii, acum veđi că grăbimū,
Iacă de locū că đilimū
Dar nu'ntórcemū înapoi
Pe Ionū a veni cu noi,
Ci că vremea ne-a venitū
De pornitū la răsăritū,
Unde-unū mērū mândru'nfloritū
De totū că s'a vesteđitū.
—Đorilorū, surorilorū,
Mândrelorū voi đinelorū!
Ce grăbiți voi de điliți
Și pe Ionū ilū despărțiți

De jocuri nejucate,
De lucruri nelucrate,
De florii miroșitóre,
D'albe și rumenióre?
— Noii grăbimū, veđi de đilimū
Nu pe Ionū să-lū despărțimū
De jocuri nejucate,
De lucruri nelucrate,
De florii miroșitóre,
D'albe și rumenióre,
Ci că vremea ne-a venitū
Acum iară de pornitū,
Căci câte florii împupescū
Tóte pe una jălescū,
Și câte în lume înflorū
Tóte lui se'nchinū cu dorū
Și câte din lume trecū
Tóte pe elū mi-lū petrecū.
—Đorilorū, surorilorū,
Mândrelorū voi đinelorū!
Ian grăbiți voi de điliți.
Apoi bine voi să făceți

Pe elu înapoi să 'ntorceți
L'astă lume luminată,
De Dumneșeu bunu lăsată,
La vântu, plóie și la sóre,
Și la apă curgătoare ;
La frați, surori și la mamă,
Carî pe ea cu doru o chiamă.
— Bine, că noi vomu grăbi,
Și de locu că vomu țili,
Dar cine 'n lume că póte
Sa 'mplinésca doruri tóte?
Ce ursita a urđitú,
Și 'n lume s'a împlinitú,
Rémâne nestrămutatú
Chiar și pentru împăratú.
A plânge putemú și noi,
Dimpreună și cu voi,

Plângeți și voi codrilorú,
Mândrelorú pădurelorú,
Plângeți și voi munțilorú
Și voi mândre văilorú,
Plângeți și voi apelorú,
Dimpreună petrelorú,
Plângeți dobitócelorú
Dimpreună lemnelorú,
Plângi tu lună și tu sóre
Când omulú din lume móre,
Plângeți și voi patru vânturi
Din tóte patru pămînturi,
Plângi o lume și alină
Clipa cu suspinuri plină,
Că o stea iar a căđutú
Și din lume a trecutú (1).

In comuna Ecica, comitatulú Torontalú, fetele și nevestele,
carî se adună ca să strige *Dorile*, le cântă mai întâi în
odaia, unde se află mortulú, apoi iesú afară și se sue unde-
va la o înălțime óre-care pe paie saú pe o clae de fênu și
de-acolo le cântă:

— Dorilorú,
Surorilorú,
Unde-ați zăbovitú
De n'ați înfloritú
Și ađi diminéța
Că erî diminéța?
— Noi amú zăbovitú
La Iele-amú plivitú
La Iele cu lacrămi,
Că s'a despărțitú
Têněra Mariuța (2)

(1) Aurelú Iana, Jalea Románului, publ. în op. cit., p. 546.

(2) Aice se pune numele celui repausatú.

De cătră măicuță,
De cătră tăicuță,
De cătră frățiorî,
De cătră surorî? . . . .

Textulă acesta, precum și celū alū celorū-lalte bocete, cari se mai cântă la acéstă ocasiune e însoțitū de o melodie frumósă și duiósă, în câtū stórce lacrimi dela toți cei ce o ascultă (1).

În comunele Domanū și Colnicū din Comitatulū Carașului în Banatulū timișanū se adună de naintea saū sub fe-reștile casei, unde se află mortulū, nouē femeī cântătore, și postându-se aicea începū a striga Țorile ca să ajute ce-lui repausatū dóră se deștéptă,

Că țorile s'aū vėrsatū
Și elū nu s'a deșteptatū,

saū să-lū conducă la locuința eternă, unde nu este rėutate, unde nu e intriga deგრădătore, nu sunt suspine, nu lacrămi de durere, ci viēța eternă.

Femeile adunate, formândū o grupă, începū cu unū glasū armoniosū, dar totū-odată și fórte duiosū a striga Țorile astū-felū :

— Scólă-mi-te, scólă!
Șorióră dragă,
Scólă de te rógă
L'ale mândre Țorî
Pân' de nouē orî
Ca să nu grăbescă,
Ca să nu pornescă
Cu tine la raiū,
La raiū,
La vilaiū,

Unde te aștéptă
Măicuța și tată,
Frați și surorele,
Vėrstnicile tale
La fântāna lină,
La scaunū de-odihnă.
Scólă scumpă dragă,
Scólă de te rógă
Și la sântulū sóre,
Și la vėntū de bóre,

(1) Vióra Magdu, «Țorile», publ. în «Gazeta Trans.» an. 1891. No. 22.

Să nu prea grăbescă
Țori de să-și ivescă,
Pân' te vomă griji
Pân' te vomă găti.
Prânzișorū ți-omū pune
Pâne și legume,
C'ai să mergi departe
Pe căi ne umblate.
Pe căi vei vedé,
Și te-î spăimînta,
Cete de tâlharî
Și de vameși mari,
La vămî când vei trece,
Frică vei petrece;
Dar tu vei lua
Și din sînu vei da
Te-î rescumpăra
Cu nouă crițari
De vameși tâlharî.
Séma bine ıea,
Că tu vei vedé
Pe tatălū celū sântū
Pe scaunū odihmindū.
Elū apă-ți va da
Că dór vei uita
Pe măicuța ta
Și te îndiréptă
Pe mâna cea dréptă,
Pe-unde te vei duce

Iar vei măi ajunge
La pomū înfloritū
La altu 'mpupitū.
Tatălū va cerca
Floricele-a-ți da
Că dór vei uita
Frați și surorile,
Multe némurele.
Scólă scumpă dragă!
Scólă de te rógă
La mândrele Țori
Pân' de nouă orî,
Să măi zăbovescă,
Să nu prea grăbescă
Raze a-și ivi,
Până-ți va veni
Mândrulū ângerelū
Cu celū legănelū
Să te puî în elū.
Atunci să grăbesci.
Să călătoresci
La raiū,
La vilaiū.
Porțile-sū deschise,
Cu făcliî aprinse
Și mesele 'ntinse.
Tu te-î așeza
Cu vinū te-orū uda,
Lumea vei uita (1).

În fine în alte părți ale Banatului «*Țorile mortului*» se strigă (cântă) nu numai după repausarea omului, ci măi vêrtosū după înmormîntarea lui, mâne diminéță în vêrsatulū Țorilorū.

Desdiminéță vinū la casa mortului șese orî optū mueri

---

(1) I. Becinégă, «*Țorile*», publ. în op. cit. p. 268.

cântătoare, cari se împart în două părți (grupe), apoi cu pèrulù despletitù se așeză de 'nainte a casei mortului (orì în curtea casei) de regulă de cătră răsăritù. O parte din muerile cântătoare se așeză într'unù colțù, ceea-laltă în celù-laltù colțù de casă (dar astù-felù în cât se audù și se vedù unele pe altele), și astù-felù așezate strigă Țorile cântându-le. Grupa primă din cântătoare începea a cânta strofa întrebătoare, dar pân' ce cântă grupa acésta, cea-laltă ține secunda (isonulù-sonotândù), după aceea răspunde grupa a doua strofă dătătoare de răspunsù, ținendù grupa primă secunda.

Aceste «*Țori ale mortului,*» când vinù muerile cântătoare pe nesciute (face óre-care din consângenì dispozițiune) în revèrsatulù Țorilorù, și începù a le cânta, facù unù astù-felù de efectù surprindètorù, încât deșteptându-se din somnù începù a plânge toți membrii familiei și toți vecinii, cari audù cânteculù.

Aceste *Țori*, cari se deosebescù de cele citate mai sus numai prin unele versuri și prin melodia în jale, sau mai bine Țisù, cari sunt numai o compilațiune a celorù de mai sus, sună precum urméză:

— Țorilorù, surorilorù,
Mândrelorù, voi Ținelorù !
Ian grăbiți voi de Țiliți
Și pre Ana o 'ntâlniți
Și-o 'ntórceți voi înapoi
Să vină ea iar cu voi
L'astă lume luminată
De Dumneđeù bunù lăsată,
La vèntù, plóie și la sóre
Și la apă curgètoare.
— Noi acum veđi că grăbimù
Ècă de locù că Țilimù,
Dar nu 'ntórceemù înapoi
Pre-An'a veni cu noi,

Ci că vremea ne-a venitù
De pornitù d'la răsăritù,
Unde-unù mèrù mândru 'nfloritù
De totù că s'a vesteđitù.
— Țorilorù, surorilorù,
Mândrelorù, voi Ținelorù !
Ce grăbiți voi de Țiliți
Și pre An'a-o despărțiți
De frați, surori și de mamă,
Cari pe ea cu dorù o chîamă,
De soțù, vecinì și de tată,
Cari pe ea plângèndù o cată ?
— Noi grăbimù, veđi, de Țilimù
Nu pre-An'a s'o despărțimù

De frați, surori și de mamă,
Cari pe ea cu doru o chiamă,
Nici de soțu, vecini și tată,
Cari pe ea plângându o cată,
Ci că sus la răsăritu
Treî stele că s'au ivitu
Dar una a și peritu
Fără vremea-a-i fi venitü.
— Dorilorü, surorilorü,
Mândrelorü, voi ñinelorü!
Ce grăbiți voi de ñiliți
Și pre Ana-o despărțiti
De jocuri nejucate,
De lucruri nelucrate,
De florî mirositoare
Dalbe și rumenöre ?
— Noi grăbimü, veți, de ñilimü
Nu pre Ana s'o despărțimü
De jocuri nejucate,
De lucruri nelucrate,
De florî mirositoare
Dalbe și rumenöre,
Ci că vremea ne-a venitü
Acum iară de pornitü,
Căci câte florî împupescü
Töte pe una mi-o jelescü,
Și câte în lume 'nflorü
Töte ei se închinü cu dorü,
Și câte din lume trecü
Töte pe ea mi-o petrecü.
— Dorilorü, surorilorü,
Mândrelorü, voi ñinelorü!
Ce-ați întârziatü
De n'ați reversatü
D'astă diminătă
Ca erî diminătă ?
Orî că prea multü ați cătatü
La celü sóre luminatü ?

— Amü întârziatü
De n'amü reversatü,
Nu că prea multü amü cătatü
La celü sóre luminatü,
Ci că noi totü amü privitü
~~Până ce s'a despărțitü~~
Cu o multă jale
Și cu suspinare
Sufletü dela óse
Din lumea frumósă.
— Dorilorü, surorilorü,
Mândrelorü, voi ñinelorü!
Ce-ați întârziatü
De n'ați reversatü
D'astă diminătă
Ca erî diminătă ?
Orî c'ați adormitü
De v'ați zăbovitü ?
— Amü întârziatü
De n'amü reversatü
Nu c'amü adormitü
Când amü zebovitü,
Ci c'amü așteptatü
Până și-a luatü
Mortulü iertăciuni
Dela ómeni bunî,
Dela părinți și frați
Cu jale lăsați!
— Dorilorü, surorilorü,
Mândrelorü, voi ñinelorü!
Ian grăbiți voi de ñiliți
Și pre Ana o 'ntălniți.
Apoi bine să faceți
Pe ea 'napoi s'o 'ntorceți
L'astă lume luminatä
De Dumneđeü bunü lăsatä,
La vântü, plöe și la sóre
Și la apă curgătoare,

La frați, surori și la mamă,
Cari pe ea cu doru o chiamă.
— Bine că noi vomă grăbi
Și de locu că vomă veni,
Dar cine 'n lume că pôte
Să 'mplinescă doruri tôte!
Ce ursita a urșitū
Și 'n lume s'a împlinitū
Rēmâne nestrămutatū
Chiar și pentru împēratū.
A plānge putemū și noi
Dimpună dar cu voi,
Plāngeți și voi codrilorū,
Māndrelorū pădurilorū,
Plāngeți și voi apelorū,
Dimpună petrilorū,
Plāngeți dobitócelorū
Dimpună lemnelorū,
Plāngeți și voi munșilorū

Și voi māndre văilorū,
Plāngi, o lună, și tu sóre
Cāndū omulū din lume móre,
Plāngeți și voi patru vēnturi
Din tôte patru pāminturi.
Plāngi o lume și alină
Óră cu suspinuri plină,
Cāci o stea iar a căđutū
Și din lume-a și trecutū.
Colo sus în rēsăritū
Trei stele că s'aū ivitū
Și una c'a și peritū
Fără vremea-a-i fi venitū.
Cucule, puucule,
Glasū dulce de primă-vară,
Tu te duci, apoi vini iară.
Fă ca cu venirea ta
Să vină și Ana mea! (1).

(1) Simeonū Manguicu, Calendarū pe an. 1883. Biserica Albă 1882. p. 129-131.

XIX.

S E C R I U L Ū.

După ce s'a așezatū mortulū pe laiță saū pe masă și după ce s'aū mai alinatū în câtū-va durerea și oftările celorū de casă, prin mângăerea ispititelorū bătrâne, unū vecinū saū altū bărbatū, care e meșterū de secrie și căruia i s'a datū puținū mai înainte de acēsta de scire, vine cu o trestie lungă saū cu unū bēțū de alunū și iea măsură mortulū, și după aceea îi face secriulū, luândū în același timpū fórte bine sémă ca nu cum-va să fie mai lungū decât mortulū, căci atunci se crede că dacă mortulū s'ar îngropa cu acelū secriū, loculū rămasū deșertū ar chiema și pe alte rude după dînsulū (1).

În *Bucovina* acea măsură se iea de regulă cu o ață, care se pune apoi într'o bortă, ce se face de-asupra ușei dela odaia, în care mortulū și-a datū sufletulū, și apoi lipindu-se bine pe de-asupra, remâne acolo pentru totū-deauna (2).

În *Muntenia*, dacă unū mortū în vieța sa a fostū noro-

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 13.— Lambriorū, *op. cit.* p. 152. și în *Bucovina*, com. de mai mulți inși.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 13—14.

cosu, membrii familiei lui țină obiectul, cu care i s'a luat măsura pentru seciul, în grinda casei anume ca norocul să nu se depărteze de acea casă (1).

În *Transilvania*, se ia măsură asemenea după ce s'a îmbrăcatu, cu o ață, care se caută ca să nu fie nici mai lungă nici mai scurtă de cum e mortul, că apoi nu e bine. Ața aceea se așeză după aceea, ca și în Bucovina, într'o gaură de-asupra ușei dela casa mortului, anume ca să nu se ducă norocul dela casă (2).

Seciul, numit altmintrelea în Bucovina încă și *sălaşu*, *cosciugă* și *raclă*; în Transilvania: *sicriul*, *sălaşu*, *cosciugă*, *tronu*, *casă de brad*, *sghăbă* și *copârșeu* (3). În Banat: *sicriul*, *casa mortului* și *copârșeu* (4); iar în Muntenia: *cosciugă* (5), se face tot-deauna după starea mortului și anume dacă e mai avutu din scânduri de stejar, nuc și frasin (6), iar dacă e mai sorman din scânduri de brad (7). În cele mai multe părți însă e datină de a se face numai din scânduri de brad (8).

Scândurile se caută în genere ca să fie câtu se pôte de nouă. Despre acastă împrejurare ne putem încredința încă și din următorea poezie populară, din comuna Bouțariu în Banat:

Morî, mândră, să mor și eu
Să ne fac' un copârșeu,

---

(1) Ionenu, op. cit., p. 36.

(2) Com. de d-lu Rom. Simu.

(3) Ioanu Nițu Macavei, *Datiuele pop. rom. la înmorm. publ. în «Amicul familiei»* an. VI. Gherla, 1882, p. 94. — Burada, *Înmorm. p. 14.* — Com. de d-lu I. Georgescu, și T. Simonu.

(4) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(5) Burada, *Înmorm. p. 14.* — Ionenu, op. cit. p. 44.

(6) Ioanu Nițu Macavei, loc. cit. — Com. de d-lu I. Georgescu.

(7) Com. de d-lu Rom. Simu și I. Georgescu.

(8) Pretutindene în Bucovina. — Veđi și Burada, *Înmorm. p. 14.*

Copârșeu de scânduri noi (1)
Să ne 'ngrópe p'amândoi.
Să se mire și lumea
Ce plătesce dragostea,
Dragostea acea curată
Dela unū june și-o fată (2).

În fundulū secriului se punū în cele mai multe părți nu-mai nisce chingușóre curmezișū, depărtate unele de altele, pe carī se pune puținū stuhū (3).

În *Transilvania*, după cum arată și următorul fragmentū de bocetū, este datină de a nu se înfunda secriulū de totū la picióre, ci a se lăsa unū locū deschisū, care se numesce *ușă*:

Dar și noi ne-omū duce
În pădurī de brađi
Casă ei i-omū face,
Căsuță de bradū,
De scânduri de fagū
Cu ușī la picióre
Să-mī vină rēcóre,
Dór de primăvară
Să se 'ntórcă iară.
Atunci Măriuța s'o 'ntórcē
Când cerbiī orū secera,
Când șutele (4) orū lega
Atunci, atunci . . .
Orī mai nicī atunci (5).

---

(1) Scânduri noi = Scânduri noue.—Bănățeni lęgă unele vorbe, ca și cei din România, d. e. scânduri noi, în locū de scânduri noue.— Veđi I. Popū Reteganulū, *Trandafirī și viorele*, p. 207.

(2) I. Popū Reteganulū, *Trandafirī și viorele* p. 138.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 14.

(4) În Bucovina femeiușca cerbulū se numesce *cerbóică* sau *ciută*.

(5) «Gazeta Transilvaniei», LIV, Brașovū 1891. No. 22.

În cele mai multe părți din *Bucovina* la copiii cei de țiță, cari morū, li se lasă secriulū cu totul negățitū, adică ne înfundatū în partea despre piciorē (1).

Partea cea mai mare de secrie, și mai alesū la ómenii cei mai sērmani, se face fórte simplă în forma unei lăđi lungărețe, în partea despre capū ceva mai largi, iar la piciorē mai înguste, ci cu capaculū său coperișulū horizontalū. La ómenii cei mai avuți însă se facū, în genere, mai frumoșe, adică se coloréză pe de-asupra cu negru, mai cu sémă la ómenii cei mai bētrāni, său cu albastru, său cu chinovarū roșu, iar în unele părți din *Transilvania*. precum bună-óră în comuna Zernesci și altele de prin prejurū, și cu cafeniū.

De-a lungulū *capaculūi*, care în *Țera-Romānescă* se numesce «*pleopa cosciugulūi*» și care în cele mai multe părți e încovățitū în forma coperișulūi dela casă (2), se face și o cruce albă. În unele locuri însă astū-felū de cruci se facū nu numai pe capacū, ci și pe de laturī, adică pe fie-care scândurā lăturālă. În casulū din urmă e de observatū și aceea, că secriulū e bătutū de jurū împrejurū cu cuie alū cărorū capū e albū (3).

Totū aice trebuie a însemna și aceea că și *crucea*, care se duce nemijlocitū înapoia secriulūi și care după înmormintare se pune la capulū mortulūi, e totū de acea colóre ca și secriulū (4).

În cele mai multe părți din *Bucovina* și mai cu sémă, de când nu e voe a se duce mortulū la grópă cu secriulū descoperitū,

---

(1) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala.

(2) Com. Rom. Simū : «*Sicriū* se numesce acela, alū căruī coperișū e orizontālū, iar *copărșeū* alū căruī coperișū e ca coperișulū casei adecă cu spinare.»

(3) Burada, În morm. p. 14.—Ioanū Nițu Macavei, loc. cit.—Com. de d-lū Rom. Simū și alți Romāni.

(4) Ioanū Nițu Macavei, loc. cit. și în Bucovina.

se face pe de o parte și pe de alta în dreptul capului mortului câte o ferestruică, pentru ca să se răsuflă, să vadă glóta ce s'a adunat ca să-lū petrécă și să-și iea ȃiua bună dela ea, căci se crede că câtū timpū stă omulū în casă și anume de cum s'a așezatū pe laiță sau masă și până ce vine preotulū ca să-lū iea și să-lū ducă la mormintū, elū vede și aude tóte, numai nu póte vorbi nemică. Cum a sositū însă preotulū încétă d'a mai vedé și auđi (1).

În Fundulū Moldovei, districtulū Câmpulungulū, se face în mâna dréptă o ferestruică mică de aceea, ca pe acolo mortulū să se póta uita în raiū (2).

Româniī din unele părți ale *Munteniei* credū asemenea, ca și cei dīn Bucovina, că mortulū aude și vede tóte cele ce se petrecū în jurulū sēū, și de aceea facū și ei la coșciugū în dreptulū capulū o mică ferestruică, ca să aibă și mai bine pe unde vedé și auđi sfaturile ce i se daū. Alțiī însă credū, că acéstă ferestruie se face de aceea ca să aibă pe unde întra brósca să ciupéscă din nasulū mortulū, că numai astū-felū începe a putređi (3).

În multe locuri o sémă de ómenī și mai alesū unīi dintre cei mai bētrâni, cari își așteptă mórtea din ȃi în ȃi, își facū secriulū singuri cu mâna lorū, fiindū încă în viéță, și-și pregătescū comândulū și cele trebuincióse pentru înmormintare. Aceștia ținū secriulū, până ce le sosescé timpulū, într'unū unghierū alū tinđei, dar mai cu sémă în podulū casei (4).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 14. — Com. de mai mulți Români din Crasna și alte comune din Bucovina.

(2) Com. de Const. Mercheșū.

(3) Dobre Ștefănescu, *Studiū asupra literaturēi populare publ.* în «Lumina pentru toți,» an. IV. Bucuresci 1888. p. 369. — Ionénu, *op. cit.* p., 44: «De o parte și de altă parte a cosciugului unui mortū se face câte o mică ferestruică, ca să aibă mortulū pe unde să se resuflă, să vadă pre cei ce-lū conducū la mormintū și să-și iea ȃiua bună dela ei.»

(4) Burada *Inmormint.* p. 15. — Lambriorū, *op. cit.* p. 152.

Acestu obiceiü de a-și face singurî cu mânele sale secriulü se păstrează mai cu temeü în *Țara-românească*, județulu Muscelü, apoi în Transilvania, partea de sus a ținutulu Făgărașü, și în Banatü, în comuna Picinișca, Toplețü și altele (1).

După ce l'aü gătitü acuma de făcutü, așternü pe fundulu secriulu *geluiturî*, adică *surcele* numite altmintrelea și *hăș-chiuțe* sau *hóspe de gelăü*, însă numai de acelea ce aü căduțü dela scândurile din cari s'a compusü secriulü, nici când de altele, și despre cari se crede că cumpërate fiindü scândurile anume pentru mortü, nu trebuie nimicä să rămäie după dînsulü, și iarășî ca să aibă pe cea-laltă lume cu ce-și așîța foculü (2).

În unele părți atätü din *Bucovina* câtü și din *Transilvania*, în locü de geluiturî, se așterne fênu sau paie, iar de-asupra acestora, câtü e fundulü de lungü, o bucată de pândă nouă de casă (3).

După ce aü așternutü îi punü la capü una sau două perinuțe umplute asemenea cu geluiturî (strujiturî de lemnü), fênu, otavă sau paie (4).

În timpü de vară se umple adese-orî și cu florî, iar iërna cu florî uscate, pe cari mulți din locuitorî aü îngrijire a le aduna de cu timpü.

În *Basarabia*, și anume în unele sate din ținutulü Soroca perina mortulu se umple cu țerfnă dela mormintü (5).

De-asupra periñei se cöse două cordele roșîi, în formă

---

(1) Burada, Inmorm. p. 15.

(2) Com. de d-lü V. Turturênu, preotü. —Averchie Macoveü, preotü și Nic. Cotlariucü, stud. gimn.

(3) Com. de d-lü Av. Macoveü, V. Turturênu, Ionică alü lui Iordachi Isacü: «În secriü se punü surcele din gelăü, *erba verde* nici când, căci némurile mortulu s'arü topi după dînsulü ca și érba,» și Rom. Simü.

(4) Ropcea, com. de I. de Cuparencu, în Badeuțü, com. de Av. Macovei, în Baia, com. de Titü Zaharescu, (Veđî și Burada. Inmorm. p. 15.)

(5) Burada, Inmorm. p. 15.

de cruce, iar sub perină se pune în unele locuri unŭ acŭ cu aŝă, săpunulŭ și pieptenele cu care s'a spălatŭ și pieptănatŭ mortulŭ (1).

În unele localități din *Moldova și Țăra-Românească* însă săpunulŭ, cu care a fostŭ spălatŭ mortulŭ, pieptenele cu care s'a pieptănatŭ și aculŭ cu care i s'aŭ cusutŭ hainele, și cari însemneză, ca să aibă și pe lumea cea-laltă săpunŭ de spălatŭ, pieptene de pieptănatŭ și acŭ cu care să-și cósă hainele când i se vorŭ rupe, nu se punŭ sub perină, ci înăuntrulŭ acesteia (2).

În unele locuri este datină, ca mortulŭ să se așeze în secriŭ, îndată după ce s'a gătitŭ acesta de făcutŭ (3), în cele mai multe însă abia a treia ȝi și anume nemijlocitŭ înainte de scóterea sa din casă și ducerea la mormintŭ. Decŭ în acele sate, unde este datină a așeza mortulŭ mai 'nainte, meșterulŭ ce l'a făcutŭ îlŭ aduce mai de grabă, pe când în cele-lalte abia în ȝiua de pe urmă.

Femeile înrudite cu mortulŭ și mai alesŭ bocitórele de profesiune, cum prindŭ de veste, că meșterulŭ vine cu dŭnsulŭ, îndată îi iesŭ înainte și începŭ a boci diferite bocete, cu deosebire însă de acelea, cari se referescŭ la secriŭ.

Unŭ astŭ-felŭ de bocetŭ din comuna Voitineliŭ, districtulŭ Rădăușŭ, în Bucovina, care se bocescă mai cu sémă la acéstă ocaziune, sună precum urméză :

Scólă, scólă Dumia-ta,
Și-ȝi deschide guriȝa
Și vorbè cu noi ceva,

---

(1) Com. de d-lŭ V. Turturėnu ; — veȝi și Burada, *Inmorm.* p. 15-16.

(2) Ionėnŭ, *op. cit.* p. 43. — *Revista pentru Istorie, arch. și filologie.* Bucuresci 1884. p. 387: «În Prahova mortulŭ îi pune în pernă săpunŭ, pieptene pentru a se spėla și pieptėna până va ajunge la raiŭ.» — Lambriorŭ, *op. cit.*, p. 155.

(3) Com. de d-lŭ I. Georgescu : «Mortulŭ la noi stă numaŭ o ȝi pe laiȝă, după aceea se pune în secriŭ.»

Că de când ai adormitū,
Cu noi nu ai mai vorbitū.
Și cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Și nu ne-ai datū nici unū sfatū.
Bună casă ai avutū,
Acésta nu ți-a plăcutū ;
Cu meșteri nu te-ai tocmitū,
Dar ei singuri au venitū,
Altă casă ți-au croitū :
Fără uși, fără ferești
Dintr'însa să nu mai ieși.
Nici n'ai laiță de șeđutū,
Nici feréstră de *prăvită*
Și nici ușă de eșitū,
Numa 'n ea de putređitū (1).

Altū bocetū din comuna Mănăstirea-Homorului, care asemenea se bocesc la acéastă ocașiune, sună așa :

— Tătucuță, grija nóstră,
Grija nóstră, mila nóstră!
Mândră casă ți-ai făcutū,
Matali nu ți-a plăcutū.
La stoleriū că mi-ai plătitū
Să despice-unū bradū în douē
Ca să-ți facă alta nouă :
Fără uși, fără ferești,
Acolo să viețuesci.
Nu-î feréstră de privitū
Și nici scaunū de șeđutū
Ci numai de putređitū.
Și cum mi te-o scosū în prundū
De-amū nu-î veni mai multū (2).

Alū treilea bocetū, din comuna Igesci, districtul Storojineșulū, sună astū-felū :

(1) Com. de Dimitrie Cârdeiu, proprietarū.

(2) Com. de d-l. G. Avamū. invēțătorū.

Da cum de te-ai înduratū
Şi căsuşa ți-ai lăsatū,
Ți-ai lăsat'o luminósă
Şi-ai cătat'o 'ntunecósă
Făr'de uşi făr'de fereşti.
Nu te ducī să veselescī.
Cī-acolo să vecuescī;
Nu te ducī ca să 'nflorescī,
Da te ducī să veşteţescī (1).

Precum facū bocitórele din *Bucovina*, totū așa facū şi surorile lorū din *Transilvania* şi *Moldova*. Acestea, cum vėdū că se apropie măestrulū cu sicriulū, asemenea prindū a se văicăra şi a boci, ȓicēndū celea din *Transilvania*:

Ți-ai făcutū casă de bradū
Să trăescī în ea cu dragū,
Fără uşi fără fereşti
In ea ca să vecuescī.
Ceea țēră-i încuiată
Totū cu lacăte de pétră,
Cu lacăte de argintū
Cine s'a dusū n'a mai vintū (2)

Saū așa:

Câte căsī noi am avutū
Nici una nu ți-a plăcutū,
Altă casă ți-ai făcutū,
Făr'de uşi, făr'de fereşti
Totū în ea să vecuescī,
Cu noi să nu mai grăescī;
Făr'de uşi, făr'de oblóne
Să nu eşī vara la sóre (3).

Cele din *Moldova*:

---

(1) Dict. de Ilie alū lui Onufrei Frunđă, rezeşū.

(2) Com. de dlū Rom. Simū. — Vintū=venitū.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

Bună casă mi-ai avutū,
Matali nu ți-a plăcutū ;
La meșterī ai poruncitū
Și-alta nouă ți-a croitū,
Făr'de uși tăr'de ferești
Intr'insa să vecuesci ;
Nici nu-ī ușă de eșitū,
Nici ferestă de *prăgitū*,
Numa locū de putređitū (1)

Saū așa :

Mândră căsuț'ai avutū
Și-aīasta nu ți-o plăcutū,
Alta nouă ți-ai gătitū,
Nu ți ai gătitū de trăitū,
Ți-ai gătitū de putređitū :
Făr'de uși, făr'de ferești,
Intr'insa să putređesci.
Plânge casă, plânge masă,
Că de stăpănu ești rămasă.
Plângeți uși, plângeți ferești
Și voi tuspatru păreți,
Că de stăpănu rămâneți ! (2)

După ce au adusū acuma secriulū și după-ce, petrecutū fiindū de bocitóre, l'au băgat în odaie, unde se află mortulū, doī saū patru inși dintre ómenii ce se află de față rădică mortulū cu cea mai mare precauțiune, ca nu cum-va să se vatame, de pe laița saū masa, unde a stătutū până atunci, și-lū punū în sicriū.

Mai 'nainte însă de a-lū pune și așeza este datină în unele părți de-a afuma secriulū cu tāmâie saū cu smirnă (3).

În *Banatū*, înainte de ce punū mortulū în sicriū, presură

---

(1) Dict. de A. Pletosū din Rădășeni.

(2) Dict. de M. Nistorū din Mălini.

(3) Com. de d-lū Rom. Simū.

pe fundulü acestuia vr'o câte-va *bómba de prău*; după acesta ungü secreiulü pe din läuntru cu unü felü de unsóre pregătita anume spre acestü scopü și amestecată cu *aniü* (1) prău și leușténü; în fine încingü așternutulü cu unü *rugü* și c'o fășie de teiü muratü (2).

Rugulü se pune anume ca să servescă mortului ca gardü spre a-lü apëra de spiritele cele rele, ca să nu pótă intra la dñsulü; *teiulü muratü* se pune în credința, că spiritele cele necurate nici când nu se potü apropia de dñsulü și mai alesü atunci când e jupitü de pe trunchiü, în ziua de Sân-Giorgiü (3).

Când se așeză mortulü pe laiță saü pe masă, spunü cei ce-lü așeză că are să ședă acolo numai o di saü trei, iar când îlü punü în secreiü dicü că are să ședă pentru vecñica pomenire, adecă pentru tot-deauna. Prin urmare, trebuie de astă dată să puie lângă dñsulü și tóte obiectele acelea, cari credü ei, că-i sunt de neapërată lipsă în cea-laltă lume (4).

Deci cum l'aü așezatü în secreiü, dacă e înaintatü în vërstă, punü alătura cu dñsulü și o bucată de pâne, unü drobușorü de sare și bëfulü sëü, care în multe părți se împodobesce cu o năframă (5).

Unii punü numai trestia saü bëfulü de alunü, cu care s'a luatü mësura spre a-i face secreiulü (6).

În *Banatü* se pune alătura cu dñsulü *baticelulü* 'dela eșirea sufletului și o secere vechie (7).

---

(1) *Aniu* = aïu = usturoiü.

(2) În Bucovina se dice «*teiu topitü*».

(3) Com. de d-lü Ios. Olariü. — Veđi despre puterea *Rugului* și «Gazeta Transilvaniei» an. LIV. Brașovü 1891. No. 134. foiletonü.

(4) Cred. Rom din mai multe părți ale Bucovinei.

(5) Com. de d-lü V. Turturénü; veđi și Burada, *Inmorm.* p. 16. — Lambrior, op. cit. p. 155. — M. Besanü, stud. cit. în. «Albina» an. I, No. 57.

(6) Burada, *Inmorm.* p. 16.

(7) Com. de d-lü Iosifü Olariü.

Tóte acestea se facú cređându-se că mortulú în călétoria sa cea lungă, ce are să o facă pe cea-laltă lume, avéndú a suferi frigú, căldură, sete, fóme, și multe alte supărări, să aibă ce mânca, în ce se rezima când va fi ostenitú, și cu ce se apëra de câni (1).

Acéstă credința a poporului se cuprinde și în următóarele versuri, ce se cântă la mortú:

Acum ciasulú mi-a venitú
Și lumea am părăsitú ;
Acum mă ducú cale lungă,
N'am nemică să-mí ajungă ;
Veniți toți căți mă iubiți
Cu mine călétóriți ! (2)

Saú :

Veniți cariú mă iubiți,
Cu mine călétóriți ;
Eu mă ducú în cale lungă,
N'am nemică să-mí ajungă (3)

Credința, că mortulú călétorindú pe cea-laltă lume arú avé nevoie de unú bețú pentru a se apëra de câni, amintesce pre *Cerberus*, vestitulú câne cu trei capete, pázitorulú infernului.

Totú aicea putemú subsemna încă și datina și credința Românilorú din *Transilvania* de-a merge rudeniile mortului a doua di de cu nópte ca să stropescă cu apă mormintulú, să-lú tãmâeze și să aprinđă toiagulú pentru a *imblânđi cățelulú pãmîntului, ca să nu latre pe noulú óspe venitú între cele-lalte morminte* (4).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 16. — Lambrior, *op. cit.* p. 155. «In Ardélú se pune în secriú o măciucă nouă cu care să se apere răposatulú de dușmaní și să se razime în lunga-í călétorie.»

(2) M. Besanú, *stud. cit.* în «*Albina*» an, I. No. 57.

(3) Lambrior, *op. cit.* p. 153.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 59.

La ciobani li se mai pune și fluerulă cu care cântău la oi (1).

În *munții apusenți ai Transilvaniei* i se pune de-a lungul trupului o ață albastră de lână precum și o bătă câtă elă de lungă și care, fiindă la ună capetă crepată, se pune în crepătură ună creițarū ca să plătască vama, iar cu bătă să se sprijinască în lunga lui călătorie (2).

Dacă repausatulă e copilă de țîță, atunci i se pune în *Bucovina* lapte mulsă din țîța mâne-sa într'o ulcicuță făcută din cêră galbenă și curată, iar dacă e înțercatū, adică ceva mai mărișorū, i se pune o bulcă (franzolă) saū plăcintă. Tôte acestea însemneză ca să aibă ce mânca în cea-laltă lume, în raiū (3).

În *Banatū*, și anume în orașul Caransebeșū, dacă móre vre-o femeie, după care aū rămasă copii mici, este obiceiulă a i se pune în secriū atâtea păpuși câți copii aū rămasū, pentru a-i da óre-cum pe ceea lume chipulă copiilorū sēi ca să-i aibă spre mângâere.

De se 'ntimplă se móră cineva după Pasci, în sêptemâna luminată, atunci, pe lângă tôte cele-lalte, se adauge și ună oă roșu (4).

După ce s'aū așezatū acuma și obiectele înșirate până aice se pune de-asupra mortului o bucată de pânză câtă dînsulă de lungă, iar peste acêsta une-orī și *păióră* (nimatețū—balțū), pre care în timpulă din urmă îndătinéză poporulă a o cum-pêra din dughenă (5).

În *Munții apusenți ai Transilvaniei* trupulă mortului se

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 16.

(2) Frâncu, *op. cit.* p. 173. — Bojinca, *op. cit.* Nota dela p. 212, «Intr'altelē se crepă capetulă bățului de-asupra și se bagă bănuțulă în acea crepătură.»

(3) Com. de Const. Corvinū, *stud. gimn.*, «La noi în Mihoveni, după ce a muritū cine-va și amū îl gata ca să-lă ducă, îl pune mōșa, care l'a moșitū, o plăcintă pe pieptū, ca să aibă ce mânca în raiū.»

(4) Burada, *Imorm.* p. 16-17.

(5) Com. de d-lū Av. Macovei și V- Turturénū, preoți.

acopere asemenea cu o pânză albă țesută în casă, care se numește *urđicariu*, *fotiolu* sau *giulgiu* (1).

Afară de acésta mai este datină în unele sate din *Bucovina* de-a se împodobi mortul iarna cu busuioc și brebenei, ale căror frunze se lipesc cu păcostelă, iar vara se pună totu feliul de flori de grădină (2). Copilelor li se pune de regulă de-o parte și de alta *Cămeșa Maicii Domnului* (lat. *Convolvulus arvensis*).

În *Transilvania* vara se împodobesce asemenea cu totu feliul de flori de grădină, iar iarna mai cu sémă cu busuioc și *tăpălagă* (3).

De-asupra pe secriu, adecă după-ce s'a pusă acum capacul și s'a închisă mortul, în cele mai multe părți din *Bucovina* se pune o bucată de pânză ca de lungimea secriului, un ștergaru sau mai rar un lăiceru, carele rămâne acolo până după prohodu, iar după prohodu se dă aș preotului aș altui omu de pomână.

Cunună de flori se pună, mai alesu la țerană, fórte rareori pe secriu. La cei mai inteligenți însă și cu deosebire la cei de prin orașe mai desu.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, sălaşul se acopere de regulă cu așa numita «*salie*», care se face din pânză négră, de comunu din postavă, și se pune în formă de cruce peste sălaşu, adecă de la capu spre picioru și de-a curmezișul sălaşulu (4).

---

(1) Frâncu, op. cit. p. 173.

(2) Com. de d-lu V. Turtureanu, preotă, și alți Români din Bucovina.

(3) Com. de d-lu Rom. Simu.

(4) Com. de d-lu T. Simonu.

XX.

P E T R E C E R E A.

A treia și după repausare urmază de regulă *înmormîntarea* sau *îngropăciunea*.

Excepțiune dela această regulă generală se face numai atunci, când ziua înmormîntării ar avea să cadă *Lunia*. În cazul din urmă se lasă totu-deauna pe a patra și, adecă pe Marți, sub cuvîntu, că *Lunia*, fiindu capul săptămânei, e rea de mörte pentru cei ce rêmânü în vieță (1).

Afară de acesta mai e de însemnatü încă și aceea că fiecare înmormîntare se face după amiaăzi și anume iarna între două și cinci, iar vara între două și șapte ore. Mai timpuriu sau mai târziu decät în intervalul acesta se face döră numai atunci, când cadü mai multe înmormîntări în una și aceeași și și preotulü nu e 'n stare să le facă pe töte de-odată, sau când mortulü e dintr'o stare mai nobilă.

---

(1) Dat. și cred. Rom. din Bucovina. — Veđi și Ionénü, op. cit. pag. 41. «*Lunia* nu se 'ngropă mortii, căci o iea de *Lunia*, capul săptămânei, și e rêu de mörte pentru cei în vieță.—A. Pletösü: «Nu se 'ngropă *Lunia*, pentru că e începutul săptămânei și ar muri toți din casă.»

și mai avută, și némurile sale pretindă anume ca să se înmorminteze mai de grabă, ca petrecerea să fie cu atâta mai pompasă și mai frumoasă.

În *Banat* nici un Română nu se îngropă dimineața, din cauză că némurile sale voescă a-i espeda sufletulă cătră ținta sa dimpreună cu mergerea spre odihnă a sórelui. În casulă contrariu se temă, că sufletulă repausatului, pe când se află sórele în urcare, lesne ar puté să apuce pe căi rătăcite, și să cadă apoi jertfă vre-unui strigoii rătăcitoră (1).

La óra hotărită pentru petrecerea celui mortă la locașulă de vecinică odihnă, toți cei ce dorescă a-lă petrece începă a se aduna de prin tóte părțile, și după ce l'ău mai privită încă odată și așrutată crucea saă icóna de pe pieptă, rostindă în taină ună «*Dumnezeu să-lă erte și să-î facă parte de împărăția cerului,*» se postéză unii în casă, iară alții pe afară, adică cari pe unde apucă, așteptândă sosirea preotului.

În același timpă se aduce de la biserică și *procesia* menită pentru înmormintare, și anume: crucile, prapurile, sfeșnicele, serafimi, stégurile și năsălia saă drucușarii (rudite), cu cari are să se ducă mortulă la grópă.

Una dintre némurile saă cunoscutele repausatului, cum vede că a sosită acum întréga procesie, care, în cele mai multe părți, se razimă până la pornire de streșina casei saă a unei colnicioare, iea mai multe ștergare, năfrămă, tulpane saă tistimele, după cum și-a dorită celă repausată și după cum sunt și moștenitorii săi de avuți și de darnici, și la fie-care cruce, prapură, sfeșnică și serafimă, légă câte ună ștergară, tulpană saă tistimelă.

În unele părți dimpreună cu tulpancele acestea e datină de-a lega încă și câte ună colacă.

---

(1) Schott. op. cit. p. 302.

Totü așa facü ele și cu bradulü, pomulü, pomenele, coliva, pausulü și crucița, care se duce nemijlocitü în urma mortulü. La fie-care légă câte unulü saü, după împrejurări, câte doue testimele și câte doi colaci, cari sunt meniți pentru cei ce aü să ducă obiectele respective până la mormintü, și de-acolo îndērëptü, căci afară de testimele și colaci aceștia în cele mai multe părți nu mai capëta nimicü alta pentru ostenëla ce o aü,

Ce se atinge de ducerea mortulü, apoi acësta atárnă totü-deauna dela etatea precum și de la deprinderea localității, în care a repausatü acesta.

Așa, în unele părți, se duce pe mâni, în altele pe năsălii, și iarăși în altele într'unü carü cu boi saü în sanie, iar în orașe cei mai avuți se ducü și cu *patașca* saü *caravana*.

În *Moldova* și anume în județulü Fălciü, comunele Bunesci, Deleni și altele, precum și în mai multe comune din județulü Némțü este obiceiulü să se ducă mortulü la grópă cu sania, fie vara, fie iarna, pentru ca să-i fie calea mai ușorä și să nu se sdruncine. Mulți din cei mai fruntași înjugă doi saü patru boi negri.

În multe locuri boii se înjugă cu jugulü răsturnatü, arătândü prin acësta că murindü gospodariulü tóte aü să mérgă pe dosü și fără rënduelä (1).

Obiceiulü de a duce mortulü cu sania e usitatü și'n «*Țëra Oașului*», unü micü ținutü locuitü de Români, care cade parte la comitatulü Ugocei, parte la alü Satmarelü, din Mărämureșü, apoi și în Gherța-mare (comună românescă) totü de ocolo, iar boii, cari tragü sania, pórtă în córne colaci și ștergare (2).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 21—22.

(2) Ioanü Nițu Macovefö, «Dat. pop. la înmormintări,» în «Amiculü familiei,» an. VI, Gherla, 1882, p. 94.

În *Bucovina* obiceiul de-a duce mortul cu sania e usitată mai ales iérna, când ométul e fórte mare, și cu deosebire în unele sate de la munte, unde locuințele omenesci sunt fórte depártate de biserică și de ținterimă.

Atâtú iérna câtú și vara se ducú cu sania numai în unele sate de sub pólele munților, precum bună órá în Bălácéna, Crasna, Ilișesci, dar și aici numai cei înaintați în vîrstă, și la sanie se înjugă boi negri saú plăvani, pe când tinerelul se duce de regulă cu năsălia pe umere (1).

Vara în multe sate atâtú de la munte, câtú și dela țeră se ducú și cu carul, la care se înjugă doi saú patru boi (2).

În celelalte sate din *Bucovina*, și cu deosebire în cele dela țeră, fie iérna fie vara, cei înaintați în vîrstă se ducú de regulă cu năsălia, copiii cu rudițele, iar cei de totú mici subsuóra.

În unele părți din *Transilvania*, precum bună órá în Orlatú, se ducú, ca și 'n unele părți ale Bucovinei, saú cu ajutoriul unorú «*rude de mortú*,» cari se păstréză în biserică, saú pe nisce lemne, cari se aruncă apoi în grópă, saú, în sfârșitú, cu ajutoriul unorú «*chindéue*,» cari sunt ale ducătorului mortului (3).

În districtul Năsăudului mai fie-care mortú se duce cu *năsălia*, numită altmintrelea și «*carulú morților*» și numai rare orí cu carulú (4).

În *Munții Apusení ai Transilvaniei* se duce de regulă pe carú, și dacă mortul e ténérú și avutú, se prindú la carú câte patru boi cu crengi de bradú și cu năfrămí colorate la córne, iar la grumazú cu clopote (5).

---

(1) Com. de M. Jemna, stud. gimn. și alți Románi.

(2) Usit. în Bilca, Câmpulungú, Bréza etc.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Com. de T. Simónú și Al. Boeriú.

(5) Fráncu, op. cit. p. 174.

În cele mai multe părți, unde este datina de a se duce mortul cu năsălia, cei căsătoriți se duc numai de cătră bărbați, iar cei tineri numai de cătră tineri.

Așa în *Bucovina*, atât bărbații cât și nevestele se duc de cătră patru bărbați, mai tineri sau mai înaintați în etate, după cum e și mortul, și îmbrăcați ca totu-deauna; pe când feciorii cei holtei și fetele cele mari, numai de cătră patru feciori holtei, cari sunt de regulă îmbrăcați în sumane negre și încălțați cu ciobote, ai căroru tureci sunt dați în sus, sau cu papuci, după cum li e adecă și portul, iar la gât cu basmale negre (1).

Tot așa îndăinau a duce pre cei morți și vechii *Romani*.

Servius la Virgiliu ne spune că «rudele cele mai apröpe de sexü bărbătescü aveaü îngrijire de a duce sicriulü» (2).

Fie-căru ducetörü i se dă ca răsplată pentru munca sa câte unü ștergarü, tulpanü sau o basma frumösă, de care atárnă unü colacü (3).

În unele sate, dar mai cu sémă pe la orașe, ducetörilorü tineretului li se pune la pieptü și câte o flöre, iar la mâna stângă li se lögă câte unü tulpanü, testimelü, ștergarü, o basma sau o petea négră (4).

În cele mai multe sate din *Bucovina*, când móre o fată

---

(1) Dat. Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.; a acelorü din Costăna, com. de Dragoșü Bumbacü, stud. gim.; a acelorü din Câmpulungü, com. de V. Burduhosü; a celorü din Fundulü-Moldovei, com. de Const. Mercheșü, stud. gimn; și a acelorü din Toderesci și Sötonețü, com. de I. Avramü.

(2) Aen. VI. 222:

Deferendi feretrum propriqui oribus virilis sexus dabatur munus.

(3) Dat. Rom. din Badeuțü și alte sate din *Bucovina*. — În Transilvania, după cum ne scrie d-lü R. Simu, li se dă câte unü ștergarü, ori o traistă, o cărpă sau o *merindéțä*.

(4) Berchișesci com. de G. Velehorschi, stud. gimn.; în Câmpulungü, com. de V. Burduhosü, stud. gimn.; în Fundulü-Moldovei, com. de C. Mercheșü

mare saŭ unŭ feciorŭ holteiŭ, este datină de-a li se pune, pe lângă ducătorii, încă și *drusce* și *vătăjei*, tocmai ca și când s'arŭ mărita și 'nsura și i-ar duce la cununie, pentru că mórtea pentru dînșii se consideră ca și o nuntă (1). Iară druscele și vătăjeii se alegŭ de regulă dintre némurile cele mai aprópe ale celui repausatŭ.

Druscele, cari se punŭ mai alesŭ la feciorii cei holtei, sunt îmbrăcate în cămăși albe și cusute cu strămătură négră apoi în bondițe (piepterașe), încinse cu cătrințe, cu capulŭ golŭ și cu pěrulŭ despletitŭ.

Vătăjeii sunt îmbrăcați cu cămeși albe de bumbacŭ și cu pieptărașe, însă *mai alesŭ* cu sumane negre, și dacă-i timpulŭ frumosŭ încălțați cu ciobote saŭ papuci, cu capulŭ golŭ, și în mână câte cu o ploscă și câte cu unŭ bețŭ, de care e legată o hasma négră, nici când însă albă ca la nunți (2).

Unele drusce, precum bună-óră cele din comuna Bălăcéna, ducŭ în mână câte o năframă și bocescŭ pe celŭ mortŭ până la grópă (3); altele însă, precum cele din Stupca, nu facŭ nimică alta, ci numai ducŭ sfeșnicele cu luminele aprinse pe lângă mortŭ (4).

Unii *vătăjei*, precum cei din Balacéna, impușcă totŭ drumulŭ până la grópă (5); alții însă, precum cei din Stupca, se ducŭ alătura cu mortulŭ până la grópă, iar după înmormintare, postându-se lângă portița ținterimului, daŭ petrecē-

---

(1) Com. de Em. de Cuparencu, «In *Ropcea*, districtulŭ Storojinețulŭ, pe unŭ flăcău ilŭ ducŭ totŭ-deauna flăcăii, iar' pe o fată mare patru vătăjei, ca și când ar duce-o la cununie, când se mărită. Ei dicŭ adecă că o ducŭ la cununie pe cee-laltă lume.»

(2) In Stupca, com. de A. Baciŭ; la Balacéna, com. de M. Jemna.

(3) Com. de M. Jemna.

(4) Com. de Al. Baciŭ.

(5) Com. de M. Jemna.

torilorŭ rachiulŭ saŭ vinulŭ, ce-lŭ aŭ în ploscă, de sufletulŭ celui repausatŭ (1).

În Vicovulŭ-de-sus la înmormîntarea unŭ feciorŭ saŭ a unei fete mari se punŭ numai cîte doi vătăjei și cîte două drusce. Vătăjeii capetă cîte un bêtŭ cu năframă și cîte unŭ struțŭ de flori la pieptŭ, iar druscele numai struțuri de flori ca la nuntă. Druscele bocescŭ totŭ drumulŭ pe mortŭ (2).

În Bilca, unde e datină de-a se pune numai unŭ singurŭ *vătăjelŭ*, acesta se duce înaintea mortului saŭ mai bine ȃisŭ în fruntea procesiunii, și cinstesce cu rachiŭ, tocmai ca și la nuntă, pre toți omenii ce-î întălnesce pe drumŭ (3).

În Costăna, dacă mŭre unŭ feciorŭ, pe lăngă fie-care dintre cei patru feciori, cari ducŭ mortulŭ, merge alătura și cîte-o fată mare, care repesintă *druscele* din alte sate; iar la fetele cele mari, pe lăngă cei patru feciori, cari le ducŭ, mai mergŭ încă patru alătura, și aceștia sunt *vătăjei* (4).

În *Banatŭ*, dacă repausatulŭ este june, se caută patru fete mari și patru junŭ de vîrsta lui. Cănd plęcă la biserică cei patru junŭ iaŭ sicriulŭ cu *scaumulŭ* pe umeri, iar alătura cu fie-care dintre dînșii merge cîte-o fată, care ține o panglică lungă și roșie peste sicriŭ dimpreună cu sŭța ei de cea-laltă parte, adecă doi feciori și două fete sunt de cătră piciore și doi feciori și două fete de cătră capŭ, și așa mergŭ pănă la biserică și de-acolo la cimitirŭ. Celorŭ patru fete li se mai dă să țină în mână cea de laturi de mortŭ, adecă în cea estremă, încă și cîte unŭ mērŭ frumosŭ în care este înfiptă o pană grecescă, adecă o flŭre artificiosă de dughiană.

---

(1) Com. de Al. Baciŭ.

(2) Com. de d-lŭ V. Turtureanŭ, preotŭ

(3) Com. de Iustinŭ Cărdeiŭ, stud. gimn.

(4) Dict. de George Bumbacŭ, proprietariŭ.

Dacă însă repausatul e fată mare și nu e tare grea, atunci o ducă patru fete frumosă îmbrăcate și împodobite. Iar dacă e corpulentă și sicriul greū, atunci o ducă de regulă patru feciori, cărora le urmează patru fete ca și la feciorii cei holtei (1).

În unele comune din districtul Năsăudului în *Transilvania*, fetele cele mari se ducă la grópă pe năsălii purtate numai de fete mari, iar flăcăii numai de flăcăi, și cei căsătoriți numai de căsătoriți (2).

În alte comune, totu din districtul Năsăudului, dacă mortul e *pruncu*, îl duce tatăl sēu, iar dacă nu are tată, atunci îl duce rudenia cea mai de aproape a sa.

Dacă mortul e fecioru, se duce de cătră feciori, dară totu-deuna cu stégū, care, după înmormîntare, se pune pe mormîntu. Prapurii, crucea, precum și cele-lalte obiecte procesuale încă le ducă numai feciori și de regulă amicii cei mai intimi ai repausatului.

Fetele mari însă sunt duse de feciori cari le punu pe sălașū o cunună de flori.

Pre cei *căsătoriți* îi ducă unele rudeni de ale lorū. Dacă mortul e *bētrānu*, îl ducă feciorii sēi; de cum-va nu are feciori, ci fete măritate, atunci îl ducă ginerii sēi; iară de nu are nici de aceștia, atunci îl ducă nēmurile cele mai aproape.

Totu așa se întēplă și cu dusul muerilorū *bētrāne*.

Fie-care mortu mare se duce de regulă de cătră patru inși, cari capētă câte o năframă și unū colacū, în care adese ori se bagă și câte-va parale (3).

În alte părți însă totu din *Transilvania*, dacă mortul e

---

(1) Com. de d-nii Ioanū Popovici și Iosifū Olariū, învățători.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 22.

(3) Com. de d-lū T. Simon și Al. Boerū.

bărbatū sau femee, îlū ducū ómenī mai de aprópe sau vecinii, carī capēta câte unū colacū, câte o lumină de céră și de mânca.e (pomană). Dacă însă sunt fete mari sau copilandre, le ducū numai feciorī, carī capētă câte-o cārpă frumósă (1).

În *Moldova*, județulu Sucevii, plaiulu Muntele, bătrânii se ducū numai de bătrâni, feciorii și fetele mari numai de feciorī, iară băeții și copilele numai de băeți. Afară de acésta pre fetele mari le petrecū numai fetele mari, cu carī aū fetitū împreună și aū trăitū bine și anume tot-deauna cu părulū despletitū (2).

În *Basarabia* fetele mari sunt duse numai de flăcăi, carī își légă la mână câte o basma sau năframă ca și vorniceii.

Năsăliile la cei sēraci sunt împodobite cu scórtă sau chilimū, iar la cei bogăți cu stofă, din care apoi se facū vesminte la preoți (3).

În timpurile vechi, ne spune Principele Dim. Cantemirū, că daca mortulū a fostū oficerū în miliție, i se îmbrăcaū caii în pănură négră și de-asupra lorū se puneau vesmintele cele mai prețiose ce le avuse defunctulū. Înaintea cadavrulu se ducea o suliță, de care spânzura o sabie gólă cu mănunchiulū întorsū; iar de amēndouē părțile mergeau vre-o câți-va soldați îmbrăcați cu pancere și coifuri. Ochii cailor se frecaū cu sucū de cēpă sau cu prafū de pușcă, ca să se arate ca și când ar plânge și ei, ca și ómenii, mórtea domnulu lorū.

«Dacă muria unū boerū, cadavrulū lui îlū petrecea și Domnulū cu tótă pompa sa de curte; și dacă defunctulū a fostū unulū din cei mai mari boeri, atunci duceau înaintea lui semnele boeriei sale până la grópă, și apoi le duceau

---

(1) Com. de d-lū I. Georgescu, învățătorū.

(2) Dict. de A. Pletosū și M. Nistorū.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 22.

iarăși îndărăt și le puneau în spătarie sau divan; dar scaunul și locul lui rămâne deșert cel puțin trei zile» (1).

În același timp, când se aduce procesia sau puțin ceva mai târziu, sosesce și preotul care are să împlinescă serviciul înmormintării.

Bocitoarele din *Bucovina*, cum îl zăresc de departe că se apropie de casa repausatului, deauna încep să se văieța, a boci și a dice:

Scólă, scólă dumnia-ta
Și-ți deschide ferésta
Și privesce printr'insa,
Că-ți vine carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Nu te porné spre trăitū,
Te porné spre prăpăditū.
Ți-a venitū carte, venitū,
Să fii gata de pornitū
Înapoi nu de venitū,
Că te-orū duce cu căruța
Să nu vii câtū îi lumuța,
Te-orū duce cu patru boi
Și nu-î mai veni 'napoi,
Te-orū duce pe năsălii
Înapoi să nu mai vii (2).

Sau așa:

Mămuțuță, mila noastră,
*Uită-mi-te pe feréstră,
Ți-a sositū carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Séra încă n'a sosi,
Dela noi mi te-orū porni
Și 'napoi nu-î mai veni.

(1) Descrierea Moldovei, edit. Acad. rom., p. 149.

(2) Din Voitineli, com. de Dim. Cârdeiu.

Séra dacă mî-a 'nsera
Tare nu te spăimînta,
Că 'nainte ți-orû eși
Hlubî cu pene împestrate,
Cu fețe posomorîte,
Cu chicile muceșite . . .
Aceia nu-sû hulubei,
C'aceia-sû chiar fiî tîi,
Ce-aû muritû mai de demultû
Și aû putreșitû în pămîntû . . . (1).

Saû astû-felû :

Scólă, scólă, dragulû meû,
Dragulû meû, iubitulû meû !
Și te uită pe feréstă
Că-ți vine carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Iacă cartea c'a sositû
Și dela noi te-aû pornitû.

Cele din *Moldova* :

Puișorulû meû iubitû !
Scólă-te că ți-o venitû,
Ți-o venitû carte domnescă
Dela noi să te pornescă,
Carte 'n patru cornurele
Scrisă cu lacrimi de-a mele
Și 'mplută cu multă jale.
Da eû mă rogû dumitale,
Dacă-mî faci acéstă cale,
Să mai vii pân' la feréstă
Să veđi cum trăimû în casă! (2)

Iară cele din *Transilvania*, în casû când mortulû e o fată
mare, bocescû astû-felû :

---

(1) Din Câmpulungü. com. de G. Ciupercă.

(2) Dict. de Anița Pletosü din Rădășeni.

Intr'acéstă lume mare
Fost'am și eū mândră flóre,
Flóre fui, flóre trecui,
Parte de lume n'avui.
Rea bólă m'a apucatū,
Trupșorulū mi l-a uscatū
Și mī-a ruptū firulū vieșii
Și m'a făcutū prada morșii.
N'avui parte nici dulcétă,
Norocū bunū de-a mea viétă.
Rēmăi lume cu mult bine
Că eū ađi mē duc din tine,
Rēmăi, lume cui ești dată,
Mie nu mī-ai fostū lăsată.
Mē rogū lumii de iertare
Dela micū până la mare,
La toșii ómenii de-odată,
Ca să fiū și eū iertată.
Voi pleca o cale lungă
Nu-ī pasēre să m'ajungă,
Voiū pleca o cale lată
Nu-ī pasēre să mē 'ntrécă.
Veniți frați, veniți surori
Și mē 'mpodobiți cu florī,
Și-mī spēlați fața cu apă,
Mē petreceți pân' la grópă,
Și-mī spēlați fața cu vinū,
Mē petreceți cu suspinū;
Și-mī spēlați fața cu bere
Și mē petreceți cu jele.
Haideți surori să prândimū,
Că de ađi ne despărțimū,
Haideți surori să gustămū
Că de-ađi nu ne mai vedemū.
Cine 'n lume-a mai vēđutū
Mirésă mândru gátatā

Și ea șéde supērată,
Mirésă mândru tocmitā
După lume bānuitā.
Noi Mărie-așa'm gânditū
Că după tine-orū veni
Socrii cei mari cu caii,
Dar' ei vinū cu praporii.
Noi Mărie-aș'am gânditū
C'orū veni feciori cu brăie,
Dar' ei vinū cu nāsalie.
Hai Mărie și te uitā
Surorile cum te cāntā,
Părinții cum te comāndā.
Ie-ți Mărie ȕiua bunā
Dela sóre, de la lună,
Dela maica ta cea bunā,
Dela sóre, dela nori,
Dela a tale surori,
Dela struțū de busuiocū,
Dela feciori, dela jocū,
Dela struțū de tāmăiță
Dela fete din uliță.
Ie-ți Mărie ȕiua bunā
Dela pāhāruțū cu miere,
Dela feciori, dela bere (1),
Că tu mai multū nu-ī mai mere,
C'ai pornitū o cale lungă,
Nu-ī pasēre să te-ajungă
Și-ai pornitū o cale lată,
Nu-ī pasēre să te 'ntrécă.
Multū ai sburatū ca cuculū,
Putređi-vei ca lutulū;
Multū ai sburatū ca mīerla,
Putređi-vei ca tina.
Sāracā Mărie dragā,
Astāđi în pāmēntū te bagā
Și te-ī face țernā négrā! (2)

(1) Sub. «bere» se 'nțelege petrecerea junimeii satelorū pe la Crăcfunū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

În cele mai multe părți din *Bucovina*, unde este datină de-a se face *prohodul* în biserică, cum a sosită preotul, dacă toate cele necesare pentru petrecerea mortului sunt gata și nu mai este nici o pîdică de pornire, se și îmbracă în ornate, cădesce mortul precum și pe cei de față, și apoi începe *panachida*.

Înainte sau nemijlocit după începerea panachidei atîtu preotul cîtu și cantorul bisericesc (dascălul), capetă cîte o lumină de cêră galbênă sau și una albă, de care se află legată o năframă, un ștergar sau un tulpăn, cu acea deosebire numai că a preotului e mai mare, mai scumpă și mai frumósă, pe cînd a cantorului mai mică și prin urmare mai eftină.

Dacă sunt mai mulți preoți și cantori bisericesci, atunci fie-care capetă cîte o lumină și. cîte un tulpăn.

Tot așa se face și în *Banat* (1).

După ce a sfârșit preotul panachida și cantorii bisericesci de cîntat *vecinica pomenire*, stropesce pe mort cu apă sfințintă sau cu vin, adecă cu paus, iar cei de casă precum și nêmurile cele mai de aprópe sãrută pentru ultima óră mîna mortului precum și crucea sau icóna de pe pieptul acestuia, luându-și în același timp rēmas bun dela dînsul și dicēndu: «Dumneđu să-lu ierte și să-lu odihnēscă!»

Bocitórele din *Bucovina*, cari stau de o parte, cum vedu că preotul a luat pausul ca să stropēscă pe cel mort, încep iarăș a boc și a dice:

Veniți frați, veniți surori,
Veniți și voi verișori
Și mă 'mpodobiți cu flori,
Și-mi stropiți fața cu apă,
Că de ađi mă duc la grópă.

---

(1) Com. de I. Popovici: «Preotul și învęătorul capetă cîte o lumină și o mahramă, iar copii (dieci) cîte o mahramă mai mică.»

Și-mi stropiți fața cu vinu
Că 'napoi n'am să mai vinu,
Și-mi stropiți fața cu bere
Că mai multu nu me-ți vedé-re (1)

Saū așa :

Veniți frați, veniți surori
Și mă 'mpodobiți cu florī.
Veniți și voi bunī vecinī
Veniți și voi cei străinī
Vin'o și tu-a mea soție
Ce-am avutū din cununie,
Veniți și voi copilași
Dragiī tatiī coconași,
Căci de tata ați rămasū
Totū de chinū și de necazū.
Cătū îmi e lumea de mare
N'aveți milă nici cređare.
Și-ți fi mâncați de străinī
Ca iarba de boī bătrānī.
Veniți toți și v'adunați
Și cu apă mă scāldați
Că de astăzi în colea
Mai multū nu me-ți mai vedea ! (2)

După ce l'aū stropitū și l'aū sărutatū acum tóte némurile, în cele mai multe părți din *Bucovina* se pune și se închide capaculū secriulū și mai multū nu se deschide de felū, dóră numai în casulū, când unū fiū saū o fiică, frate saū sorā, care nu locuesce în același satū, și prin urmare n'a apucatū a veni înainte de a porni, ar dori să-lū mai vadā încă odatā și a-și lua rămasū bunū dela dīnsulū.

În cele mai multe părți din *Moldova* însă, îlū ducū până

---

(1) Din Horodniculū-de-jos, com. de fostulū meū conșcolarū d-lū Petrea Prelipcénū.

(2) Dict. de Tóderū Manciu, fostū sergentū în Moldova, județulū Botoșanī.

la grópă cu fața descoperită, deși legea nu măi permite ca să facă acésta (1).

In acele părți ale *Moldovei* deci, unde este datină de a se duce mortulū descoperitū, capaculū sicriulū îlū duce până la grópă unū altū omū, căruia asemenea i se dă unū tulpanū (2).

Româniū din *Transilvania* înainte de a se încuia sicriulū se ducū asemenea la iertare, trecēndū pe lângă copârșēū, sărutāndū crucea, bēndū pausū și țicēndū: «*Dumnezeū să-lū ierte!*»

Iară bocitórele, cari staū ceva la o parte, dacā mortulū e feciorū holteiū saū fatā mare, bocescū astū-felū:

Ie-ți N. țiuă bună
Dela sóre, dela lună,
Dela firū de mătrăgună,
Dela maica ta cea bună;
Dela sóre, dela nori,
Dela grădina cu flori,
Dela frați, dela surori;
Dela firū de busuiocū,
Dela feciori, dela jocū,
Dela păhărașū cu mīere,
Dela teciori, dela bere,
Dela firū de tāmăiță
Dela fete din uliță . . . (3).

In multe locuri totū din *Transilvania*, se dă ómenilorū la ocasiunea acésta câte unū colacū și câte unū crucerii, ori și măi multū, după cum e și starea omulū.

După ce-lū sărută rudeniile, mortulū se încuie, ca și'n Bucovina, pe când măi de multū nu se încuia de felū până la mormintū.

(1) Com. de T. Zaharescu, stud. gimn. — Veđi și Burada, Inmorm. p. 21.

(2) Com. de T. Zaharescu.

(3) Com. de d-lū T. Simonū

Înainte însă de-a se încuia i se desnódă baiera cămeșii precum și ori-ce altă nodă ar mai fi avându la vre-o haină cu care e îmbrăcată, anume ca să se pótă căsători bărba-tulă saú muíerea care rămâne. (1)

Totú așa facú și Românií din *Bucovina*. Eí încă îi desnódă cheutorile cămeșii anume ca celui ce rămâne să nu-í fie cununia legată, înnodată.

După ce au închisú sicriulú, bărbații, respective feciorii, carí sunt puși ca să ducă mortulú, ílú rădică de pe loculú unde a statú până atunci și-lú scotú afară.

În același timpú, când se scóte mortulú din casă, atâtú femeile înrudite cu dînsulú câtú și bocítóarele bocescú urmă-torulú bocetú :

Plânge podulú, plânge podulú,
Că i se duce stăpânulú,
Da plângeți și voi podele
Că se duce mila *mè-re* (2).
Plângeți uși, ferești plângeți,
Că de-amú nu-lú mai vedeți.
Plângeți uși, plângi și tu masă,
Că stăpânulú merge din casă.
Și pe noi pe toți ne lasă
Cu inima friptă, arsă (3).

Saú acesta :

Plânge masă,
Plânge casă ;
Plânge casă cu totulú,
Că se duce stăpânulú,
Și se duce în ceea lume,
Înapoi revașú nu-í vine
Să spuie câtú i-í de bine.

---

(1) Com. de Rom. Simú și T. Simonú.

(2) *Mè-re* stă aici în locú de *ea*.

(3) Din Poiana-Stampii, ținutulú Dornei.

Nu sciū, nu-î condeiū de scrisū,
Orî nu-î voe, de trimisū?
Orî nu-î cernélă să scrie
Orî nu-î cólă de hârtie ? (1)

Saū acesta:

Plânge casă,
Plânge masă,
Că stăpâna cea alésă,
Cea alésă
Și frumósă
Mi se duce și vă lasă.
Plângeți uși, ferești plângeți,
Da plângeți și voi păreți,
Că de astăđi rămâneți
Și stăpână nu aveți.
Plângeți și voi chiotori,
Că rămâneți străinori! (2)

Maî nainte însă de a trece cu mortulū peste pragulū tindeî este datină în cele maî multe părți ale *Bucovinei* de-a lovi *câtenelă* cu sicriulū de trei orî de pragulū ușei de la tindă. In unele comune, precum bună óră în Mahala, lovescū saū maî bine ȓisū atingū secriulū câte de trei orî de fie-care pragū peste care trecū cu mortulū.

Acéstă lovire saū atingere a secriulū de pragū însemnéză că mortulū mulțămesc casei unde a locuitū și că se închină și-și iea rēmasū bunū dela întregū poporulū ce s'a adunatū ca să-lū petrécă la grópă (3).

Cum aū scosū ducētorii secriulū cu mortulū afară, cei de casă, cari rămânū în năuntru, închidū repede ușile și se uită pe feréstră afară anume ca mórtea să nu străbată maî

(1) Din Cămpulungū, com. de G. Ciupercă, stud. gimn.

(2) Din Crasna, dic. de M. Bărbuȓă.

(3) Dat. și cred. Rom. din Boianū, Mahala, Vicovulū-de-sus, Siretū, com de d-lū V. Turturēnū.— Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 20.

multu în casa aceea, ca nu cum-va să se ducă astu-felū după mortulū deja scosū și altulū cine-va dintre căseni, adecă să nu mai móră și altulū în urma lui (1).

Mulți Români din Bucovina credū și spunū că, dacă cei de casă vorū să uite mai de grabă pre celū mortū saū celū puținū să nu le pară rău după dînsulū, după ce s'a scosū mortulū afară din casă, caută de trei orī pe ferestă după dînsulū, și atunci îl uită fórte lesne și nu le pare așa de rău după dînsulū.

În Crasna, precum și în alte sate din Bucovina, cum s'a luatū mortulū de pe masă saū laiță și s'a scosū afară, nu numai că celū ce-a remasū în casă, soțū saū soție, închide îndată ușa după dînsulū că să nu între mórtea iarăși în casă, ci tot-odată, după ce-a închisū ușa, se pune pe loculū acela unde a statū mortulū anume ca să vadă mórtea că nu se temū ómenii de dînsa, apoi și pentru aceea ca să rămâie noroculū în casă, să nu se ducă cu celū mortū (2).

Cei ce aū remasū în casă staū apoi astu-felū închiși până ce cetesce preotulū starea (prohodulū) primă. După aceea esū și ei afară și daū, dacă aū de unde, câte una și alta de pomană de sufletulū celui repausatū (3).

În alte sate, totū din *Bucovina*, unulū dintre cei ce aū rămasū în casă, cum s'a luatū mortulū de pe laiță saū masă, îndată restórnă așternutulū, pe care a statū, de la capū spre piciorē anume, ca să nu lese locū pentru altū mortū.

În *Muntenia*, plaiulū Prahova, rădicândū mortulū din casă se pune în locu-i o haină nouă, anume ca să nu se mai întórcă bólă în casă (4).

---

(1) Dat. și cred. Rom. din Boianū, com. de V. Turturēnu și a celorū din Bădențū com. de A. Măcoveiū.

(2) Dict. de M. Bărbuță, și com. de At. Germanū, stud. gimn.

(3) Com. de Ionică a lui Iordachi Isacū.

(4) Veđi Tocilescu, Archiva pentru Ist. etc., an. II. vol. III. Bucuresci 1884. p.387.

În unele părți din *Transilvania* și *Banatū*, după ce s'a scosū sicriulū cu mortulū din casă, cei ce rămānū în urmă rēstōrnā scaunele și mesele, arātāndū prin acēstā turburarea produsā prin mōrte (1).

În unele sate din *Banatū* mai este încă și acea datinā că pe cānd scotū mortulū, casnicii sēi punū māna drēptā pe sicriū și dīcū în sine: «*te tragemū noi pre tine tatā, mamā, frate, sorā, dar'sā nu ne tragi și tu pre noi!*»

În alte sate totū din *Banatū*, dacā mortulū e femee māritatā, cānd o scotū afarā din casā, bārbatulū sēu ese îndatā după sicriū cu pālāria în capū și cu furca ei de torsū în mână; apoi în bucātārie, unde staū nișelū cei ce scotū pre mortū, douē mueri, punēndū unū puiū de găină sau o găină într'o traistā și postāndu-se una de-a drēpta și alta de-a stānga, petrecū iute traista acea dela drēpta spre stānga preste mortū și pe sub mortū de treī ori, și apoi scotū mortulū afarā în curte unde îlū punū pe scaunulū morșilorū; iar bārbatulū *frāngēndū* în genunche furca mueriī, o aruncā peste casā, iar pālāria o pune în cuiū, și apoi plēcā conductulū la bisericā, unde se face prohodulū.

Tōtā procedura acēstā însemnezā ca bārbatulū să nu rămānā multū timpū vēduvū, ci să se pōtā cātū mai de grabā însura (2).

În unele părți din *Transilvania*, nemijlocitū după ce s'a scosū mortulū din casā afarā și s'aū resturnatū scaunele din casā, unulū dintre nēmurile cele mai de aprōpe sparge o olā și unū blidū, trāntindu-lū pe loculū acela unde a fostū mortulū sau în ușā, anume ca să se ducā rēulū după mortū. Alșii aruncā lumina, care a statū la capulū mortului. Și dacā întrebā cine-va: «*ce s'a întēmplatū? . . . ce-așī făcut?* — i se

(1) Com. de Rom. Simu.—Veđi și Burada, Inmorm, p. 20.

(2) Com de d-lū Ioanū Popovicī.

răspunde: «*cum n'a putută fi neîntrebată, așa să fie și de lécă.*» (1)

În *Țera-Românească*, plaiul Prahova, rădicându-se mortul din casă se spargă trei ôle ȳicându:

Cum se sparge ôlele
Să se spargă bólele (2).

În alte părți, totu din *Țera-Românească*, după ce se pornesce mortul la mormintu, se iea apă în ôla cu care a fostu scăldat, se stropesce în urma lui, apoi se trântesce în mijlocul casei de se sparge, ca să se spargă tóte neajunsurile, supărările și să înceteze de-a mai muri cine-va din acea casă (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-óra în Bălăcéna, îndătinéză Români nemijlocit după scóterea mortului din casă de-a trânti ôla, în care a arsú lumina la capul mortului, de pragul casei cu o putere așa de mare, că produce unú sunetú deosebitú (4).

În multe locuri este iarăși datină ca acea ôlă să se spargă de pământú, ori în locul unde mortul și-a datú sufletulú, ori chiar la mormintú, saú se umple mai întâiú cu cenușă și apoi se sparge, de unde a rămasú și ȳicerea: «*i s'a spartú ôla*», adică: *i s'a frântú vieța, a muritú*.

În cele mai multe părți locuite de Români însă este datină ca ôla, cu care s'a turnatú apă în căldare spre a se scálda mortulú, să se ducă înaintea lui, când îl duce la grópă și să se dea de pomană plină cu apă próspectă împreună cu o lingurá nouă la vr'unú sêracú (5).

---

(1) Com. de Rom. Simu, T. Simonú și Al. Boerú.

(2) Tocilescu, Revista pentru Ist. etc. an, II. vol. III, Bucuresci 1884. p. 387.

(3) Ionénú, op. cit. p. 44.

(4) Com. de M. Jemna, stud. gimn.

(5) Burada În morm. p. 20. — Frâncu op. cit. p. 177: «Mortului asemenea i se duce la mormintú o ôlă cu apă, unú colacú și o lumină, ca să aibă în

Datina de a duce unŭ olŭ saŭ olă cu apă prŭspetă inaintea secriului și a da dintr'insulŭ celorŭ setoși apă să bea, de sigurŭ că pentru odihna sufletului celui repausatŭ, era usitată și la *Românŭ*, ceea ce se pŭte vedé și din forma invitării la înmormintare: «acuma e timpulŭ de a merge la îngropăciunea lui (Tițiŭ); olulŭ se scŭte (1)». Acestŭ olŭ se spărgea apoi afară la mormintŭ saŭ acasă. Dela acésta datină se vede că vine și espresiunea figurativă a Latini-lorŭ: «*fractus est ei ollus*», adică: i s'a frântŭ olulŭ, care însemnéză atâta cât: i s'a stinsŭ vieța, a muritŭ (2).

În *Ungaria*, și anume în comitatulŭ Bihorului, protopresviteriatulŭ Luncii, apa s'a prefăcutŭ în vinŭ, adecă când se prohodeste mortulŭ, pe masa ce stă înaintea preotului, se pune unŭ vasŭ cu vinŭ și doué păhare de iagă (sticlă). Unulŭ dintre rudeniile mortului saŭ sfētulŭ (crâsniculŭ, pălimarulŭ) umple cu vinŭ păharele de pe masă; mai nainte bea preotulŭ și apoi cântărețulŭ. Atunci începŭ a cânta schimbișu unulŭ după altulŭ; și până când cântă preotulŭ, cântărețulŭ golesce unŭ păharŭ de vinŭ și când cântă acesta, preotulŭ capetă din vinŭ.

Orŭ și câtŭ de șodă ni s'arŭ păré datina acésta, totuși

---

ceea-laltă lume pâne, apă și lumină». — Bojinca, op. cit., Nota dela p. 213: «Olŭ saŭ olă se obicnuesce și la Români, care umplută cu apă prŭspetă se sparge înaintea mortului și apoi se dă de pomană vre unŭ sĕracŭ împreună cu o lingură nouă. Adese-orŭ o spargŭ la mormintŭ, uneorŭ o aducŭ a casă și aruncând-o de pămintŭ, o spargŭ; de unde s'a născutŭ *dicala*, i s'a frântŭ *olu*», adică vieța. Într'unele locuri se umple acea olă cu cenușă, și apoi, după ce se scŭte mortulŭ din casă, o trântescŭ de pămintŭ după sicriŭ; țără de a sci ce însemnéză tŭte aceste, și întrebate fiindŭ femeile despre pricina acestora, răspundŭ că așa s'aŭ pomenitŭ». — M. Besanŭ, în «Albina» an. I. No. 57: «Olulŭ și astăđi, are rolŭ la îngropăciune, mai alesŭ în Ardelŭ, unde și astăđi se pŭrtă unŭ olŭ cu apă înaintea sicriului, și cu o lingură nouă de lemnŭ se dă din elŭ apă de bĕutŭ cutăruŭ sĕracŭ.»

(1) Exequias (Titio) quibus ire commodum, jam tempus est; ollus effertur.

(2) Besanŭ, în «Albina» an. I, No. 57.

are ea de sigură însemnătatea sa istorică, și eu sunt aplicată a crede, împreună cu d-lă Besană, care a dat-o întâia oră publicității, că vine de-a dreptul dela Romanii păgâni, și substituie olulă acestora, însă cu acea deosebire că, avându Luncanii vină destulă de prin viile loră, în locă de apă pună vină în vasă la prohodire, adecă la scóterea mortulă din casă (1).

Cum aă eșitū cu mortulă în ogradă saă curte, bocitórele începă din noă a boci și a đice:

Cum nu-ı mórtea 'nfuriósă,
Că ea vine mâniaósă,
Ascuțită ca o cósă
Și iea sufletulă din óse
Și trupu-lă scóte din casă
Și-lă duce la ținterimă
Cu elă să numaiă grăimă.
Acolo-lă băgă 'n pământă
Ca să nu-lă vedemă mai multă;
Sórele să nu mi-lă vadă,
Vântulă să nu mi-lă mai bată
Cătă lumea-acolo să șadă. (2)

Apoi, aruncându-și privirile în tóte părțile prin ogradă și vedéndă o mulțime de lume adunată și tristă, prindă a boci alte bocete, între carile și acesta:

Da ian scólă, mamă, scólă,
Că-ı destulă de-alaltă séră.
Sórele o răsărită,
Dumnia-ta nu te-ai trezită.
Da ian scólă, mamă, scólă
Și mai fă vr'o urmușórá,
Și fă urmă prin ogradă
Să crească mândră otavă,

(1) M. Bersană, stud. cit. publ. în «Albina» an I, Nr. 57.

(2) Din Voitineltă, com. de Dim. Cârdeiu, proprietar.

Și fă urmă prin grădină
Să crească mândră sulcină,
Și fă urmă prin ocol
Să crească mândru mohorū.
Femeile s'aū sculatū
Și pe-afară c'aū âmblatū
Și vacile și-aū mânatū,
Dumni-ta nu te-ai sculatū (1).

În zadarū însă le e rugămîntea și îndemnarea, căci cine-a muritū odată nu se scōlă mai multū în veci. Dreptū aceea, urmîndū mai departe, dicū :

Créscă érba câtū casa
Și ctava câtă prispa,
De-amū nu le-î mai călca.
Dar' dacă nu le-î călca
Rógă-te cui te-î ruga,
Rógă-te la sfîntulū sóre
Să facă điuă mai mare,
Că nu-î điuă de 'ntálnire
Că-î điuă de despărțire.
Atâtū ne mai întálnimū,
Pân' la uși la fînterimū
De-acolo ne despărțimū
Și mai multū nu ne 'ntálnimū (2).

Dacă repausatulū și-a datū sufletulū pe la începutulū primăverii, atunci, pe lângă cele arătate, mai bocescū înca și pre acesta :

Scōlă, mămucuță, scōlă
Și te preumblă pe-afară!
Mândră vreme și-ai alesū
Dela noi de dusū, de mersū.
Pe cântatulū cucului,
Pe pornitulū plugului

---

(1) Din Crasna, dict. de M. Bărbută.

(2) Din Cămpulungū, com. de G. Ciupěrca, stud. gimn.

Pe 'nfruzitulă codriloră
Pe 'nfloritulă pomiloră.
Primăvara ne-a veni,
Toți pomii ni-oră înflori
Dumniata îi putreți ! (1)

După ce aș sfârșitū bocitōrele de bocitū și ducētorii de scosū pausulū, pomenele, coliva, pomulū, precum și tōte cele-lalte obiecte, cu cari aș să petrēcă mortulū până la țin-terimū, preotulū începe a rosti ectenia morților și a ceti evangelia, adică a ținea *prima stare*, dupa care cei de ca-să daū de sufletulū celui repausatū diverse obiecte și vito. Apoi întregū conductulū funebru se pune în mișcare și anume:

Întâi se duce toiagulū așezatū pe unū sfeșnicū, apoi o *cruce* mare, după care urmēză *bradulū*. În unele locuri bradulū se duce chiar înaintea crucii (2). După cruce vinū de o parte și de alta prapurii, iară printre aceștia la mijlocū întâi *pausulū* apoi *coliva* și *pomulū* cu *pomenele* saū *raitulū*. În acele locuri însă, unde e datina de a se duce pomulū deosebitū de pomene, se duce totū-deauna înaintea pomenelorū și pomenele după dînsulū.

În multe locuri din *Bucovina* este datinā ca pomulū să-lū ducă înaintea scriului nănașulū saū nănașa mortulū, și se crede ca printr'insulū se amăgesce sufletulū cătră biserică (3).

După prapure, respective după pomū și pomene, vine preotulū îmbrăcatū în ornate și cântăreții, apoi serafimii, lâna-rele și sfeșnicele cu lumînări aprinse și împodobite cu

(1) Din Crasna, dict de M. Bărbuță.

(2) În comuna Mălini, județul Sucēva din Moldova, după cum mi-a spusū M. Nistorū și alte femei, se aduce din pădure în aceeași ȝi, în care se în-mormintēză mortulū, și împodobindu-se cu felū de felū de strămături se duce bradulū nemijlocitū înaintea mortulū.

(3) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

testimele, pe cari le ducă mai cu sémă câte patru băeți, iar între acestea năsălia cu mortul.

Datina petrecirii mortului la înmormintare cu sfeșnice și fânare, în cari se află luminări aprinse, deși o întâlnim ici coala și la alte națiuni străine, totuși sémână că ea este de provenință romană. Sfeșnicele și mai ales fânarele, cari se ducă pe de-o parte și pe de alta a secriului, represintă făcliile vechilor *Romani*, cari ca și Români noștri de adă petreceau mortul la înmormintare numai după amiazi și de multe ori chiar după ce apunea sórele, când avea trebuință de făcli, ca să se vadă pe unde se ducă.

Acéstă datină o amintesce Ovidiú dicéndú: «In locú de facia nunții, eú am lângă mine făclia morții (1).»

Asemenea și Tacitú :

«Díua, în care se duceau la grópă rêmășițele lui Augustú, câte odată era liniștită din cauza tăcerii, și câte odată era turburată din cauza plângerilor, stradele Romei erau îmbulzite de mulțime și prin câmpulú lui Marte străluceau făcliile.» (2)

În *Transilvania* nemijlocitú înaintea mortului mergú doi bărbați, cari ducă stâlpulú, iar în *Bucovina* nemijlocitú după mortú, care se duce totú-deauna cu picioarele înainte (3), merge de regulă unú băiatú, care duce *crucița*, ce se împântă la capulú mortului.

După năsălie urméză mai întâi némurile cele mai aprópe ale mortului, tóte cu capurile descoperite, apoi bocitórelc,

---

(1) Her. Epist. XXI. v. 172. «Et face pro thalami, fax mihi mortis adest.»

(2) Ann. III, 4. «Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratus inquit: plena urbis itinera conlucentes per campum Martis facies.»

(3) Ionénú, op. cit. p. 39. «Fiind-că omulú se nasce cu capulú înainte, la mormintú se duce contrarú, cu picioarele înainte.»

amicii, cunoscuții, precum și toți cei-lalți, cari s'au adunată ca să petrecă pe celū mortū până la mormintū (1).

În *Muntenia* și *Bucovina*, dacă unei familii îi mōre primulū copilū, nu se duce după elū la mormintū ca să nu-i mai mōră și alți copii (2).

În unele părți ale *Bucovinei* și cu deosebire în comunele Ropcea, Suceveni, Cupca, Crasna, Vicovulū-de-sus și celū de jos, Bilca, Straja și în altele din munți, precum în Fundulū-Moldovei, Dorna, Căndreni, iar în *Moldova*, și anume în județulū Némțū, plasa Muntelui, și mai alesū în comunele: Buhalnița, Biczulū, Hangu, Bistriciōra, Călugăreni, Galu, Cotunele Chizirigū, Secu-Buhalniței, Grintieșulū mare, Grintieșulū micū și altele, s'a păstratū vechiulū obiceiū strămoșescū ca mortulū să fie dusū la grōpă cu musica, care se compune din mai mulți flăcăi, cântândū «*Doina*» de îngropare din fluere (3).

În unele comune din județulū Suceva, plaiulū Muntele, precum bună oră în Mălini, feciorii și fetele mari, precum și gospodarii cei tineri, sunt petrecuși mai totū-deauna de doi băietani cari cântă din fluerū până la grōpă (4).

În Vicovulū-de-sus din Bucovina se punū totū-deauna, mai alesū însă la feciori și fetele cele mari și cu deosebire la cei mai avuși, dacă nu mai mulți, apoi celū puținū doi bărbați, cari știū fōrte bine a dice din fluerū și cari mergēndū alătura cu racla mortului, unulū de-a drēpta și altulū de-a stānga, cântă pe schimbate diverse doine de jale (5).

(1) Pretutindene e usitatū astū-felū atâtū în Bucovina, câtū și în cele-lalte țeri locuite de Romāni. — Com. de d-lū R. Simū și I. Georgescu din Transilvania; Ios. Olariū și Popovici din Banatū.—Veđi și Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, Inmorm. p. 23. — 24.

(2) Ionēnū, op. cit. p. 38. — D. Stānescu, op. cit. p. 324: «Dacă celū repausatū a fostū întâiulū mortū în acea familie, tatālū și muma lui nu potū a-lū urma la grōpă, ei remānū a casă.» — Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

(3) Veđi și Burada, Inmorm. p. 24 — 25.

(4) Dict. de M. Nistorū și alte Romānce din Mălini.

(5) Com. de d-lū V. Turturēnū, preotū.

În satele de la munte, unde mortul se duce mai mult în carul, fluerarii stau adeseori și în car, la capul mortului, și acolo cântă.

Fie-care cântărețu său fluerar capătă câte o năframă la fluer (1).

În *Transilvania*, ținutul Iașegului, însă se află obiceiul ca după mort să meargă un bătrân cântându din fluer cântece de jale.

Numărul acelor fluerari nu se urcă nici când peste dece.

În unele din comunele menționate mai este obiceiul ca înaintea convoiului funebru să meargă și doi bucinari, bucinându din când în când cu trâmbița (2).

În comuna Bréza, precum și în cele de prin vecinătate din Bucovina, când face preotul vre-o stare, bucinării sau trâmbițașii se duc înainte, se posteză într'un loc mai înalt cu fața întorsă spre mort, și acolo apoi, punându trâmbițele încruciș, bucină până ce ajunge preotul cu mortul în dreptul lor, apoi pleacă iar înainte, și tot așa fac ei până ce ajung la mormint (3).

În Vicovul-de-sus bucinării merg în dreptul convoiului și după fie-care stare bucină de jale.

Fie-care bucinar capătă pentru ostenela sa câte o oie sau câte 1-2 fl., după cum le-a fost și învoiala (4).

În orașele Câmpulung și Vatra-Dornei, unde se pun bucinării și fluerarii numai la feciorii și fetele cele mari, este datină de-a se cânta atât din fluere cât și din trâmbițe de-odată, și anume așa că mai întâi bocesc druscele,

---

(1) Com. de d-lă V. Turturénu.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 25.—*Dict. de M. Nistor din Mălini*: «In Drăcenii județ. *Sucéva*, cei tineri se petrec și cu trâmbița.»

(3) Com. de d-lă Nic. Prelici, stud gimn.

(4) Com. de d-lă V. Turtureanu.—Dacă nu se pot afla doi bucinari se ia și numai unul.

carî mergû cu capurile despletite alătura cu secriulû, și apoi bucinătorii și fluerarii. Astfelu se părëndeză bocitoare și bocitori până ce ajungû la finterimû (1).

În Câmpulungû bocetele sunt adeseori acompaniate de fluerû (2).

Cântecele, saû mai bine ȃisû doîna, ce se cântă de fluerari la înmormîntare, are în *Bucovina* ceva schimbare de ceea ce se cântă în *Moldova* (3).

În multe părți atătû din *Bucovina* câtû și din *Transilvania*, mai alesû pe la orașe, feciorii și fetele mari, câte odată chiar și băetanii și copilele, se petrecû cu musicanți, carî cântă în diferite instrumente, simbolisândû prin acêsta însurarea și măritarea celor ce sunt astû-felû petrecuți la mormîntû, ȃicîndû-se, mai alesû despre o fată mare, că «*e mirésa lui Christosû*» (4).

Ducerea mortuluî la grópă cu cântări din fluere și buchine este o datină romană.

Acêsta o găsimû în Propert. lib. II. Eleg. 4: «Și nici zădarnică va fi plângerea mea prin tubă (bucinû) (5),» și lib. IV. Eleg. ult. v. 9, «așa cântaû tubele cele de jale (6).»

Asemenea și Ovid: «se cântă din fluerû la înmormîntările cele jalnice (7).»

Luxulû pompelorû funebre ajunsese așa de mare la Romani, încât, după o dispoșiune a legilorû celor XII tabule, citate de Cicerone «se reduceaû cheltueele înmormîntării la trei vestminte de doliû, trei bănzî de purpură și *ȃece fluerari* (8).»

(1) Com. de V. Burduhosû și dict. de M. Ursaca.

(2) Com. de V. Burduhosû, stud. gimn.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 25.

(4) Com. de d-lû T. Simonû.

(5) *Nec tuba sit vana querella mei.*

(6) *Sic moestae cecinere tubae.*

(7) *Fast. lib. VI. v. 663. Cantabat moestis tibia funebris.*

(8) *De legibus, II, 22. Extenuato igitur sumptu, tribus ricinis, et vinculis purpurac et decem tibicinibus.»*

Lucru vrednic de luat aminte este, că la noi Români numărul fluerarilor nu se urcă nici când pește dece, și dacă întrebă cine-va pentru ce numai până la dece, răspunsul este, că așa s'a pomenit din bătrâni (1).

Astă-fel se duce mortul, de cum s'a scos din casă și până ce ajunge la mormint, petrecut fiind de lacrimile rudeniilor și ale amicilor, de bocetul bocitôrelor, de cântecul fluerătorilor și a bucinătorilor și de jalnicul sunet al clopotelor, cari vestesc cu părere de rău trecerea din vieță a unui creștin.

Dar să lăsam convoiul funebru ca să-și urmeze calea sa, și să ne întorcem pe un moment înderăpt la casa din care s'a scos mortul.

În casa unde se află un mort, nu se mătură de fel, până ce nu se scote acesta și se pornesc la ținterim, fiind, după credința Românilor din *Bucovina*, *Moldova* și *Muntenia*, rău de morțe și pentru alți membri din acea casă (2).

Iar dacă se și mătură în decursul celor trei zile, atunci gunoiul nu se scote de fel afară (3).

După ce s'a scos mortul din casă și după ce s'a pornit acum spre ținterim, cei ce au rămas acasă pun pre o prietenă sau pre altă femeie străină să măture iute în casă anume ca să nu se mai întorcă răul înderăt.

Femeia pusă mătură și *cotilește* (4) frumosă totă casa, atât unde a stat mortul, cât și prin celelalte odăi, iar

---

(1) Burada, *Inmorm.*, p. 67.

(2) Com. de mai mulți Români. — Veđi și Ionenu, *op. cit.* 42. — D. Stănescu, *op. cit.* p. 325: «Cât timp mortul nu e dus la gropă, nu se pôte mătura prin casă.»

(3) *Dict. de M. Nistoru din Mălini și A. Pletosu, din Rădășeni, în Moldova,*

(4) Verb. a *cotili* înseamnă în unele părți din *Bucovina*, precum bună oră în *Bilca*, atâtă câtă a ourăți prin casă, în altele însă, precum în *Costana* și *Fundul* — *Moldovei*, atâtă câtă a *linch*, adică a linge sau a lingări = a linge talgerele, ôlele, a *linchi* din ôle.

gunoiulă adunată îl aruncă într'ună locă, unde nu prea umblă ómenii.

După ce a măturat și a aruncat gunoiulă își spală mânilă cu apă din ulcica de pe feréstă, cređendă că făcendă acéstă nu-î amorțescă mânilă.

După acésta cei de casă îi daă dreptă răsplată pentru ostenélă o păreche de altițe saă o năframă dimpreună cu ună colacă, o pâne saă o bulcă, ună drobușoră de sare și o steclă cu o lumină aprinsă (1).

În Bilca i se dă o năframă și pânea, care a stată până atuncă pe feréstă (2).

În *Țera-Românescă*, îndată ce mortulă a fostă pornită, cine rămâne acasă pôte mătura și aranja ceea ce era în desordine, dar oră cine este ținută óre cum a nu bea apă, până nu se îngropă mortulă, căci acea apă ce este adusă din timpulă când mortulă era neîngropată, se numesce mórță (3).

În acele părți, unde este datină de a se face comândare saă prasnică nemijlocită după înmormîntare, cum s'a măturat, neamurile ce aă rămasă acasă, prindă a pune și a așterne mesele, ca pe când se voră întórce petrecătorii dela înmormîntare să fie tóte în cea mai bună rînduială.

Și acum, după ce am vedut și acéstă datină, să ne întór-
cemă iarăși la convoiulă funebru.

Totă drumulă, de cum s'a scosă mortulă din casă și până ce ajungă cu dînsulă la țințerimă, bocitórele de pretutindene atătă cele interesate câtă și cele năimite, bocescă necon-
tenită diverse bocete, și numai atuncă încetéză de a boci, când face preotulă *stările* (4).

---

(1) În Boiană, com. de V. Turturénă, preotă.

(2) Com. de Iust. Cârdeiu, stud. gimn.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 325.

(4) Pretutindene usitată în Bucovina și Moldova. Lambrior, op. cit. p. 153 :

În șirurile următoare vom reproduce numai vr'o câte-va din mulțimea acelor bocete, iar restul să se vadă la finea acestui studiu.

Când scot mortul din ogradă sau curte și se pornesc cu dînsul spre biserică, bocitoarele din *Bucovina* bocesc astă-fel :

Plânge casă, plânge masă,
Că de stăpînu ești rămasă !
Plângeți uși, terești plângeți,
Că de-acuma rămâneți,
Plângeți și voi cheutori
Că stăpînu-î călătoriu.

Bată-te pustia mórte
Multu ești tu făr' de dreptate !
C'ai venit pînă la pragu
Și-ai luat ce mi-a fost dragu,
Și-ai venit pîn' la feréstă
Și-ai luat capul din casă.
Gospodarul, cinstea casei,
Cinstea casei, stălpul casei,
Elu de-acuma că ne lasă
Cu inima friptă, arsă.
Scólă-te, drăguță, scólă,
Că-î destul de-alaltă séră,
Și te uită pe feréstă,
C'a venit carte domnescă
Ca la drum să te pornescă.
Carte domnesc'a sositu
Și la drum că te-au pornitū.
Rēmăi casă sănătósă
Că stăpînul tēu te lasă.

«In vremea ducerii mortului pînă la biserică stă totu temelul bocitului, femeile bocitoare continesc numai în restimpurile prohodirii; altmintrelea bocesc într'una.»

Scólă, drăguță, și cată
C'amù te scotù din ogradă.
Scólă-te dragă, și veđi,
Cum te-aũ scosũ și din liveđi! (1).

Celea din *Transilvania*, districtulũ Năseudului, bocescũ așa:

Rógă-te, cui te-ĩ ruga,
Rógă-te la clopotarũ
Să tragă clopotulũ tare,
Să mérgă resunetũ mare
Peste tóte délurile,
Să se stríngă némurile,
Să vie la petrecane,
Că aci-ĩ mare jálane!

De cum-va mortulũ e o fată mare, atunci mumă-sa o bocescce așa:

Draga mea, mândru gătată,
Cum te duci de supărată,
Fiindũ de mórte 'nșelată.

După aceea îndată fetele o bocescũ astũ-felũ:

Draga nóstră 'mpodobită,
Cum te duci de bănuită
De mórte înceluită!

De cum-va mortulũ e o nevestă ténără, în urma căreia aũ rămasũ mai mulți copii mititei, bocescũ așa:

Cine 'n lume-a mai vėđutũ,
A vėđutũ și cunoscutũ
Nevastă mândru gătată
După copii supărată?
Cine 'n lume-a mai vėđutũ,
A vėđutũ și cunoscutũ
Nevastă mândru tocmită
După copii bănuită?

Haid, Ioană (2) și te uită
De veđi fiil cum se cãntă,
Bãrbatul cum te comandă.
Noi, Ioană, amũ gânditũ,
Amũ gânditũ și-amũ socotitũ,
Că tu-acum nu mai glumesci
Dar' te vedemũ că pornesci.
Și-amũ gânditũ că ai glumitũ,

(1) Din Ciudeiũ dict. de M. Popescu, dăscãliță.

(2) Adicã dupã cum se numescce repausata.

Dar' vedemū că ai pornitū.
Ah! Ioană, draga mea,
Draga mea, iubita mea!
Lasă-ți dorulū prin ocolū
Să resar'unū merișorū
Totū cu mere roșiore,
Cu frunțele rotunjiore,
Fiii ilū vorū scutura
Dorulū și-lū vorū stēmpēra.
Când vorū scutura mērulū
Iși vorū stēmpēra dorulū.
Vinū, Ioană, înapoi.
Baremū peste-unū anū saū doī,
Să veđi ce mai facemū noi.
Vinū, Ioană, înapoi.
Pe 'nfloritulū spinilorū,
De dorulū copiilorū,
Pe 'nfloritulū pomilorū
De dorulū coconilorū.
Și de nu-ī veni să șeđi,
Vină baremū să ți-ī veđi;
Și de nu-ī veni să mâi,
Vină de ți-ī mai mângâi.
Ioană! copiii tēi
E plină lumea de ei!
Copiii fără de mamă
Nu-sū luați nici într'o sēmă.
Ah! Ioană, draga mea!
Draga mea, iubita mea!

Pe drumū, bocitōrele din *Bucovina*, dacā mortulū e bār-
batū însuratū și i-a rămasū nevasta, bocescū așa :

Miluța nōstră cea dulce
Catū cu ochii cum se duce.
Da de ce te-ai supēratū,
Și cum de te-ai înduratū

Cum inima te-a 'nduratū
De copiii ți-ai lāsātū
Ca pre-o pāsēruică 'n gardū
La toți ómeniī de sfatū,
Ca pre-o pāsēruică 'n holdă
La toți ómeniī de vorbă ?
Copiii fār'de părinți
La toți ómeni-sū urīți !
Soșulū sóță-și va găsi,
Mamă la copiii n'a fi,
Soșulū sóță-și va afla
Dar' mamă la copii ba.
De-ar fi tata câtū de bunū
Totū țipă copiii 'n drumū,
De-arū fi mama câtū de rea
Totū și-ī iea pe lângă ea.
Ie-ți, Ioană, țiua bună
Dela sóre, dela lună,
Dela soția cea bună.
Astăđi Christosū te-a poftitū
La raiulū celū curățitū,
Astăđi Christosū te-a chematū
La raiulū celū desfătātū.
Raiule! grădină dulce,
Eū din tine nu m'așū duce
De mirosulū florilorū,
De fumulū tāmâelorū,
De glasulū ângerilorū! (1)

Și pe noi că ne-ai lāsātū
Și pe-așa drumū mi-ai plecatū ?
De la capū pân' la piciōre
Eū m'ași ruga dumi-tale

(1) Com. de d-lū T. Simonū,

Să te lași de astă cale,
C'astă cale-î ducătoare

Și 'napoi ne 'ntorcătoare
Și nouă cu supărare . . (1).

Cele din *Transilvania*, comuna Orlatū, așa:

Multū iubitulū meū bărbatū!
Pe calea care-ai plecatū,
Nu-î nadejde de 'nturnatū,
Și pe care mi-ai pornitū
Nu-î nădejde de venitū.
Nu te uita apelorū

Că apele'sū mergătoare
Și nu mi-sū întorcătoare,
Ci te uită sórelui,
Că-elū că-mi e mergătorū
Și iarăși întorcătorū! . . (2).

Dacă mortulū e feciorū holteiū, bocitoarele din districtulū
Năsăudului ilū bocescū astū-felū:

Cine 'n lume-a mai vĕdutū
Nuntă mare făr' de pomū
Și-atâta norodū de omū?
Nuntă fără ceterași
Și mirele în sălaşū?
Cine 'n lume-a mai vĕdutū
Voinicū tĕnĕrū și gĕtatū
Ședĕndū așa supĕratū,
Voinicū tĕnĕrū și gĕtitū
După lume bănuitū?
Mānca-te-ar sicrĕta mórte,
Rea ești și fără dreptate.
Nu mergi la cine se cade,
Mergi la cine nu se cade.
Și la noi ce-ai căutatū?
Căci mama nu te-a chematū.
Dar' la noi de ce-ai venitū?
Căci tata nu te-a doritū!
Fost'au vĕji și babe 'n satū,
Pre-aceia să-î fi luatū,
Pe min' să mă fi lăsatū!
Ardă-te foculū orașū

Și tóte potecile
Și tóte lécurile.
Ardă și doftori 'n ele,
Dacă mi-au datū lécuri rele,
Nu mi-a trecutū după ele.
Dragile mele surori!
Pliviți și-ale mele florī,
Le pliviți și le udați,
De vorū cresce, le purtați,
Pe mine nu m'așteptați!
Cresceți, florī, cât gardurile
Se le bată vĕnturile
Ca pe mine gândurile!
Cresceți, florī, și nu 'nfloriți,
Căci mie nu-mi trebuiți!
Noi, Ioane-aș'am gânditū,
Că ni-î chema chemătoare,
Ne-ai chematū petrecătoare;
Nu ne-ai chematū să jucămū,
Ci ca să te comandămū.
Astăzi e o sĕptĕmānă,
Umblă mórtea prin grădină

(1) Din Igesci .

(2) Com. de Rom. Simu, învățătorū.

Cu lampașu și cu lumină,
Rupëndu flori din rădăcină,
Pe Ioan dela inimă,
Rupëndu vîrvulü florilorü

Și fruntea feciorilorü,
Rupëndü vîrvulü dela flori
Și fruntea dintre feciori

Iară maică sa ilü bocesce așa :

Ah! Ioane, dragulü mamii,
Dragulü mamii, scumpulü mamii!
Multü în lume m'am isbitü
Léculü nu ți l'am găsitü
Și tu Ioane-ai muritü.
Multü în lume am umblätü,
Léculü nu ți l-amü aflatü
Și tu răü te-ai supëratü
Și de lume te-ai lăsatü.
Ah! Ioane, dragulü mamii,
Dragulü mamii, scumpulü mamii!
Multe délurü ai suitü
Și tóte le-ai coborîtü,
Numai ästa-lü vei sui
Și nu-lü vei mai cobori.
Iea séma, Ioane, bine
Dacă-i mergë 'n ceea lume.
Că sunt douë drumurele
Și cu greü de-alesü din ele,
Iea séma pe care-i mere!

Dacă mergi pre celü cu bani,
Te vei tâlni cu dușmani,
Dacă mergi pre celü cu spini,
Te vei tâlni cu străini,
Dacă mergi pre celü cu flori,
Tâlnesci pre frați și surori.
Veniți frați, veniți surori,
De mă 'mpodobiți cu flori.
Vină mamă, vină tată
Și-mi udați fața cu apă,
Mă petreceți pân' la grópă
C'acolo cu lutü m'astăptă.
Veniți și voi verișóre
De-mi petreceți este-oscióre,
In grădină 'n țințerimü
Cu țernă să le 'nvëlimü.
Vină, mamă, să prânđimü,
Că de ađi ne despărțimü.
Vină, tată, să gustămü
Că de-ađi nu ne mai vedemü!

Dacă mörțulü e o nevastă cu copii, atunci se bocesce așa :

Cine 'n lume-a mai vëđutü
Nevastă mândru gătată,
După copii supërată,
Nevastă mândru tocmită
După copii bănuită.
Copii din graiü grăiaü
Și din gur'äșa điceaü:
«Va! mamucă, mama mea,
Că te-a 'nduratü inima,
Inima cum te-a 'nduratü

Și pre noi de ne-ai lăsatü
Mititei și frumușei,
Și-i plină lumea de noi!
Mânca-te-ar și foculü mörte
Rea ești și fără đreptate,
Căci mergi unde nu se cade!
La noi tu de ce-ai venitü?
Căci nime nu te-a doritü,
Și mama nóstr'a muritü!
La noi ce ai căutatü?

Căci nime nu te-a chematū
Și pre mama ne-ai luatū,
Și-ai ruptū vêrfulū florilorū
Și mama copiilorū,
Și-ai ruptū flórea dintre vii
Și mama dintre copii,
Și ți-ai pusū mâna pe masă
Și ne-ai făcutū largū prin casă,
Și ți-ai pusū mâna pe grindă
Și ne-ai făcutū largū prin tindă,
Ți-ai pusū mâna pe ușorū
Ni-ai făcutū largū prin ocolū.
Plânge casă, plânge masă,
De mama sunteți rămase,
Plângeți ah! și voi păreți,
Căci de mamă rămâneți!
A venitū mórtea pe drumū,
A luatū ce-a fostū mai bunū,
A venitū mórtea pe cóstă

Ne-a luatū pre mama nóstră.
Ah! tu totū așa-î gânditū,
Că mama n'are sfârșitū.
Câte lécuri ai cătatū
Alū ei totū nu l'ai aflatū
Și ea rău s'a supăratū,
Din lume s'a depărtatū
Și pre noi ea ne-a lăsatū.
Rămâi lume cu multū bine,
Mama se duce din tine! . . .
Iar fiica din graiū grăia:
«Ah mămucă, draga mea!
Cum inima te-a 'nduratū
Depre mine m'ai lăsatū
Ca pre-o păsăruică 'n gardū
La toți ómenii de sfatū,
Ca pre-o păsăruică 'n holdă
La toți ómenii de vorbă?!

Dacă procesiunea anume saū din întêmplare merge prea iute, atunci mama, soția saū sora mortului se rógă să nu mērgă așa de repede, țicēndū:

Nu mi-lū duceți așa tare,
Căci țiu-a-î destulū de mare,
Ci-lū duceți încetinelū,
Că nu m'am uritū cu elū.
Și te rogū, ah! clopotarū,
Nu trage clopotulū tare,
* C'ađi e ți de *despartare*.
Ci-lū trage ceva mai linū,
Că noi ađi ne despărțimū,
Și mi-lū trage mai încetū,
Căci de astăđi nu-lū mai vėdū! (1)

Când s'apropie de biserică și daū să între cu mortulū

---

(1) Tóte bocetele acestea mi le-a com. d-lū T. Simonū.

În curtea acesteia, atunci bocitoarele din *Bucovina* bocescă
astă-felū:

Bucură-te *măndstire* (1),
Mândră floriciă-ți vine
Pe pornirea plugului
Pe cântatulū cucului,
Pe stratulū pe petringelū,
Pe delulū celū trumușelū (2).
Da nu vine să 'nfloréscă,
Da vine să veștedéscă (3).

Altulū și anume când mortulū e unū copilū:

Bucură-te mănăstire,
Mândră floriciă-ți vine,
Da nu ți vine să 'nfloréscă
Da-ți vine să veștedéscă.
Bucură-te clopoțelū,
Că-ți mai vinc-unū suflețelū,
Da nu-ți vine să trăéscă,
Da-ți vine să putredéscă (4).

Saū așa:

Bucură-te clopoțelū
Că mai vine-unū voinicelū,
Trandafirelū frumușelū,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Că vine să putredéscă.

Altulū, totū când mortulū e copilū:

Bucură-te mănăstire
Că trandafirū mândru-ți vine,
Da nu vine să 'nfloréscă,

---

(1) În Bucovina tóte bisericile zidite din materialū tare (piétră și cărămidă) se numescū de poporū *măndstiri*, și numai cele de lemnū se numescū *bisericī*.

(2) Biserica din comuna Igescī, districtulū Storojinețului, de unde e culesū bocetulū acesta, e făcută pe unū delușorū.

(3) Din Igescī dict. de Ilie alū lui Onufreiū Frunđă.

(4) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

Ci vine să putrețescă.
Draga mami! nu te da,
Nu te da, nu te lăsa,
Scólă-te și ve! umbla,
C'apoi nu mi te-or! lua,
In pămînt! nu te-or! băga.
Dar dac! nu te-! scula
In pămînt! c! te-or! băga
Și-acolo 'n veci c! mi-! sta,
Mai mult! nu mi te-! scula.
Dragile mami! picioruțe,
Când vor! face ele urmuțe? ! (1).

Tot! așa bocesc! și Româncele din *Transilvania*, când se apropie de biseric!.

Iată cum se începe un! bocet! din acést! țer! și anume din Secadate:

Bucur!-te m!n!stire,
C! frumós! flóre-! vine,
Dar nu vine s! 'nflor!sc!,
Ci vine s! putrețesc! (2).

Ast!-lel! se petrece fie-care mort!, p!n! ce într! in biseric!, unde i se face *prohodul!*.

Mai înainte îns! de ce vom! vorbi despre *prohod!*, s! ne întorcem! pu!in! iar!și înd!r!pt! și s! vorbim! despre *st!rile*, ce se fac! in decursul! petrecerii de acas! și p!n! la biseric!, precum și despre *podurile*, cari se pun! in calea mortului nu numai p!n! la biseric!, ci și mai departe p!n! la ținterim!.

---

(1) Am!ndou! din Badeu!, com. de d-l! Av. M!covei.

(2) Com. de d-l! I. Georgescu, inv!ț!tor!.

XXI.

S T Ă R I L E .

În decursul petrecerii mortului de acasă și până la biserică este pretutidene datină de a se face, pe lângă cele arătate în cap. precedentă, încă și vr'o câte-va *stări* sau *popasuri*.

Stările sau *popasurile* acestea, numite alt-mintrelea în unele locuri încă și *stâlpi* (1) sau *prohóde* (2), represintă *vămile* din cea-laltă lume. Prin urmare ele se fac în prima linie cu scopul ca să potă trece mortul prin vămi, și numai rar când pentru paradă sau spre a se odihni. De aici vine apoi și datina poporului de a se bate așa de tare după dînsele (3).

Facerea lor în însă atârnă totu-deauna parte dela vađa și reputațiunea ce a avut'o cel repausat în vieța sa, și parte dela vađa și puterea materială a celor ce sunt îndătoriți să-l înmorminteze sau mai bine ăisă a familiei sale.

Dacă repausatul a fost un omă avut, de omenie, cin-

---

(1) În Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca.

(2) În Mahala, com. de Ionică ală lui Iordach IIsacú.

(3) Com. de d-lă Av. Macovei, preot, și alți Români din Bucovina.

stitū, cumpĕtatū la vorbă și cu vađă în satū, atunci i se facū de regulă *două-spre-đece stări*; dacā a fostū mijlocașū și nu prea băgatū în sémă de consăteniī sĕi, i se facū numai atâtea câte potū plăti nĕmurile sale ca să i se facā (1); iar dacā a fostū sĕrmanū sau chiar unū pālmașū și pe lângă aceea a mai avutū încă și purtare rea, iar nĕmurile sale n'au de unde să plătescă preotului, atunci de regulă nu i se facū mai multū decât trei stări.

Cu alte cuvinte oprirea pe drumū în decursulū petrecerīi este mai dĕsă, numĕrulū stărilorū mai mare, numai pentru cei mai avuți, cari sunt în stare să plătescă, pe când pentru cei sĕraci este vorba:.

Duceți-lū mai tare
Că bani n'are (2).

Sau :

Așa đice popa nostū,
Când móre celū fără rostū :
Mergeți tare,
Că bani n'are.
Dar când móre vr'unū bogatū,
Unde-ți cântă trăgănatū:
Puneți jos,
Că-i bănosū ! (3).

Se întĕmplă însă fórte adeseori și 'n multe locuri că preoți nu sĕ orientĕză nici când, la facerea stărilorū, după plata ce-o capĕtă sau sperĕză că vorū capĕta-o, ci totū-dea-una după purtarea cea corectă și esemplară a celui repausatū. Acești preoți, demni de tótă lauda, voindū a stători

---

(1) O sémă de preoți din Bucovina ieau pentru fie-care stare câte 1 fl. v. a. Bani aceștia îi consideră poporul ca unū tributū, nu atăta pentru munca preotului, ci mai multū pentru vămī.

(2) Lambrior, op. cit. p. 153.

(3) Dr. I. U. Jarnik și An. Bărsĕnū, Doine și strigăturī din Ardĕlū, Bucuresci 1885, p. 468.

În comunele ce le păstorească, unu exemplu cum trebuie să viețuiescă și să se porțe toți creștinii, fie repausatul fruntașu, mijlocașu sau codașu, dacă a avut o purtare bună, îi facă de comunu 12 stări, dacă însă a avut purtare rea, chiar și 'n casulă acela când s'ar pune némurile pentru dînsul, nu-i facă mai multe decât șese stări.

Fie însă mortulă orî și cine ar fi și casa sa orî și câtă de departe de biserică, nicăiri și nici când nu este datină să se facă mai multe decât două-spre-șapte și mai puține decât trei stări (1), deși credă unii că ar trebui să se facă douăzeci și patru (2).

După săvârșirea prohodului, care se face de regulă în biserică, fie ținterimulă aprópe orî departe, în cele mai multe părți nu este de felă datină ca să se mai facă stări.

La fie-care stare atătă ceî ce ducă procesiunea câtă și toți ceî ce petrecă pe mortă staă locului; cântăreții, fluerarii și musica încetă de cântat, bocitórele de bocit; secriulă cu mortulă, dacă e dusă de ómeni, se pune jos, iar preotulă, întorcându-se cu fața spre celă repausat și cădindu-lă, rostesc ectenia morților, dacă e pruncă mică, iar dacă e înaintat în etate, pe lângă acestea mai cetesc încă și câte o evanghelie, cu deosebire din celea ale învierii; în care timpă toți petrecători, dar mai cu sémă némurile cele mai de aprópe,

---

(1) Com. de d-lă V. Turturénú, preotă: «Stări se facă dela 3—12»—Gheorghiu: «Pe drumă până la biserică se facă 12 stări»—Rom. Simú: «În ducerea mortulă la grópă se facă trei stări.»—D. Stănescu op. cit. p. 324: «În calea spre biserică trebuie să pună mortulă de trei orî jos, când preoții cetesă și chiar își schimbă locurile.»—Frâncu, op. cit. p. 177: «Când se întorcă cu cosciugulă dela pragulă ușii de trei orî în casă, iar până la mormință se facă *șapte popasuri*.»—Burada, *Inmorm* p. 27: «Ducându mortulă la ținterimă se facă 12 stări sau *popasuri*.»—A. Pletosú: «În Rădășeni, în Moldova, se facă de regulă 3—12 stări.»—Al. Boeriu: «Spre ținterimă ilă pună de trei orî jos, alții de mai multe orî după cum e și starea omulă.»

(2) Dict. de M. Nistoră din Mălină în Moldova.

ingenunchiază cu capetele întorse spre preot, sau lipite de secriū (1).

Prima stare se face de comunu îndată după ce s'a scosū mortulū din casă afară, cele-lalte însă pe la respântiile și cotiturile saū cârniturile drumului, precum și pe malurile apelorū și ale păraclorū, lângă poduri și punți, unde sunt și de acestea din urmă de trecutū, iar cea din urmă de regulă înaintea bisericei saū la întrarea în curtea acesteia (2).

La fie-care stare ce se face, și anume nemijlocitū după rostirea ecteniei morșilorū, respective cetirea evangheliei, némurile cele mai de aprópe ale repausatului daū peste sălașū sërmanilorū și ducătorilorū mortului (3), dar mai alesū copiiilorū cari staū în apropierea sălașului, câte unū colăcelū și o lumină (4), saū câte unū colăcelū și unū cruceriu (5), saū numai bani (6), de sufletulū celui repausatū.

În unele locuri, precum bună óră în Secadate și alte comune din *Transilvania*, unde crește multă pómă de vie, pe lângă colăcei și cruceri, se mai dă peste sicriū de sufletulū celui repausatū încă și vinū (7).

---

(1) Pretutindene usitatū în Bucovina. — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 27

(2) În cele mai multe sate din Bucovina. — Av. Macovei: «Totū așa îndătinéză preoții a face la fie-care podū saū cârnitură de drumū saū uliță laterală câte o stare. unde impartū apoi familianții monete de pomană prin cari plătescū «*vămile vėzduhului.*» — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 27.

(3) Dat. Rom. din Voitineli com. de Dim. Cârdeiu, proprietarū: «Mergėndū pe drumū la fie-care stare se dă câte unū cruceriu celorū ce ducū mortulū, ca să nu ăică cănd-va că l'aū dusū de geaba.»

(4) Dat. Rom. din Boianū și Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturėnū, preotū; a celorū din Mahala, com. de Ionică a lui Iordachi Isacū și a celorū din Crasna, com. de d-lū Sam. Petrescu, preotū.

(5) Dat. Rom. din Balacėna, com. de M. Jemna.

(6) Dat. Rom. din Moldova, com. de Tit. Zaharescu și S. Sa părintele Lateșū: «În *Rădășeni*, când ducū mortulū, nu daū bani numai în timpulū stărilorū, ci ori unde vėdū copii stăndū și privindū, se ducū la dinși și le daū câte 2 — 5 bani; - a celorū din Transilvania, com. de Rom. Simu, și a celorū din Bucovina.

(7) Com. de d-lū I. Georgescu.

În districtul *Năsăudului*, unde asemenea este datină în decursul transportării celui mortu până la cimitir, de a se lăsa în mai multe locuri năsălia cu mortul jos și a se ceti st. evanghelie, după ce s'a cetit această, se pune pe co-pârșeu un taler sau galbenu, care remane apoi preotului (1).

În *Munții apuseni ai Transilvaniei* la totu popasulu o femeie varsă puțina apă dintr'o doniță sau dintr'o olă nouă, și dă peste cosciugu câte un *colăcelu* și câte un crețaru la câte un sêracu (2).

În unele părți din *Țera-Românească* cel însărcinat cu împlinirea celor necesare mortului aruncă la fie-care colțu alu *patului*, adecă alu năsăliei, câte 5 sau 10 bani (3).

În acele locuri, unde este datină de a se da numai colaci și lumini, sau cruceri și colaci, se împlântă lumina sau crucerulu în colacu și așa se dau apoi amêndouă acestea uneia și aceleiași persone, nici când însă colaculu unei persone iar lumina sau crucerulu alteia (4).

În acele locuri însă, unde este datină de a se da numai câte un cruceriu, adeseori se dau în crucișu (5).

Dacă la petrecerea mortului nu se află nici un sêrmanu sau copil, căruia să-i deă peste sălaşu cruceri, atunci crucerii meniți de a se da, se lęgă în basmalele sau năfrămile dela cruci, prapure și fânare, și rêmânū apoi celor ce ducū procesia (6).

Totodată e de observat încă și aceea, că de ore-ce atât colăceii aceștia, cât și luminile și crucerii ce se dau la

---

(1) Ionu Nițu Macavei: «Dat. pop. rom. la înmorm.» în «Amicul fami-liei,» an. VI. Gherla 1882, p. 94.

(2) Frâncu, op. cit. p. 177.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 324.

(4) Com. de d-ni Sam. Petrescu, Av. Macovei și V. Turturênu.

(5) Com. de d-lu Rom. Simu, din Orlatu.

(6) Dat. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorsch, stud. gimn.

ocasiunea acésta peste sălaşu, sunt meniși, după cum vomû vedé mai la vale, spre a lumina și a plăti vămile, prin carî are să trecă sufletulû celui repausatû în cea-laltă lume, de-aceea nu se daû numai atâția colacî, luminî și crucerî, câte stări se facû, ci atâția câte vămî credû ei că se află. Așa cei ce credû că sunt șépte, daû câte șépte; cei ce credû că sunt nouë, daû câte nouë; cei ce credû că sunt 12, daû câte 12; cei ce credû că sunt 24, daû câte 24; iar cei ce credû că sunt 99, daû nouëdecî și nouë de colacî și luminî (1).

La sturca cea dintâiu, adecă în ograda saû curtea casei, pe lângă cele arătate mai sus, în tóte ținérile locuite de Români, este datină de a se da peste secriû nu numai bani și colăcei, ci încă și multe alte obiecte de sufletulû celui repausatû, mai alesû însă hainele, pe carî a statû și alte haîne de ale acestuia, apoi din vite și cu deosebire dintre cele curate, carî sunt bune de mâncatû, și anume: o vacă, junincă saû vițică; una saû mai multe oi, mióre saû mieluțe, unû mascurû; rarû când și cai; din galițe: o gâscă, o găină saû unû cocoșû; în fine: unû colacû, o sticlă saû o ulcică cu apă curată și o lumină (2).

---

(1) Dat. Rom. din Berchisești, com. de G. Velehorsi și a celorû din Stupca, com. de Al. Baciû: «De-acasă până la biserică daû peste mortû 24 de crucerî, cu carî plătesce mortulû cele 24 vămî, prin carî are să trecă » — Dat. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna: «În Bălăcena este datină de a se face 24 colacî, a se implânta în fie-care câte 1 cr. și a se da apoi pe drumû peste sălaşu, ca să aibă sufletulû pe cea-laltă lume cu ce plăti cele 24 vămî prin carî va trebui să trecă. — Dat. Rom. din Câmpulungû, com. de Gheorghiu: «Pe drumû până la grópă se daû peste sălaşu 12 cr., pentru-că se crede că pe cea-laltă lume se află 12 *zaplazuri*, unde stă totû câte unû străjerû, căruia trebuie să plătescă ca rohatcă 1 cr » — Frâncu, op. cit. p. 174: «Copiilorû se împartû 99 *colăcei* (covrigi) cu câte unû creițarû, pentru motivulû că arû fi 99 *de vămî* prin carî trebuie să trecă mortulû.» — Com. de d-lû T. Simonû: «Se crede că sunt 12 vămî, deci némurile mortulû simbolizéză plățirea vămilorû prin aceea că de 12 orî daû câte 1 cr., saû câte unû țeceriû (10 cr.) la câte unû copilașû.»

(2) În Boianû, Mahala, Ostrița și Horecea, com. de d-lû G. Tomoiağă; —

În *Țéra-Rómánéscă* și anume în *Vrance* se dau nouă gulere de cămeșă cusute frumosu cu arnice și nouă monéđi (1).

În *Moldova*, județulu Sucevii, afară de hainele, pe cari a statu mortulu, se mai dau atâtu némuriloru câtu și străiniloru, cu deosebire însă celoru mai sërmani, încă și totu felulu de vite, și mai alesu oi (2).

În *Transilvania*, districtulu Năséudulu, îndată după ce se scóte mortulu din casă afară, némurile ingenunche lângă sălaşu, preotulu și cei-lalți funcționari bisericesci îndeplinesc ceremoniile prescrise, iar după ce ceremoniile aceste s'au îndeplinitu, se împărțescu copiiloru colăcei, iar celoru mai mari li se dă peste sălaşu béutură și pâne (3).

În *Munții apusenî ai Transilvaniei* este asemenea datină ca, înainte de ce se pune conductulu funebru în mișcare, să se împărțescă *pomana* sau *pausulú*. Fie-care fruntașu alu satulu primesce la acésta ocașiune câte o doniță, cei-lalți câte o ólă, unu colacú și o luminiță de céră, iar copiiloru li se împărțescu 99 de *colăcei* sau covrigi cu câte unu creițariu, pentru motivulu că ar fi 99 de *vămî*, prin cari trebue să trecă mortulu (4).

Pe la *Ponòrú*, la înmormintarea unui omú de frunte, în-

În Vicovulu-de-sus, com. de d-lú V. Turturénú; — în Badeuțu, com. de d-lú Av. Macovei; — În Stulpicaní, com. de N. Cotlarciuc: «Singurú am avutú ocașiune de a vedé cum a dărunitú unei femeí o păreche de cai înhamatí la o căruță.» — În Rădășeni, Baía și Mălini din Moldova, com. de Tit. Zaharescu, A. Pletosú și M. Nistorú. — Burada, Inmorm., p. 27.

(1) Burada, Inmorm p. 27.

(2) Dict. de A. Pletosú și M. Nistorú. — «Șeđétórea» an. I, Fálticeni 1892. p. 40: «Aú nenorocitulú obiceiú, priinciosú bóleloru epidemice, când plécă la biserică și scotú cadavrulu afară, straele mortuluí le punú de-asupra lui, începéndú a lua câte una și le dau de pomana, alături cu colacú și lumina. Din vite caută a da cei mai bunú popei și la parte din cei-lalți câte o óie sau mielú.»

(3) Com. de d-lú T. Simonú.

(4) Fráncu, op. cit. p. 174.

dată ce se termină *prohodulă*, sau, cum se spune în Bucovina, *starea primă*, o muere înrudită cu mortul și bine informată despre obiectele, pe cari le-a lăsat ca să se împartă, mai întâi dă peste sicriū vre-unuia din căseni sau vecini o găină și apoi preotului o traistă, merindărița, o lumină, un colac, numit *ogăza*, *colțoni*, sau un cot de pănură de lână, și o păreche de *mănece*, sau doi coți de pânză albă. De asemenea, totu peste sicriū, împarte căsenilor, vecinilor sau sêracilor și hainele mortului.

Dacă mortul e unul dintre cei mai de frunte, totu peste sicriū se împartu și vite preotului, cantorului, rudeniilor, vecinilor. Fie-care se chêmă cu numele și dându-i-se peste sicriū o lumină și o *ogăză*, i se spune cu glas tare: «a lăsat mortul ca tu să capeți o vițea, mieluță, stup, junincă,» etc. (1).

În districtul Siretiului, Rădăușului, Sucevei și Câmpulungului din Bucovina atât obiectele cât și vitele, respective galițele amintite mai sus, le dau sau sêracilor în genere sau nêmurilor celor mai de aproape, sau la nisce fini, fine și cumetre, cari sunt mai nevoiași. În satele românesce din districtul Cernăușului însă, precum bună oră în Boianu, Hlinața, Mahala, Ostrița, Horocea, și altele, vitele se împărțesc mai numai la cei de casă, rar când și la nêmurile cele mai de aproape, și asta din cauză ca vita să nu iasă din ogradă. Cu tôte acestea însă și Românii din satele de pe urmă, până chiar și cei mai sêrmani, cred și spun că dacă n'au dat sau cel puținu n'au menit măcar la unul din cei de casă vre *un capetă de vită* de sufletul celui mort, atunci de sigur trebuie să iasă, adică să piără vr'o vită la casa respectivă. Ba unii cred și spun că dacă se întemplă să pără vr'o vită înainte de repausarea celui mort,

---

(1) Frâncu, op. cit. p. 177 — 178.

vita respectivă a fost în norocul lui și de-aceia s'a dus ca înaintea repausatului (1).

Atât vitele cât și galițele, menite a se da de sufletul celui repausat, se șpală mai întâi pe piciore, ca să fie cât se poate de curate, se udă apoi cu puțină apă proaspătă și curată, și abia după aceea se dau dimpreună c'o lumină de cêră aprinsă și c'unu colac și anume: cele mai ușore peste salașu, iar cele mai grele pe de 'naintea mortului, rostind în același timp cuvintele: «*primesce de sufletul tătuchii, mămuchi*» etc. sau: «*să fie de sufletul surorii, fratelui, ficei, feciorului N. N.*» etc. (2).

Precum se luptă omul în lumea acêsta trecătoare cu o mulțime de nevoi și neajunsuri, tot așa, crede poporul, că are el să se lupte și după trecerea sa în cea-laltă lume, până ce ajunge la locul ce i se hătăresce amăsurat faptelor sale de pe pământ. Dreptu aceea toate obiectele și animalele ce i se dau în decursul stărilor de suflet, au scopul lor hotărit. Nemică nu se dă de pomană fără ore-și care scop și folos în viitor.

Așa crede poporul că mortul, până ce ajunge la locul hotărit, trebuie să trecă mai întâi printr'un foc foarte mare și periculos. Deci hainele ce i se dau de pomană, le iewa sub-suoră și ducându-le cu sine pe cea-laltă lume, cum ajunge la focul din cestiune, se îmbracă cu dînsele, și așa trece el prin foc. Hainele ard, iar el, rămâind neatins de para focului, iewe de cea-laltă parte de foc, unde șede *Maica Domnului*, care, vădându-l scăpat, îl cârnuiesc mai departe (3).

---

(1) Com. de d-l G. Tomoiagă.

(2) Com. de d-nil V. Turturén și G. Tomoiagă, precum și de alți Români din Bucovina.

(3) Credința Rom. din Bilca, com. de Justin Cârdei, stud. gimn.

Despre *óie*, care-e considerată de cea mai curată și nevinovată dintre toate animalele, se crede că scuturându-se de apa cu care a fost stropită, stinge cu dînsa nu numai focul prin care are să treacă sufletul celui repausat în calea sa ce duce spre locul predestinat, ci chiar și focul celui nestins al iadului, în care cade sufletul celor nebăgători de sémă, indiferenți și neascultători de poruncile dumnezeesci. Ba *óia*, fiindu simbolul nevinovăției și a sfințeniei, nu se teme, după credința poporului, nici chiar de diavoli, ci ea mergîndu și întrîndu fără frică în iad, răcoresce sufletul celui ce se muncesce, prin stropirea apei de pe lâna sa, de văpaia iadului și i alinéză arsurile și ranele cauzate prin focul celui nestins (1).

Mai departe crede poporul, că murind o femeie îngrenată și dîndu-se o *óie a fêtă* de pomană peste raclă, după ce a scos-o din casă afară, va nasce pe cea-laltă lume copilul, iar dacă nu daú *óie* de pomană, atunci nu póte nasce copilul, ci rămîne într'însa înădușit (2).

Vaca, junca sau *vișica*, care se dă de pomană, însemnézá că laptele ce-lu va da acésta va curge pînă la alú șéptelea némú, și că prin urmare va avé ne întreruptú lapte pe cea-laltă lume (3).

Mascurulú însemnézá că dacă omul n'a făcutú nici o fântâna în vieșta sa, ca să aibă pomenire, în cea-laltă lume, fiindú sufletulú seú însetatú, trebuie să bea din scurmătura mascurului din care isvoresce apă (4).

Gâsca, care se dă de pomană, când e sufletulú fórté însetatú, se duce la o apă, se scaldă, și intorcîndu se apoi

---

(1) Com de d-lú. G. Tomoiagă.

(2) Dict. de M. Bărbușă din Crasna.

(3) Dict. de M. Bărbușă din Crasna.

(4) Cred. Rom. din Baia, com. de T. Zaharescu.

îndărăptu plină de apă pe aripă, stropesce sufletul și-lu re-coresce (1).

Găina, atâtu cea care se dă de pomană la starea primă peste sălaşu, câtu și cea care se dă mai pe urmă peste grópă și despre care vomu vorbi la locul sēu, se crede că se duce pe cea-laltă lume înainte sufletului, și scormo-lindū și scociorândū prin buruene și spină, îi face locū și cărare ca să aibă pe unde merge (2).

Poporul românū călculéză orele nopții totū-deauna după cântarea cocoșului. *Cocoșulū* e pentru dīnsulū celū dintăi vestitorū alū luminei, și ca atare, după credința sa, și celū mai mare și neîmpăcatū dușmanū alū tuturorū spiritelorū necurate și răutăciōse, cari umblă nóptea și comitū o mulțime de fapte rele și înpăimintătōre. Când cântă cocoșulū, atunci disparū tōte spiritele necurate, tōte schimele și tōte nălucile. Chiar și diavolulū celū mai mare peste tōte spiritele necurate, cum aude cocoșulū cântândū, îndată se face și elū nevēdutū (3).

Prin urmăre *cocoșulū*, ce se dă peste sălaşulū mortulū de sufletulū acestuia, însemnéză că elū în cea-laltă lume va anunța sufletulū órele ; — va înpăiminta și depărta prin cântarea sa pe diavoli, ca să nu se apropie de sufletulū pentru care a fostū datū de pomană ; — va ținē în cioculū sēu cumpenele de pe la vāmile vāduhulū și nu va lāsa pe diavoli ca să facă óreși care viclesugū, și trecēndū sufletulū prin foculū, despre care amū vorbitū mai sus, elū va sbura pe deasupra loculū, ilū va stropi și rēcori cu apă, ca să pótă. trece mai departe. În scurtū đisū cocoșulū îi va servi ca anunțatorū alū órelorū și apēratorū contra spiri-

---

(1) Cred. Rom. din Baia. com. de T. Zaharescu.

(2) Cred. Rom. din Baia, com. de T. Zaharescu.

(3) Marianū, Ornit. pop. rom, II, 242 și 244.

telorū celorū necurate și rele carī vênéză sufletele ómenilorū (1).

In fine, *colaciī* și *crucerī* sau *baniī*, ce se dau la tóte stările peste sálașū, însemnéză ca sufletulū să aibă cu ce plăti *vămile* din ceea-laltă lume prin carī este nevoitū să trecă până ce ajunge la loculū de odihnă, iar luminile ce se dau dimpreună cu colaciī ca să aibă ce aprinde și cu ce lumina când va trece prin aceste vămī fórte periculóse (2).

Datina și credința acésta este fórte răspândită și în *Banatū*.

Unū bocetū din Comitatulū Caras-Severinū, care aminteste despre datina și credința acésta, sună precum urméză :

Pașū N. N. pașū
Pe cale nainte.
Dar fie-ți d'aminte
Că ți-orū eși nainte
Pui de grăurei
Tăre mititei
Viderea ți-orū cere.
Tu sémă să iaī
Și să nu li-o dai,
Că ți-o sări 'nainte
Tată d'ala tēū
Cu nouē bănuși,
Tu lorū de li-i da
Te-i descumpēra.
Pașū N. N. pașū

Pe cale nainte
Să-ți fie d'aminte
Pui de golumbei
Mândri, sprintenei,
Pașulū ți lorū cere.
Tu séma sa iaī
Și să nu ți-lū dai,
Că măicuța ta
Ea iar mi-o sări
Cu olcuța nouă.
Tu lorū de li-i da
Te-i descumpēra.
Pașū N. N. pașū
Pe cale nainte
Să ți fie d'aminte

(1) Com. de d-lū G. Tomoiağă și alți Romāni din Bucovina. — O sémă de Romāni însă, precum bunăórá cei din *Stulpicani*, credū, după cum mī-a com. Nic. Cotlariuc, stud. gimn., că cocoșiī nu sunt curași, pentru că ei vinū prea multū in atingere cu draciī, carī îi scólă din somnū de cântă dreptū la mīedulū nopții și carī se ținū necontentitū de dinșiī. Totuși credū și spunū și aceștia că draciī, cum audū vre unū cocoșū cântându, îndată crapă.»

(2) Cred. Rom. din Badeuți. Com. de Av. Macovei, preotū: «La fie-care stare se dau monede de pomană ca să trecă mortulū, in urma acestui tributū plătitū, mai ușorū peste vāmī.» — Bilca, com. de Just. Cârdeiū, stud. gimn.

Ți-orū eși nainte
Pui de golumbe!
Tare sprintenele
Graiulū ți l'orū cere.
Tu séma să iaī
Și să nu ți-lū dai,
Că ți-orū mai sări
Frații și surorile
Cu nouē colaci,
Dar de li-i da
Te-i descumpēra.
Pașū N. N. pașū,

Pe cale nainte
Să-ți fie d'aminte
Că ți-l'orū eși nainte.
Pui de grăurei
Graiulū ți-l'orū cere.
Tu séma să iaī
Și să nu ți-lū dai,
Că ție ți o sări
Soția d'aia ta
Cu nouē creițari,
Și lorū de li-i da
Te-i descumpēra! (1)

Pui de grăurei și cei de *golumbe* sau *golumbelele*, despre cari ne spune bocetulū că esū inaintea sufletului și-i cerū *pașulū*, adecă cartea de legitimare, graiulū și vederea, sunt spiritele ~~cele necurate~~, cari staū de strajă sau pândā lângă *vămī* și despre cari vomū vorbi mai pe largū în unulū din capitolele următore.

In fine, d-lū Ioanū Becinéga scrie cu privire la credința Romānilorū bānāțeni despre vāmī și la datina acestora în decursulū stārilorū următorele:

«După mitologia daco-romānă, după credința poporului romānū de astāđi, dela pāmīntū până la alū treilea ceriū sunt nouē vāmī, și la tótā vama sunt diavolī și furī cu dinți rinjitorī, cari cerū sufletulū călētorū dela ingerulū conducētorū, acūsāndu-lū de grele pēcate, ce a comisū în vieța timpuranā.

«Pentru a scāpa sērmanulū sufletū de grele învinuirī, și prin urmare și de iadū, unde ca pēcātosū arē a fi maltratātū pentru eternitate, poporulū romānū și în specialū femeile se îngrijescū de sufletulū repausatului, dāndu i nouē creițari, nouē colaci și nouē lumini, tóte numite sau menite cu:

(1) Com. de Ioanū Popovicī, învēțătorū.

—«Dómne primesce să fie *arangelului*,»—firesce îngerului, care conduce sufletul; apoi: «Dómne primesce să fie va-
«meșilor.»

«Sufletul, ajungându la vămî, dă la tótă vama ca mită unŭ crucerŭ, unŭ colacŭ și o lumină de céră.

«Sufletul, astŭ-felŭ răscumpăratŭ, sbóră dela pămîntŭ, din acéstă vale a necazurilorŭ, din acestŭ locŭ deprăvatŭ, plinŭ de intrigî, invidie și necazŭ în cea lume, unde este veselic eternă, acolo în lumea nevinovațilorŭ, în patria amo-roșilorŭ și în corulŭ îngerilorŭ ceresci (1).»

---

(1) «*Dorile*, datine populare.» în «Familia» an. XI, Buda-Pesta, 1875, p. 269.

XXII.

P O D U R I L E.

Fie-care omă, mutându-se din viața acésta, trebuie, după închipuirea poporului română, înainte de a ajunge întru împărăția ceriului, să trecă peste o mulțime de rîuri și părae, unele mai mici, mai înguste și mai lesne de trecut, iar altele mai mari, mai late și mai adânci, peste cari nimeni nu e în stare să trecă fără de ajutoră.

Némurile mai de aprópe ale celui repausată, voinďu a-ı înlesni câtă se póte de multă trecerea și peste aceste rîuri, ıi așternă în cale în decursulă petrecerıi sale de acasă și până la mormintă în diverse locuri, și anume: pe pragulă casei saă ală tinďei, apoi lângă pórtă ogrăďii, la răspântii și în crucile drumulă, la intrare în curtea bisericei și în ținterimă, saă pe pragulă ușei dela biserică și celă dela portița ținterimulă, dar mai cu sémă pe la tóte podurile, punțile, rîurile, páraele, șanțurile și gârlele cele mai însemnate, peste cari trebuie să trecă cortegiulă funebrală, câte o bucată de pánză curată de casă și cam de trei coți de lungă, saă câte ună ștergară, orı câte o páreche de măneci, orı o năframă,

carî, în cele mai multe părți din *Bucovina*, se numesc *poduri*, în unele însă și *punți* (1).

Pe lângă fie-care dintre *podurile* acestea, carî se așternă tot-deauna de-a curmezișul drumului, și peste carî trece mortul, sau mai bine ȕisă, cei ce ducă sicriul cu mortul, în multe locuri, precum bunăoră în Boiană, Mahala, Sirtă și Bosanci, se mai pune încă și câte un colac, sau o bucată de pâne ori o franzelă, și câte o lumină de cêră galbenă (2).

În unele sate, precum bună oră în Boiană și Stupca, unde este datină de-a se aședa podurile din cestiune, mai cu sémă pe lângă punți și pâraie, se lęgă în fie-care cornă ală pân-dei, adecă ală podului, și câte un cruceriă (3).

În alte sate însă, când trecă cu mortul peste ună pâră, în locă sa lege *grițari* în cornurile pânzei, o rudă de a celui repausată aruncă ună grițariă sau în pâră sau pe deasupra acestuia, iar după ce a trecută cortegiulă de cealaltă parte, aruncă altulă îndêrptă, fără însă a se uita înapoi (4).

În ținutul Dornei din contră, când trecă peste o apă, daă fie-cărui copilă câte ună cruceriă de pomană (5).

Fie-care *podă*, nemijlocită după ce a trecută mortul peste dînsulă, se rădică de josă și se dă dimpreună cu colaculă,

---

(1) Dat. Rom. din Boiană și Mahala, com. de d-lă V. Turturénă, preotă; a celoră din Ropcea, com. de I. de Cuparencu, stud. gimn.; a celoră din Bilca, com. de Just. Cârdeiu, stud. gimn.; a celoră din Badeuț, com. de d-lă Av. Macovei, preotă; a celoră din Bosanci, com. de G. Tomoiagă, cant. bis. și I. Blându, stud. gimn.; a celoră din Berchișesci, com. de G. Velechorschi, stud. gimn.; a celoră din districtul Cămpulungului și ală Dornei, audită dela mai mulți inși.

(2) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isac; V. Turturénă, preotă; și I. Blându stud. gimn.

(3) Com. de d-lă V. Turturénă, preotă; și Al. Baciă, stud. gimn.

(4) Com. de d-lă Sam. Petrescu, preotă, și At. Ghermană, stud. gimn.

(5) Dict. de M. Ursaca.

lumina și crucerii, legați prin cornuri, unuia dintre petrecători, de regulă unei femei sau unui bărbat sărac, de pomană (1).

În unele sate, după ce s'a rădicat de jos, se păstrează până după înmormintare și abia atuncea se dau unor femei sărace de pomană anume ca, dacă e o bucată de pânză, să-și facă cămeșă dintr'însa, iar dacă e ștergar, să-l aibă de îmbrobodélă (2).

În unele locuri némurile cele mai de aproape ale mortului dau unei femei sêrmane o bucată de pânză curată sau mai multe ștergare frumoșe, ca să le așternă ca poduri.

Femeea, luând pânza sau ștergarele, le așterne mai întâi pe pragul casei, apoi la eșirea din ogradă, la tóte încarniturile drumurilor, pe unde trece îngropăciunea, la tóte stările, în fine înaintea ușei țințrimului și a bisericeii, iar după îngropăciune rămân femeii care le-a totu întinsu (3).

Și iarăși în unele părți este datină ca pânza, ce s'a așternut pe pragul casei precum și cea care se așterne dinaintea țințrimului, să nu se dea de pomană, ci luând'o de jos și ștergându-se cu dînsa, s'o puie sau în sicriu alătura cu mortul sau s'o arunce în grópă înainte de ce se acopere mortul cu țêrină (4).

---

(1) Dat. Rom. din Boianu și Vicovul-de-sus, com. de d-lu V. Turturénu preot; a celor din Ropcea com. de Em. de Cuparencu: «În Ropcea la fiecare *podu*, ce se pune, se dá și câte unu colac cu luminare aprinsă pe deasupra raclei cu mortul, la săraci sau copii de sufletul mortului»; a celor din Sucévă, com. de D. Curișu, stud. gimn; a celor din Bosanci, com. de I. Blândulu; a celor din Balacena, com. de M. Jemna; a celor din Berchisești, com. de G. Velhorschi, stud. gimn.

(2) Dat. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciú, stud. gimn.

(3) Dat. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucu, stud. gimn; a celor din Câmpulungu, com. de V. Gheorghiu, stud. gimn; și a celor din Fundulu-Moldovei, com. de I. Tonigariu, stud. gim.

(4) Dat. Rom. din Sucéva com. de D. Popovici, stud. gimn. și a celor din Todiresci, com. de I. Avramu, stud. gimn.

Podurile sau punțile acestea, cari în cele mai multe părți se încredințază unei femei cunoscute ca să le așternă în calea mortului, se pun, după unii, cu scopul ca mortul, când va ajunge la riurile sau pâraele de pe cea-laltă lume, să nu fie nevoit a trece de-a'notul (1), sau neputându trece, să nu fie constrîns a rătăci în colo și în cōce pe pământ (2), ci din contră să aibă peste ce trece, creșdendū cā fie-care bucățică de pânză sau ștergarū în cea-laltă lume se preface într'unū *podū* sau *punte*, care se întinde peste apele cele mai mari și mai greū de trecutū și peste cari sufletulū pōte apoi trece tocmai ca și peste orī-care *podū* sau *punte* din lumea acēsta (3).

După credința unora însă *podurile*, ce se pun în calea mortului, stau în legătură cu *puntea raiului*, despre care am amintitū mai sus cā e fōrte îngustă și fōrte cu anevoie de trecutū. Decī sufletulū, după ce a trecutū acuma prin tōte *vāmile*, ajungēndū le *puntea raiului*, care se află nemijlocitū înaintea raiului, așterne pânza ce i s'a pusū în cale, când a fostū petrecutū la mormintū, peste *puntea acēsta* și

---

(1) Cred. Rom. din Cāmpulungū com. de V. Gheorghiu: «cînd trecū peste unū podū sau părăū, întindū o pânză ca să nu trecā mortulū prin apă.»

(2) Cred. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciuc: «despre *podū* se crede, cā preste dinsulū trece sufletulū cînd nu pōte trece așa. Dacă nu se pune pânza acēsta, atuncea rēmāne sufletulū rătăcîndū pe pământū.»

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Just. Cārdeiu stud. gimn: «ștergarele se punū mai alesū dacă trece mortulū peste unū părăū, creșdendū poporulū cā mortulū are să trecā și pe cea-laltă lume peste ape, iar ștergarele se facū atunci în poduri.» — Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. de Cuparencu, stud. gimn: «ștergarele puse peste părăū, podū sau punte, însemnā cā mortulū, adecā sufletulū lui, nu va afla împiedecări în cea-laltă lume.» — Cred. Rom. din Mahala, com. de Ionică a lui Iordachi Isacū: «Se crede cā numai dacă se punū poduri de acestea pōte mortulū strēbate în drumulū ce-lū face cātrā cea-laltă lume.» — Cred. Rom. din Bosanci, com. de I. Blāndulū, stud. gimn: «Pânza se chemā *punte* și credū cā mortulū trece pe ea.» — Cred. Rom. din Fundulū-Moldovei, com. de C. Mercheșū și I. Tonigariū stud. gimn: «Pânza însemnēzā *podū* sau *punte*, ca să aibā pe ce trece riurile din cea-laltă lume.»

aşa trece mai departe. Cui nu i s'a pusă podă în această lume aceluia nici în cea-laltă lume nu i se pune (1).

Causa însă: de ce se pune în calea mortului numai pânză, ştergare şi năfrâmi de pânză, e pentru-că, fiindă pânza foarte chinuită, să afle sufletulă uşurinţă în lumea viitoare (2).

Luminele, cari se dau de pomană împreună cu *podurile*, însemneză, că mortulă, când are să trecă peste vre-ună podă şi mai alesă peste *puntea raiului*, le aprinde ca să-i lumineze, şi aşa trece mai departe (3).

Iar *colaci* şi *grătar*, cari se dau în acelaşi timpă de pomană, precum şi aceia cari se aruncă în apă, sunt meniţi pentru *văm* sau mai bine şisă pentru *stălp* *podului*, pe cari trebuie mortulă să-i plătescă înainte de ce trece (4).

Dacă nu s'ar lega cruceri în cornurile ştergarului, sau nu s'ar arunca peste apă ori în apă, când trecă cu mortulă peste ună părău, atunci lesne i s'ar pută întâmpla sufletulă ceva în decursulă trecerii sale până ce ajunge la raiă (5).

Totă aşa facă şi Românii din *Moldova* şi *Ţera-Românească*. Aceştia, când trecă cu mortulă peste vre-ună podă, părău, gărlă sau riu, asemenea aruncă în apă o pară sau bană, care însemneză *plata podului* (6).

Ce se atinge de *poduri*, şi în aceste ţeri, mai alesă însă

---

(1) Cred. Rom. din Balacéna, com. de M. Jemna stud. gimn. şi a celoră din Câmpulungă, com. de V. Burduhosă, stud. gimn.

(2) Cred. Rom. din Mănăstioră, diet. de Elisabeta Agapi.

(3) Cred. Rom. din Bosanci, com. de V. Blându şi a celoră din Câmpulungă, com. de V. Burduhosă.

(4) Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciă, şi a celoră din Fundulă-Moldovei, com. de I. Tonigariă.

(5) Cred. Rom. din Crasna, com. de Al. Ghermană, stud. gimn.

(6) Burada, Inmorm. p. 25-26 : «Dacă se întâmplă, că mortulă să trecă peste ună podă, atunci unulă din nemurile repausatului aruncă în apă ună bană, adică plătesce podulă». — Tocilescu, Revista pentru Ist. etc., an. II. vol. III. Bucuresci 1884. p. 287. — Ionénă, op. cit. p. 39 : «Dacă ună mortă se trece peste o apă, una din rudele lui aruncă în acea apă ună bană, plata podului.»

În *Moldova*, se întinde pe pragul porții casei o pânză albă sau o năframă, peste care trece convoiul funebru, a doua pânză se așterne la jumătatea drumului, și o a treia pe pragul porții dela biserică; când se trece peste acele pânze, se aruncă câte o monedă peste ele, apoi se dau de pomană la săraci pentru sufletul repausatului împreună cu o luminare, un colac și monețile aruncate.

Aceste *poduri alegorice* închipuesc punțile ce are să treacă sufletul mortului, ca să ajungă la ușa raiului, iar monețile pentru ca să plătescă *vămile*, de aici și dicerea: «*plătite să-ți fie vămile!* (1)»

În comuna Baia din județul Sucevei, plaiul Muntele, în *Moldova*, când scot mortul din casă îi pun *podu* la prag, apoi la portă, la vre-o punte, *podu* sau șanț, precum și la porțița bisericeii, o bucată de pânză cu vre-o câți-va bani într'însa, și după ce au trecut cu mortul o dau de pomană. Pânza acésta însemnă podul ce se întinde peste apele de pe cea-laltă lume, peste cari are să treacă sufletul. Cu cât mai multe poduri de acestea se dau de pomană, cu atâta e mai bine (2).

În comuna Rădășeni, același județ, podurile se pun tocmai ca și în *Bucovina*. Iau adică un val de pânză de casă și tăind'o în 12 bucăți, pun 12 poduri peste punți, poduri, șanțuri, iar unde nu sunt de acestea, pun și în

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 26. — V. Alecsandri, *Poesii pop.* București 1866, nota dela p. 140. — Lambrior, *op. cit.* p. 153: «Atâtă la scoterea mortului din casă, cât și la fie-care oprire în drum, femea repausatului dă de pomană câte o bucată de pânză, numită *podu*, însoțită de o luminare de céră. Acestea închipuesc podurile ce are a le trece sufletul repausatului în cea-laltă lume până va ajunge la rai». — M. Nistor, *Româncă din Mălini*, jud. Suceva: «În Mălini se pun de regulă numai trei poduri și anume: unul acasă, unul la mijlocul drumului și unul la biserică. Aceste *poduri* însemnă punțile de pe lumea cea-laltă.»

(2) Com. de Titu Zaharescu, *stud. gimn. de locu din Baia.*

alte locuri, numai să se împlinescă numărul de 12. O sémă pună chiar până la 24 de poduri, iar unii, și cu deosebire cei mai sërmani, pună de regulă numai trei.

Mulți inși și mai alesă cei mai cu dare de mână, pună în locă de pânză, cămăși cusute.

Cui nu i se pună *podurile*, acela nu póte trece peste apele din cea-laltă lume, ci rătăcesce neconținut pe lângă țermurile loră (1).

În fine, în comuna Boróia, înainte de a scóte mortulă din casă, așternă între pragulă casei, în care a stată mortulă, și între pragulă din afară, unulă dintre cele mai frumoșe și mai scumpe lăicere; iar pe pragulă din atară, pună în același timpă o perină.

Aceste două obiecte, cari, după ce aă trecută cu mortulă peste dînsele, se daă preotulă funcționară de sufletulă celui repausată, însemnéază ca mortulă să aibă în cea-laltă lume pe ce se culca (2). Căci se crede că, precum în lumea acésta, așa și în cea-laltă ómenii voră avé patulă și așternutulă loră pe care voră odihni.

Dovadă despre acésta credință, avemă și următorulă bocetă din *Transilvania*, districtulă Năsăudulă:

Rógă-te, cui te-ı ruga,
Rógă-te lui Niculaı
Să-ți facă ună pată în raıă.
La capătulă patulă
Merı cu mere rotungıore,
Cu frunđele rotogóle;
În pată să te odihnescı,
În umbră să te rėcorescı. (3)

---

(1) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșă și A. Pletosă.

(2) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșă

(3) Com. de d-lă T. Simonă.

În *Basarabia* obiceiul de a se face *poduri*, când se scóte mortul din casă, se păstrează peste totú loculú; se pune chiar pe pragulú uşei o cergă, unú *lăviceră* sau unú prosopú şi de-asupra o perină şi o strachină cu mâncare; atâtú perina câtú şi strachina se dă de pomană, pentru ca să aibă pe ce se culca şi ce mânca mortulú pe cea-laltă lume (1).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 26—27.

XXIII.

P R O H O D U L Ū.

Cum aũ ajunsũ și aũ intratũ în bisericã, dacã mortulũ a fostũ dusũ cu nãsãlia, se pune dimpreunã cu acẽsta în pridvorũ saũ în despãrșitura bãrbãtẽscã, adecã în nausũ, iar dacã a fostũ dusũ în carũ, cãrușã, sanie saũ pe umere, se pune pe unũ felũ de catafalcũ saũ pe douẽ scaune. În același timpũ se punũ în prejurulũ lui, atãtũ în dreptulũ capulũ cãtũ și la piciore, de o parte și de alta, cãte unũ sfeșnicũ cu o luminã mare pe dînsulũ, la capũ altũ sfeșnicũ cu toiagulũ, iar de-asupra secriulũ în dreptulũ pieptulũ st. evanghelie cu o cruce peste dînsa.

Dupã ce s'a așezatũ astũ-felũ și dupã ce s'aũ aprinsũ acuma tôte luminile de prin prejurulũ sãũ precum și unele din bisericã, începe pcootulũ *prohodulũ*, care se face dupã cum pescrie «*rînduiala îngropãrii mirenilorũ*» tipãritã în fiecare rugãciunariũ saũ molitfenicũ, și care pentru cei înaintați în vîrstã e ceva mai lungũ și din cauza acẽsta durẽzã mai multũ, iar pentru copii mai scurtũ, cãci aceștia se so-

cotescū a fi sigurī de împărăția ceriurilor pentru nevino-văția lorū (1).

În multe locuri, atâtū din *Bucovina* câtū și din *Moldova* (2), este datină ca nemijlocitū după începerea prohodului unulū dintre némurile maī de aprópe ale repausatului să împăr-țescă tuturorū celorū presentī câte o lumină de cēră galbenă saū și câte una albă, pe carī le ținū apoi aprinse totū timpulū câtū duréză prohodulū, iar după aceea, stingēndu-le, le remânū lorū.

În comuna *Baia*, din județulū Sucéva în *Moldova*, dacă móre unū părinte saū unū frate, fii, respective frații și surorile mortului, ținū câte doi la unū capētū alū secriului în timpulū, când se află acesta în biserică, lumīnări aprinse în mână (3).

În unele părți din *Transilvania* și *Banatū*, dacă biserica e departe de locuința celui repausatū, saū dacă repausatulū a fostū unū omū sēracă și némurile sale nu sunt în stare să-ī facă pompă mare, atunci preotulū îi cetesce prohodulū pe scurtū în *sobă* (chilie) saū afară, și după sfârșirea ace-stuia, împărțindu-se luminī și cārpe atâtū preotului câtū și cântăreșilorū, precum și la cei ce ducū mortulū, crucea orī stâlpulū, se pornescū cu dīnsulū dreptū la țințerimū, unde ilū înmormintéză (4).

La Romāniī din *Macedonia*, i se cetesce saū în biserică, ca și la noī, saū dinaintea intrării în biserică (5).

În *Bucovina* se cetesce prohodulū dinaintea bisericeī numai celorū ce aū muritū de o móрте molipsitóre, precum și femeilorū ce aū muritū îndată după născere și căroră

---

(1) Veđi despre acésta și Lambrior, op. cit. p. 153 — 154.

(2) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșū, preotū în Rădășeni.

(3) Com. de Titū Zaharescu, stud. gimn. de locū din *Baia*.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū și d-lū Ioanū Popovici.

(5) Dim. Bolintīnēnū, Călătorī la Romāniī din *Macedonia*, p. 91.

n'a apucatū a li se ceti *rugăciunea de curădire*. Dacă însă li se cetesce rugăciunea acésta, chiar mórte fiindū, atunci e iertatū a se băga și'n biserică.

În multe părți, atâtū din Bucovina, câtū și din cele-lalte țeri locuite de Români, pe lângă adevăratulū prohodū, este datină de a se ceti, mai alesū dacă repausatulū e înaintatū în vîrstă, încă și *rugăciunile iertăciunii de totū blestemulū și afurisenia*, în decursulū cărora, când rostesce preotulū cuvintele: «*deslégă pe adormitulū robulū tēū N. N.*» saū «*iartă robulū tēū N.*», fie-care petrecătorū, care se află de față, dice: «*Dumneđeū să-lū ierte.*»

Dacă repausatulū a fostū unū frunțașū și omū cu vađa în comuna sa, dacă a fostū o muere evlaviósă și mamă bună, saū unū feciorū orī fată mare, dela cari multū bine s'arū fi pututū aștepta, atunci nu numai că petrecerea i se face cu cea mai mare pompă, și prohodulū i se cetesce în biserică, ci tot-odată, după sfârșirea rugăciunilorū de ietăciune, i se ține și o *iertăciune*, adecă o cuvîntare, în care se amintescū faptele cele mai însemnate și demne de urmatū din vieța sa (1).

În vechime era datină atâtū în *Bucovina* câtū și în *Transilvania* de a se lua iertăciune în numele celui mortū nu numai în prosă, ci și în versuri, cari aū se recitaū ca unū felū de orație, aū că se cântaū de către cantorulū bisericescū orī de către unū altū oratorū saū cântărețū, care, cele mai de multe orī, singurū le-a compusū.

Ca dovadă despre acéstă datină, usitată în timpulū presentū mai multū în *Transilvania* și *Ungaria*, ne pôte servi următorea iertăciune versificată din *Transilvania*, care mi-a comunicat o d-lū B. Iosofū, și care a devenitū acum poporală:

---

(1) Pretutindene în Bucovina, Transilvania și Banatū, com. de I. Popovici. Veđi și Ioanū Nițu Macovei, Dat. pop. rom. la înmorm., în «Amiculū familiei,» an. VI, Gherla 1882, p. 94.

Taica, care-a adormitū
Prin mine celū umilitū,
Se róg' acum de iertare
Cu obidă și cu jale.
Mai întâi și mai de grabă
La a lui soție dragă,
Strigândū tare și grăindū
Și din inimă oftândū :

Oh! iubita mea cea dulce
Dela tine nu m'ași duce,
Dar dacă a rînduitū
Acela ce ne-a ziditū
Acum să ne despărțimū,
Mai multū să nu ne 'ntâlnimū,
Noi că ne vomū despărți
Și mai multū nu ne-omū tâlni.
Tu rămâi de mine 'n pace,
Că eū alta n'am ce-ți face,
Făr să rogū pre Dumneđeū
A cerului archiereū
Ca de tine să grijescă,
Multū bine să-ți dăruescă.
Ce eū ți-am greșitū mă iartă,
Ca să capeți în cerū plată.
Apoi iară mă întoreū
Cu lacrimi mari ca de focū
Din inimă suspinândū
Și-alū doilea cuvîntū rostindū
Cătr' a mea dulce măicuță
Dela care am suptū țîță,
Care m'a născutū, crescutū,
Și la școlă m'a ținutū,
De totū rēulū m'a cruțatū
Până carte-am învățatū,
Și cătr'alū meū fiū iubitū,
Pentru că-sū la despărțitū.
Fiindū de totū năcăjiți
Pân' la inimă rāniți

Pentru c'ași rămasū de mine
Ne-așezați cum se cuvine,
Domnulū să vă dea răbdare
La năcazulū vostru mare,
Să vă mângăe la tôte
Pân' la ceasulū celū de mórte.
Despre câte v'am greșitū
In timpū câtū am viețuitū
Acum mă rogū de iertare
Cu-obidă și jele mare,
Ca și voi să căpētați
Mângăere între frați
Și'n vieța cea vestită,
Cunună neveștejită.
Și tu soră Anicuță
Sufleta mea și bunuță,
Ce de trēbă te-ai purtatū
Și bine m'ai ascultatū,
Eū acuma-ți mulțamescū
Și multū bine îți poftescū
Și de ți-am greșitū vr'o dată
Trăindū timpū multū la olaltă,
Rogu-m'acum de iertare
Cu obidă, jele mare.
Intorcu-mē înc'o dată
Cu inimă săgetată
Cătr'alū meū cuscru iubitū
Pre care multū l'am doritū
Și-a Domnului preotēsă,
Jupânésa mea alēsă,
Și vouē de v'am greșitū'
Sau cu-altū-ceva v'am smintitū,
Rogu-m'acum de iertare
Cu obidă, jele mare.
Și mă rogū de patronie
La alū meū fiū ca să fie
Tisturilorū, tutorilorū,
Marilorū și micilorū !

Altă *iertăciune* versificată din Bucovina, și aflată într'ună
caietă scrisă în 24 Noemvrie 1846 de Gheorghe Macoveiu,
orașană din Rădăuți, sună precum urmază:

O tu mórte mâniósă
Astăđi mă scosei din casă,
Și-alta nu mi-ai dăruită
Făr' ună pustiă de mormîntă
Ca să trăescă în vecie
Cu jale și cu urgie.
Oh, amară și grea durere,
Mórte fără mângăere.
Eă de-acuma înainte
Nu voiă mai grăi cuvinte,
Că iată călătorească
Și nu mai sunt omă lumescă,
Ci mă chemă ună lută uscată
Și ca mână voiă fi uitată.
Sórele că mi-a apusă,
Din lume iată că-să dusă,
Mă ducă la locă de suspină
Și la ună lăcașă străină.
Pentru codru 'ntunecată
Ca 'n mână străine-am intrată,
Grea furtună și gerósă
Mă surpă mórtea din casă.
Veniți frați de vă strîngeți
Impreună mă plîngeți
Și vă luați iertăciune
Cu lacrimi de 'nristăciune.
Vin' și tu a mea soție,
Ce mi-ai fostă din cununie;
Veniți și voi copilași
Dragii tati cuconași;
Veniți prietenși și vecini,
Că de-acum sunteți străini.
Iată nu sunt cunoscută
După cum noi ne-amă avută.

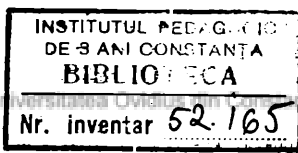
Fiți toți veselși și voioși
Și 'mpreună sănătoși,
Că iată eă m'am gătită
Și de totă m'am despărțită
Și pe drumă că m'am pornită,
La locuri pustiă am nemerită,
Și nu cunoscă unde m'am oprită
Ca ună nemernică pribigită
La împăratulă celă cerescă.
Eă vă rogă nu vă 'ntristați,
Ci pre Dumneđeă rugați
Să găsecă locă înverdită
La raiulă celă înflorită,
Să găsecă locă de verdăță,
Să vedă a Domnului față;
Ca eă să mă odihnescă,
La locă lină să mă umbrescă,
Că am fostă ună ticălosă,
Că dór' voiă avă folosă,
Cufundată în păcată mare,
Că dór' voiă avă iertare.
Că acestă cumplită păhară
Imi pare fórte amară.
Oh ce pahară veninosă,
Oh mă surpă de totă jos
Și m'am dată în periciune
In mórte și putregiune,
Ci dar' și voiă vă gătiți
Și pentru-a cęsta gândați,
Că ca mână să căutați
Cu mórtea să vă 'njugați
Că nu scii điuă nici cęsulă
Când vi s'a închide glasulă.
Vedeți cum sunt, la ce stare,

M'am vestejită ca o flóre,
M'am uscată ca o ciucóre,
Nu mai am de-acum scăpare.
Unde-să frații cei iubiți
Și de-aprópe cunoscuți?
Veniți rude și părinți
Și vërsați lacrimi fierbinți,
Veniți rude și surori
Și mă 'mpodobiți cu flori,
Veniți dară și voi frați
ȶiua bună vë luați,
Că raiulă mi s'a închisă
Și făclia mi s'a stinsă,
Și sunt ca ună vinovată
Cu giulgiuri înfășurată,
Cu mánurile pe pieptă
Și o mórte grea așteptă,
Cu frunte posomorită
Și cu fața vestejită.
Tótă firea cea zidită
De Domnulă împodobită

În pămîntă a pogorită
Și lută uscată s'a făcută . . .
Spëlați-mi fața cu apă
Și mă petreceți la grópă
Și-mi udați trupulă cu vină,
Oh! ca pre ună robă străină.
Plângeți frați și mă iertati,
ȶiua bună vë luați,
Că mă ducă unde nu știă
Și la voi n'oiă să mai viă.
Și cuvîntăți toți cu sete
Ca Dumneđeă să mă ierte,
Că eă, ca ună vinovată,
Multe voiă fi și stricată.
Acum tóte le lasă jos
Ca ună străină, pëcátosă
Și vedeți-mi a mea stare:
Ună mormîntă plină de putóre.
Rëmâneți frați sănătoși,
Că iată eă am plecată
Și 'n mormîntă m'am așezată!

După cetirea *rugăciuniloră de iertăciune*, respective după ținerea cuvîntării, când încep preoții săă cîntăreții a cînta: *«veniți frațiloră săă dămă mortuluiă sărutarea cea mai de pe urmă,»* atunci copiii și rudeniile cele mai de aprópe îlă sărută, dacă e descoperită, pe obrază sau pe mánă în semnă că-și ieaă iertăciune dela dînsulă, iar dacă e acoperită, atunci îi sărută numai crucea și prietenii săi precum toți cei-lalți creștini căți se află de față. Iar începutulă acestei sărutării îlă face totă-deauna preotulă, care după ce a sărutată crucea și evangelia, îlă bine cuvinteză, pe când toți cei-lalți đică numai: *«Dumneđeă să-lă ierte și să-lă odihnescă! (1)»*

(1) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, Inmorm. p. 36.—Lambrior, op. cit. p 154: «După sfârșirea prohodului vină rudele săă dea mortuluiă sărutarea cea mai de pe urmă, după care îlă scotă cioclii din biserică și-lă ducă la grópă.»

Datina de a da mortului, înainte de a se înmormînta, cea de pe urmă sërutare era usitată și la vechii *Romani*. Iată ce ne spune în privința acésta Propertiu: «Tu vei pune cea de pe urmă sărutare pe buzele mele înghețate, când se va vërsa asupra corpului meu o cupă plină de miresme din Siria (1).»

Sărutarea acésta însă, care în unele locuri, mai ales unde e datină de a se duce corpul descoperit până la ținterim, se întemplă adeseori chiar lângă grópă nemijlocit înaintea înmormîntării (2), e de altmintrelea usitată nu numai la Români, urmașii Romanilor, ci și la alte popóre creștine de ritul ort. orient. precum bună oră la Rutenii din Bucovina.

După ce a sărutat acuma toți sf. cruce și evanghelie, preotul, care s'a retras în restimpul acesta în altar, unde și-a strîns lumina și tulpanul său ștergarul, căci în cele mai multe părți și mai ales din *Bucovina*, nu îndătinéză mai mult după prohod a merge cu lumina în mână până la ținterim, ese din altar și încheie prohodul prin bine cuvîntarea pomului, a pomenelor, a colivei și a pausului.

Fiii repausatului, respective părinții sau némurile cele mai de aproape ale acestuia, cum vedă că preotul ese din altar, se apropie de pom, pomene și colivă, le rădică pre tóte acestea în sus și prind a le huțuța în sus și 'n jos totu timpul cât duréză panachida, iar când cântă cântăreții ultima «*vecinica pomenire*» sau «*eterna amintire*», atunci le rădică ceva mai sus și apoi le lăsă pe încetișorul jos.

Ceî-lalți inși cari se află de față și cari nu pot ajunge

---

(1) Lib. II, Eleg. XIII. v. 29.

Osculaque in gelidis pones suprema labellis.

Quum dabitur Syrio munere plenus onyx.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 36.—

ca să pună mâna pe ciurulă în care se află pomul, pe şipulă cu pausă saş pe tavaua (blidulă) cu colivă, se ţină cu mâna dreptă unii de vesmintele altora saş numai pună mâna unii pe alţii (1).

Acésta însemnéză că, precum se ţină ómenii unii de alţii la sfinţirea ş i rădicarea pomului ş i a colivei, aşa se voră ţiné ş i sufletele, unele de altele când voră avé să iasă din iadă (2).

Punerea mânei drepte a preotului ş i a némuriloră repausatului pe pomene, pomă, colivă ş i pausă, iar a celor-lalţi inşi, câţi se mai află de faţă, pe umerile celoră dintâi, ş i ţinerea ei astă-felă până după sfinţirea ş i rădicarea acestoră obiecte, e de origine fórte veche.

La Indieniă, Egipteniă, Perşiă, Iudeiă, Greciă ş i Romaniă cei vechi, când sacrificăă animale (vite), preotulă sacrificătoră împreună cu cei-lalţi sacrificătoră, cari eraă de faţă, puneă mâna pe vita respectivă (nu era iertată unulă în numele altuia a o face acésta), căci socotiaă a fi o simbolică străpunere a persónei loră, prin urmare ş i a păcateloră celoră sacrificătoră, încât prin predarea părţii pămîntesci (a trupului), credeă că prin acelă sacrificiă sufletulă ajunge a se împreuna cu Dumneđeş (3).

În părţile acelea, unde este datină ca nemijlocită după înmormîntare ş i întórcerea petrecătoriloră dela ţinterimă, să se facă *comandare* saş *prasniciă* la casa celui repausată, atâtă pomulă cu pomenele, cât ş i coliva se trimită dela biserică înderăptă acasă, ş i numai pausulă se duce până la ţinterimă

În acelea locuri însă, unde nu este datină de a se face. în aceeaşi đi comandare la casa repausatului, se duce până

---

(1) Pretutindene în Bucovina ş i Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă.

(2) Cred, Rom. din Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă.

(3) Sim. Manguica, Călinđară pe an. 1882, Braşovă 1831, p. 141.

la mormîntu nu numai pausul, ci și pomul și coliva, cari se împărțesc apoi după înmormîntare la petrecători de sufletul repausatului, sau le ia preotul și le împărțesc numai cu cântăreții și cu pălimarul (1).

Tot așa se face și în unele părți ale *Transilvaniei*, cu acea deosebire numai că Românii din această țară gustă pe rînd, ca și în Bucovina, nu numai din colivă sau colibă, după cum o numesc ei, pentru iertarea păcatelor, ci și din paus, dîcîndu în același timp: «*să-î fie paus*» sau «*Dumnezeu să-l ierte*,» sau «*Dumnezeu să-l odihnescă*», crezîndu că negustîndu din paus și colivă și nerostîndu cuvintele aceste, repausatul nu se pôte mîntui de păcate (2).

În *Bucovina* se crede că sufletul gustă mai întîi și întîi din *paus* și *colivă*, de aceea acestea două se dau întîiași dată de gustat (3).

În fine, sfârșîndu de rădicat pomul, scot mortul din biserică și se pornesc cu dînsul spre țințerim.

La ducerea sa spre țințerim se observă aceeași ordine și datine, ca și până la biserică, cu acea deosebire numai că de asta dată, după cum am amintit și mai sus, nu se face nici o singură *stare*.

Afară de acesta trebuie să mai observăm încă și aceea, că dacă mortul în calea sa de acasă până la biserică și dela biserică până la țințerim se întîlnesc cu cară încărcate cu fînă sau hrană, atunci, cred Românii, că au să mai móră în sat încă și mulți alți inși (4).

Ce se atinge de cântăreți și fluerari trebuie să notăm că ei și de astă dată îndătîneză a cânta totu drumul. Dar

---

(1) Com. de d-lă V. Turturénu, și alți Rom. din Bucovina.

(2) Com. de d-lă Rom. Simă.

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Just. Cârdeiu.

(4) «Luminatorul» an. X, Timișoara, 1889, No 25 în Foișoră.

mai cu sémă bocitóarele, atâtú celea din Dacia-traiană, câtú și celea din Macedonia (1), nu încetéză de telú a bocí, ci ele, ca și mai înainte, bocescú diferite bocete, până ce se apropie de ținterimú.

Iar când ajungú și daú să intre în ținterimú, dicú:

Bucură-te ținterimú,
Că-ți mai vine-unú trandafirú,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Da vine să *putredéscă!*

Saú așa :

Bucură-te ținterime
Că trandafirú mândru-ți vine,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Ci vine să putredéscă! (2)

Saú așa :

Bucură-te ținterime,
Căci o flóre mândră-ți vine,
Dar nu vine să 'nfloréscă,
Ci vine să putredéscă!

Dacă mortulú e mamă, în urma căreia aú remasú copii :

Tat' avemú și nu ni-í bunú,
Mam'o bagă 'n *sintirimú* ;
Tat' avemú și nu ne crede
Mama-í mórtă nu ne vede,
De-ar fi tata câtú de bunú,
Totú țipă copii 'n drumú ;
De-ar fi-o mamă câtú de rea,
Toți îi strânge lângă ea.
Și la frați și la surori
Mergí pe anú de doué orí,
Iar la mamă și la tată
Mergí în tótă țiuva ó dată (3).

(1) Bolintinénu, Călătorii la Rom. din Macedonia, p. 91—92: «După unú mortú vinú femeile plângétóre de profesie ca la cei vechí.»

(2) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

(3) Din Transilvania, districtulú Năséudului, com. de d-lú T. Simonú

Dacă mortul e bărbat însurat :

Bucură-te țințerime
Că și-ală meu gospodar vine,
Da nu vine de trăit,ă,
Da vine de *putredit*ă.
Gospodarulă meu celă dulce,
Stăi o lécă, nu te duce,
Să ne luămă ȃia bună
In césulă istă di pe urmă . . .
Te acopără cu pămîntă,
Tu nu ȃici nici ună cuvîntă (1) . . . .

Veȃendă nevasta rēmasă, că bărbatulă ei nu-ă rēspunde
nemică pentru că, mortă fiindă, nici n'are cum să-ă rēspundă,
continuă mai departe, ȃicendă :

Bucură-te țințerimă,
Că și-eă la tine-am să vină.
Mă rogă să nu bănuescă
Ună ană să mai zăbăvescă,
Pân' băeȃii s'oră mări,
De nu m'oră mai năcăȃi :
De cojocă și de sumană,
De ciobote, de tulpană ! (2) . . .

Astă-felă bocescă ele de cum se apropie de țințerimă și,
după ce intră în acesta, până ce ajungă lângă grópă, în
care are să se înmormînteze repausatulă.

---

(1) Din Ciudeă, dict. de M. Popescu.

(2) Din Ilișescă, dict. de sora mea Titiana.

XXIV.

M O R M I N T U L Ū.

Precum la facerea *toiagului* și a *secriului*, așa și la săparea grópei, în care are să se îngrópe celú repausatú, se ia mai întâi măsură de pe mortú și după mészura aceea se sapă apoi grópa.

Dacă la săpatulú unei gropi pentru unú mortú se gâcesce grópa mai mare de cum trebuie, atunci se crede că va mai muri cineva din acea casă sau din némulú celui repausatú (1).

În *Bucovina* și *Moldova* fie-care grópa se sapă sau de *ciocli* numiți altmintrelea *gropnicerî*, *gropari*, *gropași* și *săpători*; iar în unele părți ale *Transilvaniei* *îngropători* (2), sau și de cătră alți ómeni din satú, cari nu sunt înrudiți cu celú mortú (3).

În *Transilvania*, și mai alesú în comunele Bucova, Bonțarii-de-sus și Bonțarii-de-jos, se sapă numai de cătră ru-denii cele mai de aprópe.

---

(1) Com. de d-lú Ionică alú lui Iordachi Isacú.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú: «Ómenii, cari facú *grópa* și bagă pe mortú în ea, se chiamă pe aici, adecă în Orlatú, *îngropători*. Ei sunt parte rude de ale mortulú, parte alți ómeni, cari lucră pe plată.»

(3) Veđi despre acésta și Burada, *Inmorm.* p. 35.

În *Țera-Românească*, ținutul Prahova, preotul începe mai întâi a săpa grópa, dându de trei ori cu hârlețul în pământ (1).

Atâtú grópa, după ce e gata, câtú și mészura acesteia se păzescú, mai alesú în *Țera-Românească*, ca să nu trecă peste ele vre-unú căne, căci trecându se crede că vorú mai muri și alți membri din familia mortului (2).

Intrându procesia în țințerimú și apropiindu-se cu mortulú de grópa, în care are să fie pusú, bocitórele din *Bucovina*, saú mai bine ășisú némurile cele mai de aprópe ale repausatului, cum daú cu ochii de lutulú prospétú săpatú începú a se întreba și a ășice:

De ce mi-ı pământulú grosú ?
Că mânâncă celú frumosú.
De ce mi-ı pământulú grasú ?
Că mânâncă celú cu hazú ! (3)

Totú așa facú și cele din *Transilvania*.

Iată unú bocetú și din acéstă țeră, care asemenea se bocescú nemijlocitú după ce aú intratú în țințerimú și aú datú cu ochii de lutulú aruncatú pe mărșinile gropei:

Bucos!

Negrule
Pământule !
Lăcatú ai
Și cheie n'ai,
Ce încui
Nu mai descuı.
Cine apuc'a'ntra sub tine,
Până-ı lumea nu mai vine.
Negrule
Pământule,

(1) Burada, *Inmorm.* p. 35.

(2) Ionénú, *op. cit.*, p. 36.

(3) Din Siretiú, *dict. de Ruxanda Ienachi.*

Mulți ómenî aî adunatú
Și nu te-aî mai sáuratú.
Mulți ómenî aî înghițitú
Și totú nu te-aî hărănitú (1).

Țar de cum-va mortulú e feciorú holteiu, atunci bocescú așa :

Ce nuntă
E astă nuntă !
Nuntă fără ceterașú
Mirele zace 'n sálașú ;
Nuntă cu stégú pãrostitú
Pre mire-lú bagă 'n pãmîntú ! (2).

Cele din *Moldova*, mai alesú când mortulú e unú fiú saú
o fiică :

Dragile mamii sprîncene,
Cum s'orú face buruene ;
Dragii mamii ochișori,
Cum orú cresce bozișori ;
Dragile mamii mânuțe,
Cum n'orú mai face trebuțe ;
Dragile mamii picioruțe,
Cum n'orú mai face urmuțe.
Și mămuța, când ar sci,
C'acestú locú l'ai pãrasi
Și 'napoi iar ai veni,
Cãrãrușa ț-ar plivi
De iarbă și de mohorú
Să sciî că-î e mare dorú.
De când tu m'ai pãrăsitú
Și dela mine-aî pornitú
Cãmeșa și s'o negritú.
Da m'oi ruga multișorú
Să ieî séma binișorú
Să-mi trimiți cămeșuica

(1) Din Orlatú com. de d-lú Rom. Simú

(2) Din districtulú Năséudulú, com. de d-lú T. Simonú.

Pe șuerulū vântulū
Prin fundulū pămîntulū,
Că eū albă ți-oī spĕla-o
Și frumosū mi ți-oī usca-o
Și n'oī pune-o nici în bóre,
Nici unde-va la rĕcóre,
Nici în fața sórelū,
Cĭn fața pămîntulū . . . . .
Și te-ī șterge pe obrazū
Și-ī vedé de alū meū năcazū (1).

În *Banatū* din contră, cum ajungū cu mortulū în ținte-
rimū, o femeé dintre némurile acestuia, muma, soția, sora,
orī altă *nemotenie*, alérgă înaintea procesiunii, se aruncă
în grópă și cu o maramă în mâna dréptă atinge păreții gró-
pei de trei orī după olaltă, ca și cum ar voi să-ī măture,
și apoi iese afară (2).

După ce a ajunsū acum procesiunea lângă grópă, bo-
citóarele încetéză de bocitū, iar ducĕtorii ieaū mortulū cu
secriulū de pe năsălie și-lū punū pe doi *drucușori* sau *pari*,
carī sunt așezați de-a curmezișulū grópei, și lângă carī se
află încă și doué *funii* sau *chingi* lungi, de cânepă, numite
în unele părți și *brăie* sau *taclite* (3), carī servescū gropa-
rilorū spre slobozirea mortulū în grópă.

În unele părți din *Moldova*, adeseorī se întrebuintéză, în
locū de funii, nisce bucăți de pânză, carī, după ce se lasă
mortulū în grópă, rămânū cioclilorū sau groparilorū (4).

Dela pari și funiile acestea vine apoi și proverbulū: «*i
se apropie funia de parū*» sau «*i s'a apropiatū funia de parū*,»
care se đice de regulă despre unū omū fórté slabū, ce nu
măi are multū până ce va muri.

(1) Din Răvășeni, dict. de Anița Pletosū.

(2) Com. de d-lū Ios. Olariū.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 36.

(4) Lambrior, *op. cit.*, p. 154.

După ce s'a așezatū pe cei doi pari cu piciorole spre răsăritū și cu capulū spre apusū, după cum e datină de a se înmorminta nu numai Româniī, ci și toți cei-lalți creștini de ritulū ort. orient., și după ce aū încetatū acuma atātū fluerarii de cântatū din fluere, câtū și bocitōrele de bocitū, preotulū începe ectenia morțilorū saū panachida, după care adeseori ține și câte o cuvîntare funebreală, mai alesū dacă mortulū a fostū unū omū cu vađă în comuna sa.

Sfârșindū ectenia, respective cuvîntarea, îi face *paosulă* saū *apaosulū*, adecă îlū stropesce cu vinū, pe alocurea și cu untū-de-lemnū, dacă e *descoperitū*, *peste* trupū, iar dacă e acoperitū, peste capaculū scriiulū în formă de cruce (1).

În *Transilvania*, districtulū Năsăudulū, se stropesce cu apă, care se află într'o ulcică, și ulcica aceea se dă de pomană la vre o copilă, ce se află de față (2).

La *Romani* era asemenea datină de a se turna vinū pe rămășițele mortulū și anume după ce i se ardea corpulū.

Iată ce ne spune în privința acēsta poetulū Virgiliū: «după ce rămășițele mortulū aū fostū prefăcute în cenușă și s'a stinsū flacăra, se spală cu vinū (3).»

Iar naturalistulū Pliniū ȃice: «Legea Posthumie a regelū Numa ȃice: că rugulū să nu fie stropitū cu vinū. Și nime să nu se îndoescă că elū a hotărîtū acēsta din caūsă ca să nu facă cheltueli zadarnice.» (4)

După ce a stropitū preotulū pe celū mortū, groparii punū

---

(1) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 36—37. — Lam-brior, *op. cit.* p. 154.

(2) Com de d-lū T. Simonū.

(3) *Eneid.* lib. VI, v. 219:

Postquam collapsi cineres et flamma quievit,

Reliquias vino et bibulam lavere favillam.

(4) *Hist. nat.* lib. XIV, 12: «Numae regis Posthumia lex est, vino rogam ne respergito, quod sanxisset illum propter inopiam rei nemo dubitet.

capaculū secriului și-lū închidū, dacă a fostū până atunci descoperitū, prindū apoi capetele funiilorū, rădică puținū secriulū cu mortulū în sus, tragū parii de sub dînsulū și-î dau de o parte, și-lū slobodū pe încetișorulū în grópă, asțū-felū ca să nu se rēstórne saū să se smintēscă cum-va, și anume totū-deauna cu picióarele și cu fața spre rēsăritū, de unde se ivesce lumina și în cotro are să plece la învierea mortșilorū și judecata cea de apoi (1).

Mai înainte însă de a se slobodi în grópă i se iewā de pe dînsulū tóte podóbele cele scumpe de aurū și argintū, precum : cercei, salbe, inele și altele (2).

Datina acēsta de a scóte dela mortū orī-ce podóbe de aurū înainte de a se înmormînta era usitată și la *Romanī*. Ea datā la aceștia tocmai dela legea celorū XII Tabule. Așa în Tabula X, IX. se đice: «Să nu se îngrópe mortulū cu aurū; dacă dinții vre unū mortū erau legași cu aurū, de-lū vorū îngropa saū arde cu aurū, se comite o fraudă (3).»

În *Basarabia*, înainte de a se lăsa mortulū în grópă, mai este încă și acea datină ca preotulū să-î punā pe frunte «*cununița*», care nu este nemică alta decât o bandă de hârtie saū de mētasă pe care este zugrăvitū Is. Christosū, Maica Domnului și St. Ioanū, avēndū scrisū și rugăciunea: «*Sfinte Dumneđeule, sfinte tare, sfinte fără de mórte, miluescene pre noi,*» iar pe pieptū se pune «*molitfele pentru iertarea pēcatelorū*» tipărite pe o cólă de hârtie.

Tóte aceste rugăciuni erau mai nainte scrise în limba română, acum însă în limba rusēscă (4).

---

(1) În Bucovina și Moldova. Lambrior, op. cit. p. 154.

(2) Burada, Inmorm, p. 36.

(3) Neve *aurum addito*. Qui auro dentes vincti escunt, ast im cum illo, sepelire urerē se fraude esto. — Veđi totū despre acēsta și Cicero, de legibus, II, XXIV.

(4) Burada, Inmorm., p. 38.

Nemijlocitū după ce l'au sloboditū și așezatū în grópă, gropa-
rulū rupe mēsurā grópei în trei bucăți și astū-felū o pune
lângă cosciugū saū de-asupra acestuia, credēndū că, dacă
va lāsa-o afarā, e rea de uritū pentru celū ce va lua-o (1).

În același timpū când se slobóde mortulū în grópă, bārba-
tulū saū nevasta, mama saū sora, maī pe scurtū unulū
dintre nēmurile cele maī de aprópe ale repausatului, aruncā
în grópă peste secriū unulū saū maī mulți crucerī de aramā
maī rarū și de argintū, carī însēmnā, că mortulū își plătesce
pāmīntulū în care are să ședā, ca să nu dicā cei-lalți mortī
că elū șede de geaba între dīnșii. Precum plătesce elū în
astă lume pentru că vețuesce, așa trebue să plătescă și în
cea-laltā lume pentru că șede și se odihnesce (2).

Totū așa facū și Romānii din *Transilvania* cu acea deosebi-
re numāi că aceștia credū că crucerulū ce-lū aruncā ei în
mormīntū îi servescē mortului spre a se plăti de vama dela
podū saū dela punte (3).

În același timpū aruncā și ducătorii strușurile de flori
precum și cordelele dela pieptū de-asupra secriului (4).

Dupā acēsta iea preotulū hārlețulū cu care s'a săpatū
grópa, tórnā cu dīnsulū de trei orī țerinā peste pānza cu
care e acoperitū mortulū, saū dacă e închisū secriulū, peste
capaculū acestuia, rostindū în același timpū cuvintele: «*Alū
Domnului este pāmīntulū și plīnirea lui, lumea, și toți cei ce
locuescū într'īnsa* ;» apoi pecetluesce grópa, adică face cruce
cu hārlețulū în tuspātru pāreții grópei, saū, după cum e
usitatū în unele localități, numāi în partea despre capū,

---

(1) Ionénu, op. cit, p. 43.— Dict. de A. Pletosū, Romāncā din Rādāșeni.

(2) Dat. și cred. Rom. din Mahala, com. de Ionicā alū lui Iordachi Isacū; —
a celorū din Boianū, com. de d-lū. V. Turturénū; — a celorū din Ropcea
com de d-lū I. de Cuparencu, stud. gimn.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) Dat. Rom. din cele maī multe părți ale Bucovinei.

rostindă cuvintele: « *Se pecetluesce mormîntulă adormitului robului lui Dumneđeș N. în numele Tatălui și alui Fiului și ală Sfîntului Duhă, amină,* » și « *vecînica lui amintire* » sau « *pomenire.* »

Româniî din unele părți ale *Moldovei* credă și spună că preotulă de aceea face cruce și pecetluesce mormîntulă, pentru că elă prin acăsta însemnăză loculă ca la a doua venire sufletulă să afle corpulă sėu și să se pótă întrupa.

Dacă n'ar face crucea acăsta, atunci sufletulă n'ar putė nimeri corpulă.

În același timpă, când face preotulă crucea, đice ingerulă cătră sufletă:

— « *Veđi suflete, unde-ți e trupulă, caută bine ca la a doua venire să scii unde e îngropată și să-lă poți afla!* (1) »

După acăsta iea cădelnița cu care a cădită până atunci pre celă mortă și aruncă toți cărbuniî și cenușa dintr'însa alătura cu secriulă, apoi se desbracă de ornate și se retrage de o parte (2).

Cum a aruncată preotulă țėrină peste mortă, de-auna prindă a arunca peste dînsulă și toți cei-lalți ómeni cari se află de față căte o mână de țėrină, đicândă: « *să-ți fie țėrina ușoră,* » sau « *să-ı fie țėrina ușoră,* » — « *să fie iertată,* » — « *ierțe-ı Dumneđeș pėcatele,* » — « *Dumneđeș să-lă ierte,* » — « *Dumneđeș să-ı facă parte din împėrăția cerului,* » sau « *fie-ı țėrina ușoră și odihna lină* » (3).

---

(1) Dict. de M. Nistoră din Mălini.

(2) Dat. Rom. din Bucovina și a celoră din Transilvania com. de d-lă Rom. Simă. — Veđi și Lambrior, op. cit. p. 154.

(3) Pretutindene usitată în Bucovina, Moldova, Țėra-Romănescă, Transilvania și Banată. Com. de d-niî I. Georgescu și Rom. Simă: « *La mormintă este obiceiă ca fie-care să arunce căte ună pică de țėrină în grópă, după ce preotulă a făcută cruce în cele patru părți ale gropel, după ce a trasă de trei orı pămîntă peste mortă și a aruncată cenușa din cădelnița.* » — Lambrior, op. cit. p. 154: « *După acăsta iea fie-care petrecėtoră căte o mână de țėrină și aruncănd'o peste mormintă, đice «să-ı fie țėrina ușoră ;»* apoi se întorcă

La *Români*, după terminarea ceremoniei înmormintării, preotul stropia pe toți cei de față de trei ori cu apă, iar Preficele diceau îndată «*illicet*» sau «*ire licet*,» adică, «*acum putem merge a casă.*» După acesta poporul, plecându de la locul arderii, avea datină a striga de trei ori: *Salve! Vale!* sau *aeternum vale!* adecă: «*în veci să-ți fie bine,*» și «*sit tibi terra levis!*» (1) adecă «*să-ți fie țărîna ușoră.*» Aceste erau, ca și la Români, cuvintele cele mai de pe urmă îndreptate către mortu.

Virgiliu le numesce «*novissima verba*» (2).

Și de ore-ce cuvintele acestea nu sunt contrare învățaturii lui Is. Chr. astăzi le aușim, nu numai la Români, urmașii Romanilor, ci și la alți creștini (3).

O sémă de Români, în locu să arunce de o dată țărîna în gropă, se frcă mai întâi cu pămîntu pe mâni, ca să nu le amortescă mânil, și abia după aceea îl aruncă peste sălașu, iar persoanei celei mai superate îi băgă țărîna pe după capu, parte ca să-i trecă supărarea și să uite pe celu mortu, parte ca să n'o năcăjască sufletulu mortulu (4).

În unele locuri, și mai alesu în *Basarabia* și *Moldova*, după ce a pecetluitu preotulu mormîntulu și a aruncatu țărîna peste mortu, totu poporul, care se află de față, bate

---

cu toții acasă întovărășindu pe rudeni.»—Burada, *Inmorm.* p. 37. — Bojinca, op. cit. Nota dela p. 203: «Datina de a arunca pămîntu peste mortu se păstrează între Români în tóte părțile de ei locuite, pentru că, după ce se pune mortulu în mormîntu, toți căți se află de față aruncă câte o lécă de pămîntu peste elu;» și la p. 248, . . . «mai virtosú în Banatú este fórté obiceiuitú de a dice toți, când plécă dela mormîntu, «*fie-i țărîna ușoră.*»

(1) *Mart. Epig.* lib. IX, 30.

(2) *Aeneid.* VI, 231.

(3) M. Besanu, op. cit. No. 59.

(4) *Cred. Rom. din Transilvania*, com. de d-lu R. Simu, și d-lu T. Simonu: «după acesta fie-care asistentu, luându puțin lutu, se frcă pe mâni și-lu aruncă în mormîntu pe sălașu.» — *Cred. Rom. din Bucovina*. com. de d-lu Nic. Preliciú, și a celoru din *Moldova*, dict. de M. Nistoru.»

câte două-spre-zece mătăni, ȃicendũ Ńi : «*Dumneȃeũ sã-lũ odihnescã*» sau «*Dumneȃeũ sã-lũ ierte*» (1).

În *Bucovina*, Ńi anume în unele comune de prin munȃi, este din contrã datinã ca sã vinã doi bucinãtori, Ńi punendũ-Ńi bucinele cruciŃu peste grãpã, începũ a bucina de jale (2). În alte comune, totũ dela munte, Ńi mai alesũ într'acele, unde mortulũ n'a fostũ petrecutũ cu fluerãri, se apropie acum unulũ, care scie mai bine ȃice din fluerũ, de grãpã Ńi începe a cãnta o doinã de jale (3).

De-odatã cu ómenii începũ Ńi gropãrii a arunca virtosũ țerĩnã cu hãrlețulũ Ńi a umplẽ grãpa cu pãmĩntũ, pãnã ce facũ de-asupra ei o movilã lungãrețã Ńi puținũ rãdicatã, numitã *mormĩntũ* (4), iar bocitórele din *Bucovina* prindũ din nou a bocĩ Ńi a ȃice:

Batã-te pustia lutũ
Multũ eŃi negru Ńi urĩtũ.
Sorióra-ĩ îndrãgitũ
Ńi mĩ-ãĩ pus'o în pãmĩntũ
Ńi mĩ-ãĩ pus'o la rãcóre
Sã n'o-ajungã lãcũ de sóre.
Nici sórele nu mĩ-a arde-o,
Da nici vãntulũ nu mĩ-a bate-o.
Nici n'a cãlca pe picióre
Num'a Ńedẽ la rãcóre.
Dragulũ nostru trupuŃorũ
Cum s'a face lutiŃorũ,
Dragiĩ noŃtri ochiŃori
Cum s'orũ face mãndre flori.
Oiũ! sãracã fațã albã,
Cum te-ĩ face țernã nãgrã.

---

(1) *Burãda*, *Inmorm.*, p. 37. — *Dict. de A. Pletosũ.*

(2) *Veđĩ Ńi Burada*, *Inmorm.* p. 37 — 38.

(3) *Com. de d-lũ Nic. Preliciĩ*, *stud. gimn.*

(4) *Veđĩ Ńi Lambrior*, *op. cit.* p. 154.

Din sprîncene
Sânđiene,
Din mânuțe
Florî albuțe,
Din guriță
Tămâiță. (1)

Saū așa:

Bată-te pustia lutū
Multū ești negru și urîtū.
Pe nenea l'ai îndrăgitū
Și mi l'ai pusū în mormîntū.
Nici sórele mi l'a arde,
Nici vîntulū nu mi l'a bate.
N'a mai âmbra pe picióre,
Num'a ședé la rēcóre.
Din astă ți în colea
Noi miluță n'omū avé,
Nici miluță, nici tátuță,
Nici pe nime cu priință.
Neniuțulū meū multū iubitū!
Da cine te-o sfătuitū
Soșioru-ți de-ai urîtū ?
Da cum de te-ai înduratū
Soșioru-ți de-ai lăsatū,
Lemnelorū și pietrelorū,
Negrilorū străinilorū ? ! (2).

Cele din *Transilvania* :

Bucură-te *sinterimū*
Mândră flóre-ți răsădimū,
N'o răsădimū de 'nfloritū,
Răsădimū de putređitū,
Nu răsădimū să 'nfloréscă
Răsădimū să putređéscă !

---

(1) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

(2) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

Saŭ:

Dragulŭ mamii, puŭ de-argintŭ,
Cum veŭ putreŭi 'n pămîntŭ,
Țernă négră-ŭ putreŭi
Și de tine nu voŭ sci!

Saŭ:

Rógă-te cui te-ŭ ruga,
Rógă-te la săpătorŭ
Să-ŭ lase o ferestruică,
Măcar câtŭ de mititică,
Ferestruică cătră sóre,
Să-ŭ mérgă ce-va récóre!

Saŭ:

Dragulŭ meŭ, tată de trébă,
Te veŭ face țernă négră,
Căci te ducŭ pămîntului
Și ne lașŭ uritului,
Căci te ducŭ *agiagului*
Și ne lașŭ amarului!

Iar de cum-va mortulŭ e vre-o fată și are soră, acésta o cântă astŭ-felŭ:

Fost'amŭ două surorele
Ca doi puŭ de rîndunele.
Dumneŭ celŭ bunŭ și sfîntŭ
Pre noŭ așŭ ne-a despărțitŭ,
Tu 'n grópă io pe pămîntŭ,
Tu 'n grópă te-ŭ odihnŭ
Io 'n lume m' oiŭ năcăji. (1)

În cele mai multe părți din *Bucovina*, precum bună óră în satele de peste Prutŭ, Boianŭ și Mahala, și de dincóce de Prutŭ în Badeuși, Iliesci, Vicovulŭ-de-sus, Cămpulungŭ, Vatra-Dornei, nemijlocitŭ după ce a începutŭ groparulŭ a

---

(1) Com. de d-lŭ T. Simonŭ.

arunca lutu peste mortu și a-lu astupa, vine o femeie dintre nemurile cele mai de aproape ale repausatului, și îi da peste grópă unu cocoșu saũ o găină neğră ori pestriță, apoi o ulcicuță cu apă, o nătramă saũ unu ștergaru, unu colacũ saũ o pâne și o bucată de huscă saũ sare, o lumină și unu cruceru (1).

Totu așa facu și Româncele din unele părți ale *Transilvaniei*, *Moldovei* și *Țerii-Românesce* (2).

Tóte obiectele acestea servescũ pe de o parte ca plătã groparului pentru ostenela sa (3), pe de altã parte însã crede poporul că prin aceste daruri, dintre carĩ nu tóte se dau unuia și aceluiași groparu, ci într'unu locũ unele iar în altulu altele, se face îndestulu sufletului celui mortu, ca să aibă și elũ în cea-laltã lume, iar aici pe pãmintũ să nu se bănuescă nime pe dñsulũ că s'ar fi arėtatũ chiar și în mormintũ avarũ (4).

În cele mai multe părți atãtu găina câtũ și cocoșulu, înainte de ce pornescũ cu mortulu de acasă la biserică, se stropescũ cu apă și le spală piciórele, ca să fie câtũ se póte de curate (5).

Găina, care se dá pretutindene groparului peste grópă saũ mormintũ de sufletulu celui repausatũ, însemneză, după credința poporului românũ, deschiderea drumului în cea

---

(1) Com. de d-lũ G. Tomoiağă, cant. biser.; V. Turtureanu, preotũ; Av. Macoveiu, preotũ; V. Burduhosũ, stud. gimn.; M. Ursaca. — Veđi și Burada, *Inmorm*, p. 38.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 38: «La cioclii, în unele locuri, li se mai dá câte unũ șervetũ, unũ colacũ și o luminare saũ câte o ulcicã.» — T. Simonũ: «Peste grópă se mai dá ca elemosinã și o găină, cu deosebire neğră, în unele casuri și albă saũ după împrejurări și de altã colóre.» — A. Pletosũ din comuna Rădășeni: «Peste grópă se dá găină, colacũ, lumină și pãnzã de o cămașã celui ce a săpatũ grópa.»

(3) În unele locuri, precum bunã őrã în Cãmpulungũ, i se plãtesce bănesce, după cum se potũ învoi.

(4) Com. de d-lũ Av. Macoveiu, preotũ.

(5) Com. de d-lũ G. Tomoiağă, cant. bis.

laltă lume, căci se țice, că ea merge înainte sufletului totu scociorându și chemându, ca și când ar avé puî mici (1), și 'n chipulü acesta conduce ea sufletulü până la *pörta raiului* (2).

Mulți inși, și mai alcsü cei mai avuți, îndätinéză a da peste grópă saü mormintü de sufletulü celui repausatü nu numai câte o găină, ci și câte unü mielü, o öie, o juncă saü o vacă cu vițelü, după cum e și puterea mortului, că-rora, ca și găinei li se spală mai întâi picióarele, și carü se daü de regulă unü bărbatü saü unei femei sërmane (3).

Totü așa facü și Românii din cele mai multe părți ale *Moldovei* și *Țerei-Românesci* (4).

Cu privire la Românii din *Țera-Românescă* d-lü Ionenu ne spune următóarele:

«După ce unü mortü este înmormintatü, se trece o öie saü unü mielü peste mormintü. Óia să fie udată cu apă, *să se scuture pe mormintü*, ca cu acea apă scaturată de pe *lână* să se stingă foculü iadului, ce póte arde pe mortü» (5).

În alté părți, totü din *Țera-Românescă* și anume din plaiulü Prahova, este, saü mai bine ățisü, era mai de multü asemenea datină de a trece peste mormintü o öie, berbece,

---

(1) Marianü, Ornitologia pop. rom. t. II. Cernăuți 1883, p. 254. — Ionenu. op. cit. p. 43: «După ce unü mortü este îngropatü, se dá peste mormintü o găină, apoi acea găină se dá de pomană pentru acelu mortü, ca pe cea-laltă lume să-ı ricăe poticele cu ciulină.»

(2) Cred. Rom. din Crasna, com. de d-lü At. Ghermanü. — Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciü: «În Stupca groparului i se dá totü-deauna o *găină* de colóre diferită. Omenii credü că găina aceea se duce înainte și-ı arată mortului drumulü. Dacă se află undeva unü drumü rëu, atunci scobesce-găina cu ghiarele, tocmesce drumulü și mortulü merge cu ușurință.»

(3) Pretutindene în Bucovina.

(4) Burada, Inmorm. p. 38, — Lambrior, op. cit., p. 154: «De este plugarü bogatü îi dá peste grópă o vacă, iar de este sëracu unü cocoșü saü o găină, négră.»

(5) Op. cit. p. 43 — 44.

curcă, găscă, rață, găină, ȳicându că numai acelea mergu înainte mortulu de-ı descurcă calea la raiu; acelea erau apoi ale preotulu (1).

Dacă mortulu a fostu holteiü, sau omü de arme, i se aduce calulu la mormintü și acolo se dá de pomană unü altü holteiü (2).

În *Banatü* este datină ca după slobođirea mortulu și anume înainte de ce se aruncă țerină peste dınsulu, să se dea peste grópa la șepte ómeni sërmanı 7 cr. și șepte colaci în cari se implântă și câte o lumină aprinsă. Insemnarea acestei datine este ca sufletulu repausatulu să pótă, cu ajutorulu acestei pomene, străbate spre cerü prin cele șepte vămı, cari trehue numai decât să le trecă (3).

După ce s'aü împărțitü tóte darurile, despre cari amü vorbitü până aici, și după ce a sfârșitü acum și groparulu de umplutü grópa și de rădicatü mormintulu, iea crucița, care a fostu făcută dimpreună cu coșciugulu și care a fostu adusă nemijlocitü după acesta, și o implântă la capulu mortulu.

Crucița acésta, ale cărei cornurı se acoperü la unıi cu două scândurele ca să nu putredescă de grabă, în cele mai multe părți din *Bucovina*, se înlocuesce mai pe urmă cu una mai mare și mai frumósă de stejarü sau chiar de petró.

În vechime, ne spune G. Săulescu, că peste crucița acésta se punea o pânză de unü cotü cu inscripția D. M. O. (4).

În ținutulü Năsëudulu din *Transilvania*, crucița acésta se pune la piciórele mortulu, ca la a doua înviere mortulu sculându-se să pótă îndată lua crucea, care-ı va sta în față,

---

(1) Tocilescu, *Revista pentru Ist. etc.*, an. II, vol. III, Bucuresci 1884., p. 387.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 38. — Lambrior, *op. cit.*, p. 154.

(3) Schott, *op. cit.*, p. 302.

(4) Apud Burada, *Inmorm.* p. 42.

și cu ea a mână să pótă arêta celui atotù putinte că e creștinù (1).

În alte părți din *Transilvania*, în locul crucii, se pune la capul mortului unù *stâlpù* anume spre acestù scopù cioplitù (2), sau *o pétră* mare.

Dovadă despre punerea pietrei avemù și următórea doină :

Măi bădiță, trupù gingașù,
Eù cu tine duce-m'ași,
Duce-m'ași, câtù ași vedé,
Cu uritù n'ași mai șede
Că uritulù n'are lécu
Numai trei scânduri de bradù
Și-o pétră mare la capù (3).

La cei mai bogați atâtù din *Bucovina* câtù și din *Moldova*, se pune pe mormintulù lorù o pétră, fie culcată, fie în picióre, avéndù săpată pe ea sórele și luna, și cuvintele obicinuite : « *Aici zace robulù lui D-zeù N. N.* » și apoi trecătorilorù : « *diceți D-zeù să-lù erte* » (4).

În vechime datina de a se pune pietre pe morminte era cu multù mai usitată și mai răspândită decât în ziua de ađi. Cu deosebire însă Domnitoriù, apoi boerii cei mai însemnați și mai avuți precum și prelații bisericesci puneau totù-deauna pe mormintele familiilorù lorù pietre, cari erau foarte frumosù și iscusitù lucrate și împodobite pe la mijlocù cu diferite flori, iar pe margini cu inscripțiuni în reliefù, în cari se arêta de multe ori nu numai ziua, luna și anulù repausării și a înmormintării respectivului, pe alù căruù mormintù se aședa, ci tot-odată și cauza morții.

---

(1) Ioanù Nițu Macovei, «Dat. pop. rom. la înmorm.», în «Amiculù familieș an. VI, Gherla, p. 94.

(2) Com. de d-lù Rom. Simù.

(3) Grigorie Sima, Cântece pop. din Ardelù, publ. în «Convorbiri literare», an. XV, Iași, 1882, p. 358.

(4) Veđi despre acêsta și Burada, *Inmorm.* p. 41.

Mulți îndătinau a face astû-felû de pietre nu numai pentru familianții lorû, ci chiar și-a pentru sine înși-și. De aice vine apoi că pe o sémă de pietre de `acestea nu se află săpate ȕiua și anulû repausării și a înmormîntării, fiindû că urmașiilor lorû, așezându-le în grabă pe morminte, uitară mai pe urmă să 'ndeplinéscă inscripțiunea.

Astû-felû de pietre mormîntale însă le întîlnimû mai multû numai, după cum am spusû, la domnitori, la boerii cei mai distinși și la cei mai însemnați ctitori bisericesci, și mai multû prin biserici și 'n apropierea acestora, unde era mai nainte datină de a se înmormînta mai toți creștiniî, și nu în ținterime depărtate de biserică, ca 'n timpulû de față.

Poporulû de rëndû îndătina și 'n timpurile vechi, ca și acuma, a pune numai cruci și pietre simple; ba une-orî chiar și numai unû holohanû spre a se cunósce mormîntulû.

La capulû mortului, lângă cruce, se înfige și *bradulû*, care după repausare a fostû pusû înaintea casei, și adusû la mormîntû înaintea procesiunei (1).

De multe orî la capulû celorû tinerî, și cu deosebire a feciórelorû se plântézá și unû firû *de irederă*, care de-apururea este verde (2), apoi unû *liliacû*, saû unû *trandafirû* (3).

Mai târđiû li se plântézá, totû la capû, și diferiți pomi roditori, precum: cireși și vișini, meri și perî altoiți, mai rare orî perji saû pruni, *totû-deauna* însă numai de aceia, ale

---

(1) Burada, Inmorm. p. 41.—Lambrior, op. cit. p. 153: «In unele părți pe lângă crucea, ce se așeză la mormîntû, la capulû mortului, se mai înfige totû acolo, și unû bradû ténérû, împodobitû cu flori, dacă repausatulû era holteiû. Bradulû este îngropatû la capulû sicriului, încâtû numai virfulû îi rămâne afară.—Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213.

Frâncu, op. cit. p. 174: «La fecióri și la fete se punû la mormîntû arborî înalți de *bradû* cu strămătură *pintre* cetină, carî la înmormîntare se ducû pe umere de doi fecióri.»—Dict. de M. Ursaca, și alți Români din Bucovina.

(2) Burada, Inmorm. p. 41.—Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213.

(3) Dict. de M. Ursaca.—Dict. de M. Nistorû.

căroră fructe i-au plăcută mai tare repausatului. Iar mormintele se prefacă într'ună felă de stratură puțină rădicate de la suprafața pământului și 'ncunjurate pe de latură cu brasde verđi, pe cari se sémână apoi totă felulă de flori de grădină, precum : *busuiocă, magherană, Lemnulă Domnului, rosmarină, vâsdóge, ochișele, gura păharului simplă și bătută* (einfache und doppelte Asten) *măzerenă, fonfiă, budiene* (1) și *garófe* (2).

Românii din *Banată*, cum începe a se desprimăvêra, prindă a scóte câte ună pomă mai nainte de ce pornesc mugurulă pe dînsulă, sau ună dudă, ună mără, ună pěră, cireși sau vișini, — alții scotă și tufe de *trandafiră*, precum și alte feluri de flori, și ducându-le la morminte, le sădescă și anume: pomii la capulă mortului lângă cruce; iar tufele de *trandafiră*, și florile pe mormintă. Florile servescă spre înfrumusețarea mormintelor; iar pomii parte ca să umbrască mormintulă celui repausată, parte pentru ca gustându cineva din rodulă loră să ăică: «*fie de pomana mortului și a celui ce l'a sădită,*» parte ca cu timpulă acelă pomă să rămână locă și semnă de pomenire și de cunóscere a celui repausată, de óre-ce crucea putreșce și se prăpădesce, pe când pomulă rămâne pe decă de ani; — parte să pună acești pomi și pentru aceea, ca să aducă la sânta biserică ceva dobândă, căci rodindă merii, perii precum și cei-lalți pomi, la timpulă cócerii se vîndă fructele loră la licitațiune și așa încurge în visteria bisericii măcară vr'ó căți-va fiorini (3).

Cum a sfărșită groparulă de rădicată mormintulă, de împălântată crucea sau stălpulă, și de înfiptă bradulă la capulă

---

(1) *Budienele* sunt plante, cari facă flori galbene și cari, chiar când se usucă, nu-și schimbă colórea.

(2) Com. de Av. Macovei; M. Ursaca, dict. de A. Pletosă și M. Nistoră.—Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 41.

(3) Com. de d-lă Ioană Popovici, invěțătoră.

mortului, bocitoarele mai rostesc pentru ultima oră următoarelor cuvinte:

Of! amară și grea durere,
Mórte fără 'ntârziere,
Nemică nu ne dăruie
Numai un mormînt pustiu! (1)

Sau:

Omul bea, se veselesce
Și de mórte nu gîndesce,
Mórtea-atuncea mi-lă găsesce
Și-lă ie din casă luminósă
Și-lă pune în grópă 'ntunecósă
Și-lă ie din lume luminată
Și-lă bagă 'n grópă 'ntunecată;
Sórele să nu-lă mai bată,
Cu ai sěi să nu mai șadă! (2)

În multe locuri, totu atunci este datină că, dacă s'a întemplat, ca mortul să se fi născut în aceeași lună ca și fratele său sora lui, cari trăesc încă, atunci dice că mortul este *lunaticu*, și se dă cu pușca de-asupra mormintului. Acesta se face pentru ca să nu se ivescă vre-o vrajbă pe cea-laltă lume între frați (3).

Sfârșindu-se și această ceremonie și ducătorii procesiei luându-și ștergarele sau tulpanele, cari au fost legate la procesie, și strîngându-le, iar fetele din *Banat* împărțind în două *sirma*, (panglica), care în timpul petrecerii au ținut o preste cel mort, se întorc cu toții spre casă.

Maî nainte însă de a eși din ținterim este în cele mai

---

(1) Dict. de Tóderu Manciu, fostu sergentu în județulu Botoșani din Moldova.

(2) Din Galinesci, satu în districtulu Rădăuțulu.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 39. — Ionenu op., cit. p. 37. «Dacă un mort este *lunaticu* și inđiatu cu un frate alu sėu, care trăesce, — după ce-lu ingrópă se slobode o pușcă pe de-asupra mormintulu; acesta se face că să nu se ivescă vre-o vrajbă între cei doi frați pe lumea cea-laltă!

multe părți datină ca toți ómenii, câți au luat parte la înmormintare să se spele pe mâni lângă grópă, și apoi să se pornescă spre casă, și anume totu-deauna pe altă cale, și nu pe care s'a dus mortul. De ordinaru pe acolo, pe unde în calea loru aru fi vre o fântána unde se spală sau celu puținu se stropescú cu apă próspetă (1).

Dacă se întemplă vre-unu isvoru sau apă curgétore în calea loru, alérgă toți de se spală acolo, uneori și pe fațá.

În județulu *Oltu* mai este obiceiú, ca cei ce s'au spelatú să asvérle cu apă înderéptu (2).

Îngropătorii din unele părți ale *Transilvaniei* se spală cu apă dintr'o ólá nouă care a adus'ó nașa mortulu la grópă și care ea însăși le tórnă acea apă, și anume de-așupra uneltelorú, cari s'au întrebuițatú la facerea grópei și cari se adună pe mormintú ca spélarea să se facă peste dínsele. Apa acésta, se đice, că e bună, între altele, pentru amórțirea mânilorú.

Óla, în care s'a adusú apa, și lingura cu care li s'a turnatú îngropătorilorú pe mâni rêmânú nașei (3).

Dacă nu se află apă în ținterimú nici unde-va în cale, atunci se spală după ce au ajunsú a casă. De spelatú însă trebuie numai decât să se spele. Așa e pretutindene îndătinatú (4).

---

(1) D. Stănescu, Obiceiuri religioase publ. în «Biserica ort. rom.» an IX, Buc. 1885, p. 324. — Burada, Inmorm. p. 42—43.

(2) Burada, Inmorm. p. 43.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Burada, Inmorm. p. 42.—Lambrior, op. cit. p. 154: «Aici, adecá acasă, înainte de-a intra, se spală pe mâni și pe fațá, și apoi se punú la masa numitá — *prasniciú* sau *comândare*.» — Bojinca, op. cit. nota dela p. 219: «Spélarea acésta nainte de-a intra cine-va în casă, se vede întocmai și la Románi, mai virtosu unde se află ape curgétore pentru că întorcéndu-sé dela mormintú alérgă toți la riú și se spală pe mâni și pe fațá, care altmintrelea o facú și acasă.» — M. Besanú, în «Albina» an. I, No. 59: «Rudeniiile mortu-

În *Iera Românească*, pe lângă spălarea mânilor și a feței, mai au datina de a sări încă și peste un foc! Iată ce ne spune în privința acésta d-lu Ionénu: «Ceî carî petrecu pre unu mortu pâna la mormintu, când se întorcă a casă, se spală pe mâni cu apă, apoi stropescă cu ea înapoi, *să nu se lipescă ceva de ei, după aceea sară peste unu focu, spre semnă de curățenie, afumare* (1).»

Datina spălării mânelor cu apă și a săririi peste foc după înmormintare, e de origine curat romană. Iată ce ne spune în privința acésta Festu: «Așa ceî ce au petrecut mortul, întorcându-se acasă, sară peste foc, și se spală cu apă; acestă soi de curățire se numesce «*suffitio*» (afumare) (2).»

În unele părți din *Banat*, petrecându-se un mort la grópă, după ce s'a sfârșit în cimitir tóte ceremoniile din partea preotului și începându ómenii a eși din *morminți* (3), totu-deauna se observă că cine a eșit mai întâi pe ușa morminților, de a eșit un om, cel dîntăi mort care va fi, are să fie de parte bărbătescă, iar de a eșit o femeie, mortul proximu va fi de parte femeescă (4).

În unele părți din *Bucovina* și *Moldova*, când prindă a eși ómenii din ținterimă, unul său mai mulți inși, puși fiind de némurile repausatului, se posteză la intrarea ținterimului și dau fie-cărui trecetor, mai ales înșă sărăcimii, câte un pahar de rachi și câte o bucată de pâne, mălaiu, său o bulcă de sufletul celui repausat.

---

lui, precum vedemă mai pe totu locul printre Români, și acum își spală cel puținu mâile după îngropare, dar nu în scaldă, precum făceau strămoșii noștri.»

(1) Ionénu, op. cit. p. 42.

(2) Itaque funus prosequi sedentes ignem super gradiebuntur *aqua aspersi* quod purgationis genus vocabant *suffitionem*.

(3) În Bucovina plur. *morminți* în locu de *morminte* său *morminturi*, se întrebuinteză numai în sudalma « . . . *morminții tăi!* »

(4) «Luminătorulu» an X, Timișora, 1889, No. 25 în Foișoră.

Cu acésta apoi se'ncheie tótă ceremonia dela ținterimū, întorcându-se fie-care spre casă și dicëndū, dacă repausatulū a fostū o persónă nepătată cu fapte urite: «*Dumneḑeū să-lū ierte*»; dacă însă a fostū cam de mijlocū: «*Dumneḑeū să-lū ierte că a făcutū și bune și rele*»; iar dacă a fostū o persónă slabă, istrăvitóre, bėutóre: «*Dumneḑeū să-lū ierte, dar acolo e măi bunū, căci a bėutū destulū, și și-a sērăcitū familia*», sau «*ar fi fostū măi bine să fi muritū măi de multū, căci atunci nici familia sa n'ar fi suferitū atāta.*»

Maī 'nainte însă de ce ne vomū depărta și noi din acestū locū, să ne maī aruncămū încă odată privirea asupra prós-pětului mormintū și să înșirămū, cu ocasiunea acésta, și pre acele datine și credințe, cari se observă împrejurulū lui și maī pe urmă, adecă a doua ți, precum și'n cele-lalte țile ce urméză nemijlocitū după înmormintare.

În Todirescī, Solonețū, Părteștii-de-sus, Sânt-Ilie, Stupca, Fundulū-Moldovei, precum și'n multe alte sate din *Bucovina*, în trei demineți după înmormintare, până a nu rēsări sórele, și'n trei serī, o rudenie de a celui repausatū : mama, sora, sau o vară, duce la mormintū tāmăie precum și câte unū căpētelū de lumină, care a rēmasū dela mortū. După ce le-a dusū acestea, tāmăiază mormintulū de jurū împrejurū, apoi după ce a tāmăiatū, punū hârbulū, strachina sau óla cu tāmăe lângă cruce, la capulū mortului, unde se aprinde și căpētelulū celū de lumină, care se îngrădesce acolo cu nisce bețisóre sau drānicióre ca să nu-lū stingă vētulū (1).

În *Moldova* și *Țera-Romānescă* se duce la mormintū nu numai tāmăe cu care se tāmăiază, ci tot-odată și vinū sau câte o doniță de apă cu care se stropesce și udă mormintulū.

---

(1) Com. de Ioanū Avramū, I. Cojocariū, Al. Baciū și Const. Mercheșū : «Treī țile sau o sēptēmānă se ducū luminī și tāmăie la mormintū și se tāmăiază. Acésta însemnă că sufletulū vine la trupū să vaḑă ce face.»

Tămâierea și udarea acesta durează 40 de zile de-a rândul, crezându-se că până la patru-deci de zile, când începe a putrezi trupul, până atunci sufletul mortului umblă sburându pe lângă casă și pe lângă mormînt, după aceea trece în cea-laltă lume (1).

Tot așa făceau și *Romanii*. Ei încă puneau pe mormînt ceva de mâncare și de bătut, precum pâne cu vin și sare, crezîndu că mortul are să vie să le mînînce. Ovidiu dice în privința acesta: «Și se pun fructe și puțină sare, și pâne muiată în vin și presură căți-va toporași (2).»

Cînd se tămâiază mortul unele femei se feresc a lăsa cărbuni pe dînsul, căci, cred ele, că lăsându-i, îngreunază sufletul mortului (3). Dreptu aceea, după ce a tămâiat acum mortul, aruncă cărbunii pe lângă ulucile cimitirului. Altele, din contră, îi pun pe mormînt în dreptul capului mortului. Cele ce-i lasă pe mormînt, fac un rău mare, pentru că, după cum am spus, îngreună sufletul mortului (4).

După împlinirea celor șese săptămîni sau 40 de zile, cîtu timp durează tămâierea, femeea ce-a tămâiat, începe a rări vizitele la acest loc, sacrificîndu-i acestui scop sîmbetele de peste an, precum și dimineța Adormirii Maicii Domnului sau *Sînta-Marie-Mare*, la 15 August.

---

(1) Burada, *În morm*: p. 48. — Revista pentru Ist., Arch. și Filolog., an II, Vol. III. Buc., 1884. p. 387. — D. Stănescu, *Obiceiuri religioase publ. în Biserica ort. rom.*, IX Buc. 1885. p. 330: «O rudă, fie mumă, fie soră, în fiecare zi după îngroparea repausatului până la șese săptămîni îi tămâie mormîntul» — Dict. de A. Pletos și M. Nistor: «Treî serî și treî diminețe, după olaltă se afumă mormîntul de jurî împrejurî cu tămăe, însă numai de cătră femeî și anume: mamă, nevastă, soră sau cine este.»

(2) *Fast.* II. 538:

Et sparsae fruges; parcaque mica salis
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae.

(3) Ionénu, *op. cit.*, p. 45.

(4) I. St. Negoescu, *Credințe populare*, publ. în «Lumina pentru toți» an. III, București, 1888. p. 474.

Dacă celū repausatū nu are pe nime, atunci se tocnescū *tămăietóre*, cari adese-orī sunt nisce femei bătrâne, ce posedū *acéstă misiune* (1).

În unele părți din *Banatū*, a doua și după înmormintare une-orī chiar și a treia și a patra și în revărsatulū dorilorū mergū 5 — 7 mueri la *morminți* și-ī strigă *đorile*, încunjurândū în același timpū mormintulū cu nisce bombe de prău (pravū), pe cari le aprindū.

După ce a arsū praulū, muerea cea mai bătrână orī cea mai sciutóre, iea unū cușitū în mâna dréptă și încunjură cu dînsulū mormintulū de trei orī, iar după aceea îlū înfige alătura cu crucea de lângă capulū mortulū rostindū nisce cuvinte tainice, mai cu sémă însă că atâta să-ī fie mortulū hotarulū de umblatū, pe câtū i-a arétatū cu cușitulū (2).

În alte părți, totū din *Banatū*, este datină ca și la anulū în điuă repausării să se ducă unulū din familia repausatului la mormintulū acestuia și rugându-se și lamentândū, să puie peste dînsulū pâne și vinū. Istū din urmă se varsă pe mormintū, iar pânea sau plăcinta se dă unui sërmanū de pomană. După acésta înconjură din nou mormintulū tāmâindu-lū din tóte părțile anume, ca să scutéscă pe mortū *de strigoī*, respective *moroi* (3).

În multe locuri, și mai cu sémă din *Moldova și Țéra Românéscă*, este datină de a se pune la morminte și câte unū fânărașū, în care se află o *candelă*, care se aprinde în *Sâmbăta-morșilorū* și la alte đile mari, când totū atunci se arde și tāmăe.

În alte locuri iarăși se sapă în partea de josū a pietri-

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 330.

(2) Com. de d-lū Ios. Olariū, învățătorū în Domanū.

(3) Schott. op. cit., p. 303.

loru mormintale o hortă și acolo se pune apoi o candelă aprinsă (1).

Atâtă tămâierea mormintelor, câtă și luminarea loră cu lumină și candelă aprinse, de și o întâlnim și la alte popore creștine, e o datină moștenită dela străbunii noștri, dela *Romanii*, căci iată ce ne spune Modestinus în privința acésta: «Mevia murindă a lăsată liberi pre servi ei Saccus, Eutichia și Irina sub condițiunea acésta: Saccus, servulă meă și Eutichia și Irina slavele mele să fie libere sub acésta condițiune, *ca să aprindă candela la mormintulă meă și să-mi facă tóte grijile pentru mórte în lunile alternative* (2).»

În fine, trebuie să mai amintimă încă și aceea că în *Țéra-Românească* și mai alesă în Prahova, murindă ună bărbatū saū o muere, încă tineri fiindă și însurându-se mai pe urmă cu alța saū măritându-se după altulă, némurile se ducă și varsă în timpulă cununiei loră o doniță de apă pe mormintulă celui repausatū, anume ca să-i domoléscă foculă dela inimă, vedéndă că i se 'nsoră bărbatulă saū i se mărită soția cu altulă (3).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 42.

(2) Dig. XL. 44, «*Moevia decedens servis suis, nomine, Sacco, et Eutychieae, et Irenae sub conditione libertatem reliquit, his verbis: Saccus servus meus et Eutychia et Irenae ancilae meae, omnes sub haec conditione liberi sunt ut monumento meo alternis mensibus lucernam accendant et solemnia mortis peragant.*»

(3) *Revista pentru Ist. Arch. și Filolog. an. II, vol. III, București 1884.* p. 387; — Ionénu op. cit. p. 33,34: «Când o femeie se mărită ală doilea, fiindă-i bărbatulă mortū, o altă femeie în timpulă cununiei tórna o doniță de apă pe mormintulă celui d'intăi bărbatū ca să-i trăéscă celū de ală doilea și să stingă foculă ce arde pe mortū pe lumea cea-laltă; căci astfelă câtă va sta femeia măritată cu ală doilea bărbatū, celū mortū șéde în focū.»

XXV.

S N I A M Ě N U L Ū.

Maî de multŭ era pretutindene datinã în *Bucovina*, când îşi lua cine-va singurŭ vieþa, adecã când se spânzura, se impuşca sau se îneca, cã nu-lŭ îngropaŭ în ¼interimŭ, pentru cã ¼interimulŭ pretutindene e consideratŭ de unŭ locŭ sfîntŭ, ci-lŭ îngropaŭ tot-deauna sau pe loculŭ acela, unde ŝi-a luatŭ vieþa, sau îlŭ duceau ŝi-lŭ îngropaŭ între hotarele a doue sate, sau, în fine, în altŭ locŭ ore-unde departe de satŭ.

Maî pe urmã însã aŭ începutŭ a-î îngropa pre astŭ-felŭ de ómenî ŝi prin sate, dar nici când în interiorulŭ ¼interimului, în ŝirŭ cu cei-lalþi morþi, ci tot-deauna afarã de ¼interimŭ ŝi anume: sau într'unŭ cornŭ de gardŭ, sau într'unŭ ungheriŭ, sau în altŭ locŭ maî isolatŭ.

Loculŭ, sau maî bine ¼isŭ mormîntulŭ în care se îngropaŭ astŭ-felŭ de ómenî, s'a numitŭ ŝi se maî numesce încã ŝi astãþi în unele pãrþi ale Bucovinei *sniaměnŭ*, iar în altele *sniamětŭ*.

Și de óre ce despre ómenii, cariî îşi ieaŭ singurî vieþa s'a creþutŭ ŝi se maî crede încã ŝi acum pretutindenî, cã

uitându de Dumneđeş şi de binefacerele sale, ângerulŭ pãzitorŭ i-ar fi pãrãsitŭ, iar *Satana* le-ar fi luatŭ minşile şi i-ar fi fãcutŭ cã sã i se 'nchine lui cu trupŭ şi cu sufletŭ, din care causã apoi s'aŭ şi sinucisŭ, de-aceea, în timpurile trecute, pre astŭ-felŭ de ómeni nici când nu-î îngropa preotulŭ, ci numai cioclii saŭ ómenii cei mai curagioşii din satŭ. Ba, adeseori nici ómenii nu voiaŭ sã-î îngrope, şi cu deosebire cei mai evlavioşii, pãnã ce nu erau constrînşii la acêsta de autoritãşile sãtescŭ, avêndŭ ferma credinşã cã fiindŭ sinucişii cuprinşii de spiritulŭ celui necuratŭ, care i-aŭ şi îndemnatŭ ca sã se sinucidã, lesne ar putê sã se lege şi de capulŭ lorŭ.

Mai departe, creðêndŭ poporulŭ cã omulŭ sinucisŭ nu are nici când odihnã în pãmîntŭ, ci cã ði şi nópte alérgã încolo şi 'ncóce cãutãndŭ a aduce şi pre alşii ómeni la rãtãcire, ca sã facã şi ei ceea ce a fãcutŭ elŭ, orŭi şi cine trece pe lângã vre unŭ *sniamênŭ* saŭ *sniamêtŭ* aruncã pe dînsulŭ totŭ ce póte mai întãi prinde în mãnã, precum: şernã, gãteje, pae, fênŭ, pietre etc, creðêndŭ şi spunêndŭ cã dacã aruncã astŭ-felŭ de obiecte, rãtãcirea nu se póte prinde de dînsulŭ. Din contrã, dacã cine-va trece pe lângã *sniamênŭ*, fãrã ca sã arunce ce-va pe dînsulŭ, sinucisulŭ trimite şi asupra lui rãtãcirea, saŭ mai bine ðisŭ îlŭ face şi pre dînsulŭ nu numai sã rãtãcêscã calea şi sã umble mai alesŭ nópteã, cine scie pe unde, ci chiar sã-şii ŭea şi elŭ viaşã (1).

În *Moldova*, judeşulŭ Sucêva, plaşulŭ Muntele, credŭ Românii cã celŭ ce s'a omoritŭ singurŭ pe sine s'a datŭ lui *Ucigã-lŭ Crucea* şi s'a fãcutŭ *calulŭ acestuia*. De aceea pe unŭ astŭ-felŭ de omŭ nici când nu-lŭ îngropã preotulŭ, nici nu-lŭ ðucŭ la bisericã şi de aici la şinterimŭ, ci unde şi-a luatŭ viaşã, acolo se şi îngropã, şi anume calãulŭ merge

---

(1) Auðitŭ dela mai mulşii Romãni din Bucovina.

și-i tae frânghia, dacă s'a spânzuratū, elū îi sapă grópa, și totū elū ilū slobóde în năuntru, iar sătenii aruncă numai țerna pe dînsulū.

Loculū, unde s'a îngropatū, se numesce și aice «*șniamētū*», ca și 'n unele părți ale Bucovinei (1).

Și de óre-ce loculū acesta e consideratū de *necuratū*, *spurcatū*, de aceea orī și cine trece pe lângă dînsulū, aruncă *crengări* și alte obiecte de-asupra lui, anume ca să se cunóscă că acolo s'a întêmplatū o nenorocire, precum și pentru aceea ca să nu trecă vre-o vită saū vre-unū omū peste dînsulū, saū să se culce acolo, căci cum ar trece saū s'ar culca, îndată ar amuși și ar surđi și i-ar lua tótă puterea dintr'insulū astū-felū, că tótă viața lui ar rămáne neputinciosū, de cum-va n'ar muri în scurtū timpū după aceea (2).

Dacă obiectele aruncate pe *șniamētū* s'aū înmulțitū astū-felū, că nu le mai cuprinde loculū, atunci se aprindū și arđendu-se se aruncă din noū altele.

Iată ce ne spune în privința acésta d-lū Th. T. Burada:

«În multe părți, la noi, precum și în Bucovina, este obiceiulū ca călătorulū să arunce bucățele de lemnū, de nuele, strujeni, fênu saū crengi uscate, peste mormintele celorū îngropați la drumuri, încâtū de multe orī se facū movili mari cărora apoi li se dau focū, și apoi iară se asvêrlū peste mormintū asemenea lucruri (3).»

---

(1) Cuv. *șniamētū* însemnéză în Moldova și *foșnitulū* saū *foșeitulū*, ce-lū produce iarba, păpușoi saū frunđele arborilorū, mai alesū tómnă, când bate vântulū și se atingū unele de altele.—Am auđitū unū *șniamētū* pl. *șniamēte*—am auđitū unū foșnetū.

(2) Dict. de Măriuca Nistorū din Mălini și Anița Pletosū din Rădășeni.—V. Alecsandri, Poesii pop. ale Rom. Bucuresci 1866. p. 82.: «Tradiția poporală spune de unū copacū locuitū de sufletulū unū omū ce fusese spânzuratū de crengile lui. Orī-cine adormia la umbra aceluī arbore, făcea visuri de mórte, carile până în trei ȓile se implineaū.»

(3) Inmorm, p. 42.

Cuv. *sniaměni* e cunoscută și Românilor din *Transilvania*. D-lă Romulă Simă, învățătoră în Orlat, ne scrie în pri-vința lui următoarele :

«În apropierea Orlatului este un loc, care se numește *sniaměni*. Acolo a putut să se întem-ple vre o nenorocire, dar nu e nici un semn pus, nici cruce, nici altă ceva, și nici nu am putut afla pentru ce se numește astă-fel.»

D-lă Alexandru Boeriă, studinte la gimnasiul din Năsăud, ne scrie :

«*Sniaměni* este un fel de diavol, care împiedică pre-omeni și le face smintele.»

Din împărțirea de pe urmă rezultă în câtă-va că și'n Transilvania se va fi numit ore-când locul, unde se în-mormîntă cei sinuciși, *sniaměni* (1), și asta cu atăta mai mult, de ore-ce și Români transilvăneni încă cred și spun, ca și frații lor din Bucovina și Moldova, că cei ce-și ieau singuri viața *diavolul* îi îndemna la acesta ca să le pôtă câștiga sufletele (2), și că ei au murit acolo, unde i-a dusă *ciasilă celă slabă* sau *ciasilă celă răă* (3).

Ce se atinge de sufletele celor sinuciși, cred și spun Români că *sunt pierdute* (4), că plâng, se tânguesc și rătăcesc un timp mai îndelungat, așteptându ca să le dea cine-va slujbe și pomană. In urmă, vedându că nime nu le dă nemică, se duc tot plângându și vătându-se drept în *iad*, unde se muncesc în veci, căci înaintea lui Dum-ne-deu n'au la ce se arăta (5), sau, după cum spun o sémă,

---

(1) În Basarabia, după cum mi-a spus S-Sa părintele G. Lateșu din Ră-dășeni, cuvintul acesta se numește *sniaměti* pl. *sniaměte*, ca și 'n Moldova.

(2) Com. de d-lă Teodoră Simionă, stud. la gimn. din Năsăud.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Rom. Simă.

(5) Com. de d-lă I. Georgescu, T. Simonă, și Al. Boeriă.

că diavolul le ia în triumf și le duce cu sine drept în iad (1).

Cu toate acestea însă ele totuși se pot elibera de la munca cea eternă a iadului și *scóte la lumină*, dacă li se pórta slujbe și anume dacă se dau pentru dînsele într'o singură Duminică 40 de liturghii, 40 de prescure, 40 de duce, și 40 de lumină la 40 de biserici (2).

Cât de mare e păcatul, ce-lu comitú ómenii, cari se sinucidú, se póte cunósce, după credința generală a Românilor, încă și de pe aceea că până chiar și natura întrégă se tulbură, cerul se 'nourézá și prinde a ploua ca din cofă, a fulgera, a tuna și a trăsni de se cutremurá pămîntul; vântul se preface în vifóre și vântóse cumplite, cari scotú arborii din rădăcini, descopărú casele și cele-lalte acareturí ale ómenilor, și multe alte daune le facú, încátú fie care trebuie să se înfioreze și să recunósca că acésta nu este unu produsú alú naturei, ci mânia lui Dumneđeú. De-aceea poporul, când vede că s'aú pornitú astú-felú de furtuní și vântóse, spune că trebuie să-și fi făcutú iarășí vre-unú omú unde-va singurú sie-și séma (3).

Dacă vre-unú omú *s'a nenorocitú*, adică dacă a cădútú de pe unú carú saú de pe unú pomú și a rămasú pe locú mortú, dacă a picatú vre-unú arbore peste dînsulú și l'a omoritú, dacă a fostú trăsnitú saú s'a înecatú fără voia lui saú, în stárșitú, dacă l'a omoritú altulú cine-va, atunci, ne fiindú vina lui, flú 'ngrópă preotulú ca și pre orí-care altú creștinú, care a muritú de mórte naturală. Totuși spunú Ro-

---

(1) Com. de d-lú Av. Macovei și Gheorghiu: «Sufletulú unuia, care s'a spánzuratú, e alú dracului.»—Em. de Cuparencu: «Dacă se spánzurá unulú, atunci sufletulú lui e alú dracului și nu mai are ce se aréta în fața Domnului».

(2) Com. de d-lú Rom. Simú.

(3) Com de d-lú Rom. Simú; — Av. Macoveiú; — Petrea Prelipcénú și alí Români din Bucovina.

mâinii, atâtă cei din *Bucovina* câtă și cei din *Transilvania*, că dacă i s'a întemplată nenorocirea pe ună teritoriă străină, atunci nu e bine să se ducă peste hotară în satulă sėă, pentru că bate gheața (grindina), ci să se îngrope în satulă, pe teritoriulă căruia i s'a întemplată nenorocirea (1).

În loculă acela însă, unde i s'a întemplată cui-va nenorocirea, némurile cele măi de aprópe, ună cunoscută saă ună prietină bună, pune o cruce de lemnă saă de piétră spre aducere aminte de nenorocirea saă primejdia întemplată acolo, precum și pentru aceea că, după credința poporului, loculă respectivă *a fostă necurată*, și din cauza aceea i s'a întemplată omului nenorocirea. Prin urmare, dacă nu se pune cruce în astă-felă de locă, rămâne și măi departe necurată, și celă nenorocită iese nóptea înainte a ómeniloră, ce trecă pe acolo, și cėrcă a-í periclita și pre dînșii (2), pentru că și sufletele celoră nenorociți, carí aă murită fără luminare, rătăcescă încă ună timpă măi îndelungată prin aeră, până ce ajungă în ceră (3).

Neputėndu-se pune cruce tocmai în loculă acela, unde s'a întemplată nenorocirea, bună óră la cei inecați saă căđuți în mijloculă unui drumă, atunci se pună de regulă ceva măi departe, însă tot-deauna în dreptulă loculăi din cestiune.

Măi departe spună și credă Româniă că celă omorită de trăsnetă i se iartă tóte păcatele și se duce dreptă la raiă (4).

Cei inecați fără voia loră isă aă Maicii Domnului. Maica Domnului face mrėjă din fuiórele, ce se pună la ajunulă Bobotezii la sf. cruce, aruncă mrėja de trei óri în apa unde se înecă cine-va, și dacă respectivulă nu-í tocmai tare păcătósă, dacă se prinde în mrėjă, atunci íi scăpată, căci Maica Dom-

---

(1) Com. de d-lă Rom. Simă; — Av. Macoveiă și alți Români din Bucovina.

(2) Credința Romăniloră de pretutindene.

(3) Credința Romăniloră din măi multe comune din Bucovina.

(4) Ionėnu, op. cit. p. 41.

nului îl scóte afară ca pe pesci, iar dacă-i păcătosu cade printre ochii mrejei iarăși în apă și merge în iadú (1).

Cei omoriți de alți ómeni, de arú fi fostú orí și câtú de păcătoși, li se iartă tóte păcatele. Din contră sufletele ucigașilor nu-și potú afla nicăiri repausú, nici chiar în iadú, unde mergú (2).

Românii din *Transilvania*, districtulú Năséudului, îndătinéză de a face ómenilorú, ce aú muritú în câmpú, în pădure saú în altú locú, unde nime nu le-a ținutú lumină, ca și celorú ce n'aú fostú înmormîntați după ritualulú prescrișú de sânta nóstră biserică, o înmormîntare simbolică, și mai cu sémă simboliséză ei lumina, dóră o potú câtú mai degrabă căpéta, ca să nu fie constrînși a rătăci în cea-laltă lume prin întunericú.

Iară înmormîntarea, respective ținerea simbolică a luminei se face astú-felú:

Pe loculú acela, unde s'a înmormîntatú, saú mai bine ăisú unde a muritú respectivulú, fie-care trecétorú pune câte unú surcelú, și când din aceste surcele s'a făcutú acuma o grămadă mare, atunci unulú dintre trecétori le aprinde ca să ardă (3).

După câtú ne-amú pututú încredința din capitulele premergétóre, Românii de pretutindene aú cea mai mare îngrijire pentru înmormîntarea morțilorú. Ei credú că sufletulú celui neînmormîntatú nu póte merge la loculú de ódihnă,

---

(1) Cred. Rom. din Fundulú-Moldovei, com. de I. Tonigariú ; și a celorú din Câmpulungú, com. de Gheorghiu.

(2) Cred. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei și Transilvaniei. — Com. de d-lú T. Simonú : «Despre ómenii, cari aú fostú omoriți de cătră alții, se crede că suat curățiți de păcate, de óre-ce omoritori aú luatú asupra lorú și păcatele celui omoritú, iar sufletulú acestuia merge în loculú desfătării»

(3) Com. de d-lú T. Simonú. — Datina acésta corespunder celorú ce facú Românii bucovineni și Moldoveni la unú sniaménú.

hotărită de Dumneșeu, ci rătăcesce neconținută în timp de mai mulți ani pe unde i s'a mistuită trupul (1).

Alții iarăși cred și spun că sufletul omului, al cărui corp rămâne neînmormintat, plânge cu ângerul său.

Din cauza acesta apoi, dacă bună-ora se înecă cine-va, se pun luntre și punte și nu se lasă până ce nu-i află corpul ca să-l înmorminteze. Iară dacă nu i-l pot de fel află, dacă cu totă stăruința lor, totuși a rămas neînmormintat, atunci cred ei că un atare om trebuie să fi fost foarte păcătos, căci altcum Dumneșeu ar fi avut grijă de el, ca să fie înmormintat ca alți oameni creștini; așa însă sufletul lui rătăcesce prin locuri necunoscute și nu poate trece în pace la odihna eternă, ci trebuie să se curățescă mai înainte de păcatele ce le-a făcut în viață (2).

Din cauza acesta apoi și elementele lumii se tulbură, ca și atunci când își ia cine-va singur viața. Așa, spre exemplu, când plouă ne încetată în curs de mai multe zile, ori se pare că gem rîurile, poporul atribuie aceste fenomene extraordinare la înecarea vre-unui om.

De aceea, când se dă peste cadavrul vre-unui om, fie acela ori și cine ar fi fost, se aruncă ceva pămînt peste dînsul spre a înlocui înmormintarea (3).

Tot din cauza aceea, că sufletul omului neînmormintat nu-și poate afla odihna hotărită de Dumneșeu, se întristeză Românii foarte mult, și mai cu seamă Românele, când li ia feciorii la oște, temându-se ca nu cum-va mu-

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 6. — Bojinca. op. cit. Nota dela p. 208: «Nemul românescă poartă o deosebită grijă pentru îngroparea morților, mai vîrtosă că poporenii încă și acum se vedă a avé acea idee, că sufletul celui neîngropat nu poate lesne merge la locul său, ci în mulți ani umblă rătăcind pe locul unde i s'a mistuit trupul.»

(2) M. Besanū, *Datinele Românilor la înmormintări*, publ. în «Albina» an. I. Viena 1866. No. 55.

(3) Veđi despre acesta și Burada, *Inmorm.* p. 6.

rindū în străinătate, și cu deosebire pe câmpulū de luptă, să le rămăe corpurile neînmormîntate.

Dovadă despre acéstă întristare și grijă mare avemū o mulțime de doine ostășesci din tóte provinciile locuite de Români.

Așa o doină ostășescă din *Transilvania* ne spune, între altele, și acestea :

ime "

. . . Și pe cale amū plecatū,
Că m'aū scosū din țară scumpă,
Inima-mī stă să se rumpă.
Simțū unū dorū sugrumătorū,
Că pe unde o să morū
Fi-va fi unū cornū de lume,
Unde nu cunoscū pe nime,
Unde grăulū nu se face
Și nici érbă nu se cóce,
Că se face grăulū desū
Și din érbă totū ovēsū ;
Nici scândure de salașū,
Fără mórte și nácazū ;
Nici pânzuță pe obrazū . . . (1)

Altă doină ostășescă, asemenea din *Transilvania*, și anume din Orăștia, sună așa :

Plânge-mě, mamă, cu dorū,
Că eū ți-am fostū bunū féciorū,
C'am luatū boulū de cornū
Și-am făcutū nēgru ogorū.
Când am fostū la seceratū
A vin'tū némțulū, m'a luatū,
M'a dusū în țară străină,
Unde mori făr'de lumină ;
Nu-i nici lumină de sēū,
Nici ómeni din satulū meū ;

---

(1) Gr. Moldovanū, Poesii pop., publi. în «Familia» an. 1867. Nro. 39.

Nici nu-î lumină de cêră,
Nici omŭ din a mea țară.
Unde-î omulŭ de năcazŭ,
N'ai nici pânză pe obrazŭ,
Nici pânză pe picióre,
Ci mórte înșelătóre !
Nu-î nici maica cu mila,
Nice popă cu cartea,
Numai Turciŭ cu pușca
Și Némțulŭ cu sabia
Să mânce viața! (1).

In fine a treia doină ostășescă, totŭ din Transilvania, sună precum urméză :

Maică, măiculița mea !
De te-a lovi dorŭ de mine
Iea drumuțulŭ de-a lungu,
Orașele de-a rëndu,
Că pe mine mi-î afla
In fundulŭ Italieŭ,
La compania mândrieŭ,
Sub o tulpină de bradŭ,
Acolo mi-afla 'ngropatŭ,
Unde Némțulŭ m'a pușcatŭ.
Mândre semne mi d'afla:
La picióre
Érba mare,
Pe la brăŭ
Holdă de grăŭ,
Din buzuță
Schînteuță,
Din guriță
Tămâită,
Din ochiți
Doi păuniți,

---

(1) Observatoriulŭ, țiarŭ politicŭ, naționalŭ economicŭ și literarŭ. An. III. Sibiiŭ 1880. Nr. 26.

Din sprîncene
Două pene
Și din frunte
Erbă verde
Și la gât
Saftiū floritū,
Că de grea mórte-am muritū,
De plasa cușitului,
De pușca 'mpēratului:
Făr' de lumină de cēră
Făr' de omū din a mea țară,
Făr' de lumină de sēū
Făr' de om din satulū meū (1).

De aici apoi și blăstēmulū ostașilorū :

Cine m'o făcutū catană
Nu-și maī dee de pomană,
Că elū pomană și-o datū,
Când la óste m'o luatū !

Saū așa :

Cine mă prinsă catană,
La mórte n'aibă pomană,
Că pomană elū și-a datū,
Când catană m'orū luatū.
Cine mă prinsă de capū
La mórte n'aibă colacū,
Că colaculū și l'a datū,
Când la câmpū m'orū șuturatū.

Saū astū-felū :

Cine mă scósă din satū
N'aibă locū de alinatū,
Nice lemnū uscatū de cruce,
Nici la grópă cine-lū duce,

---

(1) Ștefanū Muntēnū, Doīne și strigături culese din gura soldașilorū romāni din țara Ardélului. Brașovū 1891. p. 36.

Nici scânduri de copârșeu,
Nici nu-lu ierte Dumneșeu: (1).

Românii din *Transilvania* credu despre cei ce moru prin străini sau în vre-unu rășboiu că *așa le-a fostu ursita* sau că *î-a ajunsu vre unu blăștēmă ore-și care, și de-aceea le-a fostu crēpatu pământulu* departe de patria și satulu loru (2).

Prin urmare, dacă a muritu cine-va în țară străină sau în vre-unu rēșboiu, este datină de a i se face unu *stălpă*, care la șese sēptēmāni (40 de ȃile) se îmbracă cu o iie ori cu o cămeșă, după cum a fostu bărbatu ori femeie, și apoi i se face slujbă ca la unu mortu, adică tōte ceremoniile înmormintării, și pe urmă se împlântă în pământu. Totu atunci se face pentru celu mortu și pomană și *i se pune mērulu*, adică o *crestată* (3), în care se împlântă o ramură de mēru, în *crāngile* căreia se punu covrigi, mere, nucī și o *vecică*, apoi se aprindu trei lumini în mēru; tōte acestea se punu într'unu blidū și după isprăvirea slujbei, care s'a făcutu *pentru așezarea sufletulu*, se daū nașei sau nașulu care î-a botezatū, pentru că fără de tată și mamă se pōte boteza și cununa, dar făr' de nași nu (4).

În *Bucovina* nu se face după astu-felū de ómenī alta nemică, fară numai *parastasū* și *comāndare* sau *prasnica*.

Trecēndu acuma dela datinele și credințele Romānilorū, descrise până aici, la alte popōre aflāmū în prima linie că *Romāni*, strămoșii noștri, aveā ca și Romāni de astăđi, cea mai mare grijă de înmormintare, părăndu-li-se mōrtea, după principiile lorū păgāne, de o voință extraordinară a ȃeilorū.

---

(1) M. Pompiliū, Cātece pop. publ. în «Albina» an. I. Viena 1866 Nro 72.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) *Crestată*—o pāne în forma cruci, adică în patru cōrne.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

Despre omul mortu Românii vorbeau totu-deauna cu celu mai mare respectu și cu pietate, și pôte că de pe acestu timpu datéză și proverbulu latinescu: «*de mortuis aut bene, aut nihil,*» sau: «*de mortuis nihil nisi bene,*» adică: despre morți să nu vorbesci nemică rău, ca nu cum-va să tragi asupra ta mânia Țeiloru, care proverbă de altu-mintrelea s'a păstrat și în unele părți locuite de Români (1).

Mai departe credeau Românii, că sufletul unu *omă îngropat* nu pôte trece la locurile de odihnă, și dacă și trece, atunci acelă sufletu trebuie să rătăcescă mai nainte celu puțin o sută de ani pe căi strălabe, pe locuri necunoscute, până când ajungea la o apă sau lacu, ce se numia *Styx*, și sufletul mortulu trebuia să trecă peste această apă ca să pôtă ajunge la locuința de odihnă.

Iată ce ne spune în privința acestă renumitulă poetu Virgiliu:

«Nici nu-î este permisă a-î trece peste îngrozitoare țermuri și peste aceste riuri bubuitoare mai nainte de a se fi odihnită oșele lor în pământu; astu-felă rătăcescu în timpu de o sută de ani și sboru împrejurulu acestor țermuri, și numai după aceea vină să vadă lacurile multă dorite» (2).

Sau în epistola sa către Ariadne:

«Sufletul nefericitu va merge în borile străine.» (3).

Dacă se scia că cine-va a murit în locu străinu, însă corpul lui nu se afla nicăiri, prin urmare nici nu se putea îngropa a casă, Românii aveau datină a face totuși unu

---

(1) D. Stănescu. op cit. p. 331: «Odată ce móre cine-va, nimenui nu este permisă a mai dice ce-va rău de morți, dacă nu poți a dice de bine.»

(2) Aeneid. lib. VI. v. 325. și urm.:

Nec ripas datur horrendas et rauca fluenta

Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt,

Centum errant annos, volitantique haec littora circum,

Tum demum admissi stanaque exoptata revisunt.

(3) Spiritus infelix perigrinas ibit in auras.

mormîntu deşertu pentru dînsul, fără nici o ceremonie mai însemnată.

Despre unu astu-felū de mormîntu deşertu numitū *tumulus inanis* vorbesce Virgiliū astu-felū: «Atunci am aşezatū lui Rhoetus unu mormîntu deşertu pe ţermurī şi am chieamatū de trei orī cu vóce tare spiritulū repausatū!» (1)

Şi dacă osemintele mortului mai târđiū se aflā din întem-
plare neîngropate, atunci ei aruncaū câte o mână de pā-
mîntū peste dînsele, şi credeaū că dacă cine-va a întrelāsatū
acēsta, a făcutū celū mai mare pēcatū.

Aşa ne spune Horaţiu în privinţa acēsta următóarele:

«Şi tu luntraşule nu te arēta neînduratū faţa cu ţerîna
spulburătóre, cu ósele şi cu capulū neîngropatū. Dā-le ce
li se cuvine, şi după ce vei arunca peste mine de trei orī
cu pāmîntū, plēcā» (2).

Tumulus inanis alū Romanilorū corespunde în câtū-va cu
sniamēnulū sau *sniamētulū* la Romāni, căci precum credeaū
Romanii că sufletulū celui neîngropatū rātācesce, aşa credū
şi Romānii nu numai despre sufletele celorū neîngropaţi, ci şi
ā celorū sinucişi, şi precum ţineaū ei de celū mai mare pēcatū
de a nu arunca pe corpurile aflate pāmîntū, aşa credū şi
ađi Romāniū, că e cea mai mare nefericire pentru acela
care nu aruncā nemicā pe sniamēnū.

Temerea cea mai mare a strămoşilorū noştri era: să nu
mórā unde-va în *atare apă*, de unde corpulū nu s'ar putē
scóte şi îngropa, precum e d. e. marea.

(1) Aeneid. lib. VI. v. 505:

Tunc egomet tumulum Rhoeto in littore inanem
Constitui, et magna manes ter voce vocavi.

(2) Od. I. 33. 22.

At tu nauta vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. . .
Injecto ter pulvere curas.

Mórtea naturală, mórtea în războiū saū orī unde pe pămīntū uscatū o primiaū cu multū maī bucurósū, decât mórtea în apă, precum ni-o spune asta destulū de apriatū Ovidiu :

«N'am frică de mórte, esistă însă unū felū de mórte fără milă. Scutiți-mē de naufragiū, și mórtea imī va fi unū darū. Este o deosibire orī de cade cine-va prin mórte naturală saū fierū și pune trupulū murindū cuvenitū, și demândă ce-va la ai sēi și nădăjduesce la mormīntū (înmormīntare), iară nu devine māncarea pescilorū de mare; (1)» de unde ușorū se póte esplica, pentru ce Romaniī pāgāni, nu numai avuși, ci și sāraciī își gātiaū grópa încă în viață. Pentru că se temeā ca nu cum-va în lipsa mormīntului să rămānă neîngropați (2).

La Romāni datina din urmă provine numai fórte sporadicū. Dar pentru aceea, în locū de grópă, mulți inși, după cum am vėđutū și maī susū în cap. XIX nu întrelasā de a-și face încă până ce sunt în viață secriulū saū sālășulū în care aū să fie înmormīntați.

---

(1) Trist lib. I. II. 51.

Non lethum timeo, genus est miserabile lethi?
Demite naufragium, mors mihi munus erit.
Est aliquid fatove suo, ferrove cadentem
In solita moriens ponere corpus humo :
Et mandare suis aliqua et sperare sepulcrum
Et non aequoreis piscibus esse cibum

(2) M Besanū, stud. cit. «Albină» ar. I. No. 55. Bojinca, op. cit. p. 208.

XXVI.

I N F R Ă Ț I R E A

Dacă într'o familie se 'ntâmplă de morū doī copii unulū după altulū, atunci, spre a scăpa de mórte pre cei vii, unulū din copiii rămași se prinde *frate de cruce* cu unū altulū din altă familie, fie de ori-ce sexū, însă să fie *lunaticū* (1). cu acela, cu care are să se prindă frate de cruce.

Chipulū cum se sēvērșesce acēstă frăție este următorulū: la ținterimū, după ce s'a datū drumulū secriului în grópă, fratele saū. sora copilului mortū se scobóră în grópă pe secriū, iar celū-laltū copilū îlū rădică din grópă și punēndu-se față 'n față, apucă unū colacū, unulū cu o mână și celū-laltū cu alta și-lū frângū în douē; după aceea se sărută și astū-felū se facū *frați de cruce*.

Amēndoī frații aceștia se privescū ca și cum arū fi frați buni, fratele de cruce cu sora de cruce nu se potū lua nici odată în căsătorie (2).

În județulū Oltū, mai este încă obiceiulū a se prinde frate de cruce astū-felū:

---

(1) Adică în aceeași lună născutū.

(2) Burada, Inmorm. p. 39—40. — Ionēnu, op. cit. p. 39—40.

Fratele mortului lunatică se pune în fiare și se prinde apoi *frate de cruce* cu ună altulă, așezându-se pe marginea mormintului și rupându o furcă de strînsă fînă, pre care unulă o apucă de ună cracă iar celălaltă de altulă (1).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 40: «Obiceiulă de a se prinde frate de cruce nu se face numai la mormintă; în părțile dela munte se sapă într'o stâncă o cruce, pe care cei ce voră să se prindă frați de cruce o sărută; apoi își facă la mâna dréptă o tăetură, și amestecă sângele loră, și astă-felă se facă *«frați de cruce»*. Acéstă datină veche îi légă a-și da viéța unulă pentru altulă.»— Veđi și Hasdeu, *Columna lui Traiană*, an. VIII. t. II. Bucuresci 1878, pag. 5—11; asemenea și V. Alecsandri, *Poesii populare*, Bucuresci 1866, pag. 13.

XXVII.

C O M Ă N D A R E A.

După ce s'a u întorsu toți petrecătorii dela ținterimū și după ce s'a spălatū fie-care în chipulū cum s'a arătatū în capitululū XXIV, se face *comândarea*, numită altmintrelea și *comândū*, *prasnici* sau *pomană*.

În vechime se făcea *comândarea*, mai alesū în *Moldova*, în următorulū modū:

«De cu séră, când a doua și avea a se înmormînta repausatulū, venia preotulū și se aducea una sau mai multe oi și berbeci, mai cu sémă negri; se făcea o grópă și întorcéndū vitele cătră apusū, răsărite fiindū acum stelele, le lipia luminări de céră prin córne, le citea o rugăciune și apoi venindū rënduiții le tăia, punéndū să curgă sângele în grópa făcută înadinsū pentru acésta, numită «*ară*.»

Capulū și pielea vitei tăiate se da preotulū, de unde a rămasū apoi proverbulū: «*a datū pielea popii*», adică a muritū, iar cărnurile se făceaū bucate și se ospetaū cu dinsele petrecătorii, cărora li se împărția mai ântâi câte unū colacū și o lumînare.

La masă punéndu-se și dându-li-se câte o cupă de vinū,

fie-care, luându, vărsă puțină pe pământ (1). dîcîndu: «*ușoră să fie țerna reposatului*» (2).

În unele părți din *Moldova* se face *comîndarea* și astăzi mai totu așa cum se făcea ea și în timpurile vechi.

A. Lambrior ne spune în privința, acésta următoarele:

«*Comîndarea* se pregătesce încă pe unele locuri în chipul următor: În spre ziua înmormîntării se aduc în ogradă mai multe oi său berbeci, mai cu sémă negri, și după ce au răsăritu stelele, facu o grópă, și apoi, lipindú lumînările aprinse de córnelé dobitócelorú aduse, le întórnă cátră apusú, și preotulú le cetesce o rugăciune, pe urmă ómenii le taie pe marginea grópei ca să se scurgă sângele într'nsa. Grópa acésta se numia din vechime «*aratú.*» Preotulú se dá capulú și pielea oilorú saú a berbecilorú, de unde chiar când s'a pierdutú obiceiulú acesta, a rēmasú vorba: «*au datú pielea popii,*» adică: a muritú; iară din cãrnurile dobitócelorú junghiate astú-felú, se facú bucate pentru comîndare. Toți petrecétorii se punú la masă mângâindú pre rudele mortulú cu vorbele: «*că așa-í lumea acésta trecétóre, și că în curéndú saú mai tãrđiú ne vine rēndulú și noué*» (3).

Bucatele cele mai obiceiuite în *Moldova*, ce se facú la comîndare, sunt: zamă cu tocmađi, borșú de pasere, plachii, gãlusce, sarmale, carne cu perje, diferite fripturí saú și alte bucate, carí îi plăceáu repausatului fiindú în viață.

Înainte de a bé, varsă puținú vinú din pahare și apoi dîcú: «*să-í fie țerna ușoră reposatului,*» și altele, după cum îi ajunge capulú; și cu rēnduelá acésta îndesândú paharele,

---

(1) V. Alecsandri: Poesii pop. ale Rom. Bucuresci 1866. Nota dela p. 6.: «Acestú obiceiú de a vërșá o parte din bēuturá pâná a nu duce paharulú la gurá -- libație -- se face pentru ca să alunge nãlucile morșilorú ce sború prin lume și se amestecă în faptele ómenilorú.»

(2) Burada, Inmorm. p. 43--44. .

(3) Op. cit. p. 154.

mai uită rudele din supărare, iar petrecătorii se înveselesc de-a binele» (1).

În unele locuri, unde nu este datină a se pune pomul la mormintă, după cum s'a arătat mai sus în capitulul XXIV, se pune acuma la comandare (2).

Mai totă procedura *comandării* Românilor din *Moldova* ni-o înfățișază și următoarea doină:

— Frunză verde bobu și linte,
Măriórá fără minte,
Mărită-te să mēnsorū
Ca să nu-ți mai morū de dorū.
—Insórá-te Dumnia-ta
Să vedū pe cine-ī lua;
De-ī lua una ca mine
Dumneđeū să-ți dee bine;
De-ī lua-o mai frumósă,
Dumneđeū să-ți facă casă;
De-ī lua-o grozăviórá
Dumneđeū să ți-o omórá
Și să-ī faci o mesišórá,
Să mergū și eū la o pomaná
Și să-mi dee-unū colăcelū
Să-ī fie de suflețelū,
Și să-ī gustū din coliviórá
Să vedū dulce-ī orī amară,
Și să bemū din gărăfiórá
Să-ī fie țernă ușórá,
Ca douē petre de móră (3) . . .

Mai de multū, după cum spunū bătrâniī, aveău și *Româniī* din *Bucovina* datină, tocmai ca și cei din *Moldova*, când muria cine-va, némurile celui mortū înainte de înmormintare tăiaū unū berbece, o óie, o vacă, unū boū, saū și altă vită bună

(1) Lambrior, op. cit. p. 154. — Burada, În morm. p. 45.

(2) Burada, În morm. p. 43.

(3) El. Sevastosū, Căntece moldovenesci, Iași 1888, p. 147.

de mâncat, și cu carnea acestora făcea apoi *comândare* sau *prasnica*, iară pielea vitei tăiate cu córne cu tot, o da preotului funcționar peste mormîntul repausatului, după ce preotul sigila mormîntul. De córne lipia o lumină aprinsă de cêră și punea și un colac. Pe unele locuri învârtia împrejurul córnelor și mașele vitei tăiate. În unele locuri însă era datină de a pune pielea vitei tăiate sub picioarele preotului după înmormîntarea mortului și anume când se adunau ómenii la comândare. Locul preotului, prin acêsta, era mai dinainte designat, și el, după ce binecuvînta masa, se așeza acolo.

Astăđi, după cît suntem înformați, datina acêsta nu mai există nicăiri în Bucovina. Starea materială nu le mai permite Românilor să facă multă cheltuélă. Afară de acêsta și interesul pentru păstrarea datinelor străbune în multe locuri s'a pierdut mai cu totul. Aducerea aminte despre acêsta datină străbună însă s'a păstrat pînă și'n ziua de astăđi nu numai prin proverbul «*a dată pielea popii*,» care este foarte usitat în Bucovina, și care însemnă atâta, cîtă murit, ci totu-odată și prin variantele acestui proverb: «*mai că era să dee pielea popii*» = mai că era să móră; — «*cătă pe ce de n'a dată pielea popii*» = cătă pe ce de n'a murit; «*are să dee pielea popii*» = n'are scăpare, are să móră (1).

În vechime datina acêsta trebuie să fi fost foarte răspândită nu numai la Români din Bucovina și Moldova, ci pretutindene la toți Români.

Cu privire la Români din *Banat*, d-lu Ios. Olariu, învêțător în Domanu, ne scrie următoarele:

«În copilăria mea, când se cumendau țerani, duceau din

---

(1) Veđi despre acêsta și S. Fl. Marian, Proverbe pop. rom., publ. în «Familia» an. XIII. Buda-Pesta 1877. No. 37, p. 433.

pieile oilorū, ce le tăiau pentru *pomană*, câte o piele popii. Astăzi însă datina acésta a încetatū cu totulū și numai proverbulū se păstrează în gura poporului și'n mai multe înțelesuri, spre esemplu unū omū *s'a cumendatū*, dar elū comite multe fără-de-legi, atunci săteniū ȓicū despre elū că *în zadarū a datū pielea popii*, iară altulū zace greū bolnavū, și despre acela ȓicū săteniū că *voesce să dea popii pielea.*»

E dreptū că și'n ȓiua de aȓi orī de câte orī se face vre-o comāndare totū-deauna se taie o .oie, unū herbece, unū viȓelū saū o junincă, dar nimēruī nu-ī trece prin minte ca pielea vitei respective să o dee preotului, ci fie-care o păstrează pentru sine.

În timpulū de faȓă se face comāndarea saū prasniciulū în cele mai multe părȓi din Bucovina astū-felū :

Cum s'a scosū mortulū din casă și s'aū pornitū cu dīnsulū la biserică, femeile ce rēmānū acasă, māturāndū și grijindū cum se cuvine casa, se apucă de grabă și așternū una saū mai multe mese atātū în odaia, unde a statū mortulū, câtū și în cele-lalte odăi, iar dacā e timpū de vară și odăile sunt mici, atunci adese-orī așternū o masă mare afară în ogradă. La mijloculū mesei se punū, dupā putinȓă, mai multe feluri de bucate, iar jurū împrejurulū mesei câte unū colacū de care se lipesce și o lumină de cēră.

În multe locuri am observatū că la capetele precum și pe de laturile mesei se mai lipescū încā câte o lumină separată, la unū locū patru lumini, astū-felū ca să formeze o cruce. Asemenea se lipesce și de pāreȓii odăii, în care a statū mortulū, câte o lumină de cēră, cari amintescū pre cei patru evangeliști.

Dupā ce s'a înmormīntatū acuma mortulū, nēmurile acestuia, poftescū încā în ȓinterimū fiindū o parte dintre petrecētorī ca să vie la prasniciū.

Adunându-se cei poftiți, se așază cu toții la masă, fie-care pe locul ce i se indică de cătră cei de casă.

După ce au ocupat acuma locurile, preotul tămâind casa și masa, face ectenia morților, amintind în decursul ei nu numai pe cel de curând mort, ci și pe cei-lalți morți din familia respectivă, cari au repăusat mai de nainte, iar după ce încheie ectenia binecuvintăza masa, și apoi se pune fie-care pe locul său.

Când începe preotul, ectenia se aprind luminile lipite de colac, iar când o sfârșesce, fie-care însu stinge lumina și strângând-o d'impreună cu colacul, o ăea de regulă cu sine și o duce acasă.

În multe locuri am observat că colacii și luminile nu se înșiră, după cum am arătat mai sus, pe marginile mesei, ci se păstrează unde-va într'un ungher, iar după ce a sfinșit preotul panachida, nemurile repausatului ăea câte un colac și o lumină aprinsă și le dau fie-căruia în mână, ăicând în același timp: *«poftimă de sufletul lui N. și a lui N.»* și totu așa pe rând până ce dau fie-căruia mesan câte un colac și o lumină.

Dela acéstă datină fórte răspândită în Bucovina se vede că s'a născut cu timpul ăicala: *«dă-ă colac și lumânare»*, care se ăice despre un lucru împrumutat, ce nu-l mai poți căpăta îndăreptu, sau despre unul pierdut, care nu-l mai poți afla, căci cum nu se întorce mortul dela mormintu, așa și lucrul împrumutat nu ăi se va mai întorce, nici cel pierdut nu-l vei mai afla.

La fie-care comandă ăea parte mai cu sémă cei însurați, cu deosebire cei mai bătrâni și copiii cei mici, rar când însă feciorii și cu atât mai puțin fetele cele mari. De aice se vede că s'a născut apoi și ăicala:

Fată mare 'n comandă.
Nici colac nici lumânare.

Dinaintea preotului, în multe comune din *Bucovina*, atât dincóce câtú și dincolo de Prutú, precum în Boianú, Mahala, Ostrița, Horecea și altele, se pune pe lângă mâncările îndătinat încă și o găină saú unú cocoșú friptú, care e menitú, nu ca să-lú mănânce la starea locului, ci să-lú iee cu sine acasă.

Totú atunci, saú când se pornesce acasă, i se mai dá preotului încă și o găină vie saú unú cocoșú viú de sufletulú celui repausatú, cređendú că *găina friptá* are s'ó vadá mortulú în cea-laltá lume, iar *cea vie*, care înainte de a se da se-udá și se spalá bine pe picióre cu apă curatá, parte cá-lú va conduce pâná la raiú, și parte cá-lú va apéra prin cántarea sa, mai alesú dacá e cocoșú, de spiritele cele necurate ce arú voi să se apropie de dñsulú, iar când îi va fi mai caldú cá-lú va stropi și recori de arșița cea mare, care trebuie s'ó îndure sufletulú în călétoria sa cea îndelungatá și ostenitóre (1).

Dacă la casa celui ce face prasnicú s'ar întâmpla să nu se afle nici unú cocoșú saú găină de întrecutú, apoi cumpără și de ar fi să facá comándare chñar și pentru ęece suflete de-o datá, trebuie numai decát să caute atâtea găini saú celú puřinú atáția puř ca să le dee preotului de sufletulú celui repausatú. Asta mai cu sémá în satele amintite mai sus de peste Prutú (2).

Dupá ce s'aú așezatú acuma la masá și preotulú a făcutú panachida și a amiñtitú pre toři morři, începú cu toři a gusta mai ántái din *pausú*, dacá a mai rėmasú, apoi din *colivá* și abia dupá aceea din cele-lalte bucate ce se aflá pe masá.

Când se'mbie óspeři să cinstésca li se spune: «*poftimá dá saú cinstesce de bine de sufletulú lui N.*» Iar celú ímbiatú, primindú și cinstindú, rėspunde: «*Dumneđeá primésca!*»

---

(1) Com. de G. Tomoiagá.

(2) Com. de G. Tomoiagá.

Astû-felû duréză comândarea ca la o oră saŭ și mai bine. Iar după ce aŭ ospëtatŭ cu toții, se scólă dela masă, preotulŭ face ectenia pentru cei vii, în decursulŭ cãreia se amintescŭ toți cei de casă și care se 'nchee cu « *Dumnezeŭ să le înmulțescă anii!* » apoi își iea fie-care colaculŭ și lumina și se ducŭ pe acasă.

Afară de cele arëtate până acuma mai e de însemnatŭ încã și aceea, cã în unele sate din *Bucovina* și cu deosebire în cele de pe malurile Prutului, precum: Boianŭ, Mahala, Ostrița, Horecea, se face prasniciŭ nu numai în ȕiua înmormintãrii, ci și mai pe urmã și anume: a treia și a noua ȕi după înmormintare, apoi la șese sëptëmãni, la unŭ anŭ, la trei ani, la șapte, la nouë, și la doi-spre-ȕece ani (1).

Mulți inși credŭ cã *Môrtea* saŭ, după cum spunŭ unii, *Archangelulŭ* trebuie să se lupte adeseori fôrte multŭ cu omulŭ până ce-i taie capulŭ și-i scôte sufletulŭ din trupŭ. De aceea toți pãreții unde s'a întëmplatŭ môrtea unui omŭ, sunt stropiți și unși cu sânge de alŭ acestuia. Prin urmare în decursulŭ celorŭ douë ȕile ce urmëzã nemijlocitŭ după înmormintare, trebuie numai decãt să se ungã și vãruescã tótã casa, ca să se acopere petele cele de sânge. Iar ungerea și vãruirea acësta o îngrijesce de comunŭ o femeie strãinã, care capëtã ca platã unŭ colãcelŭ, o luminã și o bucatã de pânzã (2).

A treia ȕi după înmormintare se face sfințirea apei, se stropește tótã casa, și după aceea se dã apoi masa. La acëstã masã, care se face pentru ca să pótã trece mortulŭ în cealaltã lume, în unele locuri, precum bunã-ôrã în Badeuțŭ, pe lângã colacŭ și luminare, se mai adaogë încã și unŭ vasŭ

---

(1) Com de d-lŭ V. Turturënŭ, Tomoiagã, și Ionicã alŭ lui Iordachi Isacŭ.

(2) Cred. Rom. din Boianŭ și Mahala, com. de Ionicã alŭ lui Iordachi Isacŭ și a celorŭ din Fundulŭ-Moldovei, com. de Const. Mercheși, stud. gimn: «dacã nu se face *prasniciŭ* a treia ȕi nu pôte să trecã sufletulŭ în cealaltã lume.»

de lutu său de sticlă, care se dă plinū cu apă sau vinū óspeților în mână amintindū la fie-care dare pre unulū dintre repausații familiei.

Óspeții sunt obligați a bé din vașū măcarū ciș-ce-va inainte de ce prindū a ospēta. Bētura acēsta e menită pentru cei repausați, ale carorū suflete ardū nerescumpērate în întunericulū din cea-laltă lume.

Totū acēsta se repeșesce la nouē đile și la șése sēptēmāni ale aceluiiași anū, apoi la unū anū după repausare, și totū așa până la anulū alū doi-spre-đecelea (1).

În điuā *prasnicultuī*, care se face la unū anū după repausare, precum și 'n anii următori, e datinā în cele mai multe comune đin Bucovina de a se duce mai ântāi unū pomū și pomene la bisericā, unde se face *parastasū* pentru celū repausatū dimpreună cu care se pomenescū și cei-lalți repausați ai familiei; iar masa, adecā pomana sau comāndarea se face aū numai în curtea bisericii, aū numai acasă, aū în ambele locuri, dacā cei ce o facū sunt ómeni avuți.

Adeseori însă cei avuți chiamă pe preotulū acasă. Sosindū preotulū, face sfințirea casei, sau numai sfințirea apei celei mici, stropesce casa precum și tóte acareturile de pe lângā acēsta, apoi cântā panachida și pomenesce pe toți cei repausați, rădicāndū în același timpū și pomulū dimpreună cu pomenele.

La masā se împărșesce celorū prezenți câte unū colacū și o lumīnare. Cei mai avuți adeseori împărșescū la ocasiunea acēsta și câte unū mielū, óie, vișea sau vacā de sufletulū celū repausatū, pentru care se face pomenirea, dar de comunū numai la vre-unū finū, nepotū sau altū némū anume ca să nu trecā averea în māni de totū străine (2).

---

(1) Com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū.

(2) Com. de d-lū V. Turturēnū.

În unele comune din *Moldova*, precum bună-ora în Mălini Baia, Rădășeni și altele din județul Sucevei, e datină ca a *noua Ți* după înmormîntare să se facă o lécă de pomenire sau prasnîcă ca și 'n Bucovina. La ocasiunea acésta se chiamă preotul de face mai ântâi sfințirea apei celei mici și stro-pesce casa, și apoi se dă masa (1).

În alte comune, totu din *Moldova*, se face masă pentru pomenirea sufletului celui repausat la trei, la nouă și la două-șeci de ȝile, iar la patru-șeci de ȝile se chiamă preotul de-i rădică *panaghia*, făcendu-i atunci și vecinica pomenire.

Pentru sufletul morților se mai face încă și soborū la biserică, la trei luni, la jumătate de anū, la nouă luni și la anulū, când se scóte și coliva la mormîntū, care se dă apoi preoților (2).

În fine, în alte părți totu din *Moldova*, la trei ȝile după înmormîntare se face *colivă* la biserică, asemenea la 9, la 21 și la 40 de ȝile se face colivă, colaci și praznicū, numite *panachidă*. Tóte aceste pomeniri, făcute în deosebite rēstimpuri, se chiamă *griji*, și mare multū e căinatū acela, căruia nu i s'au purtatū *grijile*, ȝicēndu-se că «*stă cu țerîna în gură*» (3).

În *Transilvania* și anume în comunele de prin prejurul orașului Sibiiū, *comāndulū* se face astū-felū: se pune masa, unde stă de mănāncă preotul și cu fruntașii; pe lângă bucatele ce se află, cari de obicei sunt supă de tăeței și friptură, se pune unū colacū mare în care se împlāntă unū copăcelū încărcatū cu mere, turte, covrigi, prune și nuçi, și apoi când cāntă preotulū: «*unde umbrēză darulū tēū Mi-*

---

(1) Dict. de Măriuca Nistorū din Mălini, și Anița Pletosū din Rădășeni.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 52.

(3) Lambrior, *op. cit.* p. 155.

chaile archanghele,» toți mesenii saltă și légănă colacul cu copacul. In curte începându delă masă și până la pörtă saü și mai departe in stradă, se presarä pae și pe ele se aşezä o pânză albă, pe cari se punü strachini cu bucate, și venindü ómenii se punü la masă, josü la pämintü și dupä ce aü ospätatü li se dä câte unü coläcelü și o lumınare de cérä galbënä.

Totü in *Transilvania*, și anume in ținutulü Fägäraşului, comändarea se numesce «*säräcustä*». Fie omulü câtü de neavutü, împarte mesenilorü dupä ospätare câte unü coläcelü saü o bucatä de päne și o luminä de cérä, iar feşelorü bisericesci încă și câte o näframä (1).

In districtulü Näsäudulü *comändarea* se face de regulä afarä, iar dacä e plóie in şuri, și numai rare ori in case.

De cum-va comändarea e cu colacü, pomişori saü vase ca d. e. cofe, óle saü blide, se împärşescü mai äntäi acesteä, și dupä aceea începe ospëşulü, bëndü și mäncändü din abundanşä și ñicëndü: «*Dumneşeu sä-lü ierte*» și «*Dumneşeu sä primescä*».

Cänd comändarea e cu vase, atunci se mai pune și unü colacü și luminişä de cérä, iar cänd e cu cofe se mai pune încă și puşinä apă.

Poporulü insä crede că e fórte bine ca comändarea sä se facä cu pomişori, căci atunci sufletulü respectivulü in grädina raşului încă se va desfäta, sburändü ca și o pasere dintr'unü pomü intr'altulü.

Despre pausü, colacü, pomene, se crede că dändu-se de acesteä in acéstä lume de sufletulü celü repausatü, atunci respectivulü mortü le va avé in cea-laltä lume.

Comändarea precum și cele-lalte pomeniri se facü din partea muerii, dacä e mortü bärbatulü, saü din partea bärbatulü

---

(1) Burada, Inmorm. p. 44—45.

dacă e mórta muerea, iar dacă bărbatulü saü muerea mórta nu are soțü, atunci pomenirile acestea se facü de cătră fiü lorü, iar dacă și aceștia lipsescü, atunci se facü de cătră alte némuri (1).

Ca și'n Bucovina, totü așa și'n Transilvania, se face prasnicü saü comândü nu numai nemijlocitü după înmormintare, ci și mai pe urmă, adică a dóua și după înmormintare, care se numesce «*festane*» și care corespunde pomenirii de a treia și la Româniü bucovineni, apoi la șése săptemâni, care pomenire se numesce în unele locuri «*prândulü celü de șése săptemâni,*» și în urmă la unü anü. Și precum la comândulü primü, așa și la cele următóre, se facü colăcei și se pune unü prândü de bucate, la care sunt invitați mai sémă cei mai de aprópe și veciniü (2).

E prea bine sciutü că Româncele de pretutindene cocü pânea precum și alte copturi cu aluatü, pre care ilü preparä ele singure și din aluatü de acesta păströzä ele apoi și pentru alte copturi

Dela pânea mortulü însä, adică dela pânea ce se cóce pentru pomenirea celü mortü, nu lasä, mai alesü celea din Transilvania, nici când aluatü acru (3).

În *Banatü*, și anume în comunele Barjovicü, Prilipețü, și în părțile Almajului, înainte de a se așeza glóta la masä și de a binecuvinta preotulü bucatele de pe ea, se împodobesce frumosü cu flori unü bēțü, pe care se încolăcesce o lumínare de cérä galbēnä și stä aprinsä câtü cetesce preotulü rugăciunea mesei, apoi așezēndu-se cu toții la masä, se stinge lumínarea și se pune bēțulü pe unü scaunü lângä masä, ținēndü astü-felü loculü mortulü (4).

---

(1) Com. de d-lü T. Simonü.

(2) Com. de d-lü I. Georgescu și d-lü T. Simonü.

(3) Com. de d-lü Rom. Simü.

(4) Burada, Inmorm. p. 45—46.

Totû în *Banatû*, precum în ținutulû Oraviței, pomenele morților se facû de regulă: *a)* după înmormîntare, *b)* la nouë *șile*, când se scôte *prânșisorulû* afară de-lû mănâncă copiii, *c)* la două-șeci de șile, *d)* la patru-șeci de șile, *e)* la jumătate de anû, *f)* la unû anû și *g)* la serbarea patronulû casei.

La tôte pomenele acestea se caută ca nici când să nu trecă timpulû, ci totû-deauna să se facă cu o și mai nainte.

Asemenea caută colăcărișele cu mare luare de sémă ca nemică să nu puie la masă cu păreche, ci totû-deauna fără păreche. Până chiar și ôlele dela focû caută să fie fără păreche.

Vitele destinate pentru *pomana mortulû* se spală mai ântâi cu apă curată pe picióre, apoi se ocolescû cu tãmâe aprinsă pe cărbuni și abia după aceea se junghie.

La fie-care masă, *pomana* ce se dă de sufletulû celui repausatû, se numesce mai ântâi lui Dumneșeu, apoi st. *Archangelî*, adică morșii, după aceea mortulû, și la urmă *tâlharilorû*, sub cari se'nșelegû spiritele cele rele ce staû în calea repausatului în cea-laltă lume voindû a-i lua sufletulû și a-lû duce cu dînsele în iadû (1).

Când se serbésză *patronulû casei*, atunci în cele mai multe părși din *Banatû* se face și se pune și «*coliva*», care constă, ca și'n cele-lalte părși locuite de Români, din grăû fiertû, pusû pe unû tăierû și mestecatû pe alocurea cu miere de stupû, înșingêndû în grăû pe de-asupra fâlii simetrice de mere, pere, gutâi etc., care grăû sfinșitû prin rugăciunile preotului se împarte apoi atâtû de sufletulû mortulû nu de multû repausatû, câtû și de sufletulû celorû-lalși morșii, ce aû repausatû mai nainte.

Când se pune *coliva* sacrificiû morșilorû, în orașe mai

---

(1) Com. de d-lû Iosifû Olariû.

marî se ducă colivele la biserică și punându-se la unŭ locŭ cetesce preotulŭ rugăciunea îndătinată peste ele, iar prin comunele țărănesci merge preotulŭ din casă în casă de sfințesce coliva. Cu această ocasiune, când se face rugăciunea de sacrificiŭ, prinde cu mâna preotulŭ împreună cu casnicii și consângenii, chemați la serbarea patronului, de colivă și rădicând'o în sus recităză rugăciunea, apoi unde sunt mulți adunați și nu încapŭ toți a țină cu mâna nemijlocitŭ de colivă, cei de dinapoî punŭ mâna pe umărulŭ celorŭ dinainte și astŭ-felŭ se împărtășescŭ și ei de binecuvîntarea sacrificiului adusŭ morților (1).

În unele locuri, atâtŭ din *Bucovina*, câtŭ și din cele-lalte țeri locuite de Români, a fostŭ și mai este încă ici-colea, mai alesŭ în satele, cari sunt foarte reslățite, și acuma datină că *comăndarea* sau *prasnicultŭ* să se facă nemijlocitŭ după ce s'a scosŭ mortulŭ din casă. Cum s'a scosŭ adecă mortulŭ afară, se așterne masa în casă, petrecătorii se întorcŭ în casă, se punŭ la masă, mănâncă și beau, și abia după aceea pornescŭ cu mortulŭ la grópă.

În unele comune din *Moldova*, județulŭ Sucéva, dacă e iernă scotŭ mortulŭ în tindă și așternŭ masa în casă, iar dacă e vara, lasă mortulŭ în casă și așternŭ masa afară, la care se așeză apoi toți petrecătorii, în frunte cu preotulŭ funcționarŭ, care face mai ântâi ectenia morților și rădică populŭ cu pomenele.

Înainte de a gusta din bucate, capetă fie-care, ca și la comăndările ce se facŭ după înmormîntare, câte unŭ colacŭ și o lumină (2); în unele locuri, precum bună-óră în Baia, încă și câte o cofă sau cană plină cu apă sau cu lapte, care

---

(1) Sim. Manguica, Călindariŭ pe an. 1882. Brașovŭ 1881, p. 141.

(2) Dict. de Mariuca Nistorŭ din Mălini.

însemneză ca sufletul repausatului să aibă pe cea-laltă lume, când îi va fi sete, de unde bea (1).

În comunele, despre cari ni-î vorba, mai e încă și acea datină, că pe câtă timpă duréză masa se aprindă pe păreții odăii, unde a stată mortulă, numai două lumină și anume: una deasupra ușei și alta la icóne (2).

În *Țera-Românească*, scrie d-lă D. Stănescu, mai alesă cu privire la Românii din comuna Zănóga: «Când totulă s'a gătită, — când cosciugulă s'a isprăvită și mortulă cu cele necesare a fostă așezată în elă; când preoții aă isprăvită a ceti *stălpăi*, dacă este ună omă bătrână; când pâinile aă fostă cópte și mănăcările gătite, atunci se întindă mesele în casă sau afară din casă, dacă este timpă frumosă și cu toții mănăncă, rugându-se pentru ertarea păcateloră mortulă. Preoții stău în capulă mesei, apoi urmăză cei-lalți aranjați după bătrânețe sau după cinstea de care se bucură la săteni.

«Sculându-se dela masă, tuturoră celoră de față se împartă basmale, lumînări, și apoi pornescă mortulă la biserică . . (3).

«Când se împlinescă șese săptămăni dela îngroparea celui mortă, se face a doua pomână. . . După ce iesă preoții dela biserică sunt chieați de capulă familiei la casa lui, unde totulă este aranjată.

«Preoții slobodă pomana și totă-odată sunt ținuți fórtc multă ca să gustă, — ca semnă de binecuvăntare, — din pomână, căci altfelă creștinulă rămăne mănhită. . .

«De asemenea se face pomână la șese lună, la ună ană, la trei și fără șovăire la șapte, când e permisă a se desgropa mortulă . . » (4).

---

(1) Com. de Tită Zaharescu, stud. gimn.

(2) Dict de Mariuca Nistoră.

(3) Op. cit. p. 324.

(4) D. Stănescu, op. cit. p. 327, 328, 329.

Totû în *Țe-ra-Române-scă* mai esistă încă și următoreea datină și credință:

«Când cine-va dă ceva de pomană, atâtû în decursul comândării câtû și de altă-dată la unû țiganû, trebuie să dea cu piciorulû în pămîntû dacă-î dă în mână, și acêsta ca pămîntulû să fie martorû ocularû la pomana făcută țiganului, pentru că se ȃice că țiganulû îi ie mirulû și botezulû și-lû aruncă în iadû; iar dacă pămîntulû este martorû la pomana țiganului, să ȃică că i-a făcutû ca la unû creștinû. Țiganulû (ursarulû sau zavrăgiulû) când vede că acela ce-lû miluesce dă cu piciorulû în pămîntû refusă a lua din mână» (1).

În fine trebuie să mai amintimû încă și aceea că precum la Româniî din Dacia-traiană, totû așa se pune masă sau se face comândare după înmormîntarea unû mortû și la *Româniî din Macedonia* (2).

Pe lângă comândarea sau comândulû, despre care am vorbitû până aici, merită a fi amintite încă și *parastasele*, *slujbele*, *sărîndarele* sau *sălîndarele* și *sarcoustele* sau *sărăcustele*, cari se *plătescû* respective se *pörtă* asemenea pentru pomeniirea și iertarea păcatelorû celorû repausați, care pomeniire se face de regulă numai în biserică.

Parastasele, în unele părți din *Moldova*, se *pörtă* patru-ȃeci de ȃile de-a rëndulû, după ce móre omulû, adecă se aducû la biserică, în fie-care ȃi, nouă covrigi, o lumîinare, vinû și tãmâe, iar preotulû cetesce rugăciunile cuvenite (3).

---

(1) I. St. Negoescu, Credințe populare, publ. în «Lumina pentru toți» an. III, București, 1888, p. 475.—Ionenu, op. cit., p. 46:

«Dacă pentru vre-unû mortû se dă de pomană ce-va la țiganû, celû care dă, trebuie să dea cu piciorulû în pămîntû ca și elû să fie martorû de pomana ce dă țiganului; căci se crede că țiganulû îi ie mirulû și botezulû și le aruncă în iadû; dar dacă pămîntulû este martorû la pomana dată țiganului, se crede că e dată ca la unû creștinû.»

(2) Dim. Bolintînu, Călătorii la Româniî din Macedonia, p. 91—92.

(3) Burada, Inmorm., p. 47—48.

În *Macedonia* se facu *parastasele* totu așa ca și în *Țera-Românescă* și *Moldova* (1).

În *Bucovina*, din contră, *parastasele* se facu astu-felū: nêmurile celui repausatū facu și ducū la biserică unū pomū ca pentru orī și care omū de curêndū mortū și-lū punū pe masa pentru jertfă, unde stă până după liturghie; preotulū face rugăciunea dè séră, utrenia și st. liturghie, în decursulū căreia cetesce și rugăciunile pentru cei morți, amintindū în același timpū și numele celui repausatū, iar după acêsta face rânduēla pentru cei morți și la urmă rădică și pomulū.

Slujbele sunt de tôte șapte la numărū. Ele se pörtă de regulă în șapte sâmbete ce urmēză nemijlocitū după înmormintarea unū omū cu scopū ca acesta se fie eliberatū de cele *șapte vămī*. Dacă cine-va nu pôte purta slujbele în anulū repausării, le pörtă în anulū următorū. La fie-care slujbă (liturghie), care se plătesce în unele locurī câte cu 1 fl., se aduce câte cincī bulcī sau trei colăcei, douē luminī și $\frac{1}{8}$ litru de vinū (2).

Sub *sarindarū* se înțelege atātū în *Bucovina* câtū și în *Moldova* amintirea celui repausatū la 40 de proscomedii și liturghii (3).

În *Transilvania* se face asemenea în decursū de patru-đeci de țile sau șese sêptêmâni *sarindarū*, care se sfârșesce chiar la șese sêptêmâni, când i se face apoi mortulū și pomana, și când se crede că sufletulū sēū a trecutū acuma prin cele 99 de vămī și a ajunsū la loculū de odihnă (4).

Sărăcustele se facu pentru pomenirea tuturorū celorū repausați și de regulă numai în decursulū Sâmbetelorū din Pos-

---

(1) Dim. Bolintinēnu, op. cit., p. 91—92.

(2) Com. de d-lū V. Turtureanū, preotū.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 48: «Se mai pomenesce și numele mortulū la liturghie în timpū de patru-đeci de țile și acêsta se numesce «*sarindarū*».

(4) Com. de d-lū Rom. Simū, invēțătorū.

tulă mare. În Sâmbăta întâia a postului mare se duce pre otului acasă o oca de făină, și sare ($\frac{1}{2}$ huscă), iar la biserică un păhărel cu miere, de-asupra căruia se află un toiag, în unele locuri însă o lumină mare albă, apoi un și pușor de vin sau mied și un blid cu pâne sau vr'o câți-va colăcei ori franzole. Păhărelul cu miere și toiagul de pe dinsul rêmânului în biserică până în *Joia-mare*, iar blidul cu pâne și și pușorul cu vin, cari le ia preotul dimpreună cu cei-lalți servitori bisericesci, se aduce în fie-care Sâmbătă. Toiagul se aprinde în fie-care Sâmbătă la sfârșitul liturghiei, când se face pomenirea celor morți.

Sărăcustele sunt usitate mai cu sémă în acele părți ale Bucovinei, unde vin Români în atingere cu Rutenii, cari încă îndătinéză a le purta.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, sărăcustele acestea numite simplu *pomeniri*, se fac în decurs de șapte Sâmbete, începând cu Sâmbăta din *Septemâna albă*, adică cu cea din naintea postului mare și ținându-se în fie-care sâmbătă următoare până înainte de *Duminica Floriilor* sau *Flori* (1).

În *România* e datină ca în *Joia-mare* să se ducă la biserică o colivă, care se scóte apoi la mormintu, unde se fac rugăciuni pentru sufletul mortului (2).

Comândarea era usitată și la *Romani*.

Intorcându-se aceștia dela înmormintare și ajungându acasă, rudeniile și amicii repausatului mergeau îndată la scaldă să se spele, și după aceea li se dădea un ospet, sau precum se dice la noi: comândare, pomană, prasnici.

Lucru firesc că ospetarea acesta era mai simplă sau mai pompósă, după împrejurări, după cum adecă era și repausatul un om sërman sau avut.

(1) Com. de d-lu T. Simonu.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 48.

La îngroparea bărbaților străluciți adese-orî se ospeta poporul întreg, precum d. e. la mórtea lui Iuliu Cesarü (1), sau se împărția carne crudă numită *visceratio*, pe care primitorii o fierbiau sau o frigeau apoi acasă.

Cu privire la acesta Titu Liviu ne spune următoarele: «La înmormintarea mamei sale, M. Flavius a împărțit carne crudă la poporü (2),» și mai departe: «La mórtea lui P. Liciniü, s'a împărțit carne crudă (3).»

Maî târziu au îndătinatü a împărți de pomană chiar și banî.

A *noua ñi* după îngropare se serba ñiua mortului spre eterna lui memorie. Serbarea acesta se numia *Novemdialia*, adecă *sacra*.

Scol. în Horațiu ne spune: «Novemdiale este unü sacrificiü, care se face în ñiua a noua după ce s'a înmormintatü mortulü (4).»

Totü în acéstă ñi era datinã de a se curãți casa, în care a zãcutü mortulü (5).

Serbarea, numită de Romani *Novemdialia*, astãđi nu mai existã sub acestü nume. Cu tóte acestea, după cum am arãtatü mai sus, a noua ñi după înmormintare se serbezã și astãđi în cele mai multe locuri cu rugãciuni și cu pomanã pentru odihna sufletului celui repausatü.

Curãțirea casei însã se face în unele locuri ceva mai na-
inte, și anume a patra sau a cincea ñi după înmormintare,
în cele mai multe a noua ñi, tocmai ca și la Romani.

Comãndarea e de altmintrelea usitatã și la alte popóre de ritulü ort. or. și cu deosebire la Rutenii din Bucovina.

---

(1) Saetoniu, Iul. Ces. 26

(2) Lib. III, 22: «et populo visceratio a M. Flavio in funere matris.»

(3) Lib. XXXIX, 46. «P. Licinii funeris causa visceratio data.»

(4) Epod. XVII, 48: «Novemdiale sacrificium est, quod mortuo fit nova die, quam sepultus est.»

(5) M. Besanü, stud. cit. publ. în «Albina» an. I, No. 59. -- Bojinca, op. cit. p. 219.

XXVIII.

M O Ţ I I.

Afară de comândare şi cele-lalte pomeniri şi jertfe, ce se fac şi se aduc după cei de curându repausaţi, şi despre cari am vorbit în capitolul premergător, mai există la Români încă un fel de pomenire şi jertfă, care se face şi se aduce în unele zile anumite de preste an, şi nu numai pentru cei de curându repausaţi, ci pentru toţi morţii familiei.

Acéstă pomenire şi jertfă, care constă mai cu sémă întru trimiterea de bucate şi bături precum şi a unor obiecte pentru mâncare şi de bătut apă, pe la vecini, la némuri şi mai ales copiilor sërmani de sufletul morţilor, se numesc pretutindene, în toate ţerile locuite de Români, *Moşi*.

Moşii sunt mai de multe feluri şi anume:

Moşii de crăciun. În ziua de crăciun dimineţa se dă de pomană morţilor: colac cu luminare, carne de purcelu ori porc, cârnaţi, cotoróge (reci, aite, aiturî, reciturî), bo-rândău şi altele (1).

---

(1) Sim. Măngiuca, Călindaru pe an. 1832. Braşov, 1881, p. 136.

Moșii de érnă saũ de *cârnelegi* orî *cáslegele de érnă*, mai bine numiți de primăvară, cari atâtũ în *Bucovina* câtũ și în *Banatũ* cadũ tot-deauna Sâmbătă, înainte lăsatului de carne (1).

Acești moși împreună cu *cei de tómnă*, cari cadũ asemenea Sâmbătă și anume înainte de Sâ-Medru, se numescũ și «*moșii cei mari*.»

La *moșii de érnă* se sacrifică (se dă de pomană) moșilorũ, adecă morțilorũ, grăũ fiertũ, pregătitũ cu untũ (unsóre) și brânđă, alăturându și carne de porcũ saũ cotoróge, etc. (2).

În unele părți din Banatũ, precum bună óră în Ciclovă-română, moșii aceștia se numescũ și «*sacrilegi*» (3).

Moșii de parisimĩ, cari cadũ tot-deauna în 9 Marte, adecă în ziua de 40 de Martiri, se numescũ astũ-felũ pe la Lugoșũ, Temișóra și împrejurime. În părțile Oraviței însă se numescũ «*Sânți*» orî «*Sâmți*». În Oravița și cele-lalte locuri montane, locuite de coloniști din Țera-Românescă, numiți și «*Bufani*» orî «*Țerani*,» se numescũ «*Brenduși*» și «*Brendușei*» (4). În Țera-Românescă «*Bradoși*» (5) și «*Mucenici*» (6), iar în Bucovina și cu deosebire în orașele Sucéva și Rădăuțũ «*Sfintișori*».

Acești moși urméză la nouě zile după *Baba Dochie*, când de regulă iesũ *Babele* și dinșiĩ sub numele de *Moși*, batũ cu botele pãmîntulũ ca sã intre frigulũ și sã iasã cãldura.

---

(1) Com. de d-lũ V. Turtureanũ, preotũ. — S. Mangiuca, Cãlind. cit. p. 136. — După d-lũ Dr. At. M. Marienescu, moșii aceștia cadũ în Sâmbăta lăsatului de brânđă, — veđi «*Familia*», an. X. Buda-Pesta, 1874, p. 565.

(2) Mangiuca, Cãlind. cit. p. 136 — 137; Marienescu loc. cit.

(3) Mangiuca, Cãlind. cit., p. 137.

(4) Mangiuca, Cãlind. cit., p. 137.

(5) D. Stãnescu, op. cit., p. 329.

(6) Ionenu, op. cit., p. 54: «În ziua de *Mucenici* se facũ nisce colăcei cu nucĩ numiți «*Mucenici*» și e bine ca în acea zi fie-care persónă sã bea 40 de pahare cu vinũ, astũ-felũ, pentru fie-care din cei 40 de sf. mucenici.»

La acești moși Români din *Banat* dau de pomană (sacrificiū) de secū (postū) și anume :

a) păsule (fasole) slăită (sungalie) ori drésă cu untū de lemnū, apoi nucī, póme, alune, etc. — Aceștia se numescū *moșii cei curați* ;

b) unū colacū unsū cu miere de stupū făcutū în forma omului cu capū, mâni și picióre ; ori pre colacū se împunge cu o țevă de socū ori de trestie forma de omū (1).

În unele părți din *Țera-Românescă*, precum bună oră în comuna Zănóga, femeile pe lângă *bradoșii*, ce-î facū în acéstă ȕi, mai alcătuescū încă și unū bradoșū mai mare, făcutū în formă de omū, cu gură, cu urechi, nasū, dară orbū, și-lū numescū, fiindū din timpuri póte numitū totū astūfelū, « *Uitata* ». Acésta se face întru pomenirea tuturorū morțilorū, cari în timpulū anului arū fi fostū uitați nepomeniți.

Acéstă « *Uitata* » este jucată de copii în jurulū unui focū, ce se face în bătătură, apoi unsă cu miere și mâncată (2).

În orașele Sucéva și Rădăuți, din Bucovina, se facū 40 de figurele în formă de omū din făină de grăū, ouē, miere, mieđū de nucă și zaharicale. Aceste figurele numite « *sfințișori* », Sucevenii le ducū în ȕiua de 40 de sfinți diminéța la biserică, unde, sfințindu-se după leturghie, se dau o parte funcționarilorū bisericesci, iar cea-laltă parte ómenilorū prezenți, cu deosebire însă copiilorū. În Rădăuți, din contră, vinū copiii și ómenii sërmani pe acasă și acelora se dau apoi de sufletulū morțilorū.

Ómenii cei mai puținū avuți facū, în locū de figurī omenesci, 40 de colăcei, cari asemenea se numescū « *sfințișori*, » și pre cari îi împărțescū apoi pe la copii și ómenii cei mai sërmani (3).

---

(1) Manguica, Călınd. cit., p. 137.

(2) D. Stănescu, op. cit., p. 329.

(3) Com. de mai multī orașeni din Sucéva și Rădăuți.

Aceste figuri ne aducă aminte de figurile de ómenî, numite «*Sagilla*» ale Romanilor, cari erau usitate în sêrbătórea «*Sigillaria*,» apoi de păpușele de piperu în formă de omú, numită «*Argei*,» usitate în sêrbătórea «*Argeica*» din 13 Maiú, și de păpușele de volú numite «*oscilla*» și «*pilae*» în sêrbătórea numită «*lares compitales*».

În fine, mai e de însemnatú încã și aceea, că totú la acești moși iesú economii la vii, moșii (pruni) și grâne, dar mai vêtosú la pometele ce producú póme, și bêndú, după proverbulú poporului, 40 (orî 44) de pahare de vinú, varsă vinú orî rachiú (vinú-arsú) la buciumiî de vine (vie) spre a rodi, și încunjurândú agrulú îlú afumă cu riză spre a fi feritú de rele, dândú totú atuncî de pomană colacú (brânduși), vinú, rachiú etc. (1).

Moșii de Florii sunt usitați, după câtú sciú eú până acuma, numai în Frătăuțulú-noú din Bucovina. Sâmbătă, înainte de *Florii*, se trimite pe la case câte o ulcică plină cu miere și de-asupra gurei cu unú colacú saú franzolă, iară la tórtă o lumină lipită (2).

Moșii de Joi-mari, *Joimarele* saú *Joia mare* înainte de Pasci. Iar se dá de pomană de secú (postú), ca și la moșii parisimilorú, dar fără colacú.

În Oravița montană din *Banatú* se daú de astă-dată de pomană și olcuțe noue cu apă orî vinú și la mánușa ólei se légă flori, p̃fecum : brebenei (lat. *corydalis bulbosa*, germ. *hohlwurzelliger Lerchensporn*).

În nóptea spre Joi-mari în vêrsatulú dorilorú purcedú muerile din *Banatú*, mai vîrtosú însă matrónele familiilorú, la mormîntú, alții acasă în *avlie* (curte) aprindú morțilorú focuri, numite «*focurile*» orî «*luminiciche*» orî «*luminușe*», făcêndú

---

(1) Mangiuca, Căhind. cit. p. 137.

(2) Com. de Vespasianú Reuțú, stud. gimn. de locú din Frătăuțulú-noú.

pentru totu mortulū din familie o luminicică, saū anumindū (menindū) mai mulți morți la o lumină. Cu acéstă ocásiune se sacrifică, .adecă se dă de pomană colacī copiilorū sĕraci, ce vinū spre a se încālđi la luminiciche. Colacii aceștia se numescū «*Sămbicióre*» dela điua Sămbătă. Cu colaculū se dă și o lumină împreună cu o olcuța de apă (alții daū și vinū), menindū colaculū moșului cutare (spunēndū numele celui mortū din familie), adese-orī punēndū orī anumindū la unū colacū și mai mulți moși, unde sunt mulți repausați în familie.

Luminicichile se facū numai cu surcele de alunū saū de bozū uscate, cari se frângū, nu se taie, și cari, după ce sunt culese, se aducū în case și nici de cum nu se așeză la pămintū, ci se păstréză pe masă orī în altū locū unde-va, fără a se atinge de pămintū (1). În locuri, unde întru apropiere nu se află surcele de alunū, se facū focurile cu bozū uscatū, culesū de pe câmpū.

Matrona familiei, care tāmâiază morții, își face luminicichile la mormintū, și se cântă după morți acolo, când plēcă acasă, strigă sufletele morților pe nume, đicēndū:

Sculați, sculați,
Și-acas' aidați!

În acea credință, cum că sufletele morților plēcă dela mormintū cu dinsa acasă, și acasă așezându-se în chilie după ușă, aci petrecū până la «*Rusitori*», a 7-a pe a locurea a 9-a đi după Rusalii, când în vĕrsatulū đorilorū până 'n rĕsăritulū sórelui se ducū de acasă iar în mormintū.

Acum la *Rusitori* în vĕrsatulū đilei iar se dă de pomană morților, căci dacā nu li se dă desdeminėtă de pomană,

---

(1) Țigancele locuitoare într'unū pătrarū alū Ciclovei montane pórta mile îndepărtate în spate și pe măgarī înainte de Joi marī surcele de alunū spre vinđare.

atunci sufletele, luându cenușă ori năsipu în gură, se îndepartă mâniöse din casa familiei.

Dacă pentru lucrul câmpului muerea din casă dela *Joi-mari* până la *Rusitori* nu pöte în totă ziua mătura chilia, atunci mătură numai locul după uşă, aşternându o pânză albă, unü *măsăelü*, acolo spre a se aşeza sufletul pe elü.

În fine credü Românii din *Banatu* că dela *Joi-mari* şi până la *Rusitori* este cerulü, raiulü şi iadulü deschisü, pentru aceea potü sufletele veni acasă spre a petrece la familie (1).

În *Bucovina* şi anume în satele Boianü, Mahala şi altele de peste Prutü, morşii se pomenescü mai cu sémă în *Joi mare*. În acéstă ñi se împărşescü pe la case şi mai alesü pe la cei sëraci stecle saü ulcele pline cu apă, cu câte unü colacü saü o bulcă şi o lumină de-asupra gurei; une-orü dăruescü şi câte una saü mai multe garniţe şi gărnicioere (cofişe) (2).

Totü aşa facü şi Românii din Mönăstirea Homorului, cu acea deosebire numai că aceştia punü în ulcele nu numai apă, ci şi vinü, iar de-asupra gurei, pe lângă colacü şi lumină, încă şi câte-o năframă (3).

În Fundulü-Moldovei moşii, cari constaü din ulcele şi stecle pline cu apă, iar pe gură câte c'unü colacü şi-o lumină, nu se trimetü pe la case, ci băeşii vinü singuri de-ï iaü (4).

În oraşulü Câmpulungü se ducü în acéstă ñi cofişe şi cane mai mari la biserică, unde se daü apoi, după liturghie, umplute cu apă, şi legate pe la gură cu strămătură, iar de-asupra c'unü colacü şi o lumină de cëră, mai cu sémă copiilorü, de sufletulü morşilorü (5).

---

(1) Manguica, Căhind. cit. p. 137-138.

(2) Com. de d-lü V. Turturénü, preotü.

(3) Com. de Ioanü Macovei, stud. gimn.

(4) Com. de Mich. Ţimpău, Const. Merchesü şi Ioanü Tonigariü, stud. gimn.

(5) Com. de Vasile Burduhosü şi George Ciupercă, stud. gimn.

În Bréza se dă, totu la biserică, pâne de gustare și apă de beutū dintr'o cofă tuturorū celorū ce s'au comunicatū într'aceea ȃi (1).

În *Transilvania*, districtulū Năseudului, e datină de-a se face în *Joi-a-mare* unū ospēțū formalū în curtea saū în țintirimulū bisericeī, unde se ducū felurite mîncări și beuturi, care ospēțū se numesce *moși* (2).

Românii din *Țera-Românescă* credū că sufletele morțilorū vinū în fie-care anū de se așeză pe strașina casei, și acēsta o facū în ȃiua de *Joi-marī* și staū până la *Moși* (Sâmbăta morțilorū); din cauza acēsta se facū atunci împărțeli de plecarea sufletelorū. Asemenea *parisimele* în tōtă Sâmbăta se ducū colivi la biserică de așteptarea sufletelorū până la *Joi-marī* (3).

Iară în *Joi-marī* se obicinuesce a se da morțilorū și de ale îmbrăcăminteī, unū costumū de haine: șubă, imineī, căciulă saū o cămașă, ismene, bete și altele, cari se împartū adese sēracilorū, mai adesea însă familiei, după ce tōte acestea aū fostū mai întăiū sfințite de preotū (4).

Totū în *Țera-Românescă* mai esistă încă și acea credință că Joi, în sēptēmāna patimilorū, nu e bine să se spele rufele (albiturile, cămēșile), *căci la morți în locū să se ducă pomana ce li se dă, se ducū lături din spălătură* (5).

Moși de Pasci. În *Banatū* se dă la Pasci cu deminēță de pomână morțilorū (moșilorū), colăci (sâmbeciōre) cu mielū, ouē, roși și alte bucate, ce se află atunci în casă. Pe alo-

---

(1) Com. de Nic. Prelic, stud. gimn.

(2) Com. de d-lū T. Simon.

(3) I. St. Negoescu, «Credințe pop.» publ. în «Lumina pentru toți» an. III. București, 1888, p. 474—475.

(4) D. Stănescu, op. cit. p. 329.

(5) Ioneanū, op. cit. p. 50.

curea se dau acum colaci cu olcuțe (noue) pline de apă ; se dau și cașu (1).

În *Țera-Românească* se dau în ziua de Pasci ouă roșii peste mormintu, pronunțându numele celoru morți, pentru cari se dau acelū ou (2).

Totū în *Țera-Românească* există credința că toți morții cei pęcătoși, din ziua *Invierii*, adecă dela *Pasci*, se scotū din iadū la odihnă până la *Rusalii*. În aceste zile deci fetele cară apă pe la vecini de pomană în contulū morților (3).

Moșii de Sân-George. În Banatū se dau sacrificiū colacū împreună cu olcuțe (noue) pline de lapte cu luminare, cașu etc. Pe alocure, precum în Sichevița, laptele se dau în tăiere ori străchinī (4).

În Frătăuțulū-nou din *Bucovina* se trimete asemenea ca moși o ulcică cu lapte dulce fiertū cu togmagi, cu unū colacū și cu o lumină pe la case, mai alesū unde sunt copii mici (5).

În unele comune însă, precum bună oră în Tereblecea, districtulū Siretiului, în acēsta zi se duce mai întregū satulū la tinterimū, și acolo împărțescū diferite bucate sērmanilorū, întindēndū fie-care pe mormintele morțilorū sēi o față de masă sau unū ștergariū, iar pe acela puindū bucatele aduse.

Moșii de Ispasū sau de Înălțarea Domnului. În acēsta zi se dau în *Banatū* flori, brândă și luminare de pomană (6).

În *Țera-Românească*, femeile, cari aū în familie morți, împartū în ziua de Înălțarea Domnului azime calde, cēpă verde

---

(1) Manguica, Căhind. p. 138.

(2) Stănescu, op. cit. p. 329.

(3) Revista pentru Ist. arch. și filolog., an. II, vol. III, București, 1884, p. 388.

(4) Manguica, Căhind. cit. p. 138—139.

(5) Com. de Vesp. Reuțu.

(6) Manguica, Căhind. cit. p. 139.

și rachiū pentru sufletele morților. creșându-se că în acésta ȃi se înalță sufletele lorū la ceriū și să aibă mērinde pe drumū (1).

În *Dobrogea* este datinā ca, cu o ȃi înainte de Înălțarea Domnului, la Ispasū, să se adune femeī și babe și să iee azime calde, cēpā verde și rachiū și mergēndū prin satū să le dea de pomanā pentru sufletulū morților, ca să aibă pe drumū, fiindū credința că în acea ȃi morții sbōrā în cerū (2).

Moșii de Rusalii. Se serbēzā în unele părți din Banatū și anume în locuri montane locuite de colonii din Țera-Romānescā în Sāmbāta Rusaliiilorū, în alte părți diminēțā în ȃiua Rusaliiilorū. Se daū de pomanā colaci împreună cu olcuțe noue pline cu lapte, cu māmāligā ori *colarețū* (scrobū); la mānușa oleī se lēgā o chitā de cireșe și de flori, apoi în olā se pune o lingurā nouā (3).

Pretutindene în *Bucovina*, Sāmbāta înainte de Rusalii saū *Duminica-mare* se numesce *Sāmbāta moșilorū*.

În *Sāmbāta moșilorū* credū Romāniī din unele părți ale Bucovinei că nu e bine ca cine-va să mănānce, pānā ce nu dā mai întāi ceva de pomanā, pentru că în acéstā ȃi *se cuminēcā toți morții*, și dacā unulū din nēmulū celorū morți mănāncā, atunci cei morți din nēmulū sēū nu se potū cumineca. Și de ore ce morții aștéptā în acéstā ȃi *pomanā* și *pomenire*, fiindū-cā este ȃiua lorū (4), de aceea Romāniī din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum: Bosanci, Tișeuțū, Sucēva, Zaharesci, St. Ilie, Ilișesci, Todiresci, Costāna, Stupca, Mānāstiōrā saū St. Onufreiū, Siretū, Frātāuțulūnoū, Mologia, Stulpicani, Cāmpulungū, Pojorīta ș. a., trimitū des-deminēțā pe la case, prin vecini, la nēmuri și sērmani, mai

(1) Ionēnū, op. cit. p. 45.

(2) Burada, Immorm. p. 51 – 52.

(3) Manguica, Cālind. p. 139.

(4) Dict. de Vasile Ungurēnū, agricultorū în Ilișesci.

alesu unde se află copii mici, totu felulū de vase noue, precum: ulcele, stecle de bēutū apa, cănuțe, cane, șipurī, cofițe etc. împodobite cu totu felulū de flori, mai alesū însă hu-suiocū, cari se lēgă pe la torți saū pe la gură cu strămătură roșie, și pe cari le umplu cu apă prōspētă, miedū, lapte dulce cu tocmagi, vinū, mustū și bere, apoi totu felulū de farfurii, străchinī și străchinuțe pline mai alesū cu zémă și cu plăcinte, dimpreună cu o lumină de cēră galbēnă, care se aprinde când intră în casa unde aū să se dee moși.

Tôte obiectele acestea se numescū pretutindene în Bucovina «*moși*», iar împărțirea lor se exprimă prin cuvintele *am împărțitū* saū *am dusū* și *am primitū* saū *am căpētātū moși*, căci cei ce ducū *moși* capētă în același timpū și ei *moși*, cu acea deosebire numai, că cei mai avuți ducū totū-dea-una mai scumpi și mai frumoși, pe când cei mai sērmani, după împrejurări, mai ieftini.

În comuna Bosanci, districtulū Sucevei, *moși* se începū de Sâmbătă diminēță înainte de Dumineca mare și duréză până Luni diminēță, a doua și după Dumineca mare. Ei constau din diferite ulcele noue pline de lapte dulce cu tocmagi saū cu apă prōspētă, apoi din diferite stecle, cane, șipurī și cofițe asemenea noue și pline cu apă prōspētă saū cu mustū, vinū ori bere, precum și diferite străchinī și străchinuțe pline de zémă cu tocmagi, lapte cu tocmagi și o lingură pe de-asupra, saū și cu plăcinte. Tôte obiectele acestea se împodobescū cu diferite flori mai alesū însă cu *crucea pascei* (plantă), care se lēgă pe la gură saū tōrtă, iar la strachinele cu plăcinte se punū de-asupra acestora. Totū-odată se dă dimpreună cu fie-care obiectū și o lumină de cēră.

Afară de aceste obiecte adese-ori se dau chiar și miei ca *moși* (1).

---

(1) Com. de Mih. Ivanūcū, stud. gimn. .

În comuna Pojorîta, districtul Câmpulungului, se trimită mai ales copiiilor ulcele noue pline cu lapte simplu sau îngroșat cu crupe de păpușoiu, care se numesc *mleşniță*; iar sërmanilor se trimită óle mai mari cu lapte și străchini cu brânză și cașu.

Totú în Pojorîta e datină ca nânașii să trimită finilor, și mai ales celor din botezú, ca *moși* încă și câte o junincă dimpreună cu tóte cele trebuinciose la o vacă cu lapte, precum: doniță, sitișcă și strecurătoare sau strecătoare (1).

În orașulú Sucéva, precum și în unele sate de prin apropiere, se trimită ca moși, pe lângă vasele, mâncările și băturile arătate în șirele de mai susú, încă și găini sau pu de găină dimpreună cu o lumină, pe care, cei ce o primescú îndată o și aprindú și o lasă să ardă până ce se sfârșesce.

În *Moldova* la *moși* sau *Sâmbăta moșilor* se dă de pomană pentru cei morți merinde și lucruri precum: cofe, cofăele, ulcele, străchini împodobite cu flori, în cari se pune vinú, pâne, carne friptă, lapte cu orezú, și altele, precum și câte o luminărică de cêră galbênă (2).

În *Țera-Românescă*, în *Sâmbăta moșilor*, numită altmintrelea și *Sâmbăta morților*, pe lângă pomenirea morților și trimiterea *moșilor* pe la case mai există încă și acea datină, că muerile plângú pe la morminturi, fiindú-că în acéstă ȓi, după credința lorú, iar se trimitú pécătoșii în munca iadului (3).

În fine mai e de observatú încă și aceea că pe când în Transilvania, Banatú și Bucovina, unde *Sâmbăta moșilor* e cea mai răspândită, cultulú *moșilor* din acéstă ȓi se póte

(1) Com. de Ilie Flocea, stud. gimn.

(2) Burada, Inmorm. p. 48.

(3) Revista pentru Ist. etc. an. II, vol. III, p. 388.- D. Stănescu, op. cit., p. 329: «La *Sâmbăta morților* se face amintirea celor réposați la mormintulú lorú, împărțindú colaci și colivă.»

numi mai multă familiară, pe atunci în *Țera-Românească*, unde există și *Târgulă moșiloră*, care se începe de Luni și durează până Sâmbătă, înainte de Rusalii, adică o săptămână întregă; se poate cu totu dreptulū numi și publică.

Moșii de Rusitorii. Sufletelorū familiare, cari dela *Jot-mari* aū venitū acasă și petrecū în chilie după ușă, se dă la *Rusitorii* adică în *Marția morșiloră*, în reversatulū zorilorū de pomană: colacū cu fragi, cireșe, flori, păsule etc.; pomana se dă pe unū tăierū (tâneriū) la vecini ori la nēmurile de aprópe, primindū și dela aceștia înderēptū atare. *moșt*. Dacă sufletele morșilorū nu capetă până în rēsăritulū sórelui atare pomană, atunci ieaū cenușă ori nisipū în gură, și mânióse se depărtetă dela casa familiei.

Rusitórele cadū totū-deauna 7 zile după Rusalii, adică Sâmbătă înainte de Dumineca «*tuturorū sfinșilorū*» ital tutti santi, germ. aller Heilingen, gr. Theodoxonia, Lemuria Romanilorū vechi dela 1 Maiū (1).

Moșii de Sândiene, usitași în *Banatū*; se dă de pomană: colacū (saū și fără elū, căci care este sēracū, nu trebuie să-lū dea totū-deauna) cu *jordilene* (caisine) și pere (2).

Moșii de Sân-Petru. Se dă colacū cu lumínare, apoi mere de Sân-Petru dulci și acre pe unū tăierū (3).

Moșii aceștia sunt usitași și 'n *Țera-Românească* (4).

Moșii de Sânt-Ilie. În *Banatū* se dă, între altele, și cucuruzū (porūmbū) fiertū (5).

În *Bucovina*, și anume în comuna Tișeușū, din districtulū Sucevei, Crasna și Banila-moldovenetă din districtulū Sto-

---

(1) Veși Nork, *Mithologie des alten und neuen Testaments s. II*, p. 388. apud Manguica, Călınd. cit. p. 139.

(2) Manguica, Călınd. cit. p. 139.

(3) Manguica, Călınd. cit. p. 139.

(4) D. Stănescu, op. cit. p. 329.

(5) Manguica, Călınd. cit. p. 139.

rojinețului, până ce nu dau în ȃiua de Sânt-Ilie, după ce se întorc ȃ dela biserică, mere, pere, precum și alte fructe cȃpte, de pomană, cari se trimit ȃ pe la case în străchini, nimeni nu îndrăsnesc să guste din ast ȃ-fel ȃ de fructe' (1).

În Crasna și Cămpulung ȃ, tot ȃ în ac ȃstă ȃi, se împodobesc ȃ mormintele cu flori și se înfig ȃ împrejurul ȃ fie-căru ȃ mormint ȃ mai multe lumini aprinse, cari se lasă apoi acolo până ce se sfîrșesc ȃ de ars ȃ.

Unii trimit ȃ pe la case și ulcele cu apă împodobite cu bărbănoc ȃ, busuioc ȃ, precum și alte flori, cari se l ȃgă împrejurul ȃ gure ȃ cu stămătură roșă (2).

Moșii de Schimbarea la față. Se sfințesc ȃ prin rugăciune asupra strugurilor duși în biserică, din cari gustând ȃ ome-nii drept ȃ nafură, se socot ȃ ast ȃ-fel ȃ ca pomana moșilor ȃ. Dar și afară de biserică dau acasă matrȃnele ac ȃstă pomană de struguri; însă fiind ȃ că la Schimbarea la față se află puțini struguri *prispitor ȃ*, coț ȃi, drept ȃ ac ȃsta la

Moșii de Sânta Maria mare se dau struguri de sufletul ȃ morților ȃ. Acum se dau și prune de pomană, unde sunt cȃpte (3).

Moșii de ȃiua crucii sau Înălțarea cinstite ȃ cruci, sunt usitați mai cu s ȃmă în comuna Todiresci din Bucovina, și consta ȃ din ulcele noue pline cu apă curată, miere sau mied ȃ, și la gură împodobite cu busuioc ȃ legat ȃ cu stră-mătură roșă, iar de-asupra pe gură cu un ȃ colăcel ȃ sau covrig ȃ și o lumină de c ȃră. Aceștia se trimit ȃ mai ales ȃ unde sunt copii. Unde nu-s ȃ copii se trimit ȃ cane, precum și alte obiecte mai mari de cari se scie că e mai multă lipsă în casa unde se trimit ȃ. Și precum în *Sămbăta moși-*

---

(1) Com. de Vas. Iftodi și Eusebie Patraș ȃ, stud. gimn.

(2) Com. de Vas. Burduhos ȃ, stud. gimn.

(3) Manguica, Că Lind. cit. p. 139.

loră, așa și de astă dată, cei ce au dus, capătă asemenea moși (1).

Moșii de Sâ-Medru, numiți altmintrelea și *moșii de toamnă*, împreună cu cei de *cârneligi*, numiți și *moșii cei mari*, cadă totu-deauna Sâmbătă, înainte de *Sâ-Medru* (Sântul Dumitru). Se dă de pomană grâu fiert pregătit cu unt (untură), cu lapte sau brânză. Dar și colacul cu lumina încă nu este iertat să lipsescă, mai virtos la moșii cei numiți mari.

În părțile Oraviței și în Almașu, părțile Bozoviciului, când se împărțesc moșii aceștia, se face următoarea invocațiune:

Voî moși, strămoși,
Să-mi fiți totu voioși,
Să-mi dați sporiu în casă
Cu multu daru pe masă
Cu multu ajutoriu
În câmpul cu flori! (2)

În alte părți ale *Banatului* la *moșii de toamnă* se fierbe scrob cu făină de grâu, sau grâu, ca și la cei de iarnă, și se dă vecinilor de pomană. Mâncarea acesta însăși se numește *Moși*. Și fiindu-că Țilele acestea sunt Țile de ospetare pentru *Moși*, de aceea poporul Țice: *Moșii* sunt buni și *Babele* rele (1 Martie-Baba Dochie). În Țilele *Moșilor* nu se face nici unu farmecă (3).

Moșii de flori-de-mărțișor. Astu-felă *ghioceii* (lat. *galantus nivalis*, germ. *Schneeglöckchen*), *agricel*, numite altmintrelea și *oglicele*, *iglicele* (lat. *primula acaulis*, germ. *schlaflose Himmelschlüsselblume*), *micșinile* (lat. *hepatica triloba*, germ. *Dreilappiges Leberblümchen*), *cocoșeii* (lat. *erithronium dens canis*, germ. *Hundszahnlilie*), când înfloresc pri-

(1) Com. de Ioan Avramu, stud. gimn.

(2) Manguica, Căind. cit. p., 139 — 140.

(3) Dr. At. M. Marienescu, în Familia, cit. p. 565 — 566.

măvara și se capătă mai întâi, încă se sacrifică morților spre aducerea aminte.

Aceste flori, dar și cele-lalte ce vină după ele acum desu de primă-vară, sunt pârgele sau primițele (lat. primitia) florilor și totu-deauna vestitoare de primă-vară, deci trebuie să se pomenescă cu ele morții familiei.

Aci trebuie să însemnăm, că din purcelul de Crăciun, din mielul de Paști, apoi din cele-lalte pome ori fructe, ce vină peste an, și a căror pârge (noițe, primițe) se sacrifică moșilor ori morților, membrii familiei, afară de copiii până la 12—14 ani, nu gustă nici de cum până ce matrona casei nu a sacrificat (datu de pomană) moșilor, adică morților. Și acesta se ține cu cea mai mare acuratețe, căci a gusta mai înainte de a sacrifica din acele animale și fructe se socotesce de cel mai mare păcat și de vătămare pentru sufletele (spiritele) proto-părinților, cari cer și doresc acel sacrificiu.

Mai departe e de însemnat, cum că nu se gustă nici din alte pome, ori fructe, cari rodesc peste an și nu sunt legate de sărbătorile sus numite, precum: din persice, prune, etc., până ce nu se dă de pomană morților (1).

Aceași datină și credință, după cum am arătat și mai sus, există și la Românii din *Bucovina* și *Țera-Românească*.

Cu privire la Românii din țera de pe urmă, d-lu D. Stănescu scrie următoarele :

«Cu o venerațiune profundă pentru mame trebuie să amintesc aici, că ele nu gustă măcaru din fructele de curându cöpte, până nu împărțesc mai întâi pentru morți. Potu să mănânce toți în casă cireșe, vișine, caise, mere, lubeniță, porumb, struguri etc., iar mamele niçi odată nu voru mânca, până nu voru da din acea ródă mai întâi celor răposai.

---

(1) Manguica, Căhind. cit. p. 140—141.

«*Inima mea este încă cu ei,*» am auzit adese-orî dicându pe unele mame (1).»

Moşii de curastră. În Banat, totu-deauna, când fată vaca casei, laptele dîleloru prime, numit «*curastră*», în Bucovina «*coraslă*» lat. *colostra*, a treia şi după fătare se dă sacrificiū morţilor (moşilor) şi întru sănătatea vacii. Se chiamă adecă a treia şi desu-deminéţa mai mulţi copii din vecinătate, apoi aşezându-i în juru rătă, în mijlocul copiiloru se pune strachina cu curastră, după aceea acoperindū copiii cu unū straniū, matróna casei varsă apă peste ei, şi astu-felū mîncîndū copiii cu lingurile curastra sub straniū, totū matróna casei la actulū acesta menesce curastra de pomană moşistrămoşiloru repausaţi şi întru sănătatea vacii (2).

Aceştia sunt *moşii*, cari i-amū pututū afla până acuma.

Din cele espuse până aici se vede decî apriatū că *Moşii* sunt unū sacrificiū (jertfă) pentru sufletele repausaţiloru moşistrămoşi, adecă pentru aşa numitele spirite familiare, şi numirea de *Moşi* saū *pomana morţiloru* este de asemenea şi identicū înţelesū.

---

(1) Op. cit. p. 329—330.

(2) Mangiuca, Călınd. cit. p. 142.

XXIX.

S L O B O Ţ I R E A A P E I.

În unele părți din *Țăra-Românească* este datină ca în aceeași Ți, în care s'a făcută înmormintarea, și anume nemijlocit după *comendare*, să se rînduască o fată ca să ducă apă pe la case în decursu de șese săptămâni pentru sufletul celui mortu.

Acastă ducere sau cărare de apă se numesce cu unu terminu tehnicu poporalu *slobođirea apeđ* sau *a apeloru*.

Fata, care a luatú asupra sa acastă sarcină, are grijă ca fie-care găletă de apă să fie însemnată pe *răbojă* (1), până implinesce numėrulú de 80, cătú dėtoria îi impune ca să ducă. Ea trebuie să care câte doue găleți în fie-care Ți, afară de sėrbătóri, când nu póte duce, fiindú Ți de odihnă. Pentru acestú motivú, dacă se întemplă sėrbătóri în timpulú celorú șese săptămâni, fata are în grijă ca să ducă apa, ce se cuvenia de dusú în timpulú sėrbătórilorú, în Țilele imediatú precedente acestora.

---

(1) În Bucovina se rostesce cuvintulú acesta *rėbușă*.

Când se împlinesc cele șese săptămâni și anume în ziua când se face a doua pomană după cel mort, mama, soră, vara sau o altă femeie a casei ia o azimă de pâne caldă, un cocosu negru sau o găină neagră, apoi cărbuni de foc într'un ciob, în care pune și câte-va bóbe de tãmâe, precum și o basmă sau un testimel, în care pune la un colț câți-va bani, iar la altul o lumânare de cêră, și se duce la fântână.

Adese-orî, în loc de basmă sau testimel, se ia pânză pentru o fustă sau rochie, după cum îi dă mâna.

Cea care a fost însărcinată cu ducerea apei se duce mai de nainte la fântână și umple jghiabul de apă sub motivul că, dacă cum-va s'o mai fi uitată vre-o gălétă, să fie împlinită acum.

Femeia de casă, venind la fântână, se așeză la marginea jghiabului cu apă, iar în partea opusă, adecă în cea-laltă parte a jghiabului, stă cărătórea și martora sa.

Femeia de casă, aprinđend o lumânare și tãmâind apa din jghiab, întrebă pe cărătóre:

— Ai adus 80 de găleți?

— Da, am adus? — răspunde acésta.

— De unde știu eu că ai adus?

— Iacă și răbojul arată 80! —

După acéstă începe a numera tóte tăieturile de pe răboj.

Cea-laltă* ascultă, đicend: «așa este,» și apoi frângend răbojul și aruncându-l în apă, đice mai departe:

— Eî bine! cine-ți mai este mărturie?

— Iacă (cutare), răspunde cea întrebata, arătand pe fata sau femeea care scie că s'a adus tótă apa.

De trei orî se face asemenea.

Când isprăvesce cu mărturisirile, tãmâe apa de trei orî și dă cărătórei obiectele mai sus notate: pânea, cocosu, tes-

timelū etc. și plécă. apoi acasă, unde începe să prepare cele de trebuință pentru pomană (1).

În *Prahova*, după înmormîntare se cumpără două doniți, și de are mortulū fată, diminéța duce câte două doniți de apă la vecinī de pomană; la două câte o doniță o varsă pe mormîntū; la patru-șeci dă donițile de pomană (2).

Femeile sau fetele din *județul Oltū* și *Muscelū*, cari cară apă pe la case, în timpū de 40 de țile, și cari însemnéză la *răbușū* fie-care ți, cum s'a împlinitū acestū terminū, lipsescū de răbușū o lumîinare de céră galbénă, căreia îi dau apoi drumulū pe o apă curgétore.

În unele locurī, totū în *Țera-Românescă*, se năimescū ómeni străinī, de cară apă dela isvorū cu două cofe noue la o casă sêracă în cursulū acelorū 40 de țile, iar cofele se dau apoi de pomană. Acésta se face pentru ca mortulū să-și ude sufletulū, când va trece prin vămī (3).

În unele părți din *Transilvania*, pentru ca mortulū să nu pătiméscă de fόμε și sete pe cea-laltă lume, este asemenea datină ca să se dea de pomană apă, care o cară câte o femeie în numele lui, dela vre o fântână la o casă, în timpū de unū anū (4).

În *Munții apusenī ai Transilvaniei*, după înmormîntare, moștenitorīi mortulū *cară pausū* în timpū de șese săptămāni. În tótă țiuva adecă ducū apă într'o doniță sau ulciorū, pe care îlū punū în drumū pe unde nu e apă, ca să bea trecétorī (5).

---

(1) D. Stănescu, «Obiceiurī religiose,» publ. în «Biserica ort. rom.» an IX. Bucuresci, 1885, p. 327 și 328.

(2) Revista pentru Ist. arch. și filolog. an II, vol III, p. 387.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 51.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 50.

(5) Frâncu, op. cit. p. 178. — Burada, *Inmorm.* p. 50—51: «Pe la mai multe case, cari sunt la drum, am vėđutū în călétoria mea, prin munți spre orașulū Abrudū, acățate ulcíoare noue pline cu apă, și întrebāndū pre bėtrāni pentru ce se face acésta, mi s'a respunsū că pentru sufletulū mortulū.»

Unu bocetü din cömună Picinişca în *Banatü* ne spune, între altele şi acestea :

Sóre, sóre, më rogü þie,
Mie să-mi stai mărturie,
C'am să-î slobodü apele
Şi să-î dau luminile,
Să-î plătescū şi vămile (1).

Din versurile acestea rezultă, că în Banatü e asemenea datină de-a căra apă de pomană pentru sufletulü celui re-pausatü. Ba nu numai atâtă, ci cărătorulü trebue să aibă, ca şi celü din Țera-Românescă, pe cine-va martorü că a căratü saü, mai bine çisü, a *sloboditü apă*.

Afară de çilele, ce urméză nemijlocitü după înmormintare, mai sunt în Banatü încă şi alte çile peste anü, menite pentru slobodirea apeï morþilorü.

Aşa este *Joia-mare* saü *Joi-marele*, în care çi se face «*vërsarea apeï morþilorü pe iarbă verde*» şi *Rusitorü*, adecă çiua a şesea după *Rusalü* saü *Dumineca-mare*, în care se face «*slobodirea riului (apeï) morþilorü* (2).»

Afară de acésta mulþi inşi nu numai din þerile sus amintite, ci şi din cele-lalte þeri, lasă cu limbă de mörte ca după săvîrşirea lorü din vieþă să se facă punþi şi poduri, puþuri saü fântâni pe la drumuri, pentru ca călëtoriï trecëndü pe dînsele saü rëcorindu-şi sufletulü cu apă, să çică : «*să fie de sufletulü, celü ce le-a făcutü* (3).»

---

(1) Burada, Inmorm. p. 150.

(2) S. Manguica, Căindariü, pe 1882, Braşovü, 1881, luna Martie Calend. pop. rom. în 25,2, şi Luna Maiü 22.

(3) În Bucovina şi la Burada, Inmorm. p. 51.

XXX.

J E L I R E A.

Durata jelierii atârnă, de regulă, dela etatea și gradul
de înnemurire cu celă repausatū.

Și-a trăitū traiulū,
Și-a mâncatū mălaiulū;

saū :

Și-a făcutū traiulū,
Și-a mâncatū mălaiulū.

dice poporulū, când vede că morū bătrâniū.

Copii sunt ingeri curași, fără păcate, prin urmare nu tre-
bue omulū să se întristeze așa de multū, nici când morū
bătrâni, a cărorū morțe, câte odată, e chiar dorită și aștep-
tată, nici când morū copiii, cari încă n'au săditū simpatii în
inima mulțimii (1).

Ba mulți credū și ȃicū că dacā cine-va plānge și jelesce
prea multū pe copiii cei mici, acela nu face nici unū bine, din
contră le strică, căci din lacrimile vĕrsate fără sĕmă se face în

---

(1) D. Stănescu, «Obiceiuri religioase» pub. în «Biserica ortodoxă română»
an. IX, Bucuresci 1885, p. 321.

ceea-laltă lume unŭ felŭ de lacŭ saŭ baltă mare, în care micŭ repausaŭi trebuie să 'nóte până în 'grumazŭ, și din cauza acésta adese-orŭ sunt expuși pericolului de-a se îneca (1).

Se schimbă însă cu totulŭ cestiunea, când se întemplă să móră vre-unŭ omŭ în flórea vieșei sale, căci ŭice unŭ proverbŭ:

Mórte la tinerețe,
Sărăcie la bătrânețe,
Bólă la călătorie
N'ar mai fi să fie!

Pe unŭ astŭ-felŭ de omŭ tótă lumea îlŭ plânge, toți îlŭ jelescŭ.

Și dacă se întemplă ca celŭ mortŭ să fie săracŭ, ómenii sarŭ, îi daŭ ajutorŭ cu ce potŭ și-lŭ îngropă. Ar da chiar și bani, însă nimeni nu primesce.

Femeia celui mortŭ, dacă a fostŭ însuratŭ, mai lesne slujesce tótă vieșta ei, ca să făcă cele de trebuinșă bărbatului său, decât să ia dela cine-va ajutorŭ în ceea ce prive-sce cele de trebuinșă pentru sufletulŭ repausatului. Totŭ ce póte primi este ajutorulŭ, ce i l'ar face la trebuinșele sale proprii, arându-i câte-va pogóne de grăŭ saŭ porumbŭ, saŭ măritându-i vre o fată, dacă repausatulŭ a avutŭ fete (2).

Ce se atinge de modulŭ jelirii trebuie să însemnămŭ că elŭ se cuprinde parte în portŭ parte în abșinerea dela tóte plă-cerile și petrecerile îmbinate cu jocŭ.

Indată ce a muritŭ cine-va, femeile, atâtŭ cele culte câtŭ și țerancele, lépădă tóte podóbele de pe dînsele, precum: cer-cei, inele, mărgelile, salbe și altele, iar fetele cele marŭ pre-cum și copilele, nu numai că lépădă podóbele sus amintite,

---

(1) Credinșta acésta se află nu numai la Românŭ, ci și la Rutenii din Bucovina.

(2) D. Stănescu, *Obiceiuri* rel. publ. op. cit. p. 322.

ci tot-odată își despletescă părul și astă-felū, cu părul despletit și lăsat pe spate, începū a jeli mortulū (1).

Femeile măritate își despletescă părul numai când le morū bărbații, dar și atunci umblă îmbrobodite, nici când însă cu capul golū ca fetele (2).

Bărbații, înțelegū numai pre țeranī, începēndū dela celū mai micū băiatū și până la celū mai bătrānū și neputinciosū moșnegū, lēpēdā cușmele saū pālāriile și umblă cu capul golū (3).

În unele sate din *Bucovina*, districtulū Suceveī, precum bunā-ōrā în Todirescī, Solonețū, Bălăcēna, Stulpicanī și Fundulū-Moldoveī, districtulū Cāmpulungulū, părinții îndătinēzā a umbla după fii și fiicele lorū în timpū de varā dela 2—3 sēptēmānī cu capul golū, iarna însă numai trēi zile, adecā dela mōrte și până după înmormintare (4).

În alte sate din *Bucovina*, precum în Costāna și Stupca din districtulū Suceveī, Crasna și Ropcea din districtulū Storojonețulū umblă părinții după fii și cāte șese sēptēmānī cu capul golū (5).

În Boianū precum și în alte sate din districtulū Cernăuțulū însă, dacā mortulū a fostū copilū micū, părinții sēi nu-lū jelescū, ca'n alte părți, ci numai frații și surorile, carī umblă numai o sēptēmānā cu capul golū (6).

---

(1) Usitatū pretutindene în *Bucovina*, com. de Ionică a lui Iordachi Isacū din Mahala; — V. Turturēnū, preotū în Boianū și Vicovulū-de-sus; — dict. de M. Ursaca din Vatra-Dorneī. — Veđi și Burada, *Inimor.* p. 8—9. — D. T. Bojinca, op. cit. p. 216.

(2) Dict. de S. Sa părintele G. Lateșū și A. Pletosū din Rādāșeni, în *Moldova.* — com. de Const. Mercheșū.

(3) Cei culți aū adoptatū datina străinā de a pune florū negru la cușme și pālārii.

(4) Com. de M. Jemna, și Const. Mercheșū, Nic. Cotlarciucū.

(5) Com. de Drag. Bumbacū, Alec. Baciū, Ath. German și Em de Cuparencu.

(6) Com. de d-lū V. Turturēnū și Ionică alū lui Iordachi Isacū.

Bărbații din comunele ultime umblă în acestu timpū cu capulū descoperitū numai atunci, când le-au muritū soțiile sau vre unulū dintre părinți (1).

În Bălăcena și Costâna precum și în alte sate din districulū Sucevei din contră, umblă bărbații după mórtea femeilorū vara de regulă 2—4 săptămâni, iar iarna celū multū o săptămână (2); cei din ținutulū Câmpulungului și alū Dornei însă șese săptămâni, și numai iarna, când e tare frigū, pórta cușme (3).

În ținutulū Sucevei și alū Rădăuțului umblă fii după părinți câte o lună sau șese săptămâni cu capulū golū (4). În ținutulū Siretului, Câmpulungului și alū Dornei însă, mai alesū fetele, umblă de regulă șese săptămâni, adecă până ce iesū *slujbele*, cari se 'ncepū de obiceiū îndată după înmormîntare (5).

Totū cam așa umblă și cele-lalte némuri, cari nu sunt în prima linie înnemurite cu celū repausatū, precum: veriū, nepoții, etc.

În unele locuri din *Transilvania*, bărbații umblă cu capulū golū și până la unū anū, iar flăcăii își retéză puținū și pèrulū de 'nainte (6).

În alte părți totū în *Transilvania*, precum bună-óră în Orlatū și în munții apusenī, îndată ce omulū și-a datū sufletulū, femeia mortuluiū își schimbă cârpa de pe capū cu una nêgră, fetele șe despletescū, iar tótă partea bărbătêscă umblă cu capulū descoperitū numai în timpulū acela câtū stă mortulū neîngropatū (7).

---

(1) Com. de d-lū V. Turturénū și G. Tomoiagă.

(2) Com de M. Jemna.

(3) Dict. de M. Ursaca, Nic. Cotlarciucū, și V. Burduhosū.

(4) Com. de M. Jemna și Iust. Cârdeiu.

(5) Dict. de M. Ursaca, Elis. Agapi și V. Burduhosū.

(6) Burada, În morm. p. 50.

(7) Com. de d-lū Rom. Simū, veđi și Frâncu, op. cit. p. 173.

În *Macedonia* văduvele pörtă tótă vieța lorü negrele, iar dacă se mărită pörtă o batistă négră pe podóba de nuntă (1).

În unele părți ale *Banatului* muerile își ieau în semnü de *jeluire* cârpe (mărămi) negre pe capü, de 'nainte cotrința négră, iar de napoi *opregü* negru. Fetele își légă chica (cosița, pletele) la răděcină, adecă la cefă cu o sirmă négră apoi își despletescü përlulü și îlú lasă pe spate. Bărbații din momentulü repausării umblă cu capulü golü, jeluindü pe celü repausatü timpü de o sęptemână, o lună, șese sęptemâni, trei luni, șese luni, ba chiar și unü anü întregü, după cum le este dorü și jale după celü repausatü. Totü așa jelescü și femeile, purtândü cârpă, catrința și opregulü negru, cu acea deosebire numai că bărbații, în driculü veriü, când e căldura cea mare, precum și în driculü erniü, când e gerulü celü mare, se îmbrobodescü, adecă se légă cu cârpe la capü ca să nu se vateme de elementele timpului, și tocmai prin acęsta se cunoscü că ei *condorescü* pe cine-va (2).

Datina acęsta, care mai înainte nu numai că era fôrte răspândită în Banatü, ci totü-odată și cu cea mai mare sfințenie păzită (3), a începutü de unü timpü încóce în multe părți a înceta, astü-felü că o sémă de bărbați, chiar și în timpulü acela câtü stă mortulü în casă, umblă pe afară cu pälăria în capü, muerile însă îlú jelescü câte 2, 4, 6 și 8 sęptemâni, apoi îmbracă și ele haine roșii, și numai în

---

(1) Dim. Bolintinénu, op. cit.

(2) Com. de d-lü Ioanü Popovicü, învățatorü.

(3) Arthur und Albert Schott, *Walachische Märchen*, Stuttgart und Tübingen 1845 p. 303: «Valachiü jelescü, ca și odinióră *Romaniü*, cu capulü descoperitü (golü), atăta numai că ei, ca să-și scutescă în cât-va capulü, îlú acopëru, cu unü ștergarü, simplu. Timpulü jelirei atárnă dela gradulü înnemuririi. Îmi aducü aminte de unü moșnégü bătrânü, al cărui nume, dacă nu mă înșelü, era Avramü Babeșü, pe care nici când nu l'am văđutü cu o pälărie. Îl murise feciorulü înainte de vr'o 20 de anü, și din cauza acęsta a juriutü, că tótă viața lui va jeli, și-și va ține juruința.»

ținuturile cele muntóse se mai păstrează și păzesce ca în vechime (1).

Dațina de a purta haine negre în semnă de jelire, și cu deosebire învilitóre de capă, există și 'n Bucovina, nu numai la clasele cele mai culte, cari se iaă mai multă după moda străină, ci și printre țărance. Ca dovadă despre acésta ne póte servi, pe lângă esperiența de tóte țilele, încă și o doină din Căndreni, intitulată «*Drăguța ostașului*», din care reproducemă următórele versuri:

De-ar da Domnulă sfântă să fie
Căți s'aă dusă iară să vie !
Căți s'aă dusă toți aă venită,
Ală meă puă dór a murită?
De-ași sci bine c'a murită
Pune-ași portulă la cernită
Și fața la veștedită (2).

Rezeșii din districtulă Storojinețului umblă, în țile de sərbătóre îmbrăcați în haine negre, iar feciorii de țărani pórtă numai câte o basmă négră legată la gătă (3).

În alte sate din *Bucovina*, precum în Mănăstióra, cine are, pórtă sumană negru, cine n'are, nu (4).

În *Moldova* țăraniă nu îmbracă haine cernite, adecă negre, ci semnele din afară ale jelierii sunt numai umblarea cu capulă golă pentru bărbați, cincă-deci saă patru-deci, saă numai cele trei țile, câtă stă mortulă neingropată; iar femeile și fetele, afară de despletirea părului, ce o păstrează trei țile până la patru-deci, mai aruncă de pe dínsele, ca și cele din Bucovina și Transilvania, oră-ce gătélă precum: cercei,

---

(1) Com. de d-lă Popovici, învățatoră.

(2) S. Fl. Mariană, Poesii pop. T. II. Doine și hore. Cernăuți 1875. p. 50.

(3) Com. de Em. Cuparencu, stud. gimn.

(4) Dict. de Elis. Agapi.

inele și altele, pe cari nu le pună vreme de ună ană încheiată (1).

În genere luată, jelirea cea mai scurtă și mai ușoră a nămurilor după celă repausată duréză de regulă șese săptămâni, adecă până ce se așeză sufletul la locul de odihnă, cea mai grea însă până la ună ană (2). Unii mai simțitori și cu mai mare durere de inimă jelescă chiară până și la șapte ani (3).

Jelirea văduvelor după bărbații lor duréză în cele mai multe părți locuite de Români totă-deauna mai lungă decă a bărbaților după femeii, și anume celă puțină ună ană, și dacă în restimpulă acesta li se întâmplă vre-o partie bună, cele mai multe dintre dînsele nu se mărită până ce nu li s'a împlinită jelirea.

Partea cea mai mare a bărbaților însă, sub pretextă că nu sunt în stare de-a purta gospodăria, și a îngriji de copii, se însăză cu multă mai degrabă, și anume la șese luni, ba une-oră chiar și după trei luni.

În districtulă *Bacăului* din România adese-oră atâtă văduvoii câtă și văduvele se căsătorescă îndată ce aū trecută cincă până la șese luni (4).

Femeile, cari se mărită în timpulă jelirii, spună Români

---

(1) Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, Immorm. p. 8—9 și 50. — Diet. de A. Pletosă și M. Nistoră.

(2) Com. de d-ni V. Turturănă, G. Velehosehi, I. Giorgescu și Rom. Simu.

(3) Com. de d-lă V. Turturănu.

(4) «Columna lui Traiană», an. IX. p. 576.

«În timpulă de față nu se prea celebrăză multă timpă de doliu în onorea celui mortă, ei, sub cuvintă că nu pôte trăi așa, că are familie grea și altele, nu trece 5 sau 6 luni și se căsătorese repede, sau bărbatū sau femeie; s'a observată că bărbații sunt mai grabnică a se însura îndată ce i-a murită femeia, decă femeia, care totă așteptă celă puțină anulă.»

Și mai jos: «Atătă bărbatulă câtă și femeia nu se căsătorescă până după șese luni de jelanie».

din *Bucovina*, că nu și-au iubită bărbații de mai nainte (1), cei din *Moldova* însă credă că astă-felă de femeă, după mórte se dăcă unde nu e bine, adecă în iadă (2).

Iar în *Legiurea* lui Caragea din 1818 cetimă că «de se va mărita femeia în anulă jaleă, să pérđă darulă dinaintea nunții (3).»

Unele femeă însă, și cu deosebire preotesele věduve din cele mai multe părți ale Moldovei, nu se mai mărită de felă de-a doua órá. Dacă ar puté suferi să ardă tóte hainele de pe dînsele, fără ca să se atingă para focului de ele, adecă fără ca să se frigă, atunci, spune poporulă, că s'arú puté și ele mărita (4).

Precum în timpulă de fața așa și în vechime jelirea nu era la toți Româniă totă una. Iată ce ne spune în privința acésta principele Dimitrie Cantemiră :

«*Doliulă* nu este la toți totă una. Când móre ună țerană, fiiă lui trebuie să umble șese lună cu capulă descoperită, măcară de ar fi în mijloculă ierniă, și trebuie să-și lase a le cresce părulă și barba, în cât de ar trebui să facă călătorie oră câtă de lungă, nu le este permisă să-și pună pe capă nemică. Totă așa urmaș mai de multă și nobilioriă, în patru decă de đile; dar acum s'au lăsată de acéstă superstițiune, și pórta numai vestminte de doliu, și-și lasă părulă în jos. Când móre fratele vre-unei fete de țerană, ea taie ceva din părulă sěu și pune la crucea dela capulă mormintului, păzindă ună ână întregă ca să nu cadă sau să-lă iea cine-va; în casă când s'arú întempla una ca acéstă, ea pune din nou altă legătură de pără (5).»

În totă decursulă timpulă, cât duréză jelirea, atătă femeile

---

(1) Auđită de la mai mulți inși.

(2) Dict. de A. Pletosă.

(3) Pag. 66. Apud B. P. Hasdeu, Dict. limb. rom. t. II. p. 1127.

(4) Dict. de S. Sa păr. G. Lateșu, și A. Pletosă.

(5) Descrierea Moldovei. Ediția Societății academice române, p. 149.

câtă și fetele și feciorii, nu jacă nici nu se desfătăză, căci dacă ar juca s'ar socoli ca și cum ar sălta pe mormintulă repausatului loră tată, mamă, bărbatū, frate saū soră (1), iar după mórte li s'ar pune o pétră grea pe pieptū, pe care ar juca draciū în ȕiua aceea în care aū jucatū și ei înșiși (2).

Fetele și feciorii după mórtea părinȕilorū nu jacă unū anū întregū, iar după a fraȕilorū, și cu deosibire a celorū mai mici, în cele mai multe părȕi numai șese sêptêmâni (3).

Ba, fetelorū și feciorilorū nu le este permisū a purta în timpulū jelirii nici măcarū florī la ureche și în pālării saū cușme, iar dacă le-aū muritū amêndoī părinȕiī, lêpêdă până chiar și păunii, unde este datină de a se purta păuni în pêlarie (4).

Ca dovadă, despre acêsta ne póte servi, pe lângă espe-rienȕa de tóte ȕilele, încă și următórea poesie poporană din *Voila*, unū satū frumosū din josū de Făgărașū, lângă Oltū, în *Transilvania* :

De când te-ai dusū, băeȕele,
N'am mai pusū la gâtū mârgele,
Nici la degete inele,
Nici la urechī floricele.
De când s'a dusū bădiȕa
Mi-ī pustie uliȕa.

---

(1) În Bucovina și Moldova; veȕi și Burada, *Inmorm.* p. 49; — Lambrior, *op. cit.* p. 153. — Com. de Al. Baciū: «În Stupca, precum și'n alte sate din districtulū Sucevei, tinerilorū le este în timpulū jelirii opritū de a juca, căci dacă se bagă în jocū în acestū timpū, ómenī ȕicū că le pare bine că aū muritū părinȕiī.»

(2) Com. de At. Germanū, de locū din Crasna.

(3) Com. de d-lū V. Turturénū, V. Burduhosū, Drag. Bumbacū, și Em. Cu-
parencu: «În Ropcea fiiī, după mórtea părinȕilorū, n'aū voe să jóce nici să
mêrgă pe la petrecerī unū anū întregū.»

(4) În ȕinutulū Storojineȕului și alū Cămpulungului, com. de stud. V.
Burduhosū.

De când s'a dusă dumnă-luî.
N'am dată gura nimăruî,
M'am dată pradă doruluî (1).

În *Banatū* unele femeî nu-și spală fața și nici măcar își schimbă vesmintele de pe ele în cursulă anuluî de jelire, iar fetele umbla neconținută cu părulă despletitū (2).

Femeile, respective vėduvele, carî și-aū luatū îndrăsnělă de-a călca acéstă datină străbună și de-a se arăta că nu le prea pare rėū după bărbațîi lorū, nu scapă de împunsăturile cam în șagă cam într'adinsū ale feciorilorū, carî nu întărđie de-a le spune une-orî chîar nemijlocitū după înmormîntare următórele cuvinte:

Sėrmănelulū bărbățelū!
Bunū a fostū cătū a trăitū
Rėū îmi pare c'a muritū;
Și la marginea pămîntuluî
N'oiū mai găsi de protiva luî;
Of! of! mî-a remasū casa pustie,
Să trăescū în vėduvie . . . . .

După vr'o douė luni:

Of! sėracu bărbatū prostū,
Bunū odorū la cas'a fostū . . . .
Cătū trăia,
Cătū se'nvėrtia.
Toți venia
La casa mea.
Da de când elū a muritū
Casa mi s'a pustitū,
Toți s'aū dusū, m'aū părăsitū!

Când își află vre-unū amantū:

(1) «Gutinulū» an. I. Baia-mare 1889. No. 31. «Nu ămblă la nici o petrecere prin 6 sėptėmăni, respective unū anū. »

(2) Burada, Innorm. p. 49.

Dumnezeu să-lu ierte
 Cu fasole fierte,
 Cu bobu înfloritū,
 Bine-a făcutu c'a peritū,
 Că nu ,era măcarū bunū,
 De-o ciubeică de tutunū (1).

Când jocă înainte de ce li s'a împlinitū anulū de jelire:

Ici-ī tină, ici-ī glodū,
 Ici mi-ī bărbatulū meu mortū,
 Nu sciū stare-oiū să-lū desgropū,
 Saū m'oiū duce la uncropū! (2)

Saū ast-felū:

Ici e țerină, ici glodū,
 Ici e bărbătelulū mortū.
 Ici e tocmai unde jocū,
 Dragostea mea cea cu focū.
 Ici dórme cu mână la pieptū,
 Și-o să jocū să mi-lū deșteptū;
 Dar decât l-oiū deștepta
 Oiū juca și mi-oiū cânta:
 «Dormi, dormi bărbătelulū meu,
 Ierte-mi-te Dumnezeu,
 Dormi, dormire-ai somnulū lungū.
 Că câte-am trasū îmi ajungū! (3)»

Saū, în fine, așa:

Aici tină, aici glodū,
 Aici bărbătelulū mortū.
 Și-oiū să jocū,
 Să mi-lū desgropū.

(1) N. A. Bogdanu, *Literatura populară, culegeri din susul Moldaviei*, publ. în «Gazeta sâtenului,» an. V. Rimnicu-săratu 1888. No 10. p. 157.

(2) Lambrior, în op. cit. p. 153.

(3) Antonu Pan, *O șezetore la țără saū povestea lui Moșu-Albu*. București 1852. Partea II. p. 57.

Dar decât l'oiu desgropa,
Mai bine-oiu bea și-oiu mânca.
Și-oiu să-î vîndu și pălăria
Să-î cetescă liturghia.
Și-oiu să-î vîndu și ghetele
Să-lu jelescă fetele (1).

Poporulü cunosce förte bine dacă o veduvă se mărită de nevoea, ce o are pentru ocrotirea gospodăriei sale, sau din caracterulü ei celü rău. Decî în *Bucovina*, când se mărită după înplinirea anului de jelire, nime nu-î iea anume de rău.

În *România* însă și anume în districtulü Bacăului, când o veduvă se mărită la unü anü după ce i-a repausatü sofulü, atunci nu e bine privită de poporü; iar după doi anî nu-î mai dice nime nemică (2)

În casü când se mărită o veduvă, sau o fată mare, căreia i s'a nimeritü o parte bună și nu-î dă mâna să o lase, atunci se face de regulă *nuntă tăcută*, adecă fără musică.

În *România* sofulü unui mortü nu se piéptenă o septemână de la mörtea lui, fiindü rău de mörte pentru acelu sofü remasü (3).

În *Transilvania* nu numai sofulü celui repausatü, ci până și femeile cele cu totulü străine, când e unü mortü în satü, nu se spală pe capü până nu-lü îngröpă. Altcum are să se aprindă satulü (4).

În *România* la casa, unde a muritü cine-va, nu se spală rufele (albiturile) și nu se spoesce o sêptemână, fiindü rău de mörte pentru membrii rēmași în acea casă (5).

În *Bucovina*, totü în restimpulü de cum a închisü cine-

(1) Doine, strigăturî și chiuiturî culese de mai mulți invēțătorî zeloși. Brașovü 1891. p. 158.

(2) Columna lui Traianü, an. IX, p. 423.

(3) Ionēnü, p. 42—43.

(4) Calindariulü poporului pe anulü comunü 1889, Sibiu, p. 71.

(5) Ionēnü, p. 43.

va ochii și până după înmormintare, se obicnuesce de a nu se da gunoîulă din casă afară, și de a nu se mai lua nici unŭ lucru din casă (1).

După împlinirea timpului de jelire vėduvele se potŭ mărita, fără ca cine-va să le ia anume de rău; iar fetele totŭ atunci iesŭ la jocŭ și intrarea se face în cele mai multe părți astŭ-felŭ: fata purtată de mână de cătră unŭ feciorŭ, așterne o năframă la pământŭ pe care o calcă cu piciorole înainte de-a juca și apoi se prinde în jocŭ (2).

În Todiresci și Soloneșŭ, precum și'n alte sate din districtulŭ Sucevei, fetele, cari intră întâia oră după jelire în jocŭ, dau scripcarilorŭ vr'o câțiva cruceri, pe când de altă dată nu plătescŭ nimėruî nemică (3).

Datina jelierii prin lepėdarea giuvaerelorŭ, prin reținerea dela tóte petrecerile împreunate cu jocŭ, prin purtarea de vestminte negre și mai alesŭ prin umblarea cu capulŭ golŭ și cu pėrulŭ despletitŭ, deși o întâlnimŭ și la alte naționi străine, precum bună-oră la *Rutenii* din Bucovina, e mai multŭ decât probabilŭ că Românii aŭ moștenit' o de-a dreptulŭ dela străbunii lorŭ, dela vechii *Romanii*.

Femeile romane, cum muria cine-va, îndătinaŭ, ca și Romăncele nóstre de astăđi, a lepėda tóte giuvaerele de pe dınsele și a nu le mai lua până ce nu trecea timpulŭ jelierii. Titu Liviŭ ne spune în privința acėsta următóarele: «În timpulŭ jelierii femeile își lepėdaŭ purpura și aurulŭ (4).»

Feciorole romane, cari erau nėmuri mai de aprópe ale

---

(1) Com. de M. Jemna.

(2) Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, *Inmorm.* p. 49.—D. T. Bojinca, op. cit. p. 216: «Când intră feciorole după trecutulŭ anŭ mai întâiŭ în jocŭ, așternŭ o năframă la pământŭ, pe care calcă, când dusă, de mână de cătră unŭ saŭ unŭ feciorŭ, se prinde în jocŭ.»

(3) Com. de d-lŭ I. Avramŭ jun.

(4) XXIV. 7, *Quidaliud in luctu quam purpuram atque aurum deponunt*

mortului, îmbrăcau vestminte negre, își despletiau părul, și astă-felū apoi cu capulū descoperitū, și cu părulū lăsatū pe spate petrecau pe celū mortū la mormintū.

Totū așa făceaū și amicii și cunoscuții mai de aprópe ai mortului. Aceștia asemenea ilū petrecau în vestminte de jale, adecă în vestminte negre, și cu capulū golū.

Varo dice în privința acésta: «Copilele, cari erau némuri de aprópe ale mortului erau cernite, iar cele mai de-aprópe erau într'unū vestmintū negru și cu părulū despletitū urmaū după mortū (1).»

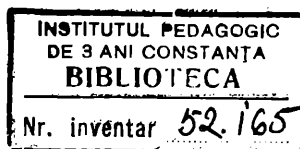
Iar Ovidiū, în epistola cătră Ariadne, dice: «Privesce părulū despletitū după datina unui ce jelesce și tunica plină de lacrămī ca de plóie (2)»

Jelirea dura, ca și la cei mai mulți Romāni din diua de astăđi, unū anū întregū și se numia *annus luctus*. Elū se ținea regulatū, la din contră, dacă cī. e. vėduva se mărita mai nainte de a trece acestū anū, — o pedepsia legea prin perderea unorū drepturi de moștenire, iar în timpurile cele mai vechi, sub republica romană, era declarată de infamă, fără omenie, fără onóre (3).

(1) Varo la Non. XVI. 14: Propinqua adolescentulae etiam anthracinis, proximo amiculo nigello, capillo demisso, sequerentur lectum.

(2) Aspice demissos lugentis more capillos et tunicas lacrimis, sicut ab imbre graves.

(3) M. Besan, stud. cit. publ. în «Albina» an. I, No. 58.

XXXI.

D E S G R O P A R E A.

La trei ani dela mórtea unui copilü, la cinci dela mórtea unui june, și la șapte ani dela mórtea unui omü bėtrânü, era în vechime pretutindene datină la Români, ca fie care mortü să se desgrópe și să se prohodéscă ca și întâia órá când a fostü înmormintatü.

Datina acésta în timpulü de față există numai în unele comune din *Moldova* și *Tėra-Románescă* și se face în următoriulü chipü:

În Sâmbăta de pe urmă a anului alü treilea, alü cincelea saü alü șeptelea după înmormintare, némurile cele mai de aprópe ale repausatului punü pe ciocli ca să desgrópe mortulü și să-ı scótă tóte ósele afară.

După ce l'aü desgropatü ciocli, némurile, carı se află de față, iaü ósele, le punü într'o covată și, bocindü, le spală mai întâiu cu apă curată până ce se facü albe, apoi cu 2—3 oca de vinü, și pe urmă, după ce le-aü spelatü acuma de ajunsü, le punü într'unü *coșteiu* de pânză, și anume: ciolanele, glesnele și fluerele picíórelorü în fundü, spețele, cósțele, spinarea, andrelele, umeriı, brațele precum și cele-lalte

ciolane, din cari e compusă corpulă, la mijlocă, iară titva saă scăfârliă de-asupra.

După ce le-aă aşezatū cu cea mai mare grijă în chipulă arătatū, cosândū coşteiulū la gură, ca nu cum-va să se pėrdă vre unū ciolănelū, îlū ducū la biserică şi-lū punū în despărţitura femeilorū sub icóna Maicei Domnului, unde stă până a doua ăi, adecă până Duminecă după liturghie.

Preotulū, care e de mai nainte însciinţatū, că cutare şi cutare are să se desgrópe, pomenesce pre celū mortū atătū la proscodie câtū şi 'n decursulū liturghiei.

După liturghie iaă némurile coşteiulū cu ósele din despărţitura femeescă şi-lū ducū în cea bărbătescă, unde are să se facă prohodulū.

Înainte de începerea prohodulū însă némurile mortulū daă dascălulū două testimele saă tulpane şi două lumine, dintre cari unū testimelū şi-o lumină pentru dînsulū, iar cele-lalte să le ducă în altarū să le dea preotulū.

Preotulū, primindū cele date, iese cu lumina aprinsă din altarū în despărţitura bărbătescă şi începe apoi prohodulū, pre care îlū face ca şi la oră-care omū de curëndū repausatū.

Une-oră, şi anume la cei mai avuţi, se face chiar şi cu soborū.

După ce s'a cetitū întregū prohodulū, scotū coşteiulū cu rămăşiţele mortulū afară din biserică şi le ducū la ăinterimū cu procesia, ca şi când ar duce pre unū omū de curëndū repausatū, împărţindū ducătorilorū procesiei şi a coşteiulū testimele, năfrămă saă prosópe.

Ajunşi la ăinterimū, punū ósele îndėrėptū în grópa de unde aă fostū scóse şi daă cioclilorū, cari le astupă, câte o găină peste grópă, de sufletulū mortulū desgrupatū. Mai pe scurtū observă mai totū aceleaşi datine şi credinţe, cari

s'au observatü întâia órá când a fostü înmormîntatü, făcëndü dupá înmormîntare chiar și prasnicü saü comândare și rădicändü pomulü.

Ba unii pórtă chiar și slujbele din noü și anume în decursulü postului mare.

În comuna Zánóga din *Țéra-Románescă* e datină ca ósele să se strîngă într'unü vasü saü o *pomnetă* de pânză și astü-felü, dupá ce preotulü le udă cu vinü, recitändü din psalmulü «*Miluesce-mě Dumneđeule*» cuvintele «*Stropi-mě-veï cu isopü și mă veï curăți*» le așeză la locü curatü, saü în unü altü cosciugü, dacá se întêmplă ca în acestü timpü să-i mórá vre o rudă (1).

Dacá mortulü nu e putredü de totü, atunci nu-lü scotü de felü afară din grópă, ci-lü lasă în năuntru, așternü de-asupra lui, câtü e sicriulü de lungü, o pânză; punü în fie-care margine a grópei câte o lumină de céră galbénă aprinsă, și astü-felü îlü prohodescé preotulü dupá ce a eșitü dela biserică.

În casulü acesta némurile mortului chiamă de regulă mai mulți preoți ca să-lü prohodescă și să-ï cetescă *rugăciunile deslegării*, cređendu-se în genere că trebue să fie de cine-va blăstématü și aturisitü, și din cauza acésta n'a putređitü (2).

În alte părți, totü din *Moldova* și *Țéra-Románescă*, dacá mortulü se găsece neputređitü, cređendu-se că e juratü, adecă afurisitü, se razimă de zidulü bisericeï, și archiereulü saü preotulü îi cetesce rugăciunile deslegării pentru ceï afurisiți și apoi se înmormînteză (3).

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 329.

(2) Dict. de S. Sa părintele G. Lateșü, preotü și invěțătorü în Rădășeni; Mariuca Nistorü, Româncă din Mălini. — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 52.

(3) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 52—53; — Ionénü, op. cit. p. 45: «Când se desgrópă unü mortü și se găsece neputređitü, se crede că-ï juratü. În casulü acesta se razimă de zidulü unei bisericeï, apoi îi cetesce preotulü rugăciunea de deslegare a jurămintelorü ce potü fi asupra lui.»

Românii din *Macedonia* credü că numai unü omü care a fostü călcătorü de jurämintü nu putreðesce. Deci, aflându-se unü mortü neputredü, vinü preoþii de-î cetescü ßi-lü deslégă ca ßi 'n România (1).

În casulü din urmă némurile mortului sunt totü-deauna cu multü mai triste ßi deprimare, ßi varsă cu multü mai multe lacrimi decât atunci, când îi află numai ósele deßirate ßi góle.

Spunü mai departe bëtrânii, că în vechime, aflându-se unü mortü neputredü, nu se desgropă numai o singură dată, ca 'n timpulü de faþă, ci de mai multe ori, în mai multe rînduri, ßi totü-deauna de câte ori se desgropa, i se cetiaü rugăciunile de deslegare ßi i se făcea prasniciü (2).

Cum că datina desgropării a trebuitü să fie mai de multü foarte respândită ßi cu deosebire în *Moldova*, se póte cunosce ßi dintr'o doină din comuna Bădeni, judeþulü Iaßi, din care re-producemü următóarele versuri:

ßi-oïu să lasü cu giurämintü
Ca să-ni faci sícriü de plumbü,
Sa më 'ngrochi tu mai adâncü,
ßi sä më scoþi la cinci ani
Să-ni facü gustu cu dußmanï (3).

Când se'ntemplă de móre vre-unulü din némulü celü mai de aprópe alü mortului, atunci nu se mai aßeptă ca să trecă timpulü hotăritü pentru desgropare, ci 'n multe comune, atâtü din *Moldova* câtü ßi din *Tëra-Românescă*, este datină ca mortulü ce a muritü mai pe urmă să se desgrópe la şése sèptemâni, ßi dacă-lü găsescü cu faþa în josü, se dice că e *strigoii*, ßi

---

(1) Bolintinénu, Călëtorii la Românii din Macedonia, p. 91—92.

(2) Dict. de Mariuca Nistorü din Mălini.

(3) M. Canianü, Poesii populare, Doine, Iaßi 1888. p. 132.

îndată i se bate unû parû de lemnû de tisă prin inimă, saû i se scôte inima şi cu ea se ungu toî membrii familieî, pentru că prin acêsta se crede. că-î păzesce ca să nu móră îndată. şi némurile rămase în vieţă (1).

În judeţulû *Mehedinţi* în timpurile vechi, după ce se desgroa strigoitulû, se ducea la munte şi se arunca saû se îngroa acolo (2).

În comuna Tătăreî, judeţulû Oltû, precum şi'n comuna Zănoga din *Ţera-Românescă*, se mai crede încă că mortulû e strigoî ducă s'a născutû cu *perdea* saû cămaşă pe capû, de aceea, când móre, înainte de a fi îngropatû trupulû lui, se légă cu rugû, şi-î punû puşinû meî în sicriû, în gură şi în nasû (3), saû i se înfige în buricû o undrea şi o lasă acolo ca să-î péră puterea şi să nu mai pôtä face rău (4).

În timpulû mai din urmă însă datina de mai sus a începutû a se rări şi a se întrebuiŃa alta, şi anume: în locû de a i se înfige o undrea în buricû, se înfige unû fusû în mormîntulû repausatului (5).

Credinţa în *strigoî*, numiţi în unele părţi ale Transilvaniei *şiscol*, este foarte răspândită nu numai la Româniî din România liberă, ci şi la cei din Bucovina, Transilvania, Banatû şi Ungaria.

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 53. — Ionénû, *op. cit.* p. 41; «Dacă la şese săptămâni dela mórtea cui-va móre şi o altă persónă din familia aceluî dintăit mortû, atunci acesta se desgrópă, şi dacă îlû găseşte cu faţa în jos se crede că este *strigoî* şi îndată i se bate unû parû în inimă pe care o şi iea şi cu ea se ungu toî membrii familieî, păzindu-se prin acêsta de a mai muri vre-unulû.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 53.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 53—54. — D. Stănescu, *op. cit.* p. 325: «Alţi (strigoî) chiar se zemislescû astû-felû, născându-se cu o cămaşă de peliţă foarte suptire, ca semnû alû calităţîi de strigoî.»

(4) D. Stănescu, *op. cit.* p. 325.

(5) D. Stănescu, *op. cit.* p. 325.

«Aflându-mă în Transilvania, în comuna Zernesci, — scrie d-lă Th. T. Burada, — mai multe femei din Poiana-Mărului, ună sată aprópe de acea comună, cređendă că plóia, care ținea neíncetată de vr'ó cāte-va đile, provenea din cauza morții unei fete íngropate de curíndă și presupusă de *strigóică*, merseră la mormíntă și desgropară cadavrulă, și-lă strépunseră cu furci de fieră în inimă, în ochi și în pieptă, și apoi íntorcéndu-o în secríu cu fața în jos aă íngropat'ó iarășí (1) »

În alte părți din *Transilvania*, precum bună óră în comuna Șecădate și Săcelă, morții, despre carí se crede că sunt *strigoí* orí *pricolici*, și carí se cunoscă mai cu sémă pe aceea că, după cum spună unii, aă códă, se íngropă cu fața în jos, saă li se bagă în gură *ustunoiă* (usturoiă, aiă) și pietre, saă li se ímplántă în inimă o țépă, saă li se taie capulă și așa se pună apoi în sicríu și se íngropă, ca să nu se póta sculă din mormíntă și să sugă sângele saă să mânce inima celoră vii, căcí pretutíndene se crede că *strigoii* iesă nóptea din mormínte, cu deosebire în séra spre St. Gheorghe, Înălțarea Domnului și St. Andreiă, când aă cea mai mare putere; și atunci nu numai că ieaă laptele de la vacile mulgétóre și le sugă sângele, nu numai că facă ómeniloră o mulțime de neplăceri, neajunsuri și daune, de cum ínoptéză și până cāntă cocoșii, ci totă-odată mánăncă ríndă pe ríndă cāte ună membru din familia loră, saă le mánăncă numai inima și le sugă sângele, din care causă trebuie numai decăt să móră (2).

În *Bucovina* morții, despre carí se crede că sunt *strigoii*,

---

(1) Burada, În morm. p. 54.

(2) Com. de I. Georgescu; Rom. Simă; Teodoră Simonă, stud. la gimn. din Năséudă: «Despre *Strigoii* și *Pricolici* se crede că umbra loră iese din mormíntă (adecă ca fantome) și umblă pe cāmpă și prin sată, iar după ce cāntă»

se pună în secriu cu fața în jos. Iară după câte-va săptămâni se desgrópă și, de-lu află numai în câtu-va mișcatu în secriu, îi bată unu cuiu de lemnu dreptu în inimă, pironindu-lu astu-felu de fundulu secriului ca să nu se mai pótă scula. Iar acésta se face numai atunci; când presupusulu strigoiu supără prea tare pe cei rămași în viață, arătându-li-se în visu, sau dacā li se pare lorū a-lu vedé nóptea cercetându locurile pe unde a trăitū.

În timpulū mai nou însă atâtū credința în strigoii câtū și datina de a-î desgropa și străpunge în inimă a începutū a dispărea din Bucovina, și mai alesū de când mai mulți inși fură fórtē aspru pedepsiți de cătră autoritățile civile pentru credința lorū cea deșartă și pentru datina lorū cea rea de a-î desgropa și a-î diforma în chipulu cum s'a arătatū (1).

În *Banatū* nu numai pre aceia, despre cari se crede că sunt strigoii, ci chiar și pre vrăjitoře, precum și pre tóte acelea femeii, despre cari se presupune că aũ relațiuni cu spiritele cele necurate, le culcă cu fața în jos și așa le îngropă, credēndū că apoi nu iesū nóptea din mormintū și nu umblă în órele secrete ca să facă ómenilorū rēu (2).

Atātū în privința corpulu omenescu, pentru care până la alū șeptelea anū, când i se face desgroparea și deslegarea de blăstemele óselorū, Românulū aprinde candela saũ diferite lumini și arde miresme sfințite pe mormintulū sēu, iar dela alū șeptelea anū începēndū înainte dispore óre

---

cocoșulū de mieđulū noptii le piere puterea și iar se bagă în mormintū.» — D. Stănescu, op cit. p. 325 : «Ideea că unii morți se facū *strigoii* e fórtē răspândită. Ei, după cum crede poporulū, iesū nóptea din mormintū cu cosciugulū în capū și mănāncă rindū pe rindū câte unū membru din familia sa.» — Nic. Densușanū : «Scrutări mitologice la Romāni,» publ. în «Familia,» an. IV. Pesta 1868. No. 38, p. 449—450.

(1) Com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū, și alți Rom.

(2) Veđi «Familia» an. VII. Pesta 1871. p. 63.

cum amintirea urmașilor săi, mai alesă dacă în aceeași gropă nu mai vină alți odihnitori noi (1).

---

(1) V. A. Urechia, Mironu Costinu, Opere complete, t. II, Bucuresci 1888, p. 588: «Dela introducerea creștinismului în Dacia, mormintele nu au mai fostu locuri de odihnă eternă neturburate, cum erau mormintele romane vechi. Creștinismul a fostu și este, fără să-și dea sēma de ce face, unū agentū distrugătorū alū mormintelorū. În adevărū, ritualulū creștinescū a redusū cultulū mormintulū la *șapte ani*. Până în alū șeptelea anū Românulū creștinū aprinde candela, făclia la sērbători mari și arde miresme sfințite pe mormintele alorū săi. La alū șeptelea anū se face *desgroparea* și sfințirea orī deslegarea de blesteme a oșelorū. Acestū actū creștinescū dă, din nenorocire, ocasiune de despoiarea mormintulū de cele mai prețioase resturi istorice: bănuțulū dela toiagū, inelulū care une-orī era însu-și sigilulū mortulū, fără a mai aminti și de fragmentele din haine cu cari a fostu ingropatū vre-unū personagiū ilustru. După desgroparea de sēpte ani, mortulū dispare ore cum din amintirea urmașilorū lui, mai alesū dacă în aceea-și gropă nu mai vinū noi odihnitori.

«Acestā împrejurare ne explică puținulū numărū de morminte, cari au străbătutū până la noi din seculū anteriori; aprōpe numai acele morminte mai există, cari au fostu așezate în interiorulū bisericilorū, adecă cele ctitoresci. Afară din biserică, mormintele dispărură, însemnate fiindū mai adese cu câte o cruce de lemnū, și une-orī, din cauza strimtoririī cimitirulū, gropile se goliră de oșe ca să facū locū la noi odihnitori. Numai legeā modernā a cimitirelorū așezate afară din orașe, a asiguratū repaosū eternū mormintulū... pentru cei cari potū să-și plătescă posesiunea neturbatā a doi coți de pāmintū!

«Și cu tōte aceste scāderi în cultulū mormintulū, provenite din ritualulū morțilorū la creștinī, sau din organizațiunea socialā, vengrarea mormintelorū este semnū de vitalitatea naționalā. A-și aminti de cei cari *au fostū*, de cei cari au lucratū în vre-o direcțiune pentru țerā, este o probā a acelei vitalitāți. Omulū lēgā totū-deauna firesce presentulū de trecutū. Cine nu face așa, nu pōte să-și dea sēma de viitorū.»

XXXII.

S U F L E T U L Ū.

Dela începutul studiului de față și până aici ne-am ocupat, am pute dice, mai numai cu corpul, cu datinele și credințele privitoare la acesta, precum și cu celea ce-i sunt omului de neapărată trebuință pentru mântuirea și odihna sufletului său după morțe, pe când despre *sufletū* am amintit numai ici colea câte ceva.

Acum însă, după ce am spus tot ce am avut de spus în privința corpului precum și în privința eliberării sufletului de la munca cea eternă, a sosit rëndulū, ca să vorbim mai cu de-amăruntulū și despre *sufletū*. Să vedem ce face acesta, după ce se despărțește de corpū? când, cum și pe unde umblă elū până ce ajunge la locul de odihnă său de muncă, care-i este rënduitū de Dumnezeu amēsuratū faptelorū sale din lumea acēsta.

Vom începe deci mai întâi cu credințele și datinele Românilorū din *Bucovina* și anume a celorū din districtulū Sucevei.

Româniū din orașulū Sucēva credū și spunū, că sufletulū,

după ce a eșitū din omū, șede într'unū ungheriū alū casei și acolo așteptă până ce scotū mortulū afară, apoi ese și elū cu acesta din casă și, după ce-lū petrece la mormintū și vede cum îlū punū în grópă, se înalță la cerū.

Româniī din Mihoveni și Buniinți credū că, după ce s'a despărțitū sufletulū de corpū, se arată la trei dīle, când se pune unū ștergariū la feréstă și unū pieptene pe pragulū ușei; pe ștergariū să se odihnescă, iar cu pieptenele să se pieptene. După aceea se mai arată la șese dīle apoi la șese luni și pe urmă la unū anū.

Cei din Stroesci spunū că totū timpulū câtū stă corpulū încă neașezatū în mormintū, sufletulū șede de'napoia casei și așteptă până ce iesū cu mortulū din casă. Cum iesū înșă cu mortulū din casă, Dumneđeū îlū chiamă la prasnicū și așa se duce sufletulū o dată cu corpulū (1).

Cei din Todiresci și Solonețu spunū că sufletulū, câtū stă corpulū omulū neingropatū, atāta stă și elū pe lângă corpū și pe lângă casă. După ce se ingrópă corpulū, se depărtéză și elū de dīnsulū și trecēndū pe la *vāmi* se duce saū în *iadū* saū în *raiū*, după cum i-aū fostū și faptele: rele saū bune. La șese sēptēmāni vine acasă și, dacā-i daū némūrile sale de astă dată ceva de pomană, se duce fōrte bucurosū, iar dacā nu-i daū nimicū, merge fōrte supēratū (2).

Româniī din Bălăcēna credū că, după ce a eșitū sufletulū din corpū, mai rēmāne pe pāmīntū, până ce se ingrópă mortulū, stāndū la capulū acestuia și jelindū împreună cu cei de casă, iar a treia dī după ce s'a înmormīntatū acuma mortulū și i s'a făcutū prasnicū, părăsesce casa, unde a viețuitū, și se duce în ceriū (3).

---

(1) Com. de Antonū Petricēnū, stud. gimn.

(2) Com. de I. Avramū, stud. gimn.

(3) Com. de M. Jemna, stud. gimn.

Cei din Stupca ȱicŭ, cŭ sufletulŭ nemijlocitŭ dupŭ ce se despŕrtesce dŭ corpŭ, viindŭ űngerulŭ dela botezŭ ű luűndu-lŭ cu sine, merge ű petrece űn cerŭ pűnŭ ce sosŭce timpulŭ, ca sŭ i se űnmorminteze corpulŭ. Cűnd se űnmormintŭzŭ corpulŭ, atunci se scobŕrŭ ű elŭ din cerŭ ű-lŭ petrece pűnŭ la mormintŭ, apoi merge ű petrece iarűű űn cerŭ. A treia ȱi dupŭ ce s'a űnmormintatŭ corpulŭ, se scobŕrŭ din noŭ din cerŭ ű cercetŭzŭ casa, unde a locuitŭ, cűtŭ timpŭ a vieȱuitŭ pe pűmintŭ. In acŭstŭ ȱi deci űndűtinŭzŭ Stupcaniŭ de a pune o tavŭ cu fűinŭ űn loculŭ acela unde a muritŭ omulŭ, creȱŭndŭ cŭ viindŭ sufletulŭ, trece pestŭ tavaua cea cu fűinŭ, ű trecŭndŭ elŭ pe acolo i se cunoscŭ urmele ű cunoscŭndu-i-se urmele e unŭ semnŭ cŭ-ű trebue ceva. Atunci nŭmurile űi daŭ ori-ce de pomanŭ ű-lŭ jelescŭ (1).

Roműniŭ din oraűulŭ *Siretŭ* spunŭ cŭ dacŭ pe loculŭ, unde a muritŭ unŭ copilŭ, se cerne fűinŭ űn sŕra cea d'űntűi dupŭ ce s'a űnmormintatŭ, ű se pune acolo unŭ pűharŭ cu apŭ curatŭ ű pe pűharŭ toiagulŭ ca sŭ ardŭ, atunci nu numai cŭ vine copilulŭ peste nŕpte ű bea apŭ, ci a doua ȱi dimineȱŭ se cunoscŭ chiar ű urmele sale pe unde a umblatŭ.

Mulȱi inűűi pretindŭ, cŭ fűcŭndŭ acŭsta, aŭ vŕdutŭ o mulȱime de urmuűore ca de copilŭ űmprejurulŭ paharuluiŭ.

In Műnűstiŕra saŭ St. Onofreiŭ, comunŭ űn apropierea oraűului *Siretŭ*, cűnd mŕre cine-va se pune la capulŭ lui o ulcicŭ cu apŭ, o nűframŭ ű o luminŭ. Sufletulŭ űede pe nűframŭ lűngŭ mortŭ pűnŭ ce se duce mortulŭ la mormintŭ. Apoi plŕcŭ ű elŭ pe calea sa, adecŭ merge saŭ űn raiŭ saŭ űn iadŭ, dupŭ cum ű-a cűűtigatŭ (2).

In Vicovulŭ-de-sus ű 'n Bilca, sate űn districtulŭ Rűdűuȱului, cűnd mŕre unŭ omŭ, űndatŭ se pune o nűframŭ, o

---

(1) Com. de Al. Baciŭ, stud. gimn.

(2) Com. de Elisaveta Agapi

ulcică saŭ o sticlă plină cu apă, cu unŭ colacŭ saŭ o bulcă pe dînsa și o lumină pe feréstă, cređendu se că acolo se așeză și stă sufletulŭ în decursulŭ celorŭ trei ȝile, câtŭ stă și mortulŭ în casă, și ședëndŭ pe năframă și gustândŭ din bulcă și apa din ulcică. A treia ȝi însă se înalță la cerŭ, de unde se întorce iarăși la trei și la șese ȝile, apoi la șese săptămâni și la unŭ anŭ la acea casă, în care a trăitŭ împreună cu corpulŭ. După acesta nu vine mai multŭ până într'alŭ șeptelea anŭ și anume în ȝiua în care a muritŭ, și dacă némurile sale îi daŭ atunci ceva de pomană, elŭ se bucură fôrte tare, și se întorce cu pompă îndereptŭ la cerŭ, și apoi se înstrăineză și nu vine mai multŭ (1).

Totŭ în Bilca este datină de a se pune după înmormîntare în loculŭ acela, unde a muritŭ omulŭ, o ulcică cu apă, o bulcă și două lumini, una : care trebuie să fie făcută din toiagŭ, iar alta nouă. Aceste lumini ardŭ în trei serî acolo, unde s'aŭ pusŭ. A treia ȝi, după ce a venitŭ acum sufletulŭ și a bęutŭ din apă, se dă ulcica de pomană unui omŭ sërmanŭ cam de etatea aceea, de care a fostŭ și mortulŭ (2).

Româniî din *Crasna*, districtulŭ Storojineșului, îndătinéză de a pune, înainte de a eși omulŭ sufletulŭ, și anume când îi ȝinŭ lumina, o strachină saŭ o olă cu apă prospătă și curată lângă dînsulŭ, cređendŭ că tare-i arde sufletulŭ. După ce a muritŭ, credŭ că sufletulŭ se duce dreptŭ la strachina cea cu apă, bea pușină apă de aceea, pe urmă se scaldă într'însa și astŭ-felŭ se ręcresce. Strachina saŭ olă respectivă se dă de pomană celui ce a ȝinutŭ lumina, care, ducëndu-se cu dînsa în grădină, varsă apa, în care s'a scaldatŭ sufletulŭ, pe unŭ pomŭ, iar strachina o iea și o duce mai pe

---

(1) Com. de Iust. Cârdeiu.

(2) Com. de Iust. Cârdeiu.

urmă acasă. Sufletul însă, după ce a bătut din apă și s'a scaldat, se pune lângă corp și tot timpul cât stă acesta în casă stă și el lângă dînsul său se pune și stă la cheutórea casei.

Maî departe credú Crăsnenii că nu e nici de cum bine a sta pe ferésta deschisă, de óre-ce, când mori nu póte eși sufletul din casă afară. Asemenea, când se iea vr'o ólá de la focú nu e bine a-i lăsa loculú deșertú, pentru că murindú nu póți închide gura, ceia ce, după cum am vădútú și maî susú, e semnú rěu.

În fine, credú și spunú Crăsnenii, că sufletul până la șese sěptemăni după scóterea și înmormintarea corpului, vine neînterruptú la casa unde a încetatú din viéță, maî alesú însă nóptea *hojma* cercă corpulú și se frămintă după dînsulú, dóră, dóră ilú póte afla. Ba elú, nu numai până la șese sěptemăni, ci și maî târđiú încă cercă corpulú dacă nu i se dá nimicú de pomană.

Dreptú aceea nici unú Crăsnénú nu se încumetă a se culca și a dormi în decursulú celorú șese sěptemăni pe loculú acela, unde a muritú și a statú mortulú înainte de înmormintare.

De la șese sěptemăni înainte însă, când sufletul vine pentru ultima órá, când se face osfeștanie și pomenire, nu se maî teme nime a se culca și a dormi pe loculú acela, pentru că, — spunú eî, — din điuă aceea începéndú, sufletulú nu vine maî multú ca să-și cerce corpulú (1).

Romăni de peste Prutú, și anume cei din Boianú și Mahala, đicú că atâtú sufletulú câtú și mórtea staú trei đile pe lângă corpulú omulú și pe lângă casa în care a repausatú acesta. După trei đile însă, și anume după înmormintare sufletulú se duce, dar nu pentru totú-deauna, ci

---

(1) Auđitú dela maî multe romănce din Crasna.

În decursul unui an se întorce de mai multe ori și anume: odată la șese săptămâni, iar a doua oră la un an.

Când pocnesce sau trăsnesce ceva în casă, atunci e, după credința Românilor din Boiană și Mahala, un semn că a venit sufletul, iar când visă pe mortă că a venit acasă, atunci e un semn că cercă ceva de pomană sau că și-a adus aminte de noi și a venit să vadă ce mai facem și cum trăim (1).

Românii din Stulpicani, districtul Câmpulungului, cred și spun, că sufletul, după ce s'a despărțit de corp, se învârtă treizeci zile prin casă. A treia zi însă, când se înmormintă corpul, se duce și el împreună cu acesta până la gropă, unde petrece asemenea treizeci zile. De aici se duce de-a dreptul înaintea lui Dumnezeu și-i spune că a venit de unde l'a trimis, și Dumnezeu pe urmă îl trimite în alt loc, și anume, dacă a fost păcătos, într'un trup unde să petreacă în chinuri, iar dacă a fost curat îl trimite în unul păcătos ca acela să se îndrepteze. După acesta se pornesc și rățesc o bucată bună de timp prin lume, iar la urmă se bagă sau într'un om, care abia se naște, sau se duce și se bagă într'o vită curată ori într'una spurcată și după aceea în paseri, și din paseri, după ce s'a îndreptat și curățit deplin de toate păcatele, se duce și trece toate vămile și ajunge în rai. Asta trebuie sufletul să o facă în decurs de 40 de zile sau, după înprejurări, și mai mult, și se ține că necăjit fiind de trecerea prin atâtea trupuri și-a tras acum canonul, cât a avut să-l tragă.

În această călătorie îndelungată sufletul este totdeauna petrecut de un înger, și dacă cineva se încumeta ca să se rostască către unul dintre dinșii cu un cuțit, se

---

(1) Com. de d-l V. Turturén, preot, și Ionică al lui Iordachi Isac.

dice că respectivul își taie ângerul s^{eu} păzitori^u pe un^u timp^u de șapte anⁱ (1).

· Româniⁱ din Fundul^u-Moldovei istorisesc^u că cât^u stă mortul^u în casă, stă și sufletul^u cu ângerul^u s^{eu} păzitori^u în casă, iar când îl înmorminteză, atunci îl petrece și el^u până în ținterim^u. După ac^{es}ta mai stă încă 40 de ȝile pe pământ^u, până ce ai s^{ei}, faci prasnici^u, apoi părăsind^u pământul^u, trebuie să trecă *prin un^u foc^u*, și trec^{end}u^u focul^u acela merge într'un^u loc^u r^{ec}oros^u, unde așteptă *judicata cea mai de pe urmă*. În timpul^u acela, cât^u stă sufletul^u în casă, pun^u un^u pahar^u cu apă, ca să aibă sufletul^u când e însetat^u, de unde bea. O s^{em}ă a^u datină de a aprinde, pe locul^u unde a murit^u, câte o luminare în ȝiua de Alexii (2).

În *Moldova* și anume în comunele Petia, Rădășeni, Baia, Sasca, Mălini, Drăcenⁱ, și altele din județul^u Suc^{ev}a, plaiul^u Muntele, cred^u Româniⁱ că sufletul^u, după ce s'a despărțit^u de corp^u, stă trei ȝile pe lângă casă precum și de-asupra capul^u celui mort^u.

În răstimpul^u acesta ângerul^u îl p^{or}tă prin t^ote locurile: bune și rele, pe unde a umblat^u el^u, cât^u a fost^u în viaț^ă și-î spune: aici ai făcut^u ac^{es}ta, dinc^oce ac^{es}ta, și tot^u așa până ce sfârșesc^e t^ote lucrurile.

A treia ȝi, când duc^u pe mort^u la gr^opă, se duce și el^u cu dⁱⁿsul^u, și după ce a^u sloboȝit^u acuma cioclii corpul^u în gr^opă, sufletul^u, dac^ă a făcut^u bine, îi ȝice:

Trupule, trupșorule,
Scumpule odorule!
Dute-acuma în mormint^u,
Că e^u merg^u la Domnul^u sânt^u.

(1) Com. de Nic. Cotlarciuc^u, stud. gimn.

(2) Com. de Const. Mercheș^u și I. Tonigar^u, stud. gimn.

Eū mē despărțescū de tine
Și mē ducū unde e bine!

Dacă, din contră, mortulū a fostū unū omū păcătoșū,
atunci sufletulū, îi spune :

Hoitule, hîdū, hoitule,
Negrule-amăritule!
Du-te de-acum în mormîntū
Spre mîncarea viermilorū,
Că numai de rălū tēū
Trebue să suferū și eū,
Nnumai din pricina ța
O să suferū muncă grea!

După ce a rostitū cuvintele acestea și după ce s'a înmormîntatū acuma corpulū, ângerulū luându-lū, îlū duce într'unū locū *anumitū*, unde petrece până la vremea cea de judecată.

În loculū acela, unde a repausatū mortulū, se pune în cele trei serī după înmormîntare, ca și 'n Bucovina, o ulcică saū o strachină cu apă prōspētă saū cu vinū, cu unū colacū pe dînsa, iar alătura o lumină aprinsă, de regulă rēmășița toiagului, saū 3 lumini făcute din rēmășița toiagului și *lumina din mână*, adecă din lumina care s'a ținutū la repausare în mâna mortulū, cari se lipescū în rîndū de marginea ulceleī saū a străchineī. A treia nôpte se lasă luminele să ardă până ce se sfârșescū.

Acēsta se face de aceea, pentru că în decursū de 40 de ȝile, mai alesū în cele trei ȝile după înmormîntare sufletulū, neputēndu-se despărți așa de grabă de casa unde a trăitū bine, vine și bea apă din ulcică și gustă din colacū. Dar elū n'o face acēsta numai în cele trei serī, ci și mai pe urmă până la 40 de ȝile cercă pe ai sēi ca să vadă ce i-orū mai da de pomană (1).

---

(1) Dict. de A. Pletosū din Rădășeni și M. Nistorū din Mălini. — Veȝi și Burada, *Inmorm.* p. 46.

În alte părți, totu din *Moldova*, este datină de-a se tămâia în casa unde a fostu mortul și a se turna pe locul, unde s'a sêvêșitū din viêtă, puțină apă, apoi a se duce la mormintū vinū și tămâia, cređându-se că până la 40 de zile, când începe a putređi trupulū, sufletulū mortulū umblă sburândū pe lângă casă și pe lângă mormintū, după aceea trece în ceea-laltă lume (1).

Românii din unele părți ale *Țerei Românesce* credū că sufletulū omulū mortū umblă timpū de șese sêptemâni pe unde a umblatū cu trupulū, apoi vine la mormintū, își adună totū ce i s'a datū până atunci de pomană, se sue pe cruce, apoi se înalță la cerū. Dacă n'are cruce, șede pe mormintū până ce pune cruce, și apoi se înalță (2).

În alte părți din *Țera-Românescă*, se crede că sufletulū, după ce iese din corpū, ângerulū îlū plimbă prin tôte locurile, pe unde a umblatū, când era în trupū. Și se đice că prin orī-ce locū și prin orī-ce potecă a fostū omulū în viață, se duce acum sufletulū cu ângerulū. Iar, după ce a cutureeratū tôte locurile, se întorce acasă și se pune pe strêșina casei, unde stă trei đile. Dar, îndată ce a ajunsū la strêșina casei, unde e mortulū, fiindū cuprinsū de sete, đice ângerulū:

— Vai ângere, multū mi-e sete!

Ângerulū îi rêsponde:

— Dute 'n casă aci josū și bea apă!

Acêsta se 'ntemplă tocmai când rudele mortulū jelescū pre mortū.

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 48. — Lambrior, *op. cit.* p. 155: «Se crede că 40 de đile sufletulū mortulū stă încă în casă saū umblă pe la mormintū, iar după împlinirea acestora se duce în cea-laltă lume. De aceea în vreme de 40 de đile se tămâiează desū prin casă și pe la mormintū, unde se aprindū și luminări.»

(2) Ioncū, *op. cit.* p. 45.

Sufletul se scoboră de pe strașină, se duce în casă, dar îndată ese din casă afară cu totul mâhnit.

Ângerul îl întreabă:

— Ai bătut apă?

— Nu! . . . n'am bătut, răspunde acesta, căci mi s'a făcut scârbă mare, din cauză că acolo în năuntru vedui un hoiț mare, pre care îl mâncau nisce cior.

Hoițul acela era corpul lui.

— Vezi! în trupul acela — îi țice acum ângerul, — ți-ai făcut tu vacul și abia acuma ai eșit dintr'insul. Ciorile, ce ai văduț, sunt némurile tale, — te jelesc că tu ai eșit din trup!

De acest răspuns sufletul este foarte mâhnit și în mirare (1).

În fine tot în *Țera-Românescă*, există credința că după mörte, în timp de șese săptămâni sufletul pribegesce de-a rîndul în fie-care și prin tôte locurile, pe unde a umblat, iar séra vine și se odihnesce după ușa dela tinda bordeiului, prin casă și pe la mormînt, unde se aprind și lumînări.»

De aceea lumea din casă e ținută, ca să nu pună nimic spurcat după ușa.

Trecînd cele șese săptămâni, sufletul celui mort, purtat de ângeri, merge la rai.

În acéstă cale însă este împedecat de cete de diavoli, cari caută ca să-l răpescă și să-l arunce în iad sub dife-rite acuzări.

Dacă cel mort în vieța lui a fost om drept, el nu pöte fi oprit de draçi, iar dacă a fost păcătoș, atunci este răpit din mâna îngerilor și dus la iad (2).

(1) I. St. Negoescu, «Credințe pop.» publ. în «Lumina pentru toți» an. II, Bucureși 1888. p. 474 — 475. — Ionén, op. cit. p. 46.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 323.

Pecătoșii, cariî au avut nenorocirea să intre în iad, sunt ținuți și munciți acolo pentru totu-deauna. Din contră însă, cei drepți capătă din când în când libertate și viind în lume se arată la membrii din familie și ceru ceea ce le e necesaru. Acesta o potu ei face în timpul nopții în totă libertatea. Ângerii îi conduc unde voescu, însă îndată ce se face ȝiuă, ei trebuie să plece și să se ducă iarăși la locul lor, căci lumina ȝilei îi prigonesce după urmă (1).

Româniî din *Dobrogea* credu că sufletul mortului stă șese sептэмâni de-asupra ușorului dela ușa casei, de aceea așternu ei de-asupra aceluî ușor u «*pomînetă*,» adecă o bucată de pânză albă, tăiată dintr'o *trîmbă* (valu de pânză), pentru ca să aibă pe ce să stea sufletul (2).

În *Transilvania*, districtul Năsudului, credu Româniî, ca și frații lor din Bucovina, că sufletul celui repausat petrece șese sептэмâni sau 40 de ȝile pe pămîntu, iar după aceea se duce și petrece în *Câmpii Iudeului* până la a doua venire (3).

Alți Români, totu din districtul Năsudului, credu și spunu că sufletul nu se depărtéză îndată după desfacerea sa de trup, ci elu stă în apropierea cadavrului, ba încă îl și însoțesce pe acesta până la mormntu, și după ce respectivul s'a așezat la repausul eternu, sufletul vine iarăși îndereptu la locuința mortului, unde petrece timpu de șese sептэмâni, iar locul se u de petrecere e închietura (cheitorea) casei de cătră răsăritu. La șese sептэмâni după înmormintare se facu unu soi u de pomene numite «*de șese sептэмâni*.» După ce s'au împlinitu și acestea, sufletul se depărtéză și se așeză în ceru.

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 331.

(2) Burada, Inmorm. p. 46—47.

(3) Com. de Alexandru Bocriu, stud. gimn.

Și iarăși alții credă că sufletul, în intervalul de șese săptămâni, adecă dela înmormintare și până ce se facă pomenile de șese săptămâni, totă rătăcesce în continuu, iar când se facă aceste pomeni se apropie iarăși de locuința celui repausat și asistă și elă la acea masă și apoi se despărțeză pentru tot-deauna (1).

În alte părți ale *Transilvaniei* există credința că sufletul celui repausat rămâne ună timpă mai îndelungată pe pământ, și în timpulă acela nu petrece nici în ceră nici în iad, ci în lumea acésta, unde umblă încolo și încóce, vine în atingere cu alte șuflete, iea parte la bucuria și întristarea celoră ce au rămasă în viéță, și are anumite lipse, cară trebuie să fie numai decât îndeplinite de cătră ai săi. Abia după trecerea ună timpă mai îndelungată și după o pribegire lungă peste două-deci și cincă de ape, ajunge sufletul, petrecută fiindă de ângerulă său, în lumea cea-laltă unde capéță iarăși corpulă, care l'a purtată în acéstă lume (2).

În *Banată*, la eșirea sufletulă său și după, ce plécă cu mortulă din casă, se pune într'o feréstră ună păhară cu apă, cređându-se, ca și 'n cele-lalte părți locuite de Români, că sufletulă petrece 40 de zile pe pământă și'n răstimpulă acesta fiindă însetată vine și bea apă din păharulă celă de pe feréstă, care s'a pusă anume spre acestă scopă (3).

Din tóte cele espuse până aci rezultă că sufletulă omulă, care a viețuită după prescriptele dumneđeescă, petrece de regulă pe pământă 40 de zile, adecă până ce némurile sale îi daă de pomană tóte celea ce-i sunt de neapérată trebuință pentru mântuirea și călétoria sa în cea-laltă lume. Din contră, dacă omulă și-a luată singură viéță, dacă a

---

(1) Com. de d-lă T. Simonă.

(2) Wislocki, op. cit. p. 33.

(3) Com. de d-lă Ios. Olariă.

fostu foarte păcătosu, sau i-a rămasu corpulu neînmormintatu, atunci trebuie nu numai să rătăcescă timpu mai îndelungatu pe pămîntu, ci totu odată să între și să petrecă prin diferite corpuri omenesci și animalice, până ce se curățesce de toate păcatele câte le-a comisă trăindū în lume, și abia după aceea se pornesce spre locul de odihnă.

Credința acésta însă o întâlnimū nu numai la Români, ci ea se află și la alte popóre atâtū din anticitate, câtū și din timpulū de față (1).

Așa învățatura religionară și filosofemele lumii vechi erau de părere că sufletulu, mai nainte de ce a însuflețitu corpulu omenescū, trebuie să fi locuitū în alte corpuri și că după mórtea omului trece iarăși într'unū nou organismū, anume ca să se curățesă și să pótă ajunge în urmă la ținta perfecțiunii sale.

Învățatura brahmană a Indienilorū vechi represintă emigrările sufletulu după mórte prin animale rele și bune ca penitențe și mijlóce de curățire.

Preoții egipteni erau de părere, că sufletulu după mórtea corpului pribegesce prin toate speciile de animale și că după 3000 de ani întră iarăși într'unū corpū omenescū.

Probabilū că de la Egipteni aū acceptatū credința în sufletū mai întâi Grecii, și dintru începutū s'o fi propagatū Pherekydes și învățacelulū său Pythagoras, care și-o închi-puia ca unū procesū de curățire.

Metemsihosă, schimbarea sufletulu, și *metensomatosă*, schimbarea corpului, sunt terminii grecesci pentru emigrarea și transformarea sufletulu.

Pitagoreii mai târđii învățau, că sufletulu, eliberatū fiindū din cătușele corpului, trece în imperiulū morțilorū, și după

---

(1) Wlislócki, op. cit. p 32.

o petrecere mai îndelungată sau mai scurtă în acestu imperiū însufleșese din nou alte corpuri omenesci sau animale, până ce deplinu curățitū și demnū, se întorče iarășī la isvorulū primordialū alū vieții.

Empedocles susține a emigrare a sufletulū chiar și în corpurile plantelorū.

În misteriiile grecesci se'nvață, că sufletulū, la sosirea sa pe pământū, ar fi învilitū într'o mulțime de vesminte (adecă de patimi și dorințe sensuale), pe cari trebuie să le arunce una după alta, înainte de a se putē întorče iarășī îndērēptū. Ca conducătorū alū sufletelorū (Psychopompos) în patria lorū originală apare Dionysos sau Bakchus, care le-a primitū dela Persephone din împērăția întunereculū, unde aū fostū supuse unei curățiri, iarășī pe pământū, unde năzuescū acum prin cunoștință și faptă după demnitatea eroică. Ocașiune spre curățire le oferia misteriiile.

Plato se exprimă de-a dreptulū că sufletele înainte de-a intra în omeni aū fostū odată aice, și la venirea lorū de a doua oră își caută corpuri, cari arū fi mai plăcute făpturiilor lorū; așa tiranii se viră în lupi și vulturi, cei activi în albine și furnici. Până la deplina întorcere în sīnulū Dumneșirii trece, după dīnsulū, unū restimpū de 10.000 de ani.

Neuplatonicii desvoltă aceste păreri mistice și mai multū. Plotinū deosebesce o emigrare a sufletelorū din corpuri eterice nevēșute în pămīntesci și o emigrare din pămīntesci iarășī în pămīntesci.

Aristotele respinge sufletulū, presupunēndū că acesta s'ar arăta nepēsătorū față cu unele corpuri anumite.

Talmudiștiī învățāū că Dumneșeū a creatū unū numărū anumitū de Iudei, cari pentru aceea se'ntōrnă neconținutū, cātū timpū vorū fi Iudei, și cāte odată se strāpunū spre pedēpsă în corpuri animalice; că în ziua invierii arū fi toți

curățiți și că vorți viețui apoi în corpurile celor drepti în țera cea bine-cuvîntată (1).

După ce s'a pocăit și curățit acuma de toate păcatele îi este sufletului încuviințat să plece spre odihna cea eternă, dar și 'n această cale lungă, deși e petrecut de ângeri și mai ales de ângerul său păzitor, totuși trebuie să îndure o mulțime de neajunsuri, unele mai neplăcute și mai mari decât altele, după cum i-a fost adecă și faptele: bune sau rele, și după cum a fost comandat și pomenit de ai săi atât în decursul înmormîntării corpului său cât și mai pe urmă după înmormîntare.

Intre toate obstacolele însă, cele mai grele de învins sunt *apele cele mari* din cea-laltă lume și *vămile*, ale căror număr se urcă, după credința unora, dela 7 până la 24, iar după a altora chiar până la 99 (2).

Dacă în decursul petrecerii mortului de acasă și până la ținterim nămurile sale nu i-a pus *poduri* peste ape, dacă nu i s'a cetit *stâlpi* și nu i s'a făcut cel puțin trei *stări*, atunci lesne i se pôte întempla că ajungendă la vre-ună rîu sau altă apă mare din cea-laltă lume, să nu pôtă trece, după cum nu unuia i s'a întemplat, din care causă a trebuit apoi să stea sau să rătăcescă ani întregi pe malurile apei respective, până ce în urmă s'a îndurat un suflet al lui Dumneșeu de dinsul și l'a trecut de cea-laltă parte.

Ce se atinge de *vămă*, apoi și cu acestea n'o pôte mai bine scôte la căpăt. Căci stănd, după cum se va vedé mai pe larg în capitulul următor, la fie-care vamă sute și mii de draci, unul mai urit, mai înfiorător și mai îndrășneț decât altul, cum se apropie sufletul, îndată îl în-

---

(1) Mayer, Conversations-Lexicon. Dritte Auflage. Cuv. Seelenwanderung.

(2) Veđi cap. urm.

cunjură din toate părțile și, scoțându-i cartea în care se află notate toate păcatele, până chiar și cele mai mici și mai neînsemnate, ale sufletului călătoru, i le arată și-i spunu că nu e voie să trecă mai departe, și trebuie să se ducă cu dinșii în iad. Ba ei nu se îndestulază numai cu atâta, ci în nemărginita lor răutate acuză sufletul și de o mulțime de alte fapte rele, despre cari nici prin minte nu i-a trecut. Ieău apoi cumpenele și, punându-l pe dinșul într'o cumpenă iar păcatele sale într'alta, îl cumpenescu să vadă cine e mai greu: elu ori păcatele sale? Și multe alte piedice îi punu, dora îl potu răpi din mânele ângerilor. Dar ângurul nu lasă de felu pe draci să se apropie de sufletu. Iar dacă vede că nu e altu chipu de scăpare dice sufletul să scota banii, ce i s'au pusu pe cruciță, cei din secru precum și cei ce i s'au datu peste secru de pomană și să plătescă dracilor ca să-i dea drumul. Astu-felu apoi, plătindu fiecare vamă, trecu toate vămile pe rându și pléca mai departe.

După ce a scăpatu acum cu mare greu de *vămi* ajunge la *salcă* sau răchită mare, iar nu departe de salca acésta drumul, pe care au călătoritu până aice, se împărtesce în două ramuri: unul și anume celu din drépta, care duce spre raiu, iar celu din stânga care duce spre iadu, despre care unu bocetu din Bucovina ne spune:

Că sunt două drumurile
Și cam greu de-alesu din ele:
Unul mi-i bătutu cu spinu,
Care duce la străini,
Altul mi-i bătutu cu flori,
Care duce la surori
Și la scumpii frățiori.

Iar unu altu bocetu din *Moldova*, și anume din comuna Râpciuni, dice:

Că sunt două drumurile,
Unu-î totu cu floricele,
Flori negrite și de jele;
Cela-laltu cu busuiocu
Par' că-î unu părâu de focu (1).

Sufletulū nu scie acuma, pe care din aceste două drumuri să apuce: pe celū din stānga ori pe celū din drēpta?

Dar āngerulū conducătorū nu-lū lasă să stea multū în cumpenă, ci dacā a fostū bunū la Dumneḑeū, îndatā îi aratā drumulū celū adevēratū, iar dacā n'a fostū tocmai bunū, atunci îlū lasă să mērgă o bucatā de locū și pe drumulū celū spinosū, ca să vadā cum e atunci cānd omulū nu voesce să asculte și să împlinēscā tōte invēḑaturile și poruncile lui Dumneḑeū. Apoi îlū scōte iar la drumulū celū adevēratū; și mergēndū mai departe ajungū la *Mērulū-de-Sān-Petru*, despre care amū vorbitū deja în cap. XIV și lângā care e întimpinatū de Dumneḑeū, de Sān-Petru, de āngeri și la urmā de prea-curata feciōrā Maria, care scrie într'o carte pre toḑi ōmenii, atātū pre cei vii cāt și pre cei morḑi, însemnāndu-le totū odatā și sōrtea ce-î aḑēptā.

În fine, trecēndū *puntea raiulū*, ajungū tocmai de'naintea porḑii acestuia, unde se aflā *Flōrea sōrelū*, care

Imi judecā florile
Unde li-sū mirōsele.

Aici apoi se opresce și adāstēzā sufletulū pānā la *judeḑulū* saū *judecata cea de pe urmā*, la care va trebui să mērgā tōtā lumea ca să fie judecatā.

Mai cu de-amēruntulū și cāt se pōte de nimeritū descrie cālētoria sufletulū, de pe pāmīntū pānā la loculū de repausū din cea-laltā lume, bocetulū bānāḑēnū, întitulatū «*petrecerea*

---

(1) Burada, Inmorm. p. 91.

mortului,» despre care ne-a fost deja vorba mai sus, când am reprodus dintr'insul unele citate, și pe care îl reproducem acum în totă întregimea lui:

Trandafire, fire,
Rău mai ești la fire :
Ce te-ai zăbovit
De n'ai înflorit
De ieri demineță
Pân'adi demineță ?
—Lasă ciudă c'am privit
Până ce s'a despărțit
Sufletu de la ósă
Din lume frumoasă,
Din lume cu sóre,
Din vântu cu récóre
Și-apă curgétóre.
—Trandafire, fire,
Rău mai ești la fire :
Ce mi te-ai grăbit
De ai înflorit ?
—M'am grăbit
De am înflorit,
Căci vremea mi-a venit
Ca și ție de pornit
De pornit cătră apus,
Unde sórele-ı ascuns,
Unde-sú tóte florile
Cu tóte surórele
Și-unde *Flórea sórelei*
Șéde'n pórtá raiului
Să judice florile
Unde li-sú mirósele.
Cu de séra a plouat,
Cu de nópte-a'nseninată,
In dórı brumă a cădută,
Mirósele s'orú pierdut.
Sufletu despărțit

De multe mâhnit
Plécă și se duce
Marea o ajunge.
Vine marea mare,
Vine'n tulburare
Greú urlándú
Și urducándú
Tótá lumea spáimintándú.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce
Totú mălini, călini,
Brađi din rádécini.
Iar în rıpa mărilorú,
Unde-ı *bradulú đinelorú*,
Trecétórea apelorú,
Sufletulú státea
Și mi se ruga :
— *Brade, Brade !*
Să-mı fıi frate,
Intinde-ți întinde,
Eú să le potú prinde,
Vırfurile tele
Să trecú peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mı desparte.
— Eú nu potú întinde
Tu să le poți prinde
Vırfurile mele
Să trecı peste ele,
Că 'n mine a puiatú
Din inimă spurcatú
Roșu șoimulețú
Cu ochiulú sumeșú,
Când nicı veı gândi

Puii te-orū simți
Și-ei orū șuera
De te-î spăria,
In mare-î cădea'
Și te-î îneca . . .
— Las să fie și-așa !
Vine marea mare,
Vine 'n turburare,
Greū umblândū
Și urducândū
Tótă lumea spăimîntândū.
Unda se aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Totū mălini, călini,
Brați din rădăcini.
Iar în rîpa mărilorū,
Unde-î bradulū đinelorū,
Trecétórea apelorū
Sufletulū stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade !
Să-mi fii frate,
Intinde-mi întinde
Ca să le potū cuprinde,
Trupinele tele
Să trecū peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mi desparte.
— Eū nu-ți potū întinde
Ca să le poți cuprinde
Trupinele mele
Să treci peste ele,
Că 'n mine-a puiatū
Vidră lătrătóre,
Ómeni pânditóre,
Nici nu oiū gâdi
Puii te-orū simți,
Ei mi te-orū lătra

In mare-î cădea
Și te-î îneca . . . .
— Las să fie și-așa !
Vine marea mare,
Vine 'n turburare
Greū urlândū
Și urducândū,
Tótă lumea spăimîntândū.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce
Totū mălini, călini,
Brați din rădăcini,
Iar în rîpa mărilorū,
Unde-î bradulū đinelorū,
Trecétórea apelorū
Sufletulū stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade,
Să-mi fii frate !
Intinde-ți întinde
Ca să le potū prinde
Rădăcini a tele
Să trecū peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mi desparte.
— Eū nu potū întinde
Să le poți tu prinde
Rădăcini a mele
Să treci peste ele,
Că'n mine a 'ncuibatū
Și-apoi a puiatū
Galbănă șerpóne
Ce piere de fóme,
Nici nu vei gâdi
Puii te-orū simți
Și orū șuera,
Tu te-î spăimênta,
In mare-î cădea

Și te-î îneca.
— Las' să fie și așa!
Haî, brade, haî,
Multă mă mai rugai
O rugare mare
Cu multă răbdare.
Brade, brade,
Am și eu unū frate,
Unū frumosū pēcurărelū
Și are unū toporelū
Și are verișorî
Doi voinici feciorî,
Ei te vorū tăia
Și te-orū răsturna.
Măistēri vorū veni
Și te vorū ciopli
Și din tine-orū face,
Ca să fie pace,
Punte preste mare
S'aibă trecētore
Suflote-ostenite
Cătră raiū pornite!
Bradu-atuncea se gāndia
Și trupinele 'ntindea,
Iar mortulū îmî trecea
Unde dorulū îlū ducea
Marea fără nume
L'ai-alaltă lumē.
Pasū, suflēte, pasū,
Du-te fār' necazū
Pân' veî trece tu cu dare
Cele grele *șēpte vame*.
Ține, dragă suflote,
Drumulū înainte.
Până veî ajunge
Unde se înfrānge
Drumulū jumētate
Ce locuri desparte,

Acolo să stai
Și sēma să iaî,
Că-î vedea o *salcā*
Mare și înaltă
Salcā aplectată
Și cu frunța lată.
Sēm' aci iară să iaî
Și *spre stāngă să nu-mi dai*,
Căci în partea stāngă
E calea cea strimbă,
Strimbă și-astupată,
Cu lacrimi udată.
Apoi totū în aia parte
Sunt câmpuri uritū arate
Și cu spinî rēi semēnate.
Acolo-î *dina bētrānă*!
Și-ți iea paloșulū din mână.
Ci să dai în mână drēptă,
Precum firea îți arată,
C'acolo tu veî afla
Spre îndestularea ta
Câmpuri frumoșe
Cu florî alese,
Câmpuri d'ale arate
Cu florî semēnate
Florî tu veî culege
Și doru-ți va trece.
Și apoi iar să stai
Și sēmă să iaî,
Că'n două răzore
Va fi câte o flóre,
Flóre la pāmîntū
Ne-ajunsă de vēntū,
Flóre la rēcóre
Ne-ajunsă de sóre,
Tu să mi le iaî,
Că sunt florî din raiū.
Apoi iar să mi te duci

Până cându vei să ajungi
L'alū mērū mare de Sân-Petru
Cu ajutorulū lui Sân-Medru.

Măru-i mare și rotatū
Și de póle aplecatū
Cu vîrfulū ajunge 'n ceriū
Cu pólele pân' la mări
Și pe vîrfū e înfloritū
Iar pe póle împupitū.
Josū la răděcină

E lină fântână,
Acolo-i Sânta-Marie,
Cu noi mila iei să fie.
Călătorī căți mai trecea
Ea spre toți se îndura
Ea pe toți îi adăpa,
Drumurile le-arăta:
Sufletulū din apă bea
Și elū lumea o uita.
Iarăși calea să-ți apuci
Până când vei să ajungi

La mândra răchită
Răchită 'mpupită.
Nu-i mândră răchită,
Răchită 'mpupită,
Ci milă să-i fie
Totū Sânta-Mărie.
In haină alésă,
Haină de mētasă,
La masă chitită,
Masă înflorită,
Șade și scrie
Maica-Mărie
Pe cei vii și pe cei morți
Și-și însēmnă a lorū sorți.
Rógă-mi-tē tu de ea
Cóla viilorū s'o iea,

Dóră că s'a îndura
Și 'ntre vii te-o însemna.
Dar ea-nu se va îndura
Între vii a te scria,
Căci cóla i s'a împlutū,
Condeifulū și l'a pierdutū,
Dar tu rógă-mi-te bine
Să te iea în raiū cu sine,
Dacă nu mi te-ai rugatū
Când a întratū
Scrisórea 'n satū.
Apoi iar du-mi-te du-te
Pe cărări bătute
Până vei pētrunde
Și tu vei ajunge
Tocma 'n pórtā raiulū
Unde-i flórea sórelui.
Acolo să te opresci,
Acolo s'adăpostesci,
Și așteptă cu răbdare
Ceasulū de reînturnare,
Că elū va sosi
Și tu vei veni:
Dacă cerbiī vorū ara,
Ciutele vorū semēna.
Pămînte, pămînte!
De ađi înainte
Ian să-mi fiī părinte
Să nu te grăbesci
Să mă putređesci,
Că acumu-ți daū
Și nu le mai ieăū
Spatele mele
In brațele tele
Și fața d'a mea
Sub pajiștea ta (1).

(1) Sim Manguica, Călindariū pe an. 1882. Oravița-Brașovū 1881. p. 121—134.

Cu privire la partea întâia a bocetului acestuia, adică la *trandafiră*, un fragment, totu din *Banată*, și anume din Ecica, comitatul Torontal, adunat de Vióra Magdu, ne spune următoarele :

Firóie, firóie,
Firă de trandafiră !
Ce te-ai zăbovită
De n'ai înflorită
Mai de diminéță
Ca ieri diminéță ?
— Eă n'am zăbovită.
La *Ele*-am plivită,
La ele cu lacrimă,
Că s'au despărțită
Têneră Mariuță
De cătră măicuță,
De cătră tăicuță,
De cătră frățioră
De cătră suroră
Și de cătră jună,
De vecină bună . . . (1).

Altă fragmentă, totu despre trandafiră, din comitatul Carășu-Severină, com. de d-lă Ioană Popovică, sună așa :

Firoilă, firoilă ! — (Lădui ler) — *ta*
Firă de trandafiră ! *invocat*
Ce te-ai zăbovită
De n'ai înflorită
Și-astă diminéță
Ca ieri diminéță ?
— Eă m'am zăbovită
Și n'am înflorită
Că sóre-a sfințită — XXX
Și n'a răsărită,
Că N. s'a pornită

(1) Gazeta Transilvaniei, an. LIV. Brașovă 1891. No. 22.

Pe drumă lungă și lată
Și nu s'a'nturnat . . . .

S. Manguica, culegătorul suscitului bocetă bănațenă, scrie cu privire la trandafirul, despre care ni-i vorba, următoarele:

«Förte memorabilă și de mare însemnătate tradițională este alegerea și punerea *Trandafirului* în capul cântecului.

«*Trandafirul* nostru este de asemenea origine cu *τριανταφυλλον* din limba grăcă cea nouă, și însemnă *rosă, rușă*.

«Rosa este celă măi însemnată simbolă ală frumuseții. Achilles Tatius ăice: Rosa este frumusețea pământului, lumina și ochiul plantelor, simbolulă amorului și ală Vinerii. Rosa este bucuria ăilelor și a ómenilor, frumusețea grațiilor, amica muselor și a nimfelor (1).

«*Trandafirul*, după sciința simbolică mitologică (2) însemnă: a) ună simbolă de amore consacrată Vinerii (regina naturei) care este urđitóra vieții înfloritóra, dar trandafirul totă odată însemnă și iflórea morții; de aceea se și află înțaiată pe crucile de pėtră ale morminturilor (3). Dreptă aceste de mare însemnătate este și acea împrejurare cum că cânteculă nostru, în întroducerea sa, întrebuinteză trandafirul în ambele sale însușiri însemnate aci: a) ca *flóra vieții*, de óre ce ca atare i se împedică înflorirea la privirea despărțirii sufletului de trupă, adecă încetarea vieții acesteia; b) ca *flóra a morții*, iar pornesce și înflorește, căci mórtea este începutulă vieții viitoare.

«Din tóte aceste se dovedesce vechietatea și însemnătatea tradițiunii trandafirului în cânteculă mortului la Români (4).»

Așa dar, după S. Manguica, trandafirulă din cestiune, în-

(1) Dierbach, Flora mythologica p. 157.

(2) Nork, Etym. symb. mythologisches Real-Wörterbuch. IV. p. 185.

(3) Calind. cit. pe 1882. Nota dela *Strigoii și Moroii* p. 127.

(4) Căind. cit. pe 1882. Nota dela p. 127.

semnă: a) *flórea vieții*, b) *flórea morții* și c) că credința despre dînsul e foarte veche și anume greco-romană.

Póte fi și așa.

Se vede însă că Mangiuca a uitatú saú póte nici n'a sciutú că *trandafirulú* și cu deosebire celú sêlbaticú jócă unú rolú foarte mare în mitologia daco-română, căci atunci de bună sémă ar fi avutú cu totulú altă părere despre dînsulú.

Trandafirulú, nu numai după credința Românilorú din Bucovina, Moldova, Țera-Românescă și Transilvania, (1) ci chiar și a celorú din Banatú, (2) fiindú bine-cuvîntatú de Dumneđeú are putere să depărteze de loculú, unde se află plântatú, precum și de casa, la care se punú rămurele verđi de ale sale, nu numai tóte relele, ci totú odată și pre tóte spiritele cele necurate.

Maí departe *rămurelele cele tinere* de trandafirú, poporulú le întrebuintéază pentru vindecarea celorú stricați de *Véntóse* precum și pentru vindecarea celorú cuprinși de *césulú celú rěú* (3).

Véntósele însă sunt sinonime cu *Ielele*, despre cărú amintesc primulú fragmentú de bocetú reprodușú maí sus.

Prin urmare eú sunt maí de grabă dispusú a *crede că bocitórele* bãnățene, când aú compusú și rostitú pentru prima óră cuvintele privitóre la trandafirú aú avutú în vedere cauza bólei și a morții repausatului, ele adecă s'aú plânsú asupra trandafirului: de ce acesta a fostú așa de rěú la fire, de c en'a odrăslitú și înfloritú maí de grabă, ca să aibă de la cine lua rămurele tinere, odrasle noue, unicele bune spre vindecarea și însănătoșarea celorú stricați de *Véntóse* saú *Iele* și cuprinși de *Césulú celú rěú*.

---

(1) Dict de M. Nistorú com. de d-lú Rom. Simú.

(2) Arth. und. Albert Schott, Walachische Märchen. Stuttgart und Tübingen 1845. p. 298.

(3) S. Fl. Marianú «Trandafirulú de câmpú» publ. în «Albina Carpațilorú» an III. Sibiiú 1879, p. 282—283.

În credința acésta a mea mă întăresce încă și acea împrejurare că cuvintele privitoare la trandafirū se bocescū nu numai în legătură strînsă cu cele-lalte din cari e alcătuită «*petrecerea mortului*,» adunată de Manguuca și nu numai în decursulū petrecerii mortului la mormîntū, ci și mai 'nainte, pe când se află mortulū în casă.

Dovadă că «*petrecerea mortului*» culésă de Manguuca nu e din capulū locului unū bocetū de sine stătătorū, ci o compilațiune mai târzie din mai multe alte bocete, cari însă, în chipulū cum sunt înșirate, se potrivescū de minune unele cu altele.

Marea din bocetulū bănățanū, la care ajunge pentru prima óră sufletulū repausatului, însemnă, după Manguuca, *Oceanulū* Grecilorū vechi, cari își închipuiaū că e unū riū, ce încunjură pămîntulū, și că dincolo de *Oceanū* zace cealaltă lume (1).

Acéstă mare, închipuită dreptū riū, care încunjură pămîntulū, este «*sorbulū pămîntului*» din poveștile și mitologia daco-română, care forméză marginea, hotarulū între cele două lumi, și p'reste cari trebuie să trecă omulū dintr'o lume într'alta, de pe unū tērēmū pe altulū (2).

Ea însemnăză însă și *riulū de focū* (veđi fig. alăturată) saū apa cea fără fundū din apocrifele creștine.

Bradulū đînelorū din rîpa mărilorū, care forméză trecetórea apelorū, e sinonimū cu «*busténulū đînelorū*» din poveștile românesci, care asemenea însemnăză trecetórea apelorū (3).

Acestū bradū închipuesce 'pe de-o-partē *luntrea lui Charon* din mitologia veche, iar pe de altă parte *pomulū* din apocrifele creștine, despre cari am vorbitū deja mai pe largū în cap. VIII.

---

(1) Hahn, Mythol. Paralleben p. 54.

(2) Călınd. cit. Nota dela p. 123.

(3) S. Manguuca. Călınd. pe 1882. Nota dela p. 126.

Puii de șoimă, cei de *vidră* sau *vidrone* precum și cei de *șerpone*, nu sunt alta decât *vameșii* sau *tâlharii*, adică dracii, cari stați în calea mortului la *vămă* și voescă a-lă resturna în apă, adică în foculă celū nestinsū alū iadului.

Drumulă, care se împărțese în două ramuri, celū de-a stânga ce duce spre *iadū* și celū de-a dreapta ce duce spre *raiū*, e asemenea celui din mitologia *Romanilor*, cari așisderea credeau că se împărțese în două ramuri, unulū, și anume celū din stânga, care duce la iadū, iar celū din dreapta la *Eliseū* (1).

Iată ce ne spune Virgiliū despre acesta:

«Aici este loculū, unde se desparte drumulū în două părți. Celū din dreapta duce până sub zidurile lui Ditis (Jupiter) celū mare; pe acesta ne este calea spre Elis; însă pe partea stângă eserciteză elū (Ditis) pedepsele și trimite la Tartarulū celū afurisitū (2).»

Câmpiile cele frumoșe, cu florī alese, sunt câmpiile' cele întinse și frumoșe din prejurulū raiului, adică *câmpiile eliseice* ale Grecilorū și Romanilorū, iar cele pline de spinī și măărăcinī sunt câmpurile de prin prejurulū iadului.

Ce se atinge de *Mărulū-lui-Sân-Petru*, apoi de *lina fântână*, care după Manguicu însemneză riulū *Lethe*, adică riulū uitării din mitologia greco-romană (3), precum și de *Sânta-Măria*, să se vadă mai sus, unde am vorbitū despre tôte acestea mai pe largū.

---

(1) Marianescu, Cultulū păgânū și creștinū, t. I. p. 346.

(2) Aeneid. lib. VI. 540:

Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas:
Dextera quae Ditis magni sub moenia tendit,
Hac iter Elysium nobis; at laeva malorum
Exercet poenas et ad impia Tartara mittit.

(3) Călinđ. pe 1882, nota dela p. 132.

XXXIII.

V Ă M I L E.

Dintru începutu toți ângerii erau buni, blânzi și binefăcători. Mai pe urmă însă unii dintre dînșii, nemulțămîndu-se cu fericirea și puterea ce le-a dat'o lorū Dumneđeū, voră să fie asemenea acestuia, să aibă adecă și ei aceeași putere și stăpânire, mărire și strălucire, plăcere și îndestulare, care o avea Dumneđeū.

Însă prea puternicul și prea dreptul Dumneđeū nu putu să sufere acéstă sumeție și îndîrjire din partea acelora, cari au fostu creați de dînșulū anume ca să-lū asculte, să-î servescă și să-lū preamărăscă. Dreptū aceea, cum a simțitū elū că o sémă dintre ângeri s'au revoltatū în contra sa, nu i-a răbdatū nici unū minutū mai multū întru *împărăția ceruelui*, ci i-a scosū pe toți alară și i-a aruncatū în întunericulū celū de veci. Vedeëndū însă că pică prea mulți după olaltă, a poruncitū de-odată să stee fie-care acolo, unde a ajunsū. Și așa, împlinindu-i-se porunca, cei ce au fostū ajunsū acum pe pămîntū au rămasū până în ziua de ađi aici, cei ce nu apucase a pică pe pămîntū spânzură și acum în aerū, iar cei ce au rămasū în cerū, se află și ađi acolo,

și numai atunci se coboră pe pământu când le poruncește Dumneșeu (1).

Ângeri, cari aș rămasă în ceru, se numesc și astăzi *ângerî*, și precum aș fostu la începutu: buni, blândi, ascultători și bine-voitori omenimei, așa sunt ei și acuma. Ceî ce aș cădutu pe pământu însă s'aș prefăcutu în *draci*, și nu destulă că ei nu ascultă de poruncile lui Dumneșeu, dar nici pre omeni nu-i lasă în pace. Din contră, voindu a face în ciuda lui Dumneșeu pentru că i-a aruncatū din ceru, caută tôte chipurile și mijlocele cum arū putē îndupleca și amăgi pre omeni, ca și aceștia să se abată dela poruncile lui, să-lū urască, să se înșele, să se calumniece, să se bată și omóre unulū pre altulū, mai pe scurtū să comită totū felulū de păcate strigētore la ceru, ca în chipulū acesta apoi, depărtându-i și înstrăinându-i din ce în ce totū mai multū de Dumneșeu și trăgēndu-i în partea lorū, să pōtă cu atāta mai lesne și mai ușorū umplea iadulū cu dînșii.

Ceî ce spīnzurā în aerū, cari asemenea s'aș prefăcutu în *draci* sau *diavolî*, ne fiindu-le de felū încuviințatū a se 'ntōrce îndērēptū în ceru, de unde aș fostu alungați, nici a se coborî la frațiî lorū de pe pământu ca dimpreună cu aceștia să ademenescă pre omenii ceî vii la totū felulū de fără-de-legi și nedreptăți, ci siliți fiindū a petrece vecinicū în aerū nu aș altă putere asupra omenimii decât atāta că lovindu-se vre-unū omū cu fruntea de unulū dintre dînșii să-lū facă ca să rātăcescă și prin rātăcire să-lū nenorocescă (2).

Însă ei nu se mulțămira numai cu atāta, ci în neastēm-pērarea și nemărginita lorū rētate voira să aibă mai mare putere. Dreptū aceea, nu multū după cāderea lorū s'aș strīnsū

---

(1) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū în Badeuți, și d-lū I. Georgescu, învătōrū în Secadate.

(2) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū.

cu toții la unu locu, aũ ținutũ sesie și s'aũ înțelesũ ca sã facã de pe pãmîntũ și pãnã la alũ treilea cerũ mai multe *vãmî* și la fie-care *vamã* sã oprẽscã sufletele ómenilorũ repausați, cari cãlãtorescũ de pe pãmîntũ spre cerũ, sã le cerceteze și cumpenescã faptele cele rele, ce le-aũ fãcutũ în viețã, și apoi cum vorũ vedẽ cã numai ceș-ceva aũ pẽcãtuitũ sã nu le lese de felũ a trece mai departe, ci a le oprĩ și a le arunca în foculũ vecinicũ și nestinsũ alũ iadului (1). Totũ atuncĩ aũ hotãritũ ei ca fie-care vameșũ sã-și facã *o carte mare din file negre* și sã introducã într'insa *cu litere albe* tóte pẽcatele pãnã chiar și cele mai mici și mai neînsemnate ale tuturorũ ómenilorũ ca la timpũ de trebuințã sã o aibã din demãnã spre a le arãta sufletului cãlãtorũ, în casũ cãnd acesta arũ voi sã le nege (2).

Și cum s'aũ sfãtuitũ, așã aũ și fãcutũ! În scurtũ timpũ întregũ vẽzduhulũ dintre pãmîntũ și cerũ îlũ umplurã de *vãmî*, numite din cauza acẽsta și *vãmile vẽzduhului* (3).

Însã cãte *vãmî* aũ fãcutũ ei de tóte nimenĩ nu póte sã scie. Unii credũ și spunũ cã arũ fi fãcutũ *șẽpte* (4), alții *nouẽ* (5), alții *douẽ-spre-dece* (6), alții *douẽ-deci și patru* (7),

---

(1) Com. de d-lũ Av. Macovei, preotũ în Badeuțũ și I. Georgescu, invẽț. în Secadate: «Se crede cã *vãmile* sunt diavoli, cari aũ fostũ aruncați din cerũ și s'aũ opritũ prin vẽzduhũ ca sã ținã calea morțilorũ.»

(2) Cred. Rom. din Baia, Moldova, com. de Titũ Zaharescu, stud. gimn.

(3) Com. de d-lũ Av. Macovei, G. Tomoiagã, și I. Avramũ.

(4) Manguuca, Cãlindarũ pe an. 1882, Brașovũ 1881, p. 129.

(5) Iónũ Becinẽgã, *Đorile* publ. în *Familia* an. XI. Buda-Pesta 1874, p. 269.

(6) Com. de d-lũ Av. Macovei, preotũ în Badeuțũ, At. Germanũ, stud. gimn. de locũ din Crasna, Nic. Prelici, stud. gimn. de locũ din Brẽza; Dict. de Elisaveta Agapi din Mãnãstióra, și com. de flulũ sãũ G. Agapi, stud. gimn.

(7) Com. de V. Burduhosũ, stud. gimn. de locũ din Cãmpulungũ, I. Tonigariũ, stud. gimn. de locũ din Fundulũ-Moldovei, Al. Baciũ, stud. gimn. de locũ din Stupca, I. Avramũ, stud. gimn. din Todiresci și Solonețũ, M. Jemna din Balacena, G. Tomoiagã și Titũ Zaharescu, din Baia în Moldova, Al. Boierũ, din Transilvania.

și iarăși alții credū că arū fi făcutū chiar *nouè-ḑeci și nouè* (1).

Cei mai mulți Români însă sunt de părere că arū fi *douè-ḑeci și patru de vămî*.

Cum se numesce fie-care vamă în deosebî, cum arată ea, și unde anume e așezată? Despre acēsta asemenea nu se pōte sci și spune cu tōtă acurateța.

Cu tōte acestea însă unele numiri totuși ni-sū cunoscute. Așa una dintre dînsele se numesce *vama tâlharilorū*.

În privința acesteia unū bocetū din *Banatū* ne spune următōrele :

La *vămî* când vei trece
Frică vei petrece ;
Dar tu vei lua
Și din sinū vei da,
Te-î rescumpēra
Cu nouē crițari
De vameși tâlhari (2).

Mai departe se numesce una *vama furtului* sau *furtușagulū*, alta a *uciderii*, alta a *omorului*, alta a *beției*, alta a desfrânării, alta a *lăcomiei*, alta a *ne'ndreptățirii*, alta a *învrăjbirii*, alta a *sudalmei*, alta a *fermecătoriei*, alta a *vrăjitoriei*, alta a *tutunului* sau a *fumatului*, și iarăși alta a *minciunii* etc (2).

În scurtū dîsū fie-care vamă are numirea sa proprie, și în care privință a păcătuitū omulū mai multū pe pămîntū, la acea vamă e mai tare păzītū și cercetatū sufletulū sēū.

Ce se atinge de forma și construcția lorū, apoi credū și spunū unii că ar fi făcute ca nisce *uși de fierū*, prin cari

---

(1) Frāncu, op. cit. p. 174. — Com. de d-lū Rom. Simu, «Omulū are să trecă peste 99 de *vămî*.»

(2) I. Becinēga, op. cit. p. 269.

(3) Com. de d-lū I. Georgescu, invēț. și de An. Pletosū din Rădășeni.

e nevoitū să trecă sufletulū; iar alții că ar fi ca unū felū de *zaplazuri* sau garduri înalte (1). Cei mai mulți însă își închipuescū că între pămîntū și cerū, sau mai bine ȃisū între lumea acēsta și cea-laltă, cari sunt fōrte depărtate una de alta, ar fi înșirate într'o distanță anumită una de alta, tocmai după, cum sunt în lumea acēsta *stâlpi* sau *rohătcele* de pe lângă drumurile cele împērătesci, din care causă apoi se numescū ele în unele părți și *stâlpi* sau *rohătci* sing. *rohatică* (2). De regulă însă cele mai multe vāmi sunt așezate pe malurile apelorū mari și ale păraelorū peste cari trebue sufletulū omulū numai decăt să trecă în călētoria sa, care duce la raiū (3).

Cea mai de pe urmă și totū-odată și cea mai fiorosă și periculosă vamă se ȃice că este o punte fōrte lungă, dar numai ca *unghia* de grōsă și ca muchia cuțitulū de lată, care duce peste unū iazărū fără de fundū și întunecosū, în care se află totū felulū de gāngāniī, unele mai urite și mai fiorose decăt altele, precum balauri, șerpī, solomāsdre, șopārle, brōsce etc (4).

La vama de lângă puntea acēsta, numită și *puntea raiulū*, e așa de întunericū că nu se vede nici māna, de-aceea e și fōrte greu de trecutū peste dīnsa. Dacă sufletulū celū repausatū e fōrte pēcātosū, cum pune piciorulū pe dīnsa, deauna pică în iazărū și se duce în iadū, iar dacā e nevinovatū și dreptū ca lumina, atuncī scapă, trece mai departe și se duce în raiū (5). Celorū mai multorū suflete însă tocmai

---

(1) Com. de Nic. Prelici și Gheorghiu, stud. gimn.

(2) Com. de At. Germanū, stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Stupca com. de Al. Baciū, stud. gimn.

(4) Cred. Rom. din Todiresci și Solonețū, com. de I. Avramū, stud. gimn.; a celorū din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucū, și a celorū din Baia, com. de Titū Zaharescu.

(5) Com. de N. Cotlarciucū și Titu Zaharescu.

când se află la mijlocul punții acesteia și sperază că sunt scăpate de pericolul celui mai mare, le iese înainte o *mâța* iar dindăreptu unu *câne*. Mâța vrea numai decât să le dea josu în iazărū, iar cânele n'o lasă. În fine sosesc *unū omū*, și dacă sufletulū trecătorū are vre-o pară la sine și i-o dă, omulū acela alungă mâța și-i ajută să trecă puntea, dacă n'are cu ce-i plăti, atunci e pace de dînsulū, căci omulū îlū lasă și trebuie apoi să cadă în iazărulū celū fără de fundū (1).

De-aceia vine datina Românilorū de-a pune mortulū în mână o luminiță de cêră cu unū bănuțū lipitū de dînsa, anume ca avêndū și aprindêndū lumina să vadă pe unde are să se ducă, și plătindū bănuțulū omulū să-lū trecă de cea-laltă parte (2).

O sêmă de Români credū și spunū că *puntea raiulū* e făcută peste *iadū* și se împărțesc în trei părți. De pe partea întâia pică numai ómenii cei mai pécatoși, de pe a doua cei mijlocii, iară de pe cea din urmă numai cei ce au fôrte puține pécate. Cei ce au picatū de pe partea din urmă fôrte lesne potū să scape și să iasă afară. La capêtulū punții însă n'au pe unde se coborî, și de aceea trebuie să sară josū. Celorū ce n'au de felū pécate le dă Dumneđeū aripī și, în locū să sară, sbóră (3).

Cum că puntea acêsta e întrū adevêrū cea de pe urmă vamă, și cum că sufletulū, trecêndu-o pre acêsta, nu are să mai trecă nici peste o apă, părțū, podū sau altă punte, se vede încă și dintr'o đicală fôrte răspândită la poporulū românū din Bucovina, care sună: «*ți-oi plăti la puntea*

(1) Cred. Rom. din Todiresei și Solonețū, com. de I. Avramū.

(2) Cred. Rom. din Todiresei și Solonețū, com. de I. Avramū; a celorlū din Stulpicanī, com. de N. Cotlarciucū.

(3) Cred. Rom. din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū.

raiului,» saū: «*las' cǎ ȕi l'oiū da* (lucrulū cūtare) *la puntea raiului*,» saū: «*lasū cǎ le-ī vedea la puntea raiului*,» ceea ce însemnǎzǎ atǎta cǎtū: nici-odatǎ saū abia dupǎ mǎrte.

Pe lǎngǎ *cartea cea nǎgrǎ*, despre care amū amintitū maī sus, fie-care cǎtǎ de draci ce stǎ de pazǎ la vǎmile despre cari ne-a fostū pǎnǎ aici vorba, saū maī bine ȕisū fie-care vameşū maī are încă ȕi cǎte o *cumpǎnǎ* saū *cǎntarū*, cu care cumpǎnesce ȕi cǎntǎresce faptele ǎmenilorū dupǎ mǎrte (1). Deci, cum sosesc sufletulū la vamǎ, îndatǎ este opritū ȕi întreatū de tǎte faptele sale cele bune ȕi cele rele, ȕi dacǎ nu se aflǎ cu nimicǎ vinovatū, atunci îlū lasǎ sǎ trecǎ maī departe (2); dacǎ e învinovǎtitū cu ceva ȕi nu-ȕi pǎte aduce aminte saū anume nu voescce a spune adevǎrulū, cugetǎndū cǎ în chipulū acestǎ se va putǎ maī lesne ȕi maī de grabǎ mǎntui, atunci draciī scotū cartea cea nǎgrǎ ȕi prindū a-ī ceti dintr'însa tǎte pǎcatele, dela celū maī mare ȕi pǎnǎ la celū maī micū ȕi neînsemnatū, ȕi dacǎ în acelaşī timpū n'arū scǎte ȕi ângerulū sǎū conducǎtorū o *carte albǎ*, care o duce cu sine ȕi 'n care se aflǎ întroduse tǎte faptele omulū cele bune cu *litere negre pe file albe*, atunci sufletulū, neaducǎndu-ȕi aminte cu de-amǎruntulū despre tǎte faptele sale, lesne ar putǎ cǎdǎ jertfǎ diavolilorū rǎutǎcioşī ȕi înşelǎtorī (3). Dacǎ se adeverecce cǎ are cu multū maī multe fapte rele decǎt bune, atunci nici ângerulū conducǎtorū nu pǎte sǎ-ī ajute nimicǎ; iar dacǎ are atǎtū fapte bune cǎtū ȕi rele, dar nu se scie cu acuratǎţǎ care dintre dinsele plǎtescū maī multū, cǎcī atǎtū diavoliī cǎtū ȕi îngerulū ce conduce sufletulū, vrea sǎ aibǎ

---

(1) Cred. Rom. din Fundulū-Moldovei, com. de Mercheşū ȕi a celorū din Secadate, com. de d-lū I. Georgescu.

(2) Cred. Rom. din Balacǎna, com. de M. Jemna.

(3) Cred. Rom. din Baia, com. de Titu Zaharescu.

cea mai mare dreptate, atunci se pună în cumpenă și se cumpenescă, și anume: sufletulă dimpreună cu faptele sale cele bune într'o cumpenă, iar' faptele cele rele într'altă cumpenă, și dacă cumpenescă faptele cele bune pe cele rele, atunci sufletulă e scăpată și merge în raiu, iar dacă nu, atunci păcatele îlă tragă în iadă; dacă are pe-atâte fapte bune pe câte și rele, asemenea se pôte mântui, căci *archangelulă* totă aruncă din faptele cele bune în cumpenă contra celor rele anume ca acelea să tragă mai multă (1).

Cu tôte că draciă sunt forțe riguroși întru cercetarea și cumpenirea fapteloră omenescă, totuși sufletulă pôte forțe lesne să scape din ghiarele loră și să se ducă mai departe, dacă la fie-care vamă, unde este oprită și 'nvinovătită. nu număi de faptele cele rele, cari întru adevără le-a făcută, ci chiar și de multe altele ce nu sunt adevărate, scôte câte ună colacă și câte ună bană dintre colaciă și baniă ce s'au dată de pomană săraciloră peste sălaşă, când i s'a dusă corpulă la grópă, și le dă draciloră ca plată (2).

Dacă e păcătósă și pe lângă aceea nici nu are cu ce plăi pre vameși, atunci e vai și amară de dănsulă, căci atunci cu tótă întrepunerea archangelulă său a ingerulăi conducătoră, nu pôte să scape, ci trebuie număi decăt să mērgă în iadă.

De aceea e bine ca fie-care omă să-și plătescă singură vămile până ce e încă în vieță, dând în același timpă și pentru sufletele celoră morți câte ceva de pomană (3).

---

(1) Cred. Rom. din Crasna, com. de At. Germană; a celoră din Fundulă Moldovei, com. de Const. Mercheșă; a celoră din Bălăcēna, com. de M. Jemna; și a celoră din Secadate în Transilvania, com. de I. Georgescu.

(2) Cred. Rom. din Bălăcēna, com. de M. Jemna; a celoră din Fundulă Moldovei, com. de Const. Mercheșă și a celoră din Mănăstióra, com. de G. Agapi.

(3) Com. de d-lă Rom. Simu.

Daca nu tocmai toate, apoi de bună seamă că partea cea mai mare a credințelor, cuprinse în capitolul de față, se bazează pe *Viața sf. Vasile celui nou*, despre care ne-a mai fost vorba în decursul acestui studiu, și în care nu numai că se află toate *vămile vîzduhului* înșirate, ci totu-odată și foarte pe larg descrise, și pe lângă acesta reprezentate încă și într'un fel de iconă. (Vezi figura alăturată).

XXXIV.

I A D U L Ū.

Poporul român de pretutindene privesce *raiul* și *iadul* ca două lumi opuse una alteia, diferite în teorie de credință de lumea reală, sub care cuvîntul înțelegem lumea vădită de noi, în practică ei însă nu socotesc a fi nici o diferență.

Distanța și locul sunt punctele, în care nu coincid.

. O splendore mare și provenită din apropierea divină, în ceea ce privesc *raiul*. O suferință însă și o îngrozire cu mult mai mare, de cum este în omenire, în ceea ce privesc *iadul*, și acesta din lipsa completă a Dumneșirii.

Iadul, după credința Românilor din *Țera-Românească*, se află în interiorul pămîntului. Unu întuneric nedescris se află acolo, și în el rătăcesc sufletele celor păcătoși și la timpuri hotărîte unele continuă, altele merg să-și ia pedepsa la care sunt oșîndite. Unii ard în foc, alții sunt mâncați de viermi, alții jocă într'o arie de măracini, iar alții pîrtă încinși pe dracii, cari au fost cauzătorii păcătuirii lor. Om pe om nu se vede, nici nu poate ști ceva de pe pămîntul său dela cei morți ce sunt în rai, sau chiar acolo în iad. Numai rugăciunile familiei, bisericești și ale săracilor

precum și pomenile ce li se facă potă să le mai ușureze din aceste chinuri (1).

Unii Români din *Bucovina* însă credă și spună că *iadulă* ară fi o grăpă fărte adâncă și colosală de mare în fundulă pămîntului, unde cât e lumea, arde focă, dar cu tóte acestea nici când nu e lumină, ci totă numai întunerică din cauza fumului celui mare, desă și innădușitoră, care iesă din acelă focă. Alții din contră, își inchipuescă iadulă ca ună felă de casă saă mai bine đisă ca ună felă de cetate colosală de mare, situată într'o afundătură fărte întunecósa și uriciósă de sub pămîntă și înconjurată de jură împrejură cu ziduri înalte. Și precum o casă de rîndă are necesitate de tálpi, usciori și uși saă alte obiecte, așa are și iadulă, cu acea deosibire numai că pe când noi întrebuintămă pentru astă-felă de lucruri diferite lemne și pietre, pe atuncă pentru iadă și mai alesă pentru tálpile acestuia se întrebuinteză babele cele rele și cu deosebire vrăjítórele, carile cât aă trăită numai fapte rele aă făcută.

În mijloculă iadului stă pe ună scaună de fieră *Scaraoțchi*, împăratulă întunericului, iar împrejurulă lui mii și milióne de *draci* și *drăcóice*, unii mai urți și mai sluți decât alții, cari se împărțescă în mai multe cete și cari chinuescă pe cei nelegiuiți și pécătoși în totă chipulă; și anume: pre unii îi pună într'ună cuptoră mare de focă și-i frigă, saă îi fierbă într'o căldare de aramă în care se află smólă clocotítóre, pre alții îi piséză într'o piuă de spijă, saă îi pună în lulele, și-i fuméză; și iarăși pre alții îi bată și chinuescă cu bice și harapnice de piele, saă le scotă limbele și le strépungă cu nisce ace înfierbîntate.

La ușa iadului, care e alcătuită tótă din fieră, staă đ și nópte doi diavóli, cari îndémă pre toți cei ce trecă pe acolo

---

(1) D. Stănescu. op. cit. p. 326—327.

să intre în năuntru, și respingă pre toți cei ce ară voi să iasă afară din iadū, ca să scape de muncile cele crâncene (1).

În pórta saū ușa iadului se mai află încă și *flórea macului*, care asemenea ademenesce pre suflete ca să intré în iadū, după cum prea lesne ne putemă încredința despre acésta din următóarele versuri dintr'o doină poporală din Bucovina:

Dară flórea macului
Șéde 'n pórta iadului
Și totū cresce și 'nfloresce
Multe suflete-amăgesce (2).

Imprejurulū iadului se află unū felū de câmpie stérpă, ca și când ar fi arsă de focū. Iar prin câmpia aceea trece «*apa Sámbeței*,» care se revarsă în iadū. De aici apoi și blăstémulū: «*duce-te-ai cu apa Sámbeței*,» adecă: lua-te-ar draculū să nu te mai vėdū!

Drumulū ce duce la iadū e plinū de spinī și mărăcinī. Cu tóte acestea însă sufletele celorū pécătoși ajungū pe de-o sută și pe de-o mie de orī mai de grabă într'insulū, decât a celorū dreptī în raiū.

De aici se vede că vine apoi și ȓicala Românilorū din Bucovina:

Haī, haī, haī
Pân' la raiū,
Că pân' la iadū
E num' unū gardū
Și-acela-ī spartū.

Tóte sufletele celorū pécătoși mergū de-a dreptulū în iadū;

---

(1) Cred. Rom. din Bălăcéna, com. de M. Jemna; a celorū din Ropcea, com. de Em. Cuparencu; a celorū din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū, și a celorū din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū.

(2) Marianū, Poesii pop. rom., t. II, Doine și Hore, Cernăuți 1875. pag. 93.

ale celorlă mai puțină pécătoși însă, după ce au trecută vămile și se credă a fi acuma scăpate de ori și ce primejdie, ajungëndă la *gura iadului*, care este o prăpastie îngrozitoare și fórté mare și 'n care se află felă de felă de balauri, solomâsandre, brósce ráiose, șerpă și șerpóice, precum și alte gângăniă uriciose, cari foșcăescă ca nisce viermi, când daă să trecă peste *puntea raiului*, care duce peste acea prăpastie spre raiă, se trezescă de-odată și pe neașteptate că pică de pe punte și cadă în iadă.

Însă sufletele, ce se ducă, după despărțirea loră de corpă, în iadă, nu rămână acolo pe vecie, ci ele staă numai ună timpă hotărîtă, adecă până ce-și tragă pécatulă. După aceea iesă din iadă și se ducă într'ună locă anumită dintre iadă și raiă, unde petrecă apoi până la judecata cea de pe urmă (1).

Românii din *Transilvania* credă că iadulă e o *peșteră* întunecósă în pămîntă și anume de desuptulă raiului. Gura, prin care se duce în acea peșteră, se numesce «*gârliciulă pămîntului*.» Acea peșteră servesce ca locuință la o mulțime de diavoli precum și la o mulțime de suflete de-ale celorlă întinași cu pécate (2).

Atâtă iadulă, câtă și muncile, și tóte cele-lalte, ce se mai petrecă într'însulă precum și'n nemijlocita lui apropiere, adeseori le întimpinămă nu numai în vorba de tóte dîlele, ci și într'o mulțime de povești, legende, colinde și alte cântece poporane atâtă din Bucovina câtă și din celelalte țeri locuite de Români.

Așa într'o poveste din *Transilvania*, întitulată «*Vizoră, craiulă, șerpiloră*,» aflămă următóarele cu privire la unele dintre muncile iadului:

---

(1) Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. Cuparencu; a celorlă din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, precum și a altoră Români din Bucovina.

(2) T: Simonă. — W. Schmidt, op. cit. p. 43.

«Petru luă căpăstrul, se duse la stava de cai și încălecă pe calul, care era mai slab decât toți caii din acea stavă. Calul și plecă cu el și *ajunse la o grăpă*. Acolo se scoborî de pe cal, îl lovi cu vătrarul în frunte, de care lovitură într'o clipită se prefăcù într'unu stan de pără, iar el se *scoborî în grăpă și întră în ceea-laltă lume*.

«Griji însă bine de sfatul dat de socru-său, ca să nu uite nimic din ceea ce va vedé.

«Adecă ce vedù?»

«Totu lucruri de cari multu se minună.» Mai întâi trecu pe lângă un om acoperit cu 99 de țoluri, tóte noue no-
uțe, și totu-și muria de frig.

Mergend mai departe vedù un om acoperit cu un țol de totu rupt și suțire, iar pe el ploua cu zăpadă și totuși îi era cald.

«Trecend pe lângă aceștia, nu departe vede un alt om, așezat cu spatele pe pământ, pe care doi servitori cu un sucitor îl îndopa cu mâncarea, ca pe o găscă, și totuși se văeta că e flământ.

«In altu loc vedù un om slab de totu ca o lespede, și mânjit cu smolă, pe care alți doi servitori îl jupuia și iar îi trăgeau pielea de pe el.

«Mergend mai înainte, vedù un om cufundat într'unu lac până la grumaz, pe care, când se încerca să iasă, îl tovia un berbecu cu capul în frunte, în cât iar cădea în lac.

«Trecend de aci, vedù un bolnav, zăcend în pat și totu strigand după ajutor, dar nu venia nimeni.

«Mai încolo vedù un om spânzurat de limbă.

«In altu loc vedù un om legat de mâni și de picioare și la mâni trăgeau doi boi, acum într'o parte, acum într'alta.

«Nu departe dela acesta îi veni înainte unŭ păzitorŭ, care îlŭ întrebă:

—«Ce cauți pe aici, pămînténule?

—«Cautŭ pe Măria-sa Domnulŭ celŭ bătrânŭ, din satulŭ nostru.

—«Ce aï cu elŭ?

—«M'a trimisŭ Măria-sa Domnulŭ celŭ ténérŭ, să-ï aducŭ coróna.

—«Te du pe aici în colo, căci tocmai acum bea apă dintr'unŭ isvorŭ, veđi-lŭ colo?

—«Vėdŭ!

—«Se duse Petru, și când fu înaintea lui, îi sărută mână, și-ï spuse din ce pricină a venitŭ.

«I-o daŭ dar, — ăise — și așa numai asta am adus'o dela elŭ, i-o daŭ ca să mă limpedescŭ și de asta.

«Đicéndŭ aceste, luă coróna de pe capŭ și-o puse în mánile lui Petru.

«Apoi iar ăise:

—«Acum spune-mi, Petre, ce-aï vėđutŭ, aici în lumea nóstră?

—«O Măria-ta, că multe am vėđutŭ!

—«Ce?

—«Întăiŭ am vėđutŭ unŭ omŭ acoperitŭ cu nouė-đeci și nouė de ăoluri, tóte nouė nouțe și totuși îngheța de frigŭ.

—«Sciï, Petre, ce însemnéză acésta?

—«Ba nu sciŭ!

—«Ascultă dar să-ți spunŭ. Fie-care omŭ până trăesce pe pămîntulŭ nostru pécătuesce, iar când pécătuesce, calcă legea lui Dumneđeŭ. Pécatulŭ póte fi mai ușorŭ saŭ mai greŭ, după cum e și fapta. Dumneđeŭ nu lasă nici unŭ pécatu nepedepsitŭ, numai atunci când omulŭ cunoscéndŭ-și greșéla sa se întórce cu inimă curată. Apoi unele pécate

sunt mari, pentru că le vedem și noi mari. Dar mai sunt unele păcate, cari nouă nu ni se par mari, și totuși sunt mari. Omul acela, pe care l'ai vădută întâia oră, pentru aceea tremură de frig sub nouă-șeci și nouă de țoluri, toate nouă nouă, căci el, când a fost pe pământ, nu a dat nici un vestmînt sîracilor de pomană.

«El n'a făcut ceeace a trebuit să facă și pentru aceea se pedepsește. Asta nu se vede așa păcat mare, dar totuși e mare. Altul iar face ceeace nu trebuie să facă; asta iar e mare păcat. — Ce-ai mai vădută?»

—«Am vădută un om acoperit cu un țol de totușpire și rupt, și totuși asuda de cald.»

—«Veđi, Petre, acela a făcut sîracilor vestminte de pomană. — Ce-ai mai vădută?»

—«Am vădută un om cu spatele la pământ, pe care îl îndopaș alți doi omeni cu sucitorul, și totuși striga că more de fîme.»

—«Veđi, Petre, așa se pedepsește omenii cei lacomi la mîncări și bîuturi. — Ce-ai mai vădută?»

—«Intr'un loc am vădută un om de totuș slab ca și o lepede, și mînjit peste totuș trupul cu smîlă, pe care totuș îl jupuiaș și iar trîgeaș pielea de pe el. Asta ce va să însemneze?»

—«Veđi, Petre nu înțelegi ce însemnează, cu toate că e ușor de înțeles. Asta e pedepșa omenilor doritori de plăceri trupesci. Trupul e slab, că și l'a slăbit el, e negru pentru că l'a înegrit sufletul, pe care l'a fost mînjit el cu atîtea spurcăciuni, iar pre lîngă aceea mai capătă ca pedepsă aceea ce ai vădută.»

—«Ce-ai mai vădută?»

—«Am vădută un om cufundat într'un lac, pe care când se ncerca să iasă, îl lovia un berbec în frunte în cîtu iar cădea în lac.»

—«Omulū acela, Petre, câtū a trăitū, a totū înșelatū, și acum veđi cu ce se pedepsește?»

—«Ce ai mai vėđutū?»

—«Am vėđutū unū omū bolnavū zăcendū într'unū patū totū strigândū după ajutorū, dar nu venia nimeni.

—«Veđi, Petre, omulū acela nu și-a cinstitū părinții. — Ce-ai mai vėđutū?»

—«Am vėđutū unū omū spânzuratū de limbă.

—«Veđi, Petre, acela a înjuratū pre Dumneđeū și pre alți ómenī, iar acuma se pedepsește după cum i se cuvine. — Ce-ai mai vėđutū?»

—«Am vėđutū într'unū locū unū omū legatū de mână și de picioare cu unū lanțū mare și grosū, iar de lanțū la picioare și la mână trăgeaū câte o păreche de boi.

—«Acela, Petre, pentru aceea se pedepsește așa, căci în lume a juratū pe strâmbătate.

—«Dar ce-ai mai vėđutū?»

—«N'am mai vėđutū nimicū!»

—«N'ai mai vėđutū, că nu te-ai dusū mai în colo. Dar să veđi altele, te-ai îngrozi, te grijesce dar să nu ajungī și tu pe aici. — Dar feciorulū meū ce mai face?»

—«Face bine, că-i sănėtosū!»

—«Cum o mai duceți la olaltă?»

—«Rėū de totū, că m'a bătutū de douė ori pe nedreptulū.

—«Atunci e rėū de tótū; mē temū că și elū va ajunge pe aici pe unde-va. Te du, Petre, du-i coróna și mai iartă și tu câtū poți.

«Petru nu mai zăbovi multū ci se duse până la gaură, eși afară, se sui pe calū și-lū lovi cu vătrarulū în frunte, apoi într'o clipită ajunse la socrulū sėū Vizorū, craiulū șerpilorū (1)».

---

(1) I. Popū Reteganulū, Povești ardelenesci. Partea II. Brașovū 1888. p. 58—62.

În altă poveste, din *Bucovina*, ni se spun următoarele
«Vedându sufletul omului într'o erbă mare și frumoasă
nise vaci hitiōne, cari de abia se puteau mișca dintr'unu
locu într'altulū de slabe ce erau, și întrebându elū pre ân-
gerulū sēu conducătorū de ce sunt așa slabe și nu dau
lapte, deși au erbă de prisosū, ângerulū îi rēspunse:

—«Acestea sunt vacile celorū cari le-au datū de pomană,
dar pe urmă le-a părutū rēu după dinsele.

«Mai departe vedându elū pe unū prundū, unde nu era
mai de felū ierbă, nise vaci mari și frumoșe, cari de abia
se mișcau dintr'unu locū în altulū de încălate și grase ce
erau, precum și o mulțime de femeī și bărbați, cari veniau
din tōte părțile cu donițele de le mulgeau, și întrebându pre
ângerū: de ce acestea sunt așa de frumoșe, ângerulū îi dīse:

—«Aceste vaci sunt dāruite sēracilorū din tōtă inima.

«Mergēdu mai departe vede unū omū culcatū cu fața
în susū și cu gura căscatā, iară de-asupra lui unū șērpe în-
colăcitū pe lângă o crēngă cu gura în jos și din gura lui
cādea *verinū* în gura omului.

—«Acesta, — dīse ângerulū, când fu întreatū, — a omo-
ritū șērpii și, în locū să-i arunce unde-va într'o grōpă saū
tufișū, i-a aninatū pe prājini în față sfintului sōre.

«La urmă vede o oīe că se scutură de-asupra unui omū,
ce trecea printr'unū focū mare. Întrebându pre ângerū ce
însēmna acēsta, ângerulū îi rēspunse:

—«Acestū omū, a datū oi de pomană, și lâna lorū, fiindū
udă, îlū scutesce acuma de para focului. (1)».

Atâta din povestī!

O legendă din *Bucovina* ne spune, cu privire la iadū, ur-
mătoarele:

---

(1) Com. de I. Tonigariū, stud. gimn.

Ângerulū morții acum
Mă însoțese la drumū
Și mă trece pe la *iadū*,
Unde pēcătoșii ardū.
Vai! la elū cum mă uitaī,
Ce vēđui mă 'nspăimīntaī!
Vēđui *balauri* cāscāndū
Și din gurā focū vērsāndū,
Curgēndū ca unū riū întinsū
In flacără și nestinsū ;
Și 'n frunte-ī unū dracū ședea
Cu Iuda 'n brațe și-ardea.
De acolo, la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū !
O vai! iar' când mă uitaī,
Ce vēđui, mă 'nspăimīntaī!
Vēđui popi mulți eretici
Cu dascali și grāmătici
Aruncați cu capu 'n josū
In foculū celū flăcārosū,
Și dracii îi împungea,
Cu sulia-ī împingea.
De acolo, la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū !
Ochiī când imi aruncaī
Ce vēđui, mă 'nspăimīntaī!
Vēđui împērați tirani
De gături cu bolohani,
In vāpaia cea de focū
Dracii bātēndu-și de ei jocū.
De aicea, la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū !
Cu ochiī când mă uitaī,
Ce vēđui, mă 'nspăimīntaī!
Vēđui tālharī, ucigași,
Hoți rāpitori și pungași
Vāetāndu-se-amārātu
In vāpae până 'n gātu.

De-acolo, iar la altū vadū
Totū la iadū, la iadū, la iadū !
De-odată cum mă uitaī,
Ce vēđui mă 'nspăimīntaī!
Vēđui unū cārdū de mueri
Tānguindu-se'n dureri
Și draci strigāndū: aste sunt
Ce farmecā și descāntecū!
Apoi de-aici la altū vadū
Totū la iadū, la iadū, la iadū !
Iarāși dacā mă uitaī
Ce vēđui mă 'nspăimīntaī!
Vēđui altū cārdū de bărbați
De bețivi și desfrānați
Toți în flacără undaū,
Și dracii îi cufundaū.
Mai nainte la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū !
Mergēndū, dacā mă uitaī,
Ce vēđui mă 'nspăimīntaī!
Vēđui draci cu cāngi trāgēndū
Nisce mueri și strigāndū:
Aste totū minciuni spuneaū
Pe mulți în belea-ī puneau !
De-aici mergēndū la altū vadū
Totū la iadū, la iadū, la iadū.
In flacări când mă uitaī,
Ce vēđui mă spăimīntaī!
Vēđui negustori în rindū,
Cariī înșelā când vīndū:
Unii cu mățuri de gātu
Se strīngeau ei amārītū,
Alții cu cāntare 'n nasū
Se vāitaū cu mare glasū,
Alții cu fōrfeți și cotū
Îi ducea para în notū.
Mergēndū de-aici la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū !

Spre țipetū când mă uitai,
Ce vėđui mă 'nspăimîntai!
Vėđui iar mueri în munci
Cari își lépėdū ai lorū prunci,
Saū fără milă și dorū
In pantece îi omorū.
Dela celū din urmă vadū, .

Totū la iadū, la iadū, la iadū!
Când stătui și mă uitai
Ce vėđui mă 'nspăimîntai!
Vėđui arđėndū în vilvorī
Bogați neîndurătorī,
Cari totū s'aū veselitū
Și sėraci n'aū miluitū (1).

O colindă din *Banatū* descrie iadulū astū-felū:

Colo 'n josū cătră apusū
Sóre nu-ī pe cerū în susū;
Ci e norū și'ntunecime,
Și-o grozavă adāncime,
Unde munții varsă focū,
Dară marea-ī totū potopū,
Unde-ī peștera urită,
De balauri rēi păzită,
De șerpī, fiare ocolită.
Lāngă pórtă nu e nime,
Póte să 'ntre orī și cine,
Dar nime de voie bună
Pe aicea nu s'adună . . .
Iēi e iadulū celū spurcatū,
Pentru ómeni rēi gātātū!
Da 'n lăuntru cine sunt?
Să ferescă Domnulū sfīntū!
Lāngă pórtă staū totū draci
Și slujescū pentru haraciū,
Și pe nime ei nu lasă
Ca la lumē să mai iasă!
Cătră mijlocū cine sunt?
Să ferescă Domnulū sfīntū!
Sunt cei rēi în fierū legați,
Pānă'n brāū în focū băgați,
Fripti de sete, morți de fóme,
Nime din ei nu mai dórme,

De dureri, din dinți scārșnescū
Și nici când se miluescū!
Dar aceștia cine sunt?
Să ferescă Domnulū sfīntū
Sunt cei rēi ce-aū omoritū,
Traiulū vecinicū și-aū uritū,
Sunt cei rēi ce-aū păgubitū
Pe aprópele māhnitū,
Sunt cei rēi ce aū surpatū
Cās'altuia prin păcatū,
Sunt cei rēi ce-aū înșelatū
Și'n minciună s'aū spurcatū!
Dar în iadū iar ce mai sunt?
Să ferescă Domnulū sfīntū!
Că sunt munți de cei înalți
Și în grópă afundați.
Nu e cerū, ci-sū numai nori,
De 'ntunericū te 'nfiori.
Nici o ți nu e senină,
Foculū arde fār'lumină.
Cāmpurile s'aū uscatū,
Apele tóte-aū secatū,
Nu sunt pasēri, nu sunt flori,
Numai jarū și numai nori!
Să ferescă Domnulū sfīntū
De-a vedé ce-aice sunt (2).

(1) Veđi: «Căлиндariulū poporului bucovinénū» pe 1891. Cernăuți p. 69—70.

(2) At. M. Marienescu, Colinde. Pesta 1859, p. 87.

O doină, care am auzit-o încă în vara anului 1871, pe când mă aflam ca studinte de clasa a VIII la gimnasiul din Beiușu, dela unu Românū de pe valea Crișului albū, ne spune despre iadū următóarele:

Primăvara, după Martū,
Cătră iadū eū am plecatū.
Iadulū era încuiatū
Cu unū spinicelū uscatū.
Pusei mâna și-lū rupsei
Și în iadū de locū fusei.
In iadū dacă am întratū
Acolo puținū am statū
De cetitulū popilorū,
Cerșitulū bogașilorū,
De recéla fiarelorū,
De șuerulū șerpilorū!

Altă doină, din comitatulū «*Turda-Arieșū*,» ne spune atătū în privința *raiulū* câtū și a *iadulū* următóarele:

Pusei șaua pe doi caī,
Mē suiī în sus, la *raiū* ;
Raiulū fuse încuiatū
De trei orī am genunchiatū,
La Dumneđeū m'am rugatū,
Și trei āngerī a mânatū
Și raiulū l'āū descuiatū.
Ce-am vėđutū, m'am bucuratū:
Trupurī māndre și 'nflorite,
Și de popa spovedite ;
Trupurī albe și spēlate
De popa cuminate.
Preste ele floricele,
Unū pomū māndru de daunū.
Pintre elómbe pāsērele,
Pāsērele frumușele.

Eū gândiī la māndra mea
Să fie și pe-acia,
Eū în raiū ași rămāné.
Și Dumneđeū celū prea' mare
Se māniē fórte tare
Și trei āngerī a mânatū
Și de mână m'āū luatū
Și din raiū că m'āū țipatū.
Și mē aflamū lângă *iadū*.
Iadulū fuse descuiatū,
Ce-am vėđutū, m'am spāriatū:
Trupurī mari și putređite,
De popa nespovedite,
Și vėđui pe māndra mea
Chinuindū doi draci la ea.
Māndra umbla să se ducă,

Draciî o făcea^u nălucă ;
Ea se țipă să m'apuce.
Eû grăbiî și-mî făcuî cruce,

Și 'ntinsei o fugă lungă,
Draciî haida să m'ajungă (1).

A treia doină, din *Țera Oltului*, descriind^u munca juraților și a birăilor celor^u răi, nedrepti, asupritori și jupitori, Țice :

Pus'am șaua pe doi cai,
Să mē suî în sus, la *raiū*.
Iadulū era mai d'a vale
Și fugeam în fuga mare.
Iar la ușa iadului
Staū jurații satului,
Țaie lemne dracului.
Iar' birăulū celū mai mare
Ținea pe dracu 'n spinare (2).

În fine^u o doină din *Bucovina*, și anume din comuna Horodeni^u, ne spune despre iadū acestea :

Pus'am șaua pe doi cai
Și m'am dusū în sus la *raiū*.
De trei orî m'am închinatū
Raiulū nu s'a descuiatū.
Pus'am șaua pe-unū cocoșū
Și m'am dusū la *iadū* în jos.
Și la *gróza rēului*
Jos la talpa hāului
Am vēđutū pe mândra mea
Vr'o cincî draci că mî-o bătea
Sānge roșū din ea sāria,
In paharū că mi-lū punea:
«Poțtimū, bade, iea și bea,
«Căci n'ai fostū stăpānū pe ea! (3).»

(1) Doine, strigături și chiuituri, culese de mai mulți învățatori zeloși. Brașov^u 1891, p. 275.

(2) Idem de eadem p. 182.

(3) «Aurora română» an. I. Cernăuți 1881, p. 46

Ași pute să mai reproducă încă multe alte poezii populare. Credă însă că și acestea ne vor fi de ajuns spre a ne încredința: ce închipuire are poporul despre *iadū* precum și despre toate cele, ce se petrec întru'insulū.

Se nasce acuma întrebarea: Dela cine să fi adoptatū poporul românū toate credințele acestea? Moștenitu-le-a elū dela strămoșii săi, sau pōte le-a împrumutatū în decursulū timpului dela alte popore cu totul străine?

Dacă amū sta să reproducemū toate câte le-aū cređutū poporele păgâne din vechime, precum celea ce le cređū și istorisescū poporele creștine din timpulū presentū despre *Iadū* sau *Tartarū*, și din toate acelea amū voi să facemū o concludsiune, amū merge prea departe, și nouē nici timpulū nici spațiulū nu ne permitū s'o facemū acēsta.

Credū deci că ne va fi de ajunsū și numai unū singurū citatū din Virgilū, care ne dă o descriere amărunită de toate cele ce le credeaū și istoriseaū cei vechi atātū în privința *Tartarului* câtū și în privința tuturorū celorū ce se petrecū într'insulū și'n apropierea lui.

Iată ce ne spune Virgilū:

«Enēa, uitându-se împrejurulū său, zăresce pe locū sub o stâncă din mâna stângă ziduri late încunjurate cu unū murū întreitū pre cari le încunjură unū torentū repede cu flacări ardētore, Phlegetteon din Tartarū, și învertia stâncile resunātore. În față se află o pōrtă mare și stâlpi de oțelū virtosū, așa că nici o putere bărbătescă, nici chiar locuitorii ceresci (đei) nu sunt în stare să le sfarme; se urcă unū turnū de fierū până la ceruri, și Tisifone îmbrăcată cu o haină sângerosă păzesce điua și nóptea întrarea (tinda) fără să dōrmă. De aici se auđiaū gemete și rēsunaū loviturī grozave; apoi unū zingănitū de fierū și de lanțuri târâte. Enēa stătū pe locū și înspăimintatū asculta cu urechia

vuetulü. O virgină, spune-mi : ce feluri de crime sunt acestea ? și prin cari pedepse se urmăresc ? Ce vuetü așa de mare imi, vine la urechi ? Atunci începü preotésa să vorbescă astfel : Duce renumitü alü Teucrilorü, nici unui omü nepetatü nu-i iertatü să calce preste pragulü sclerațiilor ; însă pe mine punându-më Hecate în fruntea dumbrăvilorü avernice m'a învățatü însa-și pedepsele cele decretate de deï și m'a purtatü prin tôte locurile. Rhadamantus are celü mai scleratü imperiü, elü biciuesce și ascultă cercetându înșelăciunile și silesce că cine-va să mărturisescă celorü de sus acele crime, de cari bucurându-se pe pămîntü amână prin o ascundere zadarnică căința, sperând o mörte târzie. Tisiphone prevăduțä cu bice bate, insultându, pre cei vinovați și amenințându cu stânga, chiamă șerpüi cei grozavi, cetele furiöse ale surorilorü. Acuma se deschidü porțile sacre sãrindü din țiftinile teribilü resunătoare. Veđi ce păzitorü e în vestibulü (la intrare) ? ce arătare păzesce locuința (infernulü) ? În lăuntru șede încă mai înfuriatä gigantica Hydrä cu 50 de gurü negre. Acum se deschide tartarulü de douë orü în o prăpastie și se estinde sub umbrä (în întunericü) atâtü încät se póte uita de acolo în sus la Olimpulü etericü alü cerului. Aici se aflä némulü anticü alü pãmîntului, Titanii, cari loviți de fulgerü se învîrtescü în fundulü celü mai de jos. Aici am vëduțü și pe gemenii Aloidi, corpuri uriașe, cari se încercarä să surpe cu mânilorü cerulü celü mare și să-lü arunce jos de pe tronulü cerescü. L'am vëduțü și pe Salmoneü cum e pedepsitü. Imitându flacările lui Joe și sunetele Olimpului mergea acesta triumfându, punëndü la träsura patru cai și scuturându o făclie la popórele grecesci și prin mijloculü cetății din Elis, și cerea pentru sine onórea unui deü, elü, nebunulü, care imita furtunele și fulgerulü celü neimitabilü prin aramä și prin tropotulü cailorü celorü potcoviți. Insa părintele celü

a-totû-puternicû arunca prin norii cei deşi arma sa (fulgerulû), elû nu aduse nici făcliî, nici luminî de reşină (păcură) fumegătore şi îlû doborî la pămîntû cu unû vârtejû teribilû. Chiar şi Tityon era de vëdûtû, copilulû pămîntului ce crează tôte, alû căruî corpû e întinsû peste nouë jugere de pămîntû şi unû vulturû mare cu unû ciocû îndoitû, ciupindu-î spre pedépsă inima cea nemuritoare şi mëruntaele cele bogate, se nutresce din ele şi locuesce sub pieptulû celû înaltû, şi fibrele renăscute nu se lasă în linişte. Ce să mai amintescû de Lapişi, Irion, şi de Pirithous? de-asupra căroră cât pe aci amerinţă să cadă o stâncă négră, şi aceleia care cade îi urméză una asemenea ei; sofe aurite cu perinî înalte străluciaû pentru óspeşi şi bucate pregătite cu luxû regalû se aflaû de naintea ochilorû lorû. Lângă dînşii se vedea cea mai mare dintre furii şi împiedeca a atinge bucăţele cu mânile şi rădicândû făclia se scólă şi strigă cu glasû tare. Aici se aflaû aceia, carî câtû trăiră aû fostû fraţi urgisiţi, orî prin aceea că alungară pe părintele lorû şi faţă cu clientulû se încuiară cu averile sale cele aflate, nefăcëndû din ele parte la ai sêi, născëndu-se cu acésta cea mai mare cértă, şi aceia carî sunt biciuiţi pentru adulterû şi urmândû armelorû celorû nelegiuite nu se sfiră a călca credinţa promisă stăpânilorû sêi, şi acum închişi aştéptă pedépsa. Nu încerca a sci care e pedépsa şi ce felû de crimă saû sórte i-aû aruncatû în pierdare. Unî rostogolescû o stâncă uriaşă, alţiî atárnă, traşi pe razele roţilorû; şade şi va şedé în veci nefericitulû Teseû şi de totû némulû Phlegyas admoniază şi invocă pintre umbre cu vóce tare: «Invęţaţi dreptatea, şi admoniaţi fiindû, invęţaţi a nu urî deii.» Acesta vîndû pentru aurû patria şi-î impuse unû domnû puternicû; elû lasă pentru plată să se lipsescă legile şi să se deslipescă . . . Toţi cutezară a comite mare nedreptate şi a-şi însuşi aceea ce aû cutezatî.

Dacă ași avé o sută de limbî și o sută de gurî și o vóce de fierû n'așû puté înțelege tóte felurile crimelorû și n'așû puté percurge tóte numele pedepselorû (1).

Atâta din Virgiliû!

Asemănându acum șirele acestea ale lui Virgilû cu cele ce se află în privința iadului și a muncilor dintr'insulû în «*Viața Sf. Vasile celû noû*» precum și în «*Călătoria Maicii Domnului la iadû*» (2) lesne se va puté convinge orî și cine că *muncile iadului* din cărțile saû mai bine ȃisû apocrifele din urmă sunt numai nisce reproduceri schimbate și adăogite a celorû ȃise de Virgiliû și póte că și de alți autori păgâni din vechime.

Ce se atinge de credințele Românilorû despre iadû, apoi acestea credû că se baséză parte pe cele spuse de Virgiliû precum și de alți autori străbunî din vechime, și parte pe apocrifele creștine, cari tratéză despre aceeași materie.

---

(1) Aeneid. Lib. VI, v. 548—627

(2) B. P. Iasdeu, Cuvinte din bêtrâni. t. II. Bucuresci 1879. p. 301—367.

XXXV.

R A I U L Ū.

Raiulū, după credința Românilorū din *Tēra-Românească*, e opusū cu totulū *iadului*. Elū e loculū, unde sufletele celorū drepti se potū odihni în pace, bucurându-se de vederea lui Dumneḃeū. Durerea și întristarea nu se potū nici când stabili într'insulū. Din contră, în elū domnesce o bucurie fără de sfirșitū. Dumneḃeū ocupă loculū celū mai de cinste, de unde răspândește totă mărirea sa, iar în jurulū lui stau cei fericiți în mai multe cete și petrecū mâncându și bēndū, ceea ce și-aū datū în viața lorū sau ceea ce li s'a *pomānuitū* de mumă, soră, rude, epitropū și alții.

Dacă cei repausați aū terminatū de mâncatū și bēutū ceea ce li se dedese, atunci e fōrte greū, căci facū și ei zimbre privindū la alții.

Acolo, în acelū locū de fericire, se întălnescū sufletele celorū morți, frații cu frați, cu surori, cu prieteni; părinții cu părinții lorū, și aceștia cu moșii și strămoșii lorū. Umbrele unei generațiunii întregi se strângū în jurulū vre unui evlaviosū strămoșū, și se spunū multe despre viața și relațiunile lorū în raiū.

Dacă cine-va a murit neîmpăcat cu un altul, sufletele lor nu se mai pot împăca nici odată. Sufletele lor fără voe fug unu de altu și se privesc cu dispreț. De aceea este bine ca cel ce se simte că móre, să se îngrijescă, ca acestu momentu să nu-l apuce neîmpăcat cu cine-va. În colo totu merge în liniște și pace, fie-care își cunoște dreptu său, certe nu se află (1).

Românii din *Bucovina* spun că *raiul* este o grădină foarte frumoasă, strălucitoare, care e împodobită cu totu felu de flori mirositoare și pomi roditori, în cari cântă felu de felu de păsări. Mai pe scurtu toate frumusețile și bunătățile lumii sunt concentrate în acésta grădină.

Raiul se află în ceru său, după cum spun uni, pe pământul din cea-laltă lume.

În mijlocu raiului stă însuși Dumneșeu pe unu scaun strălucitor de aur, împodobit cu diamante și alte pietre scumpe, iar împrejurul lui se află totu felu de mese întinse, pline cu felurite bucate și beături, din cari mănâncă și beu sufletele dreptilor, îndemnate fiindu de cetele ângeresci ca să mănânce și să bea din orice le trage inima.

În rai însă nu-i este nimerei altuia iertat să între, fără numai sufletelor celor drepte, bune, alese și plăcute lui Dumneșeu, carile, după ce au intrat, se desfăteză apoi în toate bunătățile (2).

La ușa raiului stau doi ângeri sau archanghelii cu săbii, cari păzesc ca să nu între ori și cine într'insul, ci numai cei drepti, numai cei vrednici (3).

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 326.

(2) Cred. Rom. din Ropcea, com. de Em. Cuparencu; a celor din Bălăcena, com. de M. Jemna; a celor din Stulpicani com. de Nic. Cutlarciuc și a celor din Fundul-Moldovei, com. de Const. Mercheșu.

(3) Cred. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna, și a celor din Bilca, com. de Iust. Cârdeiu.

Alții din contră cred și spun că la ușa raiului stă *Sân-Petru* cu un mănunchiu de chei în mână, care asemenea nu lasă pre ori și cine să între în nuntru, ci numai pre cei drepți.

Tot în ușa saș pórta raiului mai stă încă și *Flórea* saș *Sora Sórelui*.

În privința acestei plante o doină din *Bucovina* ne spune următoarele:

Câte florî sunt pe pămîntu,
Tóte trecú la jurámîntu,
Numai *Flórea sórelui*
Șede'n pórta raiului,
Face locú sufletului
Și odihná trupului (1).

Împrejurul raiului se află câmpii întinse, mai tot aș de frumoșe și pline de bunătăți ca și raiul.

Prin mijlocul acestor câmpii trece un rîu mare și limpede numit *«Apa Duminiceî»*, care se revarsă în rai (2).

Drumul ce duce în cea-laltă lume se desface dela un loc în doi ramî, cel de-a stînga duce de-a dreptul la iad, cel de-a dreapta însă, care e presurat cu tot felul de florî mirositoare, duce spre rai, iar nu departe de acesta trece peste *gura iadului*, peste care se află *puntea raiului*, despre care am vorbit mai pe larg în capitolul premergător.

Românii din *Transilvania* cred că raiul ar fi o grădină plină de florî și pomi frumoși, situată pe un munte deasupra iadului. În această grădină se află mulțime de ângerî precum și sufletele ómenilor celor buni, cari trăsesc în totă îndestularea și fericirea, avîndu înaintea lor mese încărcate cu tot soiul de mîncări și bături.

---

(1) Marianu, Poesii pop. rom. t. II. Cernăuți 1875, p. 93.

(2) Veđi despre acésta și B. P. Hasdeu, Dict. limb. rom. t. II. p. 1288

Iar fericiți se consideră acei oameni, cari câtă trăescă aici pe pământ, sunt milostivi, căci ei prin milostenie își mântuesc sufletul de munca cea eternă și după morțe ajungă la fericirea eternă, care e adevărata fericire. De asemenea se consideră a fi fericiți și aceia, cari în această lume pătimesc mai mult, creșându-se că-și iaă pedépsa în lumea acésta și că 'n cea-laltă lume nu voră mai avé nimică de suferită (1).

Atătă raiulă, câtă și celea ce se petrecă într'insulă adevese oră le întélnimă și în literatura poporală.

Așa legenda poporală din *Bucovina*, din care amă reprodusă o parte în capitolulă despre iadă, urmândă mai de parte, dice:

Deci acea cale lăsândă
Și mai nainte mergendă
In drépta când mă uităi,
Ce vėđui, mă bucurăi!
Vėđui *raiulă* celă frumosă
Ca sórele luminosă
Și mese întinse 'n rindă
Pe ele făclă arđendă.
Unde'mprejură dreptăi sta
Și bucurie gusta
Impreună dănțuindă
Și pe Dumneđeă slăvindă.
Intr'altă locă iar mă uităi
Totă la raiă, la raiă, la raiă!
Vėđui sfinți prea luminoși,
Apostolă și cuvioși,
Și cete de mucenică,
De tineră, bătrână și mică
Impreună dănțuindă

Și pe Dumneđeă slăvindă.
Intr'altă locă iar mă uităi
Totă la raiă, la raiă, la raiă!
Vėđui și sfinte mueră
Petrecendă în mângăeră
Cu cunună de diamantă
Și podóbe de brilantă
Impreună dănțuindă
Și pe Dumneđeă slăvindă.
Deci de-acolo iar plecăi
Totă la raiă, la raiă, la raiă!
Ce vėđui mă 'nspăimintăi
Vėđui raiulă încuiată
Póte pentru-ală meă păcată,
Pân'la vremea de județă,
Când va sta Christosă în jeță,
Ca să judece pe toți,
Pe cei vii și pe cei mortă (2)

(1) Com. de d-lă T. Simonă.

(2) Calind. pop. bucov. cit. p. 70—71. O variantă a acestei legende veđi-o la Sbiera, Colinde, cantece de stea și urări la nunți. Cernăuți 1888. p. 63—66.

O doină populară din *Transilvania* ne spune următoarele despre raiū :

Când viața mî-am uritū
In cale lung'am pornitū
Și la raiū că am sositū.
Găsiī raiulū încuiatū
Și tare m'am supăratū,
Și-am pusū mâna pe lăcatū
Și-am picatū la greū păcatū .
Și 'n genunchi cá am picatū
Și la Tatălū m'am rugatū:
Raiulū de mî-a descuiatū,
Ce-am văđutū m'am bucuratū,
Era nisce pēsărele
Cânta nisce glăsurrele
Dragū mi-ar fi să fiū cu ele (1).

O colindă din *Banatū*, în care asemenea se descrie raiulū, sună precum urméză:

Șede, Dómne, cine-mî șede,
Șede Petru 'n câmpulū verde,
· Colo sūsū la rēsăritū,
Unde sóre s'a ivitū,
Pe piciorulū celū de plaiū,
Lângă pórtă cea de raiū,
Totū îmi cântă, privighéză,
Și 'n lăuntru elū nu lasă,
Făr de-a sci și Dumneđeū,
Dumneđeū și sořulū sēū.
Domnulū la raiū ajungea
Și lui Petru că-ī đicea:
— Spūs'am, Petre, să nu uiđi
Orī sěraci sunt, orī avuđi,
Să nu-ī lași în raiulū meū
De-aū făcutū în lume rēū.

Lasă tu, dup'alū meū sfatū,
Pe cei ce goli aū îmbrăcatū
Și flămândi aū săturatū
Și setoși aū adăpatū
Și scărbiđi aū mângăiatū!
Iar Petre-a cuvîntatū:
— «Dómne; tóte-am ascultatū.
— «Petre! dacă-ī lucru-așa
Raiulū îmi vei arăta,
Pe cei bunī să-ī potū căta!
— «Dómne! pođi de locū întra
Că e'mpěrăđia ta!
Domnulū sfîntū atuncī pășia
Și'nainte că-ī venia:
Ângerii și Cheruvimii.
Archanghelii, Serafimii

(1) Grigore Sima, Căntece populare din Ardelū, în «Convorbiri lit.» an. XV. Iași 1882. p. 226.

Totù cântândù și tãmâindù
Și în mâni făcliî ținëndù.
Și pe Domnulù l'aũ purtatù,
Pân'ce raiulù a cãtatù.
Pe-urmã Domnulù celù cerescù
Șede'n tronù dumneȚescù.
Lângã tronù se aduna
ToȚi în raiù câȚi mai era:
PrunculeȚi de-i mititei
Ca și nisce ângerei
Și feciori nevinovaȚi
Cu florì albe'ncununaȚi
Și bêtrâni încãrunȚiȚi,
De pãcatulù lorù cãiȚi,
Fetișore, mueri, babe,
Care de fire n'aũ fõstù slabe.
Domnu-atuncea a grãitù :

«Fiilorù! eũ am venitù
Sã vë vëȚlù, cãci v'am iubitù,
Voia mea aȚi împlinitù!
— Dómne! miluesce-ne
Și de rëũ scutesce-ne!
ToȚi cânta și se 'nchina.
Domnulù sfîntù se bucura.
Raiulù e ca și-o grãdinã,
Unde-ĩ Țiua totù seninã,
Și nu-ĩ nóptea 'ntunecõsã
Și nu-ĩ sõrta ticãlõsã.
Cãmpurile înflorescù
Iarã munȚii înverȚescù
Pãsëriile dãnȚuescù,
Apele se limpeȚescù
Și cei bunì în veci trãescù! (1)

---

(1) Marienescu, Colinde, Pesta 1859, p. 84-86.

XXXVI.

J U D E Ţ U L Ū.

Când vorū fi pe tóte páraele şi vadurile apelorū mori,
iar pe la răspântiile drumurilorū crâşme; când se vorū tăia
haturile şi se vorū face arături împrejurulū satelorū;

când moşnegii cei de 60—70 de ani, cari aū copii căsă-
toriţi, se vorū însura de a doua óră şi vorū lua fete dela
16 — 20 ani;

când *sfredelulū* va cădé dreptū în *comórá* (1), iar aurulū
şi argintulū se vorū vărsa pe tótă faţa pământulū;

când se vorū înmulţi ómenii ca ciupercile, de nu-í va ma
încăpea pământulū, şi neavéndū cu ce se nūtri se vorū
mânca unulū pe altulū; când ómenii vorū fi numai ca nisce
ciucalái de mari şi vorū îmblăţi câte 12 într'unū cuptorū.
sau când vorū fi aşa de mititei, încât 12 inşi vorū trebui
să întórcă cu drugii (parii) unū oū de găină; când

O fi anulū ca luna,
Luna ca sēptēmāna,
Sēptēmāna ca Ńiua,

---

(1) O sēmă de stele pórta în poporū numele de *Comórá*, altele de *Sfredciū*.

Și ziua ca cîiasulū scurtū,
Iar cîiasulū ca unū minutū (1);

cîand va peri rușinea din lume și cei tineri nu se vorū
sfii de locū de cei bētrāni;

cîand bogății, de ce vorū avea mai multū, de-aceea vorū
înșela și jupi mai tare pre cei sērmani, luāndu-le și pu-
ținulū lorū cu totū felulū de apucături și mijlōce;

cîand va veni *Antihārstū* pe lume și se va amesteca în tōte
treburile, smomindū pre ómenī la totū felulū de fārdelegi
și fapte rele;

cîand se va certa tatālū cu fiulū, mama cu fiica, frate cu
frate, sorā cu sorā, vecinū cu vecinū, bātēndu-se ca nisce
orbī;

cîand va peri tōtā dreptatea din lume și nu vei putē-o
nicāiri afla, de-ai cāuta-o ziua mare la amiađi cu lumina
aprinsā;

cîand fiīi nu vorū asculta de felū de pārinți, ci-ī vorū
bate și omori, saū, dupā cum spūne o poesie poporanā:

Cîand a bate fiū pe taică,
Cîand a bate fiică pe maică,
Frate mai micū pe celū mai mare,
Sorā mai micā pe cea mai mare,
Atuncea-ī sfirșenia pāmîntulū,
Intunecimea sórelū,
Potopulū creștinulū (2).

Atunci va fi *sfirșitulū lumii*, numitū altmintrelea și *vremea
de apoi*, ziua de-apoi, lumea de-apoi, véculū de-apoi, ve-
létulū de-apoi, sfirșitulū véculū, cōda véculū, vremea Pāl-
mășoii, și totū atunci va fi și sfirșitulū întregēi omenimī,
cîand cei vii plini de spaīmā și grōzā, alergāndū în tōle pār-
țile, vorū striga:

(1) G. Dem. Teodorescu, Poesii pop. p. 422.

(2) «Convorbiri lit.» an. 1883, p. 289.

Eșiți morți să intrămă noi,
Că e vremea de apoi! (1)

și nemijlocitū după acesta va fi și *venirea de-apoi* precum și *județul de apoi* sau judecata cea de pe urmă (2).

Când însă va fi să fie acuma *judecata cea de pe urmă* sau *județul de apoi* atunci îngerii Domnului, mai alesă însă archangelul Mihailū și Gavrilū, vorū aduna unghiile celorū repausați, vorū compune dintr'însele bucine, și vorū începe apoi a bucina în cele patru cornuri ale lumii, dândū de scire să se adune întręga omenire la județū.

Atâtū cei repausați dela începutul lumii, adecă dela strămoșii noștri Adamū și Eva, cât și cei ce vorū fi pe timpul acela în viață, atâtū creștinii cât și păgânii, cum vorū auđi îngerii bucinândū, deauna se vorū aduna cu toți la unū locū ca să stee de față înaintea dreptului judecătorū.

Mormintele se vorū desface, corpurile ómenilorū vorū însufleți iară-și, porțile iadului și ale raiului se vorū deschide și toți până 'ntr'unulū: bunū și răū, dreptū și păcătoșū, creștinū și păgânū, cum și în ce felū de vestminte vorū fi fostū înmormintați, așa vorū trebui să se înfățișeze înaintea lui Dumneđeū, ca să-și dee fie-carele sama de tóte faptele sale.

Iar Domnulū nostru Is. Chr., în cunjuratū din tóte părțile de cetele îngeresci, se va arăta de odată pe aripele norilorū ca unū sóre strălucitorū înaintea mulțimii adunate și apoi aședându-se, după cum cred și spunū uniī, pe unū scaunū de pétră (3), după alții însă pe unū scaunū sau tronū

---

(1) A. Pan, Povestea vorbei, III, p. 51.

(2) Veđi despre tóte acestea și B. P. Hasdēu, Dict. limb. ist. și pop. a Romānilorū, t. II, p. 1233—1234, și 1336—1340.

(3) M. Canianū, op. cit. p. 129 :

La ci tī-ai născutū pi lume
Di mă pedepsesci pi mine.
Nu gândesci v'o datā
Că-ī merge la judecatā
La divanu celū di chiatrā.
Undi mergi lumea tótā.

strălucitoră, va sta la judecată și va judeca pre fie-carele amăsuratū faptelorū sale :

Cum va fi însă judecata aceea, ne-o spune mai pe largū următórea colindă din *Transilvania* :

Evangelistulū Mateiū
A grăitū fiilorū sēi :
Véculū lumii să sfîrșesce
Și județulū se gătesce.
Domnulū sîntū n'a'ntărđia,
Ci cu îngerī va pleca.
Îngerī vorū trîmbița,
Morțīi toți se vorū scula.
Și celū dreptū judecătóru
Se cobóre printre norī.
Morțīi când i s'orū ivi
Scripturile s'orū plini,
Domnulū pe scaunū va șede,
Morți și vii de faț' orū sta,
Mărturie n'a chiema :
Fapta nemărturisită
Domnului ī e vedită.
Și toți dreptīi vorū albi,
Pécătoșīi vorū negri !
Vaī ! ce spaimă le-a veni,
Pân' județulū va eși !
Și *Satana* 'ntunecatū
Spre pécate ce-a 'nșelatū,
Va grăi înveninatū :
Dómne veđi cum te-aū scârbitū
Fīiī pe carī ai iubitū,
Bine mîltū tu că le-ai datū
Și ei nu te-aū ascultatū,
Raiulū mândru le-ai deschisū,
Pentru darurī ei te-aū rīsū,
Și de iadulū înfocatū
Tu prea tare i-ai cruțatū.
Dómne ! lasă-mi-ī tu mie

De acum până'n vecie :
Iadulū celū de îngrozitū
Pentru cei răi l'am gătitū !
Domnu-atunci va da putere
Și Satanei, ce nu piere,
Până ómenīi sunt răi,
Și va fi amarū de ei !
Pentru cei uciđătorī
Iadu-ī mai îngrozitorū,
Viermī-ī-orū róde, când vorū plînge
Și vorū bea paharū de sînge :
Sîngele nevinovatū,
După rēsplat'a strigatū
Pân'la cerulū celū mai naltū.
Pe tálharī ī-aștéptă tare
Întunericulū celū mare.
Din fierū arsū și lanțurī grele,
Vorū sbera multū de durere.
Pentru strâmbīi jurătóri,
Mincinoși și vrăjitorī
Și mai mulți rēū făcétóri
Va fi numai unū cuptoriū.
Și nicī unulū nu va fi
Făr'de-a i se rēsplatī.
Apoi Domnulū va grăi :
Ah ! sēraciī vaī de ei !
«Iea-ī, Satană, du-ī pre ei !»
Cerulū încă plînge-atunci
Véđéndū pécătoși'n muncī !
Iară celorū dreptīi va đice,
Cu cuvîntulū blândū și dulce :
«Sunteți binecuvîntați,
«De mine v'apropiați

«Să vă dau drepta cunună, | «Cu îngeri'n voe bună» (1).
«Să'mpărățimū împreună, |

Tóte credințele câte s'aú arătatú în șirele de mai sus își
aú isvorulú lorú parte în apocalispulú st. evangelistú Ioanú,
parte în unele cărți poporale de origină bogomilică, precum
e bună órá și Alexandria lui popa Ioanú din Sám-Petru (2).

---

(1) At. M. Marinescu : Colinde, p. 90—92.

(2) B. P. Hasdeú, dict. limb. rom. t. II. p. 1234 și 1336.

A D A U S Ū

I.

INMORMINTAREA LA ROMANII DIN PĂRȚILE ORAVIȚEI.

Se începuse deja tipărirea studiului de față, când dădui peste un articol intitulat «*Inmormântarea la Români, credințe și datini din părțile Oraviței,*» și publicat de d-lă Aurelă Iana în «Familia» (an. XXV, Oradia-mare 1889 p. 434—436) care, nu știu singur cum s'a întâmplat, că-lă trecui mai nainte cu vederea.

Cuprindendă articolul din cestiune mai multe datine și credințe foarte interesante, cari nu se află intercalate în studiul meu, află de bine a-lă reproduce la loculă acesta în totă întinderea sa.

Elă sună precum urmază:

«Vedendă casnică, că ora morții este aproape, pună bolnavulă 5, 7 oră 9 lumină în mână, cu cari more; îndată ce a murită însă i se ieă. Apoi o muere sciutore, luândă ună cântară (cumpănă), încungiură mortulă și dice:

Când N. se va scula
Și cu cântară va cântări,
Atunci acasă va mai veni.

«Sufletulū din omū iese prin ferești, cari trebuie să fie deschise,—pe care unū űngerū ilū duce în cerū la Dumneđeū.

«Murindū cine-va fără lumină, se prindū doi porumbi, căroro li se punū între aripi douē luminī si se slobodū, cređendu-se că aceia ducū lumīnă mortuluī.

«După eșirea sufletuluī, gāzdārița casei făcēndū din făină de grāū o turtiță arsă, o aruncă după sufletū pe ferēstrā și ȑice:

Iacā astā turtā arsā
Ca sa-ți fie de bucate,
Cā nu mai vii l'astā casā.

«Apoi mai face 4 turtițe, pe cari le menesce: una de Dumneđeū, de st. Archangelū, tālharilorū și mortuluī, cari turtițe le împarte între copiii adunați anume la o masă josū, fiindū pusū pe masā unū paharū cu apă și alte legumī.

«Facerea și împārțirea acestorū 4 turtițe se repeșesce cinci ȑile, socotindu-se dela ȑiua morții, ȑicēndū copiii la mână-care: «Dumneđeū să primēscā!»

«Se mai facū apoi douē, cari asemenea se daū copiilorū, menindu-se una de «Dumneđeū» și mortuluī.

«Totū după eșirea sufletuluī se ducū la 7 vecini 7 vase (șofiū) cu apă de pomanā.

«La fōntānā, după ce a scosū apa, ia cu cauculū din vadrā odatā și tōrnā jumātate în șofiū și ȑice: «sā fie de Dumneđeū,» apoi tōrnā ceea-laltā jumātate și ȑice: «sā fie de st. archangelū» și umple apoi vasulū. După umplere lepēdā din elū un caucū îndērētū în fântānā, în credință ca sā nu aibā cērtā cu celū ce a făcutū fântāna, unū caucū tōrnā josū lângā fântānā și ȑice: «sā fiā tālharilorū și tālhārițelorū,» face cruce de trei ori asupra vasuluī, ȑicēndū: «Dumneđeū sā primēscā lui N.», adecā pentru care se face pomanā. Acesta se repeșesce în fie-care diminēțā cātū este mortulū în casā.

«După așezarea mortului pe masă, i se taie din partea unei femei puțină pără din capă, care apoi se păstrează în casă, ca venindă mortul ca *muroiă* (strigoii) și punendă din acestă pără a lui în focă, îi va puși și se va îndepărta dela casă.

«Aducendă-se sicriulă, o muiere sciutăre luandă rădăcină de *leostănă*, de spină și puțină călță (rămășițele dela fuiore), pe care-lă înșiră în giurulă sicriulă, punendă peste călță pravă de pușcă, pre care îlă aprinde cu lumina ce arde pe pieptulă mortulă. Se pune acoperișulă cela-laltă până ce s'a mistuită tôte, descoperindă-lă, așeză apoi mortulă în elă.

«Tôte acestea se facă ca mortulă să nu se facă *strigoii*.

«De s'a întemplată mórtea de cu séră, înainte de cântatulă cocoșulă, apoi vestirea se face în zoră prin femeile casnice prin cântece jalnice, în cară i se descrie viéta și faptele bune din viéta. Totă asemenea se cântă femeile înrudite, cară, venindă în răstimpulă câtă este mortulă în casă cu pomană (o lumină, ună colacă din făină de grău, pe ună tăieră fasole crudă saă și fértă, póme) descriindă-i viéta și faptele bune pe cară le cunoscă, în poesie.

«Din familia din care a murită mai nainte cine-va, vine la mortulă de acum, îi pune în sínă trei oră patru cruceri pentru de a descumpăra pe mortulă loră dela pază, credendă-se că celă de curandă mortă are să fie strajă până vine altulă.

«In decursulă câtă este mortulă în casă, nu este iertată ca să între nică ună animală în chilia mortulă, cu atâtă mai puțină să trecă pe sub mortă, credendă-se că se va face strigoii.

«Nu este iertată ca să lapede gunoiulă din chilie o săptămână, ci să se adune în ună cotă la o laltă, ca nu cumva lepădandă gunoiulă, să măture și altă sufletă din casă.

La o săptămână se mătură bine pentru curățirea a toate relele, lepădându-se și mătura.

«Cu puțin înaintea de venirea preotului se face petrecerea mortului din partea a patru mueri, cântându două câte două alternativă câte un stih din următorul bocet, pe care cele două din urmă îl repetesc :

— Firule, firule,
Fir de trandafir !
De ce te-ai grăbitu,
De ai înflorit
Pân' n'ai împupit ?
— Grăbitu n'am grăbitu,
Mar ciudă am prăvit
De m'am despărțit
Dela lumea albă,
Dela sfintul sora,
Dela părințori,
Dela soțiori.
Dela pușori
Dela frățiori
(și alte nemuri).
— Pasu N. pasu
Pe mâna dreptă,
Să nu dai pre-a stângă,
Unde joculă jocă
Și-alăuțițe dică,
Pușinu să zăbovescă,
Că-să negri tălhar
Și te-oră jău.
Ci de locu să plec
Și sama să ia:
La mijlocu de cale
Este-ună paltinu mare
Cu frunța mănuntă,

Cu umbră rotundă,
Că-i lină fontână,
Scăunicelă d'odihnă
Și pată încheiat
Cu scânduri de brad,
Cu *stulpezi* (1) de fag.
Iar Sântă-Mărie
Șede 'n pată și scie
Cu condei în mână:
Jună pe cunună,
Fete pe mununi (2)
Și totă nevestele
D'ale tinerele,
Mică pe fășiore,
Moș pe cărjore.
Sciam'o scie
Zludă de focu pocnia.
Ăngeră zăletia,
Scări îmi coboria,
Pe N. îlă suia
Sus la Christosu,
La celă Domnu frumos.
După ce-lă suia
Scaună îi da
De s'odihnă,
Pân' vină i-o sosia,
Cu vină îlă uda ;
Lumea alb' uita.

(1) *Stulpezi* = stâlpi.

(2) *Munună* este o cunună de pe capul fetelor dela cununie.

«După sčvêrșirea ceremonialului bisericesc, luându-se mortul din chilie, se sparge în locul acela, unde a zăcut, o ólá ȓicêndu: «Cum se sparge óla, așa să se spargă tóte «relele din acéstă casă!»

«Se pune apoi, totu în locul acela, o pâne saũ unũ mã laiũ, ȓicêndu-se:

Noroculũ rêmână în casă,
Casa rêmână-ne plină.

creȓêndu-se că fiindũ mortulũ noroculũ casei, cu elũ să nu se pêrdă noroculũ: pentru aceea rostirea cuvintelorũ de mãi susũ.

«Masa din chilie se întórcce cu picioarele în sus până la întórcerea petrecătorilorũ dela grópă.

«Nu este iertatũ cá mortulũ să se lase singurũ în casă, creȓêndu-se că venindũ diavolulũ, întră în elũ și apoi se face *strigoii*. Intêmplându-se însă casulũ ca să rêmâe singurũ în chilie, i se pune pe pieptũ o secere saũ unũ inelũ de argintũ, în contra apropierii duhurilorũ necurate.

«Cu petrecerea mortulũ la grópă o muere iea cu sine o găină vie, unũ băřũ de alunũ noũ, în alũ cãruĩ capêtu este prinsũ unũ crucerũ. Tóte acestea se daũ peste grópa mortulũ și anume: găina groparulũ aceluia, care a datũ prima óră cu sapa în loculũ, unde se făcuse grópa, în semnũ pentru rescumpêrarea sufletulũ mortulũ, ȓicêndu-se;

Daũ capũ
Pentru capũ,
Ochĩ
Pentru ochĩ,
Nasũ
Pentru nasũ,
Gură
Pentru gură,
Sufletũ
Pentru sufletũ.

«Bățul i se dă mortului de pomană, spre a se pute apăra de *negri tálhari* (1); banul pus în capul bățului este plata luntrașului, care are să trecă pre cel mortu peste o apă mare.

«Se mai dau la grópă și pâni, colaci de pomană la cei presentí.

«În grópa mortului se aruncă și bani, pentru ca să-i rescumpere locul de odihnă, și să-i fie ușor pămíntul.

«După ce mortul este acoperit cu pămíntu, o muere, care a adus de-a casă cu găina și bățul și o gălétă cu apă, tórnă de o parte a gropei apă sápătorilor, cari sunt de cea-laltă parte (adecă peste grópă), de se spală, ceea ce însémnă ca să nu le amortéscă mánile. Se mai crede că celor ce le asudă mánile, spélându-se cu apă de aceea, le trece.

«Intorcându-se dela grópă acasă, se face pomană numită și *cumíndă*.

«Pomană se menesce în următorul mod: mortului, lui Avramú, celor doi íngeri care pórtă sufletul mortului, celor patru stálpí cari ținú cerul și pămíntul, dílei a 9, socotindu-se din díua în care a muritú, la 7 *márțisóre* (Marți) 7 *sámbióre* (Sámbețe), la 3 díle sfinte : Luni, Marți și Vineri, lui Dumneđeú, sfinților archangeli, tálharilor, portarilor, vameșilor; acestorú trei cete din urmă li se interđice prin colácăriță (muerea care menesce pomană) a nu le fi iertatú a mai lua dela respectivul mortu din pomană. La fie-care se menesce o cantitate anumită.

«Se mai dau la acéstă ocaziune și haine de pomană, îmbrácându-le primitorul (unú sêracú) le primesce de ale sale, în credință, că ducându-le celui mortu, le va desbrăca și i le va da.

---

(1) Copií lepédați, căroră nu li se dă pomană și cari năvălescú la pomană fie-cărui muritorú.

«După ce primitorul este îmbrăcat, se scóte afară în fața sórelui și-lă întrebă :

«—Dai hainele lui N. pe cea-laltă lume ?

«La ce primitorulă răspunde «daă».

«Acésta se repeșce de 3 oră.

«A treia și după înmormintare o muere din casă, luândă într'o ólă spălături de vase, țire de mălaiu, pită, apă din șofiu, spălături de vasele cu rachiú, vinú, cu unú cuvintú din tóte béuturile și mâncările dela pomană, se duce cu acestea la mormintú și tórnă peste totú mormintulú đicéndú: «Asta să-ți fie mâncarea și béutura, altă trébă să nu mai «ai la casa nóstră!»

«După aceea ilú hotăresce pre celú mortú cu unú cușitú stricatú, cãlți, tãmăe, prafú de pușcă; și încunjurândú mormintulú cu vírfulú cușitului, trasú pe pãmintú đice :

Am umblatú,
Loculú și-am căutatú,
Hotarú îți facú
Să nu mai eși din acestú locú.

spélândú apoi și óla cu spélaturi de cruce, lăsându-o.

«Intorcéndu-se a-casă nu mai vorbesce nimicú cu nime (de sunt mai multe, între olaltă), până ce a trecutú unú ogașelú (părêușú) saú vre-o apă, în credință, că precum nu se mai face sgomóșú, vorbă între ele, așa să rêmână mortulú în loculú depusú surđú și mutú.

«Dela 5 díle până la 6 sěptemáni se facú în fie-care deminéță câte douě turțițe, pe carí gádzărița casei le duce la unú vecinú séracú; iar în casú de se întâlnesce pe drumú cu cine-va i le dá đicéndú: «Să-i fie pomană lui N.,» adecă mortului, la care primitorulă răspunde: «Dumneđeú să pri-«mécă».

«Am đisú în altú locú că se duce vecinilorú apă de po-

mană, câtă este mortul în casă. Acesta se face și după înmormintare, numai cu acea observare că nu se mai duce la toți, ci de-acum la 1 sau 2.

«Voindă însă a se lăsa a nu mai duce de pomană când s'a împlinit termenul pus, găzdărița casei sau și altă femeie ia pentru ultima oră vasul vecinului, căruia i-a adus apă, și mergându la fântână îl umple, — observându cele expuse în altă locă la umplere, — și cu el plin se duce la o apă curgătoare, unde slobode mortului apa, luându cu sine luminele dela eșirea sufletului, 4 lumini de ceară, 4 colaci și un dărab de pânză albă nouă, un pahar nou și un crucer. Face apoi un cerc de pietre, așterne în el pânza și tórna apa din vas adusă dela fântână, în semn că isvorul să-i fie slobodit. Umple apoi vasul cu apă curgătoare, aprinde în giurul lui cele 4 lumini, pune în el paharul și crucerul și-l încunjură cu luminele cari au ars la eșirea sufletului mortului, de 3 ori, menindu-se mortului și apoi cu pânza se ducă tóte la gazda celui al cărui e șoful. Cei patru colaci se împart acolo între copiii adunați.

«La 40 de zile, la 1 an și apoi continuativ cât voesce, i se face pomană, i se dau haine de pomană, — observându și aici cele ce s'au făcut după înmormintare la cumându, precum și la menirea hainelor.

«Cel ce se sinucide, nu are pomană, este tálhar sau lepădat de Dumneș și nu este primit în împărăția lui Dumneș.»

II.

S T É G U L Ū.

Românii din unele părți ale *Transilvaniei*, sub cuvîntul *stégû*, care e usitatû la morți, nu înțelegû *stégulû*, despre care ne-a fostû nouë vorba mai sus p. 92, ci ei, sub cuvîntul acesta, înțelegû *bradulû*, despre care amû vorbitû la p. 98—112, și pre care îlû aducû feciorii, din pădure, când móre vre-unû june saû vre-o fată mare.

Ca dovadă despre acésta ne póte servi și unû bocetû din Strei-Segeorgiû, comitatulû Hunedóra, care de regulă se bocescce de fete și neveste tinere și care sună precum urméză:

• — Stégule,
Bradule!
Ce te-ai doblicitû
De te-ai scoboritû
Dela locû pietrosû
La locû morciosû;
Dela munții 'nalți,
Di la hăia frați?
— Eû m'am doblicitû,
Că m'o celuitû

Hăi nouă feciori
Cu nouă securi . . .
Toți o dată odată
Și-am picatū la vatră.
Pe rude m'o pusū
Pe sus m'o d'adusū.
O ȕisū că mă punū
La mijlocū de sate,
Unde vântū nu bate,
Plóia nu mă plóuă,
Néua nu mă ninge,
Sór'le nu mă frige ;
La fântâna rece . . .
Câți ómenī orū trece,
Toți apă mī-orū bé
Și mī-orū hodini,
Și mī-orū mulțami.
Dar eī că m'o pusū
De laturī de satū,
Und' vânturī mă batū
Și plóia mă plóuă
Și néua mă ninge,
Sórele mă frige (1).

---

(1) *Ungaria*, revistă socială — științifică — literară, redactată de Gr. Moldovanu, Cluj, 1892, p. 290.

III.

B O C E T E.

I.

La mórte.

(Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lu T. Simonu.)

Nici o mórte nu-ı amară
Ca mórtea de primăvară
Pe 'nfrunđitulü codrului,
Pe cântatulü cucului,
Pe ieșitulü plugului . . . .
Mórte, mórte, rea mai ești,
Tu acolo năzuesci,
Unde tu nu trebuesci!
Mórte-acol'-ai năzuitü,
Unde tu n'ai trebuitü!
Că ți-ai pusü mâna pe masă
Și ni-ai făcutü largü prin casă,
Și ți-ai pusü mâna pe grindă
Și ni-ai făcutü largü prin tindă,
Și ți-ai pusü mâna pe scară
Și ni-ai făcutü largü pe-afară!

II.

La mórte.

(Din *Bucovina*, satulă Hotarniculă-de-josă, districtulă Rădău(ulu), com. de
fostulă meă conșolară d-lă Petrea Prelipecnă).

Așa ne grăesce Domnulă
Ca să 'nțelégă totă omulă,
Ne grăesce cu blăndețe
Să lăsămă inimă sumețe
Ca nimenă să nu gândescă
Că 'n lume vrea să trăescă
Și mórtea să nu-lă găsescă.
Mórtea 'n lume este mare
Ea prietenă pe nimenă n'are,
De bėtrână nu-ă e rușine,
La cei tineră încă vine,
De bogaă nu se feresce,
De vitejă nu se siesce,
De sėracă nu-ă este milă
Că sėraculă vrea să móră,
Pe celă dreptă încă-lă omóră . . .
Impėraăă și cu craăă
Facă cetăăăle cu aăă
Și 'ncă se măă nevoescă
De cu zidură le 'ntărescă,
Cu zidură nalte și gróse,
Și cu turnură prea frumóse,
Ca 'ntr'ınsele să trăescă,
Și mórtea să nu-ă găsescă.
Iar' mórtea, când vrea să vie,
Nu măă spune nimėnue,
Nu dă de veste să scie,
Ci când eă se veselescă
Și măă bine că trăescă,
Atuncă mórtea că-ă găsescă
Și de pămăntă că-ă trântescă,

De pe scaunū lūminatū
Ii trântesce morți în patū
De nicī nu se mai rădică,
Nicī nu mai grăescū nimică.
Din curți bine 'mpodobite
Ii pune 'n secie cernite,
Din cetățī sus dela vântū
Ii pune jos sub pămīntū.
Decī tu, omule, creștine,
De vreī ȃa să faci vr'unū bine,
Să nu ȃicī nicī când de tine
ȃă fetele te-orū jeli,
Feciorī te-orū pomeni,
ȃi mai bine te silesce
Și-o făclie-o 'mpodobesce
Bisercei-o dăruesce,
Pe cei sēraci miluesce,
ȃa câte-ī lucra cu tine
Acelea-ți vorū prinde bine.
Iar ei vrēndū să facă bine
Să trimită după tine
Sfinte slujbe, leturghiī,
Care-aū rēmasū la cei vii . . .
Oh amarū și grea durere,
Mōrte fără mângāere,
Oh tu mōrte māniōsă
Cum m'ai scosū astăȃi din casă
Și-alta nu mi-ai dāruitū
Fār' unū pustiū de mormīntū!

III.

Mōrtea și cuculū.

(Din Transilvania, districtul Năsēudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Cāntă cucu 'n vīrvū de nucū
Și mōrtea 'ntr'unū vīrvū de ciungū.
Mōrtea ȃice cātră cucū:

«Dă-mi, cuce, glasul tău mie,
«Că vom fi bune soție!»
Dar cucul din grai graia:
«Du-te, mórte, de-acolea,
«Du-te mórte la focul,
«Că nu ți-ai aflat omul.
«Glasul e nu mi l'oi da,
«C'a veni primă-vara
«Și iar voiu prinde-a cânta.
«Eú pe unde mergú și cântú
«Esú plugari cu plugurile,
«Pécurari cu oile,
«Neveste cu prânđurile.
«Eú pe unde mergú și cântú
«Esú bărbați cu plugu 'n câmpú
«Nevestele ducú de prânđu
«Bărbații mergú șuerându
«Și nevestele cântându
«Și voie bună făcându.
«Tu pe unde mergi și cânti
«Nu mai veđi ochi înfloriți,
«Făr numai páinginiți,
«Mamele reú despletite,
«Nevestele hánuite.
«Tu pe unde mergi și cânti
«Copii mici îi sárăcesci,
«Ómnei tineri despárțesci
«Cási de ómeni pusteesci!»
Cuculú dacá a cântatú
Iute 'n casá a sburatú
Și la capú s'a așezatú.
Insá mórtea strașnica
Iute dupá elú mergea
La picióre s'așeza
Și cu cuculú se mustra.

IV.

Cătră îngerū,

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Puişorulū meū iubitū!
Eū de asta n'am gânditū,
Că ai de călătoritū
Şi dela noi de pornitū.
O prea sântū îngerulū meū!
Ce i-aşi da lui Dumneḑeū
Să-mi lese puiuḑulū meū?
Da-i-aşi aurū şi argintū
Să mi-lū lese pre pāmîntū!
—Nu-mi trebuie aurulū tēū
Şi nice argintulū tēū,
Că m'a mānatū Dumneḑeū
Sufleḑelulū să i-lū ieū! . . .
—Cu ce fapte m'aşi mai duce
La tatālū meū celū prea dulce
Că mi l-a chematū Christosū
La oraşulū celū frumosū.
Oh! câtu-i de lumiḑosū,
Cum spunea Domnulū Chritosū,
Oh! câtu-i de desfātātū
Nice când n'am mai umblatū!

V.

Léculū

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Pe rituḑulū mohoritū
Merge-unū carū māndru cernitū
Cu herneū acoperitū.
Inapoia carūlui

Merge-o țină cam bătrână
Cu lécurile a mână.
Și Iléna o-a zăritu
Și'nainte i-a eșitū
Și din gură i-a vorbitū:
— «Țină, țină cam bătrână
Cu glăși de lécuri, în mână,
Ține-mi-te-arū Dumneđeū,
Nu-mi aduci și léculū meū?
— «Léculū tēū eū l'am adusū
Și'n feréstră ți l'am pusū.
Puiū de gangurū mi-o sburatū
Și léculū ți l'a vėrsatū,
Sufletulū ți l'a luatū!

VI.

La unū tată

(Din Bucovina, comuna Stupca, diet. Ținea a Mielului Capra)

Tătucă, miluța nóstră!
In fundulū casi'n feréstră
A sositū carte domnescă
Dela noī să te pornescă.
Ce m'ași rugă dumi-tale!
Dacă-mi faci acéstă cale,
Bine-ai face dumnia-ta
Sama dacă mi-ai lua.
Dac'ai lua séma bine
Pe-unde-i merge'n ceea lume,
Că sunt douē drumurile
Și cam greū de-alesū din ele:
Unulū mi-i bătutū cu spinī,
Care duce la străini,
Altulū mi-i bătutū cu florī,
Care duce la surorī
Și la scumpii irățiorī.
Dare-ar bunulū Dumneđeū

Să n'alegî pe celû mai greû,
Celû mai greû și multû mai rău,
Ci celû bunû să nimerescî
Pe elû să călătorescî,
La surorî să nimerescî,
Cu frațîi să te 'ntâlnescî,
Cu mămuca să vorbescî,
Inima să-mî îndulcescî.
Nu te lua după ape,
Nici după păree late,
Că apele-sû curgătore
Și 'napoi ne'ntorcătore.
Ci te ie pe cea cărare
Ce merge cu slântulû sóre
Că sórele-î mergătorû
Și 'napoi întorcătorû.
Și elû dacă răsări
(Tu la noi iară-î veni.
Tătucuță, dumnia-ta!
Rógă-te cui te-î ruga
Dóră dór te-a asculta:
Rógă-te la slântulû sóre
Să ție ȕiua mai mare
Să te saturî de primbare
Aȕî în ȕi despărțitore
Dela frațî, dela surorî,
Dela grădina cu florî,
Dela florî și busuiocû,
Dela cântece de jocû,
Dela fete și feciorî,
Dela ginerî și nurorî.
Dela nepoți, nepoțele,
Cariî mi te plângû cu jele.
Tătucuță, dumnia-ta!
Rógă-te cui te-î ruga,
Dór glasulû ȕă-a asculta:
Rógă-te la pălimarû,
Pălimarû și clopotarû

Să tragă clopotele
Să resune văile,
S'audă némurile,
Că-sū departe satele.
Și să mi le tragă tare
Să mérgă resunulū mare
S'audă și Dumneđeū
Să vadă că-mī pare răū.
Și iar mă rogū dumi-tale,
Dacă-mī faci acéstă cale,
Și-ī tâlni pe mămuța,
Sciū bine că te-a 'ntreba :
Vēđutu-m'ai tu orī ba ?
Și dacă mi te-a 'ntreba
Să spuī mămuțiī așa :
M'ai vēđutū pe prisp' afară,
Cămeșa négră cernélă ;
Cămeșa pēcurărită
Cu inima arsă, friptă :
Și iar dacă mi-ī vedea,
Că i négră cămeșa,
Să spuī mămuțiī așa
Să-mī trimétă cămeșa
Pe șuerulū vēntulū
Prin fundulū pāmīntulū,
Că eū cum oiū căpēta-o,
Frumușelū că mī-oiū spēla-o
Nici cu apă, nici cu 'ncropū,
Nici cu oca de soponū,
Numai cu lacrimī de omū.
Și după ce i-oiū spēla-o
Frumușelū că i-oiū usca-o
Nici la bóre
Nici la sóre
Numa 'ntr'a mea jale mare
Colea 'n sínū la țīțīșóre.
Și după ce mī-oiū usca-o
Inapoī i-oiū înturna-o

Pe şuerulū vântului
In fundulū pămîntului.
Tătucuţulū meū iubitū! —
Dómne, mândru-ai mai muritū
In aratulū plugului,
In cântarea cucului,
'N verşitulū liveşilorū
Şi'nfloritulū pomilorū.
Cum te-orū pune la pămîntū
Nu te-a mai ajunge vântū,
Cum te-orū pune la rēcóre
Nu te-a vedé sfântulū sóre.
Din negri tēi ochişori
Vorū ieşi doi pomişori
    La picióre
    Mândră flóre.
Tătucuţă mila nóstră!
La pórtă la şinterimū
Noi astăđi ne despărţimū
Să stămū dar să mai vorbimū:
Unde să ne mai tâlnimū?
    Să stămū
    Să mai cuvîntămū
Batăr douē, trei cuvinte,
Ca să le potū ţinea minte!
Ian deschide-ţi guriţa
Şi ne învaţă ceva! . . .

VII.

La unū tată.

(Din Bucovina, comuna Calafindeşei, dict. de Catrina Racolţa).

Dragulū nostru tătucuţă!
Da cum de te-ai înduratū
Şi pe noi că ne-ai lăsatū
Toceai când n'am cugetatū,

Și cum de ne-ai părăsit
Tocmai când nici n'am gândit?

Că de astăzi în colea
Noi tătucă n'om avea,

Nici tătucă
Nici milucă ;
Nici tătuță,
Nici miluță,

Nici pe nime cu priință !

Draga noastră
Mila noastră !

Bată-te pustia cucă,
N'ai ținut glasul mai multă,
Tătucu să viețuască,
Mai multă cu noi să trăască.

Da tu i-ai cântat în spate
De-a fost săgetat de mörte.

Tătucu, când te-auđitü,
Indată'n cas'-a venitü

Și din gură c'a vorbitü :

«Măi femee, draga mea,
«Draga mea, iubita mea !
«Cucu'n spate m'a cântatü
«Și mörtea m'a săgetatü !»

Mama, cum l'a ascultatü,
Tare s'a mai supăratü .

Și din gur'a cuvîntatü :

«Omule ! tu ce grăesci
«Caută că buiguesci !
«Cucu-i pasere pustie,
«Și elü nemičă nu scie !»

Da tătuc'a lăcrămatü

Și din gur'a cuvîntatü :

«Tu femee, dragă mea,
«Draga mea, iubita mea !
«Cuculü förte bine scie
«Când cânt'a casă pustie
«Și copii a sărăcie !

«Dragii tati! copilași,
«Veniți să vă pupă pe-obrază,
«Că de min' sunteți rămași,
«Că de astăzi în coala
«Voi mai multă nu mi-ți vedea!»
Plânge casă, plânge masă,
De tată sunteți rămase!
Plângeți uși, plângeți ferești,
Plângeți tușpatru păreți,
Că de astăzi rămâneți;
Că de-acuma tătucă
In casă n'a mai întra,
Nică nu s'a mai hodini,
La ferești n'a bocăni,
Nică ușile n'a deschide,
Nică la copii n'a mai rîde.
Drăguțulu nostru tătucă,
Cătă ai trăitū, ai lucratū
Pentru trei scânduri de bradū;
Cătă ai trăitū ai muncitū
Pentru trei coți de pămîntū.
Dacă, tătucă, nu creți,
Haida la mormîntū și veți....
Bucură-te mănăstire,
Că și-alū nostru tată vine!
Da nu vine să trăescă,
Nică ca să gospodorescă,
Da vine să putreleşcă.
La ușa la ținterimū
Stai, tată, să sfătuimū,
Că de amū ne despărțimū !

VIII.

La unŭ tată.

(Din Bucovina, comuna Mahala, com. de d-lă Ionică ală lui Iordachi Isacŭ, agricultorŭ.)

Bată-te pustiulŭ mórte
Cum nu ești tu cu dreptate !
Că orî unde-mî ești chemată
Tu nu te duci nici o dată,
Unde nu ești așteptată
Tu mergi, făr' să fii rugată.
Și noi nu te-amŭ așteptatŭ
Și tu totŭ te-ai arătatŭ
Și pe tata l'ai luatŭ.
Tătuculŭ nostru plăcutŭ,
Scólă nu ședea tăcutŭ,
Să veđi mórtea ce-o făcutŭ !
Și te'ntórnă într'o parte
Și veđi mórte cu dreptate,
Dă-ți pânza de pe obrazŭ
Și veđi mórte cu necazŭ !
Tătuculŭ nostru plăcutŭ,
Mare casă ai avutŭ,
Acea nu ți-o plăcutŭ,
Alta mică ți-ai făcutŭ
Cu căpriorii de lutŭ.
Nici nu-î laiță de ședutŭ,
Nici feréstră de privitŭ
Și nici ușa de eșitŭ.
Đi să-ți fac'o ferestuică
Ca să-ți cânte-o pásėruică,
Și să-ți cânte'n glasŭ supțire
Pentru-a nóstră despărțire,
Să-ți cânte 'n glasulŭ celŭ grosŭ
Pentru-a nostru traiŭ frumosŭ.
Dintr'o casă mare, plină
A rėmasŭ maița străină.

Că ți-a fi destulă de-asăară !
Și te primblă prin ogradă,
C'a crește mândră otavă,
Otava s'a scutură
Și urma s'a astupă;
Și te primblă prin ocolă,
C'a crește mândru mohoră.
Și te primblă prin grădină,
C'a crește mândră sulcină.
Scolă-te și te trezește
Și-i vedé'n casă ce este,
Tótă lumea te jelesce,
Nemică nu-ți folosește.
Și deschide gurița
Și *grăie* cu soția,
Și deschide ochisorii
Și grăește cu feciorii
Măcar două trei cuvinte,
Să te ție și ei minte.
Scolă, bădicuță, scolă,
Și hai cu noi pân' afară;
Scolă, hai cu noi pe josă,
Că drumulă nu-i grunzurosă.
Scolă, scolă, nu te da,
Că de mâne în coala
Noi mai multă nu te-omă vedea,
Că te duci în cea lume
Unde nu te scii cu nime.
La ușa cea de hârtie
Căți se ducă pe toți îi scie;
Ii merge și dumnia-ta
Și cine-va te-a 'nsemna,
La scaunulă celă de pétră,
Unde merge lumea tótă,
Vomă merge și noi o dată.
Dacă mi te-amă duce noi
Cu carulă cu patru boi
Totă ai mai veni 'napoi,

Dar te ducem cu căruța
Și nu ți-om vedea urmașă.
Bădicuță, dumnia-ta,
In mândru rațu îi intra,
Și-acolo dacă vei fi
Dumnia-ta te-î hodini
Dar soția-a necăji.

XX.

La un bărbat.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Multu iubitulu meu bărbat!
Da cum de te-ai înduratū,
Copilașii de-ai lăsatū?
Copilașii ți-ai lăsatū,
Da 'ntr'a cui samă i-ai datū?
Copiții ți-ai sērăcitū,
Căsuța le-ai pustiitū,
Pe mine m'ai vėdănitū!
Dragiți mamiți copilași
De tata sunteți rēmași!
Draga mea, miluca mea!
Da să te scolī dumnia-ta
Copiții a-ți rēndui
Pe lume cum orū trăi!
Că copiții ceī rēmași
    Multu mănâncă
    Și multu strică.
Dragiți mamiți copilași,
De tatița lorū rēmași,
Dela nime nu aū milă,
Totū orū fi «du-te» și «vină»!

XXI.

La un bărbat.

(Din Bucovina, comuna Gălinesci, dict. de C. Irișca.)

Scoborî, Dómne, pe pămîntu
Să veđi mórtea ce-o făcutu,
C'o luatü frunđa din fagî
Și-o despărțitü pe cei dragi.
M'o despărțitü și pe mine
Cu care-am trăitü maî bine.
Și de bine ce trăiamü,
Intr'o cămeșă dormiamü
Și dintr'unü mērü că mâncamü
Și-amândoi ne săturamü . . .
Astéptă-mě măi bădiță
Să daü la copilă țîță.
De-î vedea că zăbăvescü
Să sciü că mă 'mbrobodescü.
Mi-î destulü mie de-asară
De când staü bocindü pe-afară,
De când staü la cheutóre
O trecutü o lumîinare.
Aștéptă-mě, bade-unü ceasü
Să-lü adormü pe celü năcazü,
După ce l'oiü adormi
Eü iară mi te-oiü boci,
Și-oiü boci așa de multü
Până ce m'oiü face lutü,
Că multe-afturî am avutü,
Că de afturile mele
Și luî Dumneđeü i jele!

XXII.

La unŭ bărbatŭ

(Din Bucovina, oraşulŭ Câmpulungŭ, com. de d-lŭ G. Ciupercă.)

Sberă oile 'n perdele,
Şi casa-ŭ plină de jele.
Şi ragŭ vacile 'n ocolŭ,
Casa e plină de dorŭ.
Mândră cas'aŭ mai avutŭ
Şi-aceea nu ŭ-a plăcutŭ,
De când mi te-aŭ bolnăvitŭ,
La stoleriŭ aŭ poruncitŭ
Să despice-unŭ bradŭ în două
Şi să-ŭ facă alta nouă
Făr' de uşi 'făr' de fereşti,
Locŭ, unde să putredeşci ;
Nici nu-ŭ uşa de eşitŭ,
Nici ferestă de privitŭ,
Număi locŭ de putređitŭ.

XXIII.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Mŭnăstirea Homorului, com. de d-lŭ George Avramŭ,
invăţătorŭ.)

Dulcişorŭ mărŭ din grădină,
Cum te-o ruptŭ din rădăcină
Mórtea cruntă şi haină.
Cum nu-ŭ mórtea 'nşelătore :
Ie omulŭ de pe picióre.
Cum mi te-o luatŭ din casă,
Cum mi te-o tocmitŭ pe masă.
Bucură-te mănăstire,
Mândru gospodarŭ ŭŭ vine,

Nu te-om pune la trebuță
Să te primbli prin căsuță
Să ne faci nouă urmuțe.
Când erai în opincuțe
Ne făceai nouă trebuțe.
De când ești cu păpucași
Nouă trébă nu ne faci.
Dragile nóstre picióre
Tare-aũ fostũ străbătătoare,

Iar de-acuma
Din picióre
Mintă'n flóre,
Din căpute
Ruji bătute,
Din mânuțe
Flori albuțe,
Din guriță
Tămâiță.

Dragii noștri ochișori
Cum s'orũ face pomișori.
Din sprincene
Viorele.

Scólă, lelicuță, scólă,
Că-ĩ hătũ multișorũ de-asară !
Și te uită pe feréstă
Că-ți vine carte domnescă
De la noi să te pornescă
Pe cărare necălcată,
Pe róuă nescuturată
La scaunulũ celũ de petró,
Unde merge lumea tótă,
Unde-ĩ ușa de hârtie
Căți orũ trece toți s'orũ scrie.
Iĩ intra și dumnia-ta
Și-acolo te-orũ însemna
Și 'napoĩ nu ti 'nturna.
Scólă, lelicuță, scólă
Și mi-ĩ eși pân' afară,

Că ți-o venitū némurile
De prin tóte părțile
Cu ele ca să grăesci;
Dumnia-ta te fudulesci,
Cu dînsele nu grăesci.
Scólă-te și mi-î privi
Cum mi te plângū băeții
Și mi te plângū la picióre
Dóră mi te potū sculare.
Noi să scimū că te-amū sculă
Dómne, mândru te-amū cântă.
Noi să scimū cum te-amū trezi,
Dómne, mândru te-amū boçi.
Noi de asta n'amū gânditū,
Că te-î hrăni de trăitū.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară !
Și te scólă pe picióre
Și ne spune ce te dóre.
A dumi-tale dureri
Că ți-au încetatū de ierī.
Dumnia-ta multū ai umblatū
Peste lécū nu ți-ai mai datū,
Numai pânza și toiagulū
Acelea că ți-a fostū léculū.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că-î vremea de mersū pe afară.
Vremea-î mândră și frumósă,
Dumnia-ta te duci de-acasă.
Ian scólă și hai pe josū
Că drumulū nu-î grunzurosū,
Multū e mândru și frumosū.
Lelicuță ! un' te duci
Cu pieptarū și cu papuci?
Pe cărare necălcată
Pe róua nescuturată ?
Rouța s'a scutură
Și urmuța s'astupă.

Lelicuță, dumnia-ta,
Dacă te duci de-acolea,
Dup' ape nu te lua,
Că apele-să ducătoare
Și 'napoi ne'ntorcătoare.
Ian ie-mi-te după sóre,
Că sórele-î ducătorü
Și'napoi întorcătorü.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că-î hatü multișorü de-asară!
Că tu, de mi te-î sculă,
Noi tare ne-omü bucură,
Dar' de nu mi te-î sculă,
Noi la groparü ne-omü rugă
Să facă gropița 'n față
Să mai vii odat' acasă
Să veđi băeți ce-orü face?
Sub o țernă de pământü
Este-unü bujorü înfloritü,
Tótă lumea l'a uritü
Dumnia-ta l-ai îndrăgitü.
Lelicuță! ce-ai făcutü?
La toți inima le-ai ruptü!
Câtü a fostü vara de mare
Ai statü a te văetare
Căpătâiulü a-ți mutare
Și la umbră și la sóre
Unde ți-ar fi mai rēcóre.
Pân' amü mî-a parutü șagă
Dar' amü 'n pămîntü te bagă
Cu spatele la rēcóre
Cu fața la sfîntulü sóre,
Cu spatele la pămîntü
Și fața la duhulü sfîntü.
Da cine te-o sfătuitü,
Acela nu ți-o priitü,
Acela te-o dușmănitü
Ca să nu fi pe pămîntü.

Scólă, lelicuță, scólă
Și te scólă și ne spune
Ce-ai vădută pe ceea lume?
De-ai vădută ceva vr'unū bine,
Vin' și mă ie și pre mine,
De-ai vădută ce-va vr'unū rău
Lasă-mă la Dumneđe!

XXXVIII.

La o nevastă.

(Din comuna Calafindesci, în Bucovina, dict. de Catrina Racolța.)

Vine mórtea mâniósă,
Mă găsesce bëndü la masă,
Și totü dä ca să mă iee,
Eü o rogü ca să mai stee.
Eü o rogü ca să mă lasă,
Ea se face mâniósă.
Eü o rogü, că am copiï,
Ea îmi dice: fă ce sciï,
Cu mine musai să viï!
Eü dicü că nu mi-i de ducă,
Ea de capü că mă apucă
Și la pămîntü mă isbesce,
Sângele'n trupü mi-lü răcesce.
Eü de frică și 'nristare
Prindü a striga'n gura mare:
Săriți surori și voi frați,
Săriți și nu mă lăsați!
Iacă mórtea mi-o venitü
Tocmai când nici n'am gânditü,
La pămîntü că m'o isbitü,
Sângele'n trupü mi-o răcitü,
Și mă duce 'n ceea lume,
Unde nu mă sciü cu nime.
Veniti frați și voi surori
Și mă podobiți cu florï,

Mă scâldați în apă rece,
Pân' la grópă mi-ți petrece.
Și să mă stropiți cu vină,
Că 'napoi n'am să mai vină,
Dragii mamiî copilași,
Scumpii mamiî cuconași!
Să vă sêrută pe obrază,
Că de mine c'ați remasă.
Și tu scumpa mea soție,
Soție de cununie,
Să te sêrută pe obrază,
~~Că de mine c'ai rămasă.~~
~~Ticălosă tu omă de lută,~~
~~Ce m'ai picată la pămîntă~~
Și te bați cu gânduri multă,
Lasă feciori să-ți trăescă
Și să mi te pomenescă.
Feciori că voră trăi,
Pe tine te-oră pomeni.
Sufletulă în raiă s'a duce
Unde viața-i multă mai dulce,
Unde cântă îngerii,
Îngerii și-archangelii;
Unde 'nflorescă florile
Și-mi înverdescă frunțele.
Și-*aninósă* pómele
Și cântă paserile
De rêsună văile....
Haï, haï, haï, suflete haï!
Că nu-i multă până la raiă,
Că sfinții te-oră întrebă,
Dumnezeu te-a judecă
Și-acolo sama ți-i dà !

XXXIX.

La o nevastă.

(Din Bucovina, comuna Vicovulți-de-sus, com. de d-lu V. Turturcă, preot.)

Scólă, scólă, Mărióră,
Că-î hăt multișorū de-asară!
Scólă, scólă și mi-î spune
Ce-ai văđutū pe ceea lume?
De-ai văđutū ceva de bine
Scólă-te și mie-mi spune,
De-ai văđutū ceva de rău,
Lasă-mă la Dumneđeū!
Scólă, scólă, Mărióră,
Scólă dragă surióră!
Că *mnia* (1) câtū ai muncitū
Puțintelū ți s'o venitū,
Numai doī pași de pămîntū;
Multișorū mi te-ai luptatū
Pentru *trii* scândurī de bradū.
Scólă, scólă; Mărióră!
Că-î hătū multișorū de-asară,
Dumnia-ta n'ai fostū afară,
Și-î hăt multișorū de ieri,
N'ai văđutū sóre pe ceriū.
Nu sciū perina ți-î móle,
Orī nemică nu te dóre,
Orī scorțarulū ți-î frumosū,
Cum te-ai pusū nu te-ai întorsū.
Scólă-te și te trezesce
Și eu noi ceva grăesce,
Că mare somnū te-o pălitū
Dumnia-ta ai adormñitū
Și de somnū nu te-ai hrănitū.

---

(1) *Mniata* prescurtare din *domnia-ta*.

Noi mai pușintelü dorșimü
Și de somnü că ne hrănimü.
Ai umblatü melégurile,
Ca să-ți găsești lécurile,
Lécurile n'ai găsitü.
Și cu capulü te-ai plătitü.
Și cum de te-ai supératü
Soșulü de ți l'ai lăsatü ?
Și cu cine te-ai sfăditü
Și soșulü ți l'ai uritü ?
Că veniaï de-unde veniaï
Și cu elü te sfătuaï.
Da de-amü, când a veni,
Cu cine s'a sfutui ?
Și te-o hătutü mare vëntü
Și te-o culeatü la pămîntü,
Să mai bată câtü de tare
Nu te-a pune pe picióre.
Și ți-o venitü némurile
Pe la tóte porșile,
Și o venitü în fuga mare
Să te găsească 'n picióre.
Da de giaba s'o truditü
Că mórtă mi te-o găsitü!

XL.

La unü frate.

(Din Bucovina, comuna Crasna, diet. de Mărióra Bărbușă.)

Scólă, scólă, frășióre,
C'a răsăritü síntulü sóre,
Și fă urmă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Și fă urmă prin grădină
Să crească mândră sulcină,
Și fă urmă prin ocolü
Să crească mândru mohorü.

Scólă-te și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce,
Că de când mi-ai adormit
Cu nimene n'ai vorbit.
Da cum de te-ai îndurat
Și căsuța ți-ai lăsat?
Alta nouă ți-ai aflat
Fără uși, fără ferești
Intr'insa să viețuesci
Și-acolo să *putredesci*!
Da cum de te-ai îndurat
Căsuța de ți-ai lăsat,
Căsuța ta cea frumoasă,
Frumoasă și luminosă
Pentru una 'ntunecosă,
Ur' nu-i laiță de ședut,
Nici ferestă de vedut?

XLI.

La ună frate.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Homorului, com. de d-lă G. Avram, în-
vățător.)

Frățiorulă meu iubit,
De ce ședî așa mâhnit
Și cu balțu acoperit?
Scólă-mi-te și grăesce
Și ceva ne povestesc.
Și te uită pe ferestă
Cum îți cântă cucu 'n costă,
Că-ți vine carte domnescă,
Vreă la drum să te pornescă,
Să te ducă 'n ceea lume,
De-unde nu mai vine nime.
Ceea lume-i ună Sodomă,
Nu se vede omă pe omă.

Ceea lume-î cu stăpânū
Și de-acolo nu mai vinū.
De-ași sci bine ca-î veni,
Vămile ți le-ași plăti
Și drumulū ți l'ași podi !

XLII.

La unū frate.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de An. Haramidă.)

Scólă, scólă, frățióre,
Că afară-î mândru sóre ;
Scólă și eși până 'n pragū,
Să-ți veđi vacile cum ragū,
Tóte cu botulū pe gardū.
Scólă și te-î preumbla
Prin ogradă, pe-unde-î vra,
Să-ți veđi boii ce mai facū,
Că din gură nu mai tacū ;
Să-ți veđi oile cum sbéră,
Cum iesū din sălaşū afară,
Că n'are cine le mulge,
Nici la păscutū cin' le duce.
Că cine mi le mulgea
Și la păscutū le ducea
Se duce de pe-acolea,
Noi mai multū nu l'omū vedea....
Scólă, frățióre, scólă,
C'amū-î multișorū de-asară.
Mai de multū când te culcaî,
Mai de nópte te sculaî,
Prin casă te preumblaî
Și cu nevașta grăiaî.
D'amū nu sciū ce somnū greū
A datū peste capulū tēū.
Nu sciū ce somū te-oborîtū

Că nu mi te-ai mai trezit
Și cu noi n'ai mai vorbit.
Nevasta s'a supărat,
Pe dînsa la ce-ai lăsat
Lemnilor și pietrilor,
Negrilor străinilor.
Pe când dumnia-ta trăia,
Orî și unde te 'ntorceai
Nevasta, ce mî-o avea,
Orî și 'n ce loc se ducea
Ea tot cînte că găsia.
Da de astăzi în coala,
Ea orî unde va umbla,
Orî și 'n cotro s'a 'nturna
Tot peste rău că va da.
Mic și mare de-acuma
Rău la dînsa va căta !

XLIII.

La un frate tînăr.

(Din Bucovina, camuța Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Dragul nostru,
Frățiorul nostru !
Dragul nostru
Tinerelul nostru !
Dragul nostru,
Frumușelul nostru !
Da cum de te-ai îndurat
Și pe noi de ne-ai lăsat
Tocmai cînd n'amă cugetat ?
M'ași ruga eu dumi-tale
Să te lași de astă cale,
Că tare-î cu supărare.
Că noi de-astăzi în coala
Frățior n'om mai avea.

Du-te, du-te și mai vină,
Și nu mă lăsa străină!
Dar mergându în ceea lume
Ascultă-mă ce ți-oiu spune :
Nu te lua după ape,
Nici după păree late,
Că apele-să mergétóre
Și 'napoi ne'ntorcétóre ;
Ie-te după sfíntulú sóre,
Că sórele-í mergétorú
Și 'napoi întorcétorú.

Dragulú nostru,
Frățiorulú nostru
Dragulú nostru,
Tinerelulú nostru !
Dragulú nostru,
Frumușelulú nostru !

Lécurile dumi-tale
Le-aú luatú cerbíi în córne.
Nu sciú cerbíi le-aú luatú,
Că noi nu le-amú mai aflatú
Orí și cât le-amú căutatú.
Noi lécuri de-amú fi găsitú
Dumnia-ta n'ai fi muritú,
Ci mai multú ai fi trăitú.
Așa noi nu le-amú găsitú
Și dumnia-ta ai muritú,
Și pe noi ne-ai părăsitú
• Când mai bine-ai fi trăitú.
Dragulú nostru tinerele,
Seumpulú nostru frumușelú !
N'amú gânditú, n'amú socotitú,
De ce drumú că te-ai gătitú.
Da ne-amú ruga dumi-tale
Să te lași de astá cale.
Și dacă nu te-í lăsa
Apoi cú iar te-ași ruga
Ca să ne spuí dumnia-ta

Inapoi când ti 'nturna ?
Dumnia-ta așa ne-ai spusă
Că spatele ți le-ai pusă
Și ți le-ai pusă la pământă
Și fața la răsărită
Și la noi n'ai mai venită.
Draga noastră, față albă,
Cum s'a face țernă neșă;
Dragii noștri ochișori,
Cum s'oră face pomișori ;
Dragile noastre mănățe,
Cum oră cresce floră albuțe ;
Dragile noastre picioarele,
Cum oră cresce floricele,
Busuiocă și viorele
Și nu-i mai umbra cu ele !

XLIV.

La ună frate holteiă.

(Din Bucovina, comuna Botană, com. de d-l Vasile Turturénă, preotă.)

Scolă, scolă, frățiore,
Și te scolă pe picioare
Și te rógă la sân-sóre
Să fie ăiua mai mare,
C' astăđi nu-i ăi de 'ntălnire,
Ci e ăi de despărțire
Dela frăți, dela surori,
Dela grădină cu floră,
Dela mamă, dela tată,
Dela lumea adunată,
Cu care-ai trăită odată.
De ești călătoră pe cale,
Ian scolă-te pe picioare,
Și pe toți, căți aă venită,
Frățiorulă meă iubită,

După masă mi-î poftesce
Și pe toți mi ți-î cinstesce,
Că au venitū nepoftiți,
Și s'orū duce necinstiți.
Dacă ești tu mire, spune:
A cui fetișoră ieî?
Ieî ficuța vântului
Din fundulū pămîntului!
Cine nunta ți-a vedea?
Numai luna și c'o stea!
Năfrămuța cea de mire
Ți orū pune-o la psaltire,
Iară cea de nânașū
Ți-orū pune-o la prăpurașū.
Sus în delū la reseritū
Este-unū pomū mândru'nfloritū
Cu crengile de argintū.
Scobori, Dómne, pe pămîntū
Și veđi mórtea ce-o făcutū.
Ce-o făcutū, n'o făcutū bine,
Că te-o omoritū pre tine.
Plângeți uși, plângeți ferești,
Și tuspatru voi păreți,
Că de N. remâneți!

XLV.

La unū frate holteiū.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de An. Hăramidă.)

Bată-te pustia mórte,
Cum ești tu făr' de dreptate!
Cum mi-ai pusū picoru'n pragū
Și-ai luatū ce mi-o fostū dragū;
Și mi-ai pusū picioru'n masă,
Mi-ai luatū mila din casă.
Bată-te pustia mórte,

Cum ești tu fără de dreptate!
N'ai avut pe unde 'mbla
Și pe cine mi-lă lua?
Ce mi-o fostă mie mai dragă
Pe acela mi-l'ai luat?
Bată-te pustia morțe
Cum ești tu fără de dreptate.
Ai venit pe ne-așteptate
Ca să ieși pe-ală nostru frate,
Să mi-lă umpli de otravă
Și să mi-lă duci pe otavă,
Pe otavă necălcată,
Pe róua nescuțurată,
La scaunulă celă de pétră,
Unde merge lumea tótă,
Și-unde ușa-î de hârtie,
Câți mergă toți să se înscrie
Ca'napoi să nu mai vie.
Fratele nostru iubită
Nu știu cin' te-o sfătuită
Pe-acestă drumă de te-ai pornit!
Dómne! rău și-o mai priit!
Și noi nu știu ce ne-omă face
Dóră te-amă putea întórce.
Și nu scimă cum vomă cântă
Dóră te-amă putea sculă,
Și nu scimă cum vomă grăi
Dóră te-amă puté trezi.
Scólă, frate dumnia-ta,
Scólă și te-î preumblă
Și te-î preumblă prin casă
Dela ușă pân' la masă
Și-î vedé cum te jelesce
Oră și cine te privesce,
Dela mică și pân'la mare
Pentru fața dumni-tale.
Scóla, scólă și ne spune:
Vătăjelă pe cine-omă pune?

—Da puneți pe cine-ți pune,
Că eă nu vė mai potă spune!
—Scólă, scólă și ne spune:
Drușcuță pe cine-om pune?
—Da puneți cine-ți vra,
Că eă nu m'oiă mai sculă!
—Scólă, pune-te'n feréstă,
Că noi ne-omă duce'n cea cóstă
Și ți-omă strînge floricele,
Busuiocă și văsdogele,
Să le ducă la nemurele.
Și te uită pe feréstă,
Ți-o sosită carte domnescă
De mâne să te pornescă
Cu pistole poleite
Și cu tóte zugrăvite . . . .
Săriți frați, săriți cumnați
Și mi-lă îngrădiți cu brađi
Că de mâne în colea
Noi mai multă nu l'omă vedea! . . . . .

Messenger

XLVI.

La ună frate însurată.

(Din Bucovina, comuna Stroescă, com. de Grigore Polécă. stud. gimn.)

Voă ați lostă numai doi frați
Ca doi brađi, mândri și nalți,
Ca doi brađi dintr'o trupină
Ca două flori din grădină:
Unulă tu, altulă Saghină
Ce-a rămasă acum străină.
Scólă, frățiore, scólă
Că ți-a fi destulă de-a sară!
Și vorbesce cu Saghină
Că mi l'ai lăsată străină.
Scólă, spune-ne ceva:

Pe copiii cin' i-a 'nvęța ?
Ia străinul, dac'a vra,
Dac'a vra, dacă n'a vra,
Dac' l'a duré inima !
Scólă, frățióre, scólă,
Că ți-a fi destul de-asară !
Nu ți-i milă și păcat,ü,
Că copiii ți-ai lăsatü
Pe córnela vetrilorü
'N brațele străinilorü ?
Scólă, scólă, frățióre,
Rădică-te pe picióre
Și vorbesce cu tătua,
Că rău i-ai ruptü inimuca.
Tătua nostru iubitü
Cătă glótă a avutü,
Numai doi din satü a datü
Și-améndoi că l'au lăsatü.
Scólă, frățióre, scólă.
Că ți-a fi de-ajunsü de-asară.
Veđi copiii ce-ai lăsatü
Intr'a cui sémă i-ai datü,
Petrilorü și lemmelorü
Și negri străinilorü !

XLVII.

La o soră.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polécü, stud. gimn.)

Vai! soră, ce mi-ai făcutü ?
Căsuța ți-ai pustiitü,
Bărbatulü ți-ai veduvitü.
In cotro s'a înturnă
Totü veduvoiü l'orü strigă.
Vai! soră, ce-ai cugetatü ?
Băieții ți-ai străinatü,
Cui vorü ți-ce de-amü : «mamă» ?

Cine să-mi-î bage 'n sémă?
Scólă, scólă, surióră,
• Şi mi te primblă pe-afară
Şi vorbesce cu gura,
Că tu ne-ai ruptū inima.
Ne 'ntâlniamū odată 'n anū
Şi nicī atunci nu vorbiamū,
Că tu totū așa mī-ai đisū:
Că de alt' dată vomū vorbi,
Că ne audū străinii.
La pórtă la ținterimū
Hai, soră, să slătuimū,
Că de-amū ne despărțimū.
Hai amū și-omū sfătui
Să ne-audă străinii,
Hai amū să sfātuimū:
Unde-avemū să ne 'ntâlnimū:
La scaunū de judecată,
Un'se strînge lumea tótă.
Și-acol' numai ne-omū tâlni,
Cu gura n'omū sfătui.
Soră, inimă de pétră,
Răspunde-mī macarū odată,
Răspunde-mī cu gura ta
Și mângăe-mī inima!

XLVIII.

La o soră măritată.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța).

Dragă noastră sorióră!
Da cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lăsatū?
Draga noastră,
Scumpa noastră!
Da cum de te-ai înduratū
Copiii de țī-ai lăsatū?

Draga noastră,
Mândra noastră!
Da cum de țe-ai înduratū
Gospodariulū de-ai lăsatū?
Draga noastră,
Sora noastră!
Da cum de te-ai înduratū
Gospodăria-i lăsatū?
Frumósa-ți gospodărie
A rămasū négră, pustie.
Bărbatulū ți-ai veduvitū.
Copiil ți-ai sērăcilitū,
Căsuța ți-ai pustiitū!
Draga noastră tinerică,
Scumpa noastră frumușică!
La noi când vei mai veni,
Cu noi când vei mai vorbi,
Copiil când ți 'nvěța
Să scie pe mămuca?
Draga noastră soriórá,
Mândra noastră floriórá!
Mare vĕntū o mai bătutū,
La pămĭntū te-o doborĭtū.
Când arū bate-unū vĕntū mai mare
Póte te-arū sculă 'n picióré.
Draga noastră soriórá,
Când ai eși pân'afară
Să te bată vĕntū de vară,
Să te vadă sfintulū sóre
Și luna pe când rĕsare.
Sórele când te-arū zări,
Cu noi póte-ai sfătui.
Luna când mi te-arū vedé,
Cu noi póte-ai mai ședé.
Draga noastră, suriórá,
Scumpa noastră floriórá!
La ușă la țințerimū,
Da in stăi să sfātuimū,
Că de-amū ne despărțimū!

XLIX.

La o fată.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și Părăscuță,
Tu mergi dup'a ta mămuță.
Da tu iacă nu-î găsi-o,
Pe dînsa nu-î nimeri o.
Pe min' de m'eî ascultă,
Eû la ea te-oî îndreptă.
In cea lume când i 'ntră
Să te uiți din a drépta,
Și-î vedea pe mămuța,
Insă ea cum te-a vedea
La tine va alergă
Și pe locu te-a întrebă:
Nu ne-ai vëdutu unde-va.
Tu să spuî mămuți-asa:
Ne-ai vëdutu pe prisp'afară,
Cămeșa négră cernélă,
Fripte-arse la inimiórá.
Că 'ncotro vëntulú ne bate
Totú ne frige și ne arde,
Din cotro ne aburesce
Ne arde și ne jupesce,
• Ne frige și ne prăjesce!

I .

La o fată.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și Năstăcuță,
Multú iùbita mea fiicuță!
Tu ori de unde-ai venitú

Tătuță te-o suduită,
Tu la mine ai venit
Mie mi te-ai jeluit.
Draga mea și cea scârbită,
Tu stai pe laiță lungită,
Da eu pe coptoriu trudită.
De-accea-mi pare mai bine,
Că n'ai să te plângi pe mine,
Că tu, ori de-unde-ai venit,
Nici când nu te-am probozit.
C'am fostu destul probozit
Și de Dumnețeu bătută.
Da rógă-lu pre Dumnețeu
Să nu te bage la rău,
Că destule-ai pătimit
Cățu în lume mi-ai trăit,
Și destule-ai trasu la pat
Pân' ce sufletul ți-ai dat.
Nu mi-i jele c'ai murit,
Mi-i jele cum ai trăit,
Ai lucrat și te ai cărpit,
Te-ai pus la pat și-ai murit.
Și pe-atuncea te-ai trecut,
Când tatăl tău s'o pornit
Pe-aratul ogorului,
Pe'nverditul câmpului,
Semănatul stratului.
Eu te-oiu aștepta la prășit,
Tu te-î găti de putredit.
Așa țice omul ista
C'a trăi cât va fi lumea.
Da omul să nu gândescă,
Cățu lumea n'o să trăescă.
Vine mórtea cu fuga
Și mi-i scurtă viața !

LI.

La o fată orfană.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și garofiță !
Scolă, scolă, te trezesce,
Și cu noi ceva vorbesce,
Și te uită pe feréstă :
Ți-o sosită carte domnescă,
Dela noi să te pornescă,
Să te ducă 'n ceea lume,
De-unde nu măi vine nime.
Acolo când îi intră
Să te uiți din a drépta,
Că-î vedé pe tátuța,
Elū îndată te-a 'ntrebă :
Nu ne-ai vécătú unde-va ?
Dumnia-ta să-î spuî așa :
Că de unde amú venitú
Pe tátuța n'amú găsitú,
Numai pe mama plângéndú,
Tóte drumurile 'mblândú
Pe bărbatú astú-felú bocindú :
«Bată-te pustia, mórte !
«Cum nu faci nici o dreptate,
«C'ai venitú pân' la feréstă
«Și-ai luatú stálpulú din casă,
«Aí venitú până la vatră
«Și mî-ai luatú mila tótă.
«Când mî-a fostú lumea măi dragă,
«Atunci-ai venitú în grabă
«Și 'n casă mi te-ai băgatú
«Și bărbatulú mî-ai luatú
«Și l'ai dusú în ceea țară
«Din mijloculú satului
«In mijloculú ținterimului.

«Și pe mine m'ai lăsată
«Făr' de sprijinū, făr' de sfatū,
«Cu nouē mici copilași
«De tătūța lorū rēmași.
«Și Varvara sēraca
«De-amū ce să facă ea?
«C'acasă când a veni
«Pe tătūța n'a găsi,
«Numai copiii plângēndū
«Și de māncare cerēndū !»

Draga mea și garofiță !
Tu n'ai frați să te jelēscă,
Nici surori să te bocēscă,
Părinți să te pomenēscă.
Că tătūța o muritū
Florile când o'nfloritū ;
Și mămuța s'o trecutū,
Când florile o'ngălbinitū ;
Ionū s'o dusū în cea lume,
Când culegeai tu alune ;
Soră-ta de aici s'o dusū,
Când sórele o apusū ;
Iar' ceialalți aū muritū
Când sórele-o rēsăritū.
Și-amū nime te jelesce,
Nime nu mi te bocesce,
Nime nu te pomenesce.

LII.

La o fată sērmană.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucū, stud. gimn.)

Draga mea și sērmanuță,
Scumpa mamii Măricuță!
Pe străini că i'ai slujitū,
Multe cămeși le'ai cusutū,

Dar' ei rău te-ai miluită,
Borşulă caldă nu l'ai găsită
Nici mămăligă pe blidă.
Pe la străini te-ai hrănită
Până ce te-ai bolnăvită
Şi de ăle te-ai gătită
Şi pe laiţă te-ai lungită.
Draga mea şi Măricuţă
Când îi cósă pui şi-ăltiţe?
Dragele mele mănuţe
De-amă n'oră măi cós'altiţe,
Dragile mele degeţele
N'oră măi face găurele,
Dragile mele picioră
N'oră măi face urmuşore.
Că-oră rămănea óse góle;
Dragii mei şi ochişori
Cresce-oră mândri pomişori,
Inapoi de-i măi veni,
Numai pustiă vei găsi! . . . .

L III.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Vicovulă-de-sus, dict. de Glicheria, Eudochia şi Rachila Calancea, şi com. de d-lă V. Turturănă.)

Scólă, Mărióră, scólă,
Că ţi-a fi destulă de-asară!
Frumuşelă mi te-ai gătită
Pe acesta drumă te-ai pornită.
Dar' eă mă rogă dumi-tale
Să nu faci acésta cale,
Că-i cu multă supărare
Şi cu mare cheltuélă.
Scólă, Mărióră, scólă!
Şi te du în grădiniţă
Şi-i culege romăniţă

Și mi-i face struțurile
Și-i duce la nemurele,
Și-l face unū struțū mai mare
Pentru fața dumi-tale.
Draga nóstră un' te duci
Cu *sucnă* (1) și cu papucī?
Păpucașii dumi-tale
Nici de colbū nu-sū colbăiți,
Nici de sóre nu-sū păliți,
Numai de drum isū gătiți.
Dragii noștri păpucași,
Că de-amū n'orū face pași.
Scólă, Măriórá, scólă
Și ți-i lua iertăciune
Dela frați, dela surorī,
Dela grădina cu florī,
Dela stratū cu busuiocū
Dela cărșmă, dela jocū.
Scólă, Mariórá, scólă!
Nu sciū perina ți-i móle,
Orī nimică nu te dóre,
Orī scorțarulū (2) ți-i frumosū
De-asară nu te-ai întorsū.
Da cum' de te-ai înduratū
Pe mămuța c'ai lăsatū?
Fie-ți milă de mămuță,
C'o rămasū tare slăbuță,
Că mămuța dumi-tale
Pân'amū 'nainte vreme
Din cotro ea că veniá.
Tótū acasă te găsiá.
Da de-amū 'nainte vreme,
Din cotro ea c'a veni
A casă nu te-a găsi.

---

(1) *Sucnă* se numește unū straiū de lână în colóre roșă, cu florī, în forma reverendei preoțesci, dar fără măneci.

(2) Scorțarū se numește unū țolū de lână.

Scólă, Mărióră, scólă!
Că mămuța dumi-tale
Deminéța s'a sculă
Prin totű cotulű te-a căta
Totű Măriór'a striga.
Scólă, Mărióră, scólă!
Că mămuța dumi-tale
Multă supěrare are,
Că Duminică venia,
Frumușelű mi-te gătia,
La biserică te pornia.
De la biserică veniaĩ
Bine nu te hodiniaĩ,
Și la jocű mi te porniaĩ.
Duminica mĩ-a veni
Ea pe cine ni-a găti
Dacă dumia-ta nu-ĩ fi?
Scólă, Mărióră, scólă,
Și te scólă și ne spune
Ce-ai vėđutű pe cea lume?
De-ĩ vedé pe-unű némű de-alű meű,
De ĩ-a fi cămeșa négră,
S'o trimată s'o facű albă,
Nu cu apă din isvorű,
Ničĩ cu șpume de soponű,
Numaĩ cu lacrimi de omű.
Cămeșa că țĩ-oiű spėla
Unde cuculű s'a scălda,
Pe trandafirű țĩ-oiű usca
Și țĩ oiű strĩnge-o păturele
Și țĩ-oiű trimite-o cu jele
Pe șuerulű vėntulű
In fundulű pămĩntulű.

LIV.

La o fată mare.

(Din Transilvania, comuna Orlatū. com. de d-lū Romulū Simu, învățătorū.)

Fiica mea, mirésa mea,
Scumpa mea, iubita mea !
Da unde ți-î mirele,
Unde mi-î ginerele ?
O tu, dragă, l'ai alesū
Și 'nainte l'ai trimesū
Pe șuerulū vântului
In fundulū pămîntului.
Fiica mea, mirésa mea,
Scumpa mea, iubita mea !
Că tu mi te-ai măritatū
Dup'unū feciorū de 'mpēratū,
Și eū nimicū nu ți-am datū !

L.V.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturēnū, preotū.)

Scólă, Ilenucă, scólă,
Scólă, scólă și ni-î spune
Ce vântū rău mi te-o ajunsū
De ne-ai lăsatū și te-ai dusū ?
Și te-ai dusū la logodire
Singurică făr' de nire.
Și cuī mi te-ai pctrivitū,
De ne-ai lăsatū și-ai fugitū ?
Bată-te pustia, mörte,
Că nu faci nicī o dreptate,
C'ai venitū dreptū pe cărare
Și-ai luatū fata cea mare.

Scólă, Ilenucă, scólă
Scólă, scólă și ni-î spune
Cum de mi te-ai înduratū
Și părinții ți-ai lăsatū ?
Și ei multū că se lupta
Doră peste lécū ți-orū da,
Dar bieteles doftoriū
C'o rămasū în spițării,
Și bieteles lecorele
C'o remasū în șipurele.
Scólă, scólă Ilenucă !
Dac'ai avutū gândū de ducă
La ce mî-ai mai ȓisū «mămucă?»
Scólă, Ilenucă dragă!
Când ți-a fi cămeșă négră,
Să ne spuî să ți-o spělămū
Și 'napoi să ți-o 'nturnămū.
Că noi, cum omū căpēta-o
Frumosū că ni ți-omū spēla-o:
Nici în apă de isvorū,
Nici în spume de soponū.
Numa 'n lacrime de omū.
Și după ce ți-om spēla-o
Inapoi ți-omū înturna-o
Pe șuerulū vēntului
In fundulū pămîntului.

LVI.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciucū, stud. gimn.)

Dochițuca mea iubită,
Da ce stai așa scărbită ?
Nici Pascele n'aū venitū
Și tu cum te-ai logoditū ?
Pascele n'ai așteptatū,

De grabă te-ai cununatū,
Și vătăjei ți-ai cătatū
Cu capurile golite
Și drușcuțe despletite,
Ca pentru tine gătite.
Trandafirū de primăvară!
Cūm te duci în ceea țeră.
Tóte florile-sū în flóre,
Numei tu *meri* la rēcóre;
Tóte florile-o 'nfloritū,
Numai tu te-ai veștejitū
Și te duci la putreditū!

LVII.

La o ficuță.

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Ie séma, ficuță, bine,
Când vei merge 'n ceea lume,
Că sunt douē cărărele,
Nu merge pe cea de jele,
Mergī pe cea de flóricelē;
Nu merge pe cea de focū
Mergī pe cea de busuiocū;
Nu merge pe cea de jarū,
Mergī pe cea de magheranū.
Ie séma, ficuță, bine,
Dacăjungī în ceea lume
Înainte-ți vorū eși
Și 'n cale că te-orū opri
Doi negri călugăreī:
Nu te spăria de ei,
C'aceia-sū copiiī mei.
Și 'nainte ți-a eși
Și 'n cale mi te-a opri
O négră călugărea:

mesager

Nu te spăria de ea,
Că și tu te-î face-așa.
Nu te tare spăimîntă
C'aceea îi soră-ta
Și pe tine te-a 'ntreba:
Tu acasă ce-ai lăsatū,
Mare jele și bănatū,
Totū cu pĕrulū despletitū,
Cu jele și cu uritū,
Totū cu pĕrulū desnodatū
De jele și de bănatū.
Și pe mine m'ai lăsatū
In mijloculū satului
La calea bănatului,
In mijloculū rîtului
In calea uritului.

LVIII.

La o copilă.

(Din Bucovina, comuna Badeuțu, com. de d-lu Averchie Macoveiu, preotū.)

Bucură-te ținterime,
Că mândru trupșorū iți vine,
Da nu vine să trăéscă,
Ci vine să putređéscă.
Bucura-ți-vé și voi frați,
Carī aice repăusați,
Că mai vine-o floricecă
Draga mamiī mititiceă,
Ca să nu vă fie-uritū
Singurī a ședé'n pămîntū.

Ie-ți acuma čiua bună
Dela frați, dela surorī,
Dela grădină cu florī
Și dela patru chetorī.

Dela tată, dela mamă,
Dela copăcelu cu pómă.
Rămâneți, frați și'nverdiți,
Voi aveți ca să'nfloriți,
N'aveți ca să putreziți.
N'am gânditū, n'am socotitū
Că eū am de putrezițū.
Mulțămescū mamiī și tatiī
Pentru bunele lorū fapte :
Pentru buna mea ținere
Îi poftescū multū de iertare,
Că brațele lorū le-am ruptū
Și sângele lorū le-am suptū.
Din somnū că î-am deșteptatū
Și inima le-am stricatū.
Când îți vedé florī albuțe,
Să gândiți
Că-sū ale mele mânuțe;
Când veți vedé nintă'nflóre,
Să vă pară urmușóre
De ale mele picióre . . . .
Puișorulū meū iubitū !
Ce ai gânditū ce-ai socotitū,
De-așa tare ne-ai scârbitū ?
Fórte bine ne-ai plăcutū
Fórte bine te-amū ținutū . . . .

LIX.

La o copilă.

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Draga mamiī rîndunea
Harnică și frumușea ;
Draga mamiī rîndunică
Harnică și frumușică !
Nu sta așa de tăcută,

Scólă-te și mi te uită,
Și te uită pe feréstă,
Vine-o óste'mpěratěscă
De-aicea sã te porněscă ;
Și te scólă de-î prânđi,
Cã dupã tine-orũ veni
Flãmândã te vorũ gãsi,
Și te scólă de-î mãnca,
Cã dupã tine-orũ plecã
Și flãmândã te-orũ aflã.
Și te uitã prin ocolũ,
Cum rěmãne de cu dorũ,
Și te uitã prin ogradã
Cum rěmãne supěratã,
Și te uitã tu'napoi
De veđi ce mai facemũ noi.

LX.

La unũ tĩnerũ.

(Din Transilvania, districtulũ Nasěudului, com. de d-lũ Al. Boeriũ.)

Dragulũ meũ și fětulũ meũ,
Fětulũ meũ și scumpulũ meũ !
Ce n'ai muritũ mai de multũ
Cã-đi făceamũ grópã afundũ,
Aĩ muritũ acuma mare
Sã faci mamĩ supěrare !
Dragulũ mamĩi, fětulũ mamĩi,
Dragulũ mamĩi, scumpulũ mamĩi !
Nici aceea nu-ĩ dreptate
Celũ tĩnerũ sã putreděscã,
Celũ bětrãnu sã nãcãjěscã !

LXI.

La unŭ feciorŭ.

(Din Transilvania, districtulŭ Năsăudului, com de d-lŭ T. Simonŭ.)

Gheorghe că mi s'a luatŭ
Pe drumŭ latŭ neînturnatŭ
Pân' la verde stăjerelŭ :
— Dar tu verde stăjerelŭ !
Ce te-ași ruga eŭ pe tine:
Umbresce-mă tu pe mine!
— Pe tine nu te-oiŭ umbri,
Că maica ta va veni
Și pe mine m'a aprinde
Și pe tine te-a cuprinde!
De acolo s'a luatŭ,
Mai departe c'a plecatŭ
Pân' la recea fântâniță.
Dragă, rece fântâniță,
Ce te-ași ruga eŭ pe tine :
Stêmpără-mă tu pe minc!
— Ba eŭ nu te-oiŭ stêmpăra,
Că va veni maică-ta
Și pe mine m'a secă
Și pe tine te-a luă!
Și de-acolo s'a luatŭ
Până 'n târgŭ la Țarigradŭ
Mâne-sa să târguască
Unŭ sovonŭ negru cernitŭ
Ca să-î fie de jelitŭ
Cât va trăi pe pămîntŭ,
La tată să-î târguască
Unŭ clopŭ negru și cernitŭ
Ca să-î fie de jelitŭ
Cât va trăi pe pămîntŭ !

LXII.

La unŭ feciorŭ.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, com. de d-lŭ V. Turturŕnŭ, preotŭ.)

Scŕlă, Ionică, scŕlă,
Că ũ-a fi destulŭ de-asară !
Scŕlă, scŕlă ſi ni-ŭ spune,
ſi ni-ŭ spune-alesŭ de bine:
Cum de mi te-ai înduratŭ
ſi părinŭii ũ-ai lăsatŭ.
ſi-ai lăsatŭ boii 'njugăŭi
ſi părinŭii supăraŭi,
ſi-ai lăsatŭ boii 'n tânjele
ſi părinŭii plini de jele,
ſi-ai lăsatŭ boii 'n ocolŭ,
Fraŭi ſi surorŭi plini de dorŭ.
Frumuſelŭ mi te-ai gătitŭ
ſi de la noi te-ai pornitŭ
Pe cântatulŭ cucului,
Pe pornitulŭ plugului,
Pe cărarea necălcată
Unde n'ai fostŭ nici odată.
ſi-ai pornitŭ la cununie
Singurelŭ făr' de soŭie.
ſi cine te-a cunună ?
— Popa cu cădelniŭa.
ſi nănaſŭ cine ũ-a ŭi ?
— Dascălulŭ cu cărŭile !
Vătăjelŭ pe cine-omŭ pune ?
— Da puneŭi pe cine-ŭi pune,
Eŭ amŭ nu vŕ potŭ spune !
Năframa de vătăjelŭ
S'o pue la prăpurelŭ.
Pânzătura de nănaſŭ
S'o dee la dăscălaſŭ.

LXIII.

La unŭ feciorŭ holteiŭ.

(Din Bucovina, comuna Bilca, com. de Iustinŭ Cârdeiŭ, stud. gimn.)

Frăȃiorulŭ meŭ iubitŭ!
Frumușelŭ mi te-ai gătitiŭ.
Nu sciŭ unde te-ai pornitiŭ,
Nici la crășmă, nici la jocŭ,
Ci numai la alŭ tĂŭ locŭ.
Primăvara ni-a veni,
Toȃi câmpii vorŭ înverȃi
Și codru mi-a înfrunȃi
Iară tu mi-i putreȃi.
Că 'n floritulŭ pomilorŭ
Și cântatulŭ cucilorŭ
Faci scârbă părinȃilorŭ.
Scôlă, frate, și mi-i spune:
Vătăjei pe cin' ȃi-omŭ pune?
—Puneȃi pe cine-ȃi avea,
Că nu mi-sŭ pe sama mea,
Că eŭ mă ducŭ de-acolea!
—Scôlă, frate și mi-i spune;
Drusce pe eine ȃi-omŭ pune?
—Da puneȃi ori și pe cine,
Că ele nu mi-sŭ de mine,
Că eŭ me ducŭ de-acolea
Și mai multŭ nu me-ȃi vedea!

LXIV.

La unŭ feciorŭ holteiŭ.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, dict. de Glicheria, Eudochia și
Rachila Calancea, com. de d-lŭ V. TurturĂŭnŭ.)

Scôlă-te măi (Gheorghe), scôlă,
Că ȃi-a fi destulŭ de-asară!

Frumușelū mi te-ai gătitū,
La cununia-i pornitū.
Și-ai pornitū la cununie
Singurelū fără soție,
Par' c'o fostū lumea pustie
Și n'ai mai găsitū soție.
La biseric'ai ajunsū
La cununie te-o pusū,
Și-o scosū cununiile
Și-o aprinsū luminile,
Ingerași-aū prinsū a plânge
Și luminele-a se stînge.
Scólă-te mēi (Gheorghe) scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară!
Scólă-te și te trezesce
Și-ī vedē 'n casă ce este :
Casa-ī plină de flăcăi,
Ți-ī alege vătăjei
Cu șipuri cu floricele,
Și-orū chiemă la nemurele
Și-orū veni cu multă jele.
Năfrămița de nânașū
Ți-omū pune-o la prăpurașū,
Năfrămița de drușcută
Ți-omū pune-o la sfeșnicuțe.
Da cine te-a cunună?
Popa cu cadelnița!
Vătăjei cîn' ți-orū fi?
Dascălii cu cărțile
C'acolo-sū dreptățile!
Ai fostū tînerū și frumosū
Și mórtea te-o culcatū jos.
Și-ai fostū tînerū ca mlada.
Și-ai gânditū că nu te-ai da.
Cum nu-ī mórtea 'nșelătóre!
Ie omulū de pe picióre
Și mi-lū pune la rēcóre,
Cu fața la sfîntulū sóre,

Cu spatele la pământu,
Cu fața la duhulū sfîntū.
Busuiocū bătutū în masă
Tinerelū te duci de-a casă.
Busuiocū bătutū pe lemnū,
Rógă-te să nu te dămū.
Rógă-te, nu te rugă,
Că părinții nu te-orū dă,
Părinciorii dumi-tale
Multă supărare are.
Draga noastră, gură arsă,
Cum se duce și ne lasă,
Draga noastră, gură dulce,
Cum ne lasă și se' duce.
Scólă-te măi (Gheorghe), scólă!
Că mămuța dumi-tale
Cum se plînge la picióre
Dóră te-ar puté sculare.
Noi să scimū că te-amū sculă,
Dómne, mândru te-amū cântă.
Noi să scimū că te-ai trezi
Dómne, mândru te-amū boci.
Draga noastră față albă
Cum s'a face țernă négră.
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă!
Primăvara va veni
Și gardulū s'a nărui
Și cine l'a rădica
Frumușelū ca dumniá-ta?
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă!
Și-î eșire până 'n pragū
Să veđi vitele cum ragū
Tóté cu botulū la gardū.
Scólă-te măi (Gheorghe), scólă!
Că vara 'ndat'a veni,
Cósa în cuiū a rugini,
Dumniá-ta că-î putređi
Și furcoiū 'ntre ușorī
N'a avé

Cine strînge *porcușori*,
Furcuța între căpiți
N'ave cine face căpiți.
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă
Și deschide ochișorii
Și grăesce cu feciorii
Și deschide genele
Și grăie cu fetele!

LXV.

La unŭ flăcău.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de Niculai Lucanŭ, cantorŭ bis.)

Dragulŭ meŭ, mire cinstitŭ,
Pe ce cale ai pornitŭ
Fôrte rēu ai nemeritŭ.
Și cine te-o sfătuitŭ
Fôrte rēu că ți-o priitŭ.
Da eŭ mă rogŭ dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă căle cine-o face
Mai multŭ la noi nu se 'ntôrce.
Măcarŭ cine mi-o făcutŭ,
Inapoî n'ō mai venitŭ.
La toți inima ne-o friptŭ.
De-ai merge cu carŭ cu boi
Totŭ ai mai veni 'napoî,
Da te duci cu năsălii
Inapoî n'ai să mai vii.
Colacii cei de nânașŭ
Ți i-orŭ da peste sălașŭ,
Colacii de cununie
Da-i-orŭ peste năsălie.
Dragule, unde te duci
De te-ai 'ncălțatŭ cu papuci?
Papuci-sŭ cu floricele,

Lași în casă multă jele.
Și mi-să papucii domnesci,
N'am nădejde să muncesci,
Ci ai gându să te pornesci.
De te-ai 'ncălță cu-opincă.
Ai mai stăpâni pe-aici
Moșia și livada,
Tótă gospodăria.
Dragule, dacă te duci,
Rógă-te cui te-î rugă,
Dóră mi te-arü ascultă,
Rógă-lü pe Sân-Niculaiü
Să-ți facă parte de raiü,
Rógă-te la sfântulü Sóre
Să ție ñiua mai mare,
C'ađi e ñi de despărțire
Dela frați, dela surori,
Dela grădină cu flori,
Dela stratü cu magheranü,
Dela fete de säténü,
Dela stratü cu busuiocü
Dela fete, dela jccü.

LXVI.

La unü flăcăü.

(Din Bucovina, comuna Calanfidesci, dict. de Maria Lăcătușü.)

Dragulü mamii,
Mirele mamii!
Unde-ai fostü, de-unde-ai adusü,
Ce flóre 'n cușmä ți-ai pusü?
Astă flóre
Nu-î pe cale,
Că ni-ai făcutü supărare.
Noi amü gânditü
Și-amü socotitü,

Că ne-î face-o nuntă mare,
Da ni-ai făcutu supărare,
    Că te-ai dusă
    Și ți-ai adusă
    Fat'alésă
    De mirésă
Pe șuerulū vântulū
Din fundulū pămîntulū.
    Druscele
    Ți-sū crucile,
    Sfeșniculū
    Vătăjelulū,
    Praporulū
    Ți-î nânașulū,⁷
Mirésa ți-î clopotulū
Să se strîngă norodulū.
Ce m'așū ruga dumni-tale:
Să te lași de astă cale,
C'astă cale-î ducétóre
Și 'napoi ne'ntórecétóre.
Să te rogi la vătăjei
Ca să mai trăesci cu ei
Și să mai petreci cu noi.
Ce m'așū ruga dumi-tale,
Dacă-mi faci acéstă cale,
De ți-a fi cămeșa négră
Să mî-o trimiți să ți-o spělū,
Că eū cum oiū căpěta-o
Frumușelū că ți-oiū spěla-o :
Nici cu apă de isvorū,
Nici cu spumă de soponū,
Fără cu lacrimi de omū.
Și ți-oiū strânge-o păturele
Și ți-oiū trimite-o pe stele,
Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū.
Ce m'ași ruga dumi-tale,
Dacă-mi faci acéstă cale,

Ca să mai vii pe la noi
Să spuî cum îi pe la voi.
Când ași sci
C'aî veni,
Drumul ți l'așu zugrăvi
Nici cu firu, nici cu mătasă,
Numai cu inimă arsă!

LXVII.

La unu vëru.

(Din Bucovina, comuna Igesci, dict. de Ilie a lui Onufreî Frunđă.)

Am avutu doi verișori
Ca doi mândri pușori,
Ca doi puî de rîndunea,
Unulu sbóra de-acolea,
Unulu sbóra și se duce,
Unulu remâne și plânge
Și din gură așa ȓice:
«Aștéptă-mě, frăȓióre,
«Pân'mi-oru cresce aripióre
«Și-oiu sbura din delu în vale
«Și-oiu cânta'n lume de jale,
«Și-oiu sbura din pomu în pomu
«Ca și-unu pușoru de domnu.
«Și-oiu sbura din delu în vale
«Și-oiu merge din țera'n țera.
«C'astă țera
«E de-ocară,
«Ceealaltă
«E curată!»

LXVIII.

La unŭ băiatŭ.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catirina Racolța.)

Dragulŭ mamiŭ mititelŭ,
Scumpulŭ mamiŭ frumușelŭ!
Da cum de te-ai înduratŭ
Și pe mămuc'ai lăsatŭ?
Dragulŭ mamiŭ puișorŭ,
Ai sburatŭ din cuibușorŭ.
Dragulŭ mamiŭ gură arsă,
Cum se duce și mă lasă.
    Dragulŭ mamiŭ,
    Puiulŭ mamiŭ!
Tu de-aice te-î porni,
La mama când îi veni?
Că mămuca n'a gânditŭ
De-acestŭ drumŭ că te-ai gătitŭ.
    Dragulŭ mamiŭ
    Puiulŭ mamiŭ,
Cum mî-ai ruptŭ tu inima
Să n'o mai potŭ vindeca.
Plânge inima în mine
Ca copilulŭ de trei țile,
Copilulŭ plânge și'ncetă,
Inima mea nici odată.
    Dragulŭ mamiŭ,
    Scumpulŭ mamiŭ!
La ușă la ținterimŭ
In stăi să ne sfātuimŭ,
Că de-amŭ ne despărțimŭ
Și mai multŭ nu ne'ntâlnimŭ!

LXIX.

La unŭ băiatŭ.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Maria Lăcătușu.)

Draga mamiŭ fața albă,
Cum s'a face țernă négră ;
Dragile mamiŭ sprîncene ;
Cum orŭ cresce buruene ;
Dragile mamiŭ picióre,
Cum orŭ cresce lăcrămióre !
Gospodariulŭ meŭ cuminte,
De-acum, de ađi înainte,
Sprintenele picioruțe
N'orŭ să mai facă urmuțe.
Toți copiii gospodarilorŭ
Cu vituțele-orŭ umblă
Numai singurŭ dumnia-ta
La recóre tî-așeza
Și mai multŭ nu te-ŭ scula.
Dragulŭ mamiŭ gospodarŭ,
Orŭ și unde te-am mânatŭ
Frumușclŭ m'ai ascultatŭ,
Orŭ unde te trimeteamŭ
De două orŭ nu țieamŭ,
Că 'ndată mi te duceaŭ
Trebile mamiŭ făceaŭ.
Dragulŭ mamiŭ gospodarŭ !
Mama pe drumŭ când va merge,
Și de-acum orŭ pe-unde-a trece,
Ea locului că va stă
Și la copiiŭ va cătă,
La copiii altora.
Inima și-a recorŭ
Cu lacrimi pe-obrazŭ va fi !

Și-am avut un puițu dragu
M'a lăsat la doru să tragă.
Și-a pornit în cale lungă
Nu-î pasere să-lă ajungă,
Și-a pornit în cale lată
Nu-î pasere să-lă întracă....
Puișorul meu iubită !
Spusu-ți-am și ți-am vorbită
Să te leși de-acéstă cale
Că e prea cu mare jale,
Spusu-ți-am
Și disu-ți-am
Să mănânci cireșe-amară
Să mai ședă cu noi o vară,
Să mănânci cireșe dulci
Să mai ședă până la Bulci.

LXXIII.

La ori cine.

Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lu T. Simonu.)

Acum chiar de-o săptămână
Umbla mórtea prin grădină
Rumpendă firu din rădăcină
Și pe tine de inimă.
Firu din rădăcin'a ruptă,
Inima din pieptu ți-a smultă,
Și te-a luată de la mine
Să te ducă 'n ceea lume.
Dar' dacă mergă dela mine
Nu duce dorulă cu tine,
Ci-lă mai lasă 'n cea grădină
Ca să prindă rădăcină
Sub o tufă de bujoră
Ca sa fac'ună merișoră

Totă cu mere roşioare,
Cu frunzele rotunzioare.
Cine 'n grădină mi-a 'ntra,
Mărulă ilă va scutura
Dorulă şi l'a stămpăra.
Şi va scutura mărulă
Şi-şi va stămpăra dorulă!

LXXIV.

La oră cine.

(Din Transilvania, comuna Orlatú, com. de d-lă Rom. Simu, învăţătorú.

Dragulă meú, dacă te-í duce,
Dragă 'n ţera cea mai dulce,
Uită-te de-a derépta,
C'acolo-í o fântănea.
Unde mergú muerile,
Şi-acolo-í şi maica mea.
Şi este-o fântána lină
Şi scaune de hodină,
Unde toţi morţii s'adună,
Şi-í şi-o icónă de sfinţi
Şi dragii mei de părinţi.

ERORI DE TIPARŪ

<i>Pag.</i>	<i>șirulŭ :</i>	<i>în locŭ de :</i>	<i>cețese :</i>
2	Nota 6 șir. 4 și 5	cân-aŭ	cântaŭ
5	1	macedo-romanŭ	macedo-românŭ
5	1 col. 1	'nbufinată	'nbufunată
5	8 col. 1	ugĭac	ugĭuc
14	8 col. 2	te-ai	te-i
18	Nota 3 șir. 4	odată curatŭ	o dată a fi curatŭ
48	Nota 6	Secadete	Secadate
50	4, 5, 7, 9 și 3 de josŭ	nisipŭ	năsipŭ
59	Nota 1 șir. 2	shena	ahena
62	Nota 1 șir. 2	nu i se	nu se
66	13 și 14	stămături	strămături
68	6	are, ci cășinėză	tare, ci cășunéză
88	1 de josŭ	schimonosescă	schimosescă
109	Nota 4	IV	LIV
111	Nota 1 șir. 4	invisas	invisas
122	Nota 1	Siretlŭ	Siretŭ
123	28	verbesci	vorbesci
132	Nota 1	miriologhĭ	miriologhĭ
159	Nota 2 șir. 1 și 2	Berchișescŭ	Berchișesci
161	6	κόλιθος	κόλιθας
163	21 și ultimŭ	chreștinilorŭ	creștinilorŭ
164	14	chreștini	creștini
165	Nota 1 șir. 3	Rădeuțŭ	Badeuțŭ
167	20	Rădeuțŭ	Badeuțŭ
176	16	In fine unŭ alŭ	Unŭ alŭ
184	2 de josŭ	petrece	petrecea
190	Nota 1 șir. 4	strungariŭ	strugariŭ
197	3 de josŭ	din	die
199	14	ce sunt	le sunt
200	5 de josŭ	Mușință	Mușenița
204	10	care are	care are
218	Col. 1 șir. 4 de josŭ	13 gheme	12 gheme
218	Col. 2 șir. 8	Da mi-i de fiere	Da nu mi-i de fiere
231	9	sonotândŭ	tonotândŭ
249	20	drușariŭ	drușoriŭ
250	2 de josŭ	ocolo	acolo
252	Nota 1 șir. 4	Solonețŭ	Solonețŭ
254	14	repesintă	repesintă
258	4	Hlubi	Hulubi
265	6	dinsulŭ, după	dinsulŭ, dacă după
265	8	și atunci	atunci
270	13	cătă	cătŭ
286	Nota 2	Iordach iisacŭ	Iordachi Isacŭ

<i>Pag.</i>	<i>șirul :</i>	<i>în loc de :</i>	<i>cețesce :</i>
293	20	cumetre	cumătri
294	15	hătăresce	hotăresce
295	6	în care care	în care
300	4 de jos	păraele	păreele
301	8	franzelă	franzolă
333	1 de jos	va sta în față	va sta atunci în față
343	10	mormintului meu	mormintul meu
345	9	fermă	firmă
346	12	și i-ar lua	și i s'ar lua
347	Nota 2	Simion	Simon
353	11	Să mănce viața	Să ne mănce viața
363	26	să bem	să beu
363	2 de jos	némurile celui	că némurile celui
372	14	mai sémă	mai cu samă
373	6 de jos	infigend	infigend
379	Nota 1	Saetoniu	Svetoni
384	16	focurile	focurile
391	12	nisip	năsip
391	16	Heilingen	Heiligen
392	12	stămătură	strămătură
396	2 și 3 de jos	cuenia	cuvina
430	17	potecă	potică
434	12	locuit în alte	locuit acuma în alte
436	1 de jos	sufletul îndată	sufletul de vamă, îndată
437	4	și trebue	ci trebue
437	19	la salcă	la o salcă
444	Nota 3 și 4	p. 127	p. 121
446	Nota 1	Paralleben	Parallelen
450	Nota 5	1874	1875
461	3	Calul și plecă	Luă calul și plecă
465	21	șerp	șerp
466	8 col. 2.	descântec	descânt'
472	18	cu clientul se încuiară	cu clientul se comise fraudă, sau acei cari singuri se încuiară
490	Col. 1 șir. 20	Și-alăușite	Și-alăușile
498	1	Hotarnicul-de-jos	Horodnicul-de-jos
530	4, 5 și 7	primba	primbla
536	3 de jos	unii	unu
556	18	Botan	Boian

CUPRINSULŪ.

	PAG.		PAG.
Precuvîntare.			
I. Semne de mórte	1	XIX. Secriulŭ.	234
II. Pe patulŭ morþii	12	XX. Petrecerea	248
III. Repausarea	24	XXI. Stările	286
IV. Scăldarea	46	XXII. Podurile.	300
V. Îmbrăcarea	60	XXIII. Prôhodulŭ.	308
VI. Așezarea	73	XXIV. Mormîntulŭ	319
VII. Stégulŭ	92	XXV. Sniamênulŭ	344
VIII. Bradulŭ	98	XXVI. Înfrățirea	359
IX. Bocirea.	113	XXVII. Comândarea	361
X. La mortŭ.	143	XXVIII. Moșii	380
XI. Toiagulŭ	149	XXIX. Slobođirea apei	396
XII. Pausulŭ	157	XXX. Jelirea	400
XIII. Coliva	161	XXXI. Desgroparea.	414
XIV. Pomulŭ.	165	XXXII. Sufletulŭ	422
XV. Prânđisorulŭ	189	XXXIII. Vămile	448
XVI. Priveghiulŭ	192	XXXIV. Iadulŭ	457
XVII. Stâlpii	223	XXXV. Raiulŭ	474
XVIII. Đorile	226	XXXVI. Județulŭ	480
XXXVII. Adausŭ. — În mormîntarea la Româniŭ din părțile Oraviței. — Stégulŭ. — Bocete. — Erori de tiparŭ.			